

वैखानसश्रौतसूत्रम् ॥

VAIKHĀNASA-ŚRAUTASŪTRAM

THE DESCRIPTION OF VEDIC RITTS ACCORDING TO THE VAIKHĀNASA SCHOOL
BELONGING TO THE BLACK YAJURVEDA

FOR THE FIRST TIME CRITICALLY EDITED

BY

DR W. CALAND

Emeritus Professor of Sanskrit in the University of Utrecht

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS
PUBLISHED BY THE ROYAL ASIATIC SOCIETY OF BENGAL

CALCUTTA

1941

NOTE

The late Dr Willem Caland, Emeritus Professor of Sanskrit in the University of Utrecht, Holland, who had previously published several works in our *Bibliotheca Indica* Series submitted materials for this present edition of the 'Vaikhānasa-Śrauta-Sūtram' in the latter part of 1930. The work was accepted at the end of 1930 and the manuscript was sent to the press early in 1931. The progress of the work was very steady in the beginning and only 158 pages were left to be seen through the press and the index prepared, but unfortunately the sudden death of Dr Caland in March 1932 at the age of 73 put a stop to the further progress of the work.

Dr. J. Gonda of V. Beverninghlaan, Gouda, Holland, who was assisting Dr Caland was entrusted with this task of completing the work by Madame Caland.

Dr. Gonda was good enough to complete the text portion of this work when suddenly all touch with him was lost and the Index remained unfinished. In 1934 arrangements were made with Dr. Raghu Vira of the International Academy of Indian Culture, Lahore, to prepare it. But unfortunately no further progress in this work like many others remained at a stand still till 1939. The Special Enquiry Committee took up the question of completing all work that were lying in the press and made definite arrangements with Dr. Raghu Vira to prepare the index on usual remuneration.

Of the other works published in our *Bibliotheca Indica* Series by Dr. W. Caland, the following may be mentioned:—

- (1) Baudhāyana-Śrauta-Sūtra (text) in 3 vols, published between 1904–1923
- (2) Vaikhānasa-Smārta-Sūtra (text) in 1 vol, published in 1927.
- (3) Vaikhānasa-Smārta-Sūtra, Eng. trans, published in 1929

- (4) Pañcaviṃśa Brāhmaṇa (text), 1 volume, published in 1931

The Council of the Society wishes to record its great indebtedness to Dr W Caland for his great work in our *Bibliotheca Indica* works and to Madame Caland and Dr Gonda for their labours

1, PARK STREET,
December 22, 1941

B S GUHA,
General Secretary,
Royal Asiatic Society of Bengal.

CONTENTS

PREFACE.	<i>Page</i>
A. Manuscripts of the Sūtra	ix
B. Manuscripts of the Commentary	xii
C. The text as handed down in the Mss. and the value of the Vyākhyā	xii
D. Remarks on the Śrautasūtra in general	xiv
E. Grammatical, stylistic and general peculiarities of the Śrautasūtra	xvii
F. Interrelation of the Smārta- and the Śrautasūtra	xxii
G. The position of the Vaikhānasaśūtra amongst the texts of the Black Yajurveda	xxv
H The relation of the Vaikhānasaśrautasūtra to the (other) Taittirīyasūtras	xxvii
I On the Vaikhānasaś and their sacred books in general	xxviii
K. Tabular Concordance of the Vaikhānasaśrauta- sūtra with the corresponding Chapters of Āpastamba and Baudhāyana	xxxii
L Acknowledgments	xxxvi
The Vaikhānasaśrautasūtra.	
Agnyādheya, Praśna I 1-18	
Punarādheya, Praśna I. 19-20	
Agnihotra, Praśna II. 1-9.	
Agnibhyah pravāsaḥ, Praśna II. 10, 11.	
Darśapūrnāmāsau, Praśnas III-VII.	
Āgrayana, Praśna VIII. 1-2	
Cāturmāsya, Praśna VIII. 3-IX. 12.	
Nirūdhapaśubandha, Praśna X.	
Sautrāmani, Praśna XI. 1-6.	
Paribhāsā (yajñāyudhāni) XI. 7-11.	
Agnistoma with Pravargya, Praśnas XII-XVI	
Ukthya, Sodaśin, Sandhya, etc., Praśna XVII. 1-6.	
Vājapeya, Praśna XVII. 7-18.	
Agnicayana, Praśnas XVIII, XIX.	
Prāyaścitta at istis XX; at sacrifices of Soma, XXI.	

PREFACE.

A Manuscripts of the Sūtra

1. M (Madras), copy of a Ms. belonging to the Government Library of Madras: No. 1605 of “a triennial catalogue of Mss 1913-14 and 1915-16 collected for the Government Or. Mss. Library”, Vol. II, Part I, Sanskrit C, page 2262. In Telugu script This Ms. contains not only the Śrautasūtra but also the Grhya-dharma- and pravara-chapters. The text is designated throughout as “*grhyasūtra*”, and the praśnas (the grhya: 7 praśnas, the dharma: 3 praśnas, the pravara one praśna, the śrauta: 21 praśnas) are numbered continuously, so that the first praśna of the Śrautasūtra here figures as the 12th, and the last as the 32nd praśna.

2. L (Lahore), modern copy on paper made in the year 1926, in Devanāgarī, of the Śrautasūtra only, belonging to the Dāyānand Anglo-Vedic College at Lahore. The praśnas are numbered 1, etc. up to 21, last words *iti śrīvarkhānasasrautasūtre somaprāyaścittivīdhir nāmārkaviṃśaḥ praśnaḥ | sampūrnām idam varkhānasasrautasūtram*

3. A (Ākulamannādu), palm-leaf Ms in Telugu script, complete, containing 146 leaves, long 44 c.m., high 3½ c.m., eight lines on a page. The praśnas are numbered from 1 to 21

4. B, a Ms. belonging to the Adyar Library at Madras, registered x. 8.17, modern copy in Grantha (made in the year 1917), complete on 783 pages, high 21 c.m., broad 17 c.m.; 15 lines on a page. The praśnas are numbered 1-21.

5. T (Telugu), paper Ms from Ākulamannādu, belonging (as does No. 3) to Pandit Pārthasārathi Iyengar, bound in book-form (octavo), complete 470 pages, 17 lines a page. Numbered in continuation of the Grhya-dharma-pravarasūtra. So the colophon of the first praśna in the Śrautasūtra runs *iti śrīvarkhānasagrhyasūtre dvādaśapraśnaḥ* and so mutatis mutandis up to *ekaviṃśapraśnaḥ*. The colophon of the 23rd praśna is. *iti śrīmad aukheyasākhāyām vikhanasā prokte*

śrīvaikhānasasūtre mūlagrhye trayovimsat prāśnah. In the second half of this Ms. the upadhmāniya is used before voiceless guttural and labial. The Ms. is neatly written by two different hands, after praśna 15, four pages are left blank, but in the text nothing is missing

6 V, complete Ms. in Telugu script, 186 palm-leaves, 39 c.m. long, 3 c.m. broad, 6 à 7 lines on a page. Neatly written by one and the same hand with the exception of a few pages. The type of Telugu here used is rather difficult to read, it has a peculiar form of some aksaras. The praśnas are reckoned as 1-21. This Ms. is peculiar by its verses outside the text proper, which contain some data of importance to ascertain the contents of the sūtra, the age of the Ms. and the locality where it has been written. The Ms. seems not to be very old. It belongs (as do the Nos 3 and 5) to Pandit Pārthasārathi Iyengar and bears on the cover the number 84.—The Ms. begins.

śrīlakṣmīvallabhādyantām vikhanāmuni madhyamām |
asmadācāryaparyantām vande guruparamparām ||

After the first praśna follows :

iti śrīvaikhānase vikhanasā ṛṣiṇā prokte mūlagrhye śrauta-
sūtre ekavimsatipraśnātmake ādhānādisomaprāyaścittānte pratha-
maḥ vimśatikhandātmakah.

Thereupon follow the verses :

śrīmangalaśailanāthakṛpayā śrīkrśnamāryādhvarī |
śrīvaikhānasasūtram abhyudāharaḥ jīrṇam trayivittamaḥ ||
tatsūtrādhikṛtprayogagamanīm kṛptim karoty ujjvalām |
drstvā tām sudhīyo 'bhīnanandatatamām traviḍyavarddhaś
ciram ||

namucer ugrarūpāya bhaktābhīstapradāya ca |
mangalādrinivāsāya śrīnṛsimhāya te namaḥ ||
yo 'rdham gudodakam pītvā bhaktāyārdham prayacchati |
mangalādrau sthito nityam śrīnṛsimhāya te namaḥ ||

The colophon after the end of the 7th praśna runs :

iti śrīmadarukheyavivacitakalpasūtre darśapūrṇamāsaprayoga-
vidhāḥ, and of the last praśna.

*iti śrīmadaukheyaśāṅkhāyām vikhanaśā rvinā prokte mūlagrihye
ekavimsatīpraśnātmake ekavimsān mahāyājñaprabodhakalpasūtre
ekonastya dhikatrīśatakhandātmake pañcāśadadhika pañca-
śatottaracatusaḥasāgranthātmake prāyaścittavidhinyoga ekavim-
satīpraśnak ||*

The closing verses contain some indication of the time when, and the locality where this Ms was copied

*saṃvatsare citrabhānau jyesthe māsi, site śubhe |
punarvasv induvāre ca śāharājapure śubhe ||
munmunyayyādharīndrasya vedavedārthavedinah |
sannidhau garudāryasya drstvā pustakam āśritam |
aukheya rvinā proktam śrautasūtram viliikhyate ||¹*

7. H (Haug), the devanāgarī Ms. of Munich, a copy made for M. Haug, see Catal. cod. Mss. bibl. regiae monacensis, No 119, page 56 From a note of Buhler in Sacred Books of the East, Vol. XXV, page XXIX, we gather that this Ms is a copy from an original at Baroda, cp. also the Madras Triennial Catalogue 1913-16, Vol II, part 1, page XVIII. From the clerical errors it is apparent that the original must have been a grantha Ms At the end a part is missing and here and there parts are left out The praśna-numbers are 1, etc.

8. R, a rotographic reproduction of 172 palm-leaves, belonging to the University Library of Lahore, 6 lines a page, old and damaged, grantha characters The last two praśnas are missing The reproduction is rather bad, many pages are wholly illisible

9. G, grantha manuscript, belonging to Pandit Pārthasārathi Iyengar, on 34 palm-leaves, long 45 cm, broad 4 cm, 7 à 8 lines on a page It is old and much damaged and broken off, especially the first leaf This Ms, which is bound up together with A, contains only a big fragment, from the beginning up to the middle of VI 11

¹ At my request Mr S C Nandimath, a scholar of Telugu origin, now in London, tried to ascertain the date and place of this Ms His conclusion is that the most probable identification of the date is 19th May, 1702 A D As to the place where the Ms was written, probably the name Śāharāja points to Sahāji III, ruler of Tanjore 1671-1711; a town or village Śāharājapura seems to be unknown.

B Manuscripts of the Commentary.

1. A copy of the Vyākhyā by Srinivāsadīkṣita, belonging to the Madras Gov Library, registered as No 1606 in a Triennial Catal of Mss (1913-14, 1915-16) for the Government Or Mss Library, Madras, Vol. II Part I, Sanskrit C, page 2263. It treats of praśna I up to X.

2. A copy of the same work, in the possession of Pandit Pārthasārathi Iyengar, at Ākulamannādu, containing the Vyākhyā of praśnas I-XIV and four khandas of praśna XV

3. A copy of the Vyākhyā made for me by the already mentioned Pandit, from praśna XV 4 (middle) unto the end of praśna XVI. In this copy the praśnas are numbered independently from the smārtasūtra, as I-XII but after these the continuous numbering is taken up, so that the next praśna is designated as XXIV. A further peculiarity is that in this Ms the chapters are not called *khandas* but *śakala*.

The Vyākhyā (or Vyākhyāna as it is called also) opens with some verses, of which I cite only the following one

*yena vedārtham¹ vijñāya¹
lokīnugraha-kāmyayā |
pranītam sūtram aukheyam |
tasmai vikhanase namaḥ ||*

The date of at least the copy of Ākulamannādu is contained in the following verse (at the end of the Vyākhyā on the first praśna)

*samvatsare citrabhīṇau śucau mūse caturdaśe |
mantri-karasya sūryāhne nīmnā tirumalāyeta ||*

There is an indication of the region, where this Vyākhyā was composed, in the example given for the passage (śrs. XII 11) *vicaksanāntam rājanyasya* which example runs *ho rājendra colavīcaksana*. This points to Coromandel.

C The text as handed down in the Mss. and the value of the Vyākhyā

The nine manuscripts on which our text of the Vaiṣṇāsa-śrautasūtra is based can be divided in a rough manner into two

¹ *vedārthavijñāya, vedārthavijñeya, vedārthavijñeyo* the Mss

groups AHRBG on the one side and MLTV on the other side; in some cases M agrees with the other group

We note that some omissions have been made, which are common to each group or at least to the plurality of Mss. which constitute such a group. See for instance II 6, where four words have been overlooked by LTV, in XVIII 16 more than one sentence is omitted in MAB. In each of these two groups many passages can be noted which disagree more or less, whilst these disagreements cannot be said to rest on faulty tradition or corruptedness of the manuscripts. Sometimes one group has a word which is missing in the other one *prayāsyān* (XII. 14) only in MLTV, *uttānam* (XII 9) only in BAH. Striking differences are the following

<i>dakṣiṇam</i>	AHRGB	<i>pradakṣiṇam</i>	MLTV (IV 10)
<i>yathoktam</i>	„	<i>yathāyogam</i>	„ (IV 9)
<i>abhimantṛayate</i>	„	<i>anumantrayate</i>	„ (V 1)
<i>prayājāt</i>	„	<i>anūyājāt</i>	„ (V 4)
<i>vihavyena</i>	„	<i>vihavyaṇh</i>	„ (V 9)
the sequence in ABH		differs from	„ (VII 11)
<i>nṛdīśādi</i>	„	<i>vṛāśādi</i>	„ (VII 2)
<i>pa cmato</i>	„	<i>praticyām</i>	„ (VIII 7)
<i>pingākṣim</i>	„	<i>pingalākṣim</i>	„ (XII 16)
<i>samprakṣīya</i>	HBR	<i>samprakṣudya</i>	MLTAV (XIII 3).
<i>tatpari</i>	AHRB	<i>tān pari</i>	MLTV (XIV 14).
<i>upare</i>	„	<i>upari</i>	„ (XV 14)

The reading in V. 6 and IX 2 of MLTV differs widely from that of ABH(R)

Two very striking examples of disagreement are *angulyā-nvavadiśati* AB *angulyā nṛdīśati* MLTV (VII 6), *paścādūpacāro vāgnih* AHB *paścād vopacāro 'gnih* (XVIII 17). These two discrepancies are so striking because in these two cases the group AB(H) is in accord with Hiraṇyakeśin, the group MLTV with Āpastamba.

Now, as the Ms A shows many traces which point to a Grantha-original, we may perhaps surmise, that of old there existed two recensions: a Grantha-recension (represented by ABRHG) and a Telugu-recension (represented by MLTV), which were slightly different.

About the single Mss may be remarked that G is rather independent, as it contains readings which are found only here, *e.g.*, *udicīnapraṇāṇām* and *sītīmāhām* both in V 1, it is the only Ms that preserves the correct reading *ata ūrdhvam* in IV 8. Although the Ms H (a copy of the Baroda Ms) is very corrupt, it contains valuable readings. Probably the Ms. R is a copy of the same Baroda Ms, as it agrees nearly with H.

On the base of these Mss. and with the help of the Vyākhyā the text of the Śrautasūtra can be fairly well established, although the tradition in the Mss is in many passages very corrupt. But here the comparison with the sūtras of Baudhāyana, Āpastamba and Hiranyakeśin is of great help. Nevertheless, there remains many a passage where the editor had to emend the reading of the Mss or to leave it understood; in this latter case a sign of interrogation is added before the variants. As has already been mentioned, the Vyākhyā of Śrīnivāsadiksita was also of help, but as this Vyākhyā is properly a *prayogavṛtti* and thus gives rather a periphrase of the text than an explanation of the words, leaving out many passages, which do not bear directly on the rites, the help to be got from the Vyākhyā is not so great as we might have hoped. Especially difficult are of the first praśna the last half of the first and the first half of the second khanda, and of the XIth praśna the description of the sacrificial utensils, of which the Vyākhyā does not treat.

D Remarks on the Śrautasūtra in general

Some years ago (in 1920) I made in my paper "Brāhmana-en Sūtra-aanwinsten" (Versl en Meded. der K.A v W te Amsterdam, 5e Reeks, dl IV, page 472) the following remark "Whether besides the Śrautasūtra a similar Mantrasamhitā has existed (as the Mantrasamhitā for grhya-rites), is uncertain; to me it seems very probable, as here (in the Śrautasūtra) also many a mantra is indicated by its beginning words, which does not occur in any Samhitā, Brāhmana or Sūtra" By a mere fortune we are now enabled to answer the question

put in 1920 the guess made by me has now come true there exists a separate Mantrasamhitā also for the Śrautasūtra! In the middle of the bulky Ms, described under A 3 and 9, lent to me so kindly by the Telugu pandit, I found 39 palm-leaves in Telugu script, which begin as follows

*darbheṣv āsīno darbhān dhāṇayamānah patnyā saha prānān
āyamya | agnīn ādhīsyē sarvalkratvartham yavr asmy adhikṛto
yāmś ca śakṣyāmi prayoktum | adhvaryum tvā vīmāhe | bhavi-
syāmi | vaiśvānarasya rūpam sampad āstv (ity) antam | tat
savitur varenyam | bhargo devasya dhīmahi | dhiyo yo nah
pracodayāt | bhūh | suvah | vidur (r vedur) asi | bhuvah |
janah | mahah | ise tvorje tvā | etc., etc*

Here, then, we have found a great part of the text whose existence was presupposed the Mantrasamhitā for śrauta purpose, here we find together all the mantras to be used according to the prescripts of our Śrautasūtra in the order in which they are mentioned in this sūtra. But the Samhitā gives more than these mantras it contains also those which implicitly are to be understood, as for example the samkalpa (the first mantra together with its accompanying act) Often the Samhitā works out what is only indicated in the sūtra, giving all the mantras Now, we remark, that this Samhitā presupposes the Grhyamantrasamhitā, it gives only the pratikas of those mantras which had already been given in full in the other Samhitā. One of the proofs is the mantra which begins *vaiśvānarasya rūpam* and which ends. *sampad astu*. This is the vaiśvānara-sūkta mentioned in śrs. I. 1, in note 15 on the translation of Smārtasūtra I 21, I cited only the beginning words, the closing words are *sarvam asmākam sampad astu*. A similar abbreviation is found elsewhere in the Śrautamantrasamhitā: *prajā sthālīm abhimantrayāmi | prajānann ity antam*, cp. note 13 on the translation of Smārtasūtra III. 5.

This fragment of the Śrautamantrasamhitā (in the Ms there is no indication of its name or title) contains the first four praśnas, the first praśna consists of 13 anuvākas, the second of 12, the third of 21, the fourth of 15. It contains

the mantras mentioned in praśna I—VI (incl) of the Śrautasūtra.

This point being settled satisfactorily, another difficulty, a new uncertainty arises. If the Vaikhāṇasas possessed a separate Samhitā, which contained all the mantras for sacrificial practice, had they, as, *e.g.*, the Vājasaneyins have, a separate book containing the brāhmaṇas? It is a fact that portions of the brāhmaṇa as they are now found in the Taittirīya-samhitā, brahmaṇa, and āraṇyaka, were known to them, very often in the Śrautasūtra a passage found in those texts is cited ending on *ity uktam* or *iti vyñāyate*, once *iti śrutik*, and oftentimes on *iti brāhmaṇoktam* or *brāhmaṇoktān*. Nearly all these passages can be traced in the brāhmaṇa-parts of the books of the Taittirīyas, but there are a few that only partly agree with them and others that have not at all been traced in them, see II 6, VIII 1 (beg), IX 12, XVIII 1 (beg), XX 3, XX 15. This question, whether the Vaikhāṇasas possess also a separate brāhmaṇa-book can, for the moment, not be answered definitely. Perhaps, though, it might be answered affirmatively, on the ground of a passage in the Ānandasamhitā (I 78)

vaiṣṇāṇasam taittirīyaṃ tathā vājasaneyakam |
yajurvedas tridhī proktaḥ śuddham vaiṣṇāṇasam smṛtam |
aśuddham taittirīyaṃ ca śuddham vājasaneyakam ||

Here *śuddha* must mean “kept clear” “separated”, so that the yajus-portions and the brāhmaṇas are kept asunder. Just as the Śrautamānttrasamhitā after all has been proved to exist perhaps further research will throw light also on this uncertainty. Still the following remarks must be made. It seems that the contents of the Vaikhāṇasa-yajurveda are the same as of that of the Taittirīyas. In the Ānandasamhitā (II. 55 sqq.) we read :

tām tu vaiṣṇāṇasīm śākhāṃ yajurvedataror viduḥ ||
asyās tu mūlasākhāyāḥ kāṇḍānukramanam tv idam |
athādhvaryavatadyāgayājāmanāgnihoṭrīkāḥ ||
hautram vidhāyakaś carsāṃ pṛmedhas ca tadvidhīḥ |
prājāpatyākhyakāṇḍe tu yajñakāṇḍān imān viduḥ ||

somo grahī daksinās ca śukrīyā vājapeyakāh |
savaś ca vidhayaś carsām somakānde vidur budhāh |
agnyādhānam cāgnihotram tadvidhāh somahomakāh |
puronuvākyaāyāgye ca āśvācchidrestimedhakāh ||
sautrāmanīs ca sattrāni sasattrāyanatadvdhī |
varśvadevākhyakānde 'sminn uśanti munisattamāh ||
āmnāyasya vidhir brāhmam pañcakhandātmikam tu sā |

As long as we do not know this passage better (for it must be incomplete and contains some errors), we cannot say with certainty which parts constituted these five kāndas. The passage may be compared with the description of Baudhāyana (see my paper, "Ueber des rituelle sūtra des Baudhāyana", page 32) and with the kāndānukramana of the Ātreya (Ind Studien, Vol II)

In the same book, śloka 7. we read the following statement

vaikhānasam yajurvedam pañcakāndam udāhrtam |
saptakāndam yajurvedas tat kṛṣṇam taittirīyakam ||

This statement, however, that the Vaikhānasa-śākhā consisted of five kāndas as against seven of the Taittirīyas, differs from another one, mentioned in note 6 on the Translation of Smārtasūtra II 10.—This is all confused and uncertain, but I thought it worth while to lay these facts before the reader.

E Grammatical, stylistic, and general peculiarities of the Śrautasūtra.

Before treating of the interrelation of the Smārta- and the Śrautasūtra it will be useful to collect some grammatical and stylistic features of the Śrautasūtra.

1. *Sandhi*. Besides *strṇams trīh* (IX. 5), *hosyams tena* (VI. 2), *pracchādayams trīh* (IV. 7) we find *srjan tasmin* (IV 6), *abhicchādayan trīh* (V 6), besides *itarāms trīn* (III 4) we find *tasmin tvāstram* (XX 39) —Pragrhya is neglected *dogdhre 'pah* for *dogdhre apah* (XIII. 5)

2. *Irregular and faulty gender and number of nouns* —*prśadājya*, masc (XX. 36); *mrd*, plural (XIII

1, 3), *etam rgdvayam*, masc (XXI. 2); *chulih* is used correctly as a neuter, but nevertheless the Sūtrakāra says *madhyamam chaduh prāñcam udañcam vā nidhāya* (XIV. 6), *rukma* as a neuter (XI. 3, XVIII. 11, cp. Hir. VIII. 25), *cāturmāsya* as a masc. (and cp. note 28 on the Translation of Smārtasūtra I 1), in praśna VIII it is used as a neuter; *asthīn* (XXI. 9), but somewhat furtheron *asthīm*. Often we find the masc to which must be understood *mantra* (e.g., *tīn, dvan* III 2, V. 4). This never occurs in the older Sūtras.

3 Verb Just as in the Smārtasūtra (see Translation, page 236) *ādadyāt* (XIII. 4, end) and *ādadāt* (XI 10) are used instead of the regular *ādadīta* and *ādatte*; *śisyet* instead of *śisyeta* occurs XXI 4.

4 Adverbs *catundśam* is used (X 4) quasiadverbially a. in the Smārtasūtra (see note 8 on the Translation of I 9) For *ekakam* in *ekakam dhavitṛāṇy ādatte* (XIII 9) we would expect *ekakusak*.

5. Compounds Besides the older *raiśyanājanyau* of XV. 31, which is taken from Hir., we find *rājanyavaiśyan* (XI. 5, end; XIII 12) and *kṣatryavaiśyan* (XII. 10, as Āp) A very strange compound is *purodaye* (XVIII 12), if it is not a fault for *purodayāt*. Striking is the compound *sapān* in the expression *sapānyā raśanayā* X. 9, which must mean, 'with the raśanā in his hand'. Instead of a compound *prādeśamātra* we find simply *prādeśa* in XVIII. 18.

6. Use of cases. On the whole, the Sūtrakāra avoids using the dative-genitive on *ai* (from stems on *ā-* and *i-*), see for instance *agnihotryāh* (II. 7), *dvāryāyāh* (XIII. 8), where Āp (XV. 6. 4) has *dvāryāyan*. Only twice we meet with the form on *-ai*, and here the influence of Āp is apparent. *dakṣiṇāyai śroneḥ* (XVIII. 16), *dakṣiṇata uttaravedyan* (X. 5). Noteworthy are the genitives in the following passage: *mahatvighbho daksinā manovakprānacaksusām anudīsatī* and further on: *śrotrātmāṅgalomnām* (XVI 7). By comparing Āp. XII. 6. 4-6 and Hir. X 15 we may guess that a dative as *niskṛāyāya* must be supplied, but the syntactical use of the genitive remains unexplained. The genitive *asya pradāsyan*

(XVIII. 9) is used as against the older dative (as Baudh. uses it here).—Cases dependent on verbs, *krudhyati* with accusative occurs XII 11, *śrīnāti* with acc and loc *kvalasaktūn āśvīne śrīnāti* (XI 4), *yajate* with acc. instead of instr : *tān* (sc *cāturmāsyaṇi*) *yaksyamānah vasante varṣvadevena yajate* (VIII. 3); *upaviśati* with acc *caṣālam upaviśet* (XX 36) as against Baudh *casāla upa°*

7. Syntax of sentence Asyndetic construction, which seems to occur only in later Sanskrit, (Speyer, Sanskrit Syntax §487) occurs often. *somena yaksyamāna ādadhāta nartum .sūrket* (I. 1). “should he establish his fires with the intention to perform a sacrifice of soma, he should not mind the season”, similarly XII 11, XV 15 (*rathantarasāmā syāt*), XX 14, XX. 21, 23, 24, 25, 34, XXI 15

8. The particles *ca* and *vā* are very often inserted in the wrong place. *pārjanyam carum ca* (VIII 3), *pāśukīm uttaravedim ca* (VIII 9), *yajamānah patnyañjalau ca patnī dukhuk. . añjalau samasyati* (IX. 11), correct would be *patnī ca* instead of *ca patnī*, *vārunam daśakapālam ca* (XI 4), *dvitīyam kharam ca* (XI 2), *śuklām ūrnāstukām ca* (XII 19), *paścād dhavirbhyaś ca* (XX. 30)—*anyayā varṣnavyā vā* (XIV 7); *ghrte carum vā* (XII 5), *prathamān mahartviḥo caturo vā* (XII. 1), *vr̥sno aśvasya vā* (XVIII. 1), *sadbhir harati vā* (XIX. 6); *ajasya pade vā* (I 13), *uttaram samasyed vā* (I 16), *svenāngena vā* (I 19, beg), *anyām āhṛtya vā* (III. 9), *prāg udayād vā* (II. 1); *purastāt svistakṛto vā* (VIII 2); *castryām paurṇamāsyām vā* (VIII. 3), *punye naksatre vā* (X. 1, XVIII. 1), *punye 'ham vā* (XIII. 1).

9. Place of other enclitics. In the correct language of the older Sūtras the enclitics follow immediately after the first (accented) word of the sentence This rule is in our text very often violated

(a) Enclitic pronouns at the beginning of the sentence : *enam m. enam yajamānah praty apornute* (XII. 19), *enam carman nidadhāti* (XV. 18), *enam .bahirañjanam sādāyati* (XIII. 13), *enam .pūrayati* (XIII. 16), *esām m. eṣām durvatāny abhīghārayati* (XV. 25), *asya m. yadyaparudhyetāsya-*

gnir anugacchet (I. 18), *asmar in: asmar dandam dadyāt* (X. 11, beg.), *asmar vratam pradāsyān* (XVIII. 9, beg.), as against Baudh. *athāsmāi*, etc.

(b) Enclitic pronouns not in their right place *yadī pūrvo bhrātrvyo mātīkrāntah* (XVIII. 17), cp. Āp. XVI. 23. 7: *yadī manyeta yajamānah pūrvo mātīkrānto bhrātrvya itī, yam vā prasyandinyām bhūmyām asya rāstram jānukam syād itī* (XVIII. 7). By inserting *bhūmyām*, which does not belong to the original quotation (see Āp. XVI 9 8), the Sūtrakāra violates the law of the enclitics, *dasarātram ajasrā asyāgnayah* (I. 16), *tad etad antarāle 'syāgnihotram bhavati* (II. 9), *trimsānmānam hīranyam asya daksinā* (I. 16), *pūrvasamjātam aparādhām asyū tad ahar nivedayeyuh* (II. 10), *dīksitavimutād anyatratnam sūryo 'bhūmrocet* (XII. 11), *prstham anyo 'syābhyanakti* (XII. 7), cp. Baudh VI 2: 158 2 *anyo 'sya prstham abhyanakti*. *indrāya sūtrāmne tveṭi* (XI 4) as against Hir.: *indrāya tvā sūtrāmna itī, yajamāna rtviṣaś carnam abhivyāharanti* (XII 3)—Further, *enam* is used faulty instead of *etam*. *enam mahā-vīram* (XIII. 9), *enam agnim* (XIX 6).

10. Pleonasm occurs in *avaśiṣṭam..anyatarat* (X. 14), *yāvān purusa ūrdhvaabāhus tāvatā venunā puruṣamātrenāgnim vimimīte* (XVIII. 14, cp. Āp. XVI. 17. 8)

11. Omission of a word must be accepted in *āvasathe parisado hīranyam nidhāya* (I. 14, end), where apparently *madhye* must be supplied, *apām in apām adhīstīṣṭhati* (XXI. 24) we must take as dependant on an omitted *antam*. A verb seems to be missing in X. 6: *āhavanīyam..anvādhyedhmābarhīsi*, probably understand *āharati*

12. Irregular constructions are not rare the nominatives *ardhapātram prokṣānīkumbha īksuśālākā..prayunakti* (IX. 3), the nominative *viśūlarkaśūlā* stands (X. 7) in the midst of accusatives. In IV. 1 we have: *samyām colūkhalaṃ ca musalaṃ ca drsaccopalām ceti*, here the brāhmaṇa (TS. I. 6. 8. 3) gives the explanation of the irregular nominative *drśad*. The singular of the verb in *yadī rathapuruṣādāyo 'ntarāgnī vīyāt* (XX. 19) is simply due to a thoughtless taking over from Āp. (IX. 10. 15), where only *rathaḥ* is given as subject. Illogical

are: *aindrāgnena...nirūdhapasubandhena* (X 1) for *nirūdha-pasunā* and *yājñīkair vrksaih* (III 5), which means *yājñīkānām vrksānām idhmanh*.

13. Traces of an older stratum of language are not rare, but we can be sure that these all rest on simply taking over. Thus *var* (X. 18, XXI. 1) and *u var* (XX 10 med) are met with, but all these passages are taken from a brāhmaṇa. Only once a case of tmesis is found *ubhayam samasyet pra ca krāmed upatistheta* (XVIII. 9), but it is probable that the Sūtrakāra did not comprehend even his source, otherwise he would not have omitted the second *ca*, the source is the Maitr. samhitā (cp. Āp XVI 11 9 *pra ca krāmed upa ca tistheta*)

14 General remarks. That the Vaikhānasas are devout worshippers of Viṣṇu Nārāyaṇa comes to light very often in their sūtra. The performer should fix during certain acts his thoughts on Nārāyaṇa (*nārāyaṇam dhyāyan* I. 4, I. 14, III. 1), being absorbed in Nārāyaṇa (*nārāyaṇaparāyaṇaḥ*) he should sit silently (XII 10), see also XVIII. 20, XX. 1, XXI. 18. During the churning of the fire he should think himself as the *mantha*, and the fire as Viṣṇu (I 10). Whilst stepping on the cart he should think himself to be Viṣṇu (IV. 4), see also II. 5. In the intervals of the sacrifice he should, in order to cover them up, fix his thoughts on Viṣṇu as the Lord of the sacrifice (XVII. 6). In connection with this, attention may be drawn to the *pundra* or (sectarian) mark which is mentioned in our text (II. 6, and cp. note 15 on the translation of Smārtasūtra I. 3). "Brilliantly shaped the Ātman is standing, flaming upward, in the heart, in the middle (as) a crest of fire; in the middle of this crest is the Ātman, according to sacred lore. Therefore, at the end of a sacrifice, the performer (the Yajamāna) should, after having sprinkled himself wholly (with water) and after having taken ashes from the gārhapatya-fire, make on his forehead, on his heart, on his belly, on his arms and on his neck a quadrangular mark in the shape of that flame, as a lamp, upwards pointed. Thereby he gets happiness (during his earthly existence) and finally reaches the unity with the

Ātman ” We may remark that this sectarian remark is post-Vedic: our text seems to be one of the oldest where it is mentioned That the Sūtrakāra was a fervent Vaikhānasa appears from the fact that certain bricks are designated (XIX 3, end), by him only, as *vaikhānasīh*. This is not found in any other source

15. List of unknown and rare words in the Śrautasūtra

<i>adhomekhalā</i> I 2	<i>nāha</i> XI 7, 8, XI 11, XII 8,
<i>anatināca</i> IV 10	<i>mustināha</i> , <i>sunāha</i> XIV.
<i>anrupta</i> X 8	10, <i>yukta</i> (<i>yukti</i>) <i>nāha</i> I 1,
<i>anucca</i> IV 10	XI 9
<i>abluhūya</i> XII 20	<i>naispurīya</i> XII 12
<i>avakūvra</i> XII 6	<i>padamānām</i> (?) XIII 7
<i>ākhumūsā</i> IX 10	<i>pratisāmādhena</i> VI 1
<i>āchudraka</i> XVII 2	<i>praticya</i> XII 12
<i>upasamkucya</i> (gerund) VI 2	<i>prastarīkṛtya</i> IX 5
<i>ūrdhvamekhalā</i> I 2	<i>bahupakṣyanavāsa</i> I 1.
<i>kudruva</i> (°pa °) I 7	<i>mekhalā</i> (= <i>vedi</i> of Sm. s.) I
<i>kulyā</i> XI 7	2, 3
<i>kuśatikṣṇa</i> XI 7	<i>yathārtha</i> (adj) XIII 3
<i>ghana</i> XI 7, 8	<i>yāvattālam</i> XI 9.
<i>devatātrayavat</i> XI 3	<i>vidārya</i> XII. 5.
<i>devārha</i> III 5	<i>śvetamrttika</i> XII 4
<i>dviputa</i> XI 7	<i>sunirḍṣati</i> XVIII 1.
<i>nāyaka</i> (?) XVIII 1	<i>sestyādhāna</i> I 16
	<i>srtvaṣi</i> (adj fem.) XI 3

F. Interrelation of the Smārta- and the Śrautasūtra

Now that the Śrautasūtra lays before us, we are better qualified to reconsider the question of priority: whether the Smārtasūtra or the Śrautasūtra comes first in the sacred books of the Vaikhānasas, cp. §3 in the Introduction to the Translation of the Smārtasūtra and the remarks of Prof. B. Keith, who does not agree with my view, in Bulletin of the School of Oriental Studies, Vol. V, pages 923 ff

1. Arguments in favour of the priority of the Smārtasūtra:

(a) The words of the Smārtasūtra (III 6): *udakyaśucyādī-samsarge ca vidhānam yajñaprāyaścitte vaksyāmaḥ* refer to Śrautasūtra XX. 4.

(b) The pundapitryajña is described in full in the Smārta-sūtra (IV. 5-6) and only mentioned in the Śrs. (III 6).

(c) The Śrautasūtra presupposes the existence of the Smārta, as in XX 22 it is said: *api vākrtdahanam kuryus, tad vyākhyātam*. The cremation of the effigy is described in Smārtasūtra V 12

2. Arguments which to the letter of the text seem to plead in favour of the priority of the Śrautasūtra:

(a) The Smārtasūtra says (I. 8). *pātrasruvādayo yajñ, proktāh*, which refers to Śrautasūtra IX. 7-11 Here the Bhāṣya quotes Pāṇini (III. 3 132) *āsamsāyām bhūtavac ca | iti nsthāprayogah*, which seems to indicate that according to the Bhāṣyakāra the participle on *-ta* refers to the future.

(b) In the Dharmasūtra II. 3 (=Smārta IX. 3) *yathoktam agnikundāni kuryāt*, which according to the Bhāṣya refers to Śrautasūtra I. 2 ff The Bhāṣya explains. *vaksyamānaśrautokta-prakārenāgnisālām tatrāgnikundāni gārhapatyādāni kuryāt*.

The arguments in favour of the priority of the Smārtasūtra strongly prevail, so the two arguments which seem to plead against it, must not be taken too literally The author of the Smārtasūtra probably had, when he mentioned the passages quoted under No. 2, in his mind the passages of the Śrautasūtra, although they were contained in a later part of the work, just as in the description of the avabhṛtha at the end of the Varuṇapraghāsa (VIII 14) the author of the Śrautasūtra refers to the avabhṛtha of the later described sacrifice of soma, likewise in the same sacrifice he refers (VIII 8, beg.) to the description of the animal sacrifice, which follows later, in praśna X.

These internal arguments in favour of the priority of the Smārtasūtra, now, are corroborated by some other facts In the first place there is the tradition of the Mss. In the Mss. MT the numbers of the praśnas of the Śrautasūtra are, not 1-21, but 12-32, considering thus the Smārta (together with the pravara-praśna) and the Śrauta as one continuous text. Moreover, the Mss. T and V design the text as *mūlagrahya*, which can only mean: "based on, or following after the

Grhyasūtra". Now, with this fact agrees the tradition of the Vaikhānasas themselves. In their Ānandasamhitā (XVII. 38) we read (cp. my paper "On the sacred books of the Vaikhānasas", page 4). *vaikhānasena muninā dvātrīṃśatpraśnasamkhyā | nisekādīśmaśānāntam mānusam karma sūcitam* So the rites which relate to man from his birth to his death (including the śrauta-rites¹) are contained in 32 praśnas, and that in these praśnas the Smārtasūtra precedes, is distinctly stated by another text (the commentary on Sūtratātparyacintāmaṇi, page 20): *vaikhānasasya vikhanasā pranītasya sūtrasya dvātrīṃśatpraśnātmakasya kṛtsnasya sūtrarātnasya tac ca sūtram smārta-dharmaśrautasūlbādinnāmabhīr bahudhā pratipādyā vsaya-bheda vibhaktam sad vyavahriyate.*

One more argument may be adduced to confirm my thesis about the sequence. It has been remarked (above, page xv) that the Mantrasamhitā which belongs to the Śrautasūtra, presupposes the Mantrasamhitā which belongs to the Smārtasūtra. So this lastly mentioned Samhitā was composed earlier than that which belongs to the Śrautasūtra, just as the Smārtasūtra preceded the Śrautasūtra.

Now comes the question whether the two Sūtras were composed by one and the same author. The term *vaksyāmah* in Smārtasūtra III. 6 is no definite proof, because "we" might equally well mean: "we, Vaikhānasas", so that for instance a pupil of the author of the Smārtasūtra could be meant. It is a fact that the two Sūtras are in harmony with each other as to the disposition of the material: the Śrautasūtra follows in its arrangement the sequence laid down in the Smārtasūtra I. 1, only the agnicayana and the yajñaprāyaścittas are added, the cayana being not a separate *samsthā* but combinable with any sacrifice of soma. The style of the Śrautasūtra is very simple and its contents are for the greatest part directly taken from Baudhāyana, Āpastamba, or Hiranyakeśin. Nevertheless, as may be seen from the grammatical and stylistic features of the Śrautasūtra, the knowledge of his Sanskrit is not that of a good old Sūtrakāra, in this respect the Śrautasūtra often stands on one line with the Smārtasūtra, note the placing of

the enclitics, the use of the genitive on *-āyāh* and *-yāh* (not °*āyar* and °*yar*) of the nouns on *-ā* and *-ī*, the forms *ādādātī* and *ādadyāt* as compared with the Smārtasūtra, see the Translation of the Smārtasūtra pages 236, 237. So we may conclude with some degree of certainty that the two sūtras were composed by one and the same author.

We may also state that the work is complete¹, although, to make it a true Śrautasūtra, much is missing. It is true that once in the Śrauta the *asvamedha* is referred to: *yāśva-medhe prāyaścittis tām krtvā* (XX 35), but it is rather probable that the Sūtrakāra has thoughtlessly taken this passage unaltered from Baudhāyana (śrs. XXVIII. 6: 354. 11, note also the word *prāyaścitti* whilst everywhere else the Vaikh śrs. uses *prāyaścitta*)². The whole Sūtra should, according to the colophon of Ms V, contain 359 khandas; but I number 378 this difference of 19 I cannot explain.

G. *The position of the Varkhānasasūtra amongst the texts of the Black Yajurveda.*

Although in the Introduction to the Translation of the Smārtasūtra some remarks have been made on this material, it may be useful to reconsider it now. For the sake of completeness some statements that formerly have been made, will be repeated here.

One of the introductory verses of the Vyākhyā on the Śrautasūtra runs

yena vedārtham vijñāya ³ *lokānugraha-kāmyayā |*
pranītam sūtram aukheyam tasmā vārkhanase namaḥ ||

¹ It is a curious difference between the Smārta- and the Śrautasūtra that the last word of each praśna in the Śrs is put double to indicate the end of the praśna, whilst this is not found in the Smārtasūtra.

² In the commentary on Hir śrs Part V (1927), page 241 a quotation, apparently from an *asvamedhapraśna* is given, ending *iti vārkhānasaḥ*. This is suspect.

³ This is the better reading, presented by the Ākulamannādu copy of the Vyākhyā

Here, then, the Śrautasūtra is designated as “*aukheyasūtra*” Now, there is a śloka (13) in the VIIIth chapter of the Ānanda samhitā.

aukheyānām garbhacakram nyāsacakram vanaukasām |
vaikhānasān vinnānyeṣām taplacakram prakīrtitam ||

and 1b. (śl 28)

aukheyānīm garbhacakradīksā proktā mahātmanām ||

The commentary on the first passage declares the Aukheyas, to be identical with the Vaikhānasas, and this must be right, as precisely for the Vaikhānasas this ceremony of *garbhacakra*, and not the imprinting of the disc on the two arms by means of a heated metal (the *taptacakra*), is required —To these passages where the Aukheyas are mentioned come the colophons of the two Mss. T and V *iti śrīmadaukheyaśākhāyām vikhanasā prokte śrīvaikhānasasūtre* (such and such) *praśnah*, and *śrīmadaukheyaśākhāyām vikhanasā rsinī prokte*, etc The colophon of a Ms. described in the Triennial Catalogue of Madras, vol. IV, No. 3469 presents the variant *śrīmadaukheyaśākhāyām vikhanasā prokte*, etc, with which cp. the colophon at the end of the 7th praśna in the MS. V: *śrīmadaukheyavivracitakalpasūtre*, etc According to these colophons the Śrautasūtra is either directly composed by Aukheya, or it belongs to the Aukheyaśākhā and is proclaimed by Vikhanas Now, when we look through the Caranavyūha in its various recensions, through Rāmakṛṣṇa's Samskāraganapati and the Purānas (see R. Simon, Beitrage Zur Kenntnis der Vedischen Schulen), the fact strikes us, that nowhere any mention is made of the Vaikhānasas On the other hand, the Aukheyas are mentioned in these texts The Caranavyūha (ed. of Benares, Samvat 1959, page 28) has

*tatra taittirīyakā nāma dvibhedā bhavanti aukheyāh
khāndīkeyāś ceti, tatra khāndīkeyā nāma pañca bheda bhavanti.
kāleṭā śātyāyanī haranyakeśi bhāradvājy āpastambini.*

If this first splitting up of the Taittirīyakas into Aukheyas and Khāndīkeyas were right, we might infer that the Aukheyas or Vaikhānasas were not a carana, but a śākhā, possessing a Samhitā, Brāhmana, and Sūtras of their own. This would fit in well with the remark made above But it is known that

the text of the Caranavyūha is unreliable: it presents too many variants, see Simon in his treatise on the Vedic Schools, pages 18 and 19. There is another tradition according to which the Aukheyas (variants Audheyas, Augheyas) are reckoned as the last of the Khāṇḍikēyas, coming after Hiranyakeśin. This agrees more with the tradition as handed down in the Vaijayanṭi, the Bhāṣya of Hiranyakeśisrautasūtra. It is to be hoped that future research will throw light on this important question. As matters stand now, it is impossible to decide. We do not even know whether the name *aukheya* was intended for the whole ritualistic Sūtra of the Vaikhānasas (Smārta- and Śrautasūtra) or for the Śrautasūtra alone. In this context attention may be drawn to the fact, that, whilst in the Smārtasūtra the sage Vikhanas is mentioned a few times, this is not the case with the Śrautasūtra, for the only passage where he is mentioned (at the end of the whole Sūtra) is clearly a later addition. It follows after the repetition of the two words which obviously mark the end of the praśna.

*H. The relation of the Vaikhānasaśrautasūtra to the (other)
Taittirīyasūtras.*

The Śrautasūtra of the Vaikhānasas has relatively little original matter. the author draws largely on the work of his predecessors: Baudhāyana, Āpastamba, Hiranyakeśin. The sequence of the material is somewhat different, as he maintains anxiously the order as given in the first praśna of the Smārtasūtra. In two respects he is individual. in inserting in its due place each act of the "Sacrificer" (to which Baudhāyana, Āpastamba and Hiranyakeśin devote a separate chapter: the *yājamāna*), and in inserting the pravargya into the agniṣṭoma, whereas the other Sūtras reserve this matter for a separate chapter. Original work of the author himself is the detailed description of the fire-drill in I. 1, although he here made use of a Kāṭhaka-text; the precise description of the places (the *kunḍas*) for the sacrificial fires in I. 1-2, the description of the sacrificial utensils in XI. 7-10. Nearly all the rest has been taken from older sources, though many details are new.

In order to thoroughly comprehend our text, strictly speaking the knowledge of the Mantrasamhitā is a desideratum. But only a small part of it is, as yet, known to us. However, the diligent reader will soon perceive that nearly all the mantras, which are not found in the books of the Taittirīyas, can be traced in Āpastamba or Hīranyakeśin. So the lack of the Mantrasamhitā is not so very great.

Although, then, after all, the Vaikhānasaśrautasūtra does not leave us much that was, up to now, unknown to us, it need not be said that the publication of this late vedic text is superfluous. Of the Veda so much has gone lost, that we must be thankful for every contribution to the knowledge of it. And, apart from the question how much we learn from the text itself, its publication has a special interest, as it enables us to fix some doubtful points, although, it is true, it gives us new riddles to solve.

I. On the Vaikhānasaś and their sacred books in general.

What, up to the present time, is known to Western Scholars about the Vaikhānasaś, rests on very scanty information. As far as I know, all our knowledge about this Vaiṣṇava sect is based on H. H. Wilson's paper: "Religious sects of the Hindus" from the year 1832, reprinted in: "Essays on the Religion of the Hindus," Vol. I, page 16. "The Vaikhānasaś appear to have been but little different from the Vaiṣṇavaś especially so called; at least Ānandagiri has not particularised the difference, they worshipped Nārāyaṇa as supreme God and wore his marks." It is therefore with pleasure that I here may publish "a short note on the Vaikhānasaśsūtra" sent to me by one of their prominent leaders Paṇḍit Pārthasārathi Iyengar of Ākulamannādu, a note which contains useful information about this sect, which in Europe is nearly unknown. The "note" of the Paṇḍit runs as follows:

"This Vaikhānasaśsūtram is one of the many kalpasūtrams and treats of smārta-, dharma- and śrautakarmas and does not require to be amplified from any other sūtram for any information. It is especially important and noteworthy in that it

treats of no other deity except Śrī Vishnu, while all other sutras treat of many deities. The book known as *grhyaparīśiṣṭa* is an appendix to this text and this is a supplement and must be read along with the text to get the full amount of information on the above subject¹.

The ascetics of the Viśiṣṭa dvaita² philosophy are enjoined by their sutram to wear the tridandam, tuft of hair, and yajñopavitam³, which is not laid down in any other sutram.

Further their sutram ordains that the God should be worshipped in temples in his form of Vighraha⁴.

This sutram is the oldest of all the sutrams. The four-faced Brahma, desirous of learning the viśiṣṭadvaita⁵, came down to this world in the form of a man named Vaikhanasa, and performed penance in the Naimiśaranya. Śrī Vishnu was much pleased with him and made him understand the Vaishnavasutram⁶. The dharmaśāstras written by Manu and other sages are done after this sutram and have their origin in this sutram. The sutram treats of the duties and obligations of the ascetics, the Vanaprasthas, and it is on this account that the third stage of man's life, known as Vanaprasthāśramam came to be named Vaikhanasaśramam.

Vaikhanasa, the founder of this sutram, is only an incarnation of Brahma, as stated above. Besides this he has composed a book known as *devīkasutram*, which treats of the method of worship of the God in temples, the performance of puja and also the rules governing the construction, up-keep and maintenance of temples. This book was so voluminous and big, that four of his trusted disciples, as Bhṛgu, Marīchi, Atri and Kaśyapa summarized the same. But even these so

¹ This parīśiṣṭa has, as yet, not turned up. The Pandit endeavours to find a Ms of it. It might be very interesting.

² As the Pandit does not indicate long vowels, this may mean *viśiṣṭādvaita*.

³ This must refer to the Vaikhānasas.

⁴ This is not clear.

⁵ I doubt whether the Pandit is right here!

⁶ Cp. my paper On the sacred books of the Vaikhānasas, page 6 ff.

called summaries amount to over four lakshas of granthams, known as Bhagavacchastram as exposed by Vikhanas. All the mantras required for the karmas have been separately compiled into a separate book known as the Vaikhanasamantra-praśnam, in the order as in the sutrams themselves. This collection should be read along with the sutram to understand the karma and its corresponding mantra.

All who follow the sutram in their daily life are followers and worshippers of Śrī Viṣṇu alone at all times and in all places, and no other deity, either publicly or privately. As directed in their sutram these Vaikhanasas officiate in temples as archakas. None of the demerits attached to people of other sutrams and who officiate in temples as archakas, are attached to these Vaikhanasas. These Vaikhanasas officiate in famous temples in Tirupati, one of the most prominent of the well-known places of pilgrimage in India.

This sutram accepts the principle of Tattvatraya, i.e., the principle of the jīva, Īśvara and prakṛti, and lays down the principle of archanam of Śrī Mahaviṣṇu Divyamangalavigraha coupled with Bhakti throughout life. This is clear from Lakṣmiviśiṣṭādvaitabhashyam of Śrīnivasamakṛhivedanta-deśika, author of Śrīvaikhanasasutratatparyachintamani and other similar works.

Unlike the followers of other sutrams, the Vaikhanasas do not accept the principle of interdining, etc., but unlike these sutraṇas these Vaikhanasas teach each other alike whatever their customs and habits be, which are peculiar to different places.

These Vaikhanasas have not taptachakrankanam¹ unlike the other Vaiṣṇavas who consider this as the essential mark, requisite for one to be called a Vaiṣṇava.

Further, these Vaikhanasas do not worship in their houses the Alvars and Acharyas of the other Śrī Vaiṣṇavītes, nor do they recite their prabandhams at home and do not worship in

¹ See above, page xxvi

Mathadhīpatis as acharyas. They do not worship the Mathadhīpatis of either the Advaita or Dvaita schools of philosophy likewise. Thus they form a separate independant minority within the Vaishnava community, as the followers of their Acharya and Bhashyakara Śrīnīvaśa Dīkshita

The existence of Vaikhanasas, their mode of life and form of worship is spoken of at odd places in the Śrutis and old scripture as Mahabharatam and later dated kavyas as Kālidāśa's Śakuntala, etc

These Vaikhanasas are in large numbers in the Andhra districts of Kistna, Guntur and Godavari, but in Ganjam, Vizagapatam, Vellore, Cuduppah, Cochin, Bellary, Anantapuram and Kurnool districts they are few in number. In the Tamil districts of Tanjore, Trichinopoly, Chingleput and Chittoor districts they are fairly large in number; but small in the districts of Tinnevely, Ramnad, Salem, Coimbatore, North Arcot and South Arcot. They are sparingly found on the west coast in Cochin, Coorg and Malabar and also in Mysore. In the Nizam's dominions, in places close to Andhradeśa are found many Vaikhanasas. In Karuppur village in the Tanjore district there is a fairly large number of these Vaikhanasas. There are practically no Vaikhanasas in Northern India as far as is known.

There is evidence both oral and documentary of these people having officiated and officiating in big temples under the management of well-known persons and well-to-do people. But at present they mostly follow this profession alone. The reason for this is not quite clear. Perhaps it will be owing to their not being able to find time for their business, having once undertaken this profession, or they have thought themselves destined for this job alone. Yet most of the Vaikhanasas at present are only archakas."

So far the Pandit, who finally draws my attention on the Mythic Journal of Bangalore, 1919, where an article is published by T. V. Seshagiri Aiyer of Madras: "a little-known Vaishnava sect". I regret, not to have been able to consult this Journal.

Of the sacred books belonging to the school of the Vaikhānasas now lay before us :

1. The Smārtasūtra with English translation and the Mantrasamhitā belonging to the same

2 The Śrautasūtra (its Mantrasamhitā, unpublished, is only partly known).

These are the rites for man On the books (*āgamas*), describing the rites of the God, which are said to be composed by Marīci, Bhṛgu, Atri and Kaśyapa, see my paper "On the sacred books of the Vaikhānasas, page 4

Of these are now published

1. The Ānandasamhitā by Marīci, in four parts (1924-25) edited in the collection Vaikhānasagranthamālā of Ākula-mannādu.

2 The Vimānārchanakalpa attributed to the same Sage, published in one Volume in the same series (1927).

3 The Prakīrṇādhikāra, one of the *āgamas* attributed to Bhṛgu, edited by M Rāmakṛṣṇa Kavi at Madras (1929).

4. The Yajñādhikāra, attributed to Bhṛgu, edited by Rāṅgāchārya as vol. 21 of the Vaikhānasagranthamālā (1931).

Of the Arcanākānda ascribed to Kaśyapa (I myself possess the text with commentary, a copy made at Madras) an edition is forthcoming, as I am informed by the often mentioned Pandit. Meanwhile a commentary on this text, the Arcanānavanīta has been printed in the series Vaikhānasagranthamālā (1929) Of the other *āgamas* many seem to be lost, but complete Mss of some of these exist. It is to be hoped that once also these may be made accessible.

K. Tabular Concordance of the Vaikhānasaśrautasūtra with the corresponding Chapters of Āpastamba and Baudhāyana.

In order not only to comprehend the text of the Vaikhānasaśrautasūtra, but also to test its originality, it may be useful to place at the side of each chapter of the Vaikhānasa-text the corresponding one of Āpastamba (Hiranyakeśin being for the greater part identical with Āpastamba) or Baudhāyana The comparison of the scattered parts of the *yājñamāna* has been neglected, because this would bring in too many details.

PREFACE.

xxxi

V.	Ä	V	Ä
I 1	(V 3)	VI 1, 2	II 12
I 2, 3	(V 4)	VI 3	II 13
I 4	(V 4), V 1.	VI 4-6	II 14-17a.
I. 5	V 4, 5	VI 7, 8	II 17b-19.
I. 6	V 5-8	VI 9	II 19, 20a
I. 7	V 1-3, 8	VI 10	II. 20b. 21.
I. 8	V 8, 9	VI 11, 12	III 1, 2
I. 9	V 9, 10	VII 1	III 19b, 20a
I. 10	V 10	VII 2, 3	III 3, 4
I. 11	V 11	VII 4, 5	III 5, 6a
I. 12, 13	V 12-16	VII 6	III 6b-7a
I 14, 15	V 17-20	VII 7	III 7b
I 16	V 25, 21	VII 8, 9	III 8-10a
I 17	V 22-24	VII 10, 11	III. 10b-13a.
I 18	V 25	VII 12	III 13b-14
I 19	V 26, 27	VIII 1, 2	VI 29-30
I 20	V 28, 29.	VIII 3	VIII 1
II. 1	VI 1, 2	VIII. 4-6	VIII. 2, VII 12-13.
II. 2	VI 3-5.	VIII 7	VIII. 3
II. 3	VI 5, 8, 15.	VIII 8	VIII 4
II. 4	VI 8, 10	VIII 9-11	VIII. 5, 6a
II 5	VI 10, 11	VIII 12, 13	VIII 6b 7a
II. 6	VI 12, 13	VIII 14	VIII 7b 9
II. 7, 8	VI 16-19.	IX 1, 2	VIII 10, 11a
II. 9	VI 15	IX 3	VIII, 11b, 12
II 10	VI 24-26.	IX, 4, 5	VIII 13, 14a
II. 11	VI 28	IX 6, 7	VIII. 14b, 15a
III 1, 2	IV. 1; I 1.	IX 8, 9	VIII 15b
III 3, 4	I 1-5	IX 10a.	VIII 16
III. 5	I 6.	IX 10b, 11	VIII 17, 18
III. 6-9	I 11-14	IX 12	VIII 19, 20
IV. 1	I 15	X 1	VII 1, 2a.
IV. 2	III. 18, I 16a	X 2, 3	VII. 2b-4
IV. 3	I 16b	X 4-6	VII. 5-7.
IV. 4-6	I 17-19.	X 7, 8	VII. 8-10a
IV. 7	I 20	X 9, 10	VII 10b-14a.
IV. 8-10	I. 21-25	X 11-13	VII 14b-17a
IV 11, 12	II. 1, 2a.	X. 14	VII 17b-18.
V. 1-3	II 2b, 3	X 15	VII 19-21a.
V. 4	II 7	X 16-18	VII 21b-24a
V. 5	II. 8.	X 19	VII 24b, 25.
V. 6-8	II. 9-11a	X 20	VII. 25, 26.
V. 9	II. 11b	X. 21	VII. 27a.

V	Ä	V	Ä
X 22	VII 27b, 28	XIV. 10, 11	XI 9b, 10
XI 1, 2	XIX 4, 1	XIV. 12, 13	XI 14, 15a
XI 3	XIX 2, 3	XIV. 14	XI 16
XI 4, 5	XIX 3	XIV. 15	XI 17a
XI 6	XIX 4	XIV. 16	XI 17b, 18a
XI 7-11	—	XIV. 17	XI 18b-20a
XII 1, 2	X 1	XIV. 18	XI 20b
XII. 3	X. 2, 3a	XIV. 19, 20	XI 21
XII. 4	X 3b, 20.	XV 1, 2	XII 1, 2a
XII. 5, 6	X. 4-6a ₃	XV 3	XII 2b, 3
XII 7	X. 6b-8a.	XV 4-6	XII 4, 5a
XII. 8, 9	X. 8b-10.	XV. 7	XII 5b, 6a
XII. 10-12	X. 11b-17.	XV 8	XII 6b, 7a
XII. 13	X 17	XV 9-11	XII 8-10a
XII 14	X. 18.	XV 12	XII 10b-11
XII 15	X 20b.	XV 13	XII 12a
XII 16	X 21, 22	XV 14	XII 12b, 13
XII 17	X 23, 24	XV 15, 16	XII 14, 15.
XII 18, 19	X 24-28	XV 18, 19	XII 16, 17a
XII 20, 21	X 29a	XV 20-23	XII 17b-20a
XII. 22, 23	X. 30-XI 1	XV 24, 25	XII 20b, 20c.
XII 24	XI 2a	XV 26-27	XII 20d, 21
XIII 1	XV 1	XV 28, 29	XII 22, 23a.
XIII 2-4	XV 2, 3a	XV 30	XII 23b, 24a
XIII 5	XV. 3b, 4a	XV. 31, 32	XII 24b, 25a
XIII 6	XV 4b	XV 33	XII 25b, 26a
XIII 7	XV 5, 6	XV 34	XII. 26b, 27a
XIII 8, 9	XV 7	XV 35, 36	XII 27b, 28a
XIII. 10	XV 8	XV. 37, 38	XII. 28a-29.
XIII 11	XV 9	XVI. 1, 2	XIII 1, 2.
XIII 12	XV 10	XVI 3	XIII 3
XIII 13	XV 11a	XVI. 4, 5	XIII 4
XIII 14	XV 11b, 12a	XVI. 6-8	XIII 5-8a
XIII. 15	XV. 12b, 13	XVI 9, 10	XIII 8b, 9a
XIII 16	XV 14	XVI 11	XIII 9b
XIII 17	XV 15, 16a	XVI 12, 13	XIII 10-12a
XIII 18	XV 16b	XVI 14, 15	XIII 12b, 13a.
XIV 1-3	XI 2b-4	XVI 16, 17	XIII 13b, 14
XIV 4	XI 5a	XVI. 18, 19	XIII 15
XIV 5	XI 6, 7a	XVI. 20	XIII 16, 17a.
XIV 6	XI 7b-9a	XVI 21	XIII 17b.
XIV. 7, 8	XI 11-13	XVI. 22	XIII 18.
XIV. 9	XI 13	XVI 23	XIII 19

V	Ā
XVI 24-27	XIII 20-24a
XVI 28	XIII 24b, 25
XVII 1, 2	XIV. 1, 2
XVII 3, 4	XIV 3
XVII. 5	XIV 4
XVII 6	XIV 8
XVII 7, 8	XVIII 1
XVII. 9, 10	XVIII 2
XVII 11	XVIII 3
XVII. 12, 13	XVIII 4
XVII 14-16	XVIII 5, 6
XVII 17, 18	XVIII 7
XVIII 1	XVI 1-5a
XVIII 2, 3	XVI 6b, 7a
XVIII 4	XVI 6b, 7a
XVIII 5	XVI 7b
XVIII 6	XVI 8
XVIII 7	XVI 9, 10a
XVIII 8	XVI 10b
XVIII 9-11	XVI 11-13a
XVIII 12	XVI 13b-15a
XVIII 13	XVI 15b
XVIII 14, 15	XVI 16-18a.
XVIII 16	XVI 18b-21
XVIII 17	XVI 22-25a
XVIII 18	XVI 25b, 26a
XVIII 19	XVI 26b-28a
XVIII 20	XVI 28b-32a
XVIII 21	XVI 32b-34.
XIX 1	XVI 35
XIX 2	XVII 1a
XIX 3	XVII. 1b, 2a
XIX 4	XVII 2a-4a
XIX 5	XVII 4b-8
XIX 6	XVII 9, 22.
XIX 7	XVII 23
XIX 8	XVII 24
XX. 1	(IX 1)
XX 2	IX 1a
XX 3, 4	IX 1b, 2a.
XX. 5, 6	IX 2b, 3a
XX. 7	IX 3b
XX. 8	IX 3c

V	Ā
XX 9	IX 4, 5
XX 10	IX 5
XX 11	IX 6
XX 12	IX 6, 7a
XX 13	IX 7b, 8a
XX 14	IX 8b
XX 15	IX 8c
XX 16	IX 9, 10a
XX 17-19	IX 10b
XX 20-22	IX 10c, 11
XX 23	Hir pi sū
XX 24	IX 12
XX 25, 26	IX 15, 12, 13
XX 27	IX 13
XX 28	XIV 32, IX 13
XX 29	IX 4, Baudh
	XXVII 3
XX 30	B XVII 6
XX 31	B XVII 7
XX 32	IX 14, 15
XX 33-35	IX 17 18, B
	XXVIII 1
	XXVI 7, 6
XX 36	IX 18, 17
XX 37, 38	IX 18, 19
XXI 1	XIV 29, X 5, B
	XXVIII 9
XXI. 2	X 13, 14
XXI 3	B XXIX 3, 4.
XXI 4	B. XXIX 4; Ā
	XIV 18
XXI. 5, 6a.	XIV 19
XXI. 6b-9	XIV 20
XXI. 10, 11	XIV 23-25
XXI 12	XIV 24, B
	XXIX. 1, 2.
XXI 13	XIV 26
XXI 14	XIV 27.
XXI 15	XIV 28
XXI 16	XIV 29, 30
XXI 17	XIV 30, 34, 33, B.
	XXIX 6.
XXI 18	XIV 33, B
	XXIX 6

L. Acknowledgment of thanks

At the end of this Preface I have to acknowledge my heartiest thanks, for putting manuscript material at my disposition, to the Anglo-dāyānand College at Lahore, to the Librarian of the University of Lahore, to the Director of the Adyar Library at Madras, but above all to Pandit Pārthasārathī Iyengar of Ākulamannādu, who most kindly and disinterestedly allowed me the use of his valuable manuscripts.

W CALAND.

वैखानसश्रौतसूत्रम् ।

अथान्याधेयं व्याख्यास्यामो^१ ब्राह्मणो वंसन्ते राजन्यो ग्रीष्मे
वैश्यः शरदि रथकारो वर्षासु^२ सर्वे शिशिर इत्येके^३ रोहिणी-
कृत्तिकामृगशिरःपुनर्वसूत्तरानूराधाश्रवणहस्तविशाखास्वेकस्मि-
न्नक्षत्रे^४ उमावास्यायां पौर्णमास्यां वादधीत^५ कृत्तिकास्वग्नि-
५ मादधीतेति ब्राह्मणोक्तानि^६ काम्यानि नक्षत्राणि यथा-
कामं^७ यत्रैतानि त्रीणि संभवन्त्युत्तुर्नक्षत्रं पर्व तद्भद्रं^८ विप्रति-
षेधे तु नक्षत्रमृत्युश्च बलीयः^९ सोमेन यज्यमाण आदधीत
नर्तु न नक्षत्रं सूक्ष्मथोपपादं^{१०} शमीगर्भमश्वत्थं^{११} यद्यशमी-
गर्भं शुक्लाङ्कुरमशनिवाय्वनुपहतमग्न्यदग्धं बह्वपच्यनावासमशुष्क-
१० मशीर्णमन्यजात्यनुपहतं^{१२} गत्वा वैश्वानरसूक्तेन^{१३} प्रदक्षिणं कृत्वा
प्रणमेत्^{१४} तेनैव^{१५} प्राचीमुदौचीं वा शाखां प्रागादि प्रदक्षिणं
केदयित्वा प्रागयमुदगं वा निपातयेत्^{१६} पतितोत्तरमधरं

१ ० विशाखेष्वे० HR

२ See TBr. I 1. 2

३ सूक्ष्मेत् AMLTV and Vyākhyā (one copy), सूक्ष्मे GB and Vyākhyā (another copy).

४ Thus AMLTV, बह्वपच्यनाचास० H., G. incompl, to the accusative वृक्षम् is to be supplied.

५ Vaikh Saṃhitā II. 10; see note 15 on the English translation of the Smārtasūtra I. 21

६ This means: "repeating the same sūkta"

मूलमगं च यथा ज्ञेयं तथाङ्गयित्वा शाखापत्राणि प्रहापयति ।
 तां द्विधा च्छेदयित्वाधोभागेनाधरामरणिं^१ लक्ष्पाश्चोर्ध्वभागां
 विगतलचं विशोषितां चतुर्विंशत्यङ्गुलायतामष्टाङ्गुलिविस्तारां^२
 चतुरङ्गुलोल्लतां तथोत्तरभागेनोत्तरामरणिं^३ च गायत्र्या
 करोति । तत्र^४ प्रथमानि यानि चत्वार्यङ्गुलानि शिरश्चतुः
 ओत्रमासं च । द्वितीयानि यानि^५ ग्रीवा वक्षो हृदयं^६
 स्तनस्तृतीयान्युदरप्रभृतीनि । चतुर्थानि ओणी । पञ्चमान्यूरू ।
 षष्ठानि जङ्घे । पादावित्येक । एवमरणी सर्वैरङ्गैः संपूर्णं
 भवतो^७ । यच्छीर्णिं मन्यति शीर्षं किमान्यजमानो भवति ।
 यद्वीवायां वेपनो ऽयं निर्मन्येद्यदुदरे ऽनारब्धो^८ ऽस्य यज्ञो १०
 भवत्यूरू रक्षसां योनिर्जङ्घे पादौ पिशाचानां ओणी देवानां
 योनिस्तस्माच्छोण्यामेव प्रथमं मन्येन्मूलादष्टाङ्गुलं परित्यज्यायाच

१ भेदयित्वा instead of च्छेद० AHLGB.—अरणीं AHG.

२ Read अष्टाङ्गुलवि० ? thus LB.

३ अरणीं again AHG.

४ With the foll. passage cp the Kāthaka Agnyādheya-brāhmana published in Versl. en Meded der Kon. Akad. v Wetensch te Amsterdam, Afd Lett 5e Reeks, 4e deel, page 482. This brāhmana must be the source of our passage.

५ Om in L and added by second hand in B.

६ वक्षोहृदयस्तन LTV, ०स्तनास् GRB.

७ एवमरणी....संपूर्णं भवतो AHRB, G अरणी....संपूर्णं, the rest is broken off, with this reading agrees the quotation from our text in the Comm on Hir. śrs, page 286; एवमरणि..संपूर्णं भवति TV.—एवमरणि' ...संपूर्णं भवति ML and the Kāth. brāhmana cited above.

८ Thus AHR and the citation in the Vaijayanṭī, नारभो T नारबोश्च स यज्ञो M, नारभोस्तयज्ञो L, G omits the two words यदुदरे.

द्वादशाङ्गुलं पार्श्वतस्त्रीणि^१ त्रीण्यङ्गुलानि प्रथममन्यन^२ । एवं
प्रजननं कुर्वीतोत्तरारणेरष्टाङ्गुलयुक्तिनाहं यथायोगपरिणाहं
प्रमन्यं क्त्वित्वा^३ मन्यमूले संधत्ते^४ । तेन सहितः षड्विंशत्य-
ङ्गुलायतो मन्यो भवति^५ । तथा किद्रमित्युक्तानां^६ प्राक्शिरा
५ अरणिस्तथा वेदिः^७ ॥ १ ॥

गृहे सौम्ये पश्चिमपूर्वायतां तथानुवंशां^८ पूर्वदक्षिणयोर्द्वार-
युतामग्निशालां^९ कल्पयत्यस्थिरोमकेशाङ्गारतुषकाष्टाश्लोष्ट-
पिपीलिकादीन्वर्जयित्वा^{१०} मृदा शुद्धया^{११} । पश्चिमे भूरिति
गार्हपत्यायतनं रज्ज्वाष्टादशाङ्गुल्या वृत्तं भ्रामयित्वाष्टाङ्गु-
१० लोन्नतं स्थण्डिलं कृत्वा परितश्चतुरङ्गुलिविस्तारं हित्वा^{१२} मध्ये
षडङ्गुलं निम्नं खनति^{१३} । शिष्टं तदूर्ध्वमेखला^{१४} स्यात्तत्परिगतां
चतुरङ्गुलिविस्तारोन्नतामधोमेखलां करोति^{१५} । तस्मात्प्राच्यामष्ट-

१ MV om. त्रीणि.

२ प्रथमे मन्यने H, प्रथम मन्यन AV.

३ ०ङ्गुल युक्तानाह यथायोगपरिणाह प्रथम मन्य भित्त्वा M, ०ङ्गुल युक्तानाह प्रथम
हिला ALG, ०ङ्गुलं युनक्ति यथायोगपरिणाह प्रमन्य भित्त्वा H, ०ङ्गुलपरिणाह प्रमन्यं
चीर्त्वा cit in the Vajjayanti, ०ङ्गुल युक्तानाह प्रथम भेदयित्वा T, ०ङ्गुलं
युक्तानाहं प्रथम भित्त्वा V, ०ङ्गुल युक्तिनाम यथायोगपरिणाह प्रथममन्यक्त्वा B.
The reconstruction of the original reading is highly difficult !

४ ०मित्युक्तानां MTLAG ; ०मित्युक्तानां HB, ०मित्युक्त cit. in the Vajj.

५ तथानुवशां पूर्व ० AG ; तथानुमशां TV, तथानुवश B, तथानुव प्राचीन-
प्रवणं प्रकल्प्य H, तथानुमतविशालां ML.

६ द्वारयुगां citation in the Vajj, मन्दतीं शालां citation in Vajj.,
शालां H

७ कल्पयति AMBLG, कल्पयित्वा VT and citation in Vajj, प्रकल्प्य H and Vyākhyā.

८ Thus LAG, भित्त्वा HB, वर्जयित्वा M, कृत्वा V

९ ०र्ध्वमेखला MLBV, ०ध्वमेखला GAT

पदप्रक्रमे^१ ब्राह्मणस्यैकादशप्रक्रमे चचियस्य द्वादशप्रक्रमे वैश्य-
स्यापि सुवरित्याहवनीयाग्न्यायतनं चतुरश्रं चतुर्दिक्षु द्वात्रिंश-
दङ्गुल्यायतमष्टाङ्गुलोननं स्थण्डिलं प्रकल्प्य पूर्ववत्परितो हित्वा
मेखलामूर्ध्वा मध्ये^२ निम्नमधोमेखलां^३ करोति^४ । द्वयोर्मध्ये
वेदिरसीत्युक्त्वा गार्हपत्याहवनीयसंबन्धां दक्षिणोत्तरयोश्चतु- ५
रङ्गुलिविस्तारोन्नतां तदन्तरे षोडशाङ्गुलिविस्तारां^५ वेदिं
कुरुते । ॥ २ ॥^६

वेद्यां^७ दक्षिणस्यां^८ पश्चिमे भागे भुव इत्यन्वाहार्यपचनं^९
पञ्चविंशत्यङ्गुल्या^{१०} वृत्तं भ्रामयित्वा दक्षिणार्धे ऽर्धचन्द्राकारं
स्थण्डिलं पूर्ववत्तत्स्थोन्नतं मध्यनिम्नमूर्ध्वाधरा मेखला^{११} च । १०
वेद्युत्तरं^{१२} त्रिधा कृत्वा पूर्वभागोत्तरे^{१३} प्रक्रमे^{१४} वेद्युन्नतमुत्तरं कुर्या-
दाहवनीयात्प्राच्यां जन इति सभ्याग्न्यायतनं द्वादशाङ्गुलोनन-
माहवनीयवच्चतुरश्रं स्थण्डिलं परितस्तथैव हित्वा द्वादशाङ्गुलं^{१५}
मध्यनिम्नं चतुरङ्गुलिविस्तारोन्नतास्तिस्रो^{१६} मेखलाः पञ्चाङ्गुलि-

१ तत्प्राच्याम् instead of तस्मात्प्रा० (see below) LTV, अष्टपदप्रक्रमे all exc. H which has the usual अष्टप्रक्रमे.

२ मध्ये निम्नं GH, मध्यनि० ARTBLV.

३ विस्तारोन्नतां MB only.

४ वेद्या दक्षिणस्याः G, वेद्या दक्षिणस्यां AV.

५ Understand. रज्ज्वा.

६ मेखले G, मेखला पूर्वां च RH.

७ Thus all the Mss., वेद्युत्तर the Vyākhyā.

८ ०त्तरे प्रक्रमे HAGRB, ०त्तर प्रक्रमे T, ०पूर्वभागान्तरे प्रक्रमे a citation in the Vajrayanti.

९ दशाङ्गुल AHRGT, द्वादशाङ्गुल MLBV and the Vyākhyā.

१० चतुरङ्गुलं H only.

विस्तारा मध्यमा^१ मेखला^१ । तत्राच्यां मह इत्यावसथा-
ग्न्यायतनं त्रिकोणं पश्चिमदक्षिणोत्तरेषु पञ्चचलारिंशदङ्गुलायतं
स्थण्डिलं तस्योन्नतं मध्यनिम्नं द्वे मेखले च^२ पूर्ववदावसथं चतु-
रश्रमित्येके^३ सर्वेषां याज्ञिकानां यजमानस्याध्वर्योर्वा दक्षिण-
५ हस्तस्य मध्यमाङ्गुलेर्मध्यमपर्वणा मानमाचरति^४ ॥ ३ ॥

युक्तः अद्धान्वितो^५ विप्रैरनुज्ञातः केशान् रोमनखानि च
वापयित्वा विधिना स्नात^६ इषे त्वोर्जे त्वेत्यादि स्वाध्याय-
मधौच्येत शतं प्राणायामांश्च^७ कृत्वा^८ ध्यायन्नारायणमुपोष्य
सपत्नीको घृतमिश्रं हविष्यं चोरेण प्राश्नात्युक्तव्रतमाचरन्पाव-
१० नार्थममात्यहोमान् कूष्माण्डहोमांश्च^९ जुहुयादहन्युपवसथे सर्व-
कामार्थमग्नीनाधास्य इत्युक्त्वा यजमानः केशश्शश्रुरोमाणि वपते^{१०} ।
न वपते^{११} इत्येके^{१२} ततो ऽभ्युदयश्चाङ्गं कुर्वीत^{१३} । दैविकवत्सर्वं^{१४} ।
द्वौ विश्वेदेवौ चतुरः पितृन् वृणीते^{१५} । नान्दीमुखाः पितरः
सानुगाः प्रियन्तामित्याराध्यार्घ्यं ददाति^{१६} । दूर्वाक्षतयुक्तमुदकुम्भं^{१७}
१५ निधाय पूर्ववदैविकं पैतृकं च कृत्वा तदानीमुदकुम्भाङ्घ्रिर्थासु

१ मध्यमा मेखला AHRB ; मध्यमे० GMLTV, Vyākhyā.

२ च om. G only.

३ BG ins यजमानो.

४ स्नात्वा TML ; स्नान AHGRB and a citation in the Vaijayanti (page 285).

५ ०याम च AGHRB.

६ कुर्यात् AHGRB.

७ कूष्माण्ड च AHGRB.

८ Thus GB, वपते नपचपत H, वापयेत् न वापयत M, वापयते न वापयत LTV ; वापते न वापयति इ० A, न वपत R.

९ ०क्षतोदकुम्भ TMLV ; ०क्षतयुक्तोदकुम्भ AHBGR, the Vyākhyā as given in the text.

गन्धा रसा उति^१ यजमानो ऽभिषिच्य पुण्याहं वाचयति^१
 स्वस्ति नो मिमीतां कृणुष्व पाजः स्वस्तिदा विशस्यतिरिति^२
 प्रतिसर^३ बद्धा तस्मिन्दिने^४ ब्राह्मणानुक्तलक्षणानृत्विजो वृत्वा
 संपूज्य मधुपर्कं ददाति^१ यजमानः पत्नी च नवैर्वस्त्रोत्तरीय-
 पुष्पाद्यैरलंकृतौ भवतौ^१ ऽध्वर्युर्यो अश्वत्यः शमीगर्भ इत्यरणौ^५ ५
 उद्धृत्याश्वत्याद्धव्यवाहादिति संभरत्यायुर्मयि धत्तामिति संभृते^६
 अभिमन्त्रयते^१ ऽधिष्ठस्सूर्यं श्रौपासनाद्दीप्राञ्चकलान्यजमान
 आयुषे वो गृह्णामीति पञ्चभिः शरावे गृह्णात्यायुर्माभाविश्रवति
 गृहीत्वा तान्यपोत्तिष्ठति^७ ॥ ४ ॥

अपरेण गार्हपत्यं पालाश्या शम्या वा शाखयापेत १०
 वीतेति त्रिविधोऽस्यपक्रममुदगन्तं^८ मार्जयित्वोद्धृत्यमानमित्यु-
 द्गत्य^९ शं नो देवीरित्यवोच्य तमग्निं ब्राह्मौदनिकमादधाति^१

१ For the mantra see note 26 on the translation of Vaikh. smārtasūtra I 3.

२ For the mantras see note 21 on the translation of Vaikh. smārtas II 2

३ Thus AHRG and Vyākhyā, प्रतिसरा TVML.

४ Thus MLTV, तद्दिने HGB, तदस्मिन्दिने A

५ Thus BG, ०त्यरणौ उ० A, ०त्यरणौसु० THMLV, cp Hir srs. III. 2

६ Thus TLAV, cp agam Hir, सभृतोभिमन्त्र० M, सभृतामभि० HB, सभृतावभि० GR.

७ Thus the Vyākhyā, ०त्तिष्ठते MLAGTRBV.

८ Thus AG and Vyākhyā, शम्या the other Mss

९ Cp the Smārtasūtra V 2 71 9 and for वौधौ note 15 on the translation, the Mss. exc. LR read ०विधौ, G broken off; स्त्रिरपक्रमसु० B; ०स्तुपक्रम० VML.

१० Thus A and Vyākhyā, उद्धृत्य the other Mss.

निर्मन्थ्यमम्बरीषमुत्तपनीयं वेत्येके^१ यद्यौपासनं न^२ शिष्यते
 सायमत्र जुहुयान्निशायामपरेण ब्राह्मौदनिकं लोहितमानडुहं
 चर्म प्राचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तौर्यं तस्मिंश्चतुःशरावं ब्रह्मौदनं
 निर्वपत्याकृत्यै त्वा कामाय वेति निरुप्तानभिमृश्याद्भिः प्रोक्ष्य
 ५ चर्मणुलूखलं निधाय निरुप्तानोप्यावहन्ति^३ शूर्पेण तुषान्विविच्य
 प्रजा स्थालीमिति^४ स्थालीं संग्रोह्य तस्यां ब्रह्मणे जुष्टं
 निर्वपामीति चतुःशरावैश्चतुर्धा तण्डुलानावपति^५ न निर्णेनेक्ति
 नान्ववस्त्रावयति^६ पयसि अययति^७ चतुर्षु वा पात्रेषु अपयित्वा-
 भिघार्योदगुदास्य दर्व्या ब्रह्मौदनादुद्धृत्य प्रभूतेन सर्पिषोपसिच्य
 १० प्र वेधसे कवये मेध्यायेति जुहोत्युपतिष्ठते वा^८ ॥ ५ ॥

तं चतुर्धा व्युद्धृत्य^९ प्रभूतेन सर्पिषोपसिच्य ऋत्विग्भ्यो
 ददाति^{१०} ते प्राश्याचम्य^{११} राद्धस्ते ब्रह्मौदन इति प्रशंसन्ति^{१२}
 तेभ्यो वत्सतरं ददाति^{१३} स्थात्यामाज्यशेषमानयति^{१४} तस्मिन्नार्द्राः
 सपलाशाः प्रादेशमात्रौर्लक्षणाश्वत्यस्य तिस्रः समिधो ऽभ्यज्य
 १५ चित्रियादश्चत्यादित्यभिमन्त्र्य समिधाग्निं दुवस्यतोप त्वाग्ने
 हविशतीस्त्वं त्वा समिद्धिरङ्गिर इति तिसृभिर्गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य
 ब्राह्मौदनिके ऽग्रावाद्धाति समिध्यमानः प्रथमो नु धर्म इति
 त्रिष्टुग्भी राजन्यस्य त्वामग्ने समिधानं यविष्ठेति जगतीभि-

१ Only H om. न, but cp Āp. V 7. 8.

२ See note 13 on the translation of Vaikh. smārtasūtra III. 5.

३ Thus (and cp. Hr. III. 3) RG and the Vyākhyā; ०भ्युद्धृत्य M, ०र्धा उद्धृत्य H; ०र्धाणुद्धृत्य LTV, ०र्धादुद्धृत्य A.

४ आचम्य om GTB.

वैश्यस्यात्र मिथुनावसिक्तेतसौ गावौ ददात्येतमग्निमितो
 धारयन्त्येकाहं द्युहं त्यहं चतुरहं द्वादशाहमृतुं संवत्सरं वानुगत
 एतस्मिन्नग्नौ प्रधाणे यजमानस्य च पुनरेवं विहितं ब्रह्मौदनं^१
 ब्राह्मौदनिको^२ यजमानो व्रतं चरति^३ न स्त्रियमुपैति न
 मांसमश्नाति नास्य^४ गृहादग्निं हरन्ति^५ नान्यतश्चाहरन्ति^६ ५
 यदि संवत्सरे नाधातुं शक्नुयात्पुनरेवं ब्रह्मौदनं विहितं^७ श्व
 आधास्यमानश्च^८ ब्रह्मौदनं पचत्यध्वर्युश्चैतां रात्रिमेतद्भूतं चरति^९
 प्रजा अग्ने संवासयेत्युत्तरेण गार्हपत्यायतनं कल्माषमजं संयच्छे-
 च्छ्वैरग्निमिन्धान इति शक्लैस्तां रात्रिं विनिद्रो यजमानो
 ऽग्निमिन्द्रे^{१०} ॥ ६ ॥

वेद्यां संभृतासंभारान् संगृह्णाति^१ वैश्वानरस्य रूपमिति
 सिकता यदिदं दिवो यदद इत्यूषान् ऊतीः कुर्वाण इत्या-
 रूद्धतम्^२ ऊर्जं पृथिव्या इति वल्मीकवपां प्रजापतिसृष्टाना-
 मिति सूदं यस्य रूपमिति वराहोद्धतं^३ याभिरदृष्टहदिति
 शर्कराश्च^४ सप्तैतान्पार्थिवाञ्कुड्डान्प्रत्येकं कुडुवं^५ शरावे पृथगेव १५
 गृहीत्वाश्चो रूपं कृत्वेत्याश्चत्यं प्रादेशमात्रं सपचायमूर्जः पृथिव्या
 अभ्युत्थितो ऽसौत्यौदुम्बरं गायत्र्या ह्रियमाणस्य देवानां ब्रह्म-

१ Thus GAB, ०निका TVML, ०निके H.

२ हरति AHGVBT, हरति ML

३ Thus all exc. M, which has ०मानस्य, cp. Āp. V 7 15.

४ Emended, ०ग्निमिधेत् AHGTRV; ०ग्निमन्येत् ML, ०मिन्ने B.

५ Thus AGLV, ०द्धतम् BMT, H corrupt.

६ ०द्धत again BMT.

७ १ कुडुप LVTM and Vyākhyā (one copy), कुडुव H कुडुव AG and Vyākhyā (another copy), B worthless.

वादमिति द्वाभ्यां पालाशं यथा ते सृष्ट्याग्नेरिति श्रमो यत्ते
 सृष्ट्येति वैकङ्कतं यत्ते तान्तस्थेत्यग्निहृतं यत्पर्यपश्यदिति
 पुष्करपर्णं या ते अग्ने ओजस्विनी तनूरिति सुञ्जकुलाय-
 मित्यष्टौ^१ वानस्पत्यान्यूर्वमसंशुष्कान्^२ किमिलेपवर्जानेकैकं पञ्च-
 ५ दश गृहीतान्सर्वान्यथालाभं वाग्ने रेतश्चन्द्रमिति^३ रजतं हिर-
 ण्येन सह संगृह्णाति^४ यो अश्वत्यः श्रमोर्गर्भं इत्यत्रैके^५ ऽरणी^६
 च संभरन्ति^७ यं त्वा समभरं जातवेद इति यजमानः सर्वा-
 न्संभारान्युनः संगृह्णात्युपव्युषं सर्वाधानिनो^८ ब्राह्मौदनिके ऽग्नौ
 प्रातरौपासनहोम इत्येके^९ जातवेदो भुवनस्य रेतो ऽयं ते
 १० योनिर्हृत्विय इति द्वाभ्यामस्मिन्नग्नावरणी निष्ठतति^{१०} ॥ ७ ॥

मयि गृह्णामि यो नो अग्निरिति द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीत्वा
 दोह्या च त इत्यरणी यजमानाय प्रयच्छति^१ मही विष्पत्नी-
 त्यरणी^२ प्रदीयमाने यजमानः प्रतीचत^३ आरोहतं दशतमिति
 प्रतिगृह्य च्छलियवती स्थो अग्निरेतसावित्यभिमन्त्य मयि
 १५ गृह्णामि यो नो अग्निरिति द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णातोदमह-
 मनृतात्सत्यमुपैमीति वाचं यच्छत्यग्नी रक्षांसि सेधतीत्यध्वर्यु-

१ अष्टौ om ATVL.

२ पूर्वमसंशुष्कान् BM, पूर्वचमसंशुष्कान् H, पूर्वमसंशुष्कान् LGTV;
 पूर्वमसंशुष्कान् A

३ वा ms HB.

४ Thus GB, इति त्रैके ऋणी H, इत्येके। ऋणि ML, इत्येके ऋणी
 AV. (Vyākhyā अत्रैके यो अश्वत्य इत्यरणि च संभरन्ति). All the Mss. exc.
 A संभरन्ति.

५ Thus LTV, सर्वाधायिनो M; सर्वाधानो H, सर्वधानिनो A, सर्वा-
 धायिनो GB.

६ विष्पत्नी इ० MLTV, विष्पत्नीरि० HAG.

ब्राह्मौदनिकमभिमन्त्य तमनुगमयति ^१ यजमानः पञ्चधाग्नौ-
न्यक्रामदिति पञ्चधाग्नौ संकल्पयेदिदं^२ विष्णुरिति त्रिधा^३
वारं^४ । गार्हपत्यान्वाहार्यपचनाहवनीयसभ्यावसथानामायत-
नानि शुन्धध्वमिति गोमयेनोपलिष्यापेत वीतेति पूर्ववत्संमृज्य
रक्षोहणमेतो^५ न्विद्रमित्यवोचति । शं नो देवौरित्येके मयि ^६
देवा इत्यादिभिस्तुर्दिशं दर्भान्संन्यस्योद्धन्यमानमिति सौवर्णेन
राजतेन^७ वा नवधा खनेत्^८ । ब्रह्म जज्ञानं पूतं ह्यतन इति^९
द्वाभ्यां प्रादेशसंमिताः प्रागन्तास्तिस्रस्तथोत्तरान्ताश्च^{१०} लेखा^{११}
उल्लिख्य^{१२} सावित्र्यावोच्य शं नो देवौरिति संभारान्प्रोच्याय-
तनेषु हिरण्यं निधायोदयं तमस उदृत्यं चित्रमिति पृथक्पृथक् ^{१३}
स्थण्डिले जुहोति । ॥ ८ ॥

सिकतार्धं द्विधा कृत्वार्धं गार्हपत्यायतने निवपत्यर्धं दक्षि-
णाग्निरितार्धं^{१४} त्रिधा कृत्वा पूर्वध्यायतनेषु^{१५} सभ्यावसथयोरना-
रम्भे सर्वमाहवनीय^{१६} । एवं कृत्वेतरान्यार्थिवाग्निवपत्यग्नेर्भस्मासीति

१ Thus HLATBV and the Vyākhyā, विकल्प० M, कल्पये० G.

२ त्रिविधा वा M, विधाया H, त्रिधा वा GTBVL, त्रिधा A

३ यतो न्वि० the Vyākhyā, cp the Calc ed of Vaikh smārta-sūtra note 1 on page 10 (रक्षोहणयतो L).

४ Thus GMATB, रज० H and Vyākhyā; राजि० L

५ Thus AMVTBLG, पूत ह्यतन इति H, पूत ह्यतनेन इति the Vyākhyā, cp. Smārtasūtra, I 9 10 4, and note on the Translation

६ प्रागन्तास् TGV and the Vyākhyā (both copies), प्रागतास् B; प्रागप्रास् the other Mss.

७ लेखा उल्लिख्य H and Vyākhyā; लेखा षडुल्लिख्य GTVML, रेखाः षडुल्लिख्य A, लेखा षडुल्लिख्य B.

८ Thus all the Mss (understand : आयतने), M only दक्षिणाग्नौवि०.

सिकताः^१ संज्ञानमसीत्यूषान्निवपन्यददश्चन्द्रमसि^२ कृष्णं तदि-
हास्त्विति^३ मनसा ध्यायत्युदेह्यग्न इत्यखड्भूतं यत्पृथिव्या इति
गार्हपत्यायतने वल्मीकवपां निदधाति यदन्तरिक्षेति दक्षि-
णाग्नेर्यद्विवो ऽनामृतमित्याहवनीयस्य तूष्णीमितरथोरुत्समुद्रा-
५ निति सूदमियत्यय आसीरिति वराहोद्धतमदो देवीरिति शर्करा
निवपन्यं द्वेष्टि तस्य वधं मनसा ध्यायति^४ लोहान्यौदुम्बराणि
वा पार्थिवानां स्थाने विकल्पार्थानि भवन्त्युतं स्तृणामीत्याय-
तनेषु संभारान्स्तृणाति^५ सं या व इत्यूषान्सिकताश्च संसृजति^६
सं वः सृजामीति वानस्पत्यान्संसृज्येतः प्रथमं जज्ञे अग्निरिति
१० सद्यदेवैकैकस्मिन्निवपति^७ तत्तत्संभारसंग्रहणमन्त्रैरित्येके^८ ॥ ६ ॥

यास्ते शिवास्तनुव इति गार्हपत्ये सौवर्णं रुक्मशकलमुत्तरतः
संभारेषूपास्य चन्द्रमग्निमित्युपास्तमभिमन्त्र्य द्वेष्टाय राजतं
रुक्ममतिप्रयच्छति^९ यदि द्वेष्टं न विन्देत्तां दिशं प्रति निरस्येन्न
तत्पुनराददौतैवं सर्वध्यायतनेषूपास्य निरस्येद्विवस्त्वा वीर्येण
१५ कल्पेतां द्यावापृथिवी इति द्वाभ्यां सर्वान् न्युप्तान्संभारान्कल्प-
यति^{१०} संभृता अग्नयो मा कञ्चनान्तरेण संचारिष्ठेति गोप्तार-
मादिश्य प्रभाते ब्राह्मोदनिकस्य भस्मापोदूह्य तत्र मुञ्जकुलाय-
मास्तीर्य प्रतीचीनप्रजननामधरारणिं^{११} निधाय चित्तिः सुगिति
दशहोत्रोत्तरारणिं^{१२} प्रजनने निधायधरामरणीं^{१३} मन्थमात्मानं^{१४}

१ Thus AHTV, निवपतियद्. ML; निवपत्यद्. GB.

२ AHG ins चन्द्रमसि कृष्ण ।

३ Thus emended; रुक्ममितिप्र. the Mss.

४ धरामरणीं BGR, णि H, णीं the other Mss

५ उत्तरामरणीं BGT

६ Thus MLGTBV, धरारणिमर्धमा. H; धरामरणीमर्धमा. AR.

विष्णुं जन्ममग्निं च ध्यायन्सहस्रे ऽग्निनेति मन्यत्युपतिष्ठत्यश्वे ।
मथ्यमाने चतुर्होतृन्यजमानं^१ वाचयत्युपावरोहेति जायमान-
मग्निमभिमन्त्रयते । यजमानो वाचं विस्ृजते^२ । जाते
वरं ददाति । प्रजापतेस्त्वा प्राणेनाभिप्राणिमि प्राणे त्वामृत-
मादधामीति द्वाभ्यां जातमग्निमभिजिघ्रत्यहं त्वदस्मीत्यभि- ५
मन्त्रयते । ॥ १० ॥

अध्वर्युरजन्मग्निरिति तमग्निमभिमन्त्र्याजीजनन्नमृतं^३ मर्त्यास
इत्यञ्जलिना परिगृह्णाति । शरावे करौषादिषु जातमग्निं
निधाय सम्राडसि विराडसीति शल्कैः समिन्द्वे । यजमानः
पत्नी च क्षौमे परिधायापवृत्ते ऽग्न्याधेये ऽध्वर्यवे दद्यातां । १०
रथन्तरे गीयमाने ऽग्निं प्राञ्चमुद्धृत्यासीनः प्रागुदयाद्गार्हपत्य-
मादधाति प्रथमाभ्यां व्याहृतीभ्यां भृगूणां त्वा देवानामिति
भार्गवस्याङ्गिरसां त्वा देवानामित्याङ्गिरसस्यादित्यानां त्वेत्य-
न्येषां ब्राह्मणानां वरुणस्य त्वेति राज्ञ इन्द्रस्य त्वेति राजन्यस्य
मनोस्त्वेति वैश्वस्य ऋभूणां त्वेति रथकारस्य भूमिर्भूस्त्वेति प्रथ- १५
माभ्यां सर्पराज्ञीभ्यां घर्मः शिरस्तदयमिति प्रथमेन च घर्म-
शिरसा यास्ते शिवाः प्राणं^४ त्वामृते दिवस्त्वा वीर्येणाग्ने गृह-
पते ऽहे बुध्न परिषद्येति चतसृभिर्गार्हपत्यायतने^५ संभारेष्वग्निं
ज्वलन्तमभ्यादधात्यग्न आयाहि सम्राडसि विराडसीति शल्कैः

१ चतुर्होतारं B.

२ विस्ृजति MLTV.

३ Thus all the Mss. exc. H, which omits तम्.

४ प्राणे RB and the Mantrasamhitā, प्राण (or प्राणस्) the other Mss. and the Vyākhyā.

५ चतसृभिः om. HR, त्रिभिः G

समिन्द्रे^१ यजमानः सुगार्हपत्य इत्याहितं गार्हपत्यसुपतिष्ठते
तत्तदाधानमन्त्रैश्चाध्वर्युर्ग्राम्यारण्यौषधिबीजानि^२ यथालाभमाज्ये
ऽवधाय या ते अग्ने पशुषु पवमाना प्रिया तनूरिति श्रमन-
होमैराहितमग्निं^३ श्रमयेत्^४ ॥ ११ ॥

- ५ अन्वग्निरूपसामिति गार्हपत्ये ऽग्निप्रणयनीयानिधानादौष्याश्वं
पुरस्तात्स्थापयत्योजसे^५ बलाय त्वद्यच्छे यस्त आत्मा दिवः
पृथिव्या उदु त्वा विश्वे देवा इति चतसृभिर्गार्हपत्यादाहवनीयं
शराव उद्धृत्य तं^६ सिकतापूरितेन पात्रेणोपयस्य जानुदघ्न^७
उद्यच्छति^८ तस्मिन्धार्यमाणे वामदेवे गीयमाने लौकिकं
१० मथितं वाग्निमाहृत्य दक्षिण्या द्वारोर्ध्वजानुरूपविश्याग्नीध्रो
द्वितीयया व्याहृत्या यथर्थाधानेनायं गौः पृश्निरक्रमौत्तिः-
श्रद्धामेति द्वितीयतृतीयाभ्यां^९ सर्पराज्ञीभ्यां वातः प्राण इति
द्वितीयेन च घर्मशिरसा यास्ते शिवास्तनुवो व्यानं त्वामृते
दिवस्त्वा वीर्येणाग्ने ऽन्नपा मयोभुवेति^{१०} संभारेष्वन्वाहार्यपन-
१५ मादधाति^१ गार्हपत्यादग्निमाहृत्येत्येके^१ व्याख्यातो बीजहोमो
यजमानस्य चोपस्थानं^१ या वाजिन्नग्निरित्यग्नितनूरश्वस्य दक्षिणे
कर्णे यजमानं वाचयति^१ विक्रमस्य महाः असि प्राचीमनु

१ ०षधबी० M and Vyākhyā (one copy): ०षधिबी० the other
Mss. and the Vyākhyā (another copy)

२ आहितमाहितं G.

३ स्थापयन्ति HRB.

४ त om HRB.

५ Thus emended; जानुदघ्नौ (घ्नौ) द्यच्छे MB, ०दघ्नान्नोद्यच्छति the
other Mss, जानुदघ्ने धारयति the Vyākhyā.

६ द्वितीयाभ्यां GRHB.

७ ०भुव इति RHG and Vyākhyā, ०भूरिति BM, ०भुवेति ALTIV.

प्रदिशं क्रमध्वमग्निनेति तिसृभिरश्वमुखाः प्राचीं गच्छन्तीत्यत्ये
ऽग्निं हरत्यथ मध्यतो नाभिदग्ने तृतीयमास्यदग्ने^१ नाग्निमादि-
त्यं च व्यवैतीमा उ मामित्यर्धाध्वे द्वियमाणं यजमान उपस्थाय
वरं दद्यात्तस्मिन्नध्वर्युर्नाको ऽसीति हिरण्यं निधायातिक्रामति^२
वृहस्पते परिदीयेति दक्षिणतो ब्रह्मा रथं रथचक्रं वा गार्हपत्या- ५
दाहवनीयात्संततं चिः परिवर्तयति^३ यावत्तिः परिवर्तयति^४
तावदभ्यस्यादिति प्राञ्चं पूर्ववाहमश्वं दक्षिणेन^५ पादेनोत्तरपार्श्वतः
संभारानाक्रमयति^६ ॥ १२ ॥

यथाहितस्याग्नेरङ्गारा^७ अभ्यववर्तेरंस्तं प्रदक्षिणं परितो नीत्वा
यदक्रन्द इति पुनरेव तथाक्रमयति^८ पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखमश्वं १०
स्थापयत्यश्वभावे ऽनडुहो ऽजस्य पदे वादधीत^९ कमण्डलुपद
आदधीतेत्येके^{१०} यदिदं दिव इत्यग्निमभिमन्व्य पुरस्तात्प्रत्य-
ङ्मुखस्तिष्ठन्सर्वाभिर्याहतीभिर्यथर्ष्याधानेन भूमिर्भूस्त्रास्य प्राणा-
दिति प्रथमोत्तमाभ्यां सर्पराज्ञीभ्यामर्कश्चक्षुरित्युत्तमेन च घर्म-
शिरसा यास्ते शिवा अपानं त्वामृते दिवस्त्वा वीर्येणाग्ने १५
सम्रादित्याहवनीयं^{११} ज्वलन्तमग्निमूर्ध्वज्जुरेव^{१२} संभारेव्यश्वस्य पद

१ ०दग्नेयास्यदग्ने तृतीय GB.

२ Thus B, ०वर्तयतीति । वत्तिः परिवर्तयति HR, परिवर्तयति । तावदभ्य०
LTV, परिवर्तयति यावति परिवर्त्यता० A.

३ Thus GRHB, दक्षिणपादेन VMLT, दक्षिणपादानुत्तर० A.

४ आक्रमयति H; आक्रामयति AMLBG, आक्रमयति TV, Vyākhyā.

५ This sentence belongs to the preceding khanda, cp. Āp. V. 14. 14.

६ आहवनीयं om. HGRB; perhaps it is to be considered as superfluous.

७ ०ग्निमूर्ध्वज्जुरेव G, ०ग्निमूर्ध्वरेव B, ०ग्निमूर्ध्वरेतस M; all the other
Mss om. जर्ध्वज्जुर, only H has a trace of it.

आदधाति यज्ञायज्ञीये वृहति श्यैते च गीयमानः^१ आह्ति
 वारवन्तीयं गायति^२ प्रतिषिद्धान्यग्न्याधेये सामानि व्याहृतीभि-
 रेवोद्गीथं^३ भवतीत्येके^४ लौकिकं मथितं वाग्निमाहृत्याहव-
 नीयादा पञ्चम्या व्याहृत्या चतुर्थ्या च यथर्थाधानेन सभ्या-
 ५ वसथ्यौ संभारेष्वादधाति^५ व्याख्यातो बीजहोमो यजमानस्य
 चोपस्थानमानश्रे व्यानश्रे सर्वमायुर्व्यानश्रे ऽहं त्वदस्मि ये ते अग्ने
 शिवे तनुवाविति चैतेराहवनीयमुपतिष्ठते^६ ॥ १३ ॥

अग्न आयूष्यग्ने पवस्वाग्ने पावकेति तिसृभिराश्वत्थीस्त्रिः
 समिध एकैकस्मिन्नाधानवदादधात्याहवनीये गार्हपत्ये दक्षि-
 १० णाग्नौ सभ्यावसथ्ययोरिति वा^७ सर्वकर्मस्वेषामेवानूपूर्य^८
 समुद्रादूर्मिर्वयं नाम चत्वारि षट्क्लेति^९ तिसृभिराश्वत्थीः शमी-
 मयीधृताक्ताः प्रेद्धो अग्ने दीदिहीत्यौदुम्बरौ^{१०} विधेम त इति
 वैकङ्कतौ ताः सवितुर्वरेण्यस्येति शमीमयी^{११} ततस्तूष्णीं प्रात-
 रग्निहोत्रं जुहोत्यथवाज्यं^{१२} संस्त्रुत्य चतुर्गृहीतेनाष्टगृहीतेन वा
 १५ सुचं पूरयित्वा ध्यायन्नारायणं जुहोति^{१३} साग्निहोत्रस्य स्थाने
 भवति^{१४} यजमानो ऽपरेण सर्वानग्नींस्तिष्ठन्त्ये ते अग्ने शिवे
 तनुवाविति शिवाभितनूभिरुपतिष्ठते^{१५} यास्ते अग्ने घोरास्तनुव-
 स्ताभिः पाप्मानं गच्छेति यजुषोपस्थाय यास्ते अग्ने घोरास्तनुवः

१ ०त ML only, cp Āp. V. 16. 8

२ एतैर् om. HG.

३ वा om. B.

४ एषामेव वानुपूर्य (०पूर्व) AVTM.

५ Thus GB, agreeing with the Mantrasamhitā, षट्क्लेदिति the other Mss.

६ अपि वा instead of अथ वा B

चुच्च तृष्णा चेति घोराभिश्चामुमिति देवस्य नाम गृह्णात्यप
उपसृशति^१ जुह्वं सुवं च संमृज्य पूर्ववत्सुचं पूरयित्वा पूर्णाहुतौ^१
जुहोति^१ यजमानो वरं दत्त्वा पुनर्घोराभिरुपस्थाय शिवाभि-
रुपतिष्ठते^१ नर्यं प्रजां मे गोपायाथर्व पितुं मे गोपाय शस्त्र
पशून्मे गोपाय सप्रथं सभां मे गोपायाहे बुध्न्य मन्त्रं मे^५
गोपायेति पञ्चभिर्विराट्कर्मैः^२ पञ्चाग्नौनुपतिष्ठते पञ्चधाग्नौनिति
सर्वानथाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेदुपसन्ने परिदत्ते^३ हविष्यप्रोक्षिते
सभामध्ये ऽग्निदेवनमुद्धृत्यावोच्याचानोप्य^४ तेषु हिरण्यं निधाय
निषसाद् धृतव्रत इति राजन्यस्य जुहोति^१ प्र नूनमित्यावसथे
परिषदौ^५ हिरण्यं निधाय तस्मिन् जुहोति^१ ॥ १४ ॥ १०

उत नो ऽहर्बुध्न्य इत्यावसथ्यमभिमन्त्र्य यजमानाय शत-
मन्त्रानध्वर्युर्ददाति^१ तेषु पणमानो यजमानः कृतं विजित्य
तदन्नं अपयित्वा सभासङ्गो ब्राह्मणेभ्यः प्रददाति^१ त^६ आव-
सथे^६ भुञ्जते^१ कल्पेतां द्यावापृथिवी ये अग्रय इत्येताभ्यां
यथर्तुनाम्ना यजमानो ऽग्नौनुपतिष्ठते^१ प्रोक्षणाप्रभृतौनि प्रति- १५

१ Thus L only, in accordance with the Vyākhyā; ०हुति, ०हुति or ०हुतौ the other Mss., cp. Smārtasūtra I. 19, 18. 11 and note on the translation.

२ MTV ins. वा, L ins. कर्वा

३ Uncertain, उपसन्ने परिदत्ते (so BG, परिषन्ने MLATV) missing in H. Read perhaps ऽपरिदत्ते.

४ ०चान् न्युप्य (perhaps preferable) GB.

५ Thus LAGTV, परिषथो H, परिषदेया MB, परिषदो मध्ये the Vyākhyā, आवसथे मध्ये परिषदः Hir. III. 12, Āp. V. 19. 3.

६ Thus AG; ०ददाति आवसथे HLTV, ०ददाति तमवस० B, तस्मिन्वथे M.

पद्यते । वार्चन्नावाज्यभागावग्निर्मूर्धा भुव इति हविषो याज्या-
नुवाक्ये । अन्वाहार्यमासाद्याग्न्याधेयस्या द्वादशेभ्यो दक्षिणा^१
ददाति । काममूर्ध्व देयमग्नीध्र^२ उपवर्हणं सार्वसूत्रमजं पूर्णपात्रं
च ब्रह्मणे ऽश्वं होत्रे धेनुमध्वर्यवे ऽनङ्गाहं । मिथुनौ गावौ वासो
५ रथश्च साधारणानि । यद्यनाढ्यो गामेकां दद्यात्सा सर्वप्रत्या-
न्नायो भवति । शेषो व्याख्यातः ॥ १५ ॥

अथाहिताग्नेर्द्वादशरात्रव्रतानि । न मांसमश्नाति न स्त्रिय-
मुपैति नानृतं वदत्यमृतमयपायौ स्वयं पादशोध्यचारलवणाश्व-
शमीधान्यं^३ भुञ्जानो ऽन्यत्र तिलेभ्यः^४ स्वयमिध्वहारो^५ ऽग्न्यागारे^६
१० संविशति । द्वादशरात्रमजस्ता अस्याग्नयो । नास्य ब्राह्मणो
ऽनाश्वान् गृहे वसेदतीतासु द्वादशरात्रिषु^७ पवमानहवींथनु-
निर्वपेत्संवत्सर चतौ मासे ऽर्धमासे चतुरहे त्र्यहे द्व्यहे श्रो भूते
सद्यो वाग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्वाग्नये
पावकायाग्नये शुचय इति । त्रीणि हवींषि साकं समस्येत्यूर्व
१५ निरूप्योत्तरे^८ समस्येद्वाग्नेयेनाष्टाकपालेन साकमेतानि हवींषि
समस्येदित्येके । अग्नेः पवमानस्याग्न आयूष्यग्ने पवस्वति याज्यानु-
वाक्ये । त्रिंशन्मानं हिरण्यमस्य दक्षिणाग्निः पावकस्याग्ने पावक

१ Thus TV, दक्षिणां the other Mss

२ Thus GR, देयमाग्नीध्रमुप H, ०मग्नीध्रः ML, ०ग्नीध्र उ ATV

३ Thus G, ०लवणाज्यशमी० M, ०लवणान्यशमी० B ०लवणाशमी०
HR, ०लवणशमी० LATV

४ तिलेन HR only

५ Thus ATVB, ०हरो MLR

६ ०ग्न्यागारे RTVHML, ०ग्न्यगारे GA.

७ द्वादशसु रा० G only

८ Thus ALGTV, पूर्वस्मिन् नि० MB, पूर्ववत् नि० H.

स नः पावकेत्यग्नेः शुचेरग्निः शुचिब्रततम उदग्ने शुचयस्तवेति ।
त्रिंशन्मानं हिरण्यं मध्यमस्य चत्वारिंशन्मानं हिरण्यमुत्तम-
स्यैन्द्राग्नमेकादशकपालमनुनिर्वपत्यदित्यै घृते चरुं । सप्तदशा-
दित्यस्य^१ सामिधेन्यो^२ ऽग्निना रयिं गयस्फान इति पुष्टिमन्ता-
वाज्यभागाविन्द्राग्नी आगतं गौर्भिर्विप्र इत्यैन्द्राग्नस्योत त्वामदिते ५
महौमू षु मातरमित्यादित्यस्य प्रेद्धो अग्न इमो अग्न इति
संयाज्ये^३ संतिष्ठते सेव्याधानम्^४ ॥ १६ ॥

होव्यन्प्रथममग्निहोत्रं दशहोतारं मनसानुद्रुत्य सगृहमाह-
वनीये ऊत्वाथ^५ सायमग्निहोत्रं जुहोति । व्याहृतौभिः प्रथम-
मग्निहोत्रमुपसादयति संवत्सरे च । द्वादशरात्रमाधानादजन्ते- १०
ष्व्याज्येनाहतवासाः^६ स्वयमप्रवसन्यजमानो ऽग्निहोत्रं जुहोति । यां
प्रथमामग्निहोत्राय दुहन्ति साग्निहोत्रस्य^७ दक्षिणा^८ । प्रथमौ
दर्शपूर्णमासौ यज्यमाणश्चतुर्होतारं मनसानुद्रुत्याहवनीये सगृहं
ऊत्वा पूर्णं पश्चाद्यन्ते देवा अदधुरिति सारस्वतौ होमौ^९ ऊत्वा
पूर्वस्मिन्यर्वणि पौर्णमास्यामन्वारम्भणीयामिष्टिं निर्वपत्याग्ना- १५
वैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं सरस्वते द्वादशकपालमग्नये
भगिने ऽष्टाकपालमग्नाविष्णू सजोषसाग्नाविष्णू महि धामे-
त्याग्नावैष्णवस्य । प्र णो देव्या नो दिव इति सरस्वत्याः ।

१ आदित्यस्य om. LATV

२ Thus GTV and the Vyākhyā, न्येद्याधान ML, सेद्या^० A. स्वेद्या^० B, ग्याधान H.

३ अथ in LATV, not in GB, the other Mss are incomplete here

४ Emended, वाससा or वासा the Mss

५ साग्निहोत्रहोतुर्द^० VTA.

६ होमौ om. HGB.

पौपिवाऽसः सरस्वतो ये ते सरस्व ऊर्मय इति सरस्वत आ
सवः सवितुर्यथा स नो राधाऽस्याभरेति भगिनः^१ पुरस्ता-
त्स्विष्टकृतो जयानुपजुहोति मिथुनौ गावौ दक्षिणांमावा-
स्यायां भविष्यन्त्यामादधानस्य^२ नान्वारम्भणीयाग्नेयमेवाष्टाकपालं
५ निर्वपेत्^३ ॥ १७ ॥

दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्वारभमाणो^४ व्याहृतौभिर्हवी^५व्या-
सादयति संवत्सरे पर्यागते^६ चाहिताग्नेर्भृतानि^७ सूर्योढो
ऽतिथिर्वसत्यै नापरुध्यो^८ यद्यपरुध्येतास्याग्निरनुगच्छेन्नवीस-
पकस्याश्रीयात्^९ किन्नमेधो नाग्नावादध्यान्नाव्यन्तरमपो नाश्री-
१० यात्स्वकृत इरिणे प्रदरे वा नावस्येन्न यजेत^{१०} हिंक्रत्य वाग्यतः^{११}
स्त्रियं संभवेदङ्कते ऽग्निहोत्रे नाश्रीयान्न नक्तमन्यवान्नादद्या-
त्पशुनानिष्ट्वा संवत्सरे^{१२} न मांसमश्रीयादादिष्टसु मनसाग्निभ्यः
प्रहिणोमौति भक्षयति^{१३} ॥ १८ ॥

पुनरग्न्याधेयस्याधानेन कल्पो व्याख्यातो^{१४} ऽग्निष्वाहितेषु
१५ यो ऽस्मिन्संवत्सरे बन्धुज्यानि पुत्रज्यानि वाभ्येति न वर्धते स्वेना-
ङ्गेन^{१५} वा व्यध्यते^{१६} स उद्वास्य पुनरादधीत^{१७} दर्शने^{१८} पूर्णमासेन

१ Thus LGTV, भविष्यत्यामाधानस्य M भवत्यामाधानस्य ARH

२ चातुर्मास्यान् (mase) ATVG, ०मास्यान्यार० the other Mss

३ सवत्सरे सवत्सरे चा० GBH.

४ Thus BAGV, यद्यपरुध्येतास्याग्नि० H, the other Mss are more or less corrupt

५ Om LATV

६ सवत्सर AG, the word is missing in TMLV.

७ Thus V, स्वेनाग्नेन वाप्यध्यते LG, स्वेनाग्नेन वा दध्यते T, स्वेन वाग्नेनाप्युच्य B, न स्वतनेन व्यध्यते HR, न्येनाग्नेवाप्युध्यते M.

८ Om H, दर्शपूर्णमासेन LATRV.

वेद्याग्नेयमष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निमुदासयिष्यन्निर्व-
 पेदग्निर्मूर्धा भुव इत्याग्नेयस्य वैश्वानरो अजीजनत्पृष्ठो दिवीति
 वैश्वानरस्य^१ या ते अग्ने उत्सीदतः पवमाना या ते अग्ने पावका
 या ते अग्ने सूर्ये शुचिर्यास्ते अग्ने कामदुघा विभक्तौर्यास्ते अग्ने
 संभृतीर्ये ते अग्ने वान्तस्पत्या अगन्नग्निरिति सप्ताङ्गतीः पुरस्ता- ५
 त्स्विष्टकृत उपजुहोति^२ सिद्धेष्टिः संतिष्ठते^३ ज्वलतो ऽग्नीनु-
 त्वृजति यावद्दृग्पूर्णमासौ^४ संवत्सरं द्वादशाहं वा विष्टृष्टाग्नि-
 र्भवति^५ तदानौमेवाद्भिरग्नीन्समभ्युक्ष्य ब्रह्मौदनं अपयित्वाप-
 वसति^६ रोहिणी पुनर्वसू अनूराधाश्च पुनराधाननक्षत्राणि
 प्रावृट्करदावृत्^७ न संभृत्याः संभाराः^८ संभृत्या वा^९ संभार- १०
 मन्वा भवन्तीत्येके^{१०} यजूंषि न भवन्तीत्येके^{११} ऽन्यायतनेषु
 संवत्सरप्रवातान्दर्भान्संस्तीर्य भूमिर्भूत्वेति सर्पराज्ञीभिर्गार्हपत्य-
 मादधाति मध्यंदिन इतरान्सर्वान्वा मध्यंदिने^{१२} पुराणैर्दर्भैराह-
 वनीयं शराव उद्धृत्य यत्वा क्रुद्धः परोवपेत्यन्वाहार्यपचनमा-
 दधाति यत्ते मन्युपरोप्रस्येत्याहवनीयं^{१३} मनो ज्योतिर्जुषता- १५
 मित्याहितमुपतिष्ठते^{१४} पुनस्त्वादित्या रुद्रा इति द्वाभ्यामुप-
 समिन्द्वे^{१५} मनो ज्योतिर्जुषतामित्याहुति^{१६} जुहोति^{१७} सप्त ते
 अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं जुहोति^{१८} सा पूर्णाहुति-
 र्भवति^{१९} ॥ १६ ॥

१ इत्येके om MLATV (the last three Mss . सभृत्या वा भवति यजूंषि न भवन्तीत्येके).

२ This sentence not in GHB (and cp the Vajjayanti on Hir., page 333), for ATV cp note 1.

३ Thus TVMBL, इत्याहुतीर्जुं. AG, इति मिदाहुतीर्जुं. H.

४ पूर्वाङ्ग. A only.

- आग्नेयमष्टाकपालं पञ्चकपालं वा निर्वपति ^१ प्रागुत्तमा-
 दनूयाजादुपांशु क्रियते ऽग्ने ऽग्निमग्निनाग्निरिति चतुर्थं प्रयाजेषु
 चतस्रो विभक्तौर्दधाति ^२ समिधाग्निं दुवस्यतेति बुधन्वत्याग्नेय-
 स्याज्यभागस्येह्यु षु ब्रवाणि त इतौन्दुमती सौम्यस्याग्ने तमद्याधा
 ५ ह्यग्न इति पङ्क्त्यौ याज्यानुवाक्ये भवतो^३ ऽधा ह्यग्न आभिष्टे
 अद्य गौर्भिरिति वा^४ पुनरूर्जा सह रय्येत्युभितः पुरोडाश-
 माज्जती^५ जुहोत्यग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराह्वाभिष्टे^६ अद्यैभिर्नो
 अर्कैरिति ^७ विष्टुभौ संयाज्ये ^८ पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा
 पुनरुत्स्यूत वासः पुनरुत्सृष्टो ऽनङ्गानग्नेरग्नाविति द्वयोरनूयाजयोर्द्वे
 १० विभक्तौ दधात्युच्चैरुत्तममनूयाजं संप्रेष्यत्यग्निन्यक्ताः पत्नीसं-
 याजानामृचः स्युराग्निराग्नौमेकादशकपालमनुनिर्वपेत्त्वं नो अग्ने
 स त्वं नो अग्न इति याज्यानुवाक्ये ^९ संतिष्ठते पुनरग्न्याधानं ^{१०}
 यस्तृतीयमादधाति लेकः सलेकः सुलेक इति स एतान्होमान्
 जुहुयादर्थायार्थायाहवनीयं गार्हपत्यात्प्रणयेन्नित्यो धार्यो गत-
 १५ श्रिय आयुष्कामस्य वापहृताग्नेर्नष्टारणीकस्य च ब्रह्मौदनेनैव
 प्रतिपद्यते प्रतिपद्यते ^{११} ॥ २० ॥

इति श्रौतसूत्रे प्रथमः प्रश्नः ॥

१ पत्न्यौ याज्यानुवाक्या भवत्य० BV, M as given in the text but at the end likewise भवत्य० : cp. Āp. V. 28 15.

२ वा om ML.

३ ०ज्जती LAB, ०ति TV, ०ज्जतीर् MHG.

४ निराह as against उपाश, cp Baudh III 2. 70 13.

अथाग्निहोत्रमग्निहोत्रं सायंप्रातर्गृहाणां निष्कृतिमपश्यन्निति
 विज्ञायते^१ । ऽग्निहोत्रस्य यज्ञक्रतोरेक ऋत्विगध्वर्युः^२ । सायमधि-
 वृत्तसूर्ये ऽर्धास्तमितसूर्ये वा ज्वलन्तं गार्हपत्यादाहवनीयमुद्धरति
 प्रातरुषसि प्रागुदयाद्वापि वा नक्तमाहवनीयं धारयेत्^३ ।
 सुगार्हपत्य उद्बुध्यस्वेति द्वाभ्यां गार्हपत्यमुपस्थायोद्धरेति यज- ५
 मानः संप्रेष्यति^४ । धृष्टिरसि ब्रह्म यच्छेत्यध्वर्युरूपवेष्टमादाय वाचा
 त्वा होत्रेति तेन गार्हपत्यादाहवनीयमुद्धरति^५ । इहामेहामिति^६
 यथायोन्यन्वाहार्यं निदधाति^७ । भूर्भुवः सुवरित्युद्धृतं यजमानो
 ऽभिमन्त्रयते^८ । ऽक्ला यदेन इति सायं रात्र्या यदेन इति
 प्रातरस्तुताहुतिमित्यायतने प्रतिष्ठापयत्यग्निमग्नौ स्वाहेति सायं १०
 प्रत्यङ्मुखः सूर्यमग्नौ स्वाहेति प्रातः प्राङ्मुखो^९ । विश्वदानौ-
 माभरन्त इति स्वयमिध्नहस्तो यजमानो विहारमभ्येति^{१०} । यदग्ने
 यानि कानि चेति पञ्चभिः प्रतिमन्त्रमग्निष्विधानादधात्यग्ने
 गृहपते शुन्धस्वेत्येतैः पञ्चभिः पर्युक्ष्यपरिसमूहनोपरिपुष्पकरणै-
 रग्नीनलंकरोति^{११} । पुरस्तादुपरिष्ठाच्च^{१२} । दग्धैः प्रागुत्तराग्रमग्नौ- १५
 न्यरिस्तृणाति^{१३} ॥ १ ॥

उत्तरेण गार्हपत्यमग्निहोत्रस्थालीं सुवमग्निहोत्रहवणीं च

१ See Taitt br II 1 5 3

२ धारयति ML only

३ इहामेहामिति AMGB, इहामेवहामौति the Vvākhyā (one copy),
 इहामौहामौति R, इहामौमामिति H, इहमेहमिति VTL and the Vvākhyā
 (another copy) The mantra (is it a mantra ?) is unknown
 and not mentioned in the Mantrasamhitā.

४ अनुम० HR

५ पर्युक्ष्य instead of पर्युक्ष्य MLTV, —परिसमूहनपरिपुष्प० G only
 (in agreement with a citation in the Vajayanti, page 341).

प्रचाल्य कूर्चं प्रयुनक्ति पालाशौ समिधं चैडासि व्रतभृदिति
 दक्षिणेन विहारमवस्थितां गामग्निहोत्रौ यजमानो ऽनुमन्त्येय-
 मसौति वेदिमभिमृशत्यध्वर्युः पूषासौति वत्सं दक्षिणत उप-
 मृज्य प्राचीमुदीचीं वावृत्यान्यः शूद्रादस्तमित उदिते चाग्नि-
 ५ होत्रस्याख्या^१ दोग्धि दोहनेन च^१ दुग्ध्वा स्थाख्यामानयति^१
 न संमृशति^२ पूर्वौ दद्याज्येष्ठस्य ज्यैष्ठिनेयस्येत्युक्तं^३ यज-
 मानो विद्युदसौत्यप उपस्पृश्यापरेणाहवनीयमतिक्रम्य दक्षिणत
 उपविशति पत्नी च स्वलोके^४ सायं प्रातः संध्योर्होतव्यं^५
 नचत्रं दृष्ट्वा प्रदोषे निशायामुपोषसि पुरोदयं समयाविषित
 १० उदिते वा^६ प्रदोषान्तो होमकालः सायं संगवान्तः प्रातस्त-
 मतिनीय^७ दोषा वस्तोर्नमः स्वाहेति सायं चतुर्गृहीतं जुहुया-
 त्प्रातर्वस्तोर्नमः स्वाहेति प्रातरुभयत्र व्याहृतौर्जपित्वा वरं दत्त्वा
 जुहुयाद् प्रातराहुतिकालात्सायमाहुतिकाल आ साय-
 माहुतिकालात्प्रातराहुतिकाल इत्यापत्कल्प^८ चतं त्वा सत्येन
 १५ परिषिञ्चामीति हस्तेन सायं परिषिञ्चति सत्यं त्वर्तेनेति प्रात-
 र्यज्ञस्य संततिरसौति गार्हपत्यात्संततामपां धारां सावयत्याह-
 वनीयाद्गार्हपत्यश्रोणिमासाद्य घृष्टिरसौति घृष्टिमादाय भूतकृतः

१ ०स्थाख्या LTV (cp Āp VI 3 15) ०स्थाख्यां the other Mss,
 स्थाख्यां दोग्धि दोहने वा ARB the same without वा H

२ These two words, given by RHG, not by MLATVB They
 belong to the text, as appears from the Vyākhyā

३ See Taṭṭ br. II 1 8 1

४ संधोर्हो TV and the Vyākhyā

५ Thus emended, प्रातस्तमतिनीय G, प्रातस्तमतिनियचर (or चरन्)
 ATVB, प्रातरस्तमिने च ML, प्रात स्तमतिचनीय H The Vyākhyā त
 कालमतिग्रम्य.

स्थेत्युदीचो ऽङ्गारान्निहृह्य व्यन्तान् कृत्वा सगराः स्थेत्यभि-
मन्त्याग्रथ आदित्यं गृह्णाम्यङ्गे रात्रिमिति सायं होम्यमादा-
येडायाः पदमित्यङ्गारेष्वधिश्रयति ॥ ३ ॥

आदित्यायाग्निं गृह्णामि रात्र्या अहरिति प्रातर्होम्यग्निस्ते
तेजो मा धाचोदिति दभैरभिद्योत्यामृतमसौति सुवेण दोहन- ५
संचालनं निनीय पुनरेव पूर्ववदभिद्योत्यान्तरितः रक्ष इति त्रिः
पर्यग्निकरोति ^१ घर्मो ऽसि रायस्योषवनिरिति वर्त्म कुर्वन्नुद-
गुद्धासयतीह प्रजां पशून्द्हेति वेद्यां प्रतिष्ठाप्य प्रजां मे यच्छे-
त्यन्तिके कृत्वा प्रत्यूढं जन्यं भयमिति गार्हपत्ये ऽङ्गारान्मृश्या
प्रत्यूहति ^२ देवस्य त्वेति सुवमग्निहोत्रहवर्णो चादाय प्रत्यूष्टमिति १०
निष्टप्य सुपर्णां त्वेत्यग्निहोत्रहवर्णो संमार्थरिष्टो यजमानः पत्नी
चेत्युभयं संमृज्योमुन्नेयामीति सायं यजमानमामन्त्रयत ओमु-
न्नयामीति प्रातर्यजमानो हविर्देवानामित्युपांशूक्तोमुन्नयेत्युच्चैः
प्रत्याहोन्नयनप्रभृत्या होमान्न चङ्क्रम्यते ^३ वाचं यच्छत्यग्नये च
त्वा पृथिव्यै चोन्नयामीति चतुर्भिः स्थात्यास्तुरः ^४ सुवा- १५
न्यूणांनग्निहोत्रहवर्णामुन्नयत्युत्तमेन द्विः पञ्चावत्तिन ^५ उन्नीतं
दशहोत्राभिमृशति ^६ सजूर्देवैः सायंयावभिरित्युन्नीतं स्थालीं च
सायं संमृशति सजूर्देवैः प्रातर्यावभिरिति प्रातः ^७ ॥ ३ ॥

तां समिधमादायोपरिष्ठात्सुगदण्ड ^८ उपसंगृह्य ^९ पशून्मे
यच्छेत्यपरेण गार्हपत्यं कूर्चं निदधाति ^{१०} यजमानो नम ईशा- २०
नाय प्रजा इति जपत्यध्वर्युर्वन्तरिचं वीहीति समया गार्ह-

१ चक्रमते M

२ Thus BHGTV स्थात्यां MA, स्थात्या L

३ Thus AGTV, सुगदण्डमुपसंगृह्य MLH

- पत्यार्चिर्हरति^१ प्राङ् हरन्दशहोतारं व्याख्यायाग्नये त्वा वैश्वा-
नरायेति मध्यदेशे निगृह्य वाताय त्वेत्युद्यम्यायुर्मं यच्छे-
त्यपरेणाहवनीयं कूर्चं उपसादयत्येषा ते अग्ने समिदिति
पालाशी^१ समिधमादधाति^१ विद्युदसीत्यप उपस्पृश्यादौप्रायां
५ समिधि प्राणायामं कृत्वा पयसा घृतेन दध्ना तण्डुलैर्यवाग्वौदनेन^१
सोमेन वाग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति सायं कनीयसीं पूर्वा-
माहुतिं जुहुयात्सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातरग्नि-
ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति सायं सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिरग्निः
स्वाहेति प्रातरित्येवं संसृष्टहोममेके समामनन्ति^१ ॥ ४ ॥
- १० वर्चो मे यच्छेति पुनरेव कूर्चं उपसादयति^१ लेपमादा-
योत्तरतः कूर्चं ओषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेति लेपं निमृज्याग्ने गृहपत
इति गार्हपत्यं दक्षिणावृत्ततौचते^१ ऽतिहाय पूर्वामाहुतिं भूर्भुवः
सुवरित्युत्तरां भूयसीं जुहुयात्तूष्णीं वा^१ भक्षाय भूयः कुर्याद्भुत्वा
भूमानं विष्णुं ध्यायेत्^१ सुचमुद्गृह्य रुद्रं मृडेति सुचोदीचीं
२५ ज्वालां त्रिरतिवत्लायती^१ षे तेति सायं लेपमभ्यवमार्च्छूर्जं त्वेत्यूर्ध्वं
प्रातरुन्मार्ष्टि^१ कूर्चं सुचं निधाय पितृभ्यस्त्वा पितृञ्जिन्वेति
दक्षिणतः स्थण्डिले नौचा पाणिना लेपं निमृज्य वृष्टिरसीत्यप
उपस्पृश्य पूषासीति दिरनामिकाङ्गुल्याग्निञ्जन्तिहाय दतः
प्राश्नाचम्य पुनः प्राश्नात्यग्नियं हविः प्रजननमिति प्राचीनदण्डया
२० सुचा भक्षयति सौर्यं हविः प्रजननमिति प्रातर्दिश्य निर्लेढि^१
दर्भैः सुचं शोधयित्वाङ्गिः पूरयित्वोच्छिष्टभाजो जिन्वेत्युत्तरेणा-
हवनीयमपो विमृजेत्^१ ॥ ५ ॥

तामग्निहोत्रहवणीं निष्टप्य पुनस्तोयैः संशोध्य पुनरग्निः
 पूरयित्वा सर्पेभ्यस्त्वा सर्पाञ्जिन्वेति पूर्वस्थां संस्वाध्याक्षितमसीति
 वेदिमध्ये गृहेभ्यस्त्वा गृहाञ्जिन्वेति पत्यञ्जलौ च । सप्त^१
 ऋषीन्प्रौणीहौत्युत्तरेण गार्हपत्यमपां शेषं विमृजेत्स्त्रुवेणाग्नये
 गृहपतये स्वाहेति गार्हपत्ये ऽग्नये ऽदाभ्याय स्वाहेत्यन्वाहार्यपचने
 ऽग्नये भूर्भुवः सुवः स्वाहेति सभ्ये ऽग्नये ऽक्षपतये स्वाहेत्यावसथ्ये
 ऊत्वा सर्वेषु विष्णवे स्वाहेति द्वितीयां जुहोति । पुनः^२ पूर्ववत्परि-
 षिञ्चति । सुवादीन्प्रक्षाल्योत्तरेणापो विमृज्य वेद्यां निक्षिपे-
 त्तोजोमूर्तिरात्मा हृदये ऽन्तरुर्ध्वं ज्वलन्नग्निशिखामध्ये^३ स्थितस्तस्याः
 शिखाया मध्ये^४ परमात्मेति अतिस्ततो^५ होमान्ते सर्वचात्मानं
 प्रोक्ष्य गार्हपत्याद्गन्नादाय^६ ललाटे हृदये कुक्षौ बाह्वोः कण्ठे
 च तज्ज्वालारूपं चतुरङ्गुलं दीपवदूर्ध्वायं पुण्ड्रं कुर्याद्यजमानस्तेन
 शुभं^७ लब्ध्वात्मयोगमन्ते^८ प्राप्नोति । ॥ ६ ॥

उत्तरामाहुतिमनु यजमान आयतनादुत्थाय कवातिर्यङ्कि-
 वाहवनीयमुपप्रयन्तो अध्वरमित्यनुवाकेन सायमुपतिष्ठते^९ । तत्रा-
 ग्नीषोमाविम^९ सु म इति पञ्चम्याग्नीषोमीयया पूर्वपक्ष उभा

१ सप्तर्षीन् LGB

२ पुन not in H.

३ ज्वलन्नग्निशिखा AMBTRVLG, ज्वलतिशिखाशिखामध्ये H

४ The words स्थित... मध्ये are omitted in TVL (overlooking')

५ This śruti is, at least partly Taitt. Ār X 11 (page 828 of the Calcutta edition).

६ गार्हपत्याद् om HGR

७ सुख ML, शुभ TVGH; शुभा A. शुभिल्लब्ध्वा B

८ ०त्मानो योग H only

९ ०तिष्ठते तत्रा MBLT, ०तिष्ठेतत्रा HV, ०तिष्ठेत तत्रा AG

वामिन्द्राग्नी इत्येन्द्राग्न्या तत्स्थाने ऽपरपक्षे । ऽग्न आचूष्षीति
षड्विंशत्तराभिरुपतिष्ठते । ऽग्न आचूष्ष्यग्ने पवस्वेत्याग्निपाव-
मानौभ्यां संवत्सरे संवत्सरे^१ गार्हपत्यमुपतिष्ठते पवमानहविर्भिर्वा
यजेत।युदा^२ अग्ने ऽस्यायुर्म देहीत्याहवनीयं चित्रावसो स्वस्ति
५ ते पारमशीयेति रात्रिमुपतिष्ठते । इन्धानास्त्वा शतः हि मा
इत्युपसमिन्द्वे । सं त्वमग्ने इत्यनुवाकशेषेणाहवनीयमुपतिष्ठते ।
संपश्यामि प्रजा अहमिति गृहान्यशृंशः^३ स्याम्भो व इति गोष्ठं ।
रेवतौ रमध्वमित्यन्तराग्नी तिष्ठन्नपति । संहितासौत्यग्निहोत्र्या
वत्समभिमृशत्यग्निहोत्र्यौ वैप त्वाग्ने दिवे दिव इति तिसृभि-
१० गांयत्रीभिरग्ने त्वं न इति^४ द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते ॥ ७ ॥

ऊर्जा वः पश्यामीति गृहान्यशृंशः । तत्सवितुर्वरेण्यमिति
सावित्र्याहवनीयं सोमानः स्वरणमिति च । कदा चन स्तरी-
रसीति रात्रिं । परि त्वाग्ने पुरं वयमिति गार्हपत्यमग्ने गृहपत
इति च तामाग्निषमाशासे^५ तन्तवे ज्योतिष्मतीमित्यजातपुत्रो
१५ ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति जातपुत्रो ऽमुष्मा अमुष्मा इति यावन्तो
ऽस्य पुत्रा जाता भवन्ति ज्योतिष्मतीमित्यन्ततो वदति । भुवन-
मसि सहस्रपोषपुषीति पुनरेव वत्समालभते ऽग्निहोत्र्यौ वा ।
महि च्रीणामवो ऽस्त्विति माहित्रेण तच्चेनाहवनीयमुपतिष्ठते ।
दूरं प्रवसतः स्वस्तिकामस्तमेतेन तच्चेन पश्येत्स्वस्ति पुनरागच्छे-
२० ञ्छुद्धिकामश्चैनं जपेदन्यत्रापि यज्ञादपि वा भूर्भुवः सुवः सुप्रजाः

१ संवत्सरे once in HA

२ पवमानहवीषि यजेत H only

३ Thus ALMTV, HGR. दिवेदिव इति त्रिपदद्विपदाभिर्गार्हपत्यमुप० ;
B the same, but इति पदाभिर्गा० ।

४ Thus AGB, आशासे MHTV आशासी L

प्रजया भूयासमिति सायमुपतिष्ठेतापि वा दिवस्परौति वात्सप्रेण
सायं प्रातरुपतिष्ठेत् ॥ ८ ॥

पयसा मुमुक्षोः श्रीकामस्य वा जुहुयादाज्येन तेजस्कामस्य
दध्नेन्द्रियकामस्य यवाग्वा ग्रामकामस्योदनेनान्नाद्यकामस्य
तण्डुलैरोजस्कामस्य पाभानं हन्तुकामस्य वा पिष्टेन विद्या- ५
कामस्य सोमेन ब्रह्मवर्चसकामस्य १ दध्नस्तण्डुलानां सोमस्य नाधि-
अयणप्रतिषेचने १ प्रतिषेककाल आज्यस्य दर्भतरुणौ प्रत्यस्येत्पर्व-
ण्येव राजन्यस्याग्निहोत्रं भवत्यहरहर्नित्यं ब्राह्मणेभ्यो ऽन्नं दीयते १
तदेतदन्तराले १ स्याग्निहोत्रं भवति १ नित्यमग्निरूपस्येयो १ यः
सोमयाजौ तस्य सदाग्निहोत्रं जुहुयादहरहर्हयजमानः २ स्वयमग्नि- १०
होत्रं जुहुयाच्छिष्यो वा १ दौदिहि दौद्यासं दौदिता मे ऽसि
स्वाहेत्यग्नीनुपसमिन्द्रे १ ऽपिप्रेरग्ने स्वां तन्वमयाङ् ३ द्यावापृथिवी
ऊर्जमस्मासु धेहीत्यग्निहोत्रस्याख्यां वर्धिरङ्गाहवनीये ऽनुप्रहरति १
सा ह्यग्निहोत्रस्य संस्थितिर्न वर्धिरनुप्रहरेदसंस्थितो वा एष यज्ञो
यदग्निहोत्रमिति विज्ञायते ॥ ९ ॥ १५

यजमानो ऽग्निभ्यः प्रवत्स्यन्नग्नौन्समाधेहीति संप्रेष्यति १ शुचिः
स्वायतने तिष्ठन्मम नाम प्रथमं जातवेद इति ज्वलन्तमाहव-
नौयमुपस्थाय ४ तत्सकाशे वाचंयमः प्रवसेदसकाशे विसृजेताध-

१ BHG भवति यद्वाह्मणेभ्यो न्न (r ऽन्न) दीयते तदेतदन्तराले स्याग्निहोत्रं भवति;
TML om एतद्, A भवति अहरहर्हयजमानेभ्यो न्न दीयते तद्विद्वदेतदन्तराले
स्याग्निः; भवति अहरहर्हयजमानेभ्यो न्न दीयते तदन्तराले स्याग्निः TV.

२ यजमानो वा GHB; यजमाने A.

३ तन्ववस् HG

४ After उपस्थाय M ms वसन् वा तामेव विद्यारामिमुखो जपेत् । प्रेष्य समिधो
धारय्य, B वसदेतामेव विद्यारामिमुखो जपेत् प्रेष्य समिधो धारयन् । These
words occur further on !

श्रय्यस्त्युपायी^१ । न दशमीमतिप्रवसति । न^२ पर्वणि । व्रतकाले
 व्रतं चरति । विहारमभिसुखो ऽग्नौनुपतिष्ठत इहैव सन्तत्र सतो
 वो अग्नय इति च । यद्यनुपस्थाय प्रवसेदेतामेव विहारमभिसुखो
 जपेत्प्रोथ्य^३ समिधो धारयञ्क्वदिर्दर्शं कंचिदप्यनादृत्याग्नौन्युतीया-
 ५ द्विश्वदानामीमाभरन्त^४ इति विहारमभ्येत्याग्नीनामसकाशे^५ वाचं
 यच्छति सकाशे विमृजते । ऽग्नौन्समाधेहौति संप्रेष्यति । मम
 नाम तव च जातवेद इत्याह्वनीयमुपतिष्ठते । नमो ऽग्नये
 ऽप्रतिविद्धायेति गार्हपत्यं । त्वत्पितार इत्यन्वाहार्यपचनमयमग्निः
 श्रेष्ठतम इति पुनराह्वनीयं च । व्रतभेदे मनो ज्योतिर्जुषता-
 १० मित्याहुतिं जुहुयात्प्रवत्स्यन्प्रोथ्यागतश्च^६ विराड्द्रुमैरेवोपतिष्ठत
 इत्येके । प्रवत्स्यतो^७ ऽध्वर्युर्ग्रीन् समिन्द्वा इत्याहुः । कः श्रेयांसं
 विषुप्तं बोधयिष्यतीत्यसमिन्धानो ऽभयंकराभयं मे कुरु खस्ति
 मे ऽस्तु प्रवत्स्यामीति प्रवत्स्यन्नुपतिष्ठते ऽभयंकराभयं मे ऽकार्षीः
 खस्ति मे ऽस्तु प्रावात्समिति^८ प्रोथ्यागतस्तूष्णीमेवाग्नौन्युणम्य

१ विमृजतेध३श० BMLG, विमृजेय श० H. वाचयम' प्रवसेदसकाशे विमृजते-
 ध३श० ATV.

२ च M

३ प्रेथ MHB प्रोथ्य L

४ कचिदप्यनादृत्या० MVTL, ०दर्शकचि(द)प्यनादृत्या० GB, दिशोन्नकचि-
 दप्यनद्रुत्यो H, अनादृत्य A and the Vyākhyā.

५ ०भ्येत्यग्नी० RHBA (read perhaps भ्येत्याग्नी०)

६ Thus G, प्रवत्स्यन्प्रोथ्यमागतश्च H, प्रवत्स्यन्प्रोथ्यमागतश्च AB प्रवत्स्यमागतश्च
 MLV, प्रवत्स्य प्रवात्सोपस्थान नागतश्च T and second hand of V

७ Thus AHGB and the Vyākhyā, ०त्स्यते MLTV.

८ ०सिंधानोवाभय० AHGB.

९ Thus L, प्रवात्सौदिति H; प्रवत्स्यामीति L, M is incomplete here;
 प्रवत्समिति the Vyākhyā (one copy); प्रावात्समिति another copy.
 प्रवात्समिति AB. प्रवात्सौमिति G, प्रावात्समिति TV

.३० वैखानससूत्रे १३, १०-११ (०श्रौतसूत्रे २, १०-११)

प्रवसेदित्येके^१ गृहा मा विभीतेति पञ्चभिर्गृहानभ्येति^२
पूर्वसंजातमपराधमस्य तदहर्निवेदयेयुः^३ स चैतान्नापवदेत्^४
गृहानहमिति संविशति^५ विश्वा उत त्वया वयमिति पत्नीं
समौचते^६ ॥ १० ॥

अथ सगृहः प्रवत्स्यत्यत्र पञ्च नव दश रात्रीः^७ संहिता ५
वसति^८ यत्र वा नवरात्रं वास्तु कुतश्चिन्कारणात्पुनरभ्येत्येका-
मुषित्वा^९ प्रवत्स्यन्वास्तोष्यतीत्यं^{१०} जुहुयाद्यद्यनोवाह्यं^{११} भाण्डं
स्यात्सर्वमनस्यादधाति यदोदुमशक्यं स्यात्तदुक्त एवोपोद्धरन्त्यग्नि-
ष्टस्य दक्षिणो युक्तो भवति सव्यो ऽयुक्तो ऽथ वास्तोष्यत इत्यनु-
द्रुत्योत्तरथा गार्हपत्ये जुहोति^{१२} न ऊते ऽभ्यादधाति^{१३} न ह्योन- १०
मन्वाहरन्ति^{१४} नावक्षाणान्यसंप्रक्षाप्य^{१५} प्रथान्द्ययं ते योनि-
र्हत्विय इति पृथगरणीष्वग्नीन्समारोपयते ऽपि वा या ते
अग्ने यज्ञिया तनूरित्यात्मनि^{१६} हस्तं प्रताप्य वा मुखाया-

१ तदहर्निवे० GBVT.

२ चैतान्नापव० H, चैतान्नापचदेत् G, चैतान्नापदेत् T, चैतान्नापवदेत् BV

३ Thus G, रात्रिभिः the other Mss.

४ वसति ML and the Vyākhyā, cp. Hir. III. 20.

५ पुनरभ्येत्ये० GH, पुनरभ्येति L, पुनरभ्यवैति A, पुनरभ्येत्ये० VT, पुन-
रभ्यवत्यैकामुषि० B

६ ष्यति MLATV, ष्यतिर्जु० B.

७ जुहोति AHGB, जुहुयाद् MLTV and the Vyākhyā.

८ Original reading uncertain, नापक्षाणान्यग्नौ संप्रक्षाप्य ML नापक्षा-
णान्यग्रावनुप्रक्षाप्य TV, नावक्षाणान्यग्नौ संप्रक्षाप्य A, नावक्षाणान्यसंप्राप्य G;
नावक्षाणान्यस्य प्राप्य B; नावक्षाणान्यग्नौ संप्राप्य H —cp. Hir. III. 20,
Āp. VI. 28. 8

९ वा ms. ML

हरत^१ उपावरोह जातवेद इत्यात्मन्यारूढमरण्योपावरोह्य^२
 प्रागस्तमयान्मन्येदपि वा लौकिके ऽग्नावुपावरोहेत्युपावरोहयत^३
 इदं अथ इत्यवसिते जुहोति जुहोति^४ ॥ ११ ॥

इति श्रौतसूत्रे द्वितीयः प्रश्नः ॥

१ प्रतायावाङ्मुखा०. HG, प्रताय वा मुखा ०MLATB.—०हरति M, ०हरत LHAGTBV; read perhaps अवहरत instead of आहरत ।

२ ०रोह्य GMLTV, ०रोष HAB.

३ ०रोहयति । ML ०रोहयतीद् TV (B useless).

सर्वेभ्यः कामेभ्यो दर्शपूर्णमासौ^१ तान्युगपत्कामयेतापि वा
 पृथक्कामः पृथगाहरेद्दर्शपूर्णमासाभ्यां यावज्जीवं यजेत^२ चिंशतं वा
 वर्षाणि जीर्णो वा विरभेदित्येके^३ ताभ्यां परमासेव काष्ठां
 गच्छतीति विज्ञायते^४ तौ समानोपदेशौ^५ वचनाद्भवतिष्ठेते^६
 यजमानस्यैव समस्ते क्रतौ श्रूयमाणं^७ कामानां कामनं ब्रह्मचर्यं^८
 द्रव्योपस्थापनं^९ दक्षिणादानमकर्मकरणा मन्त्राः प्रत्यगाग्निषश्चन्द्र-
 मसमूनं^{१०} पूर्णं वा विज्ञाय पूर्वस्मिन्यवर्षेण पौर्णमासेन^{११} यक्ष्य
 इत्युक्ता केशश्मश्रूणि^{१२} वापयित्वोपवसति^{१३} चन्द्रमसं दृष्टमदृष्टं वा
 विज्ञाय चैव^{१४} दर्शेन यक्ष्य इत्युक्तोपवसत्यध्वर्युः प्रातरग्निहोत्रं
 ऊत्वानुगमयित्वापोद्धृत्य वोदित आदित्ये ध्यायन्नारायणं विष्णोर्नु^{१५}
 कमिति जपित्वा गार्हपत्यादाहवनीयमुद्धृत्याहवनीयायतने ऽग्निं
 प्रतिष्ठाप्य^{१६} देवा गातुविद इति जपित्वा ममाग्ने वर्च इति
 समिधमन्वादधाति^{१७} ॥ १ ॥

१ Thus GB, यजते MHLATRV.

२ Thus A, श्रूयमाणोपि M, श्रूयमाणः H, श्रूयमाणाः का० RB, श्रूय-
 माणासि L, ०माणानि TV, श्रूयमाणाः कामाः ब्रह्मचर्यं G., cp Hir VI 1
 (page 494)

३ Thus AG and the Vyākhyā, one copy, (and cp Hir. l.c
 द्रव्यप्रकल्पन), द्रव्योपस्थान the other Mss. and the Vyākhyā, another
 copy

४ Thus AGRT चद्रमून पूर्णं वा BML, चन्द्रमससमान पूर्णं वा H.

५ पौर्णमास्यां पूर्णमासेन MLTV, पूर्णमासेन A (without the preceding
 पौ०), पौर्णमास्येन G, पौर्णमास्या H, पौर्णमासेन the Vyākhyā.

६ श्मश्रूरोमाणि M only.

७ ०व LGMTV.

८ The words आहवनीयायतने ऽग्निं प्रतिष्ठाप्य are given by BHG after
 गातुविद इति जपित्वा; they are not found in LATV.

९ Thus AMLBVG, आदधाति H, अन्वादधात् T.

- यजमानो ऽग्निं गृह्णामि सुरथं वसूचुद्रानिमामूर्जमिति
 त्रीनाहवनीये ऽन्वाधीयमाने जपति पौर्णमासं हविरिति पौर्ण-
 मास्यामामावास्थं हविरित्यमावास्यायामन्तराग्नी पशव इत्यन्त-
 राग्नी तिष्ठन्नपत्यध्वर्युर्मम देवा इति गार्हपत्यमन्वादधातीह
 ५ प्रजा इह पशव इति द्वौ यजमानो जपत्यध्वर्युर्मयि देवा
 इत्यन्वाहार्यपचनमन्वादधात्ययं पितृणामिति यजमानो जपति
 व्याहृतीभिरन्वादधातीत्येके । ऽजस्रं त्वाः सभापाला इत्यध्वर्युः
 सभ्यमन्वादधाति । तमेव यजमानो जपत्यन्नमावसधीयमित्य-
 ध्वर्युरावसथ्यमन्वादधाति । तमेव यजमानो जपत्यध्वर्युणान्वा-
 १० हितेष्विदमहमग्निज्येष्ठेभ्य इत्युत्तरत उपविश्य जपति । पयस्वती-
 रोषधय इति प्राग्बर्हिषः पौर्णमास्यां दम्पती माषमांसवर्जं
 सर्पिषा दध्ना पयसा वा मिश्रमश्रीतः प्राग्वत्सेभ्यो ऽमावास्यायां
 कामं सुहितौ स्यातां । विद्युदसीत्यप उपसृश्यापरेणाहवनीयं
 दक्षिणातिक्रम्य पयस्वतीरोषधय इत्यप आचामति । देवा देवेषु
 १५ पराक्रमध्वमिति देवता उपतिष्ठते । ऽग्ने व्रतपत इति पञ्चभि-
 राहवनीये समिधो ऽभ्यादधाति । समुद्रं मनसा ध्यायन्नग्ने व्रतपते
 व्रतं चरिष्यामीति पञ्चभिर्यथालिङ्गं देवता उपतिष्ठमानो व्रत-
 मुपैति । सघ्राडसीत्यादित्यमुपतिष्ठते । यद्यस्तमिते व्रतमुपेया-
 दाहवनीयमेवैतेनोपतिष्ठते । पर्वणि यजमानः स्वयमग्निहोत्रं
 २० जुहोति यवाग्वामावास्यायां संनयन्नग्निहोत्रोच्छेषणमातञ्चनाय
 निदधाति । सत्यवाद्यस्त्युपायी सायमाग्ने ग्राम्यानुपवसत्या-
 रण्यस्याश्रात्यपो वाश्राति न वा किञ्चन । येन प्रातर्द्युम्राणः

उपेतव्रतस्य संनयतो ऽध्वर्युः संगव इषे वेति वज्रपणां
 वज्रशाखामशुष्कायां प्राचीमुदीचीं वा पलाशाशाखां शमीशाखां
 वाच्छिनत्यूर्जे लेत्यनुमार्ष्टि संनमयति वेमां प्राचीमित्याहरति ।
 वायवः स्थेति तया व्यवरान्वत्सानपाकरोति । सदर्भया तथेत्येके
 देवो व इति व्यवरा वत्समाहर्गोचरमभिः प्रेरयति । ५

अप इति प्रेरिता अनुमन्त्रयते । ध्रुवा अस्मिन्निति
 यजमानमीक्षते । ऽग्नेणाहवनीयं प्रदक्षिणं शाखामाहृत्यापरेण
 गार्हपत्यं यजमानस्य पशून्पाह्वीत्यग्निष्ठे ऽनसि मेखलायां वा
 निदधाति । देवस्य लेत्यश्वपर्शुमसिदं वादाय यज्ञस्य घोषदसौ-
 त्यभिमन्त्रयते गार्हपत्यं वोपतिष्ठते । प्रत्यष्टमिति तस्मिन्निष्ठ- १०
 पति । प्रेयमगादित्युर्वन्तरिचं प्रेहीति१ चाहवनीयमभि-
 प्रैति । ॥ ३ ॥

इह बर्हिरासद् इति वेदिं प्रत्यवेक्षते । यत्र बर्हिर्दास्य-

तां दिशमेत्य२ विष्णोः स्तूपो ऽसीत्येकं सप्तमुत्सृज्य४

परिषूतमसीत्यन्यं परिषौति । पशूनां त्वा भागमुत्सृजा- १५

परिषूतस्यैकां दर्भनाडीमुत्सृज्येदं देवानामिति परिषूत-

पशूनामित्युत्सृष्टमभिमृश्य देवस्य वेति परिषूत-

देवेभ्यस्वेत्यूर्ध्वमुत्सृज्य देवबर्हिरित्यसिदं निधाय या

वरान्वत्सान्मातुर्गे० M; ०वरान्वत्समाहर्गो० H and R (but wit
 वरावसमात्यर्गे च० L; वरान् वत्समाहर्गो० A, ०वरान् ससाहर्गो०
 वत्समात्रागर्गोच० TV.

प्रेहीति च MLVGT, प्रेहीति HRB.

०मेत्य THABG; ०मवेत्य MLV.

सप्तम् GHABR. सप्तम् MT TV

जाता इत्यभिमन्याच्छेत्ता त इत्याच्छिन्दन्संनखं मुष्टिं दाति^१ ।
 स प्रस्तर^१ । एतयैवावृता परिषवणोत्सर्जनवर्जमितरांस्त्रीन्यञ्च सप्त वा
 मुष्टीन्निधनानि वा दाति यावदाप्तं भवति^२ । देवबर्हिरित्या-
 व्रश्चनान्यभिमृशति । सहस्रवल्गा इत्यात्मानं प्रत्यभिमृश्यादित्यै
 ५ रास्त्रासौति प्रदक्षिणं शुल्बमावेष्टायुर्पिता योनिरिति त्रिधातु
 पञ्चधातु वा प्रतिदधाति । धातौ धानौ मन्त्रमावर्तयति ।
 पृथिव्याः संपृचः पाहौति शुल्बं प्रागग्रमुदगग्रं वास्तीर्यापरि-
 मितानामित्यभिमन्त्य सुसंभृता त्वेति यथालूनं^३ शुल्बे मुष्टी-
 निधनानि^४ वा संभरत्यलुभिता योनिरित्युत्तमे प्रस्तरमपां मेध्यं
 १० यज्ञियमिति पितृभ्यः समूलमुपमूललूनं^५ वा सक्कदाच्छिन्नं
 बर्हिराच्छिद्य तृष्णीं संभरति परिभोजनीयं^६ चेन्द्राण्यै संनहन-
 मिति सर्वांसंनह्य प्रूषा त इति प्रदक्षिणं ग्रथ्नाति । स ते मास्या-
 दिति पश्चात्प्राञ्चं ग्रन्थिमुपगूहत्यापस्त्वामश्विनाविति स्पृशतौन्द्रस्य
 त्वेत्युद्यम्य बृहस्पतेरिति शीष्णां हरत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीति प्रत्ये-
 १५ त्यादित्याः सद इत्यपरेणाहवनीयमनधः सादयति । देवंगम-

१ Thus TV, ददाति AMLBHG.

२ मुष्टौन् निधनानि वा ददाति यावदाकू(क)त भवति MB; मुष्टीनिदधाति
 वा त्वासदेहरणमूर्णाहरण बर्हिराहरण वात यावदासभवति H, ALG as M, but
 यावदाप्त भवति; वा दाति यावदप्त भवति TV

३ Thus ALGTV and a citation in the Vajrayanti यथाभाग
 M; यथालभवन H

४ मुष्टि निध० MHLG; VTB मुष्टिनिध० A.

५ Thus AG; ०पमूललूनं H, समूललून MLBT.

६ Thus G only (and cp V 9), परिभोजनौ ATVH and the
 Vyākhyā; परिभोजन MLB (Baudh. uses परिभोजनीयानि). The
 Vyākhyā explains परिभोजनिग्रहण परिसरणानामुल्लपराज्यस्य प्रदर्शन ।

मसौत्यभिमन्त्र्यादित्यास्त्वा पृष्ठे सादयामौति गार्हपत्यदेश
उपरीव^१ निदधाति^२ ॥ ४ ॥

तृष्णीं त्रिधातु शुल्बं कृत्वा यत्कृष्णो रूपमिति पात्नाग्नेन
खादिरेण याज्ञिकैर्वा वृक्षैरेकविंशतिदारुभिर्ध्वं संभृत्य कृष्णो
ऽस्याखरेस्थ इति संनह्यं पूषा त इति प्रदक्षिणं ग्रन्थिं कृत्वा ५
वर्हिःकल्पेन^३ वर्हिषा सह निदधाति^४ वेदो ऽसौति वत्सजुं^५
त्रिवृच्छिरसं^६ दार्भं वेदं कृत्वायात्रादेशे परिवासयति^७ परि-
वासितानि वेदाग्राणीध्वप्रवृक्षनैः सह निदधात्यत्रामावास्यायां
वेदिं^८ कृत्वेन्नावर्हिःराहरेदित्येके^९ ऽन्तर्वेदि ग्राखायाः पर्णानि
प्रच्छिद्य मूलतः ग्राखां परिवास्तोपवेशो ऽसि यज्ञायेत्यपरेण १०
गार्हपत्यं मूलमुपवेशाय निदधाति^{१०} तृतीयस्यै दिव इति
परिवासनशकलमादाय सुरक्षितं निधाय वस्तूनां पवित्रमसि
शतधारमिति ग्राखायां^{११} त्रिवृद्दर्भमयं पवित्रं कृत्वा त्रिवृत्पलाशे
दर्भ इति ग्राखायां शिथिलं मूले मूलान्यथे ऽग्राण्यवसजति^{१२} न
ग्रन्थिं करोत्यग्न्यगारे ऽग्न्यायतनानामुपलेपनादि^{१३} देवार्हाण्यलं- १५
करणानि^{१४} दम्पती चालंकुर्वति^{१५} ॥ ५ ॥

१ Thus AGBH, उपरिव TV and Vyākhyā (one copy), उपरि ML and Vyākhyā (another copy).

२ Thus GTV and Vyākhyā, ०शकलेन AMBH.

३ Thus B, वत्सज LTV, वसजू A, वत्स MGH.

४ वा ins A only (rightly?).

५ वेद GA only.

६ इत्येके om AGHB.

७ ग्राखया G only.

८ ०दीनि LMTV, Vyākhyā points to ०नादि.

९ Thus BAGLV, ०देवार्हाण्यं T, देवार्हाण्यं M; देवकान्यं H;
देवार्हैरलकारैः the Vyākhyā.

अत्रोपवसथे ऽमावास्यायामपराह्णे ऽधिवृत्तसूर्ये वा पिण्ड-
 पितृयज्ञेन यजते । ऊते सायमग्निहोत्रे वैकङ्कतीमग्निहोत्रहवणीं
 कुम्भीसुपवेषं शाखापवित्रमभिधानौ निदाने दोहनं दारूपात्र-
 मयस्यात्र वैतानि^१ सांनाय्यपात्राणि प्रक्षाल्योत्तरेण गार्हपत्यं
 ५ दर्भैरन्तर्धाधावाचीनानि प्रयुनक्ति । समावयवन्तौ दर्भौ प्रादेश-
 मात्रौ पवित्रे कृत्वा पवित्रे स्थ इति क्रिनन्ति न नखेनेमौ
 प्राणापानावित्यभिमन्त्र्य विष्णोर्मनसा पूते स्थ इत्यङ्गिरनुमृज्य
 गां दोहपवित्रे इति संप्रेष्यत्यग्निहोत्रहवण्यां पवित्रान्तर्हितायामप
 आनीय देवो व इति पच्छो गायत्र्योदगग्राम्यां पवित्राभ्यां
 १० त्रिरूपूयापो देवौरित्यभिमन्त्रयत^२ उत्तानीकृत्य^३ पात्राणि
 शुन्धध्वमिति^४ प्रोक्षति । सुरक्षिते पवित्रे निधायैता आचरन्तीति
 गा आयतौः प्रतीक्ष्य निष्टप्रमिति^५ सांनाय्यपात्राणि प्रतिपद्य
 धृष्टिरसौत्युपवेषमादाय भूतकृतः स्वेति गार्हपत्यादुदीचो
 ऽङ्गारान्यस्य मातरिश्वन इति तेषु कुम्भीमधिश्रित्य भृगूणा-
 १५ मङ्गिरसामिति प्रदक्षिणमङ्गारैः पर्युहति । ॥ ६ ॥

वसूनां पवित्रमसि शतधारमिति कुम्भ्यां शाखापवित्रं

१ Thus supplied and emended, निदाने दोहनमयस्यात्र वै० GA ;
 निदाने दोहने दोहनमयस्यात्र वै० MLTV, AH and B are incomplete.
 It is impossible that two dohanapītras are meant, whilst the
 word वा seems to prove that a word has fallen out Cp. Āp I
 11. 5 and below, III 8 39 5.

२ GBH ०मन्त्रयते शुल्ब उत्ता०. Incomprehensible.

३ Thus MAGB, ०कृत्वा H, उत्तानानिकृत्य LTV

४ चिः ms. G only

५ गार्हपत्ये ms G only ; cp. Āp I. 12. 1 As the Vyākhyā
 mentions the word, it may belong to the text

प्रागग्रं सायमधिनिद्धाति वसूनां पवित्रमसि सहस्रधारमित्यु-
 दौचौनाग्रं प्रातः । कुम्भौमन्वारभ्य वाचंयमः पवित्रं^१ धारय-
 न्नास्त । उपसृष्टां मे प्रब्रूतादिति संप्रेष्यत्युपसृजामीत्यामन्त्या-
 दित्यै रास्त्रासीत्यभिधानौमादत्ते । पृषासीति वत्समुपसृजति ।
 विहारं गां चोपसृष्टामन्तरेण मा संचारिष्टेति संप्रेष्यति ।^५
 यद्यन्तरेण संचरेत्तानाग्रं मा विलोपीति जपेदयच्छा वः
 प्रजया संसृजामीत्यभिमन्त्रयत । ऊर्जं पय इति दोग्धोप-
 सीदति । द्यौश्चेममिति दुह्यमानामनुमन्त्रयत उत्सं दुहन्ति
 कलशमिति धाराघोषं ऊतः स्तोको ऊतो द्रप्स इति विप्रुषः
 स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामिति स्कन्नान् । कामधुच इति पयः ।^{१०}
 प्रत्याहरन्तं दोग्धारं पृच्छत्यमूं यस्यामिति दोग्धा प्रत्याह । सा
 विश्वायुरिति गामध्वर्युरपस्तौति । देवस्त्वा सवितेति पयः
 कुम्भ्यामानयति । कामधुच इत्याह तृतीयस्या इत्युक्तं । सा
 विश्वव्यचा इति द्वितीयां सा विश्वकर्मेति तृतीयामुपस्तौत्येवं
 तिस्रो दोहयित्वा वज्रं दुग्धीन्द्राय देवेभ्य इति त्रिः संप्रेष्यतीन्द्र-^{१५}
 याजिन इन्द्रमुपलक्षयेन्महेन्द्रयाजिनो महेन्द्र । विसृष्टवागनन्वा-
 रभ्य तृष्णीमुत्तरा दोहयति । ॥ ७ ॥

सर्वासु दुग्धासु दोहने ऽप आनीय द्यौश्चेमं यज्ञमिति
 संचाल्य संपृचध्वमिति कुम्भ्यामानौय अपयित्वा तृष्णीकेन घृते-
 नाभिघार्य दृष्ट्वा गा इति कर्षन्निवोदगुद्वासयति । श्रौतीकृत्य^{१०}

१ पवित्र वा AMLT, पवित्रमपान्धारय० G Cp. Āp I. 12 6

२ स यद्यन्तरेण G only.

३ श्रौतीकृत्या MLTV, श्रौतीकृतावनक्ति A, and equally G with इति after it, श्रौतीकृत्याचनवमौति H points to the same.

यत्पूर्वेद्युर्दुग्धं दध्येकस्या द्वयोस्तिष्ठणां वा गवां द्व्येह्ये व्येह्ये वा
संततमभिदुग्धमौपवसथाद्भुविरातञ्चनमुपक्लृप्तं^१ तेन दध्ना सोमेन
त्वातनचमौत्यातनक्ति^१ यज्ञस्य संततिरसीत्यग्निहोत्रोच्छेषण-
मन्वातच्यायं पय इति पर्णवल्कमन्वातनक्ति तण्डुलैः प्रतिकै-
५ रोषधीभिः क्लैर्वदरैर्वीषो हविष्वित्यथस्यात्रे दारुपात्रे वाप
आनीयादस्तमसि विष्णवे त्वेयपिदधाति^१ यदि मृन्मयं त्वणं
काष्ठं वानुप्रविध्येदिमौ पर्णं च दर्भं चेति विमुच्य शाखापवित्रं
सुरक्षितं निधाय विष्णो हव्यं रक्षस्वेति सांनाय्यं गार्हपत्यदेश
उपरीव गुप्तं निदधाति^१ ॥ ८ ॥

- १० पूर्वया शाखयान्यामाहृत्य वा प्रातर्दोहाय वत्सानपाकरो-
त्युपधाय कपालानि प्रातर्दोग्धि यथा सायं^१ नातनक्ति^१
नासोमयाजौ^२ संनयेदसोमयाज्यपौत्येक^१ ऐन्द्रं सांनाय्यं^१
सोमेनेष्ट्वा महेन्द्रं यजेतापि वा संवत्सरमेवेन्द्रमिष्ट्वाग्नये^३ व्रतपतये
ऽष्टाकपालं निरुप्य कामं महेन्द्रं यजेतौर्वीं भारद्वाजो गौतमः
१५ शुश्रुवान् ग्रामणी राजन्य इति सर्वत्र कामं महेन्द्रं यजेरन्परि-
स्तृणीतेति दर्भैरग्नौन्यरिस्तृणात्यारण्यानशित्वा^४ यजमान उभावग्नौ
इति परिस्तीर्यमाणेषु जपत्याहवनौयागारे गार्हपत्यागारे
वाधः शयीतामावास्यां^५ रात्रिं जागर्त्यपि वा यथाशक्ति जागरणं^१

१ ०नौपवस० all the Mss., as Hir, whilst Āp. I 13. 12 has
ओपव-

२ Thus H, एव सोमयाजौ MLAGTV.

३ संवत्सर द्वौ वेन्द्रमिष्ट्वा० G, संवत्सरचिद्वे वेन्द्रमिष्ट्वा० B

४ Original reading uncertain आरण्यानशित्वा ABTVH,
आरण्यनशित्वा ML, आरण्यनश्रौतापो वाञ्छति वा G.

५ ०वास्यायां G, as Āp, the other Mss. agree with Hir.

व्रतचारौ त्वेव स्यान् विहारादपपर्यावर्तितैः तत्सर्वममावास्यायां^१ ।
 पौर्णमास्यां तु पूर्वद्युर्गन्धन्वाधानमिध्माबर्हिर्वेदं^२ च करोतीत्यग्नि-
 परिस्तरणं च^३ सद्यो वा सर्वं भवति भवति^४ ॥ ६ ॥

इति श्रौतसूत्रे तृतीयः प्रश्नः ॥

^१ Emended (cp. Āp. XXIV 2. 11, 12). अभिपर्यावर्तेन
 AGBLTV; अपिपर्यां M; अतिपर्यां H

^२ Thus AGHLTV; वेदि MB.

श्रो भूते प्रातरग्निहोत्रं ऊत्वोदित आदित्ये पौर्णमास्या-
स्तन्त्रमारभते प्रागुदयादमावास्याया ^१ दर्शपूर्णमासयोर्यज्ञकलो-
श्चत्वार ऋत्विजो ब्रह्मा होताध्वर्युरग्नीदिति ^१ कर्मणे वामिति
पाणिं प्रक्षाल्य यज्ञस्य संततिरसीति गार्हपत्यात्मंततमाहव-
५ नौयादुलपराजिं स्तृणाति तूष्णीं दक्षिणामुत्तरां च ^२ दक्षिणे-
नाहवनीयं ब्रह्मयजमानयोरासने करोति- पूर्वं ब्रह्मणे ऽपरं
यजमानयोत्तरेण गार्हपत्यं दर्भान्संस्तौर्यं यज्ञायुधानि द्वन्द्वं
न्यञ्चि सादयति ^३ स्फ्यं च कपालानि चाग्निहोत्रहवणीं च शूर्पं
च कृष्णाजिनं च शम्यां चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपलां ^४ चेति ^४
१० पञ्च द्वन्द्वानि ^५ खादिरं स्तुवं पालाशीं जुह्मामाश्रय्यौमुपभृतं
वैकङ्कतीं ध्रुवां वेदं पात्रीं मेचणं प्राग्निचहरणमिडापात्रं
प्रणीताप्रणयनमिति पञ्च द्वन्द्वान्याज्यस्थालीमन्वाहार्यस्थाली-
मश्मानं ^६ सांनाय्यपात्राणि संनयतः कुम्भीं शाखापवित्रमुपवेश-
मभिधानीं निदाने दोहनं च ^७ पूर्वद्युः कृते पवित्रे चाद्यौ दारु-
१५ पात्राणि यान्यहोमार्यानि ^८ तानि वारणानि येन चार्थो ^९ ऽत्र यज-
मानो भूपते भुवनपत इति ब्रह्मिष्ठं ब्रह्माणं वृत्वापरेणाहवनीयं
दक्षिणातिक्रम्य दक्षिणत उदङ्मुख उपविशति ^१ ॥ १ ॥

१ ०श्रौत इति GL

२ Thus LTV and Vyākhyā दक्षिणा तूष्णीमुत्तरा AGBH and M, but the last ०त्तरा च .

३ ससादयति AB

४ To this (ungrammatical) reading (cp TS. I 6 8 3) point AGB दृषच्चोपलाञ्चेति , दृषच्चोपलाञ्चेति TV , दृषच्चोपलाञ्चेति LM.

५ After आश्रय्यस्थालीम् G ms. निर्वपणस्थालीम्

६ दोहनमयस्यात्र च HG, similarly B

७ दारुमयानि ms AMGTBV

ततो ब्रह्मा सुप्रचालितपाणिपाद आचान्तो ऽपरेणाहवनीयं
 दक्षिणातिक्रम्य दक्षिणतस्तिष्ठन्नमो ब्रह्मण इति ब्रह्मसदनमुप-
 स्थायाहे दैधिष्येति सदनान्तृणं निरस्योन्निवत उदुदतश्च
 गेषमित्युपविश्य पातं मा द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी
 समीक्ष्य भूर्भुवः सुवः क इदं ब्रह्मेत्यहं भूपतिरित्येतौ जपित्वा ५
 संस्थानादास्ते^१ । मन्त्रवत्सु कर्मसु वाचं यच्छति^२ । यदि
 व्याहरेद्वैष्णवीमृचं व्याहृतीश्च जपित्वा वाचं यच्छत्यध्वरुचा-
 संनयतः पवित्रे कृत्वा दद्यात् त्वेति प्रणीताप्रणयनं चमसमादाय
 वानस्यत्यो ऽसीत्यद्भिस्त्रिः^३ प्रचालयति^४ । गोदोहनेन पशुकामस्य
 प्रणयेन्मृन्मयेनान्नाद्यकामस्य कंसेन^५ ब्रह्मवर्चसकामस्यापरेण १०
 गार्हपत्यं पवित्रान्तर्हिते चमसे को वो गृह्णाति स वो
 गृह्णालित्यप आनयत्यनया वो^६ ग्रहीष्यामीति^७ पृथिवीं
 ध्यायन्नद्भिः पूरयित्वा देवो व इति पूर्ववदुत्पूयाभि-
 मन्त्रयते । ॥ २ ॥

ब्रह्मन्मपः प्रणेष्यामि यजमान वाचं यच्छेति संप्रेष्यति^{१५}
 प्रणय यज्ञमिति ब्रह्मणा प्रसूतः प्रणयन्वाचं यच्छत्या हविष्कृतो
 यजमानश्च^१ को^२ वः प्रणयति स वः प्रणयत्विति^३ स्फ्येनोपयस्य

१ Thus GB, जह्वा स० H, जपत्या सखा० AMLTV.

२ Thus G, ०सीतितित्तिभिः B, ०सीतितित्ति H, ०सीतित्तिभिः M;
 ०सीतिभिः प्रचालयति A, ०सीति प्र० T, सीति प्रचाल्य TV

३ कांस्थेन MLTB.

४ Thus GH, जो MBLATV, cp., however, the Grhyasūtra
 I 11 12 12

५ Thus, in accordance with the Mantrasamhitā, MLT;
 गृह्णामीति AHGBV

६ को वः प्रणयत्विति all the Mss, but see the Mantrasamhitā
 and the Vyākhyā को वः प्रणयति × न्यञ्जतीरिति ।

प्राणैः समं धारयमाणो ऽविषिञ्चन्प्रणयति । याः पुरस्ताद्भुञ्ज
कश्चेति द्वाभ्यां यजमानः प्रणीयमाना अनुमन्त्रयते ब्रह्मपूता
स्येति चानेनाध्वर्युरुत्तरेणाहवनीयं दर्भेषु सादयित्वा दर्भैरपि-
दधाति । ताः प्रणीता नेङ्गयन्त्या संस्थानात्पवित्रे आदाय
५ संविशन्तामिति सपवित्रेण पाणिना पात्राणि संमृशति ।
दद्यात् त्वा वानस्यत्यो ऽसौत्यग्निहोत्रहवणीमप्दाय वेषाय त्वेति
सव्येन शूर्पं च प्रत्युष्टमिति गार्हपत्ये निष्टप्य यजमान हवि-
र्निर्वप्यामीति यजमानमामन्त्रयत । ओं निर्वपेति यजमानेन
प्रसूतः प्रवसत्यग्ने हविर्निर्वप्यामीत्युक्तोर्वन्तरिचमन्विहोति
१० गच्छति । ॥ ३ ॥

अपरेण गार्हपत्यं प्रागीषमुदगीषं वाग्निष्टं शकटमवस्थितं
ब्रौहिमत्परीणटसहितं^१ भवति यवमद्वा । धूरसीति तस्य
दक्षिणं धुरमभिमुख्यं सव्यां च त्वं देवानामिति शकटमभि-
मन्त्य विष्णुस्त्वाक्रः^२ स्तेति विष्णुमात्मानं^३ ध्यायन्सव्ये चक्रे दक्षिणं
१५ पादमादधाति विष्णोः क्रमो ऽसीति वाङ्मृतमित्यारोहति ।
मित्रस्य त्वेति परीणाद्वादिकं^४ प्रेक्ष्योर वातायेति तस्य दार-
मपच्छिद्य^५ मित्रस्य त्वेति पुरोडाश्यांश्च^५ प्रेक्ष्योर्जं धत्सेत्यभि-
मृश्यापहतः रक्ष इति त्वणं किंशारं वा निरस्थाप उपसृश्या

१ परिणत्वहित G, परीणवत्वहित AMHB, परीणवत् L, परिणवद्भवति TV

२ विष्णुमात्मानं GAMLTB. विष्णुं मनसा H

३ परिणाद् BHG, परिणाद्वादिकं MVLT (the last with ०रौ०),
परिणाद्वा A (शकटादिक the Vyākhyā)

४ अपच्छिद्य GHMLAVTB, read अपच्छाद्य

५ Thus GAH, पुरोडाशीयांश्च MLTBV. and the Vyākhyā.

हविर्निर्वक्ष्यन्द्गहोतारं व्याचक्षीत^१ पवित्रान्तर्हिते शूर्पे हवनीं
 निधाय यच्छन्तामिति मुष्टिं पूरयित्वा हवन्यामोष्य देवस्य त्वेति
 पवित्रान्तर्हिते शूर्पे यथादेवतं^२ चतुरो मुष्टीन्निर्वपति त्रिर्मन्त्रेण
 तूष्णीं चतुर्थं^३ निरूप्यान्वावपत्यैवमुत्तरं पुरोडाशं निर्वपत्यग्निः
 होतारमिह तः ऊवं इति यजमानो हविर्निरूप्यमाणमभि- ५
 मन्त्रयते निरुप्तं वा^४ कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तिति
 सर्वमनुवीक्षते^५ ॥ ४ ॥

यदि शकटं न स्यादपरेण गार्हपत्यं स्फुटं निधाय तस्मि-
 न्यात्रीं तस्यां पुरोडाश्यानोष्य^६ तस्याः पूर्वार्धं धूरसौत्यभिमृश्य
 सर्वाञ्छकटमन्त्रानुक्ते^७ देवानामिति निरुप्तानभिमृशती^८ दसु नः १०
 सहेत्यपादानस्थानम्^९ स्फात्यै त्वेति निरुप्तानेवेदमहं निर्वक्ष्य-
 णस्य पाशादिति पुरोडाश्यानादाय^{१०} निर्गच्छति^{११} सुवरभि
 विख्येषमिति सर्वं यज्ञमनुवीक्षत^{१२} आग्नेयो ऽष्टाकपाल
 उपांशुयाजश्चाज्यं हविः प्राजापत्यो वैष्णवो ऽग्नीषोमीयो
 वाग्नीषोमीयश्चैकादशकपालः पौर्णमास्यां प्रधानानि^{१३} नासोम- १५
 याजिनो ब्राह्मणस्याग्नीषोमीयः पुरोडाशो विद्यत इत्येक^{१४}
 आग्नेयो ऽष्टाकपाल ऐन्द्रं सांनाय्यममावास्यायां संनयतो^{१५}
 ऽसन्नयत आग्नेयो ऽष्टाकपाल ऐन्द्राग्न एकादशकपालो द्वादश-
 कपालो वा^{१६} तदङ्गमितरे होमाः^{१७} पौर्णमास्यामिन्द्राय वैमृधाय

१ यथादेवत all the Mss

२ ०डाशीया० AMLTV, ०डाशा० GH

३ ०स्थान G and Vyākhyā, ०स्थान् AMLHTBV.

४ ०डाशीया० MLTV, ०डाशा० AGH

पुरोडाशमेकादशकपालमनुनिर्वपेद्यदि^१ समानतन्त्रो^२ वैमृधो
ऽग्नीषोमाभ्यां^३ निरुयेन्द्राय वैमृधाय निर्वपति^४ संस्थितायां
पौर्णमास्यां वैमृधमनुनिर्वपतीत्येके^५ ॥ ५ ॥

वैश्वानरं ज्योतिरित्याहवनीयं प्रतीक्षते^६ दृष्ट्वान्तां दुर्यां
इति प्रत्यवरोहति^७ स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामिति स्कन्धानभि-
मन्त्योर्वन्तरिचमन्विहीति^८ हत्वादित्यास्त्वोपस्थे सादयामी-
त्यपरेण गार्हपत्यं यथादेवतमुपसात्यत्युत्तरेण^९ वाग्ने हव्यं
रक्षेति गार्हपत्यं वोपतिष्ठते^{१०} सशूकायां तिरः पवित्रं हवन्त्यां
प्रोक्षणीः^{११} संस्तुत्य ब्रह्मन्प्रोक्ष्यामीत्यामन्त्य प्रोक्ष यज्ञमिति
तेन प्रसूतो देवस्य त्वेति यथादेवतं^{१२} त्रिः प्रोक्षेन्नाग्नि-
मभिप्रोक्षेत्पूर्ववत्यान्नाणि^{१३} प्रोक्षति^{१४} वातस्य ध्राजिरसोति
कृष्णाजिनमादायावधूतं^{१५} रक्ष इत्यूर्ध्वग्रीवं बहिर्विशसनमुत्करे
त्रिरवधूतोदित्यास्त्वगसीति पुरस्तात्प्रतीचौनग्रीवमुत्तरलोमोप-
स्तृणात्यधिषवणमसीत्यनुत्सृजन्^{१६} तस्मिन्नुलूखलमधिवर्तयत्यग्ने-
स्तनूरसीत्यनुत्सृजन्नुलूखले हविरावपति त्रिर्मन्त्रेण तृष्णीं^{१७}
चतुर्थमद्रिरसीति सुसलमादायाव रक्षो दिवः सपन्नं बध्नास-

१ Thus MLGTV, निर्वपेत् समान० A, ०निर्वपति समान० H.

२ Thus AMLGVT, तन्त्रो BH.

३ Thus BTV, वैमृध्वाग्नीषो० the other Mss.

४ Thus MLATV and the Vyākhyā, अनुमन्त्रयते BHG.

५ ०देवत the Mss.

६ Thus A only, प्रोक्षणीं BMHG, प्रोक्षणी LTV.

७ G ins. हविस्.

८ Thus G, प्रोक्ष्यन्नाग्निमभि० A; प्रोक्ष्यन्नाग्निमभि० MLTHV, प्रोक्ष्यान्न-
मग्निमभि० B.

९ Thus ATV, प्रोक्षते ML, प्रोक्षयति GBH.

१० Thus (without स) the Mss.

मिति त्रिरवहन्ति^१ हविष्कृदेहीति त्रिहविष्कृतमाहुयति
ब्राह्मणस्य हविष्कृदागहीति राजन्यस्य हविष्कृदाद्रवेति वैश्यस्य
हविष्कृदाधावेति रथकारस्य^२ हविष्कृता वाचं विष्टुज्य
कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्ति^३ यजमानो यज्ञयोगेन
यज्ञं युनक्ति^४ ॥ ६ ॥

५

प्रादुर्भूतेषु तण्डुलेषूच्चैः समाहन्तवा इति संप्रेथ्यत्त्रिरसि
श्लोककदित्याग्नीषोऽश्मानमादायेषमावदोर्जमावदेति वृषारवेण
दृषदुपले समाहन्ति शम्यथा वा द्विर्दृषदि सकृदुपलायां^१ त्रिः
संचारयन्त्रव कृत्वः संपादयत्युत्तुषान्कृत्वा^२ वर्षवृद्धमसौति
पुरस्तादुत्तरतो वा शूर्पमुपयच्छति^३ वर्षवृद्धाः स्येति पुरोडाश्या- १०
नभिमृश्य प्रति त्वा वर्षवृद्धं वेत्वित्युदपति^४ परापूतः रक्ष
इत्युत्करे निष्पुनाति^५ प्रविद्धः रक्षः पराध्माता अमित्रा इति
शूर्पात्तुषान्कपाले ध्वंसयति रक्षसां भागो ऽसौति तेन
तुषापूरितेनोत्तरमपरमवान्तरदेशमधस्तात्क्षणाजिनस्य^६ सव्येन
पाणिना तुषानुपवपति नान्वीक्षते^७ ऽवबाढः रक्ष इत्यव- १५
बाधते^८ रौद्रराक्षसैर्हृतपैतृककृदनभेदनखनननिरसनवघ्राणा-
त्माभिमर्शनानि च^९ कृत्वा सर्वत्राप उपसृष्टेर्दभ्युक्ष्य कपालं
निदधाति^{१०} वायुर्व इति विविनक्ति^{११} देवो व इति पात्र्यां
तण्डुलान्प्रस्कन्दयत्यदभ्येन वस्त्रक्षुषावपश्यामीत्यवेक्ष्य विविक्तानव-

१ Thus GA, ०यत्युषान् the other Mss. and the Vyākhyā.

२ तषापूरिते AH, तुषपूरिते the other Mss.—०त्तरापरमवान्तर०
MLGTBV.

३ ऽवबाधते AGHTV and the Vyākhyā (one copy); ऽवबाढते
ML and the Vyākhyā (another copy).

४ च om G only.

हन्ते प्रयच्छंस्त्रिष्फलीकर्तवा^१ इति संप्रथ्यति^१ देवेभ्यः शुन्धध्वं
देवेभ्यः शुम्भध्वं देवेभ्यः शुध्यध्वमिति त्रिभिस्त्रिष्फली-
करोति^१ ॥ ७ ॥

सुफलीकृतान्प्रक्षाल्य त्रिष्फलीक्रियमाणानामित्यन्तर्वेदि त्रिः
१ प्रक्षालनं^२ निनयति^३ कृष्णाजिनकल्पो व्याख्यातो^४ दिवः
स्कम्भनिरसीति कृष्णाजिन उदीचीनकुम्भां शम्भां निधाय
धिषणासि पर्वत्येति तस्यां प्राचीं दृषदं पश्चाद्धैनाधिवर्तयति^५
धिषणासि पार्वतेयीति दृषद्युपलां पूर्ववदनुत्सृजन्^६ शवः स्य
मधुमन्त इति तण्डुलानवेक्ष्य देवस्य लेति दृषदि यथादेवतं^७
१० तण्डुलानधिवपति त्रिर्मन्त्रेण तूष्णीं चतुर्थं^८ प्राणाय लेति
प्राचीं प्रोह्यपानाय लेति प्रतीचीं व्यानाय लेति मध्यदेशे
दीर्घामन्विति प्राचीमन्ततो^९ ऽत^{१०} ऊर्ध्वं यथासुखं पिनष्टि^{११}
देवो व इति कृष्णाजिने पिष्टानि प्रस्कन्दयेददम्बेन त्वा चक्षुषा-
वेक्ष इत्यवेक्ष्यासंवपन्ती पिंषाणूनि कुरुतादिति हविःपेषीं^{१२}
१५ संप्रेष्यति^{१३} सा पिनष्टा च मदन्तोरधिप्रयति^{१४} गार्हपत्ये हवींषि
अपयति^{१५} धृष्टिरसित्युपवेषमादायापहतं^{१६} रक्ष इत्यभिमन्त्र्य
तेनापरेणाग्नेः प्रत्यञ्चावङ्गारौ व्यस्थापाग्ने^{१७} ऽग्निमिति दक्षिण-
मङ्गारं निरस्थाप उपसृष्ट्या देवयजं वहेत्यवशिष्टमवस्थाप्य ध्रुव-
मसीति तस्मिन् कपालमुपदधाति^{१८} ॥ ८ ॥

१ ०यच्छस्त्रिः GMBVT, ०यच्छत्रिः L, ०यच्छसस्त्रिः A

२ प्रक्षाल्य ML.

३ ०देवत the Mss.

४ Thus G; प्राचीनमन्तत ऊर्ध्वं the other Mss.

५ अभिहतं^{१५} instead of अपहतं^{१५} H; but Vyākhyā and Mantra-
samhitā have equally अप .

६ बुद्ध्या H.

निर्दग्धमिति तस्मिन्ङ्गारमधिवर्तयति^१ धर्ममसीति तस्मा-
 त्पूर्वं धरुणमसीति तस्मात्पूर्वमष्टाकपालस्य^२ द्वे मध्यमादक्षिणे
 त्रीण्युत्तराणि दक्षिणयोर्धर्मासीति^३ पूर्वं मरुताः^४ गर्ध इत्य-
 परं^५ यन्त्रमसीत्युत्तरेषामपरं विश्वाभ्य इति पूर्वं चिदसीति
 मध्यमं^६ तत^७ उत्तर^८ एकादशकपालस्याष्टाकपालवत्^५
 त्रीण्युपदधाति चिदसीति तत्पूर्वं चतुर्थं यथोक्तमवान्तरदेशेषु^५
 चितः स्थित्यवशिष्टानि^१ भृगूणामङ्गिरसामिति वेदेन कपाले-
 खङ्गारानध्यहति^१ यानि घर्म इत्यनुद्वेत्येन्द्रवायू^६ युङ्गामिति
 कपालानि युनक्ति^१ पात्र्यां^७ निष्ठयोपवातायां पवित्रान्त-
 र्हितायां देवस्य त्वेति कृष्णाजिनात्पिष्टानि यथादेवतं^८ संवपति^{१०}
 त्रिर्मन्त्रेण तूष्णीं^१ चतुर्थं^१ संवपन्नाचं यच्छत्यभिवासयन्विमृजते^१
 देवो व इति प्रोक्षणीवत्पिष्टान्युत्पूय सुवेण प्रणीताभ्य आदाय
 वेदेनोपयस्य समाप इति पिष्टेषु निनयति^१ यदि प्रणीता
 न विद्येरन्याः^९ काश्चापो मन्त्रेणोत्पूय ताभिः संनयेदित्याप-
 त्कल्पो^{१०} ऽङ्गः^१ परि प्रजाताः स्थिति मदनन्तौर्निनयति^१ समङ्गिः^{१५}
 प्रच्यध्वमिति प्रदक्षिणं परिस्त्रावयति^१ ॥ ६ ॥

१ अधिवर्तं GHATBV, ०तिवर्तं ML.

२ तस्मात्पूर्वमष्टा GH, तस्मादष्टा MLATBV.

३ दक्षिणयोर्धं GHAB, दक्षिणोत्तरयोर्धं MLTV.

४ तत उत्तर MLTV, उत्तर HAGB

५ यथोक्तमं BHAG, यथायोगमं MLTV Which is right ?

६ Thus AG, ०त्यनुद्वेत्येन्द्र VLT, ०नुद्वेत्येन्द्र M, त्यनुद्वेत्येन्द्र HB.

७ पात्रौ H (as Hir.), पात्र्यां (as Āp) VGMLT, पात्र A; पात्रां B.

८ यथादेवत the Mss.

९ Thus conjecturally, न विन्देरन् H; न विन्द्यात् MLATV; न
 वद्याप्या काश्चा G.

१० ताभिः संनये GHB, ताभिर्निनये MLTV; ताभिः सयवे A

जनयत्यै त्वा संयौमीति संयुत्य मखस्य शिरो ऽसीति पिण्डं
 कृत्वा यथाभागं व्यावर्तयामिति विभजति^१ समौ पिण्डौ
 कृत्वेदमग्नय^२ इत्याग्नेयमभिमृशतीदममुष्मा इति यथादेवत-
 मिदमहं^३ सेनाया इति वेदेन दक्षिणकपालयोगादङ्गारा-
 ५ नपोहत्युत्तरस्माच्च^४ मखस्य शिरो ऽसीति दक्षिणं पिण्डमादाय
 घर्मो ऽसि विश्वायुरिति दक्षिणस्मिन्नधिश्रयत्यैवमुत्तरमनुच-
 मनतिनीचं^५ कूर्मस्येव प्रतिवृत्तिं करोत्युक्तं प्रथस्वेति यावत्कपालं
 प्रथयति^६ पात्यामप आनीय त्वचं गृह्णीष्वेति प्रदक्षिणं सलेपाङ्गिः
 स्रक्षणीकुर्वन्ननतिचारयन्ननुपरिमार्ष्टि^७ दध्युपनिधायान्तरितः
 १० रक्ष इत्युल्लुकेन त्रिः सर्वाणि हवोषि पर्यङ्गिकरोति^८ देवस्त्वा
 सविता अपयत्विति दक्षिणं^९ पुरोडाशं दर्भैरभिव्यलयञ्छ्रपय-
 त्यग्ने^{१०} हव्यः रक्षस्वेति गार्हपत्याग्निमभिमन्त्रयते^{११} सं ब्रह्मणा
 पृथ्यस्वेति वेदेन पुरोडाशे साङ्गारं भस्माभिवासयत्यविदहन्तः
 अपयतेति वाचं विमृजते^{१२} ऽङ्गुलिप्रक्षालनं पात्रनिर्णजनं^{१३} चोल्मु-
 १५ केनाभितथ हृत्वान्तर्वेदि^{१४} स्फेनोदीचीस्तिष्ठो लेखाः कृत्वैकताय
 स्वाहेति त्रिभिः पश्चान्तिमृषु लेखास्वसंसृष्टं निनयति^{१५} ॥ १० ॥

१ Conjecturally, कृत्वाग्रय इत्याग्नेयमभि० GBMA, कृत्वा अभि० L;
 कृत्वाभि० TV; कृत्वाग्रमेधाराग्नेयमित्यभि० H.

२ ०देवत MLHATVB; ०दे० G

३ Thus TBV; ०सानुचम० H, ०मनुच्छम० MLA; ०त्तरस्मिन्नत्युच-
 मनति० G.

४ स्रक्षणी कु० VMLT; स्रक्षणीकु ०AHGB and the Vyākhyā.

५ Thus BHGA; प्रदक्षिण VMLT

६ Thus AG and Vyākhyā, ०ज्वलय च HB; ०ज्वलयश्च VMLT

७ पात्रो० GHA, पात्र० MLTBV, and the Vyākhyā

८ हृत्वा० GHAB, कृत्वा VMLT, Vyākhyā, see Baudh.

अपरेणाहवनीयं यजमानायतामपरिमितां वा वेदिं
 करोति यावदर्थविस्तारां^१ यजमान इदं तस्मै हर्म्यं करोमीति
 वेदिदेशमभिमृशत्यध्वर्युरयं वेद इति वेदमादाय वेदेन वेदिं
 विविदुरिति वेदिं पुरस्तात्त्रिः संमार्ष्टि^२ चतुःशिखण्डेति
 यजमानः संमृज्यमानामनुमन्त्रयते^३ ऽध्वर्युः पूर्वार्धाद्वेदि- ५
 त्तौयदेशात्स्त्वयजुर्हरति^४ देवस्य त्वेति स्फ्यमादायेन्द्रस्य
 बाङ्गरसीत्यभिमन्त्र्य वायुरसीति तस्य^५ दर्भेणाग्रं तौक्ष्णीकृत्य^६
 पृथिव्यै वर्मासीति प्रागग्रमुदग्रं वा दर्भं निधाय पृथिवि
 देवयजनीति तस्मिन्स्फ्येन^७ प्रहृत्यापहतो ऽररुरिति स्फ्येन
 सदर्भमूलान्यांसूनपादाय व्रजं गच्छेति हरति^८ यो मा हृदेति १०
 यजमानो ह्रियमाणमभिमन्त्रयते^९ वर्षतु ते द्यौरित्यध्वर्यु-
 र्वेदिमवेक्षते वर्षतु ते पर्जन्य इति यजमानं च^{१०} नमो दिव
 इत्याग्नीध्र उत्तरतः प्रक्रमे ऽपरिमिते वोत्तानौ हस्तौ कृत्वोप-
 विशति^{११} तस्याञ्जलावध्वर्युर्बन्धान देव सवितरिति सदर्भ-
 मूलान्यांसून्निवपत्यपहतो ऽररुः पृथिव्या इत्याग्नीध्रो न्युप्तं^{१२} १५
 स्थण्डिले^{१३} निक्षिप्याभिगृह्णाति^{१४} स उत्करो भवत्येवं द्वितीय-
 मिदमापः शिवा इति द्वितीयं प्रहृत्यापहतो ऽररुः पृथिव्यै
 देवयजन्या इत्यादायापहता^{१५} यातुधाना इत्याभिगृह्णाति^{१६}
 द्वितीयम्^{१७} ॥ ११ ॥

१ तस्य om MLTV.

२ तौक्ष्णीकृत्य GMBTVA; °कृत्या L, °कृता Vyākhyā, तौक्ष्ण कृत्य H.

३ तस्मिन् given by AHBGTV, om. ML.

४ न्युप्तस्थण्डिले H only

५ Between आदाय and अपहता VMLT ms. व्रज गच्छेत्याद्यभिग्रहणे.

६ गृह्णात्येवं द्वितीयं HBG, गृह्णाति द्वि० MLTV; गृह्णात्येव तृतीयम् A

द्रुष्टस्ते दिवं मा स्कानिति तृतीयं प्रहृत्यापहतो ऽरुः
 पृथिव्या अदेवयजन इत्यादायापहतो^१ ऽधश्च इत्यभि-
 गृह्णाति तृतीयं^२ । तूष्णीं चतुर्थं सर्वं त्वणं हरत्यरुस्ते दिवं
 मा स्कानिति चतुर्थमभिगृह्णाति । वेदेः पूर्वं परिग्राहं परि-
 ५ गृह्णाति वसवस्त्वेति स्फ्येन दक्षिणतः प्राचीं लेखां लिखति ।
 यज्ञस्य लेति परिगृह्यमाणं यजमानो ऽनुमन्त्रयते । रुद्रा-
 स्वेत्यध्वर्युः पश्चादुदीचीं लेखां लिखत्यादित्यास्वेत्युत्तरतः
 प्राचीं । ते ऽग्निना प्राञ्चो ऽजयन्नित्युक्तं^३ । प्राञ्चौ वेद्यंसा-
 वुन्नयत्यभित आहवनीयं प्रतीची ओणी अभितो गार्हपत्यं
 १० मध्ये संनता वेदिर्वेदिः^४ ॥ १२ ॥

॥ इति औतसूत्रे चतुर्थः प्रश्नः ॥

१ After आदय MLT ms as formerly.

२ तृतीय om. HAGB.

३ See T Br III. 2 9. 7.

इमां नराः कृणुतेति संप्रेष्य देवस्य सवितुः सव इति वेदेः
 स्प्येनोत्तमां त्वचमुद्धन्ति^१ यदुद्घ्नन्त इति यजमान उद्धन्य-
 मानामनुमन्त्रयते^२ । द्यङ्गुलां चतुरङ्गुलां रथवर्त्तमाचौ प्रादेश-
 माचौ वैता इयतीर्नातिखनेत्पितृदेवत्यातिखातेत्युक्तं^३ । दक्षिणतो
 वर्षीयसौ पुरीषवतीं प्राचीनप्रवणामुदीचीनप्रवणां^४ प्रागुद- ५
 कप्रवणां वा वेदिं करोति । यन्मूलमतिरिक्तं स्प्येन तच्छिनत्ति
 न नखेन । यत्पुरीषमतिरिक्तमुत्करं^५ तद्गमयत्याहार्यपुरीषां
 पशुकामस्य वेदिं करोति । यत्प्राक् खननात्तत्कृत्वा यदाहरे-
 त्तन्मन्त्रेण खनेद्भिर्भूत्वेति यजमानः कृतां वेदिमनुमन्त्रयते ।
 ऽध्वर्युर्ब्रह्मन्नुत्तरं परिग्राहं परिग्रहौघ्यामीत्यामन्त्र्य बृहस्पते १०
 परिगृहाण वेदिमिति तेन^६ प्रसूत ऋतमसौति त्रिभिः पूर्ववेदिं
 परिगृह्णाति । ॥ १ ॥

विपरितौ परिग्राहावेके^७ । धा असौति वेदिं^८ स्प्येन

१ अभिमन्त्रयते HAGRB, अनु० the other Mss. and the Vyākhyā.

२ Thus in accordance with the Vyākhyā, प्रादेशमाचौ सौता-
 माचौ [वा] वैता इयतीर्नातिखनेत् G, प्रादेशमाचौ वा एतौ इतिर्नातिख० TV,
 प्रादेशमाचौ वैतामियति नातिख० R and nearly the same H, प्रादेशमाचौ
 वैतामियतीनाल ख० A प्रादेशमाचौ वापतो इतौतिख० M ०माचौ वापतो इति-
 र्नातिख० L, रथमाचौ वैता इयति नातिख० B —Although सौतामाचौ is
 mentioned only by G, it might belong to the text, cp. Āp and
 Hir —For इत्युक्तम् see Taub Br III 2 9 10.

३ Thus G, in acc with the Vyākhyā, all the other Mss.
 omit उदीचीनप्रवणा

४ ०त्करे MLTV.

५ All the Mss exc G, omit तेन, but cp for example V. 4

६ Thus ABTV; ०वेका ML; ०वेतौ G, ०वेते H, understand
 समामनन्ति.

७ वेदि om GAHBR.

प्रतीची^१ योयुषेत^१ पुरा क्रूरस्येत्यभिमन्त्य पश्चार्धे वेदेः पूर्वेषु
 विहतीयदेशे^२ स्फ्यं तिर्यञ्चं स्तञ्चा प्रोक्षणीरासादयेत्याग्नीध्रं
 संप्रेष्यत्याग्नीध्रो हवण्यां तिरः पवित्रमप आनीयोदञ्चं स्फ्यमप-
 कृष्यान्तर्वेदि^३ हवनीं धारयन्स्फ्यस्य वर्त्मन्युपनिनीयर्तसधः
 ५ स्वेति स्फ्यपदे सादयति^४ यं द्विधात्तं ध्यायेच्चतभृष्टिरसीत्युत्करे
 स्फ्यमुदस्यति^५ यं द्विधात्तं ध्यायेद्दीडेन्यक्रूरिति यजमानः
 प्रोक्षणीरासाद्यमाना अनुमन्त्रयत^६ आग्नीध्रो हस्तावनेनेति^७
 नानवनिज्य पात्राणि संमृशति न च वेदिमा स्तरणात् स्फ्यं
 प्रक्षालयति नाद्यं परिमृशत्यहवनीयमुत्तरेण^८ प्रणीता इध्वा-
 १० बर्हिरूपसादयति प्रागग्रं दक्षिणमिध्रमुत्तरं बर्हिर्वेदायैः सुवं
 सुचक्षु सह संमार्ष्टिनिशिताः^९ स्य सपन्नक्षयणीरित्यभिमन्त्य
 घृताचौरेतेति दक्षिणेन पाणिना सुवं जुह्वपभृतौ सथेन ध्रुवां
 प्राशित्रहरणं वेदाग्राणि चादाय^{१०} प्रत्युष्टमिति गार्हपत्ये निष्ठय
 गोष्ठं मा निर्मृक्षमिति सुवमग्रैरन्तरतो ऽभ्याकारं सर्वतो
 १५ बिलमभि समाहारं निर्लेपं त्रिरभितः संमार्ष्टिं बाह्यतो
 मूलैर्दण्डं^{११} वाचं प्राणमिति जुह्वं चक्षुः ओचमित्युपभृतं प्रजां
 योनिमिति ध्रुवां तूष्णीं प्राशित्रहरणं^{१२} पूर्ववत्सुचः प्राशित्र-
 हरणं च निष्ठयोत्तरतो वेदिश्रोण्यां निदधाति^{१३} ॥ २ ॥

१ प्राची G only

२ विहतीयदेश AG, विहतीयदेशे MLTV; विहतीय देश H, the word पूर्वेषु is the difficulty

३ अपकृष्य AHGTV उप० ML, अनु० B.

४ Thus ML, प्रमृशत्य० the other Mss.

५ Thus HGB, समृश्य instead of संमार्ष्टि the other Mss.

६ GHBA om च

दिवः शिल्पमिति प्रोक्षितानि सुक्संमार्जनान्यग्नौ प्रहरत्य-
 परेण गार्हपत्यं दक्षिणतः पत्नीमुदङ्मुखीमुपवेश्याशासाना
 सौमनसमिति मौञ्जेन योक्तेणान्यतरतःपाशेनोर्ध्वञ्जुमासौनां
 प्राङ्मुखौ तिष्ठन्तौ वा संनह्येत्पूषा ते ग्रन्थिं यथावित्युत्तरतो
 नाभेर्निष्ठकं ग्रन्थिं कृत्वा दक्षिणतो नाभेः परिकर्षति । ५
 पत्न्याचम्याग्रे गृहपत इति तिष्ठन्तौ गार्हपत्यमुपस्थाय देवानां
 पत्नीरिति देवपत्नीश्चेन्द्राणीवेत्युदङ्मुखान्वासे । सुप्रजसस्वा
 वयमिति जपति मम पुत्रा इति च । पूषा ते बिलं विथ्वित्वा-
 ग्रीध्रः सर्पिर्धानस्य बिलमपावृत्येदं विष्णुर्विचक्रम इत्यन्वाहार्य-
 पचने ऽधिश्चित्वादितिरस्यच्छिद्रपचेत्याज्यस्थालीमादाय महीनां १०
 पय इति तस्यां पवित्रवत्यां प्रभूतमाज्यं निर्वपती^१षे त्वेति
 दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याधिश्चित्योर्जे त्वेत्यपादाय^२ वेदेनोपयस्य
 महीनां पयो ऽसौति पत्नीं प्रदर्शयति^३ तस्मा निमील्य
 वीक्ष्यानुच्छसन्त्यवेक्षते । तेजो ऽसीत्युत्तरार्धं ऽधिश्चित्य तेजसे
 त्वेत्यपादाय^४ तेजो ऽनुप्रेक्ष्यैत्याहवनीयमभ्युदृत्याग्निं^५ तेजो १५
 मा विनैदित्याहवनीये ऽधिश्चित्याग्नेर्जिह्वासीत्युत्तरेण प्रोक्षणीः
 स्फ्यस्य वर्त्मन्सादयती^६डेन्यक्रतुरिति यजमान आसाद्यमाना
 अनुमन्त्रयते^७ । ॥ ३ ॥

१ Emended. त्वेत्यपादाय H, त्वेत्यादाय the other Mss and the Vyākhyā.

२ दर्शयति H only

३ Thus TV (the Vyākhyā, with अपादत्ते, points to the same reading), त्वेत्यादाय the other Mss

४ अभ्युदृत्या० MLG, अभिदृत्या० HA, अभ्युदृत्य Y

५ Thus HR, ०सानासनुस० MLTV, ०सानानु० A, ०सानमनु० G.

यदि सांनाय्यस्याज्यस्य वान्यत्र बर्हिषः पुरोत्तमात्प्रयाजा-
त्स्कन्देत्सं^१ त्वा सिञ्चामीति तस्य स्वयं संभृत्य भूपतये स्वाहेति
त्रिभिः स्कन्नमनुमन्त्रयते^२ ऽध्वर्युयजमानावाज्यमसौति^३ निमौल्य
वौक्ष्यानुच्छसन्तावाज्यमवेक्षते^४ शुक्रमसौति त्रिभिरुदगग्राभ्यां
५ पवित्राभ्यामध्वर्युः पुनराहारमाज्यं चिरुत्पुनाति^५ देवो व इति
त्रिः प्रोक्षणीरङ्गिराज्यमिति यजमान आज्यमपश्योत्पूयमाना
'अनुमन्त्रयते^६ ऽध्वर्युरन्तर्वेदि समंबिलं जुह्वं धारयमाण आज्य-
स्याख्या वेदेनोपयम्य सुवेण शुक्रं त्वा शुक्रायामिति चतुः
पञ्चकलो वा जुह्वं प्रभुतमाज्यं गृह्णाति^७ पञ्चानां त्वा वाताना-
१० मिति चतुः पञ्चकलो वा यजमानो जपत्यध्वर्युर्योतिस्त्वा
ज्योतिषि धाम्ने धाम्न इति^८ मध्यदेशे धारयमाण उपभृत्यष्टौ
दशकलो वाल्पिष्ठं गृह्णाति^९ पञ्चानां त्वर्तुणामिति त्रौन्यज-
मानो जपति पञ्चानां त्वा सलिलानां पञ्चानां त्वा पृष्ठाना-
मिति^{१०} च^{११} द्वौ^{१२} चरोस्त्वा पञ्चबिलस्येति पञ्चाध्वर्युरर्चिस्त्वारचि-
१५ षीति चतुः पञ्चकलो वा भूमौ प्रतिष्ठितायां ध्रुवायां भूयिष्ठं
गृह्णाति^{१३} सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामीति चतुः पञ्च^{१४} वा
यजमानो जपति^{१५} ॥ ४ ॥

१ Thus AHBGR and Vyākhyā, पूर्वोत्तमादनुयाजा० MLTV

२ Thus HG, ०ध्वर्युयजमानस्याज्य० TMLV, ध्वर्युयजमानो वाज्य० AB.

३ Thus MLH, ०च्छसन्ताज्यमवेक्षते AB, च्छसन्ताज्यमवेक्षते G ०वेक्षते V.

४ ज्योतिषि धाम्ने धाम्न इति मध्य० HA, धाम्नेरिति B, the other Mss.

omit धाम्ने धाम्न ।

५ इति द्वौ HA (omitting च).

६ पञ्चकलो G only

बर्हिर्वेद्यन्यत्रोत्करादाज्यानि सादयत्याज्यस्थली^१ च^२ प्रति-
 चीनं हरति^३ । तथा प्रोक्षणीरभिमन्त्र्य ब्रह्माणमामन्त्र्य तेन
 प्रसूतो मुक्तग्रन्थीनिधान् कृष्णो ऽसौति त्रिः प्रोक्षति तथा
 वेदिरसौति वेदिं बर्हिरसौति बर्हिरन्तर्वेदि पुरोगन्धि तदासा-
 दयति^४ । सुमनसो यजमानाय सन्विति यजमानो बर्हिरभि- ५
 मन्त्रयते । 'ध्वर्युर्दिवे' वेति बर्हिरग्रं प्रोक्षत्यन्तरिक्षाय वेति मध्यं
 पृथिव्यै वेति मूलं । यजमानो ऽग्निश्रेम बर्हिरिति प्रोक्ष्यमाणं
 बर्हिरभिमन्त्रयते । 'ध्वर्युर्बर्हिरयाणि हवन्यां' प्रसिच्य मूलानि
 प्रसेचयति । पोषाय वेति^५ सह हवन्या पुरस्तात्प्रत्यङ्गं ग्रन्धिं
 प्रत्युक्षति । स्वधा पितृभ्य इति वेदेर्दक्षिणायाः ओणेः संततमो- १०
 त्तरस्या अपां शेषं निनयति । पूषा ते ग्रन्धिं विध्यत्विति
 बर्हिषो ग्रन्धिं विध्यति । विष्णोः स्तूपो ऽसौति कर्षन्निवाहवनीयं
 प्रति प्रस्तरमादत्ते । यजमाने^६ प्राणापानौ दधामौति प्रस्तरे^७
 पवित्रे अपिसृज्य प्राणापानाभ्यां त्वा सतनुं करोमीति ब्रह्मणे
 प्रयच्छति ॥ ५ ॥

१५

ब्रह्मा यजमानाय । तणैरन्तर्धायाच्छण्या शुल्बं च निधा-
 योर्णाम्रदसं त्वा स्तृणामीति बज्रलमनतिदृशं प्रागपवर्गं प्रत्यगपवर्गं

१ सादयन्त्य० AGHB

२ च om H, the Vyākhyā चोऽवधारणे । आज्यस्थालीमेवेत्यर्थः ।

३ हरन्ति Mss exc ML

४ तथासादयति L only.

५ पोषाय व इति G only

६ Thus HTV and Vyākhyā, ०मानो AB, ०मानः ML, यजमा G.

७ प्रस्तरे om. ML

वा बर्हिषा वेदिं^१ स्तृणात्^२ पूर्णामृदु प्रथमानं चतुः शिखण्डेति^३
 दाभ्यां-स्तौर्यमाणां यजमानो ऽनुमन्त्रयते^४ । ऽध्वर्युरग्रेर्मूलान्यभि-
 च्छादयन्^५ त्रिधातु पाञ्चधातु वा कृत्वा धातौ धातौ मन्त्र-
 मावर्तयति । शिवा च म इति^६ स्तौर्णां वेदिं^७ यजमानो
 ५ ऽनुमन्त्रयते^८ । ऽध्वर्युरनूयाजार्थं प्राञ्चावङ्गारौ निरूह्याहवनौय
 कल्पयित्वा प्रस्तरं धारयन् गन्धर्वो ऽसीत्युदगग्रं मध्यमं परिधिं
 परिदधात्य^९ स्मिन्यज्ञ उप भूय^{१०} इति ध्रुवो ऽसि ध्रुवो ऽहमिति
 दाभ्यां^{११} यजमानो मध्यमं परिधिमनुमन्त्रयते । ऽध्वर्युरिन्द्रस्य
 बाह्वरसीति^{१२} मित्रावरुणौ त्वेति दक्षिणोत्तरौ प्रागग्रौ संस्पृष्टौ
 १० मध्यमेन दक्षिणमाहवनौयमभ्ययमुत्तरमवायमस्मिन्यज्ञ^{१३} उग्रो
 ऽस्यस्मिन्यज्ञे ऽभिभूरसीति^{१४} यजमानो ऽनुमन्त्रयते^{१५} यथा
 मध्यममध्वर्युः सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पात्विति सूर्येण पुरस्तात्परि-
 दधाति । युनज्मि त्वा यन्मे अग्न इति दाभ्यां यजमानो ऽग्निं
 युनक्ति ॥ ६ ॥

१५ वीतिहोत्रमिति दक्षिणामूर्ध्वामाधारसमिधमादधाति समि-

१ वेदि om H.

२ Thus AG, शिखण्डा इति MLHTRV, ंण्डो इति B.

३ ०यस्ति ०G only.

४ Thus AGHR, शिवा च मे श्रग्मा चैधौषमृजं स इति दाभ्यां MLTV

५ वेदि om MLTV

६ उपह्वय AG.

७ दाभ्या om. AGHRB

८ इति not in AG

९ Thus G, the other Mss. are more or less corrupt TRV as
 G, only आहवनौयाभ्यग्र०.

१० उग्रो ऽस्यभिभूरिति AGB.

११ Thus MH, अभिमन्त्रयते the other Mss

दस्यायुषे त्वेत्युत्तरां तूष्णीं वा । तेजिष्ठा त इति परिहित-
 मग्निं यजमानो ऽनुमन्त्रयते । ऽध्वर्युर्विशो यन्ते स्थ इति समा-
 वनन्तर्गर्भौ दर्भौ^१ विधृती उदग्ये निदधाति । विच्छिन्नग्नि
 विशो यन्ते नुदमाने इति द्वाभ्यां यजमानो ऽभिमन्त्रयते ।
 वसूनां रुद्राणामित्यध्वर्युस्तयोः प्रस्तरं सादयत्ययं प्रस्तर इति ५
 सादयमानं यजमानो । जुह्वरसीत्यध्वर्युः प्रस्तरे जुह्वं सादयत्यारोह
 पथो जुह्वरसि घृताची गायत्रियाच्चीति द्वाभ्यां सादयमानां
 जुह्वं यजमान । उपभृदसि घृताचीत्यध्वर्युरुपभृतमधस्ताद्विधृत्योः
 प्रतिकृष्टतरामिव सादयत्युपरिष्ठात्प्रस्तर इत्येके । ऽवाहं बाधे
 सुभृदस्तुपभृदिति द्वाभ्यां सादयमानां यजमानो । भ्रुवासि १०
 घृताचीत्यध्वर्युर्भ्रुवां सादयति । यो मा वाचा मनसा भ्रुवासि
 धरणी धनस्येति द्वाभ्यां सादयमानां यजमान । ऋषभो ऽसि
 शाक्तर इत्यध्वर्युः सुवं सादयति । ॥ ७ ॥

स्थोनो मे सौदायः सुवं इति द्वाभ्यां सुवं यजमान । इयः
 स्थालीत्यध्वर्युराज्यस्थालौ सादयति । तथैव तां यजमान । १५
 एता असदन्नित्यध्वर्युः सन्नाः सुचो ऽभिमन्त्रयते विष्णूनि
 स्वेत्याज्यानि चाथ^२ सस्रुवामाज्यस्थालौमादाय^३ सव्येन वेद-
 मपरेण गार्हपत्यमुपविश्य कपालवद्देन दक्षिणस्मात्पुरोडाश-
 दङ्गारानपोह्योत्तरस्मादपोहति । सूर्य ज्योतिरिति पुरोडाश-
 मभिमन्त्र्याप्यायतां घृतयोनिरित्याग्नेयं पुरोडाशमभिघारयति २०

१ दर्भौ missing in HAB

२ तथैव AGHB

३ Thus AGBTV, ०ज्यानिचाधस्त्रुवामाज्य०M, ०ज्यानि चाधस्रुवामाज्य०
 L, ०ज्यानि चवमाज्य० H.

आत्मति शृतं^१ स्थोनं ते सदनं करोमीति
पाव्यामुपस्तीर्यार्द्रः प्रथसुरिति पुरोडाशमभिन्दन्नपर्यावर्तय-
न्नुद्वासयति^२ वेदेन भस्म प्रमृज्य तस्मिन्सीदिति पाव्यामुप-
स्तीर्णे पुरोडाशं निदधाति^३ तृष्णीं यवमयं पुरोडाशमिरा
१ भूतिः पृथिव्यै रसो मोक्षमीदिति कपालान्येकैकशो ऽभिघार्थैकं^४
द्वे त्रीणीत्यादिभिः संख्यायोद्वासयति शृतं च दधि च^५
देवस्त्वा सविता मध्वानत्तिति सुवेण पुरोडाशं सर्वतो ऽनक्ति^६
सुवेण हस्त आज्यमवदाय^७ पुरोडाशमधस्तादभ्यज्यालंकरो-
त्याज्येन^८ शृतं च दधि च^९ ॥ ८ ॥

१० आज्येन सुवं पूरयित्वान्तरेण पुरोडाशावासाद्य सर्वाणि
हवींषि पाव्यां संगृह्य भूर्भुवः सुवरिति व्याहृतौभिर्हवींष्यपरेण
सुचो ऽन्तर्वेद्यासादयेत्प्रथमतस्तथा^{१०} संवत्सर^{११} इतरकालेषु^{१२}
चतुर्होत्रा पौर्णमास्यां पञ्चहोत्रामावास्यायां प्रियेण नाम्ना प्रियं
सद आसीदेत्येतेभ्यो^{१३} ऽन्यद्भुविरपरेण सुचः पुरोडाशौ दक्षिणस्थां

१ The passage एक द्वे दधि च is only found in GHBV and
cp the Vyākhyā on Hir śrs. page 175 The words are not
commented upon in the Vaikh Vyākhyā

२ Thus G, स्वादस्तेनाज्यमादाय VMLT; सुवेणदस्तादाज्य वादाय H;
सुवेण हस्तादाज्य वादाय AB.

३ Thus GB, अभ्यज्य पुनराज्येनालंकरोति शृतं च दधि च MLTV;
अधस्तादाज्यालंकरोत्याज्येन सुचं दधि च H, अधस्तादभ्यज्यास्त्रालीं करोत्याज्येन श्रितं
च दधि च A.

४ प्रथमतस्तथा AMLVTB, प्रथमस्तु तथा H, प्रथमस्तस्तथा G.

५ संवत्सरे इतरं MLHATV, संवत्सरेन्तरं G, संवत्सरेतरं B. The
meaning is not clear.

६ देत्येतेभ्यो AMGTBV, अदेत्येनेन्यभ्यो L, देत्येभ्यो H

श्रोण्यां^१ शृतमुत्तरस्यां दध्यं वेद इत्यग्रण
वेद्यन्तान्परिस्तौर्यं परिभोजनीयान् दर्भानादाय होतृषदनं
कल्पयति^१ यज्ञो ऽसौत्याग्नेयमासनं यजमानो ऽभिमृशति
प्रजापतिरसौत्याग्नौषोमीयमिदमिन्द्रियममृतमिति प्रातर्दोहं यत्-
पृथिवीमचरदिति दधि यो नः कनीय इत्यैन्द्राग्रमयं यज्ञ
इति सर्वाणि ममाग्र इति विह्वयेन^२ च^२ पौर्णमास्या-
मभिमृशति चतुर्होत्रा पञ्चहोत्रामावास्यायां^३ होतरेहीत्य-
ध्वर्युर्होतारमामन्त्याग्नये समिध्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति
संप्रेष्यति^१ ॥ ६ ॥

॥ इति श्रौतसूत्रे पञ्चमः प्रश्नः ॥

१ श्रोण्या HAGB, श्रोण्यामन्तर्वेद्या MLTV

२ Thus AGRB, विह्वयेन H, विह्वयैश्च TMLV.

३ पौर्णमास्यां चतुर्होत्रा चाभिमृशति पञ्चहोत्रामावास्यायां MLTV पौर्ण-
मास्यामभिमृशति चतुर्होत्रा पञ्चहोत्रामा० H., BRGA agree with H, only
चतुर्होत्रा च ।

अथासीनो ऽध्वर्युरिध्मादेकैकां समिधमादाय प्रणवे प्रणवे
प्रतिसामिधेन्यादधाति^१ यावत्पञ्चदशानूयाजेभ्य एकां समिध-
मवग्निमिष्टि^१ पुरस्तादुपरिष्ठादा सामिधेनीनां यजमानो दश-
होतारं व्याचचीताङ्गिरसो मास्य यज्ञस्येति मध्य उच्छुभ्रो अग्न
इति समिध्यमानमग्निमनुमन्त्रयते^२ समिद्धो अग्निराहुत इति
समिद्धमाजुहोतेत्युच्यमाने ऽध्वर्युरिध्मशेषं प्रक्षिप्य^३ वेदेनाहवनीयं
त्रिरूपवाज्यान्क्रासु सामिधेनीषु सुवेण ध्रुवाया 'आज्यमादाय
वेदेनोपयम्योत्तरं परिधिसन्धिं स्पृष्ट्वा प्रजापतये स्वाहेति मनसा
संततमृजुं ज्योतिषि प्राजापत्यमाधारमाधारयति^४ ॥ १ ॥

१० मनो ऽसि प्राजापत्यमिति सुवाचारं यजमानो ऽनुमन्त्रयत^५
आयायतां ध्रुवा घृतेनेत्यध्वर्युः सुवेणाज्यस्थाल्या आज्यमादाय
ध्रुवामायाययति^५ सर्वत्रैवमग्नीन्परिधींश्चाग्निं^६ च त्रिस्त्रिः
संमृड्ढीति^५ संप्रेष्यतौ^५ धंसनहनानि स्फ्य उपसंगृह्याग्नीध्रः
प्रदक्षिणमनुपरिक्रामन्परिधीन्संमार्ष्टि मध्यममुदञ्चं प्राञ्चावितरा-
१५ वग्ने वाजजिदित्यग्निं त्रिः संमार्ष्टि^५ सर्वेषु होमेषूपभृता
जुहमुपयच्छत्यसंगृह्यन् सुखतो ऽभिनिनीयोपभृति जुह्वमव-
धाय^५ होयंस्तेनैव प्रतिनिनीय नाभिं प्रति सुचौ धारयते^५
समं प्राणैरित्येके^५ ॥ २ ॥

सुवाधारमाधारयिष्यन् भुवनमसौति जुह्वपभृतावग्रेण देवेभ्यः

१ Thus TVML, प्रणवे सामिधेन्य आद० H, प्रणवे प्रणवे सामिधेन्या आद०
ARB. प्रणवेत् प्रणवति सामिधेन्यादधाति G.

२ अनुम० TMLGV and the Vyākhyā, अभिम० HARB

३ The words दध्मशेष प्रक्षिप्य are not given by HAGB

४ Thus AHGB, सर्वत्र, or त्रि)कम् MLTV.

५ GARB ms. आग्नीध्र before संप्रेष्यति but cp. VII. 3

प्राचीनमञ्जलिं करोति स्वधा पितृभ्य इति पितृभ्यो दक्षिण-
मपरेणाहवनीयं^१ दक्षिणेन पदा दक्षिणातिक्रामति सव्ये-
नोदङ्^२ जुह्वेहीति जुह्वमादत्त उपभृदेहीत्युपभृतं^३ सुयमे मे
अद्येत्युपभृति जुह्वमवधायाग्नाविष्णू इत्यनवक्रामन्प्रस्तरं^४ दक्षि-
णातिक्रम्य विष्णोः स्थानमसीत्यवस्थायान्तर्वेदि दक्षिणं पादं^५
तत्स्पृष्टप्रपदं सव्यं कृत्वोर्ध्वस्तिष्ठन्नन्वारभ्ये यजमाने दक्षिणं
परिधिसंधिं^६ स्पृष्टेशानान्तं^७ समारभ्योर्ध्व इति पूर्ववदेन्द्रमाघा-
रयति^८ ऊत्वाभिप्राणिति^९ बृहद्भा इति सुचमुद्गृह्णाति^{१०}
वागस्येन्द्रीति यजमानो ऽनुमन्त्रयते^{११} ऽध्वर्युः सुचावसंस्पर्शय-
न्पाहि माग्न इत्युदङ्मुखः^{१२} प्रत्याक्रामत्येते^{१३} एवाक्रमणप्रत्या-
क्रमणे^{१४} मन्त्रवती^{१५} मखस्य शिरो ऽसौति जुह्वा भ्रुवां त्रिः
समनक्ति^{१६} ॥ ३ ॥

सुवेण भ्रुवाया उन्नीतः^{१७} राय इत्याज्यमादाय सुवीराय
स्वाहेति जुह्वं प्रत्यभिघारयति यज्ञेन यज्ञः संतत इति जुह्वा
दिस्त्रिर्वा भ्रुवां^{१८} यथास्थानं सुचौ सादयति^{१९} स्फोपसंनद्धानीध-
संनहनानि वेदेश्च तण्मव्यन्तमादायोत्तरतो ऽध्वर्युः प्रवरायाव-
स्थाय क इदमध्वर्युर्भविष्यतीति जपति^{२०} तान्यन्वारभ्याध्वर्योः

१ Thus HABG, दक्षिणापरे० ML, दक्षिणा अपरे० TV.

२ ०नवक्रामन् M, ०नद्यौम L, ०नवक्लतन् H, ०नवक्राम AT, ०नवक्लिन्नन् GB (cp Hr !)

३ परिधि ML

४ Thus the Mss exc B which has स्पृष्टेशा०, cp XV. 14.

५ ऊत्वाग्निमभिप्रा० ML

६ उदङ्मुख प्रत्याक्रा० MLHATBV, उदङ् अपत्याक्रा० G and so also

the Vyākhyā Perhaps this last reading is preferable

७ Thus MLTV, एवातिक्रमण०, HAGB.

पश्चादवस्थायाग्नौघ्नः क इदमग्नीदित्यध्वर्युर्ब्रह्मन्^१ प्रवरायाश्रावयि-
 ध्यामीत्यामन्त्य वाचस्यते वाचमाश्रावयेति तेन प्रसूत आश्रावयो-
 श्रावय आश्रावयेति^२ वाश्रावयत्यस्तु^३ श्रौषडित्यग्नीदुत्करे दक्षिणा-
 मुखस्तिष्ठन् रूपं धारयन्पुत्याश्रावयति^४ । सर्वत्रैवमाश्रुतप्रत्याश्रुते
 ५ भवत^५ । ऊर्ध्वञ्जुमासौनं होतारमध्वर्युरग्निर्देवो होतेति वृणोते
 ऽमुवदमुवदिति यथा यजमानस्यार्षेयं सह प्रवरेण^६ चीननन्तरा-
 नित^७ ऊर्ध्वान्नन्तकृतो ऽध्वर्युर्वृणोते ऽमुतो ऽर्वाचो होतेति
 विज्ञायते । ऽपि वैकं द्वौ चीन्पञ्च^८ । न चतुरो वृणोते न
 पञ्चातिप्रवृणोते^९ ॥ ४ ॥

१० पुरोहितस्य प्रवरेण प्रवृणोते^६ । ऽनाज्ञातबन्धोराचार्य-
 प्रवरेणापि वा^{१०} मनुवदिति प्रवृणोते^६ । द्विगोत्रस्य चोस्त्रीने-
 कैकस्माद्गोत्रादुपलक्षयेत्^{११} । ब्रह्मण्वदा च वक्षदिति प्रवरशेषो^{१२} ।
 ऽसाविति होतुरुपांशु नाम गृह्णाति मानुष इत्युच्चैरास्ते
 होता^{१३} । वेद्यां त्वणमपि सृजति^{१४} । देवाः पितर इति होत्रध्वर्यु-
 १५ प्रवरयोर्यजमानो जपति मां देवेष्वाश्रावयायुषे वर्चसं इति

१ G ins जपति after अग्नीदिति .

२ Thus AGRB, आश्रावयोश्रावयेति वोश्रावयत्यस्तु ML, आश्रावयोश्राव-
 येति श्रावयत्यस्तु H, आश्रावयोश्रावयश्रावयोमाश्रावयेति वोश्रावयति अस्तु TV

३ Thus all the Mss, Hir. सह परेण

४ Thus AGHRTV, चीननन्तराणोतीति M, चीननन्तराणोतिनिनित B,
 चीननन्तयाति L

५ न पञ्चावृणोते H, न पञ्चावृणोते TV

६ पुरोहितस्य प्रवरो राजा वृणोते G only, the word राजा seems to
 belong to the text

७ ऽपिवा सर्वे HARB, ऽपिवा सर्वेषां मनुवदिति प्रवृणोते G, TMLV
 om. सर्वेषां—प्रवृ० AGTV, वृणो० MLH

८ These two words only in HAGRB

चाध्वर्युप्रवर^१ आज्यभागप्रधानस्विष्टकृत्यत्नीसंयाजेषु याज्यापुरो-
ऽनुवाक्ये याज्यैव प्रयाजानूयाजेषु सर्वेष्वेतेष्वश्रुतप्रत्याश्रुते याज्या-
संप्रैषश्च^१ । ये प्रस्तुतास्ते^२ स्वकर्मणो ऽन्यत्र तदनपव्याहरन्तः^३
प्रचरेयुः^४ ॥ ५ ॥

अवद्यन्वत्ते ऽवदास्यन्वोत्तरतो ऽमुष्मा अनुब्रूहोति यथा- ५
देवतं^५ पुरोऽनुवाक्यां संप्रेष्यत्याक्रम्य दक्षिणत आश्राव्य प्रत्या-
श्राविते ऽमुं यजेति यथादेवतं^५ याज्यां संप्रेष्यति^१ वषट्कृते वष-
ट्कियमाणे वा जुहोति चतुरवत्तं पञ्चावत्तं वा^१ पञ्चावत्तं
जमदग्नौनां चतुरवत्तमितरेषामङ्गुष्ठपर्वमात्राणि दैवतान्यव-
दानानि तेभ्यः स्थवौयांसि सौविष्टकृतानि तथैवैडानि तथा १०
चातुर्धाकरणिकानि^५ । घृतवतीमध्वर्यो सुचमिति यत्र होतुरभि-
जानाति जुहूपभृतावादाय सकृदक्षिणातिक्रान्तः पञ्च प्रयाजा-
न्याचः प्रतिदिशं वा यजति^१ ॥ ६ ॥

आश्राव्य प्रत्याश्राविते समिधो यजेति, प्रथमं प्रयाजं
संप्रेष्यति यज यजेत्युत्तरान्^१ यजमानश्चतुर्होतारं व्याख्याय १५
वसन्तमृदूणां प्रौणामीत्येतैः प्रयाजानां ऊतं ऊतमनुमन्त्रयते^१
ऽध्वर्युः समिधः पुरस्ताज्जुहुयात्तनूनपातं दक्षिणत इडः पश्चा-

१ ०संप्रैषश्च AGBTV ०संप्रैषैश्च HMLR, cp Hir II 4

२ ये प्रस्तुतास्ते MLTV, प्राप्त HB, ये प्राप्ता A, ये प्राप्त G, read ये प्रस्तुतास्ते?

३ स्वकर्मणोन्नतदनपव्याहरन्तः H, स्वकर्मणोन्यत्र तद० MA, स्वकर्मणोन्यत्रन-
वद्याहरन्तः L, स्वकर्मणोच तदन्यदनपव्याहरन्तः G, स्वकर्मणाप्यन्यत्रनपद्याहरतः
T, स्वकर्मणोचतदनप० B, स्वकर्मणोन्यत्रनपद्याहरत V.

४ यथादे० the Mss

५ चातुर्धा० MLBHG, चातु० ATV, and the Vyākhyā

दर्धमौपभृताज्यं^१ जुह्वामानीय बर्हिस्तत्तरतो मध्ये स्वाहाकार-
मुदङ्कृत्याक्रम्य प्रयाजशेषेण हवींश्चभिघारयति यदनुपूर्वाणि
प्रदीयन्ते^२ भ्रुवामभिघार्याग्नेयमभिघारयत्युपभृतमन्त^३ आज्य-
भागावाज्यहविष्कौ^४ प्रबाहुज्योतिथ्युत्तरार्धं^५ अग्नये दक्षिणार्धं
५ सोमाय^६ तावन्तरेणेतरा आहुतौर्जुहोति^७ ॥ ७ ॥

अग्नीषोमयोरिति यजमानस्तावनुमन्त्रयते^८ ध्वर्युः प्रत्या-
क्रम्य^९ जुह्वामुपस्तौर्यं मा भेर्मा संविक्ष्या इत्यवदास्यन्युरो-
डाग्रमभिमृशति^{१०} पञ्चहोतारं यजमानो व्याचक्षीतध्वर्युर्मांस-
संहिताभ्यां दक्षिणानामिकामध्यमाभ्यामङ्गुष्ठेन चाङ्गुष्ठपर्वमात्रं
१० मध्यात्पुरोडाशस्य तिरश्चीनमवयति^{११} पूर्वार्धाद्वितीयं चतुर-
वत्तिनोऽनूचीनं^{१२} तद्वत्पश्चार्धात्पञ्चावत्तिनस्तृतीयमवदाना-
न्यभिघार्यं भ्रुवामाप्याय्य यदवदानानीति हविः प्रत्यभि-
घार्याग्नेयेऽनुब्रूहीति दक्षिणातिक्रम्य वषट्कार आज्यं ऊत्वा
सुवेण प्रस्तरबर्हिः समज्यापिदधदिवाप्रक्षिणन्युरोडाशावदानं^{१३}
१५ जुहोत्याज्येनान्ततोऽन्ववस्त्रावयति^{१४} मुखेन पुरोडाशादितरा
आहुतौः स्वावयति^{१५} पूर्वं पूर्वं संहितामाहुतिं^{१६} जुहोति^{१७}

१ ऽताज्यं TMLRHG, ऽतादाज्यं ABV^१ cp VII 4

२ Thus AHRGB and Vyākhyā, ऽहविषौ MLTV

३ अनुम० AH, अभिम० MLTBV. ४ ध्वर्युरत्याक्रम्य MGT

५ This passage is given as handed down by AMTV. the words सुवेण प्रस्तरबर्हिः समज्य occur only in A (and also in RHBG). the other Mss differ materially RHB अवदाय पूर्वार्धं सुचो निधाय प्रथम पश्चार्धं जघन्यमाज्येनाभिघार्य यदवदानानीति etc, as the text accepted by me G is shorter, but probably not complete तद्वत्पश्चार्धात्तृतीय पञ्चावत्तिनमाज्येनाभिघार्य यदवदानानीति हविः प्रत्यभिघार्याज्यं ऊत्वा सुवेण प्रस्तर-बर्हिषौ समज्या० etc

६ आहुति or आहुतौ the Mss, which partly are incomplete here

सुच्यमाधारमभिजुहोत्यग्नेरहमिति^१ ऊतमाग्नेयं यजमानो ऽनु-
मन्त्रयते^१ ॥ ८ ॥

आज्यहविष्केणोपांशुयाजेन यजते^१ तस्योच्चैराश्रुतप्रत्याश्रुते
याज्यापुरोऽनुवाक्या संप्रैषौ^२ प्रणव आगूर्वघङ्कारश्चातो ऽन्य-
दुपांश्वज्यसांनाय्ययोः सुवेणावद्यति मेक्षणेन चरुणां^३ दध्नि-
रसौत्युपांशुयाजस्य ऊतं यजमानो^१ यथादेवतमुत्तरेण पुरो-
डाग्नेनाध्वर्युः प्रचरत्यग्नीषोमयोरहं देवयज्यया वृत्रहा भूयास-
मित्यग्नीषोमौयस्य ऊतं यजमान इन्द्राग्न्योरहं देवयज्ययेन्द्रिया-
व्यन्नादो भूयासमित्यैन्द्राग्नस्य ऊतमनुमन्त्रयते^१ ऽध्वर्युः समवदाय
सांनाय्याभ्यां प्रचरति^१ दिः प्रुतस्यावद्यति दिर्दध्नस्त्रिस्त्रिः पञ्चा- १०
वत्तिन^१ इन्द्रस्याहमित्यैन्द्रस्य सांनाय्यस्य ऊतं यजमानो
ऽनुमन्त्रयते महेन्द्रस्याहमिति माहेन्द्रस्येन्द्रस्य^२ वैमृधस्येति
वैमृधस्य ऊतमध्वर्युर्घृषभं वाजिनं वयममावास्या सुभगेति
यथालिङ्गं विभज्य सुवेण पार्वणौ होमौ जुहोति^१ ॥ ९ ॥

दश ते तनुवो यज्ञेति षड्भिः प्रतिमन्त्रं नारिष्ठहोमाञ्जुहोति^१ १५
पुरस्तात्समिष्टयजुष इत्येके^१ जुक्कामुपस्तीर्य सर्वेभ्यो हविर्भ्य
उत्तरार्धात्सकृत्सकृत्स्विष्टकृते ऽवद्यति दिः पञ्चावत्तिनो यदनु-
पूर्वाणि प्रदीयन्ते^१ दिरभिघारयति हविःशेषान्नं प्रत्यभिघारयत्य-
संसृष्टामितराभिराऊतिभिरुत्तरार्धपूर्वार्धे ज्योतिषि जुहोत्यग्नेः
स्विष्टकृतो ऽहमिति यजमानः स्विष्टकृतो ऊतमनुमन्त्रयते ऽग्निर्मा २०
दुरिष्ठात्पालिति चाध्वर्युरुदङ्कृत्याक्रम्य जुक्कामप आनौय वैश्वानरे

१ सुच्य वाधार० G, सुच्यमाधार० BATVH, सुचाधार० ML

२ Thus all the Mss, संप्रैष. Hir.

३ महेन्द्र० the Mss.,

हविरिदं जुहोमीति मध्यमं परिधिं प्रदक्षिणमनुपरिषिञ्चत्यन्तः-
परिधिं निनयतीत्येके । सुचौ निधाय सुवेण तिर्यञ्चं प्राञ्चं
वाग्नेयं विरुज्याङ्गुष्ठेनानामिकया च व्यूह्य मध्यात्पिप्पलमात्रं
यवमात्रं वाज्यायो यवमात्रादिति प्राश्चितं प्राश्चिचहरणे ऽवद्य-
५ त्येवमविरुज्योत्तरस्मात्पुरोडाशादवदायाभिघारयत्याग्नेयादेवा-
वद्यतीत्येके । मित्रस्य लेति ब्रह्मावदीयमानं प्रेक्षते ॥ १० ॥

तदपरेण प्रणीता निधायेडापात्र उपस्तौर्य^१ मनुना दृष्टा-
मिति चतुरवत्तां पञ्चावत्तां वा सर्वभ्यो हविर्भ्यः स्विष्टकृद्वत्प्रभृता-
मिडां समवद्यति^२ दक्षिणार्धात्पुरोडाशस्य पूर्वमवदाय संभेदा-
१० द्वितीयं^३ । पूर्वार्धाद्यजमानभागमणुमिव दीर्घमाज्येन तमभ्यज्य^४
ध्रुवाया अग्रेण निधायाभिघारयति^५ । पश्चार्धात्तृतीयं^६ पञ्चा-
वत्तिन^७ । एवं सर्वस्य हविषो । यो मे ऽन्ति दूर इति यज-
मानभागे ऽवदीयमाने यजमानो जपतीडां सक्तदभिघार्थं होत्रे
ऽध्वर्युराहरति । सुरूपवर्षवर्ण एहीति यजमान इडामाद्वि-
१५ माणां प्रतीक्षते । ऽध्वर्युर्दक्षिणेन होतारमतिक्रामत्यनुत्सृजन् ।
होताध्वर्युमिडया परिगृह्णाति । पश्चात्प्राडासीनः सुवेण
होतुर्द्विः प्रदेशिन्यङ्गुलावनक्ति पर्वणोः । स तदवघ्रायाप
उपसृशति ॥ ११ ॥

१ ०पात्र उप० GHABTV and to this reading points the Vyākhyā, ०पात्रमुप० ML and a citation in the Vajrayanti (page 207)

२ समवद्यति ABG अवद्यति MLTV H incomplete

३ आज्येनाभ्यज्य MLTV, आज्येन तमभ्य० H आज्येन ध्रुवाया A आज्येन समभ्यज्य G

४ Thus HG, निदधाति VMLT, निधायात्तृतीयं वक्राट्कतिनम एव A

५ पश्चार्धात्तृतीयं HG दक्षिणार्धादेव तृतीयं MLTV

यथेतं प्रत्येत्य प्रत्यग्रेणासीनो^१ दक्षिणे होतुः पाणाविडाया
 अवान्तरेडामवद्यती^२ डालेपादुपस्तीर्य^३ प्रथममध्वर्युरवद्यत्यङ्गुष्ठ-
 प्रसृताङ्गुलीरन्तरेण^४ स्वयं होता द्वितीयं गृह्णाति लेपेन
 चाध्वर्युरभिघारयति^५ द्विः पञ्चावत्तिनो^६ ऽङ्गुष्ठेनोपसंकुच्या-
 मुष्टिं^७ कृत्वा मुखसंमितमिडापात्रं धारयमाणमिडोपहृता^४ सह
 दिवेतीडामुपहृत्यमानं^६ होतारमध्वर्युरग्रीयजमानश्चान्वारभन्त
 इड एह्यदित एह्येत्युपांशुपहवे यजमानः सप्त देवगवीर्जपति^७
 चिदसि मनासौत्युचैरुपहवे सप्त मनुष्यगवीर्विश्वा त्वं भूत्वे-
 तीडामुपहृत्यमानामनुमन्त्रयते^८ वायविडा ते मातेति
 होतारमौहमाणो वायुं मनसा ध्यायेत्^९ दैव्या अध्वर्यव उपहृतो^{१०}
 ऽयं यजमान इत्युच्यमाने ऽध्वर्युयजमानावुपहृतः पशुमानसानीति
 क्रमेण जपतः सा मे सत्याशीरित्याशिषु यजमान इडाया
 अहं देवयज्ययेत्युपहृतामिडां भक्षायाह्रियमाणामभिमन्त्रयत^१
 उपहृतायामिडायामग्रेणाहवनीयमध्वर्युर्ब्रह्मणे प्राशित्रं परि-
 हरति परिहरति^१ ॥ १२ ॥

१५

इति श्रौतसूत्रे षष्ठः प्रश्नः ॥

१ प्रत्यङ्ग्रेणा० AGR

२ With अवद्यतीडालेपादु the Ms G ends

३ अङ्गुष्ठ प्रसृताङ्गुलीरन्तरेण H, अङ्गुष्ठप्रसृताङ्गुलिरन्त० MLTV, अङ्गुष्ठ
 प्रसृताङ्गुली अन्त० A, cp. Āśv I 7 4.

४ उपसंकुच्य असुष्टि L, उपसंकुच्य मुष्टि MARBH, उपसंकुच्य असुष्टि TV;
 cp. Āśv. I 7 6

५ धारयमाणमिडो० MLATVRB, धारयमाणेमिडो० H.

६ उपहृत्यमान MLTRVBA, उपहृत्यमानां H and the Vyākhyā.

The only possible reading would be उपहृत्यमानम्.

७ भूत्वेती० MLHATBV and the Vyākhyā, भूवेती० R

चतस्र पथा पर्येहीति ब्रह्मा परिद्वियमाणमभिमन्त्र्य
सूर्यस्य त्वा चक्षुषेत्याद्वियमाणं प्रतीक्ष्य देवस्य त्वेति प्रतिगृह्य
पृथिव्यास्त्वा नाभाविति पृथिव्यामासाद्य सुपर्णस्य त्वा गरुत्मत
इत्यवेच्याङ्गुष्ठेनानामिकया चोपसंगृह्यातिहाय दतो ऽग्नेस्त्वास्त्रेन
५ प्राश्नामीति जिज्ञाथे निधायापञ्च ब्राह्मणस्योदरेण बृहस्पते-
र्ब्रह्मणेन्द्रस्य त्वा जठरे सादयामीति सहाङ्गिरसंस्तेत्याभिगिरति ।
या अश्वन्तर्देवता इत्यपः प्राश्नाचम्य घसौना^१ मे मेति नाभि-
मभिमृश्य वाङ्म आसन्निति यथालिङ्गमिन्द्रियाणि संमृश्यारिष्टा
विश्वानीति सर्वाण्यङ्गानि मयि प्राणापानाविति वा प्राश्निच-
१० हरणं प्रक्षाल्य पूरयित्वा दिशो जिवेति पराञ्चं निनयति ।
पुनरङ्गिः पूरयित्वा मां जिवेत्यभ्यात्मं निनयति । तस्मिन्प्राशिते
वाचस्पतये त्वा ऊतं प्राश्नामि सदस्पतये त्वा ऊतं प्राश्नामीति
होतावान्तरेडां प्राश्नाति । जुष्टिरसौति प्राश्यमानां^२ यजमानो
ऽनुमन्त्रयते ॥ १ ॥

१५ इडे भागमिति यजमानपञ्चमा वाग्यता इडां भक्षयन्त्या
मार्जनान्मनो ज्योतिरित्यन्तर्वेदि पवित्रवति देशे मार्जयन्त ।
आग्नेयं चतुर्धा कृत्वा बर्हिषदं करोति । ब्रध्न पिन्वस्वेति बर्हिषदं
यजमानो ऽनुमन्त्र्य दिशां कृत्वा पितृरसौति प्रतिदिशं चतुर्धा कृता-
न्यूह्येदं ब्रह्मण इदं होतुरिदमध्वर्योरिदमग्नीध इति क्रमेण
२० व्यादिशतीदं यजमानस्तेत्यध्वर्युर्यजमानभागं निर्दिश्य व्यादिष्ट-

१ Thus H and the Mantrasamhitā, खसौता the Vyākhyā,
खसिना the other Mss

२ Thus AB, ०मान the other Mss

स्यैकं^१ स्थविष्ठमग्नीध्रे षडवन्तं करोति । सक्तदुपस्तौर्यं सक्तदवद्यति ।
 पुनरुपस्तौर्यं सक्तदवदाय तयोर्द्विरभिघारयति । दिवो भागो
 ऽसौत्याग्नीध्रः प्राश्नात्युपहृतो द्यौः पितेति द्वाभ्यामाग्नीध्रभागं
 यजमानो ऽनुमन्त्रयते । ब्रह्मयजमानभागावध्वर्युः पृथग्दारु-
 पात्राभ्यामादाय वेदेन परिहरत्यन्येन दारुपात्रेण होत्रे ॥ २ ॥ ५

अन्येनाध्वर्यवे । पृथिव्यै भागो ऽसौति होताभ्यवहरत्यन्तरिक्षस्य
 भागो ऽसौत्यध्वर्युर्दिवो भागो ऽसौति ब्रह्मा संस्थिते ऽभ्यव-
 हरति । दक्षिणाग्नी पक्वं महान्तमपरिमितमन्वाहार्यमोदनमग्नि-
 घार्योदगुदास्यान्तर्वेद्यासादयति । ब्रह्मन्ब्रह्मासौत्यासन्नं ब्रह्माभि-
 मृशति ब्रध्नं पितृस्वेत्यान्तादनुवाकस्ये^२ स्थालीति च यज- १०
 मानो^३ । दनिणसद्वा उपहर्त्वा इत्यध्वर्युः संप्रेष्यति दक्षिणत
 एतेति यजमानो । ब्राह्मणा अयं व ओदन इति दक्षिणतस्तेभ्यो
 ऽन्वाहार्यं चतुर्धा विभज्य दक्षिणां ददाति । प्रतिगृहीताया-
 मध्वर्युरूत्तरतः परीतेति संप्रेष्यति । हविःशेषानुदास्यानूयाजार्था-
 वङ्गारौ प्रत्यूह्य ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः समिधमाधायाग्नीत्यरिधौ- १५
 स्वाग्निं च सक्तसक्तसंमृद्धौति संप्रेष्यति । देव सवितरतत्त इति
 ब्रह्मणा प्रसूत एषा ते अग्न इत्यनूयाजसमिधमग्नीध्र आदधा-
 त्याधीयमानामेतेनैव यजमानो ऽनुमन्त्रयते यं^४ ते^४ अग्न
 आवृश्वामीति तिसृभिः समिद्धमग्निम् ॥ ३ ॥

१ Thus VMLT, निर्दिष्टादि० HAB

२ Thus TV, ०स्वेत्यान्ता० ML, HA are deficient up to the end of next khanda

३ यजमान ML

४ यस्ते ML

स्फ्यादुन्मुच्येभ्रसंनहनैरनुपरिक्रामन्नाग्नीध्रः^१ पूर्ववत्परिधी-
नग्निं च सकृत्सकृत्संमार्ष्ट्यग्ने वाजजिद्वाजं त्वा ससृवाऽसमिति
मन्त्रं^२ संनमती^३भ्रसंनहनान्यद्भिः^४ संस्पृश्य यो भूतानामधिपति-
रित्यग्नी प्रहरति^५ वेदिर्बर्हिः प्रुतं हविरिति यजमानो जपति^६
५ सप्तहोतारं पुरस्तादनूयाजेभ्यो व्याचक्षीतौ^७पभृदाज्यग्रेषमध्वर्यु-
र्जुङ्गामानीयापरेणाहवनीयं सकृदेव दक्षिणातिक्रम्य चीननू-
याजान्यजत्याश्रुतप्रत्याश्रुते देवान्यजेति प्रथममनूयाजं संप्रेष्यति
यज यजेत्युत्तरौ^८ समिधि पूर्वार्धं प्रथमं जुहोति मध्ये
द्वितीयं प्राञ्चमुत्तमं^९ तेनेतरौ^{१०} पूर्वावनूयाजौ^{११} भिनत्ति^{१२}
१० बर्हिषो ऽहमित्येतैः प्रतिमन्त्रं यजमानो ऽनूयाजानां ऊतं ऊत-
मनुमन्त्रयते^{१३} ॥ ४ ॥

उदङ्मुक्त्याक्रम्याध्वर्युर्यथायतनं सुचौ सादयित्वा वाजस्य
मा प्रसवेनेत्यनुष्टुभ्यां^{१४} वाजवतीभ्यां व्यूहति^{१५} वाजस्य मा
प्रसवेनेति दक्षिणेनोत्तानेन पाणिना सप्रस्तरां जुह्वसुदृह्यात्यथा
१५ सपत्नाऽ इन्द्रो म इति नीचा सव्येनोपभृतं निगृह्णात्युद्ग्राभं
चेति जुह्वसुदृह्य निग्राभं चेत्युपभृतं निगृह्णाति^{१६} ब्रह्म देवा
अवीरुधन्निति प्राचीं जुह्वमूहत्यथा सपत्नाऽ इन्द्राग्नी म इति
प्रतीचीमुपभृतमूहत्येताभ्यामेव यजमानः सुचावनुमन्त्रयते^{१७}

१ ०क्रामन्नाग्नीध्र HAB, ०क्रामसग्नीध्र ML, ०क्रामसाग्नीध्र. TV, cp.
VI 2

२ सन्त्र संनमति om AHRB

३ ०त्युत्तरौ MHARB, ०तौत्तरौ LTV

४ तेनेतरपूर्वा० HARB.

५ ०ष्टुभ्यां LT ०ष्टुभ्यां M, ०ष्टुभ्यां H ०ष्टुपभ्यां ARB. ०ष्टुकभ्यां V

ध्वर्युरपभृतं प्रोक्ष्याहृत्य वसुभ्यस्वेति त्रिभिः^१ प्रतिमन्त्रं जुक्त्वा
परिधीन्यथाधानमनक्ति । वसून्देवान्यज्ञेनापिप्रेमिति त्रिभिः
प्रतिमन्त्रमेतानभ्यज्यमानान्यजमानो^२ । अन्यत्र प्रस्तरादध्वर्युर्जुहं
सादयित्वा संजानाथामिति विधृतीभ्यां^३ प्रस्तरमादाय^४ बर्हिषि
विधृती निधाय स्तुत्वा प्रस्तरमनक्त्यक्तः^५ रिहाणा इति जुक्त्वा- ५
मयाणि विचन्तु वय इत्युपभृति मध्यानि प्रजां योनिं मा
निर्मुक्तमिति ध्रुवायां मूलान्येवं पुनरनक्ति । तृतीये^६ ध्रुवाया-
मादितो मूलानि मध्यानुपभृति जुक्त्वामन्ततो ऽग्राणि । ॥ ५ ॥

समङ्गामित्यज्यमानं^७ यजमानो ऽनुमन्त्रयते । ध्वर्यु-
रक्तस्य ढणमपादाय सुरक्षितं निदधात्यपिप्रेरिति^८ तद्यजमानो १०
ऽनुमन्त्रयते । दक्षिणोत्तराभ्यां पाणिभ्यामध्वर्युः प्रस्तरं गृहीत्वा
जुक्त्वां प्रतिष्ठाप्यासीन आश्राव्य प्रत्याश्रावित इषिता दैव्या
होतार इति संप्रेष्यती^९ दं द्यावापृथिवी भद्रमिति होत्रा सूक्तवाके
ऽनूच्यमान आष्यायन्तामाप इति सह शाखया प्रस्तरमाहवनीये
प्रहरति । नात्यग्रं प्रहरेन्न पुरस्तात्प्रत्येदूर्ध्वमुद्यौति । कर्षन्निव १५
न्यञ्चमन्ततः पर्यावर्तयन्नग्नीदमयेति संप्रेष्यत्यञ्जलिनाग्नीत्प्रस्तरं
त्रिरूर्ध्वमुद्यौति । सूक्तवाके होता यां यां देवतामनुब्रूते ऽग्ने-

१ Thus ATBV, त्रि H, in ML this passage is omitted, तिसृभिः the Vyākhyā

२ Thus MLAHB, ०तिभ्यां TV

३ ०सपादाय the Vyākhyā.

४ VMLT ins तु; so also the Vyākhyā

५ समङ्गता० H, समन्ता० ML, समता० TV, समङ्गता० AB.

६ आपिप्रेरिति H, अग्निप्रेरय इति MLV, अपिप्रेति A अपितेरग्र इति T; ०पिप्रेमिति B

रहमुज्जितिमनूज्जेषमित्येतैस्तां^१ देवतां यजमानो ऽनुमन्त्रयते^२
यर्हि होता यजमानस्य नाम गृह्णीयात्तर्ह्यमा अग्नन्नाशिषो
दोहकामा इति ब्रूयादनुप्रहरेत्यध्वर्युः संप्रेष्यति^३ स्वगा तनुभ्य^४
इति प्रस्तरस्य ढणमग्नीदनुप्रहरत्येतदेतदिति^५ चिरङ्गुल्या
५ निर्दिशति^६ दिवः खीलो ऽवतत इत्यनुप्रहृतं यजमानो
ऽनुमन्त्रयते^७ ॥ ६ ॥

आयुष्या अग्ने ऽसीत्यध्वर्युर्यथारूपं प्राणायतनानि संमृश्य
ध्रुवासीति वेदिमभिमृश्याग्नीदित्याग्नीध्रमीक्षते^८ संवदस्वेत्या-
ग्नीध्रो ऽगा३न्नग्नीदित्यध्वर्युराहगन्नित्याग्नीध्रो^९ मध्यमं
१० परिधिमन्वारभ्य आवयेत्यध्वर्युः^{१०} औषडित्याग्नीध्रः स्वगा
दैव्याहोद्वभ्यः स्वस्तिर्मानुषेभ्यः शम्योर्ब्रूहीति संप्रेष्यति^{११} तच्छम्यो-
रिति शम्युवाके होत्रोच्यमाने यं परिधिमिति मध्यमं विमु-
च्याग्नी^{१२} प्रहरति^{१३} वि ते मुञ्चामीति यजमानो विमुञ्चति^{१४}
यज्ञस्य पाथ उपसमितमिति दक्षिणोत्तरौ परिधी युगपत्पाणि-
१५ भ्यामध्वर्युः प्रहरन्नुत्तरस्यायं मध्यमस्याधो^{१५} ऽङ्गारेषूपोहति

१ We expect ता ता, but cp VII 8, beg

२ तनुभ्य VHATB, तनूभ्य ML

३ Thus B, ढणमग्निदनु० AHTV, ढणमग्नावनु० ML

४ ०ङ्गुल्या निर्दिशति MLTV (as Āp) ०ङ्गुल्यान्वदिशति AB (as H₁₁),
०ङ्गुल्यादनिर्दि० H

५ Thus MLTV. ०भिमृशति instead of ०मृश्य BA and probably
R, H is incomplete.

६ The sign of pluti added by me

७ Thus MLATV, विमुञ्चन्नग्नौ R and the Vvākhyā विमुचन्नग्नौ
H, विमुच्येन्नग्नौ B

८ मध्यमस्याधो RH (मध्यमस्याधो A, मध्यमस्याहो B) and a citation
in the Varjavanti (page 219) मध्यमस्याग्रम् ML, मध्यमस्यागारे० TV.

दक्षिणस्यायमुपरि^१ विष्णोः शम्योरहं देवयज्ययेति शम्युवाके
 यजमानो ऽभिमन्त्रयते^१ । यजमानं प्रथतेत्यध्वर्युः प्रहृता-
 न्यरिधीनभिमन्त्र्य जुह्वा विल उपभृतो ऽयमवधाय संस्त्राव-
 भागाः स्थितिं सुचोराज्यशेषमग्नौ संस्त्रावयति । यज्ञं शं च मे
 यज्ञं नमस्ते यज्ञेष्टो^२ यज्ञो भृगुभिरिति च यजमानः संस्त्राव- ५
 भागान्देवाननुमन्त्रयते । यत् कामयते तदभिवदति । हविः-
 शेषान्प्राप्नोति^३ ॥ ७ ॥

वेदो ऽसि वित्तिरसीति वेदमन्तर्वेद्यासन्नं यजमानो ऽभि-
 मृशति विदेयेत्येतस्य पुरस्ताद्यद्यद्वात्यस्याभिध्यायेत्तस्य नाम
 गृह्णीयात्तदेवास्य सर्वं वृद्धे^४ । सम्भ्रुवामाज्यस्थालीमाग्नीध्र आदत्ते १०
 वेदं होता जुह्वपभृतावध्वर्युः^५ । पत्नीः संयाजयिष्यन्तः प्रत्यञ्चो
 यन्ति पूर्वणं गार्हपत्यमध्वर्युर्दक्षिणातिक्रम्याग्नेर्वामपन्नगृहस्थेति
 युगधुरि सुचौ विमुञ्चति । यदि पात्या निर्वपत्येतेनैव स्फ्ये
 विमुञ्चापरेण गार्हपत्यमुपविश्योपांशूच्चैर्वा सुगम्यां पत्नीः संयाज-
 यति वेदं वोपभृत्य^६ । पत्यामन्वारध्यायां दक्षिणो^७ ऽध्वर्युरुत्तर १५
 आग्नीध्रो मध्ये होताज्यस्थाल्याः सुवेण जुह्वां चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
 सोमायानुब्रूहीति संप्रेष्यान्नाव्य प्रत्याग्राविते सोमं यजेति संप्रेष्य
 वषट्कृत उत्तरार्धं सोमं यजति । ॥ ८ ॥

१ नुमन्त्रयति ML

२ यज्ञेष्टो ML यज्ञेष्टो भृगुभिः TV यज्ञेतीष्टो H, यज्ञेतीष्टो यज्ञो भृगु-
 A, यज्ञेतिष्टो यज्ञो भृः B

३ Thus the Mss, हविःशेषान्प्राप्नोति प्राप्नोति the Vyākhyā.

४ Thus H and cp Hir, वेदं वोपयम्य the other Mss and the
 Vyākhyā

५ Thus MLATV and the Vyākhyā (one copy), दक्षिणे HB
 and the Vyākhyā (another copy)

* एतयैवावृता दक्षिणार्धं त्वष्टारं तावन्तरेण देवपत्नीर्यजति
परिश्रिते ऽपरिश्रिते वा ' चतुर्गृहीतेनाज्येन राकां पुत्रकामो
यजेत सिनीवालौ पशुकामः कुहं पुष्टिकामो ' देवानां
पत्नीभ्यो ऽनुब्रूहीति संप्रेष्यत्याश्राव्य प्रत्याश्राविते देवपत्नी-
५ रिद्धाग्निं गृहपतिं यजति । सं पत्नी पत्येति स्तुवेण गार्ह-
पत्ये संपत्नीयं जुहोति तथान्वारब्धेन स्तुवेण वा^१ । सोमस्याहं
देवयज्ययेति यजमानः प्रतिमन्त्रं पत्नीसंयाजानां ऊतं ऊतमनु-
मन्त्रयते । ऽध्वर्युः पूर्ववद्धोतुरङ्गुलिपर्वणी अनक्ति । तद्वघ्राय
होताप उपसृशति । दक्षिणे होतुः पाणावध्वर्युश्चतुर आज्य-
१० बिन्दूनिडामवक्षति षडग्नीध्रं । इडामुपह्वयमानं^२ होतारमध्वर्यु-
राग्नीध्रः^३ पत्नी चान्वारभन्त । उपह्वतेयं यजमानेत्युच्यमान
उपह्वता पशुमत्यसानोति पत्नी जपति । ॥ ६ ॥

उपह्वतो द्यौः पितेत्युपह्वतामाज्येडामाग्नीध्रः प्राश्नाती^४ डा-
स्माननुवस्तामिति यजमान आज्येडामुपह्वयमानामनुमन्त्रयत ।
१५ उपह्वतामृत्विजः^५ प्राश्नाचम्य तूष्णीमद्विर्भार्जयन्त । इडान्त-
माहवनीये शम्यवन्तं गार्हपत्ये विपरीतं वा । यदि^६ शम्यवन्तं^७
पाश्चात्ये वेदात्तृणमपादाय तस्यायं जुक्कामञ्ज्यात्स्तुवे मध्यमाज्य-
स्यात्यां मूलं । तत्प्रसरेण^८ व्याख्यातमन्वाहार्यपचन इध्रप्रव्रश्-

१ तथान्वारब्धे स्तुवेण वा H

२ उपह्वयमाना VMLT, उपह्वयते होता तम० (changed into होतारम०)
AB; H (partly incomplete) 'आज्यबिन्दूनिडामुपह्वयते होतारमध्वर्युराग्नीध्र
etc. Do the words इडामुपह्वयते होता belong to the text ? The
Vyākhyā agrees with the text as given above

३ उपह्वतामृ० BMLTV, उपह्वतायामृ० HA

४ यदि शम्यवन्त TMLAV शम्यवन्तो HB without यदि

५ तत्प्रसरे H तत्प्रसरवद् MLTV तत्तत्प्रसरवद् A तत्तत्प्रसरे व्या० B

नान्याधाय चतुर्गृहीत आज्ये जुक्कां फलीकरणानोप्याग्ने
ऽदध्यायो इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा पिष्टलेपानो-
प्योलूखले मुसल इति पिष्टलेपं जुहोति । विपरीतमेके । या
सरस्वती विशोभगीना तस्यै ते स्वाहा या सरस्वती वेशभगीना
तस्यै ते स्वाहेति । तयोर्यजमानो मुखं विमृष्टे ॥ १० ॥ ५

वेदो ऽसि वित्तिरसीति वेदं होता पत्न्यै प्रदाय वाचये-
दिमं विध्यामीति योक्तृपाशं विध्यते । तस्याः सयोक्त्रो ऽञ्जलौ
पूर्णपात्रमानयति । समायुषेत्यानीयमाने सा^४ जपति । तन्नि-
नीय^५ मुखं विमृज्योत्थाय^६ पुष्टिमती पशुमतीति यथार्थं
गच्छति । घृतवन्तं कुलायिनमिति वेदं गार्हपत्यात्मन्तं होता- १०
हवनौयात्सृण्वेति । वेदो ऽसि वेदो म आहरेति^७ त्वया
वेदिमिति च वेदं स्तौर्यमाणं यजमानो ऽनुमन्त्रयते । यथे-
तमध्वर्युराहवनीयं गत्वा जुक्का सुवेण वा ब्रह्म प्रतिष्ठेत्येषो ऽनु-
वाको यदकर्म यत्प्रमत्ता^८ अन्तरगाम^९ मनो ज्योतिरयाश्चाग्ने
यदस्मिन्यज्ञे स्वस्ति न इन्द्रो यत इन्द्रः स्वस्तिदा भूर्भुवः सुव- १५

१ The second mantra not in ML, it belongs to the text

२ विसुद्धते H only

३ Thus MLTV, तस्या अञ्जलौ सयोक्त्रे HAB

४ सा given by AHB, not by MLTV

५ तन्निनीय BHA, निनीय MLTV

६ विमृज्योत्थाय H विमृज्योत्थाय AB, विमृज्यात्तिष्ठति MLTV

७ आहरेति AHB, आभरेति MLTV and Vyākhyā, आभर the Mantrasamhitā.

८ वेद स्तौर्यमाण VLT, वेद विस्तौर्यमाण M, वेदि स्तौर्यमाणं HB, वेदैस्तौर्यमाणं A

९ प्रमत्तान् HB, प्रमत्तोत्त० ML, प्रमत्तोत्तर० TV प्रमत्तान्तरगामनी०
A. The Mantra acc. to the Mantrasamhitā runs यत्प्रमत्ता अन्तरगाम
किञ्चिदस्मिन्यज्ञे मन्त्रतो कर्मेतो वा । अनयाकृत्या etc, as Āp. III 11 2 end.

रित्येतैः सर्वप्रायश्चित्ताज्जतीर्ज्जत्वा पूर्ववद्ब्रुवामाष्याय्यान्तर्वैद्युर्ध्व-
स्तिष्ठन्ब्रुवयाहवनीये देवा गातुविद इति त्रीणि समिष्टयजूंषि
संततं जुहोत्येकं दे वा । मध्यमे स्वाहाकारे बर्हिः प्रहरति
प्रहृत्य वाभिजुज्यात् ॥ ११ ॥

- ५ प्रवसति यजमाने सह समिष्टयजुषा यजमानभागं
जुज्यादग्ने ऽदध्यायो इति यजमानो ह्यमानं दिवः खीलो
ऽवतत इति बर्हिः प्रह्रियमाणमनुमन्त्रयते । सं यज्ञपति-
राग्निषेति यजमानभागं प्राश्नातीदः हविः प्रजननं मे अस्त्विति
भृतस्य दधिक्राव्णो अकारिषमिति दध्मो । न वैश्यराजन्यौ
१० सांनाय्यं प्राश्नौतो । ऽग्नेणाहवनीयं प्रणीताः पर्याहृत्य को वो
ऽयोचौदित्यध्वर्युरन्तर्वेदि विमुञ्चति । तासु संततामुदकधारा-
मानयति । सदसि सन्ने भूया इत्यानीयमानायां धारायां
यजमानो जपति । प्राच्यां दिशि देवा इत्येतैर्यथालिङ्गं परि-
षिच्य समुद्रं वः प्रहिणोमीत्यन्तर्वेदि निनीय यदप्सु ते सरस्वतीति
१५ द्वाभ्यां मुखं विमृष्टे । यं देवा मनुष्येऽश्वित्युपवेषमादायाध्वर्यु-
र्योपवेषे शुगित्युत्करे निरस्येत् ॥ १२ ॥

- निरसुं नुदेत्येताभिर्वा । यानि घर्मे कपालानीत्यध्वर्यु-
यजमानौ विमोचनं जपतो । यजमान उपोत्थाय दक्षिणेन
पदा विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहेति त्रिभिस्त्रौन्विष्णुक्रमान्प्राचः
२० क्रामति । तृतीये पदे तिष्ठन्नाहवनीयं नात्येति । विष्णोः क्रमो
ऽसि शूच्यत इति चतुर्थे जपत्यग्नम् सुवरित्याहवनीयमुप-
तिष्ठत उद्यन्नद्य मित्रमह इति षड्विरादित्यमैन्द्रोमावृतमन्वावर्त

इति^१ प्रदक्षिणमावर्तते^१ समहं प्रजयेत्याहवनौयं पुनरुपावर्तते
समिद्धो अग्न इत्युपसमिन्दे^२ । वसुमान्यज्ञ इत्युपतिष्ठते^३
ऽग्ने वऋ^४ इत्यन्वाहार्यपचनमग्न आयूष्यग्ने पवस्वेति द्वाभ्यां
गार्हपत्यमग्ने गृहपत इति च तामाशिषमाशासे तन्तवे
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो ऽजातः^५ स्यात्तामाशिषमाशासे
ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति जातपुत्रो^५ बज्रपुत्रः सर्वेषां पुत्राणां
नामान्यनूच्य ज्योतिष्मतीमित्यन्ततो वदति^५ ॥ १३ ॥

वेददणान्युपस्थे निधाय ये देवा यज्ञहन इत्यतिमोक्षा-
नन्तर्वेद्यासीनो जपति^१ कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्विति
यज्ञं विमुञ्चति^१ सर्वमनुवीक्षते^१ यथेतमेत्य यजमानायतन १०
उपविश्य पयस्वतीरोषधय इत्यप आचम्याग्ने व्रतपते व्रतमचारिष-
मिति पञ्चभिराहवनीये समिधो ऽभ्याधाय तैरेव व्रतं विमृज्य
यज्ञो बभूव स आबभूवेति यज्ञस्य पुनरालम्भं जपति^१ गोमाः
अग्न इति प्राङ्मुक्म्य जपति^१ ब्राह्मणाः स्तर्पयित्वा इति
संप्रेष्याद्यै^५ दश वा ब्राह्मणान्भोजयेच्छतं पशौ सहस्रं सोमे^{१५}
वृष्टिरसीत्यप उपसृशति^१ प्रवसंश्चाहवनीयाभिमुखः सर्वं याज-
मानं जपति^१ ब्रह्मभागं प्राश्यायाडग्निरिति ब्रह्मा समिध-
माधाय ऊवोपस्थाय वा यथेतमुदङ्मुक्तिक्रामति^१ संतिष्ठेते दर्श-
पूर्णमासौ दर्शपूर्णमासौ^१ ॥ १४ ॥

इति श्रौतसूत्रे सप्तमः प्रश्नः ॥

१ Thus MLTV, पञ्चभिरा० HAB, cp. Āp IV 15 1

२ Thus ABHTV, पवस्व ML.

३ जात without avagraha the Mss

४ वदति THABV, जपति ML

५ Thus MLB, संप्रेष्य इष्टौ TV, संप्रेष्यत्यष्टौ AH.

अथाग्रयणेष्टित्यानिष्ठा नवान्नं^१ नाश्नाति । यावतीर्वै प्रजा
 ओषधीनामज्जतानामाश्रन्ताः पराभवन्नाग्रयणं भवति ऊताद्याय
 यजमानस्यापराभावायेति विज्ञायत^२ । ओषधीनामग्रपाकेन
 यजते^३ । शरदि ब्रौहिभिर्यजेत । पूर्वं पुराणैर्ब्रौहिभिराग्नेय-
 ४ मष्टाकपालं निर्वपेन्नवैरितराणि हवींष्यैन्द्राशं द्वादशकपालं वैश्व-
 देवं पयसि चरुं द्यावापृथिव्यमेककपालं । तस्य वैश्वदेविकैक-
 कपालवत्कल्पो । ऽपि वाज्येन द्यावापृथिव्यमुपांशुयोजवत्कुर्यात्सौम्यं
 श्यामाकं चरुमिन्द्राग्नी रोचना दिवः अथदृत्रमित्यैन्द्राग्रस्य
 याज्यानुवाक्ये । विश्वे देवा ऋतामृधो विश्वे देवाः ऋणुतेति
 १० वैश्वदेवस्य । द्यावा नः पृथिवी प्र पूर्वजे इति द्यावापृथिव्यस्य ।
 प्रथमजो वत्सो दक्षिणा ॥ १ ॥

वसन्ते यवैर्यजेत । तेषां ब्रौह्माग्रयणवत्कल्पो । नाग्नेय-
 श्यामाकौ भवतो । ब्रौहिभिरिष्टा ब्रौहिभिरेव यजेत दर्श-
 पूर्णमासावा^४ यवेभ्यो । यवैरिष्टा यवैरेव यजेता^५ ब्रौहिभ्यो ।
 १५ वर्णासु श्यामाकं चरुं निर्वपति^६ । तस्य^७ सप्तदश सामिधेयस्त्व-
 मग्ने सप्रथा असि सोम यास्ते मयोभुव इति सदन्तावाज्य-
 भागावाप्यायस्व सं त इति हविषः प्रेद्धो अग्न इमो अग्न इति
 संयाज्ये । यथर्तु वेणुप्रियङ्गुनीवारैः श्यामाकवद्यजेत^८ । यत्राक्

१ नवान्नं MLABTV and the Vyākhyā (cp. At. br. VII १ १);
 नवानां H

२ I am unable to point out this śruti in a Brāhmaṇa

३ Thus the Mss, यजेत the Vyākhyā

४ Thus BAHRTV साक्षीवा ML.

५ Thus A यजेत the other Mss

६ निर्वपति LR, निर्वपतीति M, निर्वपत्येतस्य TV निर्वपतीत्येके HAB.

७ श्यामाकवद्यजेत A; श्यामाकवद्यायजेत BMLTV, ०वद्यायजेत RH.

प्रोक्षणात्तत्कृत्वा शतायुधायेति^१ पञ्चाज्यानीर्जुहोति पुरस्ता-
 त्स्विष्टकृतो वाग्निः प्रथमः प्राश्नात्विति श्यामाकस्य यजमानभागं
 प्राश्नाति । भद्रान्नः श्रेय इति ब्रीह्रीणामेतसु त्वं मधुनेति
 यवानामपि वा पौर्णमास्याममावास्यायां वाग्रयणेष्टिमन्वायात-
 येदपि वा नवैरेव पौर्णमास्याममावास्यायां^२ वा^३ यजेत नवै- ५
 र्वाग्निहोत्रं^४ जुहुयात्सर्वसामोषधीनां ग्राम्याणामारण्यानां वै-
 पासने गार्हपत्ये वा स्थालीपाकं अपयित्वाग्रयणदेवताभ्यः स्विष्ट-
 कृत्तुर्थीभ्यो^५ जुहुयाच्चतुरो वा ब्राह्मणान्भोजयेदनिष्टे ऽप्या-
 ग्रयणे ब्रह्मणि जुतं भवति । ॥ २ ॥

अथ चातुर्मास्यान् यज्यं ह वै सुकृतं चातुर्मास्यैर्भवति^६ । १०
 तानि यज्यमाणो वसन्ते प्राचीनप्रवणे वैश्वदेवेन यजते ।
 फाल्गुन्यां चैत्र्यां पौर्णमास्यां वोदगयन आपूर्यमाणपक्षस्य पुण्याहे^७
 वा प्रयुञ्जीत । तस्य पूर्वद्युरग्निर्होतेति मनसानुद्गतेनानुवाकै-
 नाहवनीये ऊत्वारभणीयामिष्टिं कुर्याद्वैश्वानरं द्वादशकपालं
 पार्जन्यं चरुं च । वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवीति वैश्वानरस्य १५
 याज्यानुवाक्ये पार्जन्याय प्रगायताच्छा वद तवसं गौर्भिरिति
 पार्जन्यस्य । वैश्वानरे हिरण्यं दक्षिणा धेनुः पार्जन्ये । ऽतो

१ शतायुधायेति ALRBV शतायुधामिति M, शतायुधोमिति H ;
 शतायुधामिति T

२ Thus ML, पौर्णमासीममावास्यां वा AHRB, पौर्णमासीममावास्यायां
 वा TV

३ Thus ALBVT, निवैर्वा M, यवैर्वा HR

४ Thus B, ऋतुर्थीभ्यो TMLV, ऋतुर्थीभ्यो HA and Vyākhyā.

५ Thus ARV, चातुर्मास्यो भ० H, चातुर्मास्ये भ० MLT, चातुर्मास्ये
 भ० B

६ Thus ATVB, पुण्याहे ML, पुण्येऽहनि HR

ऽन्यत्विद्धेष्टिश्चातुर्मास्यानां^१ यज्ञक्रतोः पञ्चत्विजो ऽधिकः प्रति-
प्रस्थाता^२ यथास्यैतदहर्दवसायानुदवसाय^३ वा वैश्वदेवहविर्भि-
र्यज्यमाणो ऽत्र पशुबन्धवद्गार्हपत्यादग्निं प्रणीय तद्दग्न्यायतने
ऽग्निं प्रतिष्ठापयतीत्येके^४ । ऽग्नीनन्वाधायामिच्छायै वैश्वदेव्यै
५ वत्सानपाकरोति^५ सप्तदश सामिधेन्यस्तेधा प्रसूमयं बर्हिः संनद्धं^६
तदेकधा पुनः संनह्यत्येवमिधमुभयत्र पुनःसंनहने मन्त्रः^७ सायं
ऊते ऽग्निहोत्रे सांनाय्यं दोहयति^८ दध्नातनन्ति^९ ॥ ३ ॥

प्रातर्ऊते ऽग्निहोत्रे पाणिप्रक्षालनादि कर्म प्रतिपद्यते^{१०}
पात्रसंसादनकाले द्वे उपभृतौ षष्ठदाज्यधानी द्वितीया द्वे
१० आज्यस्थाल्यौ दधिधानीं द्वितीया^{११} पालाशं वाजिनपात्रं चमसं^{१२}
निर्वपनकाल आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं
द्वादशकपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमित्येतानि पञ्च संचराणि^{१३}
मारुतं सप्तकपालं वैश्वदेवौमामिच्छां द्यावापृथिव्यमेककपालं^{१४}
त्रिष्फलीकृतेषु यथाभागमन्त्रेण सौम्यं चरुं सारस्वतं चरुं विभज्य
१५ पिष्टेषु संयुतेषु तथा^{१५} पौष्णं चरुं^{१६} विभज्य कपालान्युपधाय चरुं
चाधिश्रित्य प्रातर्दोहवद्गुग्धा तप्ते पयसि सायंदुग्धमानयति^{१७}

१ Thus emended, पार्जन्य इत्यन्यत्विद्धेष्टिश्चा० MB, पर्जन्यत्विद्धेष्टिश्चा० VT; पार्जन्यन्यत्वि० etc, L, पार्जन्येऽत्यन्यत्विद्धेष्टिश्चा० H. ; पार्जन्येत्यन्य-
त्विद्धेष्टिश्चा० A ; पार्जन्येत्यत्विद्धेष्टि० R.

२ Thus (difficult to understand!) the Mss exc A which has यास्यै० instead of यथास्यै०.

३ Thus AMLBTV, तद्दग्न्यायतने R, दक्षिणायतनेऽग्निं प्र० H.

४ द्वितीया च H only.

५ तथा MLAVT, यथा HR.B.

६ चरुं not in MLATBV.

७ सायं दुग्धमानयति H, सायं दुग्धं दधानयति BMLTV, सायं दुग्धं दध्नातनन्ति A.

या संहता सामिन्ना^१ यद्ववति तदाजिनमन्यस्मिन्यात्रे निषिच्य
निदधाति^१ ॥ ४ ॥

कृत्वोत्तरं परिग्राहमाज्येन दध्ना चोदेहीति प्रेषं संनम-
त्याज्यं निरुप्य पृषदाज्याय दधि निर्वपति^१ तस्याज्यधर्मः^२
स्यान्नाधिप्रयत्याज्यग्रहणे जुहूपभृतोश्चतुर्गृहीते गृहीत्वा नि- ५
रुप्याज्यस्य तृतीयं निरुप्ये दध्यानीय^३ महीनां पयो ऽसीति
द्वितीयोपभृति पञ्चगृहीतं पृषदाज्यं गृह्णाति^४ हविरुदासनेषु
द्वयोः पात्रयोरामिन्नामुद्धृत्य^५ वाजिनैकदेशेनोपसिञ्चत्येककपालं
पात्रे ऽन्यस्मिन्नुदास्य तदाज्येनाभिपूरयित्वाविःपृष्ठं^६ कुर्यादित्येके^१
प्रथमं चातुर्मास्थान्यन्वारभमाणस्य व्याहृतीभिर्हवींश्चासादयति १०
तथा संवत्सर^७ उत्क्रे वाजिनमासादयत्यग्निर्होतेति^८ पञ्च-
होत्रा^९ यजमानो हवींश्चासन्नान्यभिमृशति वाजिनं च^१
निर्मन्थं करिष्यन्नग्नेर्जनिचमसीति शकलमादाय बर्हिष्यपरेणा-
हवनीयं निधाय वृषणौ स्थ इति प्राचीने बर्हिषौ^{१०} शकले
निधायोर्वश्यसीत्यधरारणिमादाय^{११} पुरुरवा इत्युत्तरारणिं च १५

१ या संहता the Vyākhyā; यत्संहता ML; संहता H; संहिता RB;
यत्संहिता ATV.

२ तस्याज्यधर्मः स्यात् Vyākhyā; तथाज्यधर्मः स्यान्ना० M, तदाज्यधर्मस्यान्ना०
LHATB; ०तदाज्यधर्मस्यान्ना० V.

३ दध्यानीय LAMTV; दध्यानीय H, दध्यानीय B, दध्यानीय the
Vyākhyā.

४ Thus AHR and the Vyākhyā; ०चांयुद्धृत्य (०द्धृत्य) MLTV.

५ ०पूरयित्वाविः BR.

६ ०साद्याग्निं HR.

७ होत्रा AMLTV; यहोत्रा H; पहोत्रा RB.

८ Emended; (दर्भो The Vyākhyā;) बर्हिषि or बर्हि the Mss.

९ ०धरारणिमं MLV; ०धरारणीमं H, ०धरारणिं B; ०धरा-
रणीमं A.

घृतेनाक्ते इत्याज्यस्थाल्या बिले ऽक्तायुरसीति समवदधात्यग्रये^१
मथ्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्याभि त्वा देव सवितरिति होत्रा
चिरनूक्तायां गायत्रं कन्दो ऽनु प्रजायस्वेति प्रजातिभिस्त्रिभिस्त्रिः^२
प्रदक्षिणं मन्यमावर्त्य यथाकामं मन्यति^३ जातायानुब्रूहीति
५ जाते संप्रेष्यति^४ ॥ ५ ॥

प्रद्वियमाणायानुब्रूहीति प्रद्वियमाणे^५ भवतं नः समनसा-
वित्युत्तरपरिधिसन्धिना निर्मन्थ्यमाहवनीये^६ प्रहरत्यग्रावग्नि-
रिति प्रहृत्याभिजुहोत्यग्रये समिध्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति^७
यथाप्रकृति चतुरो दुर उषासानक्ता दैव्या होतारा तिस्रो
१० देवीरिति चतुरः प्रकृतिवदुत्तम इति नव प्रयाजा इज्यन्ते^८
चतुर्थे ऽर्धे समानौयाष्टमे सर्वे समानयते^९ तेष्वदितश्चतुर्भि-
रनुमन्त्रणैश्चतुरो यजमानो ऽनुमन्त्रयते दुरःप्रभृतींश्चतुरश्चतुर्थ-
स्थानुमन्त्रणेन पञ्चमे नवमं^{१०} सावित्रैककपालयोर्देवतासुपांश्च-
ध्वर्युजत्यखण्डमेककपालमवदायर्जुं^{११} प्रतिष्ठितमपर्यावर्तयञ्जुहोति
१५ यथायं न दिक्षु पद्येत^{१२} यदि पद्येत वरं दत्त्वा सुगणेण
प्रतिष्ठापयेत्प्रत्यादाय वा पुनः स्थापयेन्न पाणिनेत्येके^{१३} मधुश्च
माधवश्चेति चतुर्भिर्मासनामभिरेककपालमभिजुहोति^{१४} प्रथमजो
वत्सो दक्षिणा मिथुनौ वा गावौ^{१५} षषदाजं यदुपभृति तज्जुक्ता-
मानीय तामेवोपभृत्यैतेन नवानूयाजा इज्यन्ते^{१६} ॥ ६ ॥

१ समदधाति ML, समवदधाति ATV, समवधान्यग्र० B; in H this whole passage is missing.

२ Thus TV and cp Baudh IV. 5. 115. 10 प्रजावत् त्रिभिस्त्रिभिस्त्रिः A; प्रजापतिभिस्त्रिः MLB and the Vyākhyā.

३ Thus H and the Vyākhyā: निर्मन्थ्यम० HB, निर्मथितम० MLTV.

४ R. probably देवता उषांश्च० instead of देवतासुपांश्च०.

पशुवदष्टावाद्यान्यजमानो ऽनुमन्वयत उत्तमेनोत्तमं ।
 संवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्ते दिव्यं धामाशास्त इति होता
 सूक्तवाकस्याग्निः स्वनुवर्तयति । प्रहृत्य परिधीन्संस्वावेणाभिज्ञत्य
 वाजिनपात्र उपस्तीर्य बर्हिषि विषिञ्चन्वाजिनेन तत्पात्रं
 पूरयति । नाभिघ्नरयति । वाजिभ्यो ऽनुब्रूहीति संप्रेष्यत्याश्राव्य ५
 प्रत्याश्राविते वाजिनो यजेति संप्रेष्यत्यनवानं होता याज्या-
 मन्वाह । वषट्कृते ऽध्वर्युः सुचा स्वावयञ्जुहोति^१ । वाजिनस्याग्रे
 वीहोति होतानुयजति । वाजिनोद्रेकेण प्रतिदिशं यजति दिशः
 स्वाहेति प्राच्यां प्रदिशः स्वाहेति दक्षिणत आदिशः स्वाहेति
 पश्चिमतो^२ विदिशः स्वाहेत्युत्तरत उद्दिशः स्वाहेति मध्ये १०
 स्वाहा दिग्भ्य इति प्रदक्षिणमनुपरिषिञ्चति नमो दिग्भ्य इति
 ऊवोपतिष्ठते । ऽन्तर्वेदि शेषं समुपहृत्य परस्परमसावुपहृत्य-
 स्वेत्यामन्त्रेण कृत उपहृत इति प्रतिवचने च वाजिनां भक्षो
 अवत्विति सर्वे वाजिनं भक्षयन्ति तत्र प्रथमो होता यजमान-
 श्वरमः । ॥ ७ ॥

१५

पशुवत्समिष्टयजूंष्यतो ऽन्यत्सिद्धेष्टिः^३ संतिष्ठते । श्वः पौर्ण-
 मास्येष्टा^४ यजमानः स्वायतन उपविश्याप उन्दन्वित्यद्भिः शिरो^५
 ऽभ्युद्य चेष्टा^५ शलस्येक्षुशलाकया वा केशान्विभज्यर्तमेव पर-
 मेष्टौति प्रतिदिशं केशान्विर्वतयति । श्मश्रूण्यग्रे वापयते सर्वं

१ Thus ABHR, सुचास्वाव जु० M सुचा वा स्वावयन् जु० TV, सुचा-
 माश्रावयन् जु० L.

२ Thus ABHR; प्रतीक्षां MLTV.

३ Cp. VIII 3, VIII. 13 end, IX. 12.

४ पौर्णमास्ये दृष्टा ML, पौर्णमास्येनेष्टा H.

५ चेष्टा AV.

वा वापयते । तदृतमिति^१ यजमानो जपति ब्राह्मण एकहोतेति चानुवाकमेतेषु पर्वसु मध्ये मांसानशनादिब्रतानि^२ । चतुर्षु चतुर्षु मासेषु यो यजते स चातुर्मास्ययाजी । वसन्ते वैश्व-
देवेन वर्षासु वरुणप्रघासैः शरदि साकमेधैर्यो यजते स
५ चतुयाजी । ॥ ८ ॥

आषाढ्यां आवण्यां वा वरुणप्रघासैर्यजते । वैश्वदेववत्तन्त्र-
मतेषां वेदौ कृत्वाग्ने गार्हपत्यं समे द्वे प्राच्यौ वेदौ प्रतिप्रस्थाता
दार्शिकीं दक्षिणां वेदिं करोति पाशुकौमध्वर्युत्तरां तत्र
पाशुकौमुत्तरवेदिं च । पृथमात्रेण^३ चतुरङ्गुलेन वा ओष्णंसेव-
१० संभिन्ने वेदौ । अध्वर्युप्रतिप्रस्थातारौ ब्रह्माणं संप्रेष्यतो । द्वौ
ब्रह्मा प्रसौति । प्रतिप्रस्थातान्तरा वेदौ संचरत्यपरेणोत्तरां वेदिं
स्तम्बयजुर्हरन्नाध्वर्युमभिपरिहरत्युत्तरस्मिन्नेवोत्करे^४ निवपति ।
यदेवाध्वर्युः करोति प्रतिप्रस्थाता तत्करोत्युत्तरात्परिग्राहकृत्वा^५
दक्षिणवेदेरुत्तरओणेः प्रक्रम्योत्तरस्या वेदेर्दक्षिणादंसात्स्फ्येनैक-
१५ स्फ्यामनुसंभिन्नन्ति । पशुबन्धवदुभावाहवनीयौ प्रणीयोभय-
त्रोत्तरवेदिसंभारेस्वग्नौ^६ प्रतिष्ठापयतो । ऽग्नीन्वाधाय मास्त्या
वारुण्याश्चोभयोरामिच्छयोर्वत्सानपाकुरुतः सायंदोहौ पृथग्दधिनी
कुरुतः । ॥ ९ ॥

१ तदृतमिति MLAV, ग्नि दृतमिति HB, तदृतमिति T.

२ Thus HMAR, मांसाशनादि० LTV

३ पृथमात्रेण MLTV and the Vyākhyā, प्रथमात्रेण A, प्रादेशमात्रेण HR, प्रथममात्रेण B.

४ Thus AR (only ०ध्वर्युरभि०), ०यजुर्हरांतनाध्वर्युमभि० H; ०यजुर्हर-
न्नध्वर्युरभि परि० MB, ०यजुर्हरन्नध्वर्युर्नाभिपरि० LTV.

५ Thus MLTV, उत्तरे परिग्रहे HAB.

६ Thus A, ०ष्वग्नि THV, ०ष्वग्नि MLB.

सद्यस्काला वरुणप्रधासा इत्येके^१ प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे पाणि-
प्रक्षालनादि प्रतिपद्य पृथक् पात्राणि प्रयुङ्क्तः^१ सुचः शमीमथ्यो
हिरण्मथ्यो वाध्वर्युः पञ्च संचराण्यैन्द्रागमेकादशकपालं च
निर्वपति प्रतिप्रस्थाता मारुतीमामिच्छां प्रति मारुत्यै मेथ्यै
यवान्निर्वपत्यध्वर्युर्वारुणीमामिच्छां प्रति वारुणाय मेषाय यवा- ५
न्निरुथ कायमेककपालं निर्वपति^१ पुंयञ्जनो मेषः स्त्रीयञ्जनी
मेषी^१ प्रोक्षणींशेषेण यवान्संयुत्यावहन्त्यैन्द्राग्नपर्यन्तानां कपाले-
षूपहितेषु मनागुपतप्तानामवाञ्जनपिष्टानां यवानां प्रतिपुरुषं
करम्भपात्राण्येकातिरिक्तानि तेषामेवाध्वर्युर्वारुणं मेषं प्रति-
प्रस्थाता मारुतीं मेषीमेकादशसु द्वादशसु वा कपालेष्वधि- १०
श्रयत्यायेभ्यो निनीयाग्नी प्रणयत इत्येके^१ ऽग्नियुत्तरं परिग्राहं
परिगृह्य सुवं^२ सुचश्च संमृष्टि पत्नीं संनह्याज्येन दध्ना
चोदेहीति संप्रेषं संनमति^१ ॥ १० ॥

वैश्वदेववत्पृषदाज्यं गृह्णीतो^१ हविषामुदासने ऽनैडकी-
भिरूर्णास्तुकाभी रोमशौ कुरुतो^१ यदि ता न विन्देतां कुशाग्रै- १५
श्चमसे वाजिनोपस्त्रीर्यामिच्छामुद्धृत्य तस्यां मेषमवदधाति तथा
वारुण्यां मेषीं^१ तयोः शमीपर्णकरोरसक्तनूपवपतस्तानि करम्भ-
पात्रेषु चोप्योत्तरस्यां वेद्यामाग्नेयादीन्यन्यानि हवींश्चध्वर्युः साद-
यति दक्षिणायां मारुतीं प्रतिप्रस्थाता करम्भपात्राणि च^१ मेषौ
यत्यस्यतो मारुत्यां मेषीं वारुण्यां मेषमुत्करे ऽध्वर्युरेव वाजिने^२ १०

१ Thus emended with the Vyākhyā, प्रयुनक्ति the Mss.; cp. also Hir.

२ A and the Vyākhyā सुवौ, read सुव च ? cp IX. 1, XIV. 1.

३ Thus LTV, वाजिन चा० M; वाजिनमा० AHB. The dual is right, as appears from the Vyākhyā.

आसादयति^१ । निर्मन्थ्येन चरित्वा वेदं निधायाग्नये समिध-
मानायेति संप्रेष्यति । सामिधेनीष्वनूक्तासु वेदाभ्यामाहवनीयौ
त्रिरूपवाजयत । उत्तरे संमृष्टे ऽसंमृष्टे दक्षिणे प्रघास्याहवामह
इति प्रतिप्रस्थाता पत्नीं वाचयित्वादानयति । ॥ ११ ॥

५ पत्नि कति ते जारा इति तां पृच्छति । सा यान्प्रब्रूया-
त्तान्वहणो गृह्णात्विति निर्दिशति । यज्जारं सन्तं न प्रब्रूयात्प्रियं
ज्ञातिं रुन्ध्यादसौ मे जार इति निर्दिशेद्विपरीतौ वान-
यनप्रश्नावैषौके^२ शूर्पं ओष्य करम्भपात्राणि पत्नी शीर्षन्नधि
निधायान्तरा वेदी गवाग्रेण दक्षिणमग्निं^३ प्रत्यङ्मुख्यवतिष्ठते
१० प्रत्यङ्मुख्यश्च यजमानस्तानि^४ पत्नी यजमानाय प्रयच्छति । स
शीर्षन्नधि निधाय मो षू ण इति पुरोऽनुवाक्यामन्वाह यद्गाम
इति पत्नी यजमानश्च^५ याज्यामनुब्रूतो जुहुतश्च शूर्पं चानुप्रहर-
त्यध्वर्युः प्रतिप्रस्थाता वा जुहोत्यन्वारभेते^६ इतरावर्कन्कर्म
कर्मकृत इति विपरायन्तौ जपतो ऽध्वर्युर्वा । ॥ १२ ॥

१५ प्रतिप्रस्थाता दक्षिणमग्निं संमार्ष्ट्यैन्द्राग्रपर्यन्तः प्रचरिते^७
मारुत्या आमिच्छायाः प्रथमेनावदानेन सह प्रतिप्रस्थाता सर्वां

१ Thus LTV, वाजिन आ० M; वाजिनसा० AHB. The dual is right, as appears from the Vyākhyā.

२ विपरीतावानयनप्रश्ना० MLTV, विपरीतौ उभावपि दानप्रश्ना० H; ०परितौ वा वदन(प्र)श्नाव० A; विपरीतौ वीतानयनप्रश्ना० B. (better ?)

३ Thus AMLTV अग्रेणाहवार्थपचन HB.

४ Thus AHRB, यजमानस्ता तानि MLTV.

५ पत्नीयजमानौ R; पत्नीयजमाना H (preferable reading ?).

६ Thus ABRTV; ०न्वारभेयातामितरां H, ०न्वारभे त्वितरा० M, ०न्वार-
भेति इतरा० L.

७ Thus ARB and the Vyākhyā, प्रचरित H; प्रचरति MLTV.

मेषौमवद्यति^१ द्वितीयेनावदानेन शमीपर्णकरीरसक्तूनवद्यन्मरु-
 ज्ञोऽनुब्रूहीति संप्रेष्यति^२ वारुण्या आमिचायाः प्रथमेनावदानेन
 सहाध्वर्युः सर्वं मेषमवद्यति^३ द्वितीयेन शमीपर्णकरीरसक्तूनवद्य-
 न्वरुण्यायानुब्रूहीति संप्रेष्य वषट्कृते ऽध्वर्युर्ज्वलैककपालमवदाय
 कायानुब्रूहीति संप्रेष्य पूर्ववद्भुत्वा नभश्च नभस्यश्चेति चतुर्भिर्मांस- ५
 नामभिरेककपालमभिजुहोति^४ सप्तभ्यो वारुण्यन्तेभ्यः^५ इडां^६
 समवदाय प्रतिप्रस्थात्रे प्रयच्छति^७ तस्मिन्प्रतिप्रस्थाता मारुत्या
 अवदायादधात्युपहृतां यजमानषष्ठाः प्राश्नन्ति^८ धेनुर्दक्षिणा^९
 परिवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्त इत्याग्निःपुः^{१०} होता पूर्ववदनुवर्तयति^{११}
 प्रहृत्य परिधीनुभौ वाजिभ्यो ऽनुब्रूहीति पूर्ववच्चरत^{१२} आ मा १०
 विशन्विन्दव इति सर्वे वाजिनं भक्षयन्ति^{१३} पूर्णपात्रवर्जमतो^{१४}
 अन्यत्सिद्धेष्टिः^{१५} ॥ १३ ॥

पूर्णपात्रस्थाने ऽवभृथश्चतुर्गृहीतान्याज्यानि^{१६} वारुण्या
 निष्कासं तुषांश्चादाय चात्वालोत्करावन्नरेणोदङ्कृतिक्रम्य यत्रा-
 पस्तत्र सौमिकावभृथमभ्यवयन्ति^{१७} नायुर्दादि न साम गीयत^{१८} १५
 ऋजौषस्थाने तुषा भवन्ति^{१९} वारुण्यन्निष्कासमप्यु जुहोत्यवभृथा-
 दुदेत्य यजमानः पत्नी च मनोज्ञाय वाससौ दत्तो^{२०} नैव
 वावभृथस्तूष्णीं^{२१} तुषनिष्कासमप्युपवपेदित्येक^{२२} इमं विध्यमीति

१ Thus BAH, वारुण्यां तेभ्य MLTV.

२ Thus H, इतौडां the other Mss

३ आग्निषु A, आदिषु MB, आग्निषु LTV, आग्निषो H.

४ Thus MLBT, वर्जामितो B, वर्जामीतितो A, वर्जमिततो H.

५ Emended, चतुर्गृहीतान्याज्यानि MLTV, चतुर्गृहीता HAB, cp. Ap.

योक्तृपाशं विध्यते^१ । देवीराप इति^२ सौमिकवत्समारोप्याग्नी-
नुदवसाय निर्मथ्य^३ श्रोभृते पौर्णमास्येष्टा^४ निवर्तनं वापनं च
व्याख्यातमत्र^५ यद्वर्म इति निवर्तनमन्त्रो मन्त्रः^१ ॥ १४ ॥

इति श्रौतसूत्रे ऽष्टमः प्रश्नः ॥

१ Thus ABTV, विध्यति MLR, विसृजति H.

२ इति BHAR, इत्यादि MLTV.

३ निर्मथ्य MLTBV, निर्मथ्येन H, निर्मथ्यते A.

४ पौर्णमास्येष्टाति L, पूर्णमास्येष्टाति M, पौर्णमासेनेष्टा H.

५ व्याख्यातमत्र HR, व्याख्यात MLTV, व्याख्यानमत्रा AB.

पूर्ववच्चतुर्षु^१ मासेषु कार्तिक्यां मार्गशीर्ष्या वा पूर्वस्मिन्वर्ष-
 ण्यौपवसथ्ये ऽहनि ब्रह्मं साकमेधहविर्भिर्यजते^१ । ऽग्नये ऽनौकवते
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति साकं सूर्येणोद्यतेति यथा
 समान्नाता अनौकवान्त्सांतपनो गृहमेधीय इति तिस्र इष्टयो^१ ।
 यदनीकवतो बर्हिस्तत्सांतपनस्य तद्गृहमेधीयस्य^१ । तत्स्त्रीर्णं बर्हि- ५
 नान्यदिध्वाबर्हिर्न प्रयाजानूयाजास्तृणी^२ गृहमेधीयस्य वत्सा-
 नपाकरोत्यपि वा सायंदोहवद्गुग्धे चरुर्भवति^१ । सायं ऊते ऽग्नि-
 होत्रे ऽग्नीनन्वाधाय वेदं कृत्वा परिस्तरणादि^३ प्रतिपद्य पात्र-
 संसादनकाले^४ कुम्भीं तिस्रश्च पात्रीः संसादयति^१ । निर्वपण-
 काले मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यश्चतुरो मुष्टीन्निरूप्य यावद्यजुरुत्पूता- १०
 भिमन्वितदुग्धं प्रभूतान्नीहीनन्वावपति^१ । कपालस्थाने ध्रुवो ऽसौति
 मन्त्रं संनम्य चरुमुपदधाति^१ । पिष्टोत्पवनस्थाने तण्डुलानु-
 त्युनाति^१ । प्रोक्षणीरासादय सुवं च सुचश्च संमृद्धिं पत्नीः
 संनह्याज्येनोदेहीति संप्रेष्यति^१ ॥ १ ॥

आज्ययहे ध्रुवायामेव गृहीत्वा ब्रह्माणमामन्त्र्य वेदिं प्रोक्ष्य १५
 तच्छेषं निनीयापिसृज्य^५ पवित्रे अन्तर्वेदि विष्टौ निधाय
 प्रस्तरमासाद्य ध्रुवां सुवं च सादयत्येषासददित्यभिमन्त्रणं संन-
 मति^१ । विष्ववसौत्याज्याभिमन्त्रणं^१ । हविरुद्वासने श्रुताद्धविषः

१ Perhaps originally the word पूर्ववत् belonged to the preced-
 ing khaṇḍa.

२ नप्रयाजानूयाजतू० H, नप्रयाजाः BMLTV, सप्रयाजानूयाजास् A

३ परिस्तरणादि only in HARB

४ संसादनकाले AMLTV, संसादने HRB.

५ निनीय विसृज्य MLBTV.

श्रमादाय^१ सुरक्षितं निधाय निर्णिज्य पात्रीषूपस्तीर्य तासु
प्रतिपुरुषमोदनानुद्धरति^२ । त्रीनित्येके^३ निष्कासितां कुम्भीं
निदधात्यनिर्मृष्टं^४ द्रव्यदायुवनमवधायोदनानुद्धृतानभिघारिता-
नुत्पूतानलंकृतानन्तर्वेद्यासादयत्यन्वाहार्यपचने^५ पत्न्यै^६ स्त्रीकुमा-
५ रेभ्यश्च प्रतिवेशमोदनं पचति^७ । तद्वयोः पात्रयोरुद्धृतयोद्धृतयो-
रोदनयोर्विले कृत्वा तयोः प्रभूतमाज्यमासिच्यान्तर्वेद्यासादयति^८ ।
होतृषदनकल्पनान्ते^९ ऽग्निमुपवाज्याज्यभागाभ्यां प्रचर्य सुच्युपस्तीर्य
सर्वेभ्य ओदनेभ्यो द्विर्द्विः समवदायाभिघार्य^{१०} प्रत्यज्य मरुद्भ्यो
गृहमेधिभ्यो ऽनुब्रूहीति संप्रेष्य दक्षिणातिक्रम्याश्राव्य प्रत्याश्राविते
१० मरुतो गृहमेधिनो यजेति संप्रेष्यति^{११} । वषट्कृते जलोदङ्गुत्याक्रम्य
सर्वेषामुत्तरार्धेभ्यः सकृत्सकृत्समवदायाग्निं^{१२} स्विष्टकृतं यजती^{१३} डान्तो
गृहमेधीयः संतिष्ठते^{१४} ॥ २ ॥

हविर्भोजनेभ्य^{१५} ओदनानुपहरति^{१६} । प्रतिवेशपक्वान्यनी स्त्री-
कुमाराः प्राश्नन्ति यः स्थात्यामोदनस्तमन्ये ब्राह्मणाः^{१७} । सर्व
१५ आश्रिताः^{१८} आञ्जते^{१९} ऽभ्यञ्जते^{२०} । ऽनु वत्सान्वासयन्ति^{२१} । सुहिता

१ Thus ATV, श्रमावमादाय MLHB.

२ ०षायोदनानु० MH, ०षायोदनानु० LATV.

३ पत्न्यै A, पत्नी MLTBV (H. dep.).

४ २ ०सादयति होतृषदन (or न) कल्पनान्तेऽग्निमुप० VMLT, ०सादयत्याज्य-
भृतासु देवतासुग्निमुप० H, ०सादयत्यवभृतासु देवतासुग्निमुप० AB, cp. Hir,
page 481. The other reading is probably (cp. XIV. 2) जडासु
देवतासुग्निमुपवाज्या० ।

५ द्विर्द्विः समव० AHB, द्विर्द्विरव० MLTV.

६ सकृत्समवदाय BHA, सकृत्सकृदवदाय MLTV.

७ हविर्भोजनेभ्य MLTV, हविर्होतेभ्य इवोद० H, हविर्भोजनेभ्य ओद० AB.

८ आश्रिताः H, आशीता TLABV; आशीत M.

९ Thus AB; अञ्जते MLHTV.

एतां रात्रिं वसन्ति ^१ पूर्णद्व्याय शरनिष्कासं^१ द्रव्यदायुवनं च
 परिशिन्ध्यपररात्रे ऽध्वर्युरभिवान्यवत्साया अग्निहोत्राश्च वत्सौ
 संयम्य पुरा प्रातरग्निहोत्राद्व्यामुपस्तीर्य तस्यां सर्वश एव निष्कासं
 शरं चानिमृष्टं^२ द्रव्यदायुवनमवधाय^३ द्विराज्येनाभिघारय-
 त्वृषभे नर्दति पूर्णा दवीत्यनुद्रुत्य^४ देहि म इति गार्हपत्ये ५
 जुहोति ^१ यद्यृषभो न नर्देद्ब्रह्मा हिंकुर्याद्यो^५ नर्दति स^६
 दक्षिणा पयसा प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे मरुद्भ्यः क्रौडिभ्यः पुरोडाशं
 सप्तकपालं निर्वपति साकं सूर्येणोद्यता ^१ मरुद्भ्यः स्वतवद्भ्य
 इत्येके ^१ ऽथ पञ्च संचराण्यैन्द्राग्नमेकादशकपालमैन्द्रं^७ चरुं वैश्व-
 कर्मणमेककपालमित्यपराण्यष्टौ महान्ति हवींषि वरुणप्रधा- १०
 सोत्तरविहारवत्प्रयुनक्त्यसंसृष्टमैन्द्राग्नमवहत्य सुरक्षितं पृथक्कुषा-
 निदधात्यग्ने वेह्रीं च वेदूत्यमिति सुच्यमाधारमाधारयति ^१
 वागस्याग्नेयीति यजमानो ऽनुमन्वयते ^१ सहस्र सहस्रस्येति
 चतुर्भिरेककपालमभिजुहोति ^१ धेनुर्दक्षिणेदावत्सरीणाः स्वस्ति-
 माशास्त इत्याग्निःपु^८ होतानुवर्तयत्यैन्द्राग्नतुषैरवमथमभ्य- १५
 वयन्ति ^१ ॥ ३ ॥

१ शरनिष्कास HATBV, सनिष्कास ML.

२ ? शरांनिमृष्ट H, शरीर वा निमृष्ट ML, शर च निमृष्ट A, शर वा निमृष्ट TV, शरन्वनिमृष्ट B.

३ ०युवनमवधाय AHB, ०युवनेवधाय MLTV, read perhaps अवदाय see Āp. and Hir.

४ अनुद्रुत्य ML, अनूच HB, अनूदत्य A; ०अनुदत्य TV.

५ Thus ATV, ०कुर्यात्सो नर्दति H, ०कुर्याद्यो नर्दति ML

६ Read स ?

७ Thus ATBV, चरानि (not सचराणि) MLH.

८ आशिष्टु LTV, आशिष MB, आशिष H, आशिषु A.

अथ महापितृयज्ञो भवति ^१ वेदं कृत्वान्वाहार्यपचनस्य दक्षिणापूर्वस्थां^१ दिशि दिक्षुस्त्रुतिमतीं चतुररत्नीं यजमानमात्रौ वा समचतुरश्रां वेदिमुद्धृत्य न खनेत् ^२ देवप्रवादे^३ मन्त्रे सर्वत्रोपरि देवशब्दस्य पितृशब्दं संनमति यथा देवेभ्यः पितृभ्यो ५ जुष्टं देवानां पितॄणां परिषूतमसि देवपितृवर्हिरिति ^४ सर्वतः परिश्रित्योदीच्यां सक्तौ द्वारं करोत्यपरिगृहीत उत्तरस्मि-
न्यरिग्राहे ऽन्वाहार्यपचनादङ्गारानुद्धृत्य वेदिमध्ये निदधात्यय-
मत्राहवनीय ^५ एतमाहवनीयं गार्हपत्यमन्वाहार्यपचनं चान्वा-
धाय पिण्डपितृयज्ञवद्गर्हिराहरति ^६ वर्षीयानिध इध्माद्भवति ^७
१० मध्यमोत्तरौ द्वौ परिधी त्रयो वा ^८ पात्रसंसादने^९ ऽर्धपात्रं
प्रोक्षणीकुम्भ इक्षुशलाका वारणं पात्रं शरावं वा येन चार्थ-
स्तान्येकैकशः प्रयुनक्ति ^{१०} निर्वपणकाले सोमाय पितृमते पुरो-
डाशः षट्कपालं निर्वपतीति यथा समान्नातानि त्रीणि
हवींषि ^{११} दक्षिणतः प्राचीनावीती यवान्निर्वपत्युत्तरत एवोप-
१५ वीय निर्वपेदिति विज्ञायते^{१२} ^{१३} प्रोक्षणीभिर्यवान्मंयुत्यावहत्य
त्रिष्फलीकृत्य यथाभागमन्त्रेण षट्कपालं विभज्य पिनष्टि ^{१४} ॥ ४ ॥

दक्षिणतः षट्कपालान्युपधाय ध्रुवमसीति प्रथमेन मन्त्रेणा-
न्वाहार्यपचने धानाभ्यः कपालमुपदधाति मखस्य शिरो ऽसीति
षट्कपालमधिश्रित्य तेनैव^{१५} मन्त्रेण घर्माः स्य विश्वायुव इति

१ पूर्वस्थां instead of दक्षिणापूर्व. AMLTV, but cp Hr., दक्षिणतः पुरस्तादक्षिणाग्रे.

२ Thus MLTV ०खनेर्देवप्रवादे A, ०त्यसर निर्वदप्रवादे H, B useless.

३ पात्रसादने the Mss.

४ See TBr. I. 6. 8. 2.

५ तेन BLTHAV, तेनैव M.

संनम्य वा^१ धाना आवपति ताश्च विदह्यमानाः शरते विदह्य-
 माना बद्धरूपा भवन्ति^२ । परिगृहीत उत्तरस्मिन्परिग्राहे
 पत्नीसंनहनादन्यत्संप्रेष्यति^३ । न पत्न्यन्वास्ते न संयाजयन्तीति
 विज्ञायते^४ । चतुर्गृहीतान्युत्तरेण^५ गार्हपत्यमाज्यानि गृह्णाति
 द्विर्वोपभृति^६ । वेदिस्तरणे प्राचीनावीत्यग्रेषु बर्हिर्भगिगृह्य वेदिं^७
 स्तृणंस्त्रिः प्रसव्यं धून्वन्पर्येति^८ । शिष्टानभिगृहीतान्दर्भान्प्रस्तरौ-
 क्तयोपवीथ^९ । चिरधून्वन्नस्तृणान्प्रदक्षिणं पर्येति^{१०} । द्वौ चोन्वा
 परिधीन्परिदधाति^{११} । यदि चोनावाहने परिधीरूपोर्षित्युच्य-
 माने वा दक्षिणं मध्यमे परिधावुपसमस्यति^{१२} ॥ ५ ॥

विहाय विधत्तौ तृष्णौ प्रस्तरं न्यस्यति^१ । हविषामुदासने १०
 यथामागमन्तेण धाना विभज्य पिष्टार्धान्सक्तून्कलार्धे^२ वारण-
 पात्रे ऽभिवान्यवत्साया दुग्धमानीय तस्मिन्सक्तूनोप्येक्षुशलाका-
 मन्येन दक्षिणेनाहवनीयं त्रिः प्रसव्यं दक्षिणामुखो^३ नारभ्योप-
 मन्यत्यन्वाहार्यपचनादेकोल्लुकमादायापरेण^४ गार्हपत्यं हत्वा-

१ संनम्य वा MLTV; संनम्या A, संनम्ययामि अवपति H, सन्नाम्ययश्च
 अव० B.

२ बद्धरूपा भवन्ति MLTV, बद्धरूपा बद्धरूपा विभजति H; बद्धरूपा भर्ज-
 यति A, ०रूपा आर्जति B.

३ See TBr I. 9. 9. 10.

४ Before चतुर्गृही० B ins समन्वासीनाज्यमवेक्षते, A न समन्वासीताज्य-
 मवेक्षते and H: समन्वासीताज्यमवेक्षते. The words, as given by B, may
 belong to the text, cp. Hir. नान्वास्ते गृहेष्वासीनाज्यमवेक्षते.

५ Thus conjecturally, cp. Hir, दव्योपभृति BH, द्विर्द्विषभृति
 MLTV and the Vyākhyā, द्विषद्विषभृति A

६ Thus the Vyākhyā; प्रस्तरौकलो० the Mss.

७ Thus A, पिष्टार्धांसक्तून् H, विष्वाधर्मा० B, पिष्टार्धा० MLTV.

८ Thus ABHTV, दक्षिणामुखो ML.

९ Thus ATV, नारभ्यो० B, न्वारभ्यो० MLH.

येणाहवनीयं पर्याहृत्यान्तर्वेदि दक्षिणेनाहवनीयं निदधाति ।
हवींथ्यलंकृत्याज्यानि पुरोडाशं धानाः करम्भमिति हवींथ्ये-
कैकमनूचीनान्युदाहरन्ति दक्षिणतः पुरोडाशं मध्यतो धाना
उत्तरतः करम्भं । दक्षिणेन परिश्रयणमाञ्जनमभ्यञ्जनं कशि-
५ प्रपबर्हणं दशा^१ स्फ्यमुदकुम्भं चैकैकं स्थापयति । ब्रह्मा च
यजमानश्च दक्षिणतो होताध्वर्युराग्नीध्रश्चोत्तरतो । ऽध्वर्युर्वेदं
निधायान्नये देवेभ्यः पितृभ्यः समिध्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्य-
त्युग्रन्तस्त्वा हवामह इत्येकां सामिधेनीं होता चिरन्वाहे-
भ्रमध्वर्युस्त्वैधं विभज्यानूयाजसमिधमवशिष्य प्रणवे प्रणवे^२ चैध-
१० मादधाति । ॥ ६ ॥

संमृष्टे ऽग्नौ नार्षेयं वृणीते न होतारमाश्राव्य प्रत्याश्राविते
सौद होतरित्येतावन्तं प्रवरं ब्रूयादपबर्हिषः प्रयाजा । औपमृत-
स्यार्धं^३ जुह्वामानीया^४ नो^५ ऽग्ने सुकेतुना त्व^६ सोम महे भग-
मिति जीवन्तावाज्यभागौ । सर्वे प्राचीनावीतिनो विपरि-
१५ क्रामन्त्याज्यानि हवींषि च विपरिहरन्त्युत्तरेणाहवनीयं ब्रह्म-
यजमानौ दक्षिणेनेतरे । दक्षिणेन जह्नुमुपमृतं^७ सादयति तां
दक्षिणेन भ्रुवां दक्षिणेन पुरोडाशं धानाः सादयति तां^८ दक्षिणेन
मन्यं । षडवत्तः पञ्चावत्तिनां पञ्चावत्तश्चतुरवत्तिनामुपांशु

१ दशा (viz., दशाः) H, दशां MLATRBV.

२ प्रणवे once HRB.

३ Thus HR, प्रयाजानौ० AMLTVB.

४ ०भृतस्यार्धं AMLTV, ०भृतस्यजस्य HB, ०भृतस्य जु० R.

५ Thus A, जुह्वामानीयमानोऽग्ने MLBHTV, cp. Āp. VIII. 14. 24.

६ Thus AB and Vyākhyā, जुह्वमुपमृत MLHTV.

७ तां LHATB; ता V.

पितृयज्ञेन चरन्ति^१ त्रिभ्यो हविर्भ्यः समवदायैकैकां देवतां
यजति^२ तत्तदेवतायै तत्तद्विषः प्रथममवद्येद्विः पञ्चावत्तिनः
सकृच्चतुरवत्तिनो जुह्वासुपस्तीर्य पुरोडाशादवदाय धानाभ्यश्च
मन्याच्च^३ सकृत्सकृदवदाय सकृदभिघारयति चतुरवत्तिनः^४
सोमाय पितृमते ऽनु स्वधेति संप्रेष्यति^५ । त्व५ सोम प्रचिकितो
मनीषा त्वया हि नः पितरः सोमेति होता दे पुरोऽनुवाक्ये
सप्रणवे अन्वाहथाध्वर्युर्दक्षिणतो^६ हविरादायोदङ्ङितिक्रम्या^७
स्वधा स्वधेति वाश्रावयत्यस्तु स्वधा स्वधेति वा प्रत्या-
श्रावयति^८ ॥ ७ ॥

सोमं पितृमन्त५ स्वधेति^९ स्वधा कुर्विति वा संप्रेष्यति^{१०}
ये स्वधामह इत्यागूर्भवति^{११} त्व५ सोम पितृभिः संविदान
इति होता यजति^{१२} स्वधा नम इति वषट्करोत्येतयैवावृ-
तोत्तराभ्यां यथादेवतं यजत्यप्याश्रुतप्रत्याश्रुतान्येव^{१३} न स्वधाशब्द
इत्येके^{१४} धानाभ्यः पुरोडाशान्मन्याच्चावदाय पितृभ्यो बर्हिषद्भ्यो
ऽनु स्वधेति संप्रेष्यति बर्हिषदः पितरो ऽहं पितृनिति दे^{१५}
उदङ्ङितिक्रम्याश्राव्य प्रत्याश्राविते पितृन्बर्हिषदः स्वधा स्वधा
कुर्विति वा संप्रेष्यति^{१६} ये स्वधामह इत्यागूर्पद्धताः पितर
इति यजति^{१७} स्वधा नम इति वषट्करोत्युदङ्ङितिक्रम्य मन्यात्पूरो-

१ Thus ATV; मध्याच्च MLHB.

२ सप्रेष्य AMLBTV, H reads स्वधेति स्वधीकुर्वन्ति वा सप्रेष्यति

३ न्वाहायाध्वर्युं BHA; न्वाहार्याध्वर्युं MT, न्वाहाध्वर्युं LV.

४ ०योदङ्ङितिं AH and the Vyākhyā, ०योदगतिं MLTBV.

Read आवदाय instead of आदाय

५ It is striking that इति is given only this first time, not further on

- डाशाद्धानाभ्यश्चावदाय पितृभ्यो ऽग्निष्वात्तेभ्यो ऽनु स्वधेति संप्रेष्य-
त्यग्निष्वात्ताः पितरो ये अग्निष्वात्ता ये ऽनग्निष्वात्ता इति पुरो-
ऽनुवाक्ये^१ पितृनग्निष्वात्तान्स्वधा स्वधा कुर्विति वा संप्रेष्यति^१
ये स्वधामह इत्यागूर्भवति^१ वान्यायै^१ दुग्ध इति यजति^१
५ स्वधा नम इति वषट्करोति^१ जुहामुपस्तीर्य चयाणां हविषां
दक्षिणार्धेभ्यः समवदाय द्विरभिघार्याग्नये कव्यवाहनाय स्विष्टकृते
ऽनु स्वधेति संप्रेष्यति^१ यदग्ने कव्यवाहन त्वमग्रं ईडित इति
हे^१ अग्निं कव्यवाहनः स्विष्टकृतः स्वधा स्वधा कुर्विति वा
संप्रेष्यति^१ ॥ ८ ॥
- १० ये स्वधामह इत्यागूर्भवति^१ मातली कव्यैरिति यजति^१
स्वधा नम इति वषट्करोति^१ दक्षिणपूर्वार्धे इतराभिरसंसक्तान्
जुहोति^१ मेघेणमिचुशलाकां^२ चानुप्रहरति^१ यज्ञोपवीतिनः
सर्वे विपरिक्रामन्त्याज्यानि हवींषि च विपरिहरन्ति दक्षिणे-
नाहवनीयं ब्रह्मयजमानावुत्तरेणेतरे^१ जुह्वमुत्तरेणोपभृतं ध्रुवां
१५ च पुरोडाशमुत्तरेण धानामन्यौ^१ न प्राशिचावदानं^१ मन्या-
देवेडामवद्यत्युपहृतायामिडायां ततः^२ किञ्चिदवघ्राय बर्हिषि लेपं
संन्यस्यति^१ प्राचीनावीतिनो^३ हविःशेषान्याव्यां संप्रयुत्य^४
त्रौन्पिण्डान्कृत्वैतत्ते ततासौ ये च त्वामन्विति प्रतिमन्त्रं तिसृषु

१ Thus TV, ०भवति । वास्यायै L; ०भवत्यभिवात्यायै HRB; ०भवति ।
अपिवा स्वधायै M.

२ ०शलाकामय R and nearly the same H, cp IX. 6 94. 12.

३ ततः om. H.

४ A only ०वीतौ; if the plural is correct, the word may be taken
as an abbreviated sentence Vyākhyā: सर्वे प्राचीनावीतिनः स्युः ।

५ Emended; संप्रयुज्य the Mss., but the Vyākhyā आलोच्य .

सन्निषु पूर्वदक्षिणापरासु पिण्डान्प्रदाय परान्पितृपितामहप्र-
पितामहानन्वाचष्टे षष्ठं प्रथमे पिण्डे पञ्चमं द्वितीये चतुर्थं तृतीये^१
उत्तरस्थां सक्त्यां लेपं निमार्द्य^२ च पितरो यथाभागं मन्दध्व-
मित्युदञ्चो निष्क्रामन्ति^३ सुसंदृशं त्वा वयमित्यैन्द्र्यां प्रणवा-
न्तयाहवनीयमा तमितोरूपतिष्ठन्ते ऽचन्नमीमदन्तेति गार्हपत्य- ५
मचन्पितर इति परिश्रितं प्रविशन्ति^४ ॥ ६ ॥

उदकुम्भमांदाय यजमानः शुन्धन्तां पितर इति त्रिः प्रसव्यं
वेदिमपः परिषिञ्चन्पर्येति^१ निधाय कुम्भमया विष्टा जनय-
न्निति त्रिरपरिषिञ्चन्प्रतिपर्येत्याञ्जनाभ्यञ्जनादि पिण्डपितृयज्ञ-
वत्कृत्वा परिश्रितं विसृज्य परिधीन्यथापूर्वं निधाय यज्ञोप- १०
वीतिनो ब्रह्मन्प्रस्थास्याम इत्यपबर्हिर्भ्यामनूयाजाभ्यां संप्रेष्यति
देवौ यजेति प्रथममनूयाजं यजेत्युत्तरं^२ सुचौ सादयित्वा
वाजवतीभ्यां व्यूहति^३ होता ऽसूक्तवाकं प्रतिपद्यते^४ न पत्नौः
संयाजयन्ति न समिष्टयजुः^५ पात्राणि दन्दमुदाहरन्ति^६ सर्व-
मन्यत्सिद्धं^७ प्रतिपूरुषं चैयम्बकान्बौद्रानेककपालान्निर्वपत्येकमति- १५
रिक्तं यावन्तो यजमानस्यामात्याः सस्त्रीकास्तेषां^८ यावन्तो
गृह्याः स इति निरूप्यमाणेषु ब्रौहिषु यजमानो जपत्ययजुष्काः^९
पुरोडाशा भवन्ति^{१०} गार्हपत्यादुदीचो ऽङ्गारान्निरूह्य तेष्वधि-
श्रित्य नाभिघारयति^{११} सते हवौव्युदास्यान्तर्वद्यासाद्य^{१२} पशूनां
शर्मासीति सूते^{१३} महत्योप्यैक एव रुद्र इत्यन्वाहार्यपचना- २०

१ निवीती ins. A (the Vyākhyā has this word also).

२ Thus ARB; ०यजुष्कां H, अयजुषाः LTV, अयुष्काः M.

३ सते महत्युदा० ABR; सतेहत्युदा० H. To this reading the Vyākhyā points.

४ Thus AR; सूते MLBTv, सूके H

देकोल्मुकमादायापरेण गार्हपत्यं गत्वोत्तरपूर्वं चतुष्पथं यन्त्या-
रुस्ते रुद्र पशुरित्यारुमुषायामेकं^१ पुरोडाशमुपवपति^१ ॥ १० ॥

- असौ ते रुद्र^२ पशुरिति वा निर्दिशेद्यं^३ दिव्याञ्चतुष्पथे
स्थण्डिलमुल्लिख्यैकोल्मुकं निधायोपसमिध परिसीर्य मध्यमेन
४ पलाशपर्णेन सर्वेभ्यः पुरोडाशानामुत्तरार्धेभ्यः सक्तत्सकृद्वदायेष
ते रुद्र भाग इति तस्मिन्नग्नौ जुहोत्येतत्पर्णं यं दिव्यात्तस्य संचरे
पशूनां न्यस्येङ्गेषजं गव इति द्वाभ्यामग्निसुपतिष्ठन्ते^४ ऽवाम्
रुद्रमदिमहीति यजमानो जपति^१ यजमानस्यामात्याः सर्व
एकमेकं पुरोडाशमादाय त्यम्बकं यजामह इत्येतमग्निं प्रदक्षिणं
१० दक्षिणानूहनाग्नानाः परियन्ति^५ । तान्पुरोडाशानूर्ध्वमुदस्य प्रति-
लभ्योत्तरतस्तिष्ठतो यजमानस्याञ्जलौ समोष्य भगः स्थ भगस्य
वो लप्सीयेत्युपाददते^६ । एवं द्वितीयं तृतीयं च^१ तृतीये पर्याये^७
नोपाददते^७ । भगेन त्वा संसृजामि मासरेण सुरामिवेति
यजमानः पत्यञ्जलौ च पत्नी दुहितुः पतिकामाया अञ्जलौ
१५ समावपति^१ तान्पुरोडाशान्मूते कृत्वा नौललोहिताभ्यां सूत्राभ्यां

१ Thus all the Mss. exc. H which has ०मुषायमेक. The Vyākhyā periphrases आष्टकरीषे.

२ रुद्र not in MLTV, in R the word is given, but above each aksara a dot is placed.

३ निर्दिशेद्य HAB, निर्दिश्य च MLTV.

४ ०तिष्ठते ML, ०तिष्ठते HATR.BV.

५ पर्यन्ति all the Mss.

६ लप्सी० MLTV, लिप्सी० HB.

७ Thus ATBV, पर्यायेनोपाददते L; पर्यायेनोपाददते M, पर्यायेनोपाददते H

१०० वैखानससूत्रे २०, ११-१२ (०श्रौतसूत्रे ६, ११-१२)

संसजन्ति^१ तमादाय वृत्ते बध्नात्येषते रुद्र भाग इति प्रण-
वान्तेना तमितोरूपतिष्ठन्ते^२ ऽपः परिषिच्याप्रतीचमायन्ति^३
हस्तपादान्प्रचाल्य यथेतमेत्य गोष्ठे मार्जयन्ते^४ ॥ ११ ॥

एधो ऽस्येधिषीमहौत्याहवनीये समिधो ऽभ्याधायापो ऽन्व-
चारिषमिपत्युतिष्ठन्ते तथा पत्नी गार्हपत्य^५ आदित्यं घृते ५
चरुमनुनिर्वपति विष्णवे चरुं निर्वपति^६ यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ
एवान्ततः प्रतितिष्ठतीति विज्ञायते^७ श्वेतो ऽश्वो दक्षिणा
गौर्वा^८ प्रभाते पौर्णमास्येष्टोन्दनप्रभृति^९ व्याख्यातं^{१०} यो अस्याः
पृथिव्या इत्यत्र निवर्तनमितो^{११} ऽन्यत्सिद्धं संतिष्ठते^{१२} संतिष्ठन्ते
साकमेधहवौ^{१३} चतुरहे त्र्यहे द्युहे चतुर्षु मासेषु वा^{१४} वैश्व- १०
देववच्छुनासीरौयहविभिर्यजते^{१५} पञ्च संचराण्येन्द्राग्रं द्वादश-
कपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय पुरोडाशं द्वादश-
कपालं वायव्यं पयः सौर्यमेककपालं^{१६} द्वादशगवं सौरं दक्षिणा^{१७}
यद्युत्तरवेदिर्भवति यथा वारुणप्रघासिकोत्तरविहारवत्स^{१८}सर्पो^{१९}

१ बध्नात्येष some of the Mss. But the Vyākhyā यजमानो मृतमादाय
वृत्ते बध्नाति

२ विष्णवे चरुं निर्वपति AH and the Vyākhyā, विष्णवे च MLTV.

३ Partly T Br. I 2. 5. 1., A reads प्रतितिष्ठतीति.

४ ०मासेनेष्टो० H, ०मास्येष्टो० MATBV; ०मास्ये इष्टो० L.

५ After निवर्तनम् BH ms. इदावत्सरीणां स्तस्मिमाशास्त इति होस्तुत ।—
इतो ऽन्यत्सिद्धं संतिष्ठते VMLT, उतो न्यत्सिद्धं BH, निवर्तनमिति उतो न्यत्सिद्धं
संतिष्ठते संतिष्ठते साक० A. The other parallel passages point to अतो
ऽन्यत्सिद्धम्.

६ मासेषु HB, मासेषु वा MLATV and the Vyākhyā (one copy).

७ वारुणप्र० VMLT, वरुणप्र० HAB—०त्तरतिविहारवौषि HB; ०त्तर-
विहारवत् MLTV.

ऽस्य५ हस्यत्याय त्वेत्युत्तमेन मासनाम्नैककपालमभिजुहोत्यनुव-
त्सरीणा५ स्वस्तिमाशास्ते वत्सरीणामिति वापरपक्षे पर्वण्येतानि
समस्यन्पौर्णमास्या स्वकालयेद्वा^१ व्याख्यातसुन्दनप्रभृत्येकं मास-
मुदसृजदिति निवर्तनमन्त्रः^१ संतिष्ठन्ते चातुर्मास्यानि चातु-
५ र्मास्यानि^१ ॥ १२ ॥

॥ इति श्रौतसूत्रे नवमः प्रश्नः ॥

ऐन्द्राग्नेन सौर्येण प्राजापत्येन वा निरूढपशुबन्धेन प्रति-
 संवत्सरं प्रत्ययनं^१ प्रतिषाण्मासं^२ वा यच्छ्यमाणः पौर्णमास्या-
 ममावास्यायामापूर्थमाणपक्षे पुण्ये नक्षत्रे वा यजेत^३ । मृत्यो-
 रात्मानं निष्क्रीणाति सर्वान्कामानवाप्नोति^४ । पशुबन्धस्य यज्ञ-
 क्रतोः षड्वलिज^५ आग्नीध्रो ब्रह्मा च ब्रह्माणौ होता मैत्रावरुणस्य^६
 होतारावध्वर्युः प्रतिप्रस्थाता चाध्वर्युः^७ । सूर्यं त इति मनसानु-
 द्रुतेनानुवाकेन ऊत्वाग्नावैष्णवमेकादशकपालमन्वारभ्रणीयां
 निर्वपत्यपि वाग्नावैष्णव्यर्चाहवनीये चतुर्गृहीतं जुहोति^८ । शेषं
 हत्वावस्थाप्याहवनीयमुरु विष्णो विक्रमस्वेत्याहवनीये सुवेणाहुतिं^९
 जुहोति^{१०} । ऊतशेषं सुवं चादाय तच्छ्रेणं शस्त्रं प्रदाय गच्छन्ति^{११} ।
 पलाशो^{१२} बिल्वो रोहितकः^{१३} खदिरश्च यूषट्त्वाः^{१४} । पालाशो
 निरूढपशुबन्धस्यातो ऽन्ये सौम्याध्वरस्य^{१५} । तांस्यवराधानतीत्य
 यः समे भूमौ स्वाद्योने रूढ ऋजुरुर्ध्वशाखो वज्रपर्णो वज्रशाखो
 ऽप्रतिशृङ्काग्रो ऽव्रणः प्रत्यङ्मुपनतस्तमत्यन्यानगामित्युपस्थाथ^{१६} तं त्वा
 जुष इति स्पृष्ट्वा देवस्त्वा सविता मध्वानन्निति सुवेण गुल्फ- १५

१ This word not in HR, in view of the following word it seems pleonastic.

२ प्रतिषाण्मास AHRB प्रतिषाण्मास MLTV, प्रतिषाण्मासे(न) the Vyākhyā.

३ षड्वलिज आग्नीध्रो ब्रह्मा च ब्रह्माणौ MLTV; षड्वलिजो ब्रह्मा तृतीय आग्नीध्र-
 ब्रह्माणौ HAB.

४ सुवेण यूपाहुतिं A.

५ पालाशो the Mss.

६ Thus BV; रौहितकः MLT, वालोहितः H; रौहीतकः A and the Vyākhyā (one copy); रौहितकः another copy.

७ Thus AMLTBV; प्रत्यङ्वनतं H.

मात्रे पर्यज्यौषधे त्रायस्त्रैमित्यूर्ध्वाग्रं बर्हिरन्तर्धाय स्वधिते
मैनः हिरिः सौरिति प्रदक्षिणमनचसङ्गं वृश्चेत् ॥ १ ॥

यः प्रथमः शकलः परापतेत्तमप्याहरेद्विमयेणेति प्रागग्र-
मुदग्रं वा निपातयेदनस्यते शतवल्गो विरोहेत्यात्रश्चने हिरण्यं
५ निधाय परित्सीर्याभिजुहोति १ सहस्रवल्गो इत्यात्मानं
प्रत्यभिमुशति १ यं त्रायमिति मूलादग्रान्तं १ शाखाः १ प्रहा-
पयत्यच्छिनो रायः सुवीर इति पञ्चारत्नावयं १ परिवृश्चति
चतुररत्नौ १ चरत्नौ १ वा १ सहोपरेण यूपं १ संचचीताष्टाश्रिम-
स्थूलमनणुं १ गोपुच्छवदानुपूर्व्येणाग्रतो १ ऽणीयांसं विशिष्टाग्निष्टा-
१० श्रिमतष्टद्विप्रादेशोपरं यूपं १ तच्चयत्येषामेवावतक्षणां स्वरं
करोत्यधिमन्थनशकलं च १ यूपस्यैवाग्रत आदायाष्टाश्रि पृथमाचं
मध्ये संनतं चषालं करोति द्युज्जुलं च्युज्जुलं वोर्ध्वं चषालाद्यूपस्था-
तिरेचयत्यतिरिक्ते चषालं संधायातिरिक्तं प्रकाशयति १ ॥ २ ॥

वेदं कृत्वायेणाहवनीयं निरुद्धपशुबन्धस्य षड्भिररत्निभिः प्राचीं
१५ चतुर्भिः पश्चात्तिरश्चीं त्रिभिः पुरस्तात्तिरश्चीं दर्शपूर्णमास-

१ Thus emended; मूलादग्रान्तशाखाः L; मूलादाग्रान्तशाखाः TV; मूला-
ग्रान्तशाखाः BM; मूलाग्रान्ता शाखाः HA.

२ Thus AMLTV, पञ्चारत्नामग्र H, पञ्चारत्नाग्र B.

३ Thus ATV; चतुररत्नौ चरत्नौ वा H, चतुररत्ना (रत्न्या) चरत्ना (रत्न्या)
वा M, चतुररत्नास्थरत्नौ वा L.

४ यूप BHA, not in MLTV

५ Thus A, ०स्थूलमरण M; ०स्थूलमरण L; ०स्थूलमन HB, ०स्थूलमरण TV.

६ आनुपूर्व्येणा ० LHTV, आनुपूर्व्येणा ० MAB.

७ Emended, विशिष्टाग्निष्टाश्रिमतष्टद्विप्रादेशोपरं यूपं त० MLTV (the
last three Mss. om. यूपं), विशिष्टाग्निष्टाश्रिमताष्टद्विप्रदेशेन परो यूपं त० H;
विशिष्टाग्निष्टाश्रिमनुताष्टद्विप्रदेशोपरं A; विशिष्टाग्निष्टाश्रिमताष्टद्विप्रदेशोपरं यूपं B

८ प्रकाशयति BMLA, प्राशयति HR, प्रवेशयति TV.

वदसंनतां वेदिं करोत्यपरिगृहीत उत्तरस्मिन्परिग्राहे वेद्ये
 यूपवटाय^१ देशं शिष्टोत्तरवेदिं शम्यथा परिमिमौते^१ प्रति-
 दिशमुदीचीनायां वा^२ शम्यां निधाय वित्तायनी मे ऽसीति
 चतुर्भिः प्रतिमन्त्रमुदीच्यौ प्राच्यौ च स्फ्येन^३ लेखा अभ्यन्तरं
 परिलिखत्युत्तरवेद्यंसमुत्तरेण^४ प्रक्रमे द्योस्त्रिषु वोत्तरवेदि-
 वत्तूष्णीं चालालं परिलिखति^५ देवस्य त्वेत्यभिमादाय परि-
 लिखितमिति त्रिः प्रदक्षिणं परिलिख्य विदेरग्निर्नभो नामेति
 त्रिवितस्तं खनति^६ ॥ ३ ॥

अग्रे अङ्गिर इत्यग्निं निधाय यो ऽस्यां पृथिव्यामसीति
 पांसूनादायायुषा नाम्नेहीति ह्रत्वा^७ यत्ते ऽनाष्ट्यं नाम^{१०}
 यज्ञियमित्युत्तरवेद्यां निवपति^१ विदेरग्निरिति^६ द्वितीयं
 खालाग्रे अङ्गिर इत्यग्निं निधाय यो द्वितीयस्यामिति द्वितीय-
 मादाय पूर्ववन्निवपति^१ तथा तृतीयं^१ तृतीयस्यामिति विशेष-
 स्तूष्णीं चतुर्थं^१ सिंहीरसि महिषीरसीत्युत्तरवेदिं कृत्वोरु
 प्रथस्वेति प्रथयति^१ ध्रुवासीति स्फ्येन शम्यथा वा संहन्ति^{१५}
 देवेभ्यः शुम्भस्वेत्यङ्गिरवोक्ष्य देवेभ्यः शुम्भस्वेति सिकताभि-

१ Thus emended with some doubt, यूप निधाय H, यूपमानाय TVML, यूपनिमानाय A; यूपन्निर्माय B

२ वा ins all the Mss. . read perhaps उदीचीनायां प्राचीनायां च शम्या निधाय

३ Thus MLTV, चरति त्रिवैस्फ्येन लेखाभ्यन्तर परि० A; चरतीति तिलोद्योभ्यांतर परि० H; चरितेलेखाभ्यन्तर परि० B.

४ Thus emended in accordance with the Vyākhyā, उत्तरेण वेद्यस MLTV, उदीचीनवेद्यसमुत्तरेण ABH.

५ Thus ATV, ऊला MLHB.

६ विदेरग्निरनभो नामेति AB.

रनुप्रकीर्य यत्ते क्रूरं यदास्थितमित्युत्तरेणोत्तरवेदिं प्रोक्षणी-
निनयति^१ पुनरेव ताभिरवोच्चेदित्येक^१ आपो रिप्रं निर्वहते-
त्युत्तरतो दक्षिणतो वा स्फ्येनैकस्फ्यामुल्लिख्यापो रिप्रं निर्वहते-
त्युत्तरवेद्यां प्रोक्षणीशेषं निनयेद्विभ्राड् बृहत्त्वित्युत्तरवेद्याः
५ पर्यन्तानाकल्प्य चतुःशिखण्डे युवती कनीने, इत्युत्तरवेदिं वेदिं
च युगपत्संस्तुत्युत्तरवेदिमध्ये चतुर्दिशं प्रादेशमात्रीं मध्यमा-
ङ्गुलोच्छ्रितामुत्तरनाभिं^२ कल्पयेत्^३ ॥ ४ ॥

इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पालित्येतैर्यथारूपं प्रदक्षिणं
परियन्प्रतिदिशमुत्तरवेदिं^४ प्रोक्षत्युपरिष्टाच्च^५ प्रोक्षणुच्छेदं पूर्व-
१० वदक्षिणत उत्तरवेद्यै निनयेद्यदि द्वाहः पशुरौदुम्बरीभिः^६
शाखाभिश्चन्नामुत्तरवेदिं कल्पयेदाहवनीये ऽग्निप्रणयनीया-
निधानादीष्याग्रये प्रणीयमानायानुब्रूहीति संप्रेष्य दौष्टानिभ्रां-
च्छराव^७ उद्धृत्य सिकतापूरितेन पात्रेणोपयम्येभ्रं चोद्यम्य^८
जानुदग्ने ऽग्नौ धार्यमाणे यत्ते पावकेति शिष्टे ऽग्रावुद्यतहोमं
१५ जुहोति^९ प्रथमायां त्रिरनूक्तायां ह्रलोत्तरवेदिं^{१०} प्राप्य जुक्तां
पञ्चगृहीतं गृहीत्वा हिरण्यं निधायोत्तरवेदिं पञ्चगृहीतेन
व्याघारयति सिंहीरसि सपत्नसाह्यै स्वाहेति दक्षिणं ऽसे
सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेत्युत्तरस्थां ओष्णां सिंहीरसि

१ Thus A, प्रोक्षणी नि० the other Mss.

२ Thus the Vyākhyā, सध्याङ्गु० the Mss

३ पर्यन् (not परियन्) MLTV, परिधिन् A; प्रदक्षिणमयन् H.

४ Thus AB; पशुदौदुब० TV, पशुदुम्ब० H, पशुमौदुब० ML.

५ Thus the Vyākhyā, संप्रेष्य दौष्टान्बराय H, संप्रेष्योद्दौष्टानिभ्रांच्छराव MLTV; संप्रेष्योद्दौष्टान्बराव AB.

६ इभ्र च om. MLTV

७ डला instead of हला MLHB.

रायस्योषवनिः स्वाहेति दक्षिणस्यां ओष्णां सिःहौरस्यादित्यवनिः
स्वाहेत्युत्तरे ऽसे सिःहौरस्यावह देवान्देवयते यजमानाय
स्वाहेति मध्ये भूतेभ्यस्वेति सुचमुद्गृह्णाति हिरण्यं च पौतुद्रवा-
न्यरिधीनादाय विश्वायुरसौति त्रिभिर्मन्त्रैः पूर्ववदुत्तरवेदिं
परिदधाति ॥ ५ ॥

गुग्गुलसुगन्धितेजिने^१ शुक्लोर्णास्तुका पेलस्यान्तरा प्रष्टुं
यद्रोमैतान्संभारानग्नेर्भस्मासौति^२ स ह देवोत्तरनाभौ न्युष्योर्णा-
वन्तमित्युच्यमाने ऽग्ने बाधस्व यज्ञ प्रतितिष्ठेति द्वाभ्यां संभारेषु
ज्वलन्तमग्निमभ्यादधात्यग्नेः^३ कुलायमसौति दक्षिण उपयमनीः
सिकता निवपति^४ मनुष्यत्वा निधौमहीत्युपसमिध्याग्निर्यज्ञं^५
नयतु प्रजानन्निति चतस्रो ऽतिमुक्तौर्ज्ज्वा सप्त त इति पूर्णा-
ऊतिं जुहोत्यथमत्राहवनीयो यस्मादेष प्रणीयते स गार्हपत्य^६
आहवनीयं गार्हपत्यमन्वाहार्यपचनं चान्वाधायैन्नाबर्हिषी^७
सप्तदश सामिधेन्य^८ आश्ववालः प्रस्तर ऐक्षवी विष्टती कार्क्षर्य-
मयाः परिधयो^९ ऽग्नीन्यरिस्तौर्य पाचसादने वैश्वदेववत्पात्रा-
ण्यासादयति ॥ ६ ॥

सुवस्वधितौ^५ वेदसमवत्तधानी^६ द्विगुणां द्विव्यायामां त्रिगुणां
त्रिव्यायामां च रश्मने द्वे दिशूलैकशूला^७ च द्वे कार्क्षयमयौ

१ गुग्गु० ABVHR, गुग्गु० the Vyākhyā.

२ Thus MLATV, ०रोम इतान्स० H, ०रोमयितस्व B.

३ Thus ABMLTV, संभारेष्वाज्ज० HR

४ The verb (apparently आहरति) is missing.

५ सुवस्वधिति all, but cp. X 11, one copy of the Vyākhyā ०तौ.

६ ०धानि all.

७ Thus (nominative!) all

- वपाश्रपण्यौ कुम्भीं हृदयशूलं प्रक्षशाखां स्वरुमौदुम्बरं मैत्रावरुण-
दण्डमास्थान्तं चुबुकान्तं वा प्रथमपरापातितं शकलमरणौ सुवर्ण-
शकलानि येन चार्थः । पवित्रे कृत्वा यजमान वाचं यच्छेति
संप्रेष्य वाग्यतः पात्राणि संमृश्य प्रोक्षितेषु वाचं विसृजते ।
५ परिगृहीत उत्तरस्मिन्परिग्राह आज्येन दध्ना, चोदेहीति संनम्य
संप्रेष्यति । पात्रसंमार्जनकाले सुवानन्तरं सुववत्स्रधितिं संमार्ष्टि ।
वैश्वदेवदाज्यसादनान्तं कृत्वा देवस्य त्वेतिभिमादोयार्धमन्तर्वेद्यर्ध
बर्हिर्वेदि सर्वतः प्रादेशसंमितं यूपपावटं त्रिः प्रदक्षिणं परि-
लिखितमिति परिलिखत्यग्नौयूपपावटं खनोपरसंमितं द्वाङ्गुलेन
१० अङ्गुलेन चतुरङ्गुलेन वोपरमतिखनतादिति संप्रेष्यति । यथोपरं
नाविर्भवति तथा खनत्याग्नीध्रः ॥ ७ ॥

- अध्वर्युरग्रेणावटं यूपं प्रागग्रं स्थापयित्वा यत्ते शिक्कः^१ परा-
वधौदिति यूपं प्रक्षालयति । यवमतीः प्रोक्षणीराहृत्य यूपग्रे
चषालं संधाय पृथिव्यै त्वेति त्रिभिर्मन्त्रैर्यूपस्य मूलमध्याग्राणि^२
१५ प्रोक्षति । शुन्धतां लोकः पितृषदन इति यूपपावटे प्रोक्षणीर्निनीय
यवो ऽसीति यवं प्रहृत्य पितृणां सदनमसीत्यवटे प्रागग्रं
बर्हिरवस्तृणाति^३ । स्वावेशो ऽसीति प्रथमपरापातितं शकल-
मधस्त्वक्कमवधाय घृतेन द्यावापृथिवी आपृणेषां स्वाहेति
हिरण्यं निधाय सुवेणाभिजुहोति । देवस्त्वा सविता मध्वान-
१० क्त्वित्यग्रेणाहवनीयमनिरुप्तेनाज्येन^४ यजमानः प्राच्यां प्रत्यङ्मुख-

१ शिक्कः H only.

२ Thus AB; ०मध्यमाग्राणि MLTV.

३ Thus MLTV, बर्हिरस्तृ० A; बर्हिरुपस्तृ० HR, बर्हिसृ० B

४ Thus MLABTV; ०नीय निरुप्तेन R, ०नीय निर्युत्या० H. The Vyākhyā. लौकिकेन, Āp. असंस्कृतेन.

स्तिष्ठन्पुपुषकलेनानक्ति^१ चषालमुन्मुच्य तेनैव मन्त्रेण यूपाय-
मनक्त्यैन्द्रमसौति चषालमभ्यज्य सुपिप्पलाभ्य इति तं प्रतिमुच्य
यूपायाज्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्य देवस्त्वा सविता मध्वानक्तिति
सुवेणाग्निष्ठामश्रिं संततमभिघारयति यावदुपरं^१ नोपरमनक्त्यै-
नक्तौत्येके^१ रश्नादेशे यूपं सर्वतस्त्रिः परिमृशत्यञ्जनप्रभृति ५
यजमानो यूपं नोत्सृजति यावत्परिव्ययति^१ ॥ ८ ॥

उद्दिवाः स्तभानेति यूपमुच्छ्रयन्यूपायोच्छ्रीयमाणायानुब्रूहीति^१
संप्रेष्यति^१ ते ते धामानीति यूपमवटे ऽवदधाति^१ विष्णोः
कर्माणीति द्वाभ्यामग्निष्ठामश्रिमाह्वनौयाग्निना सदिशं^१ कल्प-
यति^१ ब्रह्मवनिं त्वेति प्रदक्षिणं पुरीषेणानाविरूपं पर्युह्य ब्रह्म १०
दृष्ट्वेति मैत्रावरुणदण्डेन परितो दृंहत्युन्नम्य पृथिवीमित्यपः
परिषिञ्चति^१ देवस्य त्वेति त्रिगुणां रश्नामादायेदं विष्णुर्विच-
क्रम इति सपाण्या रश्नया यूपं त्रिरुन्मार्ष्टि^१ तद्विष्णोः परमं
पदमिति यूपायं पश्येद्रश्नामद्भिः संमृश्य त्रिः संभुज्य^४ मध्यमेन
गुणेन मध्ये नाभिदग्ने वा यूपं परिव्ययन्यूपाय परिवीयमाणा- १५
यानुब्रूहीति संप्रेष्य परिवीरसौति त्रिः प्रदक्षिणं परिवीय
स्यविमदणीयसि प्रवयति^५ दिवः सूनुरसौति स्वरश्नकलमादा-
यान्तरिक्षस्य त्वेत्युत्तमे गुणे ऽग्निष्ठासुत्तरेणावगूहति मध्यमे

१ परिवीयति M. only.

२ Thus RB, यूपायोच्छ्रिय० AMLTV and Vyākhyā, ०योच्छ्रिय० H.

३ Emended, सदृश MLVAT; समृषा HR, समृश B, see Hir. IV. 7.

४ समृशति त्रिः संभुज्य ML, समृज्य समृज्य H; समृज्य त्रिः समृज्य ARB; समृज्य त्रिः संभुज्य T.V.

५ Read परिव्ययति with the Vyākhyā.

द्वयोर्वा^१ कूटकर्णकाणखण्डखञ्जघृष्टवण्डञ्जोणसप्तशफवर्जं पन्नदन्तं
यूथं मातृपितृभ्रातृसखिमन्तं^२ सुपत्नूलितं पट्टानीतं^३ चात्वालो-
त्करावन्तरेण नीत्वा यूपमयेण पुरस्तात्पत्यङ्गुखमवस्थाप्येषे
त्वेति बर्हिषी आदायोपवीरसीति स्रक्षशाखासुपो^४ देवानिति
५ यजुषा प्रजापतेर्जायमाना इमं पशुमित्युग्भ्यां च ताभ्यां तथा
च पशुमुपस्पृशन्निन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टमुपाकरोमीति यथादेवत-
मुपाकरोति^५ ॥ ६ ॥

सुरक्षिते बर्हिषी निधाय स्रक्षशाखां च प्रजानन्तः प्रति-
गृह्णन्तीत्युपाकृत्य^६ पञ्च जुहोत्यग्निं मन्यति^७ मथिलोपाकुर्या-
१० दित्येके^८ ऽग्नेर्जनिचमसीत्यवशिष्टं शकलमादायापरेणाहवनीयं^९
बर्हिषि निधाय तस्मिन्वैश्वदेववद्भौ^{१०} निदधाति तथारणी^{११}
चादायाज्यस्थाल्या बिले ऽभ्यज्य घृतेनाक्ते^{१२} इत्यभिमन्त्र्यायुरसीति
प्रजनने प्रमन्थं संधायाग्रये मथ्यमानायानुब्रूहीति संप्रेष्यति^{१३}

१ सखिवत् MLTV.

२ पट्टानित ML; पट्टालित T, missing in the other Mss It is uncertain whether this word belongs to the original text The Vyākhyā makes no mention of it

३ The redaction of the close of the khanda is different in H. with MLTV the Vyākhyā agrees A runs स्रक्षशाखां (उपो देवानिति प्रजापतेर्जायमाना इमं पशुम्) इन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टमुपाकरोमीति यथादेवत्यं च चतुर्भिस्ताभ्यां तथा च पशुमुपाकरोति, likewise (without the marginal addition) BH, only यथादेव चतुर्भिः

४ प्रजानन्त प्रतिगृह्णन्ति० VMLT, प्रजनन प्रतिगृह्णीति० H, प्रजानन्तः प्रतिगृह्णीयौ० A, प्रजानन्तः प्रतिगृह्णन्ति B

५ शकलमादाय MLATV, शकलमवदाय HB

६ द्भौ नि० ABHRV; द्भौग्नि० MLT.

७ तथारणी THRAN; तदरणी or ०णि MLB

८ ०नाक्ते इत्य० AMLTV; ०नाक्तावित्य० HB

११० वैखानससूत्रे २१, १०-११ (०श्रौतसूत्रे १०, १०-११)

चिरनूक्तायां वैश्वदेवदग्निप्रहरणान्तं करोति । यदि मथ्यमानो
न जायेत तत्स्थाने^१ हिरण्यं व्याहृतौभिर्जुञ्ज्याद्ग्रावग्निरिति^२
प्रहृत्याभिज्ञत्य देवस्य वेति द्विगुणं रश्नामादाय तदग्रेण
पशोर्दक्षिणं बाहुमुन्मृज्य चतस्य त्वा देवहविः पाशेनारभ इति
दक्षिणे पूर्वपादे ऽर्धग्निरसि च^३ प्रतिमुच्य धर्षा मानुषानिति ५
पुरस्तात्प्रत्यङ्मुखमुदङ्मुखं वा यूषे पशुं नियुनक्त्यङ्गिस्त्वौषधीभ्यः
प्रोक्षामीति प्रोक्षत्यपां पेरुरसौत्यपः पायथित्वा स्वात्तं चिदि-
त्यधस्तादुपोक्षति सर्वत एवैनं मेधं करोतीति विज्ञायते^४ ।
वेदिनिधानादि । सुच्यमाचार्योदङ्गतिक्रम्य सं ते प्राण इति
पशोर्दक्षिणे ऽर्धग्निरसि जुह्वा समज्य सं यजचैरङ्गानौति ककुदि १०
सं यज्ञपतिराग्निषेति भसदि मखस्य शिरो ऽसीति प्रतिपद्य
होतारं वृत्वाश्राव्य प्रत्याश्राविते मित्रावरुणौ प्रशास्तारौ
प्रशास्तादिति मैत्रावरुणं वृणोते । ॥ १० ॥

असौ मानुष इत्यस्य नाम गृह्णात्यस्मै दण्डं दद्याद्वक्रो
ऽविधुरो^५ भूयासमिति गृह्णाति । जीवति पशावेकादश १५
प्रयाजान्यजत्याश्राव्य प्रत्याश्राविते ऽध्वर्युः समिद्धः प्रेथेति
मैत्रावरुणं प्रति प्रथमं प्रयाजं संप्रेथति प्रेथेत्युत्तरान्होता
यच्चदित्यसौ होतारं चोदयति । चतुर्थे प्रयाजे प्राप्ते ऽर्धं^६ समा-

१ तत्स्थाने HA, ततस्तत्स्थाने MLTBV.

२ व्याहृतौ (or ति) भिर्जु० ABMLTV; व्याहृतौर्जु० H.

३ च om. AMBH

४ See Ts. VI. 3. 6. 4.

५ अवक्रो विधुरो (विदुरो) MLT, अविचुरो विदुरो H, अविष्टो विधुरो A, अवचिचुरोविदुरो B. The last word should be ऽविधुरो (as probably V).

६ ऽर्धं not in HB (ङ A).

नीयाद्यमे सर्वं समानयत^१ । इष्टे दशम एकादशायाज्यमव-
 शिनष्टि^२ । तान्यजमान आद्यैरनुमन्त्रनैश्चतुरो ऽनुमन्त्र्य चतुर्थ-
 स्थानुमन्त्रणेन दुरः प्रमृतीस्त्रीनुत्तमेनेतरानुदङ्कृतिक्रम्याध्वर्यु-
 र्घृतेनाक्ताविति जुह्वा स्वरुस्वधितौ अनक्ति त्रिः^३ स्वरं सक्त-
 ५ त्वधितेरेकामश्रिं^४ घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथामिति स्वरुस्वधितिभ्यां
 पशुं समनक्ति^५ ॥ ११ ॥

शमितरेषा ते ऽग्निः प्रज्ञातास्त्वित्यादिश्य शमित्रे स्वधितिं
 प्रयच्छति^६ । यथापूर्वं स्वरुमवगुह्य^७ पर्यग्नये क्रियमाणायानु-
 ब्रूहीति संप्रेष्यत्याग्नीध्र आहवनीयादुल्लुक्कमादाय परि वाज-
 १० पतिरिति त्रिः प्रदक्षिणं षट् पर्येति पशुं शमित्रदेशं चालालं
 थूपमाहवनीयमाज्यानि च^८ । ये बध्यमानमनु बध्यमाना इति
 त्रिभिरपाव्यैः प्रतिपर्यायं जुहोत्यपिसृज्याहवनीय उल्लुक्कं त्रिः
 पुनर्यथेतं प्रतिपर्येति^९ । प्रसुच्य पशुमाश्राव्य प्रत्याश्रावित
 उपप्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्य इति संप्रेष्यत्यग्निगुं होतानुवक्ति^{१०} ।
 १५ रेवतीर्यज्ञपतिमित्यध्वर्युयजमानौ वपाश्रपणीभ्यां बर्हिभ्यां स्रज-
 शाखया च पशुमन्वारभते^{११} ॥ १२ ॥

नाना प्राण इति यजमानमभिमन्त्रयते^{१२} । प्रास्मा अग्निं
 भरतेत्युच्यमाने तदुल्लुक्कं^{१३} पुनरादायाग्नीध्रः प्रथमो ऽन्तरेण
 चालालोत्कराबुदङ्कृतिक्रामत्युरो अन्तरिक्षेत्यन्तरेण चालालो-

१ Before स्वरु VAT and the Vyākhyā have त्रि, this belongs to the text, B. द्विः (as Hir).

२ ०गूछ MALTIV and the Vyākhyā (one copy).

३ Thus ABRH; अनुमन्त्र० MLTV.

४ Thus R, उच्यमाने त्यतल्लुक्कं H; उच्यमाने उल्लुक्क MLTV, उच्यमान तदुल्लुक्कमादाय A, ०मानेल्लुक्क B.

११२ वैखानससूत्रे २१, १३-१४ (०श्रौतसूत्रे १०, ११-१४)

त्करावुदङ्मुखं पशुं नयन्ति^१ । प्राजहितादुल्मुकमादायाग्रीध्रो
निष्क्रामतीत्येक^२ । उत्तरेण चात्वालं ग्रामित्रायतनं^३ । तस्मि-
न्नुल्मुकमाधय^४ । ग्रामित्रमुत्तरेणातिक्रामत्युदीचीना^५ । अथ पदो
निधत्तादित्युच्यमाने समस्य तनुवा^६ भवेत्युपाकरणबर्हिषोरन्य-
तरदक्षिणेन ग्रामित्रं प्रागयमुदगग्रं वा न्यस्यत्ववध्यगोहं पार्थिवं^७ ।
खनतादित्युच्यमान ऊवध्यगोहं खनति^८ । तस्मिन्बर्हिषि पशुं
प्रत्यक्षिरसमुदीचीनपादं^९ संज्ञपयन्त्यमायुं कृण्वन्तं संज्ञपयतेति
संप्रेष्य^{१०} यथेतं पराञ्च आवर्तन्त^{११} । इह प्रजा विश्वरूपा रमन्ता-
मिति पृषदाज्यमवेक्षमाणाः पराञ्च आसत^{१२} । इन्द्रस्य भागः सुविते
दधातनेत्यध्वर्युर्द्यदि रौति पशुस्तमभिमन्त्रयते^{१३} । स्वर्विदसौति^{१४} ।
चतुरो मन्त्रान्संज्ञयमाने यजमानो जपति नाना प्राण इत्य-
ध्वर्युर्यत्पशुर्मायुमकृतेति संज्ञप्ते संज्ञप्त्रहोमं जुहोति^{१५} ॥ १३ ॥

ग्रामितार उपेतनेति पशुमभ्युपयन्नदिति^{१६} । पशुं प्रमुमोक्षिति
संज्ञप्तात्पाशं प्रमुञ्चति^{१७} । तमेकशूलयादायारातीयन्तमधरं
कृणोमीतीमां दिशं निरस्यति^{१८} । नमस्त आतानेति पत्न्यादित्य-
मुपतिष्ठते^{१९} । ऽनर्वा प्रेहोति प्रतिप्रस्थाता पूर्णपात्रेण सह

१ नयन्ति MLTV ; नयन्ति RBH , this passage is missing in A.

२ आदाय BMLHR and Vyākhyā , आधाय ATV

३ ०तिक्रामन् उदीची० ML , ०तिक्रामनुदीची० TV , ०तिक्रात्युदीची०
HB , तिक्रामत्यु०, A

४ तनुवा BMLTV , तन्वा RH , तनवा A.

५ प्रत्यक्षिर० VMLAT , प्रत्यक्षिर० HB

६ प्रेष the Mss. , सप्रेष the Vyākhyā.

७ पशुस्तमभि० LATV , पशुमभि० MHB

८ स्वर्वि० AHB and Vyākhyā ; सुर्वि० MLTV

९ The Vyākhyā points to अभ्युपयन्ति ; ०भ्युपयतदि० A.

वैखानससूत्रे २१, १४-१५ (०श्रौतसूत्रे १०, १४-१५) ११३

- पत्नीमुदानयत्यन्तरेण चात्वालोत्कराबुदङ् पत्नीं निष्क्रामयत्यापो
 देवीरिति निष्क्रान्तामध्वर्युरपो ऽवमर्शयति^१ वाक् त आष्या-
 यतामित्येतैर्यथालिङ्गमनुपूर्वं पत्नी पशोः प्राणानाष्याययत्य-
 ध्वर्युर्वाभिषिञ्चति^२ । या ते प्राणानिति हृदयमभिमृशति^३ ।
 ५ तानेव प्राणान्युनः संमृशतीत्येके^४ । नाभिस्तु आष्यायतामिति
 नाभिं मेद्रं त आष्यायतामिति मेद्रं पायुस्त आष्यायतामिति
 पायुं शुद्धाश्चरित्रा इति संग्रह्ये^५ चतुरः पादान्प्रक्षालयति^६ ।
 शमहोभ्यामित्यनुपृष्टं शेषं निनयति दक्षिणतो वोक्तानं पशु-
 मावत्ये^७ दक्षिणेन नाभिं ब्रुजुले अङ्गुले वा विवर्ते^८ ऽवशिष्ट-
 १० सुपाकरणवर्हिषोरन्यतरदोषधे चायस्त्रैनमिति प्रागयं निदधाति^९ ।
 स्वधिते मैनः^{१०} हिंसीरिति स्वधितिना तिर्यगाच्छिनत्त्यग्र-
 मादाय^{११} सुरक्षितं निदधाति मूलं लोहितेनाक्ता^{१२} रक्षसां भागो
 ऽसीतीमां दिशं निरस्वेदिदमहः^{१३} रक्षो ऽधमं तमो नयामीति
 तत्सव्येन पदातिष्ठेत्^{१४} ॥ १४ ॥
 १५ तौ^{१५} पाणिपादौ प्रक्षाल्याप उपसृश्येधे^{१६} लेति वपामुत्खिद्य
 घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णाथामिति वपया दिशूलां वपाश्रपणीं^{१७}

१ ०ध्वर्युर्वाभिषि० MLTV ; ०ध्वर्युरभिषि० HAB.

२ Thus ABMLTV ; प्रमृच्छ H.

३ ०वत्य the Mss. ; ०वत्ये the Vyākhyā.

४ विवर्ते LTV, निवर्ते M, पिवत H ; ०ङ्गुलेवावर्तमन्ववशि० A ; विचत्तमव० B. The Vyākhyā : आवर्ते. Cp. Baudh. विवृत्त.

५ Thus MLHTBV ; तिर्यगाच्छत्यङ्गिन्नस्याग्रमादाय A.

६ Thus A, लोहितेक्ता MLTV ; लक्ष्मि BH, रक्षिरेणाक्ता the Vyākhyā.

७ Thus all the Mss and the Vyākhyā (one copy) ; ततः another copy.

११४ वैखानससूत्रे २१, १५-१६ (०श्रौतसूत्रे १०, १५-१६)

प्रोर्णोत्यूर्ज^१ त्वेत्येकशूलयोपहणन्ति वपा यथा विस्तीर्णा^२
भवति^३ देवेभ्यः शुभ्रस्वेति तां प्रोक्ष्य देवेभ्यः शुभ्रस्वेति
स्वधितिना वपामुन्मृज्य देवेभ्यः कल्पस्वेत्यभिमन्त्र्याच्छिन्नो रायः
सुवीर इति तामधस्तादुन्तत्वति^४ शमिता वपोद्धरणं मुष्टि-
नापिदधाति यावद्वपां जुहोति^५ वपामद्भिरभ्युक्ष्य प्रत्युष्टमिति ५
शामित्रे प्रतितय नमः सूर्यस्य संदृश इत्यादित्यमुपस्थाप्य शामि-
त्रादेकोल्लुकमादायाग्रीध्रः पूर्वं गच्छत्यन्वगध्वर्युर्वपाश्रपणीभ्यां
वपां धारयन्नुर्वन्तरिक्षमिति^६ गच्छति^७ यजमानो वपाश्रपणी
पुनरन्वारभेतेप^८ त्वाग्ने दिवे दिव इति तिसृभिराग्रीध्रो
ऽध्वर्युयजमानश्चाहवनीयमुपयन्ति^९ तत उल्लुकमपिसृज्याहव- १०
नीयस्थान्तमे ऽङ्गारे वपां निगृह्य^{१०} वायो वौहि स्लोकानामिति
सुरक्षितं किन्नायमधस्तादपाया अन्तमे ऽङ्गारे प्रास्यत्यन्तरा
यूपमाहवनीयं च प्रतिप्रस्थाता वपामाहृत्य दक्षिणत उदङ्मुखो
वपां श्रपयति^{११} त्वामुते दधिरे हव्यवाहमिति वपां सुवेणाभि-
जुहोति^{१२} प्रादुर्भूतेषु स्लोकेषु स्लोकेभ्यो ऽनुजृहीति संश्रेयति^{१३} १५
जुषस्व सप्रयस्तममिति स्लोकीया होता प्रतिपद्यते^{१४} ॥ १५ ॥
श्वेनो^{१५} सुष्टतां वपां कृत्वा सुपिप्पला ओषधीः कृधी-

१ प्रोर्णोत्यूर्जे AMTV, प्रोर्णोत्वोर्जे HB, प्रोर्णोत्योर्जे L, this, and प्रच्छाद्य of the Vyākhyā, points to gerund.

२ Thus MLATV; यथावस्ती० H, यथाभस्ती० B.

३ Thus A, इति गच्छन्ति BHR, इत्यनुगच्छन्ति M (LTV omit this passage).

४ Thus A, ०रभेत उप BM; ०रभत उप HR.

५ Thus BHR, निगृह्य MLV, निरुह्य T

६ Thus AHRB, श्वेतां ML; श्वेतां TV.

त्युत्तरवेदिश्रोण्यां दक्षिणस्यां बर्हिषि स्रजशाखायां निधाय
 प्रयुता द्वेषाः सौति वपाश्रपण्यौ प्रवृहति^१ । घृतवतीमध्वर्यो
 सुचमित्युच्यमाने जुहूपभृतावादायात्याक्रम्याश्राव्य प्रत्याश्राविते
 स्वाहाकृतिभ्यः प्रेथेति संप्रेथ्यति^२ । वषट्कृते ऊत्वा प्रत्याक्रम्य
 ५ प्रयाजशेषेण ध्रुवां पृषदाज्यं च सकृत्सकृदभिघार्य वपामभि-
 घारयति^३ नोपभृतं^४ । पशावाज्यभागौ कृत्वा जुह्वासुपस्तीर्य
 हिरण्यशकलं निधाय कृत्वा वपामवद्यतुपरिष्ठाद्विरण्यमव-
 धायाभिघार्येन्द्राग्निभ्यां^५ कागस्य वपाया मेदसो ऽनुब्रूहीति
 संप्रेथ्यत्याश्राव्य प्रत्याश्रावित इन्द्राग्निभ्यां कागस्य वपां मेदः^६
 १० प्रस्थितं प्रेथेति संप्रेथ्यति^७ । मैत्रावरुणो होतारं चोदयति ।
 प्राग्वपाहोमात्स्वाहा देवेभ्य इति पूर्वं परिवयं ऊत्वा वषट्कृते
 जातवेदो वपया गच्छ देवानिति वपां ऊत्वा देवेभ्यः स्वाहेत्युत्तरं
 परिवयं ऊत्वा प्रत्याक्रम्य वपोद्वरणमभिघारयति^८ । स्वाहोर्ध्व-
 नभसमित्याहवनीये विषूच्यौ वपाश्रपण्यौ प्रहरति^९ । संस्वावे-
 १५ णाभिऊत्वा सुचावन्यत्र सादयत्यत्र वरं ददाति यजमानस्तिष्ठो
 वा दक्षिणाः^{१०} ॥ १६ ॥

आपो हि ष्ठा मयोभुव इति तिसृभिरिदमापः प्रवहन्
 निर्मा सुञ्चामीति द्वाभ्यां च सर्वे पत्नी च चालाले ऽङ्गि-
 मार्जयन्ते^{११} । ऽथाध्वर्युरग्नौत्यशुपुरोडाशं निर्वप प्रतिप्रस्थातः पशं

१ Thus TBV, प्रवृहति A; प्रवृहति L; प्रवृहति M, प्रहरति HR

२ Thus MLTV; वपां द्विरभि० AHRB; द्वि not in the Vyākhyā.

३ Thus TV, ०वदाय MLAB (H incomplete here).

४ Thus L and the Vyākhyā, वपा मेदसः M, वपा मेदः VAT;
 वपाया मेदसः HBR and the Vyākhyā (another copy).

११६ वैखानससूत्रे २१, १७-१८ (०श्रौतसूत्रे १०, १७-१८)

विशाधीति संप्रेष्यति^१ समानदेवतं^२ पशुनैकादशकपालं
 ब्रौहिमयं पुरोडाशमाग्नीध्रो निर्वपति^३ प्रतिप्रस्थाता पशुं
 विशास्ति^४ हृदयजिह्वावचांसि तनिम^५ मतसू सव्यं दोरुभे
 पार्श्वे दक्षिणा ओणिर्गुदद्वतौयमित्येकादश देवतानि^६ दक्षिणं
 दोः सव्या ओणिर्गुदद्वतौयमिति सौविष्टकृतानि^७ क्लोमानं^८
 स्त्रीहानं पुरीततं वनिष्ठमध्युद्धिं मेदो जाघनीमित्युद्धरति^९ गुदं
 मा निर्लेषीर्वनिष्ठुं^{१०} मा निर्लेषीरिति^{११} संप्रेष्यति^{१२} यद्यच्च मेध्यं
 मन्यते^{१३} कुम्भ्यां^{१४} पशुं समवधाय शामित्रे अपयति^{१५} शूले
 हृदयमुपदद्य प्रतपत्यवध्यगोहे शकृत्संप्रविध्यति लोहितं च
 निरस्यति^{१६} शृते पशौ पुरोडाशेन प्रचरेज्जुह्वपभृतरूपस्तीर्या-^{१७}
 वदायाभिघार्येन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्थानुब्रूहीति संप्रेष्यत्याश्राव्य
 प्रत्याश्रावित इन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्य प्रेष्येति संप्रेष्यति^{१८}
 मैत्रावरुणो होतारं प्रेष्यत्यौपभृतं जुह्वां निधायाग्नये ऽनुब्रूहीति
 स्विष्टकृते संप्रेष्यत्याश्राव्य प्रत्याश्राविते ऽग्नये प्रेष्येति संप्रेष्यति^{१९}
 मैत्रावरुणो होतारं प्रेष्यति^{२०} ॥ १७ ॥

१५

वषट्कृते ऊत्वा विरुज्य प्राग्निचमवद्यतीडां च न यजमान-
 भागमिडान्तः पशुपुरोडाश^{२१} उपहृतामिडां मैत्रावरुणषष्ठाः

१ Thus MLHR, ०दैवत ATBV.

२ Thus TV, ०वचांसितपम ML, ०वचांसितनिमद् RH; ०वचांसि-
 तमनिमद्वितले B, ०वचांसितनिमत्तसु A. Cp X 19.

३ Thus the Vyākhyā only, निर्लेषी V, निर्लेष्टी० and निर्लेषी०
 T; निर्लेषी० R; निर्वेषी० the other Mss.

४ तत्कुम्भ्यां VMLT; कुम्भ्यां AHRB. Separation of sentences
 uncertain.

५ RHB om. संप्रेष्यति.

- प्राश्नन्ति ^१ प्रस्तरे मार्जयन्ते ^१ कृत्स्नसंस्थेत्येके ^१ जुक्कां पञ्चगृहीतं
गृहीत्वा^१ पृषदाज्यं गृहीत्वा^१ सुवं पृषदाज्यं चादाय गृह्णन्
हविः^२ शमितरित्यभ्यागम्याभ्यागम्य^३ त्रिः पृच्छति ^१ गृह्णन्मिति
शमिता त्रिः प्रत्याहोत्तरतः परिक्रम्य शूलाद्भृदयं प्रवृह्य
५ कुम्भ्यामवधाय सं ते मनसा मन इति पृषदाज्येन हृदयमभि-
घारयत्यूष्माणमुद्गतं स्वाहोष्माणो ज्यथिष्या इत्यनुमन्त्य यस्त
आत्मा पशुष्वित्याज्येन पशुमभिघार्य दृष्ट्वा गा इति कुम्भी-
मुदास्य^४ यूपहवनीययोरन्तरेण^४ दक्षिणातिहृत्य वपावत्पञ्चहोत्रा
पशुमासादयति षड्भोत्रा वा ^१ हृदयशूलं सुरक्षितं निदधाति ^१
१० जुक्कामुपमृति वसाहवन्त्यां समवत्तधान्यां च चतसृष्वज्येनोप-
स्तृणाति ^१ जुक्कां हिरण्यशकलं निदधात्युपमृति च ^१ स्रज-
शाखायां स्वधितेरश्याक्तया^५ हविषो ज्वदानान्यवद्यन्मनोतायै
हविषो ज्वदीयमानस्यानुब्रूहीति संप्रेष्यति ^१ हृदयस्याग्रे ज्वद्यत्यथ
जिह्वाया अथ वक्षस ^१ एतद्वै पशोर्यथापूर्व^६ ^१ यथाकाम-
१५ सुत्तरेषामवद्यति ^१ यथोद्भृतमवद्यतीत्येके ^१ मध्यतो गुदस्था-
वद्यति ^१ द्विर्द्विरवदाय दैवतानि जुक्कां ^१ सौविष्टकृतानि सक्तत्स-
क्तद्वदायोपमृति निधाय शेषाणि समवत्तधान्यां निदधाति ^१
गुदं द्विधा विभज्य स्ववीथ उपयङ्भ्यो निदधाति ॥ १८ ॥

१ पञ्चगृहीत पृषदाज्यं गृहीत्वा VLT, पशु च गृहीत गृहीत्वा पृषदाज्यं
गृहीत्वा M; पञ्चगृहीत गृहीत्वा HB; पञ्चगृहीतान्यपृषदाज्यं गृहीत्वा A The
Vyākhyā agrees with text as constituted above.

२ AHB ins. सु after हवि (perhaps pointing to pluti?).

३ ०भ्यागम्याभ्यागम्य AR; ०भ्याक्रम्याक्रम्य H, ०भ्यागम्य MLTV, ०भ्यागम्य B.

४ From उदास्य unto ०न्तरेण missing in A, HB are the corrupt.

५ ०श्रा० ATVH, ०त्रिया० MLB.

६ Cited from TS. VI. 3. 10. 4 (वै १)

अणीयस्त्रैधं^१ विभज्य मध्यमं द्विधा कृत्वा जुह्वां निधा-
 यावशिष्टयोरन्यतरत्स्यवीय उपभृतीतरत्समवत्तधान्यां निदधाति^१
 त्रैधं मेदो विभज्य यूष्णवधाय^२ तृतीयेन जुह्वं प्रोर्णोति
 तृतीयेनोपभृतं चोपस्तृतसमवत्तधान्यां^३ हृदयजिह्वावचांसि
 तनिम मतसू गुदमेदसोस्तृतीयौ भागौ षड्वनिष्ठं सप्तमं कृत्वा-
 नस्थिभिरिडां वर्धयति^४ । क्लोमानं स्त्रीहानं पुरीततमित्यवधाय
 यूष्णोपसिञ्चति^५ । शीर्षांसाणूकापरसक्थीन्यनवदानौयानि शृतैः
 संनिधायैन्द्रः प्राण इति संमृशत्यपां त्रौषधौनामिति वसाह्वन्या-
 सुपस्तीर्य वसां गृह्णाति^६ । श्रीरसीति स्वन्तीं धारां स्वधितिना
 सकृच्छिनत्ति द्विः पञ्चावत्तिन^७ । आपः समरिणन्निति पार्श्वेन^{१०}
 वसाहोममपिदधाति^८ । दैवतेषु सौविष्टकृतेष्ववत्तेषु^९ यूष्णोपसिक्तं
 हिरण्यकलमवधायामिघार्येन्द्राग्निभ्यां कागस्य हविषो ऽनु-
 ब्रूहीति संप्रेष्यत्याश्राव्य प्रत्याश्रावित इन्द्राग्निभ्यां कागस्य हविषः
 प्रेष्येति संप्रेष्यति^५ । मैत्रावरुणो होतारं प्रेष्यति^६ । याज्याया
 अर्धचान्ते प्रतिप्रस्थातोत्तरतस्तिष्ठन् घृतं घृतपावान इति वसा-
 होमं जुहोति^७ । वसाहोमोच्छेषेण^८ वाजिनवद्दिशः प्रति यजत्यत्रैव
 तिष्ठन् जुह्वासुपस्तीर्य पृषदाज्यात्सकृत्सुवेणादाय^९ जुह्वावदाय^८

१ त्रैधा MLH, त्रैध HTBV.

२ यूष्णवधाय BHTV, ०वधायवदाय A, यूष्णवदाय L, in M this passage has been omitted.

३ चोपस्तृतसमव० LATV, चोपस्तीर्य समव० HB.

४ यत्र ins AHB

५ H. om. संप्रेष्यति

६ ०होमोच्छेषेण AHTBV, ०होमशेषेण ML, ०होमोच्छेषण R.

७ Thus AHR, ०ज्यात् किञ्चित्सकृत् MLTVB.

८ Thus the Mss; read अवधाय instead of अवदाय ?

द्विरभिघारयति । वनस्पतये ऽनुब्रूहीति संप्रेष्यत्याश्राव्य प्रत्या-
आविते वनस्पतये प्रेष्येति^१ ॥ १६ ॥

मैत्रावरुणो होतारं प्रेष्यति । वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धे
ऽतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोत्यौपमृतानि जुक्त्वा विपर्यस्याग्नये
५ स्विष्टकृते ऽनुब्रूहीति संप्रेष्यत्याश्राव्य प्रत्याआविते ऽग्नये
स्विष्टकृते प्रेष्येति संप्रेष्यति^१ मैत्रावरुणो होतारं प्रेष्यति ।
वषट्कृते वनस्पतिवद्धुत्वा प्रत्याक्रम्य यथायतनं सुचौ सादयति ।
मेदस्विनीमवान्तरेडामवद्यति । मेदसोपस्तीर्य होतुर्हस्ते प्रकृति-
वदिडामवदाय मेदसाभिघारयति । होत्रे ऽधुद्धिं हरत्यग्नीध्रे
१० मेदस्विनं वनिष्ठं ब्रह्मणे वचो । वयं सोम व्रते तवेति ब्रह्मा
तप्त्राभ्राति । प्राश्याचम्यान्तर्वेदि मार्जयन्ते । ऽग्नीदौपयजानङ्गा-
रानाहरोपयष्टरूपसौद ब्रह्मन्युस्थास्यामः समिधमाधायग्नी-
त्परिधींश्चाग्निं च सक्तत्सक्तत्संमृद्धौति संप्रेष्यति । ग्रामित्रादाग्नी-
ध्रीयादाग्नीध्रो ऽङ्गारानाहत्योत्तरस्थां वेदिश्रोण्यां होत्रीये वा
१५ बर्हिर्व्यूह्य न्युषोपसमाधाय निहितं स्थवीयो गुदकाण्डमेका-
दशधा तिर्यगसंखिन्दन्युच्छिद्यानूयाजानां ऊतं ऊतमपर्यावर्तय-
न्युतिप्रस्थाता समुद्रं गच्छ स्वाहेत्येतैः प्रतिमन्त्रं वसाहवन्या
हस्तेन वोपयजति । ॥ २० ॥

यदुपमृति पृषदाज्यं तज्जुक्त्वामानीय तामेवोपमृत्य सकृ-
२० दृक्षिणातिक्रान्तः पृषदाज्येनैकादशानूयाजान्यजत्याश्राव्य प्रत्या-

१ प्रेष्येति ALTVH, प्रेष्यति MB. Read probably with the Vyākhyā वनस्पतये प्रेष्येति संप्रेष्यति.

१ Only in MLTV, H and AR are incomplete, R omits the word.

ध्रुवामाष्याय यज्ञ यज्ञं गच्छेति त्रीणि समिष्टयजूषि
 जुहोति^१ हृदयशूलेन चरत्यसंसृग्नहृदयशूलमन्तरेण चात्वाल्लो-
 त्करावुदङ् गत्वा^२ शुगसि तमभिगोचेति द्वेयं मनसा ध्यायन्
 शुष्कस्य चार्द्रस्य च सन्धावुद्दासयत्यप उपसृश्य धान्नो धान्न
 ५ इत्युपस्थाय सुमित्रा न इत्यङ्गिर्मर्जयन्ते^३, प्रतीचमागत्यैधो
 ऽखेधिषीमहीत्याहवनीये समिध आधायापो अन्वचारिष-
 मित्युपतिष्ठन्ते^४ तथा गार्हपत्ये पत्नी च^५ सर्वेषां पशुबन्धाना-
 नेष कल्पो^६ नमः सखिभ्यः^७ सन्नान्मावगाताग्रासानः सुवीर्य-
 मिति यजमानः संस्त्रिते द्यूमुपतिष्ठत उपतिष्ठते^८ ॥ २२ ॥

इति श्रौतसूत्रे दशमः प्रश्नः ॥

१ उदं गत्वा MB, उदगत्वा ALHTV.

२ सख्यः A, सख्यः the Vyākhyā, सखिभ्यः MLBTv; सक्तिभ्यः H,
 op. Āp. VII. 28. 2, but Hir. VI. 25 सखिभ्य.

अथ सौत्रामणी^१ । तथा ब्राह्मणो राजन्यो वैश्यो वा भूति-
 कामो यजेत सोमातिपवितः सोमवामी राजा चापरुद्धो^२
 ऽभिचरन्नभिचर्यमाणो ऽभिषेकेषु च सर्वत्र^३ । सौत्रामण्या यज्य-
 माणस्य पुरस्तात् त्रिरात्रे सीसेन क्लीबाच्छष्पाणि व्रीह्यादीन्
 क्रौणाति^४ । तानि क्षौमे न्युषोपनह्यत्यग्न्यन्वाधानादि परि- *
 स्तरणान्तं कृत्वा पाणिप्रचालनादि प्रतिपद्य कपालानां स्थाने
 स्थालीं प्रयुनक्त्यश्विभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुत्रामणे प्रभृता-
 न्व्रीह्यैर्निर्वपति^५ । तेव्वर्धानवह्य चरुकल्पेन अपयत्यर्धान्
 गार्हपत्ये लाजान् भर्जयत्येण^६ । गार्हपत्यनवटं खात्वा तस्मिंश्चरुं
 सुरायाः कल्पेन सुरा संदर्धाति यथा परिसुद्धवति^७ । स्वादीं^{१०}
 लेति परिस्रुता शष्पाणि संसृजति^८ ॥ १ ॥

सोमो ऽस्यश्विभ्यामिति संसृष्टानभिष्टुति^९ । तिसृषु रात्रिषु
 व्युष्टासु पशुबन्धस्तायते सौत्रामणिः^५ । तस्या^१ निरुद्धपशुबन्धवत्
 कल्पः^१ । सौमिकवेदिदतीये^७ यजत इति विज्ञायते । पूर्वद्यु-
 रेकमेव यूपं क्षिन्ति^१ । त्रीनित्येके^१ प्राक्तनेन वेदेन कार्यं^{१५}

१ राजाचापरुद्धो TBHV ; राजावापरु० MLR ; राजापरु० A, राजा-
 चापरुध्य the Vyākhyā.

२ Thus B, हर्जयत्येण A, हर्जयत्य० H, भर्जयत्य० VMLT and the
 Vyākhyā.

३ परिस्रुत् भ० H, परिगृह्ण० VLT, परिस्रुग्भ० A, परिस्रुग्भ० M. परि-
 सुक् भ० B.

४ संसृष्टान० all the Mss and the Vyākhyā, read संसृष्टान० ?
 (viz सुरास्)

५ ? सौत्रामण A, सौत्रामणि VLT, ०मणी M, BH corrupt.

६ तस्या ABMLTV, तस्य H only.

७ सौमिक० AMLTV, सौम्य० HB, cp Āp XIX. 1. 14.

करोत्युत्तरवेदेर्दक्षिणतो विमिता^१ परिस्तृता भवति यदि
 ब्रह्मः कालो^१ यस्मिन्काले ऽध्वर्युत्तरवेदिं करोति तदा
 प्रतिप्रस्थाता चालालात्पुरौषमाहृत्योत्तरवेदिं^२ दक्षिणेन खरं
 चतुरश्रं ब्रह्मलोलतं करोत्येणान्वाहार्यपचनं द्वितीयं खरं च^३
 ५ यदाध्वर्युरग्निं प्रणयति तदान्वाहार्यपचनादङ्गारानाहृत्य प्रति-
 प्रस्थाता पूर्वस्मिन्खरे प्रतिष्ठापयत्यत्र पाणी न^४ प्रचालयते^५
 ऽश्विभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे चौणि वैकङ्कतान्यूर्ध्व-
 पात्राण्यपरस्मिन्खरे प्रयुनक्ति सतं शतादृशां स्थालीं^६ रुक्मं
 वालस्त्रावं शेनपत्तं श्रयणानि^७ पशूपाकरणकाले^८ सुरासुद्विध^९
 १० सते निःषिच्य पुनातु ते परिस्तुमित्यादिना सदशेन^{१०} वालमयेन
 पवित्रेण सुरां पुनाति ॥ २ ॥

वायुः पूतः पवित्रेणेति सोमवामिनः सोमातिपवितस्य च
 प्राङ् सोम इति सोमवामिनः प्रत्यङ् सोम इति सोमाति-
 पवितस्य^१ पूतां सुरां ब्राह्मणस्य मूर्ध्नि^२ खरे वासाद्य पशूनुपा-
 १५ करोति^३ समानो यूपः स्वरुश्विनिं धूममजमालभते सारस्वतं
 मेघमैन्द्रमृषभं मेघं वा^४ बार्हस्पत्यं पशुं चतुर्थमतिपवितस्थालभते

१ ? उत्तरवेदि दक्षोर्विमिता ML, उत्तरवेदेर्विमिता A, उत्तरवेदिविमिता H, उत्तरवेदिविमिता TBV

२ चालालात्पुरौषं LTV, चालालान्मृद पुरौषं MB, चालालान्मृदपुरौषं HA.

३ अत्र पाणी न प्र० MAB (cp Hir XIII 24), अत्र पाणी प्र० L, अत्र पात्राणि पाणिना प्र० H, अत्र पाणी स प्र० TV

४ प्राक् before पशू० ms AHB.

५ ०न्विद्य A, ०द्विद्य VMLTB and the Vyākhyā, ०द्य HR

६ Thus ATV; सदशेन L; सदसेन M, देशेन HRB

७ मूर्ध्नि MB and the Vyākhyā. मूर्धनि H, मूर्धन् VAT, मूर्धं L.

सोमवामिनश्च^१ । पाशुकानि पात्राणि संमृज्य जुह्वदूर्ध्वपात्राणि
 संमार्ष्टि^२ । वपासु ऊतासु रुक्ममृषभः सृत्वरी^३ वडवा^४ च
 दक्षिणा । चालाले मार्जयित्वोर्ध्वपात्रैः कुविदङ्गेति पुरोरुच-
 मनूच्यापरस्मिन् खरे सुराग्रहान्गृह्णाति । सर्वेषां ग्रहाणामेका
 पुरोरुग्युवः सुराममश्विना पुत्रमिव पितराविति देवतात्रयवत्यौ ५
 याज्यानुवाक्ये भवत । उपयामगृहीतो ऽस्यच्छिद्रां त्वाच्छिद्रे-
 णाश्विभ्यां जुष्टं गृह्णामीत्याश्विनं ग्रहमध्वर्युगृह्णात्युपयामगृहीतो
 ऽस्यच्छिद्रां त्वाच्छिद्रेण सरस्वत्यै जुष्टं गृह्णामीति प्रतिप्रस्थाता
 सारस्वतमुपयामगृहीतो ऽस्यच्छिद्रां त्वाच्छिद्रेणैन्द्राय सुत्राम्णे^५
 जुष्टं गृह्णामीति यजमानो ब्रह्मा वैन्द्रम् ॥ ३ ॥ १०

कलसक्तान्त्रिंशद्भूलोमानि चाश्विने श्रीणाति^६ बदरसक्तूदार्दूल-
 लोमानि च सारस्वते कर्कन्धुसक्तून्वृकलोमानि चैन्द्रे । ऽपि वा
 सिंहावध्वर्युर्मनसा ध्यायेच्छार्दूलौ प्रतिप्रस्थाता वृकौ यजमानः ।
 श्वेनपत्नेण ग्रहान् परिमृज्यैष^७ ते योनिरश्विभ्यां लेत्यध्वर्युयथा-
 यतनं सादयत्येष ते योनिः सरस्वत्यै लेति प्रतिप्रस्थातैष ते १५
 योनिरिन्द्राय सुत्राम्णे लेति यजमानो । ऽपि वा पथो-
 ग्रहान्गृह्णाति^८ न सुराग्रहानित्येकेषां^९ । पुरोडाशान्निर्येन्द्र-

१ ०वामिनश्च LV, ०वाजिनश्च AB, ०याजिनश्च MH, ०वाविन० T

२ सृत्वरी वडवा च M, सृत्वरी च बधसबाच A, सृत्वरीर्वडवा H, सार्ल
 वडवा च L, सार्लरि TV, सृत्वरी B also. The Vyākhyā सार्लरौति
 वडवविशेषण । नष्टप्रत्यागता सार्लरि (thus,!) । रुक्मस्य नपुसकत्वात् । नपुसक-
 मनपुसकेनेति नपुसकमेकशेषत्वात् ।

३ Thus TV, श्रिणाति L, शृणाति H, श्रुणाति A ; गृह्णाति MB

४ Thus H and the Vyākhyā, समृज्य the other Mss.

५ गृह्णाति MLHTV, गृह्णाति AB.

६ ०हानित्येतेषां । पुरः पुरोडा० ML ; ०हानिति एतेषां पुरोडा० TBV ;
 ०हानिति । तेषां पुरोडा० A ; ०हानित्येषां पुरोडा० H.

मेकादशकपालं सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं च
निर्वपति । तानासाद्य तत्तद्गृहेस्ते प्रचरन्त्यश्विभ्याः सरस्वत्या
इन्द्राय सुत्राम्णे सोमानाः सुराम्णामनुब्रूहीत्यध्वर्युः संप्रेष्य-
त्याश्राव्य प्रत्याश्राविते ऽश्विभ्याः सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे
५ सोमान्सुराम्णः प्रस्थितान्प्रेष्येति संप्रेष्यति^१ मैत्रावरुणो होतारं
प्रेष्यति । वषट्कृते जुहति । सोमस्याग्ने ब्रूहीत्यनुयजत्यहाव्यग्ने
हविरास्ये ते यस्मिन्नश्वास इति द्वाभ्यां यजमानो ऋतमनु-
मन्त्रयते । ॥ ४ ॥

ब्राह्मणस्य यजमानस्य ब्राह्मणं परिक्रीणीयादुच्छेषणस्य
१० पातारं । यदि ब्राह्मणं न विन्देद्वल्मीकवपायामवनयेदिति
ब्राह्मणं^१ । नाना हि वां देवहितं सदो मितं यदत्र शिष्टः
रसिन इति द्वाभ्यामुच्छेषणं पिबेद्भू सुतो अष्टण्वं पितृणामिति
वा सर्वज्जतं^२ जुहुयाद्दक्षिणे ऽग्नौ^३ शिष्येन धृतायां स्थाव्यां
शतादृष्टायां पवित्रमुदौचीनदशं वितत्य यन्मे मनः परागतमिति
१५ रुक्मं कुण्डलं निष्कत्रयं द्वयं वा^४ शतमानमनूनं^५ धारयन्सोम-
प्रतीकाः पितरस्तृणुतेति सुरोच्छेशं समवनयति । त्वः सोम
प्रचिकित इत्येताभिः पितृमतीभिः सौमीभिस्त्रिभिर्याज्यानु-
वाक्याभिः^६ स्रवन्तीं पुरस्तादध्वर्युरपतिष्ठत उत्तराभिस्त्रिभि-

१ संप्रेष्यति om. HRB.

२ See TB r. I. 8. 6. 2

३ सर्वज्जत वा AHRB and the Vyākhyā.

४ दक्षिणेग्नौ AHBV ; दक्षिणाग्नौ ML.

५ रुक्मं कुण्डलं निष्कत्रयं द्वयं वा शतं MB ; रुक्मं कुण्डलं निष्कत्रयं वा शतं.

H ; रुक्मं शतं LA. , TV om these four words.

६ Thus AHMLTV ; ० मनूनाम्नां B.

७ सौमीभिः given by AHTBV, not by ML.

दर्क्षिणतो ब्रह्मोत्तराभिस्त्रिभिः पञ्चाद्भोता^१ यदग्ने कथ्यवाहनेति
काव्यवाहनीभिराग्नीध्रः श्रतादृष्टां दक्षिणे ऽग्नौ निदधाति^१
राजन्यवैश्यौ^१ तु सुरोच्छेषं स्वयमेव पिबेताम्^१ ॥ ५ ॥

पुरोडाशैः प्रचर्य पशुभिः प्रचरत्यैन्द्रसावित्रवारुणैः पुरोडाशैः
प्रचरति^१ पशूनां पुरोडाशानां च समानं स्विष्टकदिडं^१ संस्थाप्य^५
हृदयशूलैर्मांसरेण पात्रैश्चावभृथं यन्ति^१ मांसरमृजौषकल्पेन
प्रतिपादयति^२ यस्ते देव वरुण गायत्रकृन्दा इत्याश्विनं पात्र-
मवभृथे संप्रविध्यति यस्ते वरुण त्रिष्टुप्कृन्दा इति सारस्वतं पात्रं
यस्ते देव वरुण जगतीकृन्दा इत्यैन्द्रं पात्रं यस्ते देव वरुणातुष्टुप्-
कृन्दा इति श्रतादृष्टां स्थालीं यस्ते देव वरुण पङ्क्तिकृन्दा इति^{१०}
हृदयशूलं^१ तूष्णीं प्रत्यायन्ति^१ संतिष्ठते सौत्रामणी^१ ॥ ६ ॥

जुह्वादीनां सुचां चतसृणामायामं^१ चतुर्विंशत्यङ्गुलं बाहु-
मात्रं वा^१ मूलेन मूलमग्रेणाग्रं त्वक्पार्श्वोर्ध्वबिलं^५ च कर्तव्यं
दण्डस्यायामं^५ द्वादशाङ्गुलं मूलेनाहमष्टाङ्गुलमग्रनाहं^६ षडङ्गुलं
तदूर्ध्वं द्वादशाङ्गुलं तस्मिंस्त्यङ्गुलं घनं षडङ्गुलिविस्तारमगं^{१५}
गजस्योष्ठवद्वा बिलं निम्नमग्रान्तं घृतधारापातनार्थं^{१०} कुल्यां^८ च

१ Thus the Vyākhyā, वैश्ये the Mss

२ यन्ति AH.

३ ०णामायाम HT; ०णामायमन ML, ०णामायामनं A, ०णामायाम B.
Read probably ०णामायामश्.

४ ? ०पार्श्वोर्ध्वबिल VMTB, ०पार्श्वोर्ध्वबिल L, ०पार्श्वोर्ध्वबिल A, ०पार्श्वो-
देवल्लव H

५ ०म VLTB०; म AHR; ०मे ML.

६ Thus ATRB; मूलनाभ० H, मूलनाभ ML.— ०मग्रनाह VLTBA;
०मग्रनाभ M, missing in H.

७ Thus B, ०पतनार्थ MLT, ०पातानां AHR.

८ ? कुल्यां MLVT, कूल्यां B; त्र्यङ्गुलं HR and first hand of A.

कारयेद्वाया दण्डस्योर्ध्वं चतुरङ्गुलं घनं मध्ये द्वाङ्गुलनिम्नं^१
चेति विशेषो^२ जुह्वदायामौ दर्शपूर्णमासाग्निहोत्रार्थौ स्तुवौ
द्वयोश्च दण्डायतमेकविंशत्यङ्गुलं तन्मूलमयं च पूर्ववद्दण्डोर्ध्वं
अङ्गुलं समवृत्तं द्वाङ्गुलं घनं नासिकवद्विपुटं^३ बिलं^४ तत्पुटयो-
५ विस्तारघननिम्नं^५ चैकाङ्गुलमेतेषां बाहुमात्रायामे ऽप्यविशेष
ऊर्ध्वं सायं बिलमेकमेवेति विज्ञायते^६ शिष्टं^७ दण्डायामं
कुर्वीत^८ स्वस्यायामो द्विप्रादेशस्तस्य विस्तारघनं च^९ द्वाङ्गुलं
हंसस्य मुखवन्मूलं खननार्थमयं^{१०} कुशतीक्ष्णं च^{११} ॥ ७ ॥

शम्या जुह्वदायामा तथैव दण्डस्य मूलमयं च^१ दण्डं
१० विंशत्यङ्गुलमूर्ध्वं ऽग्रे चतुरङ्गुलं पद्मस्य मुकुलोपमं कुम्भमेतस्य^२
बाहुप्रमाणे चैवं कुम्भशेषं^३ दण्डायतं कुर्यादष्टाङ्गुलिविस्तारायता
प्रणीता चतुरङ्गुलोन्नता मध्ये षडङ्गुलिविस्तारायता अङ्गुलनिम्ना
चतुरश्रा प्रस्थाधौदकपूर्णा वृत्ता वा तथा करोति दोहनौ च
प्रस्थपयःपूर्णा^४ मेक्षणं स्फ्यायामविस्तारं घनमेकाङ्गुलं द्वाङ्गुलं
१५ वा^५ चतुरङ्गुलिविस्तारायतमयं प्राशित्रपाचं द्वादशाङ्गुला-
यामं^६ तस्य मूलं अङ्गुलमुन्नतं चतुरङ्गुलं तदूर्ध्वं नवाङ्गुला-
यतं षडङ्गुलिविस्तारं च^७ मध्ये द्वादशाङ्गुलायतं चतुरङ्गुल-

१ ०ङ्गुल निम्न AHTB ; ०ङ्गुलनिम्न LM.

२ Thus B ; ०वद्विपुट AT (first hand)० , वद्विपुल MLT (sec hand) ;
०वद्विपुलं H.

३ ०घन निम्न AH , ०घननिम्न MLTBV.

४ शिष्ट MLVHT , शिष्ट ARB.

५ च BMLR , न H , TA om

६ Thus BT ; खनार्थ A ; घनार्थ ML , घनार्थ HR.

७ कुं० AMTR ; कुं० HB , कुच० L

८ कुं० AHTV , कुं० MLB.

विस्तारं^१ त्र्यङ्गुलनिम्नं^२ तत्प्रमाणाकरौ गोकर्णवद्वा भवेतामिडापात्रं
चतुर्विंशत्यङ्गुलायतं तदूर्ध्वविस्तारमुन्नतं च प्रादेशमूलविस्तृतं^३
प्रादेशार्धं^४ भित्तिः परितश्चैकाङ्गुला मध्यतः शेषविस्तारायतं
दशाङ्गुलं^५ निम्नं चमसं प्रस्थपूर्णं सुवृत्तं चतुरश्रं वा भवेदुलूखलं
हस्तोन्नतं तस्य नाहं^६ दिगुणं परितोभित्तिं द्वाङ्गुलायतमष्टक-^७
शेषविस्तारायतं^८ विलं^९ तस्य निम्नं षोडशाङ्गुलम्^{१०} ॥ ८ ॥

मुसलं चतुर्हस्तं यजमानायतं वा युक्तनाहं^{११} मूले ऽयसा
निबद्धमेतौ यावता हविर्द्रव्यस्यावघातयोग्यौ तावत्प्रमाणौ वा^{१२}
वेणुवेचकरौषकेष्वेकेनारत्निमात्रायतं^{१३} वृत्तमूलं विंशत्यङ्गुलि-
विस्तारमष्टादशाङ्गुलिविस्तारं वा क्रमान् न्यूनं द्वाङ्गुलायं शूर्पं^{१४} १०
याज्ञिकं यत्किञ्चित्काष्ठं द्वितालदीर्घं धृष्टिरधरा^{१५} दृषदूर्ध्वोपला
च द्वे पेषण्यौ संपेषणशक्ते^{१६} तथा ग्रावाणौ द्वौ यथोक्तयोग्यौ^{१७}

१ चतुरङ्गुलविस्तार AH, चतुरङ्गुलिविस्तारस् B; चतुरङ्गुलमूल MLT, the same, but ०मूल V.

२ ०लनिम्नं MLT, ०ल नि० AHRB

३ ? प्रादेशमूल० AHB; प्रादेश मूल० MLTV.

४ प्रादेशार्धं VMLTB, ०शार्धम AHR.

५ दशांगुलं VMLTB, दशांगुलां or लान् AH.

६ नाहं ALVHTB, नाभि M.

७ ? ०यतमष्टकशेष० A, ०यतमष्टके शे० MLTV, HR corrupt; ०यत-
मास्तशेष० B.

८ युक्त नाहं LTV; युनक्ति ते नाहं MAHB, cp I 2.

९ ? ०वेचकरौषकेष्वे० M and L (but L ०करिषि० and T ०करौषि०);
०वेचकरौषकेष्वे० A, ०वेचकारिषेवे० H, ०वेचकरौषैषौकेनवे० B.

१० ?? धृष्टिरधरादृषमासृदापवाचिद्विपेषस्थवेषणशक्ते M; धृष्टिरदृषमद्रोपाचिद्वि०
(etc, as M) L; दृष्टिमधरादृषदूर्ध्वोपला च द्वेषवर्षण्यौ संपेषणशक्ते A; दृष्टिमाद-
दात्यपदृष्टदूर्ध्वोपला च द्वेषपेषांषडा संपेषणशक्त्वौ H, धृष्टिरधरादृषयाध्वोपला च द्वे
पेषण्यौ संपेषणशक्ते T; दृष्टिमाददात्यधरादृष्टदूर्ध्वोपप्राच द्वेष पेषण्यौ संपेषण्यौ शक्त्वौ B.

वैखानससूत्रे २२, ६-१० (०श्रौतसूत्रे ११, ६-१०) १२६

मृन्मयी प्रस्थपूर्णाज्यस्थाली^१ कांस्यादिलोहमयौत्येके^१ विंश-
त्यङ्गुलिविस्तारायता पिष्टसंयवनौ पात्रौ सुवृत्ता चतुःप्रस्थो-
दकपूर्णा मदन्तिपयोदोहस्तावत्ययः पूर्णा^१ सांनाय्यदधिकुम्भौ^२
च^३ संयुक्तेषु पुरोडाशनिधानाय यावत्तालं^४ तदुक्तसंख्या-
५ प्रमाणानि^५ कपालानि द्वाङ्गुलायतविस्ताराणि वा सर्वेषां
मानमर्धाङ्गुलं^६ प्रस्थतण्डुलपाका चरस्थाली हविःशेषदानोक्ते^७
द्विप्रस्थतण्डुलपाका वा^८ प्रस्थार्धतण्डुलपाका प्रस्थचतुर्भागतण्डुल-
पाका वा^९ संघावस्रोतोयुक्तौ^९ वृत्तोर्ध्वकपालाग्निहोत्रस्थाली^{१०}
द्रोणार्धतण्डुलपाकान्वाहार्यस्थाली^{११} प्रस्थपूर्णस्तर्धपूर्णो वा
१० शरावः स्यात्^१ ॥ ६ ॥

कर्मण्यधिके च तथैवाधिकानि पात्राणि प्रक्षेपणीयानि
लौकिकानि भाण्डानि^{१२} तत्तत्कर्माह्वाणि स्युर्द्विप्रादेशैः
कुशैर्युग्मैः प्रादेशविस्तृतं द्विकानुबद्धमग्रे ग्रथितं चोपाहरणीयं

१ Thus MLHRA and T (the last at the end पूर्ण, not पूर्णा),
मदन्ती पयोदोहनस्तावत्ययः पूर्णा B.

२ LT om ०दधि०

३ च not in MH ; चयः A , च given by T ; कुम्भय B.

४ यावत्ताल MHLB , यावत्काल TA (sec. m).

५ Thus H , ०क्तसंख्याप्रमाणानि VTA , ०क्तसंख्यां च प्रमा० ML ;
०क्तसंख्यां सप्रमा० B.

६ मान० M , घन० VTB , मस० L , घ्न० A , सन० H

७ ०नोक्ते AB , ०नोक्ते. H ; ०नोक्तेर् ML ; ०शेषधानोक्तेर् T.

८ वा MLHT ; सा AR , B om.

९ ०युक्तौ व० MA ; युक्ताव० the other Mss

१० वृत्तोर्ध्वक० AHB ; वृत्तार्धक० MLTV. (cp. Kāty. IV. 14 1)

११ ०न्वाहार्यस्थाली MLT , ०न्वाहार्यपचनस्थाली AHBR

१२ After भाण्डानि A ins. शस्त्र, BHR शस्त्र च.

१३० वैखानससूत्रे २२, १०-११ (०श्रौतसूत्रे ११, १०-११)

कूर्चं तथैवोपसादनीयं चमसमाददाति^१ । प्रादेशो वितस्ति-
 स्तालमिति दादशाङ्गुलस्य हस्तो ऽरनिरिति चतुर्विंशत्यङ्गुलस्य
 संज्ञा भवेत्सिकतासूक्तासु शुष्काः सिकता ग्राह्यास्तास्वार्द्राणाम्^२
 उत्काष्टाश्लोष्टलोमादौ न्विसृजेत्परिस्तरणकूर्चपवित्रादीनां बर्हि-
 रक्तौ^३ कुशान्काशानश्चवालात्वा^४ । तदलाभे सुगन्धितेजनुञ्जो-
 लपश्यामाकनौवारसस्यदूर्वाटणान्यन्यानि^५ पलालानि^६ वा
 गृह्णाति । शुण्डशरशूकविशीर्णटणनडदभूतववत्वजानि^७ वर्जये-
 त्परिधीभोक्तौ पलाशखदिरविल्वाश्वत्यशमीनां शाखाः समिधः
 परिधयश्च मुख्या । विकङ्कतोदुम्बरन्यग्रोधप्लक्षकार्श्र्यपौतुद्रव-
 रोहीतकादीनां यज्ञोक्तवृक्षाणां मध्यमास्तदन्यवनस्पतीनां^८ १०
 गौणाः । स्वयंशुष्का न ग्राह्याः । ॥ १० ॥

त्रिपर्णाः सर्वे पलाशोपमाः । सर्वत्र विहितद्रव्यालाभे^९
 प्रतिनिधिं गृह्णीयादनामिकाङ्गुलिनाहा मुख्याः कनिष्ठाङ्गुलि-
 नाहा मध्यमा न्यूननाहा गौणाः । शम्योदुम्बराः परिधय
 इत्येके । मूलाग्रे विज्ञाय प्रागयाः समिधो होतव्या । १५
 निम्बश्लेष्मातकनौपतिल्वराजवृक्षविभौतकशल्लिकोविदारकरञ्ज-

१ ०नीय चमसमाददाति MLTV, ०नीय कूर्चं च समाददाति AB, ०नीयं कूर्चसमाददाति HR.

२ ग्राह्यास्तास्वार्द्राणाम् MLT, ग्राह्यास्तस्या आर्द्राणाम् A, ०तास्वार्द्राणाम् HRB.

३ Or बर्हिरक्तौ ? (०क्तौ TVBM).

४ १ ०नीवारसस्य० HT, ०नीवारसस्य० MLA, नीवारसस्य टणान्य० B.

५ पलालानि AHTR; पलाशानि MLB.

६ शुण्ड० HR, शुष्क० MLATB.—०नल्लदभूतव० A; ०नल्लदतव० HR; ०नल्लर(द)भूत० VLT; ०नल्लदत० MB.

७ तदन्यवन० MLT, तदन्यदन० AHB.

८ ०लाभे MLTV, ०भावे AHB.

बाधकनिर्गुण्डपलाण्डुजपानां समिधः परिधींश्च वर्जयेद्भुविस्तौ
यवनीवारवेणुश्यामाकव्रीहिजातिप्रियङ्गवो^१ धान्यानि हवि-
व्याणां^२ तेषामलाम्भे मूलकन्दफलानि वा ग्राह्याणि^३ सर्वेषु
धान्येषु वरककोदारकोद्रवाणि वर्जनीयान्याज्योक्तौ^४ गव्यं घृतं
५ अष्टं^५ तदभावे घृतमाजं माहिषं वा^६ तदभावे पयस्त्रैलं
सार्धपं प्रतिनिधिः^७ कुसुम्भातसौनारिकेलवृक्षाणां^८ स्नेहमन्यच्च
यद्रसवद्भोज्यं^९ तदापि पिष्टमिश्रोदकं च होम्यं भवत्यभोज्यं^{१०}
गन्धरसदुष्टं च वर्जनीयं^{११} सर्वेषां पूर्वं पूर्वं अष्टतमं^{१२} पूर्वेषामलाम्भे
ऽपरं गृह्णात्यपरं गृह्णाति^{१३} ॥ ११ ॥

इति श्रौतसूत्रे एकादशः प्रश्नः ॥

१ वेणुश्यामाक० AHRB, ०श्यामाकवेणु० MLT

२ आज्योक्तौ LT, आज्योक्ते HR, आज्योक्तेन A, आज्योक्तासन्न M., आज्यो-
क्तोन्न B.

३ नारिकेल० ML, नालिकेर० AHTBV

४ यद्रसवद्भोज्य A, यद्रसवच्च भो० M., यदान्यच्च भो० L ०वद्भोज्य TRB.

५ होम्य भवत्यभोज्य MLTBR, होम्यं भवत्यभोज्य AH.

६ L ends पर गृह्णाति without repetition पर गृह्णाति पर गृह्णाति
V, T परपरगृह्णाति, पर गृह्णात्यपर गृह्णातीत्याह विखना BAR, पर
गृह्णातीत्याह विखना M Originally the Praśna must have ended
with repetition of the closing words; see the reading of BAR
So it seems certain that इत्याह विखनाः is a later addition.

अथाग्निष्टोमं व्याख्यास्यामो^१ यच्छ्यमाणः अद्वावान्प्रज्ञावान्^२
 शुचिर्विधुपार्जितोपकरणो^३ यथोत्तरोपयोगं^४ बुद्ध्वा संभारा-
 न्यत्वेन^५ संभरति^६ । ब्राह्मणानार्षेयाननिवृत्तविद्यानन्नुद्भु-
 पेतान्^७ लक्षणसंपन्नानृत्विजः षोडश ब्रह्मप्रथमान्होतप्रथमानध्वर्यु-
 प्रथमानुद्गातप्रथमान्वा वृणीते^८ । प्रथमान्महर्त्विजश्चतुरो^९ वा ।
 तानन्यः कर्मज्ञो यजमानानुज्ञातो ऽभिवदत्यसुय्य सोमो भविष्य-
 तीति^{१०} । क ऋत्विजः के याजयन्ति कच्चिन्नाहीनः कच्चिन्न
 न्यस्तमार्त्विज्यं कच्चित्कल्याण्यो दक्षिणा इति विज्ञायत^{११} एवं
 तमृत्विजः पृच्छन्त्यथैत ऋत्विज एते याजयन्ति नाहीनो ऽग्नि-
 ष्टोमो न न्यस्तमार्त्विज्यं कल्याण्यो दक्षिणा इति स तान्प्रत्याह ।^{१२}
 भर्भुवः सुवरायुर्मै प्रावोच इति याजयिष्यन् जपत्ययाजयिष्यन्मः
 सोमाय राज्ञ इति सोमं राजानमुपस्थाय प्रत्याचक्षीत । देवो
 देवमेलित्यभिप्रव्रजति । पद्मा नामासीति पन्थानमास्थाय
 पितरो भूरिति त्रिः पितृनभिमन्त्रयते । ब्राह्मणाच्छंसी^{१३} पोता
 चावशिष्टो ब्रह्मणावच्छावाको^{१४} गावस्तुच्च होतारौ । नेष्टोन्नेता ।^{१५}

१ ऽस्यामो यच्छ्य० BMALTV, ऽस्याम सोमेन यच्छ्य० HR.

२ प्रज्ञावान् BATV, प्रजावान् ML.

३ ऽतोपकरणो AB; ऽतोपाकरणो TV, ऽतोपकरो L, ऽतोपरणो M.

४ Thus MLTBV, यथोत्तरो० A

५ Thus MLTBV, यत्नै A

६ Thus MLTVB, ऽन्तिवृत्त० A.

७ चतुरो H, चत्वारो MLATBV.

८ भवतीति MLATVB, भविष्यतीति H.

९ विज्ञायते seems to be superfluous.

१० Thus B, ब्राह्मणाच्छंसी पोता चावशिष्टो ब्राह्मणाव० (ब्रह्मणाव०) HR;
 ब्राह्मणाव० पोता चावशिष्टो ब्रह्मणायच्छ वा० A, ब्राह्मणाच्छंसि[नेष्टा] पोताराववशिष्टो
 ब्राह्मणाव० MLTV.

चाध्वर्यू^१ । उद्गाता प्रस्तोता प्रतिहर्ता सुब्रह्मण्यस्रोद्गातारो^१ ।
 ऽभिगरो ध्रुवगोपः संस्त्राव^२ सदस्य इति सदस्याश्चत्वारश्चेत्येके^३ ।
 वासिष्ठभार्गवाङ्गिरसायास्या महर्त्विजः क्रमशो भवन्ति^४ । शेषाः
 काश्यपा भारद्वाजा भार्गवा अङ्गिरसो वा^५ । वैश्वामित्रो
 ५. होतेत्येके^६ । ऽपि वा सर्वेषां योनिर्वृत्तं विद्या च प्रमाणं^७ । दशैकादश
 वा चमसाध्वर्यवस्तानेकैकशो वृणीते^८ ॥ १ ॥

चन्द्रमा देवो दैव्यो ब्रह्मेत्येतैर्यथालिङ्गमृत्विज उपांशु देवा-
 नृत्वासौ^९ मानुष इत्युच्चैर्मानुषानापो देवीर्दैव्या^{१०} होत्राश्च^{११} सिन्य
 इति मैत्रावरुणं ब्राह्मणाच्छंसिनं^{१२} होतारं नेष्टारमच्छावाक-
 १०. माग्नीध्रमित्येतान्होत्रकान् रश्मयो देवा दैव्या इति चमसाध्वर्युश्च
 तान्यथोपपादमलंकृत्य मधुपर्कं दत्त्वा मावास्यायां पौर्णमास्यां वा
 दौक्षते^{१३} । संवत्सरादवर्गापरिमिता दौक्षाकल्पा भवन्ति^{१४} । दर्शपूर्ण-
 मासाभ्यामिष्टाग्निष्टोममाहरेर्देव प्रथमः सोमानामतिरात्र इत्येके^{१५} ।
 सर्वेभ्यः कासेभ्यो ऽग्निष्टोमस्तान्युगपत्कामयेतापि वा पृथक्कामः
 १५. पृथगाहरेत्^{१६} ॥ २ ॥

वसन्ते वसन्ते सोमेन यजेत^{१७} । तदा तिस्रो दक्षिणा इति
 विज्ञायते^{१८} । रथन्तरसामा सोमो बृहत्सामा वा^{१९} । प्रथमं रथ-
 न्तरसामानमाहरेत्पश्चाद्यथाकामं^{२०} । पौर्णमास्याममावास्यायां वा
 सुत्यमहर्भवति दौक्षते^{२१} । वैका दौक्षा तिस्रो वा^{२२} । तदा पञ्चमी^{२३}
 २०. सप्तमी^{२४} वा प्रसुतो^{२५} । देव वरुणेति राजानं देवयजनं याचेत्^{२६} चेन्न

१ सन्त्राव BML and the Vyākhyā सन्त्राव. AHR सन्त्राव TV

२ देवान् BMLVTRH ; दैवान् A.

३ देव्यो BMLTRV, दैव्यो AH.

४ दौक्षते MLA, दौक्षिते HTRBV Incomprehensible ! Read perhaps भवति^१ दौक्षत^१ एका, etc.

दद्यादन्यं^१ राजानं याचेद्यदि^२ दद्याद्देवयजनवान्भूया इत्येनमभि-
नन्देत्स यदि न दद्याद्यदहं देवयजनं वेद तस्मिंस्त्वा देवयजन
आक्षिप्तोत्येतैर्यथालिङ्गं^३ यजमान ऋत्विजश्चैनमभिव्याहरन्ति ।
यदि राजा यजमानो ऽग्निर्हीता स मे होतेत्येतैर्यथालिङ्गमृत्विजो
देवयजनं याचेदप्रि वा सर्वं न याचयेयुः^४ सचेदं पश्येति देवता ५
एवोपतिष्ठेत् । ॥ ३ ॥

यदृढस्थण्डिलं शुद्धमुच्चतममच्छिद्रमवल्मीकमनिरिणम-
पाषाणं^५ समं प्रतिष्ठितं प्राक्प्रवणमुदक्प्रवणं वा शुद्धौषधि
शुद्धद्रव्यं^६ प्रदक्षिणोदकं श्वेतमृत्तिकं^७ पीतमृत्तिकं वा देव-
ब्राह्मणजुष्टमनासुरं सुनिमित्तोपलक्षितं^८ पुरस्ताद्देवयजनाद्देव- १०
यजनमात्रा न शिष्टा^९ देवयजनमित्याचक्षते । कल्याण्यो वा
दक्षिणा देवयजने प्रमाणमैदमगन्तु देवयजनं पृथिव्या इति
यच्छमाणा देवयजनमध्यवस्यति । पुरोहविषि देवयजने याजये-
दिति ब्राह्मणोक्तानि^९ काम्यानि देवयजनानि यथाकाममत्र

१ स चेन्न दद्यादन्य MLTV, सचेन्न ददात्यन्य AB, स चेत्तन्न ददात्यन्य H;
सचेत्यन्न ददात्यन्य R.

२ राजानं याचेद्यदि MLT, राजानं स यदि AHRB.

३ ०यजन आक्षिप्त इति MLT and the Vyākhyā, ०यजन आक्षिप्त-
इत्यै० H, ०यजनमक्षिप्त इत्यै० A; B useless.

४ याचयेयुः the Vyākhyā only.

५ Thus A; शुद्धमुच्चतममच्छि० H, शुद्धमुच्छन्तदक्षि० MT, शुद्धमुच्छन्त-
द्र(म)क्षि० L; शुद्धमुच्चतमम० B; ०मुच्छददक्षि० V.

६ ? शुद्धय ML; ०सद्रव्य AHTBV.

७ श्वेतमृत्तिकं AH, श्वेतमृत् MLTV, श्वेतमृत्स B.

८ ? ०मात्रानशिष्ट HR०, मात्रावशिष्टाद् A, ०मात्रावशिष्ट VMLT; B
useless.

९ Cp. Ts. VI. 2. 6.

सर्वतः परिश्रितां पुरस्तादुन्नतां प्रतिदिग्द्वारां प्राचीनवंशं
शालां कुर्वन्त्युत्तरतःपुरस्तात्पञ्चमं द्वारमवान्तरदिक्षु सक्तयः ।
सक्तिष्वारोकाः । पश्चात्पत्नीशाला प्राग्द्वाराथ प्राग्दक्षिणी-
याया^१ अग्निर्यजुर्भिरिति संभारयजूंश्चाह्वनीये ऊत्वा वाग्यो-
५ तेति मनसानुदृत्यानुवाकेन जुहोति । दक्षितानं न भुञ्जते
प्राग्ग्रीषोमीयाद्विभक्ते यज्ञार्थे शेषाद्भुञ्जीरन् क्रीते वा
राजनि । सोमाय राज्ञे शालायां पायसमन्नं लाजांश्च
क्रयादुपाहरन्ति । ॥ ४ ॥

अपराह्णे दीक्षते यजमानः पूर्वाह्णे वाथाध्वर्युर्दक्षिणीया-
१० मिष्टिं निर्वपत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं घृते चरुं वा । सप्तदश
सामिधेन्यो । न यजमानभागं करोति । न बर्हिषदं पुरोडाशं
करोति । न दक्षिणा । पत्नीसंयाजान्तेषाज्येडां भक्षयित्वा
विरमन्ति । ध्रुवायाः शेषं करोत्याह्वनीयं चावस्थापयत्यत्र
प्राचीनवंशं शालामेके समामनन्ति । यत्प्राग्ग्रीषोमीयात्त-
१५ दुपांशु^२ । मन्त्रेण दक्षिणीयायां । वागन्तेनेत्येके । ततो नीचैस्तरां
नीचैस्तरां । मन्त्रतरेण^३ मन्त्रतरेणेत्येक । उपांशूपसत्सूचैरग्री-
षोमीये । ऽथ निर्गत्य पूर्वेण द्वारेणोत्तरेण शालां परिश्रिते
यजमानस्य केशश्मश्रु वपत । आप उन्दन्तु जीवस इति दक्षिणं

१ प्राग्द्वाराथप्राग्दो० HTV, प्राग्द्वाराथप्राग्दो० A, प्राग्द्वारात् अप्राग्दो०
ML; प्राग्द्वाराथौप्रादक्षि० B

२ Thus MLAT and the Vyākhyā ०नीयमवस्था० HR, ०नीय
मुपस्था० B.

३ तद् given by AB, om. by MLHTR

४ The first मन्त्रतरेण only given by A om. by MLBH; TV
have ततो नीचैस्तरां नीचैस्समामतरेणेत्येके

गोदानं विदार्थीनत्येषधेः त्रायस्त्रैनमिति प्रागयं दर्भमन्तर्धाय
स्वधिते मैनः हिःसौरिति चुरं तिर्यञ्चं निदधाति । ॥ ५ ॥

देवश्रूरेतानि प्रवप इति प्रोष्य केशान्मानुहशक्यदुपात्रे
प्रक्षिपत्येवमुत्तरं गोदानमुप्रा यजमान ओषधे त्रायस्त्रैनमिति
दर्भे ऽन्तर्धीयमाने जपति स्वधिते मा मा हिःसौरिति चुरे ५
निधीयमाने स्वस्युत्तराण्यशीयेति केशेषूयमानेषु । नापिताय
चुरं प्रयच्छति । श्मश्रूण्ये वपते ऽथोपपन्नावय केशान्भ्यन्तरं
नखानि निहन्तते प्रथमं दक्षिणहस्तस्याङ्गुष्ठप्रभृति तथा सव्यस्य
तथा पद्यानीदमहममुष्यामुष्यायणस्येति सकेशमुदपात्रमुदुम्बरमूले
गूहयेद्दर्भमूले ४ वान्नाद्याय व्यूहध्वमित्यौदुम्बरेण काष्ठेन दत्तो १०
धावते । तीर्थे लोमशे ऽवकाविले ५ ऽप्सु स्थावरासु हिरण्यमव-
धाय स्नाति । यदि दूरे तीर्थमुदपात्रे हिरण्यं निधाय स्नाति ।
महाव्याहृत्या जलमभिमन्त्येदमापः शिवा इति विगाहते ६ ।
हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका इति चतस्रः ७ आपो अस्मान्मातरः ८

१ विदार्थं all the Mss , must be faulty for विदार्थं, cp. Śat. br. III. 1. 2. 5

२ सानडाहशक्यदुद० A , सानड्डहशक्यदुद० L , अनड्डहशक्यदुद० M , सान-
सुदुपदात्रे H , अनड्डह शक्यदुपदात्रे T , सानखाहशक्यदुपदात्रे B , सानड्डह-
शक्यदुद० V.

३ We expect त्रायस्त्र मा instead of त्रायस्त्रैनम्.

४ गूहयेत् instead of गूहयेत् TV and the Vyākhyā.

५ वकाविले A , वकाविते LTV , वकापिले HB , वकाविले M. Bhārad-
vāja has अवकावल, the Vyākhyā अवकावडले.

६ ० गाहति H only.

७ Thus MLATV , चतस्रो एव हिलापो अस्मान्मातरः etc. HB, cp. Hir. X 3 (page 1023 of the edition). As long as we do not possess the Mantrasamhitā it will be impossible to reconstruct this part with certainty.

शुन्धन्विति च जपित्वा स्नात्युदाभ्यः शुचिरा पूत एमीत्युत्तीर्थः^१
पयस्वतौरोधधय इत्यपो ऽन्नाति^१ सोमस्य तनूरसीति क्षौम-
महतं वासः प्रदक्षिणं परिधाय सूर्यस्य वासो ऽसीति नौवी-
मनुकल्पयते^२ ॥ ६ ॥

- ५ ऊर्जं वेति मनसः प्रतिप्रियमन्त्रमन्नाति सर्पिर्मिश्रं दध्युप-
सेक्यते ऊर्ध्वं कनीयः कनीयो व्रतयत्याशितस्य केशान्वपतीत्येके^३
गव्यं न्वनीतमुदपात्रे सदर्भे निदधात्यथैनन्मह्वीनां^४ पयो ऽसीति
पाणिभ्यां प्रस्नाय वर्चोधा असि वर्चो मयि धेह्वीति मुख-
मारभ्यानुलोममा पादाभ्यां^५ त्रिः पराचीनमङ्गानि सर्वाण्य-
१० भ्यङ्क्ते^६ पृष्ठमन्यो ऽस्याभ्यनक्ति^७ वृत्रस्य कनीनिकासीति
चैककुदेनाञ्जनपिष्टेनान्येन वाञ्जीत सतृलया शरेषीकया दर्भ-
पुञ्जीलेन वानिधावमानस्त्रिः^८ पूर्वं दक्षिणमक्षि दिः सयमपि
वा द्वे^९ पञ्चकलो बहिः^{१०} शालाया उत्तरेण प्राग्वंशमेकविंशति-
दर्भकूर्चैस्त्रिधा^{११} विभक्तैस्त्रित्पतिस्त्रि पुनात्वित्येतैः प्रतिमन्त्रं

१ एमीत्युत्तीर्थं LTV, एमीत्युत्तार्थं M, एमीत्युदेति H; ०त्युत्तीति B; एमी-
त्युदेति आप. A changed into उत्तीर्थ.

२ ०कल्पयते HR, ०कल्पते AMLTBV.

३ अथैत मह्वी० H; अथैतन्मह्वी० AR; अथैन मह्वी० LT; अथैनान्मह्वी०
M; अथैनस् मह्वी० V.

४ पादाभ्यां AHB, पादाभ्यां MLTV.

५ Thus A; पृष्ठमन्योदस्याभ्य० MLTV, पृष्ठमन्योदस्याभ्य० HRB.

६ Thus R, निधावमान त्रिः MLTV, निधायमान त्रि A, निधायमान-
स्त्रिस्त्रिः H; निधायमान त्रि B.

७ Uncertain : द्वे पञ्चकलो निधावन (or निधन) बहिः MB; द्वे पञ्च-
कलो बहिः L, अपि वा पञ्चकला एन बहिः H, द्वे यं च एन बहिः A, द्वे पञ्चकलो
वा निधावन बहिः TV.

८ त्रिधा VMLAT and the Vyākhyā; त्रेधा HB.

द्विरुपरिणाभ्युन्मृज्य प्रदक्षिणं सकृदवाङ् माश्विच्छिद्रेण पवित्रे-
 णेति सर्वचानुषजति । राजसूय एकशतेन कूर्चैश्चित्पतिर्मा
 पुनातु पवमानः सुवर्जन इत्येतमनुवाकमुन्मृज्यमानो यजमानो^१
 जपति यद्देवा देवहेडनमिति तस्य ते पवित्रपते पवित्रेणेति
 चाथैतानि कर्माणि प्रतिप्रस्थातापरस्मिन्परिश्रिते तृष्णीं पत्न्याः^२ ५
 करोत्युन्दनादिवपनान्तं न करोतीत्येक^३ । आ वो देवास
 ईमह इति यजमानः पूर्वेण द्वारेण शालां प्रविश्य विद्युदसीत्यप
 उपस्पृश्येन्द्राग्नी द्यावापृथिवी इत्यपरेणाहवनीयमतिक्रम्य
 दक्षिणतस्तिष्ठंस्त्वं^४ दीक्षाणामधिपतिरसीत्याहवनीयमुपतिष्ठते ।
 तस्यैष संचरो यावत्सुत्यम् । ॥ ७ ॥ १०

आकृत्यै प्रयुजे ऽग्नये स्वाहेत्येतैरध्वर्युर्भुवशेषादौद्धरणानि पञ्च
 जुहोत्याद्यानि चत्वारि सुवेण सुचा पञ्चमीमेता दीक्षाजतयो ।
 वाचा मे वाग्दीक्षताः^५ स्वाहेत्येतैरेतासु ह्ययमानासु यजमानो
 ऽध्वर्युमन्वारभ्य जपत्यध्वर्युर्द्वादशगृहीतेन^६ सुचं पूरयित्वा विश्वे
 देवस्य नेतुरिति पूर्णाहुतिं षष्ठीं जुहोति । वातं प्राणमिति १५
 यजमानस्तामनुमन्त्रयते । ऽथ कृष्णाजिनेन दीक्षते^७ । दक्षिणं
 पूर्वपादं बहिर्लोममन्त्रमांसं स्यूतं करोतीन्द्र शाक्नर गायत्री-
 मिति दक्षिणेनाहवनीयं तत्राचीनग्रौवसुत्तरलोमास्तृणातृक्ता-

१ यजमानो given by A only.

२ पत्न्याः AHV (sec. hand) and the Vyākhyā, पत्न्यां MLB ;
 पत T.

३ Thus A, कुरुत इत्येके MH ; न कुरुत इत्येके TBV , सकृत इत्येके L.

४ T only ins the s.

५ दीक्षितां MLAHTV and B first hand.

६ जुहोत्य० MLATV , जपत्य० HB (and the Vyākhyā).

७ दीक्षिते MLAHTV, दक्षिणे B(!)

मयोः शिल्पे स्थ इति शुक्लकृष्णे सन्धौ संमृशते शुक्लमङ्गुष्ठेन
कृष्णमङ्गुल्यैमां धियमिति दक्षिणं जान्वाच्य भसत्त^१
आरोहतीमा^२ सु नावमारुहमित्याहं दौचाभिति चारुह्य
जपत्यथ मेखलया दौचते^३ । सा शरमुञ्जमिश्रा^४ वेणौ
५ त्रिवृदेकतःपाशा^५ तथोर्गस्थाङ्गिरसीति यजमानमन्तरा वाससः^६
प्रदक्षिणं परिव्ययति । पूषा ते ग्रन्थिं ग्रथ्वात्वित्युत्तरेण नाभिं
निष्टर्क्यं ग्रन्थिं ग्रथ्वाति । स ते मास्थादिति नाभेर्दक्षिणतः
पर्युह्य स्थापयति ॥ ८ ॥

पत्नीं योक्त्रेण दौचयति । तां प्रतिप्रस्थाता सं त्वा नह्यामीति
१० पूर्ववत्संनह्यति । ततो ऽस्याः शिरसि जालं प्रतिमुञ्चति । विष्णोः
शर्मासीति यजमानो ऽहतेन वाससा सदक्षिणांसं शिरः प्रोर्णुत ।
इन्द्रस्य योनिरसीति त्रिवलिं पञ्चवलिं वा शाण्या मौञ्ज्या
वा रज्ज्वा परितृष्ठां कृष्णविषाणां^७ यजमानस्य वासोदशायां
बध्नाति । कृष्यै त्वा सुसस्याया इति वेद्या लोष्टमुद्धन्ति ।
१५ सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति कण्डूत्यां शिरः कण्डूयते । विषाणे
विव्येतमित्यन्येव्वङ्गेषु । पत्न्याश्च प्रतिप्रस्थाता षडङ्गुलमात्रं पृथ्ग्रं
कण्डूयमानं शङ्कुं बध्नाति । स बैल्वो पालाशो वा यो वान्यस्य

१ जान्वाच्य भसन्ति आरो० L; जान्वाच्य भसत्तमारो० H जान्वाच्य भसत्त
आ० VT, जान्वाच्य अभसत्तमारो० A, जान्वाच्याद्विस्त्वमारो M (कटप्रदेशात्
Vyākhyā)

२ दौचते L. दौचते MLATBV

३ Thus MLT and the Vyākhyā, शरणमुञ्ज० AB, शणमुञ्ज० H;
शरसज० V.

४ अन्तरावाससः MLTV अन्तरायाससः A : अन्तरावाससा. (स) HB

५ BA ms after ०विषाणास्, उत्तानास्. H उत्तानास् : VMLT om.
this word.

यज्ञियदृक्स्था^१ मुखसंमितमौदुम्बरं दौक्षितदण्डं^२ मुष्टिनाह-
सूर्ध्वसदसौत्थू^३र्ध्वायं यजमानाय प्रयच्छति^४ । सूपस्था देवो
वनस्पतिरिति प्रतिगृह्य तं^५ दक्षिण उपधत्ते^६ ॥ ६ ॥

यजमानः स्वाहा यज्ञं मनसेति प्रथमेन यज्ञान्वारभेण^७
द्वे कनिष्ठिके अङ्गुली न्यञ्चति^८ स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामिति ५
द्वितीयेनानामिके स्वाहोरोरन्तरिक्षादिति तृतीयेन मध्यमे
स्वाहा यज्ञं वातादारभ इति चतुर्थेन मुष्टौ करोति^९ ।
संभारयजूंषि चैनमध्वर्युर्वाचयत्यथ^{१०} यजमानो वाचं यच्छति^१
नारायणपरायणस्तूष्णीमास्ते प्रागुदयान्नचक्षाणां^१ यदि प्रमत्तो
वाचं विसृजेद्वैष्णवीं व्याहृतीश्चानूच्य पुनर्वाचं यच्छेद्यदि मुष्टौ १०
विसृजेत्त्वमग्ने व्रतपा असौति ब्रूयाद्दौक्षिष्टायं ब्राह्मणो ऽसाव-
मुख्य पुत्रो ऽमुख्य पौत्रो ऽमुख्य नप्तामुध्याः पुत्रो ऽमुध्याः पौत्रो
ऽमुध्या नप्तेति तं गोत्रपूर्वं त्रिरूपांश्च देवेभ्य आवेदयति त्रिरूचै-
र्मनस्येभ्यः^१ चत्रियवैश्यावप्यदौक्षिष्टायं ब्राह्मण इत्येव यथावर्णं
वाचास्यैतानि व्रतानि भवन्ति^१ न स्त्रियमुपेयान्नानृतं वदेन्न १५

१ यो वान्यस्य यज्ञियदृक् ० H, यो वान्यस्य यज्ञीदृक् ० AB, योन्यस्य यज्ञदृक् ० MLV, यो वान्यस्य यज्ञदृक् ० T.

२ दौक्षितदण्ड AH, दण्ड MLTV.

३ त ins. AR only, V गृह्य दण्ड shows a rest of त.

४ Thus all the Mss.; ०न्वारभेण the Vyākhyā (perhaps rightly).

५ Thus all the Mss. and the Vyākhyā (not न्यञ्चति)

६ This is the reading as given by MLTV, only they insert तर्जन्यौ after चतुर्थेन, B agrees with these four but omits तर्जन्यौ; A differs from B only so far that it inserts after ०नामिके and मध्यमे the word द्वे. H and probably R replace चनामिके and मध्यमे by द्वे. H omits तर्जन्यौ.

७ अध्वर्युर् om. HRB.

मांसमश्नाति^१ न दतो धावते^२ न दर्शयति^३ न स्मयते^४ ऽपि-
गृह्य वा स्मयते^५ न निष्ठौवति^६ नोपर्यास्ते न शयौत^७ ॥१०॥

यदि शयौताधः प्राग्दक्षिणतो ऽग्निमुत्तानो ऽभिसुखो वा
शयौतान्यं न क्रुध्येद्दौक्षितवादं^१ वदति लौकिकौ वाचं चन-
५ सितवतीं विचक्षणवतीं च^२ चनसितान्तं ब्राह्मणमाह विचक्षणान्तं
राजन्यवैश्यौ^३ यद्यन्यथा वदति त्वमग्ने व्रतपा असौति जपति^४ ।
स्वस्यन्नाहवनीयमनेनाभिमन्त्रयते^५ सुम्ना प्रबुध्य त्वमग्ने व्रतपा
असौति प्रतिपद्य विश्वे देवा अभि मामाववृत्रक्षित्यन्तं^६ जपत्यग्ने
त्व५ सु जागृहीति वा स्वस्यन्नुन्दतीर्षलं धत्तेत्यभिवृथ्यमाणो
१० ऽवद्धं मन इत्यमेधं दृष्ट्वा^१ रात्रावग्निर्ज्योतिषाः श्रेष्ठ इति
मन्त्रं संनमति^२ दौक्षितविमितादन्यत्रैनं सूर्यो ऽभिनिम्रो-
चेदभ्युदियाद्वा यद्यभिनिम्रुक्तो वारुणौ जपति यदि वाभ्युदितः
सौरौ^३ कृष्णाजिनं दण्डं च निधाय निशायां मूत्रपुरिषे
कुर्याद्दिवा कायायां^४ मेत्स्यन्वेदिमध्यात्कृष्णविषाणयेयं ते
१५ यज्ञिया तनूरिति लोष्टं तणमन्यद्वा किञ्चिदपादायापो सुञ्चा-
मौति मेहति^५ ततो ऽप आचामति^६ पृथिव्या संभवेत्यपात्तं
प्रतिनिदधाति^७ ॥ ११ ॥

ब्राह्मणक्षत्रियवैश्या एवं^८ तु प्रपद्येरन्^९ तैरेव संभाषेत^{१०} ।
यद्येनं शूद्रेण सह संवाद उपपद्येतैतेषामन्यतममित्यमाचक्षे-

१ ०न्य MLABV. ०न्न H ०न्य न क्रुध्येद् T.

२ जपति ATV and the Vyākhyā, जुहोति MLHB.

३ ०त्यतेन BMLTV, ०त्यते H, त्येन A, ०त्यन्त the Vyākhyā

४ एव तु MLRHTRV, यैवतु A, एव only the Vyākhyā B
useless.

५ प्रतिपद्येरन् BMLATV, प्रपद्ये० HR.

त्याह^१ । न स्त्रिया^२ संभाषेत । कृष्णाजिनान्न व्यवच्छिद्येत^३
 दण्डादन्यत्र कृष्णाजिनान्नासीत शयीत वा । यद्यन्यत्रासीत
 देवाञ्जनमगन्यञ्च इत्येनदभिमन्त्रयते^४ । न पुरा सोमस्य
 क्रयादपोर्हीत । दौक्षितागारे विहरति । येन केनचित्सहास्ते
 ऽथो^५ वा न कंचनाभिवादयते प्रत्युत्तिष्ठति वा । सर्व एनमभि- ५
 वादयन्ति^६ । न जुहोत्यन्यत्र सोमाङ्गेभ्यो । न ददाति । न
 पचति । कर्शयत्यात्मानं । यदास्य कृष्णं चक्षुषोर्नश्यत्यन्तश्च
 नैष्परीक्ष्यं^७ यदङ्गमस्य मीयते तज्जुहोतीत्याज्जर्य^८दि परावर्तते
 विश्वे देवा अभि मामाववृत्रन्नित्यभ्यावर्तते । न प्रतीच्येन^९
 द्वारेण निर्गच्छति । नैनं^{१०} स्पृशति । नास्य नाम गृह्णाति । १०
 नास्य पापं कीर्तयत्यैतानि पत्न्याश्च मन्त्रवर्जं । सा स्वायतने
 संविशत्यथ नित्यवृत्तावधिवृत्तसूर्ये^{११} पुरा^{११} वा नक्षत्राणा-

१ उपपद्येत A only, all the other Mss उत्प. — ०तममिथ्यसां H, ०तममिममर्थसां MLATBV. The Vyākhyā इद (read इत्य) ब्रूहीति ब्रूयात्

२ सह ins MLTV, om AHRB.

३ ०नाङ्न व्यवच्छिद्यते A, ०नाङ्नेवविच्छिं M, ०नाङ्नेववि V, ०नाङ्नेववच्छिं L, नाङ्नेववच्छिं H, ०ङ्नेवच्छिं B, नाङ्नेववविच्छिं T ०ङ्नेवाच्छिं R. The Vyākhyā विच्छिद्येत

४ इत्येनदभिमं A, इत्येनाभिमं H, इत्येतेनाभिमं MLTV, ०नमभिमं RB

५ यो not in A.

६ HR ins त नाभिवादयति

७ Thus A, नैष्करीष्य H, नैष्टुरिष्य MLATV, नैरिष्य B.

८ Thus all the Mss. R.

९ नैनं MLAHTRB, नैव V

१० Thus B only, नित्यवृत्तावधिं AR, नित्यवृत्तावधिं H, निव्रतम् । अधिं ML, नित्यवृत्तमधिं TV, cp. Hir. VII 3 (page 599 of the edition)

११ पुरा MLRHTV, पुरा AB

मुदयाद्भूतप्रदो ऽग्नौऽप्योतिष्ठतः कुस्त^१ दौक्षित वाचं यच्छ पत्नि
वाचं यच्छेत्युत्तरेणाहवनीयं तिष्ठन्संप्रेष्यत्यथ पूर्वेण द्वारेण निर्गत्य
वत्सार्थं स्तनमेकमवशिष्येतरान्ब्रतं^२ दोहयति^३ । गार्हपत्ये
ऽग्निहोत्रविधिना ब्रतं अपयित्वा सुरचितं निदधात्युदितेषु
५ नक्षत्रेषु याः पशूनामिति जपित्वा भूर्भुवः सुवरिति च ब्रतं
कृणुतेति त्रिवाचं विस्मृतं^४ । एष्ट्रीः स्थेति चतस्रो ऽङ्गुलीरुत्सृजति
कनिष्ठिके अनामिके च^५ । ताभिर्धथेष्टं चेष्टते^६ । मथ्यरात्रे
ब्रतयत्यपररात्र इत्येके^७ ॥ १२ ॥

अपरेणाहवनीयं ब्रतमभ्याहृत्य ब्रतप्रदाने निःषिच्य ब्रत्य
१० ब्रतय ब्रतमुपेक्षीति दौक्षिताय प्रयच्छति^८ । दैवीं धियं मनामह
इत्यप आचम्य ये देवा मनोजाता मनोयुज इति स्थायतने^९
पूर्वतो ब्रतयति^{१०} । नादौक्षिता दौक्षितं ब्रतयन्तं पश्यन्ति^{११} । शिवाः
पीता भवथेति ब्रतयित्वाप आचामत्येवं पुरा नक्षत्राणा-
मस्तमयाद्वाचं यमयति^{१२} । ब्रतं दोहयत्यस्तमितेषु नक्षत्रेषु वाचं
१५ विस्मृतं^{१३} । मथ्याङ्गे ब्रतयत्यपि वा पुरोदयादादित्यस्य वाचं
यमयति ब्रतं दोहयत्युदित आदित्ये वाचं विस्मृतं^{१४} । अपराह्णे
वा ब्रतयति^{१५} । याग्निहोत्रस्य स्कन्नस्य प्रायश्चित्तिः सा ब्रतस्य^{१६} ।
यवागू राजन्यस्य ब्रतमामिच्छा वैश्यस्य पयो ब्राह्मणस्य^{१७} ।
दौक्षास्तेतानि^{१८} । सर्वेषामुपसत्सु स्तनविभागो^{१९} । यदि पयो न

१ कुरु HB.

२ ब्रत LATV, प्रातर MHB.

३ स्थायतने MLTV and the Vyākhyā, स्व स्थायतने AHB.

४ Emended, एव पुरा नक्षत्राणामस्तमयात्पुरा वाचं यमयति A, एवं पुन
न पुरा नक्षत्राणामस्तमयाद्वाचं य० H, एव पुनरा नक्षत्राणामस्तमयात्पुरा वाचं य०
MLTV, पुनरानक्षत्राणां स्थायाद्वाचं य० B

५ दौक्षास्तेतानि HB, दौक्षास्तेतानि MLATV

स्याद्राजन्यव्रतेन व्रतयेद्यदि मन्येतोपदस्यामीत्योदनं धानाः
सक्तून् घृतमित्यनुव्रतयेदित्याह^१ । नाव्रतो भवत्यग्निहोत्रस्या-
विच्छित्यै^२ । पत्न्याश्च वाग्यतायाः प्रतिप्रस्थाता दक्षिणेन द्वारेण
निर्गत्य व्रतं दोहयित्वा व्रतश्रवणागारे श्रपयित्वा सुरक्षितं
निदधात्यथ पत्न्यै स्वायतने प्रयच्छति^३ । सायत्रैव व्रतं तूष्णीं^४
व्रतयति^५ । यदहर्दोहयति^६ तस्य रात्रिं जागर्ति^७ । दीक्षितस्य^८
यूपं क्षिनन्ति क्रौते वा राजनि^९ । तद्वाग्यतां^{१०} । समानो यूप
आहवनीयः स्वरुरग्नीषोमीयसवनीययोरनूबन्ध्यायाश्च^{११} ॥ १३ ॥

द्वादशरात्रं मृतिं वन्वानः पूषा मन्येति सनौहारान्
प्रक्षिणोति^१ । चन्द्रमसीत्याद्यैर्यथारूपं हिरण्यादि प्रतिगृह्णीयाद्देवः^{१०}
सविता वसोर्वसुदावेतौतराण्यपरिमिता गावः^२ एकैकं वा^३ ।
तासां नष्टां च वायवे लेत्यनुदिशत्येषु मृतां वरुणाय लेति^४ ।
संश्रीर्णां निर्धृत्यै^५ लेत्यपि वावसन्नां^६ । विद्युद्धतां मरुद्भ्यस्वेति^७ ।
ज्वरहतां रुद्राय लेति^८ । सेनाभिगृहीतामिन्द्राय^९ । त्वा प्रसङ्गन
इत्यविज्ञातव्याधिमृतां यमाय लेति^{१०} । यानुदिष्टास्वधिगता^{१५}
तामनुदिष्टायै देवताया^{११} । आलभेत दक्षिणाभिर्वा सह दद्याद्यदि

१ See the Brāhmaṇa quoted by Rudradatta on Āp X. 16 13.

२ यदहर्दोहयति BLATV, यदहर्दोहयति M, यदहर्दोक्षितस्य H.

३ दीक्षितस्य H, दीक्षामध्ये MLATV, B useless

४ २ गावयैकैकमितराणि H, भाव एकैक वा VMLT; गा एतैक वा A; भावयैकैकमितराणि तासां B.

५ सेनाभिगृही० MLTV, सेनागृही० AHR, सेनार्हगृही० B.*

६ यानुदिष्टास्वधिगता तामनुदिष्टायै देवताया A, यानुदिष्टां दधिगतामादिष्टावै देवताया H and R (only ०तामनुदि०); यामनुदिष्टास्वधिगतां तामनुदिष्ट- देवताया MLTV, यानुदिष्टादधिगतानामनुदिष्टांतिवे B.

त्वरया स्वयं प्रयात्यरणीव्यग्रीन् पृथगारोप्य सह प्रयाति ।
भद्रादभि श्रेय इति तं प्रयान्तमध्वर्युरनुमन्त्रयते । यजमानो
ऽरणी^१ दक्षिणेन परिश्रित्य व्रतयत्यापः सन्ति चेद्देवीरापः
इत्यवगाह्याच्छिन्नं तन्तुं पृथिव्या अनुगेषमिति लोष्टं हस्तेन
५ विमृज्या^२ कृलात्सेतुं कुर्वन्निवात्येति । पृथिव्या संभवेत्यतिशिष्टं
निदधात्यथेमवस्य वर आ पृथिव्या इति प्रयास्यन्^३ देव-
यजनमध्ववस्यत्यारे शत्रून् हणुहि सर्ववीर इत्युद्यन्तमादित्यमुप-
तिष्ठते । ॥ १४ ॥

दौक्षान्ते सोमक्रयार्थमुपरवदेशे प्रतिप्रस्थाता राजानं
१० नौत्वा रोहिते चर्मण्यानडुहे न्युष्य सोमविक्रयिन्सोमं शोधयेति
संप्रेष्यति । कौत्सः शूद्रो वा विक्रयी तं संग्रोध्योपास्ते । ऽथ
प्रायणीयमदित्यै पयसि चरुं निर्वपति । प्रायणीयाद्योदवसानौ-
याया इष्टिपशुवन्धेस्वन्वाधानव्रतोपायनजागरणारण्यशनपत्नौ-
संनहनब्रह्मवरणानि न विद्यन्ते । कपालानां स्थाने स्थालौ
१५ भवत्यननूयाजः प्रायणीयो भवत्यप्रयाज उदयनीय । आज्यग्रहण-
काले जुक्तां चतुर्गृह्णाति चतुरूपमृति समानयनार्थमुदयनीये
न जुक्तां गृह्णात्युपमृति चतुरनूयाजार्थं । षड्भुजा प्रायणीयं

१ रणीं HRB, रणि LV रणि MA.

२ ? अपस्सन्ति चेत् MLTV. अपोजगाहास्त्र A, अपभीतिगाह H, अपो-
भीतिगाह R.

३ Thus TV; विमृज्य MLAHRB

४ प्रयास्य (प्रास्यं) ms. AHRB, not MLTV I doubt whether
it belongs to the text.

५ विक्रयेतन A; विकर्येण H, विक्रयेन R, विक्रयीत T, विक्रयीत
MLV, विक्रयेन B. The reading विक्रयेन would equally be possible.

१४६ वैखानससूत्रे २३, १५-१६ (०श्रौतसूत्रे १२, १५-१६)

चरुमासादयति^१ व्याख्यातावाज्यभागावाज्येन देवताञ्चतस्रो
यजति^१ ॥ १५ ॥

पूर्वार्धं पथ्यां स्वस्तिमग्निं दक्षिणार्धं ऽपरार्धं सोममुत्तरार्धं
सवितारं मध्ये ऽदितिं यजेद्दितिमिद्धा भरुतो यद्ध वो दिव
इति मारुतोमृचमन्वाह^२ शम्भ्वन्तः प्रायणीयः संतिष्ठते^३ ५
स्थालीं सक्षामकाषामेतन्मेक्षणमेतद्वर्हिरेतं वेदमुदयनीयाय
सुरक्षितं निदधाति^४ ध्रौवमाज्यं^५ धारयति^६ तस्माज्जुक्कामष्टौ
चतुरो वा गृहीत्वा दर्भनाद्या हिरण्यं निष्ठक्यं प्रगथ्य जुक्का-
मवदधातीयं ते शुक्र तनूरिति^७ तदाज्यं जूरसि धृता
मनसेत्याहवनीये ऽन्वारब्धे यजमाने निरूढपशुबन्धलक्षणां^८ १०
पिङ्गाक्षीमेकहायनीं^९ सोमक्रयणीमीक्षमाणो जुहोत्यपरं चतु-
र्गृहीतं गृहीत्वा शुक्रमसीति हिरण्यं घृतादुद्धृत्य सुरक्षितं
निदधाति चतुर्गृहीतं च^{१०} वैश्वदेवः हविरित्याज्यमभिमन्व्य
सूर्यस्य चक्षुररुहमिति सहिरण्येन पाणिनादित्यमुपतिष्ठते^{११}
ऽयेण शालां प्रत्यङ्मुखीमवस्थाप्य सोमक्रयणीं चिदसि मनासीति^{१२} १५
संश्राप्ति^{१३} मित्रस्वा पदि बध्नात्विति दक्षिणे पूर्वपादे बद्धा
पूषाध्वन इति यत्र सोमस्तत्र गमयति^{१४} दक्षिणेन पदा
वस्थसि रुद्रासौत्याद्यैर्दक्षिणानि षट् पदान्यनुनिक्कामत्येकमिषे^{१५}
विष्णुस्वान्वेतित्येतैर्निक्रम्यमाणेषु^{१६} यजमानो ऽनुवर्तयति^{१७} ॥

१ यजति MLTV, यजन्तीति AHRB.

२ Thus (and cp XII. 20, end) TV, ०बन्ध० om the other Mss.

३ पिङ्गाक्षी० TVML.

४ ०निक्कामति TVB and the Vyākhyā; ०निष्का० (and निष्क०) the other Mss.

५ Thus HR, अनुवर्त्य the Vyākhyā, ०नुमचयते the other Mss.

सखाय इति सप्तमं पदमभिमन्त्रयते ^१ ऽध्वर्युर्वृहस्पतिस्त्वा सुन्ने
रण्वलिति सप्तमं पदमभिगृह्णाति ^२ तद्धिरण्यं तस्मिन्निधाय
परिस्तौर्यं पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्नाजिघमौति तच्चतुर्गृहीतमभि-
जुहोति ^३ ॥ १६ ॥

- ४ हिरण्यमपोद्धृत्य परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय
इति रूप्येन ^४ दक्षिणं ^५ पदं त्रिः परिलिखति यावद्वृतान्वक्तमथ
रूप्येनोपसंयाहं पदं स्थाव्यामस्मे राय इति समोष्य ^६ त्वे राय
इति यजमानाय प्रयच्छति ^७ तोते ^८ राय इति यजमानः पत्न्यै ^९
सं देवि देव्योर्वश्या पश्यस्वेति पत्नीं सोमक्रयणा समौक्षयति ^{१०}
त्वष्टीमती ते सपेयेति यजमानं पत्न्या ^{११} माहः ^{१२} रायस्योषेण
वियोषमिति सोमक्रयणीं यजमानो ऽभिमन्त्रयते ^{१३} तद्धिरण्यं
प्रक्षाल्यानामिकायां ^{१४} बध्नात्याप्यायनाभिषवांश्चदाभ्यर्थं च ^{१५}
यतः पदगर्तं ^{१६} तदुन्नम्य पृथिवीमित्यङ्गिरूपनिनीय सोमक्रयणी-

१ Thus MLTV, ०गृहीतेनाभिजु० A, ०गृहीतानभिजु० BH.

२ These two words om. H. Instead of दक्षिण the Vyākhyā
प्रदक्षिण. This probably is right, cp. Āp. X. 23. 2.

३ Thus MLTV and the Vyākhyā and A, where originally
was a gape, राय इयावतनून सवति H, राय इति यावत्तन (?) सवति;
यावत् सूत सवति B. In A later on, is added on the margin:
यावन्नोम सवति. This points to a reading यावत् तून सवति, cp.
Āp. I c 3.

४ Thus TV, तेते the Vyākhyā, तोते MHB, A (sec. h) तो . ;
ततो L

५ Thus BMLATV, आबध्नाति HR

६ Thus TV; आप्यायनाभिषवांश्चदाभ्यर्थं च ML, आप्यायनाभिषवज्चदाभ्य
.. A, आप्यायनाभिषवांश्चदाभ्येषु चैतत् H, आप्यायनाभिषवांश्चदाभ्येषु चैत० B.

७ Thus TV and Vy.; यतदगर्तं ML, चैतत्पादपटमोन्न भय H, A.
incomplete, चैद पादवगमात्र भय B.

१४८ वैखानससूत्रे २३, १७-१८ (०श्रौतसूत्रे १२, १७-१८)

मुत्सृजति । पत्नी पदं सुरक्षितं निदधात्यथ सूर्यस्य चक्षुररुह-
मित्यादित्यमुपतिष्ठते । सोमविक्रयिणं शुद्धस्ते^१ सोम इति
पृच्छति । शुद्ध^२ इतीतरः प्रत्याहैष ते गायत्रो भाग इत्ये-
तैर्विचितं राजानमुपतिष्ठते । तर्चमण उत्तरार्धं क्षौमं वासो
द्विगुणं प्राचीनदशमास्तौर्याः शुना^३ ते अःशुः पृच्छतामिति ५
राजानं सहिरण्येन पाणिनाभिमृश्याभि त्वं देवः सवितार-
मित्यतिच्छन्दसर्चा स्त्रीर्णं क्षौमे मिमीते कनिष्ठायैकैकाङ्गुल्या
साङ्गुष्ठया प्रसारितयांशून् समुपगृह्य^४ मिमीते । न कनिष्ठया
पञ्चमं । कनिष्ठयैव दशमं । पञ्चकृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चकृत्व-
स्त्रणीमैवं द्विस्त्रिपरिमितकृत्वो वा । ॥ १७ ॥ १०

अवशिष्टं राजानं प्रजाभ्यस्वेत्युपसमृह्य वाससो ऽन्ता-
न्समुच्चित्य द्विगुणेनोष्णीषेण प्राणाय त्वेति प्रदक्षिणमुपनहति ।
व्यानाय त्वेत्यनुष्टन्यति^५ । प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु
प्राणन्त्विति राजानं यजमानमवेक्ष्यत्येनं चर्मणि निदधाति ।
देव सूर्य सोमं क्रेयाम इत्यादित्यमुपतिष्ठते सोमविक्रयी च १५
राजानं चर्मण आदत्ते । सोमविक्रयिन् क्रय्यस्ते^६ सोमो राजेति
सोमविक्रयिणं पृच्छति । क्रय्य^६ इतीतरः प्रत्याह । सोमं ते

१ शुद्धस्ते A and the Vyākhyā, राद्धस्ते MLHTRBV — The Vyākhyā has सोमा, pointing to सोमाः.

२ Thus the Vy only, शुद्धमि० the Mss

३ Thus H, प्राचीनोपरिदश० the other Mss

४ उपसगृह्य the Vyākhyā

५ ०नुष्टयति M, ०नुष्टयति L; ०नुष्टयति ABHR, ०नुष्टयति T; ०नुष्टयति V.

६ कार्यस् and कार्य H (as Matr Samh.), कार्यस् (first time) also B

क्रीणामीत्युक्त्वा गोर्महिमा महानिति^१ मन्वानः कलया ते
क्रीणानि कुष्ठया ते क्रीणानि शफेन ते क्रीणानि पदा ते
क्रीणानीति प्रत्येकं तिस्रः^२ पणते^३ । स्वयं गोस्त्रीन्यादान्यणितान्^४
प्रतिषिध्य^५ गवा ते क्रीणानीति गामेव पणते^६ । भूयो वा अतः^७
५ सोमो राजार्हतौत्या संख्यासंपदः^८ । सोमविक्रयी प्रत्याह^९ । भूय
एवातः सोमो राजार्हतौत्यध्वर्युः प्रतिनन्द्य शुक्रं ते शुक्रेण
क्रीणामीति हिरण्यं^{१०} पणते^{११} । विक्रयेतदादत्ते^{१२} । तपसस्तनू-
रसौत्यजा^{१३} । वाससा ते क्रीणानीति वासश्चतुर्भिः संख्यां
संपादयति ॥ १८ ॥

१० द्वादशशतदक्षिणस्य क्रतोर्दशभिर्वा^१ । तदा सप्त गावो हिरण्यं
वासो ऽजा च दश भवन्ति^२ । भूयसा वैकथैकविंशतिदक्षिणस्य
तिसृभिः षष्टिदक्षिणस्योक्तसंख्यां संपाद्य संयत्ते^३ । गोरस्मे चन्द्रा-
णौति सोमविक्रयिणो हिरण्यं प्रत्यादाय यजमानाय प्रयच्छत्यस्मे
त बन्धुरिति शुक्लामूर्णास्तुकां च^४ । तथा यजमानो दशापवित्रस्य

१ ? महांसु गोर्महिमहिमेति HB, गोर्महिमेति A, गोर्महिसान हानिति ML, गोर्महिमा महानिति TV and the Vyākhyā.

२ तिस्रः TVB. (preferable ? cp. Āp. X. 25 8)

३ पदान् AB, पादान् H, पदादीन् MLTV.

४ Thus TV, पणित्वा प्रतिषिध्य H, पणित्वा प्रतिषिध्य MB, पणिर्गा-
त्यदिष्य L; प्रणौतान्प्रतिषिध्य A.

५ Emended, वात MLATBV, च भूयोतात H.

६ Thus BHTV, ०तौत्यासंख्यसुपद A, ०तौत्याख्यां संपद M, ०तौत्याख्या-
संपदिः L.

७ हिरण्य H; सहिरण्य MLATBV.

८ Thus TV, विक्रयेतदादत्ते A, विक्रयततदादत्ते H, क्रय्येवदादत्ते ML.

९ Thus T, संयत्ते MLAH and Vyākhyā. संयत्ते B. विक्रय्य-
तदादत्ते B.

नाभिं करोती^१दमहः सर्पाणां दन्दशूकानां ग्रीवा उपगन्था-
 मीति कृष्णामूर्णास्तुकामुपगन्थाति^१ सोमविक्रयिणि तम इति
 तथा जलेन सोमविक्रयिणं ललाटे विधति^१ खान भ्राजाङ्गार
 इत्यान्तादनुवाकस्य सोमक्रयणाननुदिशति^१ मित्रो न एहि
 सुमित्रधा इति राजानं सोमविक्रयिणो ऽपादत्त इन्द्रस्योरु- ५
 माविशेति^१ यजमानस्य दक्षिण ऊरावासादयत्यैनं यजमानः
 प्रत्यपोर्णते वयः सुपर्णा इत्यभ्युक्षितमुष्णीषं परिकर्मिणे प्रयच्छति^१
 मित्रवरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा प्रयच्छाम्यवक्रो ऽविधुरो^२
 भूयासमिति मैत्रावरुणाय दीक्षितदण्डं प्रयच्छति^१ रुद्रस्त्वावर्तय-
 त्विति सोमक्रयणीं प्रदक्षिणमावर्त्यान्यथा गवा निष्क्रोय गोष्ठे १०
 यजमानस्योत्सृजत्यथ यजमानो राजानं हस्ताभ्यामुपादाय ग्रीष्णिं
 कृत्वोदायुषेत्युत्तिष्ठति^१ प्रागौषं सोमवाहनमनो दक्षिणत उपस्थितं
 भवत्युर्वन्तरिचमन्विहीत्यभिप्रव्रजति^१ तस्य नीडे ऽध्वर्युरदित्याः
 सदो ऽसीति प्राचीनघौवं कृष्णाजिनमुत्तरलोमोपस्तृणात्यदित्याः
 सद आसीदेति कृष्णाजिने राजानमासादयत्यस्तभ्राह्मामृषभ १५
 इत्येनमुपतिष्ठते^१ वनेषु व्यन्तरिचं ततानेति वाससा परितनोति^१
 सौर्यर्चा पुरस्ताद्वृष्णाजिनं प्रत्यानह्यत्युदुत्यं जातवेदसमित्यूर्ध्व-
 घौवं बहिर्विशसनं^१ धूरसीति धुरावभिष्टय्य वारुणमसीति
 शकटमाखिद्य वरुणस्त्वोत्तभ्रात्वित्युपस्तभ्य वरुणस्य स्कम्भनमसीति
 शम्यां प्रतिमुच्योस्त्रावेतं धूर्षाहावित्युन्नीयमानौ सोमवाहना- २०
 वन्वीक्षते^३ ॥ १६ ॥

१ Thus MLHTVB, ०दत्ते तमिद्र० A.

२ Cp. X. 11 (page 110, line 15).

३ Thus AHTBV, ०वाहनान्वीक्षते ML.

वैखानससूत्रे २३, २०-२१ (०श्रौतसूत्रे १२, २०-२१) १५१

वरुणस्य स्कन्धनमसीति तयोर्दक्षिणं प्रथमं युनक्ति^१ वरुणस्य
स्कन्धसर्जनमसीति ग्रन्थामवगूह्य प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश इति
योक्तृपाशं प्रत्यस्त्येतथैवावृतोत्तरमनद्वाहं युनक्ति^१ पलाशशाखे
विभ्रदन्तरेणेषे सुब्रह्मण्य उपसर्पत्यध्वर्युरीषां दक्षिणामन्वारभ्य
५ सोमाय क्रीताय प्रोह्यमाणायानुब्रूहि ब्रह्मन्वाचं यच्छ सुब्रह्मण्य
सुब्रह्मण्यामाह्वयेति संप्रेष्येत्यो भूः सासि सुब्रह्मण्ये तस्यास्ते पृथिवी
पाद इति सुब्रह्मण्यासु सर्वासु यजमानः सुब्रह्मण्यमन्वारभ्याह्वता-
माह्वतां जपत्यध्वर्युयजमानौ प्रथमायां त्रिस्तायां प्रच्यवस्व
भुवस्वत इति राजानं प्रच्यावयतः^१ सर्वे प्राञ्चो ऽभिभूयाथ^१
१० प्रदक्षिणं परिचरन्ति^१ श्येनो भूत्वा परापतेति राजानमध्वर्युरभि-
मन्त्रयते^१ यजमानस्य स्वस्त्ययन्यसीति दक्षिणेनोत्तरेण वाध्वर्यु-
र्यजमानश्चाञ्जसा राजानमुपसंक्रामतो^१ ऽग्रेण शालां तिष्ठन्
राज्ञे प्रोह्यमाणायोपदां मन्वानो^२ ऽजेनाग्नीषोमीयेण कर्णगृहीतेन
नमो मित्रस्येति राजानं यजमानः प्रतीक्षते^१ स कृष्णसारङ्गो
१५ लोहितसारङ्गो वा निरूढपशुबन्धलक्षणः श्मश्रुलः^३ स्थूलः
पौवा^४ ॥ २० ॥

प्रोह्यमाने राजन्यग्रेण शालामासन्दीमध्वर्यव उद्गृह्णन्त्यौ^१-
दुस्वरी नाभिदघ्नपादारनिमात्रशीर्षणानूच्या मोञ्जिविवाना^५
भवत्यथाग्नीन्प्रज्वलयन्ति^१ तदनः सोमवाहनमग्रेण प्राग्वंशमुद-

१ Thus RMLTV, ०भिर्भूयाथ A, रभयाथ B; विर्भूयाथ H: अभिप्रयाथ
the Vyākhyā.

२ ? ०पदां मन्वानो MLTV, पादान्मन्वानो A; ०पादानान्वानानो H;
०पादानान्वानो R; ०पादानान् मन्वानो B.

३ श्मश्रुल MLA, श्मश्रूण HB, ०ळः TV.

४ Emended; पौवान् MLAHTV; पौलन् B

५ Thus VT and the Vyākhyā, ०विधाना the other Mss.

१५२ वैखानससूत्रे २३, २१-२२ (०श्रौतसूत्रे १२, २१-२२)

गौषमवस्थाप्य वारुणमसीत्युत्तिवदति^१ वरुणस्त्रोत्तन्नात्विद्युप-
स्तन्नाति^१ दक्षिणमनद्वाहं विमुञ्चति^१ वारुणमसीति योक्त्रं
परिकर्षति^१ वरुणस्य स्कन्धसर्जनमसीति ग्रम्यां प्रवृत्त्युन्मुक्तो
वरुणस्य पाश इति योक्त्रपाशं विमुञ्चत्येवमुत्तरमनद्वाहं विमुञ्च-
त्यविमुक्तो वा स भवत्यथातिथ्यायां सप्तदश सामिधेन्य^१ इक्षु- ५
ग्रलाके विधृती^१ कार्श्र्यमयान्परिधीनिश्च उपसंनह्यत्याश्ववालं
प्रस्तरं बर्हिषि^१ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपद्याग्ने-
रातिथ्यमसीत्येतैः प्रतिमन्त्रं जुष्टं निर्वपामीत्येतैः पञ्चकृत्वो^१
वैष्णवं नवकपालमातिथ्यं पत्न्यान्वारब्धो निर्वपति^१ हविष्कृता
वाच विष्टज्योत्तरमनद्वाहं विमुञ्चति^१ वारुणमसीति यजमानो १०
वासो ऽपादाय या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा
परिभूरस्तु यज्ञमिति नौडाद्राजानमादत्त^१ उर्वन्तरिहमन्वि-
हीति प्रव्रजति^१ प्रतिप्रस्थातासन्दीमादाय पूर्वेण^१ द्वारेण^१
ग्रालां प्रविश्याग्नेणाहवनीयं पर्याहृत्य^१ वरुणस्यैतसदन्यसीति
दक्षिणेनाहवनीयमासन्दौ निदधाति^१ ॥ २१ ॥ १५

तस्यां कृष्णाजिनमदित्याः सदो ऽसीति तथास्तृणात्यदित्याः
सद आसीदेति कृष्णाजिने राजानमासादयति^१ वरुणो ऽसि
धृतव्रतो वारुणमसीति राजानमुपतिष्ठते^१ वारुणमसीति
वाससा पर्यानह्यति^१ तच्चा यामि ब्रह्मणा वन्दमान इति
वारुण्यर्चा सर्वत्र राजानं परिचरत्यग्निं राजानं चान्तरेण मा २०
संचारिष्टेति संप्रेष्यत्यत्राप्यस्त्रे पायसमन्नमर्थं लाजानपूपांश्चोप-

१ पूर्वद्वारेण MLTV

२ Thus AHB, परिहृत्य MLTV.

* ३ पर्यानह्यति BH, परिर्वाणह्यति A, परिणह्यति MLTV.

हरन्थ^१थावहननादि^२ कर्म प्रतिपद्यते^३ । अपणकाले सह पुरो-
डाग्नेन मदन्तोरधिअयति^४ । चतुर्गृहीतान्याज्यानि गृह्णाति^५ ।
चतुर्होत्रातिथ्यमासादयत्यत्र संभारयजूषि व्याचष्टे^६ । पशु-
वन्निर्मन्थेन^७ चरति^८ । वेदं निधाय सामिधेनीभ्यः संप्रेष्यति^९ ।
५ पञ्च प्रयाजान्यजति^{१०} । सर्वमौपभृतं चतुर्थे जुक्तां समानयत्युपांशु
चरति^{११} । विष्णवे ऽनुब्रूहीति^{१२} । विष्णुं यजेतौ^{१३} । डान्तातिथ्या^{१४} ।
ध्रौवाज्यमाप्याय्यान्तर्वेदि चमसं निधाय तस्मिंस्तानूनघ्नमापतये
त्वा गृह्णामीति पञ्चभिः प्रतिमन्त्रं पञ्चावत्तमभिगृह्णाति^{१५} ।
तद्दक्षिणश्रोण्यां निधायानाष्टष्टमसीति सर्वं ऋत्विजो यजमानश्च
१० समवमृशन्त्यनु मे दीक्षामिति यजमानं वाचयति^{१६} ॥ २२ ॥

यावन्त ऋत्विजस्तेषूपहवमिष्टा तैरुपहृतः प्रजापतौ त्वा
मनसि जुहोमीति यजमान एव समवमृष्टं त्रिरवजिघ्रति^{१७} ।
तस्मिन्नपो निनीयोत्तरतः सिञ्चत्यग्नीन्मदन्यापा^{१८} ३ इत्यध्वर्युः
पृच्छतीदं मदन्ति देवीरमृता ऋतावृध इत्याग्नीध्रः प्रत्याह^{१९} ।
१५ ताभिराद्रवेति संप्रेष्यति^{२०} । तेनाहताभिर्मदन्यौभिः पाणीन्
प्रक्षाल्य तानूनघ्निणो हिरण्यपाणयो राजानं विस्त्रस्याऽऽशुरऽऽशुस्ते
देव सोमाप्यायतामित्याप्याययन्त्याप्यायय सखीनित्यध्वर्युर्यज-

१ Thus TV, ०थाहनादि L, ०थावमाननादि M, ०थावाहनादिक MB.
०थवाहनादिकं H.

२ ०अयति BMLTV, ०अयति AHR.

३ Thus MLTV, ०निमन्थेन AHRB.

४ Thus AHRB, चरन्ति MLTV

५ ०ब्रूहि LTV, ०ब्रूहीति MAHRB.

६ The sign of pluta not in the Mss

१५४ वैखानससूत्रे २३, २३-२४ (०श्रौतसूत्रे १२, २३-२४)

मानमपि वाचयति^१ । दक्षिणार्धं वेद्याः^२ प्रस्तरं निधायोत्ताना-
न्दक्षिणान्याणीन् कृत्वा सव्यान्नीच एष्टा रायः प्रेषे भगायेति
निष्कृवते^३ । यजमानमवान्तरदीक्षामुपनयत्यग्ने व्रतपते त्वमित्या-
हवनीयमुपस्थापयति^४ ॥ २३ ॥

यजमानो गाढतरं मेखलां समायच्छते गाढतरं मुष्टौ^५
कुरुते^६ । पत्नी तु योक्तं^७ । तप्तव्रतो भवति^८ । मदन्तीभिर्मार्जयते^९ ।
पूर्वव्रतमुत्सृजति^{१०} । या ते अग्ने रुद्रिया तनूरित्येतेनातो ऽधि
व्रतयति^{११} । दैक्षमेतदहर्व्रतपरिमाणं भवत्यौपसदो ऽत ऊर्ध्वं व्रत-
संकल्पस्तिष्ठ उपसदो भवन्ति षड् द्वादश चतुर्विंशतिर्वा^{१२} ।
चतुःस्तनमेतां रात्रिं व्रतं भवति त्रिस्तनं मध्यमे ऽहनि द्विस्तनं^{१३} १०
रात्रावेकस्तनमुत्तमे ऽहोरात्र^{१४} । आराग्रामवान्तरदीक्षामुपेयादिति
ब्राह्मणोक्तानि^{१५} काम्यानि व्रतपरिमाणानि^{१६} । तेषां यथाकाममथ
प्रवर्ग्येण चरन्ति चरन्ति^{१७} ॥ २४ ॥

॥ इति श्रौतसूत्रे द्वादशः प्रश्नः ॥

१ ०पिवाच० the Mss., read probably ०तिवाच०.

२ वेद्यः AB, वेद्यैः R; वेद्या LTV; विद्या M; missing in H.

३ Thus TVH and the Vyākhyā, मुष्टि MLARB.

४ Cp. Ts. VI 2. 3. 5.

प्रवर्ग्येण चरिष्यन्नमावास्यायां पौर्णमास्यां शुक्लपक्षे पुण्ये
 ऽहनि वा^१ संभाराहर्तुर्नमो^२ वाच इत्यनुवाकेन शान्तिं कृत्वा
 वैकङ्कतो^३ खादिरौ^४ वैणवीं वा समिधमाधाय^५ युञ्जते मन
 इति चतुर्गृहीतं जुहोति^६ न दौक्षितस्य जुहुयात्^७ काण्टकी-
 ५ भवैतया समिधमादध्यादेतां वा जपेद्देवस्य त्वेति खादिरौ-
 मौदुम्बरीं वैकङ्कतो^८ वैणवीं वा व्यायाममाचौमरन्निमाचौ^९
 वा कल्माषीमुभयतः द्यूमभिमादायाभिरसि नारिरसौत्यभि-
 मन्व्योत्यायोत्तिष्ठ ब्रह्माणस्यत इति ब्रह्माणमामन्त्रयते^{१०} ब्रह्मोपो-
 त्तिष्ठत्युभावुपप्रयन्वित्युत्तरमर्धर्चं जपत^{११} आददते^{१२} कृष्णाजिनं^{१३}
 १० यतः कुतश्चिन्मृदं खनिवाहरन्ति तत्र प्रैतु ब्रह्माणस्यतिरित्यश्व-
 प्रथमाः प्राञ्चो यन्त्यपि वाचैते संभाराः परिश्रिते^{१४} भवन्ति^{१५}
 पुरस्तादाहवनीयान्मृत्वनः^{१६} पूर्वः पूर्व उत्तरोत्तरो^{१७} भवत्युत्तरेण
 मृत्वनं प्राचीनायेषु दर्भेषु कृष्णाजिनं प्राचीनयौवमुत्तरलोभोप-
 स्तृणाति^{१८} देवौ द्यावापृथिवौ इति द्यावापृथिवौ उपस्थाप्य
 १५ ऋध्यासमयेत्यभिया मृत्वने प्रहृत्य मखस्य शिर इत्यपादाय^{१९}
 मखाय त्वेति हत्वा मखस्य त्वा श्रौर्ण इति कृष्णाजिने निवप-
 त्येवं द्वितीयं तृतीयं च हत्वा निवपति^{२०} तूष्णीं चतुर्थमपरि-

१ HBAMLR om. वा, given by TV, पुण्यपक्षे वा the Vyākhyā.

२ ? संभारानाहर्तुं व० MLTV, संभाराहर्तुर्नमो AB, संभाराहर्तुं HR.

३ आददते MLATV; आददे B, आदत्ते HR. The Vyākhyā points to plural

४ परिश्रितो MLATV; परिश्रितो HRB, परिश्रिते देशे the Vyākhyā.

५ Thus MLTAV, पुरस्तादाहवनीय मृ० BH; ०नीय मृ० R.

६ Thus MLATV; उत्तरो H, पूर्वमुत्तरो RB.

७ Thus HTV; ०त्यादाय MAB, ०त्युपादाय L.

मितं^१ वा यावत्यो मृदः प्रवर्ग्यपात्रेभ्य^२ आप्ताः^३ स्युः^४ प्राय-
श्चित्ताय परिशिनष्टि शेषमेवमितरेषां संभाराणाम्^५ ॥ १ ॥

इयत्यय आसीरिति वराहविहृतमुपतिष्ठते^६ । देवीर्वस्त्रौरिति
वल्मीकवपामिन्द्रस्यौजो ऽसीति पूतिकानश्चिजा^७ असि प्रजापते
रेत इत्यजलोमसंस्तृष्टानि कृष्णाजिनलोमानि पृथगुपस्थाय^८
प्रहृत्योपगृह्य^९ कृष्णाजिने निवपति^{१०} । पञ्च संभारानायुर्धेहि^{११}
प्राणं धेहीत्यश्वेनावघ्राप्य मधु त्वा मधुला करोत्विति न्युत्प्रेषु
संभारेष्वेकामजां पुंवत्सामभितो दोग्धृत्विजः सर्वे प्रवर्ग्यमाददत्
उत्तरेण विहारं परिश्रित उद्धृत्यावोच्य सिकता न्युष्य तान्नि-
दधति^{१२} । गार्हपत्ये मदन्तीः पूर्वमधिश्रित्य^{१३} मधु त्वा मधुला^{१४}
करोत्विति ताभिरेनमुपसृजति^{१५} ॥ २ ॥

यान्यप्यन्यान्यखासंसर्जनान्यर्मकलालानि^{१६} शर्करावाञ्जन-
पिष्टादीनि^{१७} दृढार्थ^{१८} तैश्चोपसृजत्यस्मिन्प्रवर्ग्ये यत्किञ्चोदककृत्यं

१ मितं BAHR, मितां MLTV.

२ पात्रेभ्य आप्ता H, पात्रेभ्यश्चाप्ता MLATRB, भ्य चाप्ता V.

३ पूतिका० MLAHTRV and the Vyākhyā, with ०ति० B first hand, ०तौ० second hand.

४ १ ०पगृह्य MLATV, ०गूह्य H, ०गृह्य RB.

५ पञ्चसभारान् VHTR and the Vyākhyā; पञ्चसभरान् A, पञ्च-
सभाराणाम् MB, पञ्चभान् or पञ्चभान् L.

६ ०दधति VMLT and the Vyākhyā, ०दधाति AHRB.

७ मदन्तीः पूर्वमधिश्रिता MLTV, पयोधिश्रित्य AHRB.

८ ताभिरेनमुप० L, ताभिस्त्रिभिरेनमु० M, मदन्तीभिरेनमु० ABHR;
ताभित्तिभिरेनमुप० T, ताभिर्मदन्तीभिरेनमुप० the Vyākhyā.

९ Thus MLTV; ये चाप्यन्ये उ० HR, येवाप्यन्य उ० A, योवाप्यन्ये B

१० Thus LATV, ०सर्जनाश्लकपालानि M; ०सर्जना अश्लकपालानि HB.

११ Thus MLTV; ०पिष्टादि दृढार्थास्त्रैश्चो० A, पिष्टार्थास्त्रैश्चो० H.

तथाधिश्रित्य^१ मदन्तीभिः क्रियते^१ नैनं स्त्री प्रेक्षते न शूद्रो^१
 न पात्राणि कुर्वन्नाभिप्राण्यादपहाय मुखमनभिप्राणव्हेणुना
 करोति^१ न प्रवर्ग्य चादित्यं चान्तरा व्यवयाद्यत्र क्व च प्रवर्ग्य
 प्रकान्त आदित्यो ऽस्तमियान्तद्विरम्य^२ तच्छिष्टं श्रो भूते समा-
 ५ पयति^१ ता मृदः संप्रलुद्य^२ मखस्य शिरो ऽसीति पिण्डं कृत्वा-
 ङ्गुष्ठाभ्यां यथार्थाभ्यामङ्गुलीभ्यां^३ च यज्ञस्य पदे स्थ इति निगृह्य
 तत्तिधावच्छिद्य त्रौन्यिण्डान् कृत्वा गायत्रो ऽसीति प्रथमं कर्त्तुं
 प्रयच्छति त्रैष्टुभो ऽसीति द्वितीयं जागतो ऽसीति तृतीयं च^१
 गायत्रेण वा छन्दसा करोमीति त्रिभिश्छन्दोभिस्तौन्महा-
 १० वीरान्वायव्यप्रकारास्त्युद्धीन्यच्चोद्धीनपरिमितोद्धीन्वा^४ प्रादेश-
 मात्रानूर्ध्वसानूनासेचनवदुपरिभागान्मध्ये संनतान् करोति^१
 मखस्य रास्त्रासीत्युपविलं रास्त्रां कृत्वादितिस्ते विलं गृह्णात्विति
 वेणुपर्वणा विलं करोति ॥ ३ ॥

यावता विलेन दैवताय सौविष्टकृतायाश्निहोत्राय भक्षेभ्यो
 १५ ऽलं मन्यते^१ तानुत्तरतः सिकतासु प्रतिष्ठाप्य सूर्यस्य हरसा
 आयेत्यातपेन^५ प्रत्येकमभितपति^१ मखो ऽसीत्यनुवीक्षते^१
 तूष्णीमितराण्यासेचनवन्ति^१ हस्त्योष्ठ्यास्ये दे दोग्ध्रं मृदैतया

१ तथाधि० LHRB, तदाधि० MATV

२ Thus MTV, तद्विरम्यतभिष्ट L, तद्धारस्तुभिष्ट A, यमेयुक्तुभिष्ट H.

३ Thus MLATV, संप्रलुद्य....H, संप्रलुद्य(?) R संप्रकाश्य B, these readings point to संप्रलुक्ष्य.

४ Thus MLTV and the Vyākhyā. छाभ्यां यथार्थाभ्यामङ्गुली० A ;
 ०छाभ्यां यथार्थाभ्यामितराङ्गुली० HR, यथार्थाभ्यामितराङ्गुलिश्च B.

५ सहावौरान् given by HR, it cannot be missed

६ ०तपे ML and Vyākhyā, ०तपि TV: ०तपेन the other Mss.

करोति यथा सुगदण्डैवं^१ वर्षीय आध्वर्यवं दोग्धं प्रतिप्रस्थाना-
 दाज्यस्थालीं^२ दधिस्थालीं^३ द्वे परिमण्डले रौहिणकपाले^४ यदि
 क्रतुः साग्निचित्यो घर्मेष्टकां कुलायिनौ^५ च^६ शिष्टया मृदा
 प्रलिप्य तान्युपवातयत्युपवातेषु स्रज्जणीकरणैः स्रज्जणीकुर्वन्ति^७
 गार्हपत्ये वृषाश्वशृङ्गादादीन्यदीप्य वृष्णो अश्वस्य निष्पदसीति प्रथमं^८
 महावीरं शफाभ्यां गृहीत्वान्तर्बहिर्धूपयत्येवमितरौ^९ तूष्णी-
 मितराण्यतः प्रभृति शफाभ्यामेव^{१०} महावीरानादद्यात्^{११} ॥ ४ ॥

गार्हपत्यस्य पुरस्तादवटं खनति^१ तस्मिन् लोहितपचना-
 त्संभारानवकीर्य^२ देव पुरश्चर सध्यासं लेति महावीरान् क्रमेण
 प्राचो वोदीचो वोपावहरति^३ पुरस्ताद्दोग्धे उपरस्ताद्रौहिणकपाले^४ १०
 चाज्यदधिस्थाल्या उपरिष्ठान्निधाय^५ तैः पचनैः संप्रच्छाद्य
 मृदावलिम्पति^६ प्रतिदिशमुपोषणाय चतुरङ्गुलं विशिनष्टि^७
 गार्हपत्ये मुञ्जप्रलवानादीप्यार्चिषे लेत्याद्यैः प्रतिमन्त्रं प्रतिदिश-
 मुपोषत्यपि वा सर्वैः सर्वतस्तान्यहनि रात्रौ वा पच्यन्ते^८ यदि
 सायमुपोषति प्रातरूपैति यदि प्रातः सायमभीमं महिनेति^९ १५
 मैत्रीभ्यां पच्यमानान्युपचरति^{१०} पक्षेषु सिद्धौ लेति धृष्टी आदाय
 ताभ्यामङ्गारानपोहति^{११} देवस्त्वा सवितोद्वपत्विति प्रथमं महावीरं

१ Thus TV (and cp Āp XV 3 10), सुगदण्डैवं MLAB, सुदण्डैवं HR

२ दधिस्थालीं om. L.

३ Thus MLTV, एव AHB.

४ Thus the Vyākhyā, ०पचनान्भारा० the Mss, only B: ०पचनान्त्सं०.

५ Read ०दोग्धे अपर० ?

६ Thus MLTV (०स्थाल्या must be dual); चाज्यस्थाल्योपरि० HB; चाज्यदधिस्थाल्यादपरि० A, cp khanda 6.

शफाभ्यामुदासयत्येवमनः पृथिव्यामाशा दिश आष्टुणेत्युत्तरतः
सिकतासु प्रतिष्ठापयत्येवमितरौ^१ तूष्णीमितराणि^२ सूर्यस्य त्वा
चक्षुषान्वीक्ष इत्यनुवीक्षते^३ ॥ ५ ॥

ब्राह्मणस्यैतानीदमहममुमामुव्यायणं ब्रह्मवर्चसेन पर्यूहामीति
५ सिकताभिः प्रदक्षिणं पर्यूहति^४ विशा पर्यूहामीति संनमति
राजन्यस्य^५ पशुभिरिति वैश्यस्यैकैकं महावीरं शफाभ्यां गृहीत्वा
सते^६ ऽवधाय गायत्रेण त्वा कन्दसाच्छृण्वीत्येतैस्त्रिभिः प्रति-
मन्त्रं प्रभूतेनाजापयसाच्छृण्वत्यन्तरतो बाह्यतश्च^७ स्वाच्छृण्वं गोपय-
साभिविष्यन्दयति^८ तूष्णीं दोग्ध्रे रौहिणकपाले चाज्यदधि-
१० स्थास्यौ च^९ यदि विधुः प्रदरो वा जायते शिष्टेभ्यः किञ्चि-
दादाय चूर्णयित्वाजापयसि प्रकीर्य तेनात्र प्रलिप्य विधुं दद्राणं
यदृते चिदभिश्चिष इति द्वाभ्यामुपोषयति^{१०} यद्यु वै सर्वश एव
भिद्यते तानि कपालानि पिष्ट्वा शिष्टया मृदा संसृज्य तथा
कृत्वोपोषति^{११} प्रवर्ग्यपात्राणि कृष्णाजिनेनोपनह्योत्तरेण शालां
१५ देव पुरश्चर सध्यासं त्वेति शिष्य आसज्य तद्यथा पत्नी न
पश्यत्या प्रयोगात्तथा^{१२} निदधाति^{१३} शं नो वात इत्युत्तरां
शान्तिमुपयन्ति^{१४} ॥ ६ ॥

प्रचरणकाले प्रवर्ग्येण प्रचर्योपसदा प्रचरन्त्युपसदा^{१५} वा प्रचर्य
प्रवर्ग्येण^{१६} तेन चरिष्यन्तः संवृण्वन्ति द्वाराणि स्त्रियो यथा न
२० पश्यन्ति परिश्रयन्ति पत्नीसंचारान्^{१७} पुरस्तादध्वर्युः पश्चाद्धोतो-

१ सते MLTV, सिकते ARB, धिक्कते H.

२ ०पोषति MLHTVB; ०पोषयति A. (as above!)

३ Thus AB; प्रयोगात्तदा HR, प्रयोगात् तथा MLTV.

४ प्रचरन्ति MLTV and the Vyākhyā; प्रचरन्ति AHR.

५ पत्नी स० MLTV.

पविशति दक्षिणतः पश्चात्प्रस्तोता दक्षिणतो ब्रह्मा यजमानश्चोत्तरतः
 प्रतिप्रस्थाताग्रीवश्चाप उपस्पृश्य मदन्तीर्नमो वाच इति शान्तिं
 जपित्वा पुरस्ताद्गार्हपत्यस्य सुञ्जप्रलवान्संस्तीर्य तेषु देव
 पुरश्चर सध्यासं त्वेति प्रथमं महावीरमुपावहरत्येवमितरौ
 तृष्णीमितराण्यत्रैव प्रवर्ग्यार्थान्संभारान्संसादयति ^१ सोमासन्दी- ५
 प्रकारा वर्षीयसी^१ सम्राडासन्दी ह्रसीयसी वा ^१ चतस्रः
 सुचंस्तासु द्वे रौहिणहवन्यावनिक्ने ^२ इतरे द्वे सनिक्ने ^३
 तयोर्वर्षीयस्युपयमनी प्रोक्षणीधानी ह्रसीयसी ^४ द्वौ सुवौ द्वे^५
 धृष्टौ च ^६ महावीरसंमितौ पार्श्वतश्चिह्नान्वन्यतरतः संदण्डौ संदण्डौ
 शफावित्याचक्षते ^७ स्थूलशङ्कुर्धर्मदुघार्थस्तयो^८ स्थूलशङ्कुवो ^{१०}
 वत्साद्यर्था अमी अवत्सशङ्कुरिति पदंदिनां^९ षट्ककला-
 श्वैतान्यौदुम्बराणि ^१ वैकङ्कती समित्परिधयो वैकङ्कतास्तयो-
 दंशन्धनानि^६ पालाशानि वैणवानि वैकङ्कतानि खादि-
 राण्यर्काण्यौदुम्बराणि शमीमयानि वा^७ शृङ्गकृष्णरोमाणि
 कार्पाजिनानि धवित्राणि त्रीणि बाहुप्रमाणदण्डानि ^१ वैणवा १५
 औदुम्बरा वा दण्डाः ^१ शतमानं रजतं सुवर्णं च ^१ साग्रश्चिह्ना-

१ ०सदिप्रकारावर्षीयसि ML and VT (but with ०सी at the end);
 read perhaps सोमीसन्दोप्रकाराद्, ०सदिप्रकारा वर्षीयसि A, ०सदीप्राप्रकारा
 वार्षीयसी H, ०प्रा० also R.

२ Thus B, ०निम्न MLATRV, ०निम्नेधितरो द्वे H.

३ द्वे only in TV and the Vyākhyā.

४ Thus ATVB, ०स्तय ML, in HRB the words स्थूल ० .यार्थास्
 are missing, then they have चयस्थूलशङ्कुवोवत्सशंकुषट् etc.

५ Meaning ?

६ Thus MLTV, ०शेषानि AHRB.

७ शमीमयानि वा शृङ्ग ० LATV, ०मयानि मौञ्जानि शृङ्ग ० M, ०मयानि
 मौञ्जानि वा शृङ्ग ० HRB

ग्रश्च दौ वेदावभिधानौ द्वे निदाने त्रीणि विशाखदामान्येतानि
मौञ्जान्यफलीकृतानि रौहिण्योः पिष्टानि^१ प्रभूता मुञ्जप्रलवाः^१
खरेभ्यः सिकता^१ मौञ्जे पवित्रे दर्भमये वीक्षरेण गार्हपत्यं
स्फ्येनोद्धृत्यावोच्य सिकता न्युष्य प्रादेशमाचं^१ परिमण्डलं
५ प्रवृञ्जनीयमुत्तरेणाहवनीयं तथोद्वासनीयमुत्तरेण शालां चतुरश्रं
निथ्यन्द्वन्तमुच्छिष्टखरमेवं त्रीन् खरान्कृत्वा शिष्टाः सिकता
उत्तरार्धे^२ निधेयाः^२ स्युरथ प्रोक्षणीः^३ संस्कृत्य ब्रह्मन्प्रवर्ग्येण
प्रचरिष्यामो होतर्धर्ममभिष्टुह्यग्नीद्रौहिणौ पुरोडाशावधिअय
प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्य^४ विहर प्रस्तोतः सामानि गायेति ब्रह्मादी-
१० न्स्प्रेष्यति^१ ॥ ७ ॥

अथ ब्रह्मा यजुर्युक्तमित्युपांश्वनुद्गत्योमिन्द्रवन्तः प्रचरतेत्युच्चैः
प्रसौत्यध्वर्युः प्रस्तुतो मदन्तीभिर्यमाय त्वां मखाय लेति
सर्वान्प्रवर्ग्यसंभारांस्त्रिस्त्रिः प्रोक्षति यथा परान्संभारानभि-
प्राप्नुयात्प्रोक्षितानि^५ व्यायातयति^१ प्रेषितो होता ब्रह्म जज्ञान-
१५ मिति प्रतिपद्याभिष्टुयाद्गवावानं प्रणुत्य व्यवस्थेदाग्नीध्रो रौहिणौ
पुरोडाशावधिअयति^१ प्रतिप्रस्थाता दर्विहोमवदाज्यं संस्कृत्य
दध्यधिअयत्येणाहवनीयं सम्राडासन्दीं पर्याहृत्य राजासन्दाः

१ All the Mss. om the anusvāra; by the Vyākhyā it is given

२ उत्तरार्धे निधेया A, उत्तरार्धं निधेया ML, उत्तरार्धं स्युः HB; उत्तरार्धं निधेया TV

३ प्रोक्षणी all exc. B which has ंणी.

४ प्रवर्ग्य विहर MBH and the Vyākhyā, without प्रवर्ग्य LATV.

५ Thus (cp Baudh IX 6 273 8) BMH, यथा सर्वा A; यथा सर्वतः LTV.

पुरस्तादुत्तरतो वा निदधाति^१ तस्यां प्राग्गीवं कृष्णाजिन-
मूर्ध्वलोमास्तृणाति^२ तस्मिंस्तथोत्तरौ महावीरावुपशयौ निद-
धाति^३ तावप्रचरणीयौ^४ स्थूलशङ्कुं^५ वत्सशङ्कुन्विशाखदामानी-
त्यादायाग्रेण होतारं दक्षिणातिक्रम्य दक्षिण्या द्वारोपहत्य
दक्षिणेन दक्षिणं द्वारं होतुः समीचायां मातुः शङ्कुं^६ निहन्ति^७ ५
पूर्वस्था एव द्वार्याया दक्षिणतो घर्भदुहो वत्सस्यापरस्था एव
दक्षिणतो ऽजाया अभ्यन्तरमुत्तरतो बर्करस्थ शङ्कुं निहत्य तत्र
विशाखदामानि व्यायातयत्योदासनादत्र काले बद्धा दुहन्ति^८
खरांस्त्रीत्युत्तरेणाहवनीयं शृतं दधि शकलानुपसादयति
वैकङ्कतीं च समिधम्^९ ॥ ८ ॥ १०

अथाध्वर्युर्देवं पुरश्चर सध्यासं त्वेति प्रचरणीयं महावीरं
सदंशाभ्यां परिगृह्य सव्ये पाणौ कृत्वा तमुपरिष्ठात्साग्रेण परि-
मार्द्याज्यस्याख्याः^{१०} सुवेण सकृदुपहतेनाज्येन गार्हपत्ये ऽनवानं
संततं प्राणाय स्वाहेति सप्त प्राणाहुतौर्जुहोत्येकादश वाथेनं
महावीरं देवस्त्वा सविता मध्वानक्वित्युत्तमस्य^{११} शेषेणाज्येन^{१२}
सुवेणानक्ति^{१३} पृथिवीं तपसस्त्रायस्वेत्येतस्मिन् काले प्रतिप्रस्थाता
राजतं शतमानं प्रवृञ्जनीये खर उपगूहति^{१४} मुञ्जप्रलवाना-
दायार्चिरसीति दक्षिणेषामग्राणि^{१५} गार्हपत्य आदौपयति
शोचिरसीति तेषामग्रैरुत्तरेषां मूलानि ज्योतिरसीति तेषां

१ Thus MLA ; उपस्तृणाति HTVB.

२ ०शङ्कु ML , शङ्कुन् HB . शङ्कु ATV

३ शङ्कुनिहन्ति MAB ; शङ्कुनिहन्ति LHTV

४ ०स्त्राख्या LAHTV , स्त्राख्या MRB

५ Thus BMLHTV , ०त्तमसस्य A.

६ दक्षिणेषां instead of तेषां VT.

मूलैर्दक्षिणेषां मूलानि तपो ऽसौति तेषां मूलैरुत्तरेषामग्राणि ।
तान्व्यतिषक्तानुपरि शतमाने निधाय तेषु सः सौदस्वेति महा-
वीरं सादयत्यञ्जन्ति यमित्येनमाज्येनाभिपूरयत्यनाद्यथा पुरस्ता-
दित्येतैर्यथालिङ्गं महावीरमसंसृग्न्यजमानः प्रादेशेन दिशो
५ व्यवस्थापयति । मनोरथासि भूरिपुत्रेत्युत्तरतः पृथिवीमभि-
मृशति । सिद्धौ त्वेति धृष्टी आदायाध्वर्युः^१ प्रतिप्रस्थाता च तपो
व्यग्र इति गार्हपत्यादुदौचो ऽङ्गारान्निरूह्य चितः स्य परिचित
इत्येनं प्रदक्षिणं न्युष्य त्रयोदश परिधीन्यरिधत्तः^२ ॥ ६ ॥

मा असौति प्राञ्चावध्वर्युः परिदधाति । प्रमा असौत्युदञ्चौ
१० प्रतिप्रस्थातैवं द्वौ द्वौ पूर्वणं पूर्वणं^३ मन्त्रेणाध्वर्युरुत्तरेणोत्तरेण
प्रतिप्रस्थातान्तरिक्षस्थान्तर्धिरसौत्यध्वर्युरेव त्रयोदशं दक्षिणतः
परिदधाति । दिवं तपसस्त्रायस्वेत्युपरिष्ठात्सौर्वर्णेन रुक्मेनापि-
धायाभिर्गौर्भिरिति तिसृभिरुपतिष्ठते । गायत्रमसौत्येतैरेकैकं
धवित्राणादन्ते । पश्चात्प्राङ् जान्वाच्य तैरेनं मधु मध्विति
१५ त्रिरुध्वमभिधूनोति^४ । तेषां प्रथमं स्वयं गृहीत्वा मध्यमं प्रति-
प्रस्थात्रे प्रयच्छतीतरदाग्नीध्राय । मधु^५ मध्वित्याग्नीध्राया^६
ऊर्ध्वं धून्वन्तस्त्रिः^७ प्रदक्षिणं महावीरं परियन्ति । प्रणवेन
संराधयन्ति । यथावकाशमुपविश्य महावीरं समञ्जन्तो वाग्यता

१ आदायाध्वर्युः HMB (LTV corrupt) , आदत्तोध्वर्युः A

२ Thus LV, परिधत्त M, परिधत्ते A, परिदधाति H, परिदधाति B.

३ पूर्वणं once the Mss.

४ Thus MLATV ; ०धूनोति HB

५ मधु twice H only.

६ ०ग्नीध्राय LTV, ०ग्नीध्राये M; ०ग्नीध्रायसूध्वं AHB

७ ०धू० BMLATV, ०धु० H.

१६४ वैखानससूत्रे २४, १०-११ (०श्रौतसूत्रे १३, १०-११)

इन्धाना आसते । प्रज्वलिते सुवर्णे शतमानमपादत्ते । याभि-
र्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चतमिति होतुरभिज्ञाय दश प्राचीर्दश
भासि दक्षिणेत्यनुवाकेनाध्वर्युर्महावीरमभिमन्त्रयते । ऽग्रस्वती-
मश्विना वाचमस्मे इत्यभिज्ञाय धवित्राण्युपोद्यच्छन्ते । १
दुषसः पृश्निरग्निय इत्यभिज्ञाय रुचितो घर्म इत्युक्ता यथेतं ५
त्रिः पुनः प्रतिपरिच्यन्ति । धवित्राणि प्रत्यादायाध्वर्युरग्रेणा-
हवनीयं पर्याहृत्य स्वाहा त्वा सूर्यस्य रश्मिभ्य इति प्रातः
सम्राडासन्ध्यां सादयति २ स्वाहा त्वा नचत्रेभ्य इति सायं ।
यथास्थानमवस्थायापश्यं गोपामिति सर्वं ऋत्विजो यजमान-
श्चाधीयन्तो महावीरमवेचन्ते । त्वमग्ने गृहपतिरित्यध्वर्युर्गार्हपत्य- १०
मुपतिष्ठते । ऽन्तर्हिते प्रतिप्रस्थाता त्वष्टीमतौ ते सपेयेति पत्नीं
वाचयत्यग्नीद्रौहिणौ पुरोडाशावासादयेति संप्रेष्यति । ॥ १० ॥

अनिन्नयोराग्नीध्र उपस्तीर्णाभिघारितौ रौहिणौ पुरोडाशौ
पूर्वाह्णे प्राच्यौ सुचौ ३ दक्षिणोत्तरपरिधिसंधौ ४ अन्वासादयति ५
प्रतीच्यावपराह्ण इत्येके । देवस्य त्वेति रश्मिनामादायादित्यै १५
रास्नासौति रश्मिनामभिमन्त्र्य पूर्वद्वारोपनिष्क्रम्याध्वर्युरिड एह्य-
दित एहि सरस्वत्येह्येति घर्मदुघमाङ्गयति ६ त्रिरूपांश्च-
सावेह्यसावेह्येति त्रिरूचैर्यथानाम । प्रत्येत्याभिधानीं निदाने
दोग्ध्रे चादायाध्वर्युराग्नीध्रः प्रतिप्रस्थाता च दक्षिण्या द्वारोप-

१ Thus AHTVB and the Vyākhyā, ०त्राण्युपोद्यच्छन्ते ML.

२ Thus BTVHR and the Vyākhyā, ०यते MLA.

३ सुचौ LBV, सुचोर् HA, om by M, प्राच्यौ om. T; cp. Baudh. IX. 6 273. 21.

४ ०परिधिसन्ध्या ० ML, ०परिधिसन्धि अन्वा ० HATBV

५ ०दुहम ० H only

निर्हत्यादित्या उष्णीषमसीति घर्मदुघमध्वर्युरभिधान्या कण्ठे^१
 बध्नाति वायुरस्यैड^२ इति वत्सं^३ । पूषा लोपावसृजत्विति वत्स-
 मुपावसृजति^४ । यस्ते स्तनः शशय इत्यध्वर्युर्घर्मदुघमभिमन्त्योस्त्र
 घर्मः शिषेति वत्समादाय नियुज्य वृहस्पतिस्त्रोपसौदत्वित्युप-
 ५ सीदति^५ । दानवः स्थ पेरेव इति स्तनान्संमृशत्या दशभिर्विवस्वत
 इत्यभिज्ञाय स्तनानश्चिभ्यां^६ पितृस्वेत्येतैर्वर्षीयसि दोग्ध्रे
 पितृयत्येतस्मिन् काले प्रतिप्रस्थाता तूष्णीमजां ह्रसीयस्यग्रीधे
 पयसी प्रदाय यथेतं प्रत्येत्य गायत्रो ऽसि चैष्टुभो ऽसीति
 शफावध्वर्युरादत्ते जागतमसीति प्रतिप्रस्थातोपयमनमुपद्रव पयसा
 १० गोधुगित्यभिज्ञायाग्रीधः प्रतिपद्यते^७ । सहोर्जो भागेनोप मेहीत्या-
 द्वियमाणं पयो ऽध्वर्युः प्रतीक्षते^८ ॥ ११ ॥

इन्द्राश्विनेति महावीरे गोपय आनयति^९ । स्वाहा त्वा
 सूर्यस्य रश्मय इत्युद्यन्तमूष्माणमुपतिष्ठते^{१०} । मधु हविरसीत्यजापयः
 प्रतिप्रस्थाता^{११} । सूर्यस्य तपस्तपेत्युद्यन्तमूष्माणमुपतिष्ठते^{१२} । द्यावा-
 १५ पृथिवीभ्यां त्वा परिगृह्णामीत्यध्वर्युः संदंशनेन महावीरं परि-
 गृह्णाती^{१३} । वेदेन प्रमृज्यान्तरिक्षेण लोपयच्छामीत्युपयमनेन
 प्रतिप्रस्थातोपयच्छति^{१४} । देवानां त्वेत्यादायोत्तिष्ठति^{१५} । तेजो
 ऽसि तेजो ऽनुप्रेहीति प्रागाहृत्यग्निर्मा पृथिव्याः पातु वायु-
 रन्तरिक्षात्सूर्यो दिवः^{१६} इति^{१७} दिविस्पृङ्^{१८} मा मा हिंस्रीरिति

१ Thus MLTVH and the Vyākhyā ; कण्ठे AB.

२ Thus T and the Vyākhyā , °स्येड the other Mss.

३ स्तनान् depends on पितृयति.

४ Thus TV , °सृते MLAHB.

५ Read probably दिवो दिविस्पृङ् ; but the Vyākhyā दिव इति
 हरन् दिविस्पृङ्.

१६६ वैखानससूत्रे २४, १२-१३ (०श्रौतसूत्रे १३, १२-१३)

जपित्वा समुद्राय त्वा वाताय स्वाहेति पञ्च वातनामानि
गच्छन्नेवानवानं व्याचष्टे सप्त वापान्याग्रये त्वा वसुमते स्वाहेति
पञ्चोत्तराण्यवशिष्टानि^१ ' शिष्टा विकल्पार्थमेतस्मिन्^१ काले
प्रतिप्रस्थाता दक्षिणमहर्ज्योतिः केतुनेति प्रातर्जुहोति रात्रिरिति
सायमपरेणाहवनीयं दक्षिणातिक्रम्य विश्वा आशा दक्षिणस- ५
दिति ब्रह्माणमभिसमौक्ष्य विश्वान्देवानयाडिहेति पश्चादासीनं
हीतारं स्वाहाकृतस्य घर्मस्येति घर्ममभिसमौक्ष्याश्राव्य प्रत्या-
श्राविते घर्मस्य यजेति संप्रेष्यत्युत्तमया वाचा प्रचरत्यश्विनारं
घर्मं पातमिति वषट्कृते जुहोति स्वाहेन्द्रावडित्यनुवषट्कृते^१ घर्म-
मपातमश्विनेति ऊतं घर्ममुपतिष्ठते^१ नमो दिवे नमः पृथिव्या १०
इत्यनुवाकशेषेणोपयाहवनीये धार्यमाणं^२ महावीरं यजमान
उपतिष्ठते^१ तं^३ प्रतिप्रस्थाता शृतदध्नाभिपूरयति^४ ॥ १२ ॥

इषे पौषिहौहि विक्षरन्तं यजमानो ऽनुमन्त्रयते मल्लमि-
त्युपांशु वधेनं^५ दिशो ऽनु प्रहावयति^६ त्विष्यै त्वेति पूर्वस्यां
चुन्नाय त्वेति दक्षिणस्यामिन्द्रियाय^७ त्वेति प्रतौच्यां भूत्यै १५

१ ०वशिष्टानि शिष्टा (ष्टां) विकल्पार्थमे० MLA. ०वशिष्टा विकल्पार्था एत०
H ०वशिष्टानिशिष्टा विकल्पार्थमे० TV ०वशिष्टावशिष्टविकल्पार्था एत० B.

२ प्रचरन्त्य० MLA, प्रचरत्य० THBV

३ Thus emended in accordance with the Vyākhyā; धारयमाणं
all the Mss.

४ त om H only.

५ Thus MLTAV. H has ०त्युपांशवाज्यैष्टाय पौषिहौत्युक्षरन्तपरिधि
दिशो नु०. similarly B, cp Baudh IX 10. 280. 4.

६ ०हावयति ATV, ०हापयति H and Vyākhyā, ०हादयति L;
०जादयति M, ०वाहयति B.

७ इन्द्रियाय TV, उन्नाय MLAHB

लेत्युदीच्यां^१ प्रत्याक्रम्योपयमने महावीरपथःशेषमानीयोदास-
नीये खरे राजतं शतमानं निधाय धर्मासौति तस्मिन्महावीरं
निदधाति नेत्वा वात स्कन्दयादित्यभिचरतो^२ ऽप उप-
स्पृश्योदुम्बरशकलान्^३ षडादाय तेषामेकैकेनोपयमनद्रव्यस्योप-
५ घातेन पूष्णे शरसे स्वाहेति पूर्वार्धे आहवनीयस्य तत्प्रश्नोत्थेन-
मन्तराञ्जनं^४ मध्यमे^५ परिधौ संस्पृष्टं सादयत्येवं^६ द्वितीय-
शकलेन द्यावभ्यः स्वाहेति प्रश्नोत्थेत्येनं पूर्ववत्सादयति^७ तथा
तृतीयेन मध्यतः प्रतिरेभ्यः स्वाहेति चतुर्थेन द्यावापृथिवीभ्यां
स्वाहेत्यपरतो^८ ऽथैनमूर्ध्वाञ्जनं भस्मान्त उपगूह्यत्येवं पञ्चमेन
१० दक्षिणार्धे पितृभ्यो घर्मपेभ्यः स्वाहेत्येनं बहिरञ्जनं दक्षिणे^९
परिधौ संस्पृष्टं सादयत्यथ षष्ठं सर्वेषु लेपेषु समज्योप-
यमनादन्ततः^{१०} उपहृत्योत्तरार्धे^{११} रुद्राय रुद्रहोत्रे स्वाहेत्येन-
मुत्तरेण शालाया अतीकाशेनानन्वीचमाणे^{१२} ऽमुना सह
निरर्थं गच्छेति निरस्याप^{१३} उपस्पृश्यातिशिष्टाञ्चकलानद्भिः^{१४}

१ इत्यभिचरतो MLTAVB, इति वद्यभिचरेतोपस्पृश्य H.

२ ०दुम्बरशकलान् MLTV, ०दुम्बरान् शकलान् AB, ०दुम्बराः शकलाः H.

३ ०न्तराञ्जम H, ०न्तर जन MLTV and Vyākhyā, ०न्तरजन AB,
cp. Baudh. IX. 11. 280. 16.

४ Thus the Vyākhyā, मध्ये AB, मध्य MLTV.

५ सादयति MLTABV and the Vyākhyā, आसाः H.

६ Thus MAHR and the Vyākhyā; दक्षिण TLBV.

७ Thus HB, सज्ज्य MLTAV and the Vyākhyā.

८ Thus the Vyākhyā; ०नादतपहृत्योत्तरार्धे A, ०नातत उपगूह्यत्युत्त-
रार्धे HB, ०नादतत उत्तरार्धे TV, ०नादन्ततमुत्तरार्धे L, ०नादन्ततमुपगूहति ।
उत्तरार्धे M.

९ अतीकाशे HRB, अति० MLATV and the Vyākhyā.

१० निरस्याप MLATV and the Vyākhyā, निरस्यत्यप HRB

११ ०शिष्टाञ्च० all the Mss.

१६८ वैखानससूत्रे २४, १३-१४ (०श्रौतसूत्रे १३, १३-१४)

संस्पृश्याहवनीये ऽनुप्रहरति ^१ प्रतिप्रस्थाता पूर्ववदुत्तरं रौहिणं
जुहोत्यपीपरो मा रात्र्या अह्नो मा पाहीत्यध्वर्युर्वैकङ्कती^२
समिधं प्रातरादध्यादपीपरो माह्नो रात्र्यै मा पाहीति
सायम् ^१ ॥ १३ ॥

शेषादुपयमनेनाग्निहोत्रं जुहोत्यग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः स्वाहेति ^५
सायं सूर्यो ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातर्याहृत्या वोभयत्र
दृष्णो वा ^१ शेषं समुपहृत्य ऊतः हविर्मधु हविरिति यजमान
एव प्रत्यक्षं भक्षयति होत्रादयो ऽवघ्रेणाग्नीध्र उपयमनमुच्छिष्टखरे
मार्जयित्वान्तर्वेदि प्राचीनबिलं सादयति ^१ तस्मिन्नुवर्णरजतौ
शतमानौ प्रास्य मदन्तौर्निनीय हिरण्यवतीभिस्ताभिर्जमानषष्ठा ^{१०}
हिरण्यवर्णाः शुचय इति चतसृभिर्मार्जयन्त ^१ आज्यस्थाल्या^२
सुवेणाज्यमादाय प्राणाय स्वाहा पूष्णे स्वाहेत्येताभ्यामनु-
वाकाभ्यां प्रवर्ग्यप्रायश्चित्तानि ऊलोपयमनादपो निःसार्य
तत्सस्मिर्व घर्मपात्रं समवधाय तत्समवमृशन् घर्माय सःसाद्य-
मानायानुब्रूहीति संप्रेष्यत्या यस्मिन्सप्त वासवा इत्यभिज्ञाय ^{१५}
तदेतदुपयमनमग्रेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतः सम्राडासन्धां
कृष्णाजिने प्राचीनबिलं स्वाहा त्वा सूर्यस्य रश्मिभ्य इति प्रातः
संसादयति स्वाहा त्वा नक्षत्रेभ्य इति सायं प्रतीचीनबिलमद्वि-
दणमग्रे^३ विश्वदानौमित्यभिज्ञाय घर्मदुघमुत्सृज्यैतस्मिन् काले
शं नो वातः पवतामित्युत्तमेनानुवाकेन शान्तिमुपयन्त्येवं ^{२०}

१ वैकङ्कती all the Mss. (not काण्डकी)

२ This must mean 'स्थाल्या' (०ल्यां B)

३ अग्रे MT, अग्नये LTV; अग्रे A B useless

चिराचं षड्राचं द्वादशराचं वा साद्यंप्रातः प्रवर्ग्योपसङ्गां
प्रचरन्ति । ॥ १४ ॥

प्रवर्ग्यं भक्षयित्वा न मांसमश्रीयात्संवत्सरं चतुरो वा मासान्
राममुपेयान् मृन्मयेन पिबेन्नास्य राम उच्छिष्टं पिबेत् ।
५ तेज एव तत्संश्रुतीति^१ ब्राह्मणमग्निष्टोमे प्रवृणक्ति नोक्त्ये
प्रवृज्यादिश्रुति सर्वष्टे प्रवृणक्ति न प्रथमयज्ञे प्रवृज्या-
त्प्रवृज्याद्वा^२ श्रुचियानूचानस्य प्रवृज्याद्ब्राह्मणस्य च ब्रह्मवर्चस-
कामस्य च प्रवृज्यात् । प्रवर्ग्यमुदासयिष्यन्नजामग्नौधे ददाति
पष्ठौहौ^३ ब्रह्मणे घर्मदुग्धं होत्रे शतमानावध्वर्यवे । ऽथ पूर्वशान्ति-
१० मुपेत्य तृणानि संस्तीर्याग्नेणाहवनीयं सर्वं परिघर्म्यं सम्राडासन्धां^४
सादयत्यथाग्नीध्रः प्रवृज्जनीयोद्वासनीयौ खरौ सते समोषो-
त्तरतः सम्राडासन्धां^५ सादयत्युच्छिष्टखरमन्यस्मिन्सते समोष^६
दक्षिण्या^७ दारोपनिर्हृत्य मार्जालीयदेशे निदधाति । यथेत-
मेत्योदग्दग्नेन वाससा पत्न्याश्चक्षुः प्रोर्णीति । प्रतिप्रस्थाता
१५ गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूयौदुम्बर्या सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
चीन् संनखाज्जलाकामुष्टीनादाय तेषामेकमाहवनीय आदौ-
प्यास्यदग्ने धारयति । तस्मिन्ध्वर्युर्ध्वं या ते दिवि शुगिति
प्रथमामाहुतिं^८ जुहोति । तस्मिन्परमादीप्याहवनीये पूर्वं
प्रहृत्य घर्मं या ते ऽन्तरिक्ष इति नाभिदग्ने द्वितीयामाहुतिं^९

१ See Taattt Ār. V 8 13

२ ंद्यां सा० H, ंद्या सह साद० MLABV, ंद्यासहासाद० T

३ ंद्यां MLATBV, in H these words are missing, read ंद्या ?

४ समुष्य AHB, समोष MLTV and the Vyākhyā.

५ दक्षिण्या द्वा० H, दक्षिणद्वा० MLATBV.

६ प्रथमामा० and द्वितीयामा० A, प्रथमाहुति and द्वितीयाहु० MLTHBV;
प्रथममाहुति B.

१७० वैखानससूत्रे २४, १५-१६ (०श्रौतसूत्रे १३, १५-१६)

तथापरमादीष्य जानुदन्ने घर्म या ते पृथिव्यामिति तृतीयामपि
वा मुष्टीन्विहाय यथाप्रदेशमाहवनीये तिस्र आहुतौर्जुहाति ।
संवृत्य द्वाराणि प्रवर्ग्यमादायानु नो ऽद्यानुमतिरन्विदनुमते
त्वमिति द्वाभ्यां पूर्वया द्वारा निष्क्रामन्ति । प्रतिप्रस्थाता
वाससा पत्नी नयति^१ । महावेदिमाक्रम्य प्रस्तोतः साम^२ ५
गायेति संप्रेष्यति । ॥ १५ ॥

सह पत्न्या यजमानः सर्वत्विजस्त्रिः साम्नो निधनमुपयन्ति ।
पुरुषः पुरुषः निधनमुपैतीति विज्ञायते^३ । दिवस्त्वा परस्याया
इति प्रथमं प्राप्य मध्यदेशे^४ द्वितीयं निधनं । प्राञ्चो ऽति-
क्रामन्ति^५ । ब्रह्मणस्त्वा परस्याया इति द्वितीयमभिक्रामन्त्यु- १०
परवदेशं प्राप्य तृतीयं निधनमुपयन्ति प्राणस्य त्वा परस्याया
इति तृतीयमभिक्रामन्त्युद्वासनदेशमुत्तरेणोत्तरवेदिं^६ । प्राप्य
सम्राडासन्दौ^७ प्रतिष्ठाय प्रस्तोतर्वाषाहरं साम गायेष्टाहोत्राय
साम गायेति संप्रेष्यतीष्टाहोत्रायस्य पूर्ववन्निधनमुपयन्ति न
वर्षाहरस्योदकुम्भमादायानेन संततधारया वल्लारसीति सर्वं १५
परिघर्म्यमुत्तरवेदिं^८ परिषिञ्चन्त्येति । निधाय कुम्भं शं च

१ नयति सहा० MLTABV, नयत्यसहा० H (pointing to नयत्यध्वर्यु-
सहा० ?)

२ सामानि A only.

३ See Taitt. Ār. V 9 4

४ मध्यदेशे om HB.

५ The words प्राञ्चोत्तिक्रामन्ति only give by MHB, (Vyākhyā ;
प्राञ्चोभिक्रामन्ति), moreover H has after them मध्यदेशमुपयन्ति.

६ उद्वासनदेशम् om. HB— उद्वासनदेशः T and the Vyākhyā :
उद्वासनदेशः MLA

७ ०घर्म्यमुत्तरवेदि A, परिघर्म्य उत्तर० MLTVB, परिघर्म्य उत्तर० H.

वक्षीति चिरपरिषिञ्चन्यतिपर्येति^१ चतुस्तन्निर्नाभिर्चतस्येत्युत्तर-
नाभिमभिष्टति^१ सद्दो विश्वायुरित्युत्तरेण नाभिं खरावुप-
निवपत्यप^२ द्वेषो अप ऋर इति मार्जालौय उच्छिष्टखरं पाणी
प्रक्षाल्योत्तरवेद्यां कृष्णाजिनमास्तीर्य तस्मिन् हिरण्यं निधाय
५ रौहिणपिष्टान्मुञ्चप्रलवान्सिकताश्चानुप्रकीर्य देव पुरश्चर सध्यासं
त्वेति प्रचरणीयं महावीरमुपावहरत्येनं महनीनां पयो ऽसीति
दध्ना मधुमिश्रेण पूरयत्येवमेतरौ पूर्वापरौ दक्षिणोत्तरौ वा^३
दक्षणीमितराण्यादित्यस्येव मण्डलं भवत्यपि वा महनीनां पयो
ऽसीति प्रचरणीय आज्यं ज्योतिर्भा असि वनस्पतिनामोषधीनाः
१० रस इति मधु वाजिनं त्वा वाजिनो ऽवनयाम इति दध्वेव-
मितरथोरपि वाज्यमेव प्रथमे मधु द्वितीये दधि तृतीये^४
घर्मेतत्ते ऽन्नमेतत्परीषमिति यान्यासेचनवन्ति तानि दध्ना
मधुमिश्रेण पूरयत्यरिक्ताया इति विज्ञायते^५ ॥ १६ ॥

अपि वा पुरुषाकृतिं कुर्यात्तां चिकीर्षन्समानमा प्र-
१५ चरणीयोपावहरणान्तच्छिरो भवत्युपरिष्ठात्सायं वेदं प्राञ्चं नि-
दधाति^६ सा शिखा^७ शिरो ऽभितो दोग्ध्रे कर्णौ^८ प्रोक्षणी-
धानी मुखं^९ सुवौ नासिके^{१०} अभितः सुवौ हिरण्यशकला-
वक्षिणी^{११} आज्यस्थाली ग्रीवा^{१२} धृष्टी जत्रण्यभितः शफावंसौ^{१३}
रौहिणहवन्यौ बाहू^{१४} प्राची मेथी पृष्ठयो^{१५} ऽभितो द्वे धवित्रे
२० पार्श्वे^{१६} तृतीयधवित्रसुरो^{१७} मध्य उपयमनमुदरो^{१८} ऽभितो

१ संक्षति H only.

२ उपवपति MLATVB; उपनीयपति H, खरौ निवपति the Vyākhyā.

३ अक्षिणी A, (also Vyākhyā), अक्षीणी TV, अक्षीणि B, अक्षणी
HR, अक्षिण ML

१७२ वैखानससूत्रे २४, १७-१८ (०श्रौतसूत्रे १३, १७-१८)

ऽग्निः ओष्णी^१ अभितः शङ्खू सक्थिनी^१ मध्ये ततोयं मेद-
मभितो रौहिणकपाले पाष्णी^१ तस्मिन्सर्वं रज्जुमयं दधाति
तान्यन्त्राणि^१ रौहिणपिष्टानि सर्वतः प्रध्वंसयति तानि मज्जा^१
वेदं विष्टज्यानुप्रकिरति स स्नायवो^१ ऽवकाभिस्तृणैः प्रच्छादयति
सिरा^१ घर्मेतत्ते ऽन्नमेतत्पुरीषमित्यतिशिष्टं दध्ना मधुमिश्रेण^५
संमृज्यान्तरेण सक्थिनी निवपति तन्मांसं^१ दध्ना मधुमिश्रेण
सर्वतो ऽवोचति तल्लोहितं^१ प्राचीनग्रीवेणोत्तरलोम्ना कृष्णा-
जिनेन प्रोर्णुते त्वलोमानि च^१ सम्राडासन्द्रीं विस्त्रस्थोपरिष्टा-
न्निदधाति^१ साम्राज्यं^२ भवति^१ ॥ १७ ॥

उत्तरवेद्यां नित्यं कल्पं ब्रुवत^१ उत्तरवेद्यामुदासयेत्तेज-^{१०}
स्कामस्येति ब्राह्मणोक्ताणि^२ यथाकामं^१ नैनमुदासितं वयांसि
पर्यासीरन्नाग्निप्रणयनादचोदकुम्भपरिषेचनमेके समामनन्ति^१
रन्तिर्नामासि दिव्यो गन्धर्व इत्येनमुपतिष्ठते^१ ऽचिक्रददृषा
हरिरिति यजमानो^१ ऽध्वर्युरेतत्त्वं देव घर्मेत्यभिमन्त्येदमहं
मनुष्यो मनुष्यानिति प्रदक्षिणमावृत्योच्छिष्टखरे मार्जयित्वान-^{१५}
वेक्षमाणः प्रत्येत्योदयं तमस इत्यादित्यमुपस्थायोदु त्वं चित्र-
मिति द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोत्युपतिष्ठत इत्येक^३ इममू पु
त्यमित्याहवनीयमुपतिष्ठते गार्हपत्यं वा^१ शं नो वातः पवता-
मित्युत्तरां शान्तिमुपयन्युपयन्ति^१ ॥ १८ ॥

इति त्रयोदशः प्रश्नः ॥

१ Read सा सिरा ?

२ साम्राज्य भ० HTBV, साम्राज्य भोज्य भ० ML, संमृज्य भ० A.

३ See Taitt. Ār V. 10 2-3.

४ ०तिष्ठतीत्येक ATHVB; ML have only जुहोतीत्येके.

अथोपसत्कल्प^१ उपांशुयाजवददातिथ्याया बर्हिः^२ परिधयः
 प्रस्तरश्चोपसदामग्रीषोमौयस्य च भवन्त्युपसत्सु तद्वर्हिः स्त्रीर्ण
 प्रस्तरश्च परिहिताः परिधयः^३ षोडशदारुमिधं संनह्य स्फ्य-
 मग्निहोत्रहवर्णै^४ सुवं जुह्वमुपभृतं ध्रुवां वेदमाज्यस्थालौमिति
 ५ द्रव्यं प्रयुज्य यजमानं वाचं यच्छेति संप्रेष्य प्रणीताः कृत्वा
 वाचंयमः पात्राणि संमृश्य मदन्तीः संस्कृत्य ब्रह्माणमामन्त्य
 पात्राणि प्रोक्ष्य वाचं विसृज्याज्यं निरुष्याधिश्रित्य स्फ्यमादाय
 वेदेः^५ स्त्रीर्णाया^६ उपरि स्तम्बयजुर्हरत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्य
 मदन्तीरासादयेध्रमुपसादय सुवं च सुचश्च संमृङ्ख्याज्देनो-
 १० देहीति संप्रेष्यति^७ ॥ १ ॥

निरुप्तमाज्यं ध्रुवायामेव गृहीत्वा मदन्तीरभिमन्त्य ब्रह्माण-
 मिधं वेदिं च प्रोक्ष्य मदन्त्यवशेषं निनीय प्रस्तरे पवित्रे अपिसृज्य^८
 सूर्यस्वेत्यग्निमभिमन्त्य पूर्वाधारसमिधमाधाय^९ विष्टत्योराश्ववालं
 प्रस्तरं निधाय तस्मिन्^{१०} बर्हिषि वा ध्रुवां सुवं च सादयत्येताव-
 १५ सदतामिति^{११} मन्त्रं संनम्य विष्णवसि वैष्णवं धामासि प्राजा-
 पत्यमित्याज्यमभिमन्त्य^{१२} सामिधेनौषु नवधेधं प्रतिविभज्य सर्व-

१ ०याजवददातिथ्यायाबर्हिः AB, ०याजवददातिथ्याबर्हिः M, ०याजवद-
 दातिथ्याब० L; ०याजवददानिथ्याब० TV, ०याजयतिथ्यं ब० HR. cp. Hir.
 VII. 12, beg.

२ वेदे स्त्रीर्णाया MLTV, वेदेस्त्रीर्णाया A, वेदे स्त्रीर्णा HB.

३ अपिसृज्य ATVBR; अपिविसृज्य L, ऽपिविसृज्य M, अभिमन्त्य H.

४ आधाय AB, आदाय MLTH

५ जुह्वं ms MHRB

६ Thus ATRVH, एते असदतामिति B, the other Mss. are
 badly corrupt

७ ०मन्त्र्य TMLV, ०मन्त्रयते AHRB

मादधात्यूढासु^१ देवतास्त्रिमुपवाज्य नान्यामाहुतिं पुरस्ता-
ज्जुहुयत्सुवेणाधारमाधारयति^१ संमृष्टेषु महापितृयज्ञवत्प्रवरं
प्रवृणीते^२ ध्रुवाया अष्टगृहीतं जुक्तां कृत्वा चतुर्गृहीतमुपभृति
कुर्यादाज्यस्थाल्या इत्येके^३ ॥ २ ॥

घृतवतौमिति होतुरभिज्ञाय जुहूपभृतावादाय दक्षिणा ५
सहदतिक्रान्त उपांशुयाजवत्तिस्त्रो देवता यजत्युत्तरतः प्रथमायाः
पुरोऽनुवाक्यां संप्रेष्यति दक्षिणत इतरथोर्ध्वं जुक्तामाज्यं तस्यार्ध-
नाग्निं पूर्वार्धं यजत्यर्धेन मध्ये सोमं यदुपभृति तज्जुक्तामानीय
तेन पश्चार्धं विष्णुं यजत्युदङ्गावृत्य यथायतनं सुचौ सादयित्वा
प्रस्तरमक्त्वा सव्ये पाणौ कृत्वाज्यस्थाल्याः सुवेणोपहत्य या ते अग्ने १०
ऽयाश्रया तनूरिति प्रथममौपसदमाहवनीये जुहुयाद्या ते अग्ने
रजाश्रयेति द्वितीयं या ते अग्ने हराश्रयेति तृतीयं^४ ये^२ युध्येयु-
रयज्ञसंयुक्तानेतान् होमान् जुहुयादयो ऽवधाय प्रथमं रजत-
भवधाय द्वितीयं हरितमवधाय तृतीयमग्नीन्मदत्यापा^३ इत्ये-
तदादि निष्कवान्तं व्याख्यातं^१ दक्षिणोत्तानैः पूर्वार्धे सव्योत्तानैः १५
रपरार्धे निष्कवते^१ ऽग्नीद्वेवपत्नीर्व्याचक्ष्व सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्या-
माहुयेति संप्रेष्यत्यपरेण गार्हपत्यमाग्नीध्र उपविश्य सेनेन्द्रस्येति
देवपत्नीर्व्याचष्टे^१ सुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाहुयति^१ सासि सुब्रह्मण्य
इति तां यजमानो ऽनुमन्त्रयते यथा पुरस्तादनूपसदमेतानि

१ Thus all instead of ओढासु

२ वृणीते MLTARBV, प्रवृणीते H

३ यजेयुर्ध्वयुर० M, यजेयुर्ध्वयुर० L, ये(or या)युध्येयुर० ATVB, यययुध्ये-
युर० R, ययुध्येर० HR perhaps यदि यु०.

४ The sign of pluti here also (cp XIV. 23) added by me.

क्रियन्त^१ । एवं सायं प्रातस्त्रिरात्रं प्रवर्ग्योपसदौ कार्ये^१ । याः
प्रातर्याज्या स्युस्ताः सायं पुरोऽनुवाक्याः कुर्याद्याः प्रातरनु-
वाक्यास्ता याज्यास्त्रिस्त्र एव सान्नस्योपसदो^२ द्वादशाहीनस्येत्युक्तं ।
मध्यमे ऽहनि पौर्वाह्निकीभ्यां प्रचर्याग्रेण प्राग्वशं^३ त्रिषु प्रक्रमेषु
५ शङ्कं निहत्य दर्शवत्संनमनवर्जं स्फ्येन परशुना वा वेदिं
विमिमौते^४ । ॥ ३ ॥

स पाश्चात्यो वेदेर्मध्यमः शङ्कुस्तस्मात्पुरस्तात्प्रक्रमेषु षट्-
त्रिंशति^५ शङ्कुः पौरस्यः^१ । पाश्चात्याद्दक्षिणोत्तरौ पञ्चदशसु
पञ्चदशसु शङ्कु तौ ओण्यौ पौरस्याद्वादशसु द्वादशसु शङ्कु
१० तावत्सावत्क्षणायामानं विधाय^६ सर्वं स्पन्द्या शक्तिविषये दक्षिणा-
वृत्तया प्रदक्षिणं विमिमे त्वा पयस्वतीमिति वेदिं परिमिमौते ।
मध्ये प्रागयां पृष्ठयां करोतीदं तस्मै वेदेन वेदिमित्यभिमर्शन-
संमार्गौ^७ । पौरस्यात्पश्चात्प्रक्रम उत्तरवेदेः पौरस्यात्पश्चाद्दशमे^८
पदे शङ्कुरुत्तरवेदेः पाश्चात्यस्तः^९ षष्ठात्पदाद्दक्षिणतः सप्तम

१ कार्ये TV, कार्येण HB; कार्ये MLAR.

२ Thus TVBLR, all the other Mss. are corrupt cp. Āp XI. 4 7.

३ प्राग्वशं HR; प्राग्वशात् MLATBV.

४ विमि० LTV, मिमौते MAHRB and the Vyākhyā.

५ Thus all the Mss.

६ विधाय MATV, पिधाय L; विसाय B, व्यवसाय HR and the Vyākhyā.

७ Thus MLTAV; ०मर्शनसमग्रीयामौनौ पौर० H; ०मर्शनसमग्रीयामौ-
नौपो० R, ०मर्शनसमार्गौ व्यावयामौ तौ पौर० B.

८ पौरस्यात्पश्चात् all, read probably पौरस्यः पश्चात्.

९ Thus B only; पश्चात् (not पाश्चात्) all the other Mss.

उपरवदेशस्तस्मात्सम्बयजुर्हरत्युत्तरादंसात्पश्चिमे^१ द्वादशा-
दुत्तरतः प्रक्रम उत्करदेशे^२ नमो दिव इत्याग्नीध्रो^३ ऽञ्जलिं
कृत्वोपविशति^४ । तदञ्जलौ सम्बयजुर्व्याख्यातं^५ । स उत्करस्तदंस-
स्थोत्तरेण प्रक्रमे चात्वाल^६ । इमां नराः कृणुत वेदिमेत्येति
संप्रेष्यति^७ । व्याख्यातं खननं^८ । चतुःशिखण्डा युवतिः सुपेशा^९
घृतप्रतीका भुवनस्य मध्ये^{१०} । तस्यां सुपर्णावधि यौ निविष्टौ
तयोर्देवानामधि भागधेयमिति वेदिमभिमन्व्योत्तरवेद्यावृता
दशपदामुत्तरवेदिं पुरस्तादंहीयसीं करोत्युदम्बरशाखाभिः स्रज-
शाखाभिर्वा प्रच्छन्नां कृत्वापराङ्मुखौ श्यो भूते चरमे^{११}
पूर्वाङ्मुखौ^{१२} । व्रतार्धे^{१३} प्रयच्छति सर्वं वा^{१४} । तथैवापराङ्मुखौ^{१५}
समस्य^{१६} । प्रवर्ग्यमुद्रास्थोपसदं कुर्याद्यदि पूर्वः प्रवर्ग्यः^{१७} । पशुबन्धे
ऽग्निप्रणयनं व्याख्यातम्^{१८} ॥ ४ ॥

एष एव सौमिक आहवनीयो^१ । ऽग्निमत्यामुत्तरवेद्यामुत्तरं
परिग्राहं परिगृह्याप्रोक्षितायां^२ न विचरन्त्या स्तरणात्प्रति-
प्रस्थाता पयस्यायै मैत्रावरुण्यै सायं दोहाय वत्सानपाकरोति^३
धर्मदुघश्च^४ वत्सं दधिघर्माय^५ । सौत्यं काष्ठं वेद्यर्थं बर्हिश्च

१ उपरवदेशः ARB, उपरदेशः H and the Vyākhyā, उत्तरदेशः ML, उत्तरवेदेशः TV.

२ देशे HR, देशे MLATVB.

३ ऽभोजलि HRB ऽभ्राञ्जलिं MLATV

४ Thus emended, चरमौ all the Mss.

५ व्रतार्धे the Mss.

६ समस्य H (R is missing); समस्यन् the Vyākhyā, समास्य MLATVB.

७ ऽगृह्याप्रोक्षिं AHR, ऽगृह्याप्रोक्षिं MLTVB.

८ ऽदुघश्च ALTV and the Vyākhyā, ऽदुघश्च MHRB.

संभ्रियते^१ काष्ठं वेदिं बर्हिश्च त्रिस्त्रिः प्रोक्ष्या घा ये अग्नि-
 मिन्धत इति वज्रलं वेदिं प्राचीनं बर्हिः स्तृणाति^२ । पूर्वं प्रयुक्ते
 प्रचालिते अनसौ युग्मकृते^३ शालामग्रेणाभितः पृष्ठ्यां परिश्रिते
 सच्छदिषौ प्राची स्थापयतो दक्षिणमध्वर्युरुत्तरं प्रतिप्रस्थातैवं
 ५ कुरतः कर्माण्युत्तरत्र^४ । तयोर्दक्षिणं वर्षीय उद्धृतफलकं तथो-
 त्तरं^५ । तयोरक्षबन्धान्प्रसक्तान्विस्त्रस्य^६ पुनस्तान्पुरक्षितान्वध्नाति^७ ।
 वैष्णवी विष्णवे शुन्धेयामिति^८ हविर्धाने प्रोक्षति^९ । शाला-
 मुखीय आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा युञ्जते
 मन इति सावित्रेणोत्तरवेदिके^{१०} जुहोति^{११} । देवश्रुताविति पत्नी
 १० पददत्तौयस्यैकदेशमादाय साज्येन तेन दक्षिणस्य हविर्धानस्य
 दक्षिणमक्षधुरं दक्षिणेन हस्तेनोत्तानेन त्रिः प्रदक्षिणमुपानक्त्यैव-
 मुत्तरस्य^{१२} । पदनाश आज्येनोपानक्त्यध्वर्युर्हविर्धानाभ्यां प्रवर्त्य-
 मानाभ्यामनुब्रूहीति संप्रेष्यति^{१३} । युजे वां ब्रह्म पूर्यमित्येतां
 त्रिरुक्तामभिज्ञाय प्राची प्रेतमिति हविर्धाने प्राची प्रवर्तयेयुर्य^{१४}-
 १५ दक्षघोषः सुवागिति जपति^{१५} । यदा हविर्धाने वेदिमवक्रामतस्तदा
 दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यामन्तर्वेदि हिरण्यं निधाय
 परिस्तीर्येदं विष्णुर्विचक्रम इति जुहोत्यैवमुत्तरस्य प्रतिप्रस्थातेरावती

१ युग्यकृते HR and cp. Hir VII. 16 ; युग्ययुक्ते MLTABV.

२ प्रसक्तान्विस्त्रस्य H, प्रसिक्तान्वि० ALBR, प्रसिक्तान्वि० V, प्रसिक्तावि०
 T; प्रसिक्तान् वि० M.

३ पुनस्तान् MBV, पुनस्तात् LATH.

४ शुन्धेया० TV and Vyākhyā, शुन्धेया० AMLHB.

५ Most of the Mss ०णोत्तर०

धेनुमतौ इत्यप जन्मं भयं नुदेति^१ वेदेः पश्चार्धे विद्वतीयदेशे^२
मनसाप जन्मं भयं नुदेति ब्रह्मा होताध्वर्युर्वा पादेन पांसून्
लोष्टं वा वह्निर्वेदि निरस्थिति^३ ॥ ५ ॥

अपरेणाहवनीयं त्रिषु प्रक्रमेष्वत्र रमेथामिति नभ्यस्थे हवि-
धानि स्थापयित्वाभिमन्त्रयतो^४ । यावदर्थमेतयोरन्तरालं^५ वैष्णव- ५
मसि विष्णुस्त्वोत्तन्नाविति तयोश्चुबुके उत्तन्मयतो^६ । दिवो वा
विष्णवित्याग्नौर्पदयर्चा दक्षिणस्य हविर्धानस्य मेथीं^७ निहन्ति
दक्षिणं^८ तूष्णीमुत्तरं^९ च । विष्णोर्नु कमिति तथोत्तरस्य ।
विष्णोर्भुवमसीति सन्ध्या मेधिष्वेते निबध्नौतो^{१०} विष्णोर्भुवो
ऽसीति ग्रन्थिं कुरुतस्तौ^{११} सुरचितौ बद्धोर्ध्वाः शम्याः समुत्थयोपरि १०
धारयतो^{१२} दक्षिणस्य हविर्धानस्य प्राञ्चमरत्निं मौला महो वा
विष्णविति प्राचीनकर्णास्तिस्त्र उदगपवर्गाः स्थूणाः स्थापयत्येव-
मुत्तरस्य प्रतिप्रस्थातैर्वमपराः षट् स्थूणाः स्थापयतस्तस्मिन् वंशौ
प्रोहतः प्राचश्च^{१३} विष्णो रराटमसीति पुरस्ताद्रराटं^{१४} वंशे
बध्नौतस्तथा परितो^{१५} विष्णोः पृष्ठमसीति व्यरत्निविस्तारं १५

१ Probably the words अप..नुदेति (found in all the Mss) are interpolated.

२ विद्वतीय० HRB, द्वितीय० LMTV, सप्ततये A, विगतद्वितीयदेशे the Vyākhyā.

३ ०यतो LTV and the Vyākhyā ; ०यते MAHRB.

४ उत्तर and दक्षिण (not ०रां, ०णा) MLATV and the Vyākhyā ; दक्षिण and उत्तरतो (the last instead of उत्तरं च) H, दक्षिणं तूष्णीमुत्तरतो B (perhaps preferable).

५ निबध्नौ० HR, बध्नौ० MLTAV, नब० B.

६ Not quite certain. रराट HALMB ; ररौषिं ररावि V, the Vyākhyā seems to read रराति.

नवायामं मध्यमं कृदिः प्राञ्चमुदञ्चं वा निधाय विष्णो अग्ने स्थ
इति तदभितश्चदिषी च^१ परि त्वा गिर्वेण इति सर्वतः
परिश्रयति^२ । पृष्ठ्यामभितः पूर्वमपरं च द्वारे कुरुतो^३ विष्णोः
स्यूरसीति दर्भैर्द्वारस्थूणे वेष्टतो^४ विष्णोर्ध्रुवोऽसीति^५ ग्रन्थी
५ कुरुतस्तौ^६ सुरक्षितावेवमपरे द्वारस्थूणे^७ प्रागुन्नतं पश्चादवनतमेत-
द्वैष्णवमसि विष्णवे त्वेत्यभिमृशतः^८ ॥ ६ ॥

प्र तद्विष्णुरिति पूर्वेण द्वारेण निष्क्रामत^९ ऊर्ध्वमन्यथा
वैष्णव्या वा^{१०} दक्षिणस्य पुरोऽक्षमुक्तमुपरवकर्म^{११} देवस्य त्वेत्यभि-
मादायाभिरसीत्यभिमन्व्य व्याघारवदक्ष्णया चतुरः प्रादेश-
१० मुखान्प्रादेशमध्यानुपरवान्परिलिखितमिति त्रिः परिलिख्य
रक्षोहणो वलगहन इति बाहुमात्रमुपरवानधस्तात्संढस्थानुपर्य-
संभिन्नान्^{१२} खात्वा दृहन्नसीत्यभिं निदधात्येषां पुरीषमुदुष्य
दक्षिणस्थानसः पूर्वेणोपस्तम्भनं तेन खरं चतुरश्रं करोति यावदलं
सोमपात्रेभ्यः^{१३} पुरस्तात्संचरं शिनष्टि^{१४} रक्षोहणो वलगहनो
१५ वैष्णवान् खनामीति पुनरभ्रिया खात्वा विराडसि सपन्नहेति
पूर्वयोर्दक्षिणस्मिन्नुपरवे बाहुमुपावह्येदमहं तं वलगमुदपामीति
पांसूनादायेदमेनमधरं करोमि यो नः समानो यो ऽसमानो
ऽरातीयतीति तद्विले ऽवबाध्य निरस्तो वलग इति हत्वा गायत्रेण
कन्दसावबाढो वलग इति यजमानस्याधस्यदं तान्यांसू-
१० त्रिवपति^{१५} सम्राडसि भ्रातृव्यहेत्यपरयोरुत्तरस्मिन्बाहुमुपावह्य

१ अयति A, Vyākhyā, अयत. MLTVB, अयत HR.

२ ध्रुवोसी० AB, Vyākhyā; ध्रुवमसी० MLTHV.

३ संढस्थान् MLTHVB, संढ्य A. — संभिन्द्न् MLBV; संभिन्नान्
H, संभिदा A.

पूर्ववदादानवाधनहरणानि । त्रैष्टुभेन कृन्दसावबाढो वलग
इति तथा निवपत्यपरयोर्दक्षिणस्मिन् स्वराडस्यभिमातिहेति
वाङ्मुपावहृत्य तथादानाववाधनहरणानि । जागतेन कृन्द-
सावबाढो वलग इति तथा निवपति ॥ ७ ॥

विश्वाराडसि विश्वासां नाङ्गाणां हन्तेति पूर्ययोरुत्तरस्मिन् ५
वाङ्मुपावहृत्य तथादानाववाधनहरणान्यानुष्टुभेन कृन्दसाव-
बाढो वलग इति तथा निवपति । तांश्च पदपांसून्यं द्वेष्टि तस्य
संचरे परावपत्यप उपसृशति । पूर्वदक्षिणस्मिन्यजमानो ऽपरो-
त्तरस्मिन्ध्वर्युस्तत्तद्यजुषावमृश्य संमृश्य इमानायुष इत्यधस्ता-
द्वाङ्भ्यां संमृशेते । किमत्रेत्यध्वर्युर्यजमानं पृच्छति । भद्रमिति १०
स प्रत्याह । तन्नौ सहेत्याहाध्वर्युर्यजमानो ऽपरदक्षिणस्मिन्
पूर्वोत्तरस्मिन्ध्वर्युस्तथावमृश्य संमृशेते । किमत्रेति यजमानो
ऽध्वर्यु पृच्छति । भद्रमिति स प्रत्याह । तन्म^१ इत्याह
यजमानो । ऽध्वर्युरपरवान्यथाखातं रक्षोहणौ वलगहनः प्रोक्षामि
वैष्णवानिति यवमतीभिरद्भिस्त्रिः प्रोक्षत्युत्तरैर्यजुर्भिर्यथालिङ्गं १५
प्रोक्षण्यवनयनयवप्रासनबर्हिर्वस्तरणस्तुवाभिहोमान् हिरण्यमन्त-
र्धाय जुहुयात् ॥ ८ ॥

अधिषवणफलके असंतले औदुम्बरे पालाशे कार्क्षर्यमये
वा दीर्घसोमे संतले तूष्णीं प्रोक्ष्य रक्षोहणौ वलगहनानुप-
दधामि वैष्णवी इति ताभ्यामुपरवानपिदधाति । द्वौ दक्षिणेन २०
द्वावुत्तरेणामितो मयूखान्निहन्ति । रक्षोहणौ वलगहनौ पर्यू-
हामि वैष्णवी इति प्रदक्षिणं पुरीषेण पर्यूहति । रक्षोहणौ

वल्लगहनौ परितृणामि वैष्णवी इति बर्हिषा परितृणाति ।
 रक्षोहणौ वल्लगहनौ वैष्णवी इत्यनेनाभिमृशत्यभिमन्त्रयते^१ वा ।
 लोहितमानडुहमधिषवणचर्मोपरिष्टाद्यथासेचनवदभिषवाद्यालं^२
 तूष्णीं^३ प्रोक्ष्य फलकयोर्यज्ञ प्रतितिष्ठेति आचीनघ्रीवसुत्तर-
 ५ लोमोपतृणाति । पञ्च ग्रावणस्तस्मिन्प्रतिदिशं^४ मध्ये च बृह-
 न्नसीति प्रत्येकं संमुखान्सादयति । प्रथिष्ठं मध्यमं । रक्षघ्नो वो
 वल्लग्नः प्रोक्षामि वैष्णवानिति तान्प्रोक्षति । ॥ ६ ॥

अपरेणोत्करं षट् प्रक्रमानपरेणार्धं बर्हिर्वेद्यधर्मन्तर्वेदि चतु-
 स्थूणं सर्वतः षट्प्रक्रमं दक्षिणद्वारं प्राचीनवंशं परिश्रितमाग्नीध्रं
 १० भिनोति । वैश्वदेवमसि विश्वेभ्यो देवेभ्यस्त्वेति संमितमभि-
 मृशति । पूर्वेणापरवेद्यन्तं चीन् प्रक्रमान्पूर्वेणापरिमितान्वा प्राक्^५
 प्रत्यङ्^५ नवारत्यष्टादशोदगायतमुदगवंशं^५ दक्षिणेन पृष्ठ्यां प्रति-
 कृष्टतरं ययत्विग्भ्यः प्रसर्पकेभ्यो धिष्णिगेभ्यश्चालं भवति तथा
 सदो मिनुयात्तन्मध्ये दक्षिणेन पृष्ठ्यां प्रक्रम^६ उपरात्यरं^६
 १५ यजमानसंमितां सुनाहं^७ यथा यूपस्य प्रक्षालितामौदुम्बरीं

१ इत्यनेनाभि० AB; इत्यनेनाभि० TMLHVR.

२ ०परिष्टाद्यथासे० AHBR, ०परिष्टाद्यथासे० MTV, ०परिष्टावसे० L.

३ Before तूष्णीं AHR ms. त

४ ग्रावाणस्त० MLTVB, गृह्णवाणस्मि० A, ग्रावाप्रतिदिश HR; ग्रावुणः
 the Vyākhyā, which points to ग्रावण.

५ Thus MLTV; प्रत्यङ्गादशोदगवश A, पृथक् प्राग्द्वारेत्यष्टादशारत्नयो दशा-
 यतिमुदगवश H, B useless

६ Thus ATV, प्रक्रम उपरवात्यरं L; प्रक्रमपरात्यर MHRB.

७ १ सुनाह T. सुनाह MLAV—RH read this and the foll.:
 सुनामानाभिदध्ममौदुम्बर्यवदो यथा यूपस्य; B सन्नाहनाभिदध्ममौ etc, as RH.

१८२ वैखानससूत्रे २५, १०-११ (०श्रौतसूत्रे १४, १०-११)

प्राचीनाग्रामवटे संधाय दिवे त्वेति प्रतिमन्त्रं परस्तादर्वाची^१
प्रोक्षति^१ शुन्धन्तां लोको यवो ऽसि पितृणां^२ सदनमसीत्यवटे
ऽपामानयनादीन्युक्तान्युद्विव^३ स्तभानेति प्राचीनकर्णामौदुम्बरीं^४
स्थूणासुद्रात्रा सहोच्छ्रयति द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्विति^५
यथा प्राग्वंशस्य सदोहविधानयोश्च समानः^६ संकाशस्तथावटे^७ ५
मिनोति^८ ॥ १० ॥

ब्रह्मवनिं त्वा ब्रह्म दृष्ट्वोन्नम्य पृथिवीमित्येतैरौदुम्बरीः
पर्यहणादीन्युक्तानि^१ तस्या विशाखे हिरण्यं निधाय घृतेन
द्यावापृथिवी आपृणेत्यामिति स्तुवेणाभिजुहोत्यन्तमन्ववस्त्रावयति^२
यदा^३ भूमिं प्राप्नुयात्तदा^४ स्वाहेति ब्रूयात्तां सर्वतः परिमृज्यौ- १०
दुम्बरीमन्वयाः^५ सदसः स्थूणा^६ हविर्धानवदवटे ऽवधाय ताम्रद-
ग्वंशान् प्रोक्ष्य प्राग्वंशानध्यस्यैन्द्रमसीति^७ चौण्डदक्षदौषि
मध्यमानि प्रोक्ष्यैन्द्रस्य सदो ऽसीति चौणि दक्षिणानि विश्वजनस्य
कायेति चौण्डुत्तराण्यौदुम्बरीमभ्यग्राणि^८ दक्षिणान्युत्तरणि
करोत्येकादशच्छदिः प्रभृतीनि ब्राह्मणोक्तानि^९ काम्यानि यथा- १५
कामं^{१०} हविर्धानवत्परिश्रित्य^{११} द्वारे कृत्वेन्द्रस्य सूरसौति परिश्रि-

१ अर्वाचीन L only, अर्वाच्च B.

२ Emended, °नाद्युक्तानु° MHR, °नाद्युक्तानु° AB, °नाद्युक्तानु° LT; °नाद्युक्तानु° V.

३ ? समानः सकाशात्° A, समाना सका(पा)शात्° MLTV, समाः सकाशात्° HR, समानसकाशात्° B

४ यदा..तदा TBH, यथा..तथा MLARV

५ परिमृज्यौ° MLTV, परिमृज्यौ° A, परिमृज्यौ° HRB

६ Thus B, °न्वयां..स्थूणां or स्थूणां the other Mss.

७ अभ्यस्यति instead of अध्यस्य H

८ See Taitt Samh VI. 2 10 6

९ परिश्रितस्य TV only.

त्येन्द्रस्य ध्रुवो ऽसीति ग्रन्थी सुरचितौ कुरुत^१ ऐन्द्रमसौन्द्राय त्वेति
संमितमभिमृशतः^१ सोमस्य पुरा संस्थानादध्वर्युः पूर्वैण द्वारेण
हविर्धाने प्रविश्य प्रत्यङ् नातीयाद्यद्यतीयादिदं विष्णुर्विचक्रम
इति जपेदपरेण सदः प्रविश्य प्राङ् नातीयात्^१ ॥ ११ ॥

- ५ यद्यतीयादुत्तिष्ठन्नोजसा सहेति जपेत्सदोहविर्धानयोर्विपरौतं
च^१ नातीयाद्विष्णियान्होतारं च प्रत्यङ् नातिसर्पेद्यदि सर्पेदैन्द्रौ
जपेन्नाध्वर्युरूपगायेदित्युक्तमत्र वोपरवकर्म^१ चात्वालात्स्फेनोद्भूत्य
पुरीषमाहृत्य चतुरश्रान्परिमण्डलान्वा धिष्णियानुपवपत्याग्नी-
ध्रागारे विभूरसि प्रवाहणो रौद्रेणानीकेन पाहि माग्ने पिष्टहि
१० मा मा मा हिः सौरित्याग्नीध्रीयमुपवपति^१ यथोत्तरेणान्तर्वेदि
संचरः स्यात्सदसि षड् धिष्णियान्प्रत्यङ्मुखः^२ सदोदारमपरेण
पृष्ठयायां^३ प्रक्रमे वज्रिरसि हव्यवाहनो रौद्रेणानीकेनेति होतुः^४
आचो^५ ऽसि प्रचेता रौद्रेणेति^५ दक्षिणेन होत्रीयं पूर्वणोदुम्बरौ
मैत्रावरुणस्योत्तरेण होत्रीयं चतुरो धिष्णियान्समान्तरालानुद-
१५ गन्तान् तुयो ऽसि विश्ववेदा रौद्रेणोग्निगसि कवी रौद्रेणाङ्गारि-
रसि बभ्रारौ रौद्रेणावस्युरसि दुवस्वान्नौद्रेणेत्येतैर्ब्राह्मणाच्छंसि-
पोतनेष्ट्रच्छावाकानं प्रतिमन्त्रमुपवपति^१ शुन्ध्यूरसि मार्जालीयो
रौद्रेणेति सदसो बहिर्दक्षणे वेद्यन्ते सममाग्नीध्रीयेण मार्जालीयं

१ च MLATBV . om. HR

२ ०त्याग्नीध्रमु० ML . ०त्याग्निध्रयमु० TV ; ०त्याग्नीध्रमु० A , ०त्याग्नीध्रयमु०
HB.

३ प्रत्यङ्मुखः H (and cp. Kāty VIII 6 19), प्राङ्मुखः MLATBV
and the Vvākhyā

४ MHB ins. दक्षिणेन

५ These words only in MAHB

१८४ वैखानससूत्रे २५, १२-१४ (०श्रौतसूत्रे १४, १२-१४)

दक्षिणामुख उपवपति यथा दक्षिणेनान्तर्वेदि संचरः
स्यात् ॥ १२ ॥

यथोपदिष्टं^१ यजमानो यजुर्भिस्तेस्तेरेव धिष्णिन्यानुपतिष्ठते ।
ऽध्वनामध्वपते नमस्ते अस्तु मा मा हिः सौरिति तं तमभिक्रम्य
जपति । सम्राडसि कृशानू रौद्रेणेत्याहवनीयं । परिषद्यो ऽसि ५
पवमानो रौद्रेणेति बहिष्पवमानदेशं । प्रतक्वासि नभस्वान्नौद्रे-
णेति चात्वालमसंसृष्टो ऽसि हव्यसूदो रौद्रेणेति शामिचं ।
समूहो ऽसि विश्वभरा रौद्रेणेत्युत्करमृतधामासि सुवर्ज्योती
रौद्रेणेत्यौदुम्बरीं । ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामा रौद्रेणेति ब्रह्मसदनं ।
सदस्यो ऽसि मलिन्नुचो रौद्रेणेति सदस्यमजो ऽस्येकपाद्रौद्रेणेति १०
शालामुखीयमहिरसि बुध्नियो रौद्रेणेति प्राजहितं । कथ्यो ऽसि
कथवाहनो रौद्रेणेत्यन्वाहार्यपचनमत्र वा वेदिं स्तृणाति ।
धिष्णिन्यानुपरवान्स्वरमुत्तरवेदिं च न^२ स्तृणाति ॥ १३ ॥

दौक्षितस्याग्नीषोमीयः पशुरालभ्यस्तस्य निरूढपशुबन्धव-
त्कल्पो । न षड्भूतेष्टिश्चाङ्गभूतेषु विद्यते^३ । दृष्णीमातिथ्यावर्हिः १५
संनह्य तान्यरिधीनिध्ने^४ संनह्यति । वेदिकरणपरिस्तरणपाणि-
प्रक्षालनास्तरणानि कृत्वा पाशुकानि पात्राणि सुगादीनि
प्रचरणीमधिकां प्रयुज्य यावदाज्यग्रहणं कृत्वा गार्हपत्ये प्रचरणा-
माज्यं चतुर्गृहीत्वाचैव पाशुकान्याज्यानि गृह्णाति । प्रेतु
ब्रह्मणस्पतीति नेष्टा पत्नीमुदानयत्यथाहमनुकामिनीति पत्नी २०

१ यथोपदिष्टं MLATBV, यथोपवाप H; उपवापक्रमेण Vyākhyā.

२ च न सु० RTAVB, MLH om न

३ न वितते H, न विते R, the word is missing in MLATBV

४ तान्यरि० MLTV, तन्यरि० AHRB

जपित्वापरेण शालामुखीयमुपविश्य सुप्रजसस्त्वा वयमित्यादि
जपत्येवा वन्दस्वेत्युपस्थे ब्रह्मा राजानं प्रतिपादयति ^१ समपि-
ब्रतान्क्षयध्वमिति संप्रेष्यति ^२ यजमानस्यामात्यान्संक्षयन्ते ^३ यज-
मानो ऽध्वर्युमन्वारभते यजमानं पत्नी ताममात्या ^४ वाससाह-
५ तेनैतान्संप्रच्छाद्य तस्य दशासु हिरण्यं बद्धाज्ये ऽवधाय प्रचरणी-
दण्डे दशान्तं ^५ निबध्य त्वः सोम तनुकृद्भ्यो जुषाणो अग्निरिति
द्वाभ्यां प्रचरण्या वैसर्जने शालामुखीये ^६ जुहोत्याज्यार्धं विशि-
नष्टि ^७ ॥ १४ ॥

सोमं ग्राव्णो वायव्यानि प्राग्निचाकृति बृहद् द्रोणकलशं
१० चमसानिध्मार्वाहर्गृहीत्वाज्यान्याददते यानि चात्र शस्तान्यग्नी-
षोमीयपशुः ^१ चानयन्ति ^२ शालामुखीये ऽग्निप्रणयनीयानादौ-
ष्योपयमनीभिः ^३ सिकताभिरग्निप्रणयनीयं सतमुपयम्य तस्मि-
न्नग्निमुद्यम्य निधाय धार्यमाणे ऽग्नीषोमाभ्यां प्रणीयमानाभ्या-
मनुब्रूहीति संप्रेष्यति ^४ सावीर्हि देव प्रसवाय ^५ पित्र इत्यस्यां
१५ चिरनूतायामयं नो अग्निरित्यग्निप्रथमाः प्राञ्चो गच्छन्ति तूष्णीं ^६

१ Thus AV, दशास्ताः M; दशास्त L, दशास्ता B, दशा HR, दशा
the Vyākhyā.

२ गार्हपत्ये ins HRB

३ यानि चात्र शस्तान्यः TAV शस्तान्यः L, शस्तान्यः MB; शस्तान्यः
H, शस्तान्यः R. This must refer to Taitt Samh VI 3 2 3, cp.
the Vyākhyā यानि चात्र शस्तनिति (sic) वचनात्पत्युदानयनमनसामनु-
प्रवर्तनं च गम्यते.

४ ऽग्निप्रणयनान्याः RHB, ऽग्निप्रणयनीयान्याः ML ऽग्निप्रणयनान्याः A,
०ग्निप्रणयनानाः TV, प्रणयनीयानिध्मान् the Vyākhyā

५ प्रसवाय HRB; पर्यमाय ATV, प्रसवायमाय ML

६ तूष्णीं om HR Acc to the Vyākhyā it belongs to the text.

१८६ वैखानससूत्रे २५, १५-१६ (०श्रौतसूत्रे १४, १५-१६)

सोमप्रथमा वा ^१ यथोक्तानि तथानुहरन्त्यन्वनांसि^१ प्रवर्तयन्त्य-
नुनयन्त्यग्रीषोमीयमनुगच्छन्त्यमात्या ^१ आग्नीध्रीये ऽग्निं प्रतिष्ठा-
प्याग्ने नयेति नयवत्यर्चा तस्मिन्नाज्यशेषं ऊत्वा पुनराज्यशेषं
शिनष्टि ^१ ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीध्रे उपवासयति
चमसांश्चेत्तरेणाग्नीध्रीयं धिष्णिं परीत्य पाशुकैरिध्माबर्हि- ५.
राज्यप्रभृतीनि^२ नयन्त्युत्तरवेदिं प्राप्योरु विष्णो विक्रमस्वेति
सर्वमाज्यशेषमौत्तरवेदिके जुहोति ^१ ॥ १५ ॥

ऊते ऽमात्याः प्रदक्षिणमावृत्य यथेतं प्रतिगच्छन्ति ^१ सोमो
जिगाति गातुविदिति सौम्यर्चा^२ ब्रह्मापरद्वारेण प्रविश्य हविर्धानं
राजानं प्रपादयति^३ ^१ गतश्रियः पूर्वेण द्वारेणोर्वन्तरिक्षमित्य- १०
ध्वर्युजमानस्य पूर्वेण प्रविशतो ^१ दक्षिणस्य हविर्धानस्य नीडे
कृष्णाजिनास्तरणं तस्मिन्पृष्ठत्तस्य राज्ञश्चासादनं^४ चोक्तमेष वो
देव सवितः सोम इति यजमानो राजानं देवताभ्यः संप्रयच्छ-
त्येतत्त्वः सोमेत्यभिमन्त्येदमहं मनुष्यो मनुष्यानि प्रति दक्षिणं
परीत्य नमो देवेभ्य इति प्राचीनमञ्जलिं करोति ^१ स्वधा १५
पितृभ्य इति दक्षिणेदमहं निर्वरुणस्य पाशादिति पूर्वथा द्वारोप-

१ Thus H, ०हरन्ति हिरण्य चानांसि प्रव० AB, हिरण्य वासांसि प्र० M;
हिरण्य चानांसि प्र० TV, हिरण्य च नांसि प्र० L

२ पाशुकैर् or पशुकैर् MLAHB, पाशुकैश्चा० TV. The instru-
mental is inexplicable to me, perhaps the reading of TV, al-
though it stands alone, is preferable.

३ Emended, सौम्यया MATBV, सौम्यया L, सौम्याया H

४ Thus the Vyākhyā and B second hand, प्रतिपा० all the
other Mss.

५ ? पृष्ठत्तस्य राज्ञश्चासादन MLATV, B has the same, only प्रवर्तस्य;
पृष्ठत्तस्य राज्ञश्चासादन HR

निष्क्रम्य सुवरभिविख्येषमिति सर्वं^१ यज्ञमनुवीक्षते वैश्वानरं
ज्योतिरित्याहवनीयमैत्रावान्तरदीक्षां विस्मृजते^२ । ऽग्ने व्रतपते त्वं
व्रतानामित्याहवनीयमुपस्थाय तेनैव समिधमाधाय वितरां
मेखलां विस्मृजते वितरां सुष्टी कुरुते^३ ॥ १६ ॥

५ स्वाहा यज्ञं मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहोरो-
रन्तरिक्षात्स्वाहा यज्ञं वातादारभ इति विस्मृज्य स्वाहा वाचि
वाते विस्मृज इति वाचं विस्मृजते^४ । पयोव्रतं निवर्त्य हविः-
शेषानेव सुत्ये व्रतयत्यध्वर्युरुत्तरेणाहवनीयं पाशुकानि पूर्ववदु-
पसाद्य दर्शवत्प्रोक्षणभिमन्त्रणाद्याज्यसादनं^५ पशुवद्यूपसंमानादि
१० चा प्रवराद्वाग्यातमग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टमुपाकरोमीति मन्त्रं
संनमति^६ । प्रवरं प्रवृत्याश्राव्य प्रत्याश्रावित इन्द्रं होत्रात्सजूर्दिव
आ पृथिव्या^७ इत्यृतुषैषादिभिर्यथालिङ्गं^८ होतारमाग्नीध्रमध्वर्यु
प्रतिप्रस्थातारं मैत्रावरुणं ब्राह्मणाच्छंसिनं पितारं नेष्टारं यजमानं
चैतान्सौमिकानध्वर्युर्दृणीते वेद्यां त्वणमपिस्मृज्यास्पृश्य आग्नी-
१५ ध्रादींस्तु^९ तन्नामयहणमुपांशु^{१०} मानुष इत्युच्चैर्जुष्टो वाचो भूयास-
मृचा स्तोममिति द्वाभ्यां वृतो वृतो^{११} जुहोति^{१२} । प्रयाजादिवपान्ते
प्रचरिते मार्जयित्वा सुब्रह्मण्य पितापुत्रीयाः सुब्रह्मण्यामाकुर्येति
संप्रेष्यति^{१३} । पितापुत्रीयात ऊर्ध्वं सुब्रह्मण्या^{१४} । यदेवत्यः पशु-
स्तदेवत्यः पशुपुरोडाशः^{१५} ॥ १७ ॥

१ सर्वं R and Vyākhyā . सर्वं MLATBV सर्वं H

२ मन्त्रणाद्याज्यं ATBV, ०मन्त्रणाद्याज्यं MLH.

३ पृथिव्येत्यु० the Mss.

४ आग्नीध्रादीस्तुत नाम० AHRB, आग्नीध्रादिस्तुत नाम० ML, आग्नीध्रादि-
स्तुतनाम० TV.

५ वृतो twice ATV, once MLHRB

१८८ वैखानससूत्रे २५, १८-१९ (०श्रौतसूत्रे १४, १८-१९)

अपराह्णे नवकुम्भं कुम्भौ^१ वादाय^२ चात्वालोत्करयोरन्तरा
तीर्थेन निष्क्रम्य यत्र वहन्त्य^३ आपस्तद्गत्वा^४ हविष्मतीरिमा आप
इति प्रतीपं तिष्ठन्वसतीवरौर्गृह्णाति^५ । नान्तमा वहन्तीरती-
यादित्युक्तं^६ । यस्यागृहीता अभिनिम्नोचेद्यो ब्राह्मणो वज्रयाजी
तस्य गृह्णाद्गृह्णीयाद्यदि न विद्यते वज्रयाज्यग्निमुपरि धारय- ५
न्हिरण्यं वा वहन्तीष्ववधाय वरे दत्ते सशुक्राणां गृह्णाति ।
यथेतमेत्य सव्ये ऽसे कृत्वापरेण शालामुखीयं^७ वेद्यां सादयति
सुन्नाय सुन्निनीः सुन्ने मा धत्तेति वसतीवरौणां सादनेषु
यजमानो जपति । प्राग्वत्प्रमृष्ट्येडान्तः^८ पशुपुरोडाशो^९ । ऽस्त-
मिते संवादादिना प्रचरति । पत्नीसंयाजान्तः पशुरग्नौ- १०
षोमौयः^{१०} । ॥ १८ ॥

निशायां वसतीवरौः परिहरन्नध्वर्युर्न पुरस्ताद्भुक्कामत^{११} मा
वो परिहार्षमित्युक्ता नादौक्षितमभिपरिहरत्यन्तर्वेदि यजमानः
पत्नी चासाते^{१२} । आदाय कुम्भं सव्ये ऽसे संनिधायापरेण प्राज-
हितं परीत्य^{१३} दक्षिणदारोपनिष्क्रम्य दक्षिणेन सदो मार्जालीयं १५
च परीत्येन्द्राग्नियोर्भागधेयी स्थिति दक्षिणस्यामुत्तरवेदिश्रोण्यां
सादयत्युक्तं याजमानमादाय कुम्भं दक्षिणे ऽसे निधाय यथेतं

१ कुम्भौ वादाय MALTBV, कुम्भौमादाय H and Vyākhyā

२ Thus the Vyākhyā; वहन्त्याप० the Mss

३ तत्र गत्वा ML; तद्गत्वा THABV

४ See Taitt. Samh VI 4 2 3.

५ ऽखीय AHB, ऽखीय MLTV

६ Thus the Mss.

७ Thus the Vyākhyā only, पुरस्ताद्युक्ता० the Mss.

८ परीत्य MLTVB, परिहृत्य H; परिहृत्य A

वैखानससूत्रे २५, १६-२० (०श्रौतसूत्रे १४, १६-२०) १८६

प्रत्येत्योत्तरया द्वारोपनिष्क्रम्योत्तरेण वेदिं गत्वोत्तरेणाग्नीध्रियं
परीत्य मित्रावरुणयोर्भागधेयौ स्वेत्युत्तरस्यामुत्तरवेदिश्रोण्यां
सादयति ^१ ॥ १६ ॥

आदाय कुम्भं सव्यं ऽसे निधाय यथेतं प्रत्येत्य विश्वेषां
५ देवानां भागधेयौ स्वेत्यपरेणाग्नीध्रियं सादयति ^१ यज्ञे जागृ-
तेति वसतीवरीः सन्ना अभिमन्त्रयते ^१ सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्या-
माह्वयेति संप्रेष्यति ^१ पितापुत्रीया सुब्रह्मण्यां प्रतिप्रस्थाता-
मित्रायै सायंदोहं दोहयति ^१ या यजमानस्य व्रतधुक्तामाशिरे
दुहत या पत्न्यास्तां दधिग्रहाय या घर्मधुक्तां दधिघर्माय
१० तप्तमनातक्तं पयो मैत्रावरुणाय शृतातङ्गं दध्यादित्यग्रहाय
कुरुतेत्यध्वर्युः^१ संप्रेष्यत्याग्नीध्र एतां रात्रिमृत्विजो ऽलंकृत्य^२
वसन्ति ^१ प्राग्वंशे पत्नी जागर्ति हविधाने यजमानो राजानं
गोपायन् जागर्ति ^१ महारात्रे बुध्येरन्यथा पुरा शकुनिप्रवादा-
त्प्रातरनुवाको भवति भवति ^१ ॥ २० ॥

॥ इति चतुर्दशः प्रश्नः ॥

१ कुरुतेत्यध्व० T; कुरुतेध्वर्यु० LV, कुरुते इत्यध्व० M, कुरुतादित्यध्व०
AHB.

२ लंकृत्य MLAV, लंकृत T, लंकृत्या B; लंकृता H. R pro-
bably लंकृता.

अथाग्नेयः पशुरेको ऽग्निष्टोम आलभ्यः सवनीयस्तस्य रूप-
 नियमो न विद्यते । दैक्षपशुवत्कल्पो । न बर्हिंराहरति^१ ।
 प्रस्तरमेव हरेदाज्यग्रहे प्रचरण्यां चतुर्गृहौतं गृहीत्वैतरासु
 स्रुचु पूर्ववद्ब्रूहि । पाणिप्रक्षालनप्रस्तराहरणाद्याज्यसादनान्तं^२
 कुर्विति प्रतिप्रस्थातारमुक्ताध्वर्युरग्ने नयेत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि- ५-
 मृग्नेदिदं विष्णुर्विचक्रम इति वैष्णव्या हविर्धानमयमग्निः सह-
 स्त्रिण इत्याग्नेय्या स्रुचो वायो शतः हरौणामिति वायव्यया
 वायव्यानीन्द्रं विश्वा अव्यवधन्ति तैन्द्रिया सदः । प्रजापति-
 र्मनसान्यो ऽच्छेत इति त्रयस्त्रिंशतं यज्ञतनूराग्नीध्रे जुहोति ।
 प्रथमया यज्ञतन्वा पूर्वा पूर्वा यज्ञतनूमनुदुत्योत्तरयोत्तरया १०
 यज्ञतन्वा जुहोति ॥ १ ॥

अग्निर्देवता गायत्री कन्द इत्येतैर्यथालिङ्गं सोमपात्राणि
 प्रयुनक्ति । कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तित्यवशिष्टानि । दक्षिणं
 ऽसे दक्षिणमुपांशुपात्रमुत्तरमन्तर्यामपात्रं । तन्मध्ये व्यानाय
 त्वेत्युपांशुसवनं जन्तुप्रतिमं ग्रावाणं दक्षिणशीर्षमुपांशुपात्रेण स्पृष्टं १५
 प्रयुनक्ति । तदपरेण परितःस्रगङ्कितमैन्द्रवायवपात्रं^३ । तदपरे-
 णाजगावं मैत्रावरुणपात्रं द्विस्रक्त्वाश्विनपात्रमपरेण शुक्रामन्थिनोः
 पात्रे दक्षिणं शुक्रपात्रं वैत्वमुत्तरं वैकङ्कतं मन्थिपात्रमपरेणाश्वत्ये
 उभयतोमुखे अश्वशफवुध्रे कार्श्र्यमये वर्तुपात्रे दक्षिणमध्वर्यो-
 रुत्तरं प्रतिप्रस्थातुराग्यणस्थालीं दक्षिणश्रोण्यामुक्थस्थालीमुत्तर- २०

१ न बर्हिंराहरति TV न बर्हिंराहृत्य A, बर्हिंरहरति ML, न बर्हिंराहृत्य HB.

२ Thus TVMLR, ०हरणान्याज्यसादनान्ता BH, ०हरणाद्यासादनान्त A.

३ परितःस्रगं TV; परितःस्रगं MLB, परितःस्रगं A; परितःस्रगं H.

स्यामश्चग्रफनुध्रसुक्यपात्रं च । तन्मध्ये दक्षिणोत्तराण्यतिग्राह्य-
पात्राण्युत्तरस्मिन् खरांसे दधिग्रहपात्रं चतुस्तथौदुम्बरं ।
दक्षिणस्थानसः पूर्वोपस्तम्भनमादित्यस्थालीमणुग्रफनुध्रमादित्य-
पात्रं चोत्तरस्थानसः पूर्वोपस्तम्भनमनुपोत्रे ध्रुवस्थालीमदण्डसुगा-
५ कृतिं परिश्रवासुत्तरस्मिन् खरान्ते । रौह्रीतकान् न्यग्रोधकान्वा
दशैकादश वा चमसानत्सरुकान् त्सरुमतो वा यथाव-
काशम् । ॥ २ ॥

पात्राण्यनुक्तवृक्षाणि वैकङ्कतानि । यान्यहोमार्थानि वार-
णानि । प्रादेशमात्राण्यूर्ध्वसानून्युपर्यासेचनवन्ति मध्ये संनतानि
१० वायव्यानि । युनज्मि ते पृथिवीं ज्योतिषा सहेति दक्षिण-
स्थानसो ऽपरेणाक्षमधस्तात्सदशापवित्रं द्रोणकलशं प्रयुनक्ति ।
युनज्मि वायुमन्तरिक्षेण ते सहेत्युत्तरस्थानसो नौड आधवनीयं ।
युनज्मि वाचः सह सूर्येण त इति तस्थानसः प्रधुरे पूतभृतं ।
तदक्षमपरेणाधस्तात् चैनेकधनान् घटान्यञ्च सप्त नवैकादश
१५ वा । युनज्मि तिस्र इति सुचो ऽभिमन्त्र्यापां क्षया चतस्र
गर्भा इति यावण्यश्मन्तः संमुखान् कृत्वाभिमन्त्रयत । आस-
न्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्यश्चिदभिग्रह्या इति पुरा प्रातरनु-
वाकादाग्नौध्रे जुहुयात्पञ्चहोतारं च । हृदे ला मनसे त्वेति
द्वाभ्यामन्तरेणैषे राजानं यावसूपावहृत्य पुरा शकुनिप्रवादा-
२० द्वेभ्यः प्रातर्यावभ्यो होतरनुब्रूहि ब्रह्मन्वाचं यच्छ सुब्रह्मण्य
सुब्रह्मण्यमाह्वयाग्नौत्सवनीयान्निर्वपेति संप्रेथति । ॥ ३ ॥

होता यथोक्तं कृत्वा हविर्धानं प्रविश्यान्तरेण युगधुरौ
निरसनोपवेशने कृत्वोपविश्याभिर्हिंकृत्यापो^१ रेवतीः क्षयथा हि

वस्य इति प्रातरनुवाकमन्त्रे प्रतिपद्यते ^१ ऽध्वर्युस्तिष्ठन्मनसा ते वाचं प्रतिगृह्णामीति होतारमुक्त्वा कर्माण्यनुप्रेक्षमाण आसु ^१ इन्द्राय हरिवते धाना निर्वपतीन्द्राय पूषण्वते करम्भं सरस्वत्यै भारत्यै परिवापलाजानिन्द्राय^१ पुरोडाशमष्टाकपालं मैत्रा-वरुणीमामिचां ^१ सवनीयहवींथेतान्यग्नीन्याणी प्रक्षाल्य^२ पात्राणि यथार्थं शालामुखीये प्रयुनक्ति द्वे भर्जनार्थं कपाले अष्टौ कपालान्यामिचार्थं च स्थाली^३ प्रोक्षितेषु विभज्यार्धानवह-त्यार्धान् लाजार्थान्निधाय ध्रुवमसीति द्वे भर्जनार्थं कपाले उपदधाति पुरोडाशकपालानि च ^१ वरुणप्रघासवदामिचां करोति ^१ ॥ ४ ॥

१०

कपालयोर्धानालाजान्भर्जयित्वा निधाय पुरोडाशस्य प्राग-लंकरणात्कृत्वा धाना विभज्यार्थान्पिष्टान्येन दध्ना मदन्तीभिर्वा संयौति ^१ स करम्भो ^१ ऽभ्युदुषा रुश्वत्पशुरिति होतुरभिज्ञाय शृणोत्वग्निः समिधा हवं म इति प्रचरण्या चतुर्गृहीतमाहवनीये जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोदङ् तिष्ठन्दर्भमुष्टिं^४ धारयन्नप १५ इत्थं होतर्मैत्रावरुणस्य चमसाध्वर्यवाद्रवैकधनिन आद्रवतं नेष्टः पत्नीमुदानयाग्नीद्वोदचमसेन वसतीवरीभिश्च चात्वालं प्रत्युप-लम्बस्वेति संप्रेष्यति ^१ ॥ ५ ॥

^१ Thus B; परिवाप लाजानिन्द्राय H and cp Hir , परिवापमिन्द्राय AMLTV.

^२ Thus B; पाणीप्रक्षाल्य पात्राणि प्रक्षाल्य H, पात्राणि प्रक्षाल्य MLA; पाणी प्रक्षाल्य TV.

^३ च स्थाली AMLBV, चरस्थालीं THR.

^४ Thus (or उदङ् ति०) HTV, लोत्तिष्ठन्दर्भ० MLAB, cp Śat Br. III. 9 3 15

मैत्रावरुणस्य चमसाध्वर्युश्चमसमादायाद्रवत्येकधनिनस्त्यव-
 रानेकधनान् घटानादायाद्रवेयुः । प्रेक्षुदेहीति नेष्टा पान्ने-
 जनपात्रमादाय पत्नीमुदानयति । तेनैव मन्त्रेण सा तीर्थेन
 निष्क्रामति । यत्र प्रातरनुवाकमुपशृणुयान्तत्र वहन्तीष्वप्सु बर्हिः
 ५ प्रास्य तस्मिन्देवीराप इति तेन चतुर्गृहीतेनाध्वर्युरभिज्ञत्य
 कार्षीरसौति बर्हिषाज्जतिमपस्त्राय समुद्रस्य वो ऽक्षित्या
 उन्नय इति घृतलिप्ता^१ अभिज्ञता अपो मैत्रावरुणचमसेन
 गृह्णाति । ॥ ६ ॥

सोमस्य त्वा मूजवतो रसं गृह्णामीत्येकधना घटैर्गृह्णाति ।
 १० वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य इति प्राङ्मुखी^२
 पत्नी पन्नजनीर्गृह्णाति । यदि दूरे स्मुरापो होतुरन्तिकं
 प्रत्युदूह्य तासु बर्हिः प्रास्याभिज्ञत्य ग्राह्याः । प्रेक्षुदेहीति
 नेष्टा पत्नीं यथेतं प्रत्यानयति । पूर्वेण द्वारेण सदः प्रविश्य
 प्रशास्तुर्धिष्णियं परीत्यापरेण नेष्टुर्धिष्णियं वसुभ्यो रुद्रेभ्य इति
 १५ पत्नी प्राङ्मुखी पन्नजनीः सादयति । चात्वालमितरे प्रतियन्ति ।
 सं वो दधातु वरुण इत्युपरि चात्वाले होतचमसं मैत्रावरुण-
 चमसं च संस्पृश्य वसतीवरौर्व्यानयति । समन्या यन्तीति
 होतुरभिज्ञाय होतचमसान्मैत्रावरुणचमसे प्रस्कन्दयति मैत्रा-
 वरुणचमसाद्दोतचमसे । सं वो ऽनक्तु वरुण इत्येते द्वे चमसे
 २० प्रचरण्या समनन्ति । ॥ ७ ॥

१ इति घृतलि० MLTABV, the Vyākhyā points to the same,
 इत्यघृतलि० H and thus also Hir. VIII. 3.

२ Thus all the Mss, प्रत्यङ्मुखी the Vyākhyā.

होतुरन्तिकमायन्त्यध्वर्यो^१ ऽवेरपा^२ इत्यध्वर्यु होता
 चिराहोतेमनन्नसुरिति त्रिः प्रत्याह^३ प्रचरण्यां चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वा यमग्रे प्लुतु मर्त्यमिति क्रतुकरणं यद्यग्निष्टोमो जुहोति
 यद्युक्थः परिधौ निमार्ष्टि यद्यतिरात्रो यजुरेतद्दन् हविर्धानं
 प्रपद्यते^४ दक्षिणस्थानसः प्रधुरे प्रचरणौ सादयति^५ पूर्वेण
 द्वारेण हविर्धानमपः प्रपादयन्ति^६ ता यजमानो ऽनुप्रपद्यते^७
 दक्षिणस्थानसो ऽधस्तान्मैत्रावरुणचमसीयाः सादयत्युत्तरस्यां
 वर्तन्यां पुरश्चक्रं होतृचमसीया उत्तरस्थानसो ऽधस्तात्पुरोऽश्ममेक-
 धना अपरेणाक्षं वसतीवरौ^८ निर्गाम्या स्थ देवश्रुत इति होतृ-
 चमसीयासु यजमानं वाचयति^९ ता निगाम्या^{१०} उपयाम-
 गृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामीति
 दधिग्रहपात्रे बर्हिर्नन्तर्धाय प्राजापत्यं दधिग्रहं गृहीत्वा दिवे
 त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति तमादायोत्यायापेन्द्र द्विषतो
 मन इति हत्वा प्राणाय त्वापानाय त्वेति जुहोत्येतत्पात्रं
 संक्षाल्यान्तःपरिधि निनयत्यत्र यजमानो वरं ददात्यंश्वदाभ्य-
 ग्रहयोरथेतत्समानं पात्रम्^{११} ॥ ८ ॥

अंशुं गृह्णवाजानमेकग्रहायालमादायोपरे न्युष्य वसती-
 वरौभिरुपसृज्यावौवृधं वो मनसेत्यभिमन्त्य ग्रावणा हिरण्य-

१ ०कमायास्त्रिन्य० MLB, ०कमायात्य० TV, ०कमयन्त्य० A, ०मायं
 त्व० H.

२ The sign of pluti only in H, written thus ०पाभ्य,
 Vyākhyā ०पाष्य.

३ १ तांगृहीतानुपयाम० M, तांगृहीतानुपयाम० L; तासु गृहीतास्त्रप-
 याम० TV, तासु निगाम्या तासुपयाम० A (corrected. तासु निगृहीतास्त्रप-
 याम०), तानिगाम्यासुपयाम० HRB (the last only ०क्ष्यासु उपया०). See
 Hir VIII. 4.

पाणिः सक्तदभिषुत्या मास्कानिति प्रथमस्कन्नमंशुमभिमन्त्रयते ।
द्रप्सश्चस्कन्देति विप्रुषो ऽनुमन्त्रयते । सर्वचैवमभिषवक्तव्यः ।
सक्तदभिषुतस्य प्राण्यापान्याप्राणन्ननसा वामदेयं गायमानो
गृह्णाति कथा नश्चित्र आभुवदिति वामदेयस्य वर्चा मनसा ।
५ यद्यप्राणन् ग्रहीतुं न शक्नुयादा नः प्राण एतु परावत इति
हिरण्यं शतमानमभिव्यनेयातामध्वर्युर्यजमानश्च । वरे दत्ते
गृहीत्वा हिरण्येन शतमानेन संस्पृश्य तेन तमपिधायेन्द्राग्नौ मे
वर्चः कृणुतामिति हत्वा दधन्वे वा यदीमन्वित्यप्राणन्ननिरुक्तयार
प्राजापत्यया हिरण्यपाणिः प्राङ्मुखस्तिष्ठन् जुहोति । प्रतिप्रस्थाता
१० हिरण्यपाणिर्ध्वर्युर्यजमानो हिरण्येन संस्पृश्य प्रत्युक्षति । ॥ ६ ॥
अदाभ्यग्रहं । वसवस्त्वा प्रवृहन्वित्येतैरुपनद्धस्य राज्ञस्त्वींशू-
नादायैकैकमंशुमङ्गुल्यन्तरेष्वसंस्तिष्ठान्प्रवृह्य दध्नो निग्राभ्याणां
पयसो वान्यस्मिन्यात्रे निःषिच्य मान्दासु ते शुक्र शुक्रमाधूनी-
मीत्येतैः प्रतिमन्त्रं तस्मिन्नेतानंशूस्त्रिः प्रदक्षिणमनुपर्यृह्य धूनीति ।
१५ चतुः पञ्चकलः सप्तकल एकादशकलो वा । शुक्रं ते शुक्लेण
गृह्णामीत्येतैरुपयामानैरदाभ्यग्रहं गृह्णात्यास्मिन्नुग्रा अचुच्यवु-
रित्यादाय ककुहः रूपमित्यभिमन्त्र्य हत्वा सोमः सोमस्य
पुरोगा इति जुहोति । ॥ १० ॥

१ Thus the Mss, read संस्पृश्य.

२ ०मन्वित्यप्राणन्ननिरु० ATBV. मन्वित्यप्राण निरु० H ०मन्विति प्राणन्निरु०
ML.

३ निग्राभ्यां LTV, निग्राह्यां the other Mss. and the Vyākhyā

४ Thus MLTVAB. ०पर्याधूनीति H

५ The words एतैरुपयामानैर् only in HB, they are supported
by the text of Hiranyakeśin.

आधवनानंशूस्सुरक्षितान्निदधाति^१ द्वादश धेनुः पष्ठौही-
 वांशुग्रहे ददात्यदाम्ये च^२ पौर्वापर्यमेतयोर्धन्याकामं^३ अद्-
 धानस्य^४ स्वाप्रियस्याध्वर्युणैतावगाह्यौ^५ । देवस्य वेति जन्तु-
 प्रतिमं ग्रावाणमादाय वाचं यच्छत्याग्रयणस्य प्राग्घिकाराद्^६ ।
 ग्रावासीति तमभिमन्व्याधिषवण ऊर्ध्वसानुं निधायेन्द्राय त्वा *
 वृचन्न इति पञ्चभिर्यजुभिः क्रयवद्राजानमभिमिमौते पञ्चकल-
 स्तृणौ^७ । नोपसमूहत्युपरैकदेशे राजानं व्यूह्यैकग्रहायाप्तमंशू-
 नादायेतरानुपनक्ष^८ निधाय तानुपरे^९ न्युष श्वाचा स्त्र वृचतुर
 इति द्वादचमसीया निःषिच्य यत्ते सोम दिवि ज्योति-
 रित्यभिमृशति^{१०} निःषिक्तेभ्यो ऽंशुभ्यः षडंशूनादायाङ्गुल्यन्तरेषु १०
 द्वौ द्वावसंस्निष्टान्^{११} कृत्वा सुरक्षितान्^{१२} निधायेतरान्होदचमसे
 निधायोपरि जन्तुप्रतिमं ग्रावाणं धारयन् प्रागपागुदगिति त्रिः
 प्रदक्षिणमंशून्परिस्त्रावयति^{१३} । स निग्राभः स्यात्तानुपरे न्युष
 वसतौवरौभिः संतर्प्यावौवृधं वो मनसेत्यभिमन्व्यामुष्मा अहं
 यज्ञं प्रहरामि न तुभ्यः^{१४} सोमेति द्वेयं मनसा ध्यायन् ग्रावाण- १५
 मुद्यस्य धिषणे विडू सतौ इत्यधिषवणफलके अभिमन्व्य मा
 भेर्मा संविक्थ्या मा त्वा हि^{१५} सिषमिति संवृष्टं राजानमभिमन्व्या-
 नागसस्त्रा वयमिन्द्रेण प्रेषिता उपेति ग्रावणा यथार्थमभि-

१ Thus B; ०काममश्वदधानस्य स्वाप्रियस्या० TV, ०कामाश्वदधानस्य स्वा-
 प्रियस्या० H, ०कामः अदधानस्य वाप्रियस्या० A, ०कामि अदधानस्य स्वाप्रियस्या०
 ML

२ Thus TV and the Vyākhyā, ०तरनुपनक्ष A; ०तरानुपससृष्ट
 ML, ०पनक्षति H (what precedes is corrupt), ०तनदुपनक्षति B.

३ Thus AB, तानुपरि LV, तारूपरि M, तानु नुपरि T, नुपरे H.

४ Acc pl LHTV, Dual. acc MA, ०द्यं B.

५ ०क्षितान् MLHTVB, ०क्षितौ A

षुणोत्या मा स्कानिति स्कन्नमंशुमभिमन्त्रयते द्रष्टृस्त्वन्देति
विप्रुषो^१ ऽष्टौ कृत्वो ऽभिषुणोति^२ पूर्ववन्नियाभसुपैति^३ सुरक्षितानां
षष्ठां द्वाभ्यामंशुभ्यामुपांशुपात्रमपिधाय तयोरन्तौ^४ प्रतिप्रस्थातोप-
यच्छति^५ वाचस्यतये पवस्व वाजिन्नित्यञ्जलिनाध्वर्युस्तस्मि-

५ वाजानमासिञ्चति^६ ॥ ११ ॥

एवं द्वितीयद्वितीयावभिषवौ^७ प्रथमावंशू अपोद्धृत्य मध्य-
माभ्यां पात्रमपिधाय द्वितीये ऽभिषवे प्रतिप्रस्थातोपयच्छति^८
देवो देवानामिति रसमध्वर्युरासिञ्चति^९ तावंशू अपोद्धृत्यो-
त्तमाभ्यां पात्रमपिधाय तृतीये ऽभिषवे प्रतिप्रस्थातोपयच्छति^{१०}
१० मधुमतीर्न इषस्त्वधीति रसमध्वर्युरासिञ्चति^{११} तत्पात्रमादाय
स्वांकृतो ऽसीत्युत्तिष्ठत्युर्वन्तरिचमन्विहीति हरत्युत्तरेण होतार-
मतीत्य मनस्वाद्वित्युत्तरतः परिधौ^{१२} स्पृष्ट्वा दक्षिणाप्राञ्चं स्वाहा
त्वा सुभवः सूर्यायेति दीर्घमृजुमविच्छिन्नमासावयन् प्रकृतिष्ठन्
जुहोति^{१३} ज्वानुप्राण्यात्^{१४} प्रथमे परिधौ देवेभ्यस्त्वा मरौचि-
१५ पेभ्य इति लेपं निमार्ष्टि^{१५} ऊतशेषं सर्वमाग्रयणस्थाल्यामवनय-
त्येष ते योनिः प्राणाय त्वेत्युपांशुपात्रं यथायतनं सादयत्युपांशु-
पात्रे ऽंशुमवास्तव्या^{१६} तृतीयसवनात्परिशेते^{१७} ॥ १२ ॥

महाभिषवाय चतुर्दिशमध्वर्यवस्त्वत्वारो यथाक्रमं पर्युप-
विशन्ते^{१८} प्रातःसवनायालमुपनद्धस्य^{१९} राज्ञो ऽर्धमादत्त^{२०}

१ २ तयोरन्तौ A, तयोरन्ता LTV: तयोरन्तरेण MB, ०पिधायोत्तरेण H
and cp Hir

२ Thus H, परिधि MLABV, परिधौ T

३ ०शन्ते MLAHBV, ०शन्ति T

४ ०सवनायालमुपन० AHB, ०सवनायामुपन० M, ०सवनाया अमुपन०
TV, ०सवनाय अमुप० L

५ आदत्त TV, आदत्त AHB; आहते ML, आदत्ते the Vyākhyā.

१६८ वैखानससूत्रे २६, १३-१४ (०श्रौतसूत्रे १५, १३-१४)

इतरमुष्णीषेणोपनह्योद्गृह्य पूर्ववत्सादयत्यर्धमुपरे न्युषादाभ्यांशूनां
प्रथममुशिकु त्वं देव सोमेति प्रातःसवने ऽपिमृज्याभिषुण्या-
न्माध्यन्दिने मध्यममुत्तमं तृतीयसवने यत्ते सोमादाभ्यं नाम
जागृवीति षडंशूनां द्वौ प्रथमौ मध्यमावुत्तमावनुसवनमपि-
सृजति । तान्सर्वानंशून्सतीवरौभिः संतर्प्य दक्षिणैः पाणिभिः ५
र्यावभिरभिषुण्वन्ति । पूर्ववन्निग्राभमुपयन्त्येवं द्वितीयो ऽभिषव-
स्तृतीयश्चैवं त्रिरभिषुतमध्वर्युणाञ्जलिसंसिक्तं राजानमुन्नेता-
न्तरेषे^१ उद्धृत्याधवनीये ऽवनयत्येषो ऽपरयोरुन्नयनयोरुन्नेतुरेवं
विहितो द्वितीयस्तृतीयश्च पर्याय । उत्तमे पर्याये सर्वानभि-
षुतान्संभृत्य दशापवित्रेण प्रपीड्य तमाधवनीये ऽवनयति ॥१३॥ १०

उपरे^२ यावः संमुखीकृत्य तानृजीषमुखान् करोति ।
प्राङ्मुखं द्रोणकलशं यावस्वधूहन्त^३ उद्गातारो ऽधोऽधोऽक्षमुप-
कर्षन्ति । पवित्रं ते विततमिति द्रोणकलशस्थोपरिष्ठादुदीचीनं
दशापवित्रं वितत्योद्गातारो धारयन्त्येतयैवर्चा यजमानो ऽध्वर्युर्वा
पवित्रं विततमनुमन्त्रयते । यजमानो ऽस्य नाभिं करोति । १५
दशापवित्रे होतृचमसेन राजानं संततं धारयन्^४ स्वावयत्यु-
न्नेताधवनीयादुदचनेन^५ होतृचमसे राजानमानयत्यध्वर्युर्धारायां^६
ग्रहान् गृह्णात्युदित आदित्ये ऽन्तर्याममुपयामगृहीतो अस्त्रन्त-

१ ऽन्तरेषे ALV, ऽन्तरे T, ऽन्तरेषो H, ऽन्तरेषेण MB (but वे is struck off in M)

२ Thus AHRB, उपरि MLTV.

३ ऽदूहन्त ARHTVB; ऽदूहन्ति ML.

४ धारयन् (धारय) all.

५ उदचनेन MLAB, उदचनेन H, उदीचीनेन TV.

६ धारायां MLAV, धारयां T; धारया HR, धारय B.

यच्छेत्युपांशुग्रहवद्गृह्णाति लेपनिमार्जनशेषावनयनांशुनिधान-
वर्जं^१ दक्षिणेन होतारमतौत्य मनस्वाद्धिति दक्षिणतः परिधीः^२
स्पृष्ट्वा नैर्घत्यादौशानान्तं स्वाहा त्वा सुभवः सूर्यायेति दीर्घ-
मृजुं संततमास्त्रावयन् जुहोति^३ ॥ १४ ॥

५ ऊवापान्यादेष ते योनिरपानाय वेति पात्रं यथाय-
तनं सादयति व्यानाय वेति पूर्ववज्जन्तुप्रतिमं ग्रावाणं चान्त-
र्याममप्यनुदिते गृह्णातीत्येके^१ रथन्तरसामा सोमः स्यादैन्द्र-
वायवाग्रान् ग्रहान् गृह्णाति बृहत्सामा शुक्राग्रान्^२ ऐन्द्र-
वायवस्त्र पात्रमादाया वायो भृषेत्युक्तोपयम्योपयामगृहीतो ऽसि
१० वायवे वेति तस्मिन्धारायां^३ गृहीत्वा तदपयम्येन्द्रवायू इमे
सुता इत्युक्ता पुनरुपयम्योपयामगृहीतो ऽसीन्द्रवायुभ्यां वेति
तस्मिन्पुनर्गृह्णाति^४ पवित्रान्तेन तत्परिमृज्यैष ते योनिः सजोषाभ्यां
वेति यथायतनं यथादेवतं सादयत्येवमूर्ध्वं सर्वग्रहाणां मार्जन-
सादने भवतः^५ ॥ १५ ॥

५ पुरस्तादैन्द्रवायवादे काम्या ब्राह्मणोक्तास्त^१ ऐन्द्रवायवे
सादिते साद्यन्ते^२ ऽयं वां मित्रावरुणेति मैत्रावरुणं गृह्णाति^३
राया वयमिति प्रतृतीयेन पयसा औलैष ते योनिर्घृतायुभ्यां
वेति सादयत्ययं वेन इति शुक्रं गृह्णाति^४ हिरण्येन औलैष ते
योनिर्वीरतां पाहोति सादयति^५ तं प्रन्नयेति मन्थिनं गृहीत्वा
१० मनो न घेष्विति यवसक्तुभिः औलैष ते योनिः प्रजाः पाहोति

१ परिधीन् HB, परिधिं MLATV.

२ धारायां all, only B धारया.

३ See Taitt Samh. VII. 2. 7.

२०० वैखानससूत्रे २६, १६-१८ (० औतसूत्रे १५, १६-१८)

यथायतनं सादयति । य आग्रयणस्याख्यामवनीतस्तस्य राज्ञ
एकदेशमन्यस्मिन्यात्रे समवनीय द्वितीयां धारां कृत्वा ये देवा
दिव्येकादश स्वेत्युक्तोपयामगृहीतो ऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य
इत्युपरिष्ठादुपयामर्चाग्रयणस्याख्याग्रयणं द्वाभ्यां धाराभ्यां
गृह्णाति । ॥ १६ ॥

आग्रयणो ऽसीति पुरस्तादुपयामेन यजुषा वाग्रयणं गृहीत्वा
त्रिंहिकरोत्युपांश्वग्ने ऽथोच्चमथोच्चतरं । तथा सोम पवत इत्या-
हास्मै ब्रह्मणे पवत इति सोममभिमन्त्र्य वाचं विसृज्य स्थालीं
परिमृज्यैष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्यायतने सादयत्यग्नि-
ष्टोत्रे^१ ऽतिग्राह्यांस्त्रीन् गृह्णात्यग्ने आयूषि पवस इत्याग्नेय- १०
सुत्तिष्ठन्नोजसा सहेत्येन्द्रं तरणिर्विश्वदर्शत इति सौर्यं गृहीत्वा
परिमृज्य यथादेवतमायतने सादयत्युपयामगृहीतो ऽसीन्द्राय
त्वा बृहदत इति पुरस्तादुपयामेन यजुषोक्थं गृह्णाति । ॥ १७ ॥

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या इति भ्रुवस्याख्या भ्रुवं पूर्णं
गृह्णाति । भ्रुवो ऽसीति पुरस्तादुपयामेन वा यजुषा । यजमानो १५
न मेहेदा होमादेष ते योनिरग्नये त्वा वैश्वानरायेत्यायतने
हिरण्यं निधाय तस्मिन्सादयत्युपविष्टो दक्षिणे हविर्धाने तमा-
वनयनाद्राजपुत्रो गोपायति । स^२ भ्रुवगोपो । विरमति धारा ।
पवित्रं प्रपीड्य प्रतमृतो बिले वितनोति । मैत्रावरुणचमसौथा-
श्चैकधनैकदेशांश्चाधवनीये ऽवनयति । ततो यावान्प्रातःसवनायालं २०

१ Only AH are in good order and complete M is confused;
LTV omit the atigrāhyas.

२ स भ्रुवः R; सुभ्रुवः H, MLAV om. स, सन्भ्रुवः B

तावन्तं पूतमृति च^१ पञ्चहोत्रा यजमानः सर्वान् ग्रहानभि-
मृशति^१ ॥ १८ ॥

द्रुपश्चस्कन्देत्येतैः प्रतिमन्त्रमध्वर्युप्रस्तोतप्रतिहर्षुद्गातब्रह्मयज-
मानप्रतिप्रस्थातारः सप्त यथावेदं वैप्रधानसप्तहोतारं च ऊत्वा
यथोक्तक्रमसमन्वारश्चा अध्वर्युप्रथमाः प्रज्ञा उदञ्चो निष्क्रामन्ति^१
गायत्रः पन्था वाग्येगा इति द्वाभ्यां बर्हिर्मुष्टिमध्वर्युरौषद्वन्वर्ष^१
निष्क्रामति^१ दक्षिणेन चालालमन्तर्वेद्युत्तरस्मिन्वेद्यंस उपविश्य
चालालमवेचमाणास्त्रिवृता बहिष्पवमानेन स्तुवते^१ पवमान-
स्तोत्राण्युपाकुर्वन्वायुर्हिकर्तेति प्रस्तोत्रे बर्हिर्मुष्टिं प्रयच्छत्यन्यानि
१० स्तोत्राण्युपाकुर्वन्सर्ज्यसर्जोति बर्हिषौ प्रयच्छति^१ ॥ १९ ॥

वस्थौ हिंकुर्विति पुरा बहिष्पवमानाद्यजमानो जपति
व्याहृतौर्दशहोतारं च^१ तत्र पञ्चम्यां प्रस्तुतायां श्येनो ऽसि
गायत्रच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेति यथालिङ्गं
जपति^१ तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै
१५ बहिष्पवमान आत्मानमेव पवयत इत्युक्तमध्वर्युवर्ज^१ यजमानः
स्तुतस्य स्तुतमसौति सर्वं स्तोत्रमनुमन्त्रयते शस्त्रस्य शस्त्रमसौति
सर्वं शस्त्रमिन्द्रियावन्त इत्युभयत्रानुषजति^१ स्तोत्रान्ते ऽध्वर्यु-
स्तिष्ठन्नग्नीदग्नीन्विहर बर्हिं सृणाहि पुरोडाशाः अलंकुरु प्रति-
प्रस्थातः पशुनेहोति संप्रेष्यत्याग्नीध्रीयादाग्नीध्रो ऽङ्गारैर्धिष्ण्या-

१ च ms. ATV, om. MLHR.—Moreover, as RHB present the reading पूतमृति, it is possible that a passage corresponding to Āp XII. 16. 11, where the three pavamānagrahas are treated, has fallen out. At least the Vyākhyā treats of these ‘grahas’”

२ पूर्वै HRM, पूर्ववन् TLABV.

३ See TS. VI. 4 9. 2.

२०२ वैखानससूत्रे २६, २०-२१ (०श्रौतसूत्रे १५, २०-२१)

न्यथान्युप्तं तैरेव मन्त्रैर्द्वे सवने विहरति शलाकाभिस्तृतीयं^१
 सवनमध्वर्युर्होतृचमसे परिस्त्रवया द्रोणकलशाद्राजानं चतुर्गृहीतं
 प्रचरणयामाज्यं पञ्चगृहीतं च गृहीत्वा पुरस्तात्प्रत्यङ्गासीनस्तैरेव
 मन्त्रैर्यथान्युप्तं धिष्ण्यान्वयाधारयति सोमेनाहवनीयमाग्नीध्रीयं
 होत्रीयं मार्जालीयं चाज्येनेतरानतिहाय वषट्करोति^२ भक्षे- ५
 ह्यश्विनोस्त्वित्यवेक्षणसंग्रहणावन्त्येनाद्वियमाणे सोमभक्षे स्वगते तु
 सोमे नृचक्षसं त्वित्यवेक्षते^३ ॥ २० ॥

मन्द्राभिभूतिरिति यथालिङ्गं त्रिषु सवनेषु सर्वसोमान्भक्ष-
 यति^४ वाग्देवौ सोमस्य पिवत्विति वा सर्वत्र भक्षयति^५
 हिन्य म इति भक्षयित्वात्मानं प्रत्यभिमृश्य मार्जालीये पात्रं १०
 प्रक्षाल्य यथायतनं सादयति^६ गार्हपत्याद्यज्ञस्य संततिरसी-
 त्याग्नीध्रः संततमनुपृष्ठ्यमाहवनीयाद्वर्हिः स्त्रीर्त्वा पुरोडाशानलं-
 करीति^७ यजमानो वैष्णव्यर्चा पुनरेत्य ग्रहानुपतिष्ठते विष्णो
 त्वं नो अन्तम इत्येतयैवाध्वर्युः पात्राणि संमृशति^८ प्रति-
 प्रस्थाता पशुनैति^९ या वां कशा मधुमत्यश्विनेत्याश्विनं ग्रह- १५
 मध्वर्युर्गृह्णाति^{१०} परिष्कुना^{११} द्विस्रक्तिपात्रे द्रोणकलशादुपस्तीर्य
 पूतभृत उन्नीय द्रोणकलशादभिधारयत्येवमधाराग्रहाणां सर्वेषां
 कल्पस्त्रिवृता दैक्षमेव धूपं परिवीयाग्रये त्वा जुष्टमुपाकरो-
 मीति तं सवनोयमुपाकरोति^{१२} ऊतायां वपायां प्रातःसवनाय
 प्रसर्पन्ति^{१३} दौ समुद्राविति ग्रहावकाशैर्ग्रहानवेक्षते ॥ २१ ॥ २०

१ तृतीयसव० H, तृतीयं स० MLATBV.

२ पशुनैतिं AH, पशुनैति LTV, पशुनैहीति M, पशुनैहीति B.

३ परिष्कुना MAVT, परिस्त्रवाना L, परिस्त्रवा B, परिस्त्रवना H op.

XV. 27, above (XV. 2) it is called परिस्त्रवा.

द्वौ समुद्राविति पूतभृदाधवनौयौ । द्वे द्रधसौ इति
 द्रोणकलशं । परिभूरग्निमिति सर्वं सोमं । प्रणाय म इत्यु-
 पांशुग्रहमपानाय म इत्यन्तर्यामं । व्यानाय म इति जन्तुप्रतिमं
 ग्रावाणं । वाचे म इत्यैन्द्रवायवं । दलक्रतुभ्यां म इति मैत्रा-
 ५ वरुणं । चक्षुर्भ्या म इति शुक्रामन्थिनौ । ओचाय म इत्याश्विन-
 मात्मने म इत्याग्रयणमङ्गेभ्यो म इत्युक्थ्यमायुषे म इति
 ध्रुवं । तेजसे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वेत्याज्यानि । पशुभ्यो मे
 वर्चोदा वर्चसे पवस्वेति पृषदाज्यं । पुष्ट्यै मे वर्चोदा वर्चसे
 पवध्वमिति सर्वान्यहान्स्तेनाभ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथा-
 १० मित्यृतुपात्रे । वीर्याय म इति षोडशिनं । तेजसे म ओजसे
 मे वर्चसे म इत्यतिग्राह्यान्विष्णोर्जठरमसौति द्रोणकलशमिन्द्रस्य
 जठरमसौत्याधवनौयं । विश्वेषां देवानामिति पूतभृतं । वर्चोदा
 वर्चसे पवस्वेति सर्वत्रानुषजति । को ऽसि को नासेति सर्वं
 राजानमाह्वनौयं वा । वृभृषन्त्रह्ववर्चसकाम आमयाव्यभि-
 १५ चरन्वा सर्वं राजानमवेचेत । ॥ २२ ॥

स्फ्यः स्वस्तिरित्युत्करे निक्षिप्य वेदिकरणानि यथारूप-
 मुपतिष्ठते । यज्ञिया^१ यज्ञकृतः^१ स्थेति सर्वाणि यज्ञोपकरणान्युप
 मा द्यावापृथिवी इति द्यावापृथिवी । उपास्ताव इति वेद्यु-
 त्तरांसवह्मिष्यवमानास्तावमुप कलश इति कलशमुप सोम इति
 २० सोममुपाग्निरित्यग्निमुप देवा इति देवानुप यज्ञ इति यज्ञमुप
 मा होत्रा उपहवे ऋयन्तामिति होत्रकान् । ऋयन्तां ऋयेतां
 ऋयतामिति यथारूपं सर्वत्रानुषजति । नमो ऽग्नये मखघ्न

२०४ वैखानससूत्रे २६, २३-२४ (०श्रौतसूत्रे १५, २३-२४)

इत्याहवनीयं^१ नमो रुद्राय मखन्न इत्याग्नीध्रीयं^२ नम इन्द्राय
मखन्न इति होत्र्यं^३ नमो यमाय मखन्ने नमस्तृत्या मा
पाहीति मार्जालीयं^४ दृढे स्थः शिथिरे समीची इति द्यावा-
पृथिवी अधिषवणफलके वा^५ सूर्यो मा देवो दिव्यादह-
सस्यात्विति सूर्यं^६ वायुरन्तरिक्षादिति वायुमग्निः पृथिव्या ५
इत्यग्निं^७ यमः पितृभ्य इति यमं^८ सरस्वती मनुष्येभ्य इति
सरस्वतीं^९ पालिति सर्वचानुषजति^{१०} देवौ दाराविति सदसः
पूर्वद्वारवाहं^{११} नमः सदस इति सदो^{१२} नमः सदसस्तथ इति
ब्रह्माणं^{१३} नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुष इत्यृत्विजो^{१४} नमो
दिव इति दिवं^{१५} नमः पृथिव्या इति पृथिवीमुपस्थाय पूर्वेण १०
ब्रह्मसदनं यजमानसदनमपरेणाहे दैधिष्येति स्वायतनान्तृणं
लोष्टं वा बहिःसदनं^{१६} निरस्थोन्निवत उदुद्धतश्च गेषमिति
यजमान उपविशति^{१७} ॥ २३ ॥

पातं मा द्यावापृथिवी इत्युपविश्य जपति^{१८} द्यावापृथिवी
समीक्षत इत्येकं^{१९} आगन्त पितरः पितृमानिति दक्षिणार्धं १५
परेक्षते^{२०} ऽध्वर्युः सदसः पूर्वद्वारस्य दक्षिणबाहुमपरेणैव^{२१} तृण-
निरसनादि कृत्वा यजमानवज्रपत्येवं प्रतिप्रस्थाताहवनीयादी-
नुपस्थायोत्तरेण द्वाबाहुमुपविश्य तृणनिरसनादि कृत्वा जपति^{२२}
वषट्कर्तारश्चैव^{२३} स्वस्वमेव धिष्यन्मनूपविश्य^{२४} जपन्ति^{२५} तथोद्गातार
श्रौदुम्बरीं पर्युपविशन्त^{२६} एवं ब्रह्मा सदस्यश्च दक्षिणत १०

१ २ ०सदसाग्निरस्य A, ०सदन नि० MLTHV, ०सदसो नि० B.

२ ०नैव AHB, ०नैव MLTV

३ ०स्यैव MLTHBV, ०स्यैव A

४ अनूपविश्य HB, अनुप्रविश्य A, प्रविश्य MLTV.

उदङ्मुखोपविशतो^१ ऽत्र पशुं विशास्याधिश्रयति^२ । सर्वाणि
सवनानि श्रयमाणो भवति^३ ॥ २४ ॥

अथाग्नीध्रो ऽपरेण गार्हपत्यमुपविश्य पात्र्यां मध्यतः पुरो-
डाशस्योपस्तृणाति पूर्वेण धानानां दक्षिणेन करस्मस्यापरेण परि-
५ वापस्योत्तरेणामिच्छायास्तान्युदास्योपस्तौर्णेषु पात्र्यां निधायास्त्र-
कृत्यादाय निष्क्रम्योत्तरेणाग्नीध्रीयं पर्याहृत्यान्तर्वेद्यासादयति^४ ।
तैरध्वर्युः प्रचरत्येषां देवतानि जुह्वासुपस्तौर्यावदायाभिघारयत्येव-
मुपभृति^५ सौविष्टकृतानि^६ । प्रातः प्रातःसावस्त्रेन्द्राय पुरोडाशाना-
मनुब्रूहीति संप्रेष्यत्याश्राव्य प्रत्याश्राविते प्रातः प्रातःसावस्त्रेन्द्राय
१० पुरोडाशान्प्रस्थितान्प्रेष्येति संप्रेष्यति^७ । वषट्कृते जुहोत्यौपभृतं जुह्वां
विपर्यस्याग्नये ऽनुब्रूहीति स्विष्टकृति^८ संप्रेष्यत्याश्राव्य प्रत्याश्राविते
ऽग्नये प्रेष्येति संप्रेष्यति^९ । वषट्कृते ऊत्वा प्राशिन्नमवदायेडामव-
द्यति^{१०} । तां परिहृत्य होत्रे द्विदेवत्यैः प्रचरितुं हविर्धानं गच्छ-
न्वायव^{११} इन्द्रवायुभ्यामनुब्रूहीति संप्रेष्यति^{१२} । तच्छ्रुत्वा प्रति-
१५ प्रस्थातादित्यपात्रेणोपयामगृहीतो ऽसि वाचसदसौति द्रोण-
कलशादैन्द्रवायवस्य प्रतिनिर्घाह्यं गृहीत्वा न सादयति^{१३} । ततः
परिप्लवया च राजानमध्वर्युरैन्द्रवायवमादत्ते ॥ २५ ॥

प्रतिप्रस्थातोत्तरतः परिधी^{१४} स्पृष्ट्वाध्वरो यज्ञो ऽयमस्तु देवा

१ ०ययति MLATV, ०ययन्ति HB.

२ The last two words missing in TL in V a blank has been filled up with these two words. cp. Hir VIII 14. end.

३ ०वेद्यासाद० LH, वेद्या आसाद० M ०वेद्या साद० ATBV

४ एवम् om. H.

५ ०कृति ML, ०कृत H, ०कृदिति TVB (A incomplete)

६ गत्वा H instead of गच्छन्.

७ परिधी H, परिधि A. परिधि MLTV; परिधीन् B

२०६ वैखानससूत्रे २६, २६-२७ (० श्रौतसूत्रे १५, २६-२७)

इति परिश्रवयाधारयति । यथोपांशुग्रहो ह्यते । ऽत्र सर्वाः
सोमाहुतौर्जुहोत्याश्राय प्रत्याश्राविते वायव इन्द्रवायुभ्यां प्रेथेति
संप्रेथेति । वषट्कृत उभौ जुहुतः । पुनर्वषट्कृते च यजमानो
ह्यमाने हुते वा भूरसीत्यादित्यमुपतिष्ठते । यो न इन्द्रवायू
अभिदासतीति यदि अथेसा स्पर्धेत हुते ऽङ्गुल्याङ्गुष्ठमववाधते । ५.
यदि पापीयसा विपरीतमथ प्रतिप्रस्थाताध्वर्योः पात्रे प्रतिनर्गाह्य-
पात्रस्य शेषमवनयत्यध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थातुः पात्रे । देवेभ्यस्वेति
प्रतिप्रस्थातादित्यस्याख्यामादित्यपात्रेण संस्त्रावयत्यध्वर्युर्होतार-
मभ्येत्य^१ मयि वसुः पुरोवसुरित्वैन्द्रवायवं होत्रे भक्षं प्रयच्छत्येतेन
यजुषा प्रतिगृह्य होता दक्षिणोरौ निधाय हस्ताभ्यां निगृह्यास्ते । १०
तथोत्तराभ्यां यथादेवतं प्रचरतस्तथोराधारपुनर्वषट्कारौ न
भवतः । ॥ २६ ॥

उपयामगृहीतो ऽस्युतसदसीति मैत्रावरुणस्य प्रतिप्रस्थान-
ग्रहो । मित्रावरुणाभ्यामनुब्रूहि मित्रावरुणाभ्यां प्रेथेति संप्रेषौ ।
धूरसीत्यादित्योपस्थानं । यो नो मित्रावरुणावभिदासतीत्यङ्गु- १५
ष्ठाववाधनं । विश्वेदेवेभ्यस्वेत्यवनयनं । मयि वसुर्विददसुरिति
प्रदानप्रतिग्रहावुपयामगृहीतो ऽसि श्रुतसदसीत्याश्विनस्य प्रति-
स्थानग्रहो । ऽश्विभ्यामनुब्रूह्याश्विभ्यां प्रेथेति संप्रेषौ । विभूरसि
श्रेष्ठो रश्मिनां व्यानपा व्यानं मे पाहीत्यादित्योपस्थानं । यो
न ऽश्विनावभिदासतीत्यङ्गुष्ठाववाधनं । विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य १०
दित्यवनयनं । मयि वसुः संयदसुरिति प्रदानप्रतिग्रहौ । विष्णु-
वुरुक्रमेत्युपर्यर्धं सोम आदित्यपात्रेणादित्यस्थालीमपिदधात्या-

- धवनीयं पूतभृत्यवनीय दशापवित्रेण कलशं मृष्ट्वा न्युज्युनीय-
 मानेभ्यो ऽनुब्रूहि होतुश्चमसमनून्नयध्वमुभयतः शुक्रान्कुरुध्व-
 मच्छावाकस्य चमसाध्वर्यो मा त्वमुन्नेष्टाः प्रतिप्रस्थातश्चतुर्भिर्मा
 शकलैः प्रोक्षिताप्रोक्षितैः प्रत्युपलम्बस्वोन्नेतः सोमं प्रभावयेति
 ५ संप्रेष्यत्या त्वा वहन्तु हरथो वृषणं सोमपीतय इत्युनीयमान-
 सूक्तमुपस्थितेषु^१ मैत्रावरुणाद्या होत्रकाश्चमसिनो^२ होता ब्रह्मो-
 ज्ञाता यजमानः सदस्य इति मध्यतःकारिणश्चमसिनः^३ प्रति-
 पुरुषं चमसाध्वर्यवो भवन्ति^४ नव दश वा चमसानुन्नयत्य-
 च्छावाकचमसवर्जान्^५ परिश्रुना^६ द्रोणकलशादुपस्तौर्यं पूतभृत्य
 १० उनीय द्रोणकलशादभिघारयत्येवं सर्वचमसानां^७ तेषूनीतेषु
 सूक्ते चोपरते सुतो ऽसि जनधा देवास्त्वा शुक्रपाः प्रणयन्त्विति
 शुक्रग्रहमध्वर्युः सावित्रेणादत्ते^८ सुतो ऽसि जनधा देवास्त्वा
 मन्थिपाः प्रणयन्त्विति मन्थिग्रहं प्रतिप्रस्थाता सावित्रेणादत्ते^९
 चमसांश्चमसाध्वर्यव आददते^{१०} प्रोक्षिताभ्यां शकलाभ्यां शुक्रा-
 १५ मन्थिनावपिधायापनुत्तौ शण्डामकौ^{११} सहामुनेत्यप्रोक्षिताभ्या-
 मधस्तात्पांसूनपध्वंसयतः^{१२} ॥ २७ ॥

ताभ्यामुपयम्योर्वन्तरिचमन्विहीति प्राञ्चौ निष्क्रामतः सुतो
 ऽसीति वा यथालिङ्गमिन्द्रेण^{१३} सयुजो वयमित्यान्तादनुवाकस्य
 शुक्रं यजमानो ऽन्वारभत आ होमादपरेणोत्तरवेदिं ब्रह्म
 १० संधत्तं तन्मे जिवन्तमित्यष्टाभिः संधाभिररत्नी पात्रे वा

१ ? सूक्तमुपस्थितेषु AHB; सूक्त उपस्थिते MLTV

२ Thus (not परिश्रवया) the Mss., cp. XV. 21.

३ Before इन्द्रेण HB ms चच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य, cp. Hir
 X. 13.

संधत्तो^१ विस्वजन्तावुत्तरवेदिश्रोणां पात्रे निधत्तो दक्षिणस्या-
मध्वर्युत्तरस्यां प्रतिप्रस्थातानाष्टष्टासीत्यङ्गुष्ठान्ध्यामुत्तरवेदिमव-
गृह्य व्यपरिफन्ताविवोत्तरवेदिं^२ विपरिक्रामतः^३ सुवीराः प्रजा
इति दक्षिणेनाध्वर्युर्ग्रहं प्राङ्^४ हरति^५ सुप्रजाः प्रजा इत्युत्तरेण
प्रतिप्रस्थाता संजग्मानौ दिव आ पृथिव्याः^६ शुक्रः शुक्रशोचिषेति ५
चाध्वर्युः संजग्मानौ दिव आ पृथिव्या^७ मन्यौ मन्यिशोचिषेति
च प्रतिप्रस्थातान्तरेण यूपमाहवनीयं चारत्नौ पात्रे वा संधत्त
आयुः संधत्तं तन्मे जिवतमित्यष्टाभिरायुः स्य आयुर्मे धत्त-
मिति शुक्रामन्यिनावभिमन्त्रयते^८ ॥ २८ ॥

संधाभिश्च संधाय व्युत्क्रामतस्तौ देवौ शुक्रामन्यिनावित्यथा- १०
प्रोक्षितौ शकलौ बह्विर्वेदि निरस्यतो निरस्तः शण्डः सहा-
मुनेत्यध्वर्युर्निरस्तो मर्कः सहामुनेति प्रतिप्रस्थातापनुत्तौ शण्डा-
मर्कौ सहामुनेत्यप्रोक्षितौ शकलौ बह्विर्वेदि निरस्यतो^९ यं
द्विधात्तं मनसा ध्यायतो^{१०} ऽध्वर्युः शुक्रस्य समिदसि शुक्रैषा ते
समित्तया समिध्यस्वेति प्रोक्षितं शकलमभिदधाति^{११} मन्यिनः १५
समिदसि मन्यिन्नेषा ते समित्तया समिध्यस्वेति प्रोक्षितं शकलं
प्रतिप्रस्थातैस्तस्मिन्काले चमसाध्वर्यवश्चमसानुपोद्यच्छन्ते^{१२} दक्षि-
णेन यूपमध्वर्युः प्रत्यङ् तिष्ठत्युत्तरेण प्रतिप्रस्थातापरेणोत्तरवेदिं
प्राञ्चश्चमसाध्वर्यवस्तिष्ठन्त्यध्वर्युः प्रातः प्रातःसावस्य शुक्रवतो

१ व्यपरिफन्ता० A, व्यपरिफरिता० M, व्यपरिघन्ता० LTV; HB cor-
rupt The Vyākhyā periphrases पौड्यन्तौ, cp. Āp XII. 22 7

२ प्राङ् MB; प्रां H, प्राङ्घरति LTV

३ पृथिवी MLATV, पृथिव्याय HB; cp Hir VIII 17.

४ पृथिव्यायुर्मन्यौ MLB, पृथिवी A, पृथिव्या H, पृथिवी TV.

५ Thus the Mss., read perhaps निरस्य.

वैखानससूत्रे २६, २९-३१ (० श्रौतसूत्रे १५, २९-३१) ' २०९

मन्थिवतो मधुश्रुत इन्द्राय सोमान्प्रस्थितान्प्रेथ्य मन्थतःकारिणां
चमसाध्वर्यवो वषट्कृतानुवषट्कृताञ्जुजत होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः
सहस्रकद्रुत्वा शुक्रस्याभ्युन्नीयोपवर्तध्वमिति संप्रेथ्यति । ॥ २९ ॥

- वषट्कृते युगपत्सर्वे जुक्त्यनुवषट्कृते न होत्रकाणां चमसाध्वर्यवो
- ५ जुक्तिति^१ ते चमसेषु द्रोणकलशात्पुनः सोममभ्युन्नीयोपवर्तन्ते^१
तस्मा इन्द्राय सुतमाजुहोमि स्वाहेत्यध्वर्युस्तस्मै मित्राय सुतमा-
जुहोमि स्वाहेति प्रतिप्रस्थाता^१ सूदवच्छुक्रपात्रं सादयत्युत्तर-
पूर्वस्थां बहिःपरिध्याहवनीयादङ्गारान्निर्वर्त्यैष ते रुद्र भागो यं
निरयाचथा इति तस्मिन्नेतं मन्थिनः संस्त्रावं प्रतिप्रस्थाता जुहोति^१
- १० प्रेतु होतुश्चमसः प्र ब्रह्मणः प्रोद्गाहणां प्र यजमानस्य प्रयन्तु सद-
स्यानामिति संप्रेथ्यति^१ मन्थतःकारिणां चमसाध्वर्यवः सदो भक्षान्
हरन्ति । पुनरभ्युन्नीतैश्चमसैर्होत्रकानध्वर्युर्याजयति^१ मैत्रावरुण-
चमसमादायाश्राव्य प्रत्याश्राविते प्रशास्तर्यजेति संप्रेथ्य वषट्कृतानु-
वषट्कृते च^१ ऊत्वा तं चमसाध्वर्यवे प्रयच्छति^१ स च तं प्रशास्त्रे
- १५ हरत्यैवं ब्रह्मचमसमादायाश्राव्य प्रत्याश्राविते ब्रह्मन्यजेति
संप्रेथ्यति^१ पूर्ववद्भुत्वा भक्षं हरत्यैवं पोतर्यजेति पोतारं
नेष्टर्यजेति नेष्टारमग्नीध्रजेत्याग्नीध्रं संप्रेथ्य वषट्कृतानुवषट्कृतेषु
ऊतेषु भक्षेषु सदो हतेष्वयाडग्नीदिति होतुराचष्टे^१ ॥ ३० ॥

स भद्रमकुर्यो नः सोमं राजानां पाययिष्यतीतीरे प्रत्याऊर्न^१

१० वैश्वराजन्यौ सोमं भक्षयतस्मौ यदि पिपासेते न्यग्रोधस्तिभिनीः
संपिथ्य रसं दधन्त्युन्नीय यजमानचमसोन्नयनक्रमे ऽस्माद्यजमान-
चमसमुन्नयत्येतेषु^१ सोमचमसेषु ह्यमानेषु यजमानचमसादर्भ-

^१ This word seems to be missing in all my Mss.

१ ० क्रमेऽस्माद्यजमान० MLTV ; ० क्रमेऽस्माद्यजमान० AHB.

२१० वैखानससूत्रे २६, ३१-३२ (०श्रौतसूत्रे १५, ३१-३२)

तरुणेनोपहृत्यान्तःपरिध्यङ्गारान्व्यस्य तस्मिन्नहं तदस्मीति ऊत्वा
तं यजमानाय भक्षं प्रयच्छेद्विदेवत्यान् भक्षयन्ति^१ होमाभिषव-
निमित्तो ऽध्वर्युभक्षो वषट्कारनिमित्तो वषट्कर्तृणां भक्षः समा-
ख्यानाच्चमसिनां^२ वषट्कर्ता प्रथमं भक्षयति ततो ऽध्वर्युरथ
चमसी^३ द्विदेवत्यभक्षेषु होताध्वर्युः प्रतिप्रस्थाता चैवमनुपूर्वा^४
भवेयुरन्योऽन्यस्मिन्नुपहवमिच्छेयुरूपङ्गयस्तेत्यनुमन्त्रण उपहृत इति
प्रतिवचनो^५ नानुपहृतेन सोमः पातवै सोमपीयेन ह व्यर्धुको
भवतीति विज्ञायते^६ द्विरैन्द्रवायवं भक्षयतीतरौ सङ्गत्^७
पुरस्तादैन्द्रवायवमादाय प्राणेषूपनिगृह्याव्युत्सृजन्तौ पात्रं समुप-
हृत्य भक्षयतः^८ ॥ ३१ ॥

१०

अन्वारभ्ये ऽध्वर्यौ होता भक्षयति^१ तथान्वारभ्ये होत्राध्वर्यु-
र्मयि^२ वसुः पुरोवसुरिति भक्षयत्यथ होता भक्षयत्यथाध्वर्युस्त-
द्धोता^३ सूदवद्यथायतनं सादयत्येवं मैत्रावरुणमादाय चक्षुषो-
रूपनिग्राहमन्वारभ्ये ऽध्वर्यौ भक्षयति^४ तथा होत्राध्वर्युर्मयि वसुः
विद्वदसुरिति^५ तदपि सूदवद्यथायतनं सादयति^६ सर्वतः परि-^{१५}
हारमाश्विनमादाय ओत्रयोरूपनिग्राहमन्वारभ्ये ऽध्वर्यौ होता
तथा होत्राध्वर्युर्मयि वसुः संयदसुरिति भक्षयति^७ यथायतनं
सूदवत्सादयति^८ भक्षितानि पात्राणि^९ नोत्सृजत्यावनयनाच्छेषं^{१०}

१ चमसी H (and cp. Hir.), चमसिनो MLATV, चमसीन्द्र० B

२ In the Kāthaka, cp. Āp. XIV. 24. 14

३ Thus TV, होताध्व० MLATB.

४ The words अथ होता भक्षयति given by AH, are omitted by MLTBV.

५ पात्राणि नोत्सृजत्या० ALTV; पात्राण्युत्सृ० M, पात्रान्युत्सृ० H, पात्रान्युत्सृ० B.

होतृचमसे ऽवनीय पुरोडाशशकलमैन्द्रवायवस्य पात्रे ऽवदधाति
पयस्यां मैत्रावरुणस्य धाना आश्विनस्य^१ तानि दक्षिणस्य
हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यां सादयत्या^२ तृतीयसवनात्परिशेरे
यज्ञस्य संतत्या इति विज्ञायते^३ द्विदेवत्यान्भक्षयित्वेडामुप-
५ ऋयत^४ उपह्वयमानामुपोदच्छन्ते^५ चमसांश्चमसाध्वर्यवो^६ होतृ-
चमसमासृष्टं^७ धारयत्युपह्वतामिडां ब्रह्मा होताध्वर्युरग्नौद्यज-
मानश्चाग्नीध्रे प्राश्नन्ति^८ ॥ ३२ ॥

इडाशकलमच्छावाकायाग्नीध्रे निदधाति^९ सवनीयानां
पुरोडाशानां शाखाप्रहरणान्ते कृते वाजिनमासन्नमुत्करादादाय
१० तेन वैश्वदेववच्चरति^{१०} सवनीयानां वेदो ऽसि वित्तिरसीति
वेदाभिमर्शनादि कर्म प्रतिपद्यते^{११} स्वं स्वं चमसं चमसिनो
भक्षयन्ति भक्षन्तरेण^{१२} सर्वांश्चमसान्प्रथमो होता सक्तत्सङ्गक्षयति^{१३}
पुनरभ्युन्नौतानध्वर्युस्तैर्भक्षितान्भक्षयति^{१४} तृतीयं होत्रका
भक्षयित्वा सशेषांश्चमसानाप्यायस्य समेतु त इत्याप्याययन्ति^{१५}
१५ तान्दक्षिणस्य हविर्धानस्यापरेणाक्षमुदगपवर्गानधो निदधति^{१६}
ते नाराशंसा भवन्त्यच्छावाको ऽग्नेण स्वं धिष्णिचं बहिःसदस-
मास्त^{१७} ऽच्छावाक वदस्व यत्ते वाद्यमिति तस्मै महत् पुरो-
डाशशकलं प्रयच्छन्ध्वर्युराहोपो अस्मान्ब्राह्मणान्ब्राह्मणा ऋध्व-

१ See TS VI 4 9 5

२ ०ह्वयमानामुपो० H; ०ह्वयमानमुपो० MLATV; उपह्वययजमानमुपो० B.

३ Thus B, होतृचमसमासृष्टा A, होतृचमसमासृष्ट H, होतृचमसमिडासृष्ट MLTV.

४ ०ध्वर्युस्तैर्भक्षितान्भक्षयति MLTV, ०ध्वर्युभक्षितान्भक्षयति AHB.

५ निदधाति AHB; निदधति MLTV, cp XV 36, end

६ Thus HB; ०सदस आस्त MLTAV.

२१२ वैखानससूत्रे २६, ३३-३४ (०श्रौतसूत्रे १५, ३३-३४)

मित्यनुब्रवत्यच्चावाके प्रत्युपहवमयं^१ ब्राह्मण इच्छते तं होतरूप-
 ऋयस्वेत्याह^२ तमृचा होतोपङ्कयते^३ । उन्नयस्वोभयतःशुक्रं कणुष्वेति
 संप्रेष्यति^४ । तथा करोति^५ । तस्मिन्परिहिते ऽच्चावाकचमस-
 मादायाआव्य प्रत्याआविते ऽच्चावाक यजेति संप्रेष्य वषट्कृतानु-
 वषट्कृते ऊत्वा हरति भक्षं^६ । नास्मिन्नुपहवमिच्छते^७ । यद्यस्मि- ५
 न्नाच्चावाक उपहवमिच्छेत भक्षयेत्येव ब्रूयाद्भक्षिताप्यायित-
 मन्तरा नेष्टुराग्नौध्रस्व च चमसौ सादयति^८ । स नारागंसो
 भवति^९ ॥ ३३ ॥

उपयामगृहीतो ऽसि मधुश्चेति प्रतिमन्त्रं पूर्वेण पूर्वेण
 मन्त्रेणाध्वर्युरुत्तरेणोत्तरेण प्रतिप्रस्थाता ग्रहेण परिगृह्णाति^{१०} ।
 दक्षिणेन निष्क्रामन्तमितरेण^{११} प्रविशन्तं पात्रेण पूर्वस्य पूर्वस्य
 शेषमुत्तरमुत्तरमभिगृह्णीत^{१२} । आआव्य प्रात्याआवित ऋतुना
 प्रेष्येति त्रिरध्वर्युराह त्रिः प्रतिप्रस्थाता^{१३} । पाचयोर्मुखे विपर्यस्या-
 आव्य प्रत्याआवित ऋतुभिः प्रेष्येति द्विरध्वर्युराह द्विः प्रति-
 प्रस्थाता^{१४} । पुनर्मुखे विपर्यस्याआव्य प्रत्याआवित ऋतुना प्रेष्येति १५
 सकृदध्वर्युराह सकृत्प्रतिप्रस्थाता^{१५} । यस्य त्रयोदशचतुर्दशाष्टतुग्रहौ^{१६}
 गृह्णीते तस्योपयामगृहीतो ऽसि सःसर्पो ऽस्यःहस्यत्याय त्वेति
 गृह्णीतः^{१७} ॥ ३४ ॥

१ ? प्रत्युपहव० ALTV, सत्युप० HMB

२ तमृचा होतोपङ्कयते MLTV; तमृचाहोपङ्कयस्वे(ति) होतार प्रेष्यत्यु०
 HAB

३ निष्क्रामन्तमितरेण प्रविशशात्रेण H, निष्क्रामतरेण प्रविशत्यात्रेण A,
 निष्क्रामन्तमन्तरेण प्रविशत पात्रेण MLTV निष्क्रामन्तमन्तरेण प्रविशत्यात्रेण B.

४ ? चतुर्दशवर्तुग्रहौ TV; ०चतुर्दश वा ऋतुग्रहौ H, ०चतुर्दशग्रहौ M,
 ०चतुर्दशवर्तुग्रहौ L, ०चतुर्दशातुग्रहेन A, ०चतुर्दश वा ऋतुग्रहेन B

- अध्वर्यू यजतमित्यभिज्ञाय होतरेतद्यजेति संप्रेष्यति स्वयं वा निषद्य यजतो^१ गृहपते यजेत्यभिज्ञायैवं गृहपतिर्दिदेवत्य-
वदध्वर्योः पात्रे प्रतिप्रस्थाता शेषमवनयत्यतिरिक्तस्यैकदेशमध्वर्युः
प्रतिप्रस्थातुः पात्रे^२ यस्य यद्वषट्कारे जुहुतस्तं तं होतारं पोतारं
५ नेष्टारमाग्नीध्रं ब्राह्मणाच्छंसिनं मैत्रावरुणं प्रतिसंभक्ष्यतो^३ ऽप्यन्य-
देवतमिन्द्रपीतस्येत्येव^४ ब्रूयादृतुना पीतस्येति यथादेवतं वा^५
विपर्यस्य पात्रं होतारं पोतारं नेष्टारमच्छावाकमृतुभिः पीत-
स्येति संभक्ष्यतो^६ विपर्यस्य होतारं प्रतिभक्षयत ऋतुना
पीतस्येति^७ मार्जालौघे प्रतिप्रस्थाता पात्रं प्रक्षाल्यायतने
१० सादयतीन्द्राग्नी आगतः सुतमित्यध्वर्युः स्वेन पात्रेणामक्षिते-
नैन्द्राग्रं ग्रहं कलशाच्छस्त्रवन्तं गृह्णाति^८ तं सादयित्वा होतुः
पुरस्तात्प्राडासीन इडा देवह्निरिति शस्त्रं प्रतिगरिष्यन् जपत्यध्वर्यो
शोऽसावोमिति यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते तस्मिन्काल उतिष्ठ-
न्प्रदक्षिणं पर्यावर्तमानः शोऽसा मोद इवेति प्रत्याह्वयते^९ ततो
१५ ऽभिमुखस्तिष्ठन्प्रक्षो मोदा मोद इवोमिति त्रिरर्धर्चं प्रति-
गृह्णाति^{१०} ॥ ३५ ॥

प्र वो देवायामग्नय इत्यभिज्ञायोथा^{११} मोद इवेत्यर्धर्चं
ओमोथा मोद इवोमित्यवसाने^{१२} नार्धर्चांल्लुप्यते^{१३} नाभि-
प्रतिगृह्णात्युभयं व्याहावे करोति शोऽसा मोद इवोथा मोद

१ एव all the Mss

२ Thus MLTV, after अभिज्ञाय AB read. तन्नास्ते (तन्नास्ति)
प्रतिकरस्त ओ ओथा मोदेवेति द्विरर्धर्चं ओम्; H. तन्नास्ति प्रतिप्रस्थाता ओथा
मोदेवेति द्विरर्धर्चं ओम्.

३ After अवसाने BMA ms उक्त्यग्रा इत्यन्ते सर्वेष्वपिकारेण वा, simi-
larly H

२१४ वैखानससूत्रे २६, ३६-३७ (० श्रौतसूत्रे १५, ३६-३७)

इवेति^१ यत्र क्व च होता विरमेदोथा मोद इवेति ब्रूयात्सर्व-
 शस्त्राणमेवं कल्प^१ उक्थशा इति सर्वशस्त्रान्ते सवनान्ते
 वा जपति^१ शस्त्रं प्रतिगीर्य प्राडेत्यैन्द्राग्रं ग्रहमादत्ते^१
 तमनूद्यच्छन्ते चमसांश्चमसाध्वर्यव^१ आश्राव्य प्रत्याश्रावित
 उक्थशा यज सोमस्येति संप्रेथति^१ वषट्कारादनु जुहोति^२ ५
 नाराशंसांश्चानुप्रकम्पयन्ति^१ ग्रहनाराशंसानामुक्तानि भक्षणा-
 प्यायनसादनात्योमासश्चर्षणीधृत इति शुक्रपात्रेण वैश्वदेवं
 कलशात्स्तुतशस्त्रवन्तं गृह्णात्यैष सज्जीति^१ बर्हिर्भ्या पञ्चदशस्तोत्र-
 सुपाकरोती^१ डायै हिंक्रुस् तस्यै प्रसुहि तस्यै सुहि तस्यै मे
 ऽवृद्ध्या इति पुरस्तादाज्यानामेकैकस्य स्तोत्रस्य यजमानो १०
 जपति व्याहृतीश्च चतुर्होतारं पञ्चहोतारं च^१ प्रवृत्ते स्तोत्र
 इडा देवह्वरिति पूर्ववज्जपित्वा शस्त्रं प्रतिगीर्य प्राडायन्वैश्वदेव-
 ग्रहमादायाश्राव्योक्थशा^२ यज सोमस्येति संप्रेथ्य वषट्कारानु-
 वषट्कारे ङ्लानुप्रकम्प्य सर्वभक्षा ग्रहनाराशंसास्ताम्भार्जालीये^३
 प्रक्षाल्य निदधति^४ ॥ ३६ ॥ १५

उपयामगृहीतो ऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वेत्युक्थस्यात्यास्तृतीयं
 राजानं स्तुतशस्त्रवन्तं गृह्णात्येष ते योनिर्मित्रावरुणाभ्यां त्वेत्याय-
 तने सादयति^१ पुनर्हविरसौति स्थालीं प्रत्यभिष्टुति^१ मैत्रा-

१ Thus MLTV, सर्वत्र प्रातः प्रातः सवने जपति HAB

२ १ कारादनुजुहोति MLA, कारावनुजु० TVB, वषट्कारवज्जुहोति H.

३ १ प्रादया A; प्रदायन् H, प्रजायन् ML, प्राजाय् T, प्राजायन् V;
 प्राड्दायन् B

४ Thus MLTV; सर्वभक्षान् ग्रहचमसात्र सार्जो० A, ससुभक्षयाश्चमसांश्च
 सार्जो० H, सर्वभक्षाग्रहचमसास्ताम्भार्जो० I am uncertain about the
 right reading.

५ निदधति MLA, निदधाति THBV, cp XV. 33

वरुणचमसमुखान् दश चमसानुन्नयति । पूर्ववत्स्तोत्रमुपाकृत्य
 स्तुते शस्त्रं प्रतिगीर्य ग्रहमादत्ते चमसांश्चमसाध्वर्यव । आश्राव्य
 प्रत्याश्रावित उक्थशा यज सोमानामिति संप्रेष्यति । वषट्कृतानु-
 वषट्कृते जुहति । हरन्ति भक्षं स्त्रिषूकथ्यविग्रहेषु नाराशंसा न
 ५ भवन्ति । देवेभ्यस्त्वा देवयुवं पृणज्मि यज्ञस्यायुषे जुष्टमिति
 मैत्रावरुणचमसे ग्रहशेषमवनयति बाह्यतः सद् आलभ्य ऊतं
 त्वाहुते ऽवनयाम्यूर्जस्वन्तं देवेभ्यो मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति वा ।
 मैत्रावरुणं चमसमध्वर्युरूपह्य भक्षयति यथाचमसं चमसान्प्रथमो
 मैत्रावरुणो सकृद्भक्षयति स्वचमसे द्विर्भक्षिते ऽध्वर्युः सकृद्भक्षयति ।
 १० तृतीयं मैत्रावरुणो ऽन्ततो भक्षयित्वा चमसान्खरे सादयन्ति ।
 प्रतिप्रस्थातैर्वं विहितावुत्तरौ गणौ । ताभ्यां प्रतिप्रस्थाता चर-
 त्युपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय लेत्युक्थस्याख्या अर्धं राजानं स्तुत-
 शस्त्रवन्तं गृह्णाति । ॥ ३७ ॥

एष ते योनिरिन्द्राय लेत्यायतने सादयति । पुनर्हविरसीति
 १५ स्थालीं प्रत्यभिष्टुति । ब्राह्मणाच्छंसिचमसमुख्यांश्चमसानुन्नय-
 नेकस्मै चमसगणाय राजानमतिरेचयति । न प्रतिप्रस्थाता
 वायव्यापत्रे भक्षयति । ब्राह्मणाच्छंसिचमसे शेषमवनयत्यच्छा-
 वाकस्य चमसमनून्नयध्वमुन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय माति-
 रौरिचो दशाभिः कलशौ मृष्ट्वा न्युजेति संप्रेष्यत्युपयामगृहीतो
 २० ऽसौन्द्राग्निभ्यां लेत्युक्थस्याख्याः सर्वं राजानं स्तुतशस्त्रवन्तं गृह्णा-
 त्येष ते योनिरिन्द्राग्निभ्यां लेत्यायतने पूर्ववत्सादयति । न

१ The original reading of this passage is doubtful. AH differ considerably from MLT. cp Hir., Vol. I. page 900

२ Could प्रतिप्रस्थाता be interpolated ?

स्थालीं प्रत्यभिम्बुशति । स्तोत्रमुपाकृत्य ग्रस्तं प्रतिगौर्यं ग्रहमादत्ते
 चमसांश्चमसाध्वर्यव । आश्राव्य प्रत्याश्रावित उक्थशा यज
 सोमानामिति संप्रेष्यति । वषट्कृतानुवषट्कृतान्नुक्थ्यच्छावाक-
 चमसे^१ ग्रहशेषमवनयति । यथाचमसं चमसान्पूर्ववद्भक्षयत्यग्निः
 प्रातःसवने पात्वस्मानिति संस्थिते सवनाहुतिं जुहोति । प्रशास्ताः^५
 प्रसुहोति संप्रेष्यति । सर्पतेत्याह प्रशास्ता । यथेतं निःसृष्य^२
 माभ्यंदिनाय सवनाय देवी दाराविति यथायतनं सर्वे
 संप्रसर्पन्ति संप्रसर्पन्ति । ॥ ३८ ॥

इति पञ्चदशः प्रश्नः ॥

१ ऋते जु० MLTV, ऋता जु० AH, ऋताङ्गुहोति B.

२ निःसृष्य LATV, प्रसृष्य HMB

- अथ प्रसृष्ट्याध्वर्युः संप्रसृष्टानभिषोढनाग्नीध्रं ग्रावस्तुतं चाभि-
ज्ञायाभिषोतारो ऽभिषुणत ग्रावस्तुद्वाव्णो ऽभिषुह्यग्नीत्ववनीया-
न्निर्वपेति संप्रेष्यति ^१ होत्चमसे वसतीवरीभ्यो ऽपो निःषिच्य
तास्तथा निग्राभ्याः^२ कृत्वोपांशुसवनादन्यं ग्रावाणमादत्ते ^३ विस्त्रस्य^४
५ राजानं ग्रावाणभि मिमीते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्च
कृत्वस्त्रणो ^५ दश कृत्वो मिमानः सर्वं राजानं मिमीत ^६ एवं
मार्नादि माध्यंदिनं सवनं यथा प्रातःसवनमद्विरम्युच्य ग्रावस्तुते
सोमोष्णीषं प्रयच्छति ^७ प्रारब्धे ऽभिषवे ग्रावस्तुद्वावस्तोत्रौया
अन्वाह ^८ दिदेवत्यर्तुग्रहैन्द्राग्नवैश्वदेवदर्विहोमाश्च^९ न विद्यन्ते ^{१०}
तथा मितं राजानं होत्चमसौयाभिः संतर्पयत्यदाभ्यांशुमुपांशु-
पावनौ^{११} च मिते राजत्यपि सृज्याभिषुण्वन्तीहा^{१२} इहा^{१३} इहेति
संराधयन्तः प्रथमपर्यायस्य प्रथमे ऽभिषवे ऽभिषुण्वन्तीहा^{१४} इहा^{१५}
इहेति द्वितीये ऽभिषवे इहा^{१६} इहा इहा^{१७} इति तृतीय ^{१८}
उत्तमस्य पर्यायस्य मध्यमे ऽभिषवे इहृदृहदित्यभिषुण्वन्त्युत्तमे
१५ वा ^{१९} ततो ऽभिषुतं दशापवित्रेण प्रपीड्याधवनीये ऽवनीय पूर्व-
वद्वृजौषमुखान् ग्रावणः करोति ^{२०} ॥ १ ॥

देवा ग्रावाण इन्दुरिन्द्र इत्यवादिषुरिति प्रतिप्रस्थाता
ग्राव्णो ऽनुमोदत ^{२१} एकादशकपालं पशुपुरोडाशं निरूप्यामिन्नावर्जं

१ निग्राभ्याः MLTV निग्राह्याः ATB and the Vyākhyā

२ विस्त्रस H (विस्त्रस the Vyākhyā), विस्त्रस्य MLTABV

३ Read prob with Hir. ०वैश्वदेवा द०

४ ०पांशुपावनौ LTVB, ०पांशुपावकौ पावनौ M ०पाशवाचनौ AH.

०पांशुसावनौ the Vyākhyā, cp XVI. 10

५ Instead of इहा probably each time इहा इ is to be read.

सवनीयान्निर्वपति^१ नास्य^१ पशुपुरोडाश इत्येके^१ ऽलंकृतेषु
 सवनीयेषु द्रोणकलशं ग्रावस्वधूहन्त उद्गातारो ऽधोऽधोऽक्ष-
 मुपकर्षन्ति^२ धाराग्रहकाले^३ शुक्रामन्थिनावाग्रयणमुक्थ्यं च
 चतुरो ग्रहान् गृह्णात्याग्रयणं तिसृभ्यो धाराभ्यो गृह्णात्यन्याच्च^४
 तृतीयां धारां करोति^१ मरुत्वन्तं वृषभमित्यृतुपात्रेणाध्वर्यु-
 र्मरुत्वतीयं गृह्णातीन्द्र मरुत्व इत्यृतुपात्रेण द्वितीयं प्रतिप्रस्थातां च
 धारां विरम्य प्रपीड्य पवित्रं पूतभृति वितनोति^१ प्रसिद्धमेक-
 धनानामाधवनीये ऽवनयनं^५ राजानमतिपावयति^१ याव-
 न्माध्यंदिनाय^६ सवनायालं तावन्तं पूतभृत्यवनीय^५ पवमान-
 ग्रहान् कलशं शुक्रामन्थिनावाग्रयणमुक्थ्यं च गृहावकाशैरुपस्थाय^{१०}
 पूर्ववद्भुत्वा समन्वारब्ध्वा माध्यंदिनाय पवमानाय निष्क्रामन्ति^१
 चैष्टुभः पन्था रुद्रा देवता वागयेगा इति द्वाभ्यां दर्भमुष्टि-
 मध्वर्युरीषद्वन्व्यूर्वो^७ निष्क्रामत्युत्तरेण हविर्धाने गलोत्तरे-
 णाग्नीध्रीयं धिष्णिचं परीत्य पूर्वया दारा सदः प्रविश्यायेण
 होतारं ब्रह्मयजमानाध्वर्यवो ऽवतिष्ठन्ते^१ ॥ २ ॥

१५

दक्षिणेनोद्गातारः प्रशास्तुर्धिष्णिचं परीत्य माध्यंदिनेन पव-
 मानेन पञ्चदशेन सुवते^१ ऽत्र सर्वं यथायतनमुपविशन्ति^१

१ नास्य LTV, नस्य AB नस्या H (M defective).

२ ०मुपकर्षन्ति HAB, ०चदृक् MLTV, cp XV. 13

३ धाराग्रहं MH, धाराग्राहं LTV, ०ग्रहणं AB

४ ?? ०न्वागच्छ ML, ०न्याच्च TV, ०धिग्रन्थ्य AB; आत्राय च H. The Vvākhyā धाराद्वय प्रागुक्तवत् तृतीया तदन्ते (?)

५ In AHB the words राजानमतिपावयति पूतभृत्यवनीय are inserted before अत्र धारा विरम्य.

६ R probably यावान् i.e. यावन्, cp. XV. 18 (end).

७ MLV ms. ऊर्ध्व before धून्वन्

- ज्योतिषे हिंकुर्विति यजमानो जपति प्राक् स्तुतेः व्याहृतीश्वतु-
 ह्रीतारं च ^१ तस्यामष्टम्यां प्रस्तुतायां सुपर्णो ऽसि त्रिष्टुप्कृन्दा
 इति जपति^१ स्तुते ऽध्वर्युरग्नौदग्नीन्विहर बर्हि स्तृणाहि
 पुरोडाशः अलंकुरु प्रतिप्रस्थातर्दधिघर्मणोदेहीति संप्रेष्यत्युक्तं
 ५ धिष्णिन्यानां व्याघारणं ^१ पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रविश्य
 विष्णो त्वं नो अन्तम इति ग्रहानुपतिष्ठते पात्राणि च
 संमृशति ^१ प्रतिप्रस्थाता ज्योतिरसि वैश्वानरं पृश्निषे दुग्धमिति
 दधिघर्ममवेक्ष्यौदुम्बरां सुचि कंसे चमसे वोपस्तौर्यं यावतौ
 द्यावापृथिवी इति दधि गृह्णात्यभिघार्यं वाक्च त्वा मनश्च
 १० श्रीणीतामित्याग्नीध्रीये ऽधिश्चित्य होतर्वदस्वेति संप्रेष्यति ^१
 यदि आतो जुहोतन यद्यश्रातो ममत्तनेति होतुरभिज्ञाय
 आतः हविरिति प्रत्युक्ताहवनीयं गत्वाश्राव्य प्रत्याश्राविते दधि-
 घर्मस्य यजेति संप्रेष्यति ^१ यमिन्द्रमाज्जर्वरुणं यमाज्जरिति वषट्कृते
 जुहोति ^१ ॥ ३ ॥
- १५ स्वाहा वडिन्द्रायेत्यनुवषट्कृते तूष्णीं वा ऊत्वा हरति भक्षं ^१
 यावन्तः प्रवर्ग्यस्यर्त्विजस्तेषूपहवमिष्ट्वा भूर्भुवः सुवर्मयि त्यदिन्द्रियं
 महदिति यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयति सर्वे वाप्रवर्ग्ये सोमे
 दधिघर्मो न स्यान्मित्रो जनान्प्र स मित्रेति नाभिदेशमभि-
 मृशन्ते ^१ ऽत्र पूर्ववत्सवनौयप्रचारो ^१ माथ्यंदिनस्य सवनस्येन्द्राय
 १० पुरोडाशानामनुब्रूहीति संनमति तथा माथ्यंदिनस्य सवनस्येन्द्राय
 पुरोडाशान्प्रस्थितान्प्रेष्यति ^१ वषट्कृते ऊत्वा जुहोमौपश्रुतं समो-

^१ After जपति MBA and H ins चतुर्ह्रीतारं व्याघरे, these words are not found in TLV.

प्याग्नये ऽनुब्रूह्यग्नये प्रेष्येति स्मिष्टकृति संप्रेष्य ऊत्वा प्राशिच-
मवदायेडामवद्यती^१डां होत्रे हत्वाध्वनीयं पूतभृत्यवनीय दशाभिः
कलशं मृष्ट्वा न्युजत्युन्नीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि होतुश्चमसमनून्नयध्व-
सुभयतः शुक्रान् कुरुध्वमच्छावाकस्य चमसाध्वर्यो त्वमप्युन्नयस्व
प्रतिप्रस्थातश्चतुर्भिः शकलैः प्रोक्षिताप्रोक्षितैः प्रत्युपलम्बस्वोन्नतः ५
सोमं प्रभावयेति संप्रेष्यति^१ होतृचमसमुख्यान् दशैकादश वा
चमसानुन्नयति^१ ॥ ४ ॥

संप्रेषितं ऊत्वाश्राव्य प्रत्याश्राविते माध्वंदिनस्य सवनस्य
निष्केवलस्य भागस्य शुक्रवतो मन्थिवतो मधुस्रुत इन्द्राय
सोमान् प्रस्थितान् प्रेष्य मध्यतःकारिणां चमसाध्वर्यवो वषट्कृतानु- १०
वषट्कृतान्नुजत होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः सकृत्सकृद्धत्वा शुक्रस्था-
भ्युन्नीयोपावर्तध्वमिति संप्रेष्यति^१ वषट्कृते ऊत्वा प्रेतु होतुश्चमसः
प्र ब्रह्मणः प्रोद्गातृणं प्र यजमानस्य प्रयन्तु सदस्थानामिति
संप्रेष्यति^१ प्रयन्त्येते मध्यतःकारिणां चमसा भक्षाय^१ पुनरभ्यु-
न्नीतेषु सोमेषु होत्रकाः^१ प्रसर्पणमन्त्रैः प्रमृष्य यथायतनमुपविश्य १५
पुनरभ्युन्नीतान्यजन्ययाडग्रीदिति होतुराख्यायेडामुपह्वयमाना-
मुपोद्यच्छन्ते ॥ ५ ॥

चमसांश्चमसाध्वर्यवो^१ रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो
माध्वंदिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्कन्दस इति भक्षमन्त्रं संनमति^१
नाच्छावाकाय शकलं भवति^१ सन्नेषु नाराशंसेषु गवां द्वादशशतं २०
सहस्रमपरिमितं सर्वस्वं वा शतं षष्टिश्चतुर्विंशतिरेकविंशति-
र्द्वादश सप्त तिस्रो वा मन्योदनं तिला माषा हिरण्यं वासश्चेति^१

दक्षिणासु दक्षिणेन वेदिं तिष्ठन्तीषु वैसर्जनहोमवद्दक्षिणानि
जुहोत्युदु त्वं चित्रमिति सौरौभ्यां गार्हपत्ये जुहोत्याग्नीध्रीयं
गत्वा चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्ने नयेति नथवत्यर्चाग्नीध्रीये जुहोति ।
दिवं गच्छ सुवः पतेति हिरण्यं ऊवोद्गृह्णाति । यजमानो
५ हिरण्यमुद्गृहीतमादाय रूपेण वो रूपमस्यैमीति दक्षिणाः
प्रदक्षिणमस्येति । तुथो वो विश्ववेदा विभजत्विति गवां मध्यं
प्रविश्य कृष्णाजिनेन संत्रास्य चतुर्धा विभजति । तांश्चतुरो
भागात्महर्लिग्भ्यो ददाति । ॥ ६ ॥

यावन्महर्लिग्भ्यो ददाति तस्यार्धं द्वितीयेभ्यस्तस्य तृतीयं
१० तृतीयेभ्यश्चतुर्थं चतुर्थेभ्य । एतत्ते अग्ने राध इति सदो ऽस्येति ।
विभक्ता दक्षिणा नयत्यृतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा इति ।
गार्हपत्यं सदश्चान्तरेण दक्षिणेनाग्नीध्रीयं तीर्थेनोदीचीरुत्सृजति ।
ब्राह्मणमद्य राध्यासमिति हिरण्यं दक्षिणाभागं चादायाग्नीध्रं
गत्वा तेणैव मन्त्रेणाग्नीध्रे ददाति । वि सुवः पथ्य व्यन्तरिक्ष-
१५ मिति सदः प्रेक्षते ऽस्माद्वात्रा देवत्रा गच्छतेति दक्षिणाः ।
पूर्वया द्वारा सद आगत्याग्नेण सद आसीनायात्रेयाय ब्राह्मणमद्य
राध्यासमिति हिरण्यं दद्यात्तदभावे ऽनूचानाय । महर्लिग्भ्यो
दक्षिणा मनोवाक्प्राणचक्षुषामनुदिशति । ब्रह्मन्मनस्ते ददामि
तदनेन निष्क्रीणामीति ब्रह्मणे ब्रह्मसदन आसीनाय ददाति ।
२० यद्वास्थन्भवति तत्तस्थानुदिशत्येवमितरेभ्यो यथायतनमासीनेभ्यो
होत्रकसदस्यचमसाध्वर्युप्रसर्पकेभ्यश्च ओत्रात्माङ्गलोन्नामेवमनु-
दिशति । ॥ ७ ॥

न देयं बहिर्वेदि नाब्राह्मणाय ब्राह्मणायाथविदुषे न
कण्वकश्यपेभ्यो ऽथब्राह्मणाय वेदविदे दद्याद्यदा मरुत्वतीयाय
प्रेष्यत्यथ न देयं न प्रतिग्राह्यं^१ यदि दद्यादनूबन्ध्यावपायां
ऊतायां दद्यात्प्रतिगृह्णीयादोदवसानीयायां पूर्णाऊत्यां वा^१
यद्यनो रथो वा दीयते नयवत्यां ऊतायां वनेषु व्यन्तरिचं ५
ततानेति द्वितीयामाहुतिं जुहोति^१ यद्यश्वो पुरुषो हस्तौ वा
दीयते प्रजापते न त्वदेतानीति तृतीयां^१ दक्षिणासु नीतासु
हरिणस्य रघुय्यत इति कृष्णविषाणाग्रन्थिं विस्त्रिस्तानु^१ त्वा
हरिणो मृग इति चात्वाले प्रास्यत्यथाध्वर्युर्यज्ञपतिमृषय एन-
साहुतिरिति पञ्च वैश्वकर्मणान्याग्नीध्रे जुहोतीन्द्राय मरुत्वते ऽनु- १०
ब्रूहीत्यध्वर्युः प्रतिप्रस्थाता च स्वं स्वं मरुत्वतीयमादाय दक्षिणत-
स्तिष्ठन्नध्वर्युराश्राव्य प्रत्याश्रावित इन्द्राय मरुत्वते प्रेष्येति
संप्रेष्यति^१ वषट्कृतानुवषट्कृत उभौ^२ ऊर्त्तयहवच्छेषमवनयतो
ऽननुवषट्कारौ वा^१ प्रतिप्रस्थानेन^२ भक्षयन्ति^२ द्विर्होता सकृ-
दितरौ^१ मार्जालीये पात्रं प्रक्षाल्य होतुरग्रे निदधाति^१ ॥ ८ ॥ १५

मरुत्वाऽ इन्द्र वृषभो रणयेति स्नेनर्तुपात्रेण तृतीयं मरुत्व-
तीयं कलशाच्छस्त्रवन्तं गृहीत्वर्तुपात्रमालम्बेन्द्राग्नवच्छस्त्रं प्रति-
गृण्णात्युक्थं वाचीति माध्यंदिनसवनशस्त्रं प्रतिगौर्यं जपति^१
ग्रहमादत्ते चमसांश्चमसाध्वर्यव^१ आश्राव्य प्रत्याश्रावित उक्थशा
यज सोमस्येति संप्रेष्यति^१ वषट्कृतानुवषट्कृते जुहोति पूर्ववद्वि- १०

१ विद्वच्च MLATVB (in H this kh. is missing), विस्त्रिस्त the Vyākhyā.

२ वषट्कृतानुवषट्कृते उभौ M, ऽहुत उभौ LTV; वषट्कृते सहोभौ AB.

३ प्रतिप्रस्थावेन भक्षयति A; प्रतिप्रस्थाता भक्ष हरति MLTV; प्रतिप्रस्थानानेन भक्षयन्ति B.

र्दिनाराशंसाननुप्रकम्यन्त्युक्तो भक्षमन्तो । यथाचमसं चमसिनो
 भक्षयन्त्याषायननिधाने च नाराशंसानां । महाः इन्द्रो य
 ओजसा महाः इन्द्रो नृवदित्यन्यतरयर्चा शुक्रपात्रेण माहेन्द्र
 कलशात्सुतशस्त्रवन्तं गृह्णाति । परिमृज्य सादयित्वा पृष्ठस्तोत्र-
 ५ सुपाकरोति । यजमानो रथन्तरे वरं ददाति । स्तोत्रे वृत्ते^१
 शस्त्रमुपाकृत्य प्रतिगौर्याध्वर्युर्गृहमादत्त इतरे नाराशंसांश्चाति-
 ग्राह्यांश्च सहैवाध्वर्युणाग्नेयं प्रतिप्रस्थानैन्द्रं नेष्टा सौर्यमुन्नेताश्राव्य
 प्रत्याश्रावित उक्थशा यज सोमस्येति संप्रेष्यति । ऊते माहेन्द्रे
 ऽग्ने तेजस्विन्निन्द्रौजस्विन् सूर्य भ्राजस्विन्नित्येतैरतिग्राह्यान्नु-
 १० जुह्वति । ॥ ६ ॥

तेजोविदस्त्रोजोविदसि सुवर्विदसीत्येतैस्तान्ऊताननुमन्त्रयते ।
 सदसि प्रत्यञ्चो मयि सेधामित्येतैः प्रतिमन्त्रं भक्षयन्ति । सर्व-
 भक्षाश्चमसा । उपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वेति त्रिभिरुक्थ्य-
 विग्रहैः पूर्ववत्प्रचरतो । विश्वे देवा मरुत इति संस्थिते
 १५ जुहोति^२ । प्रशास्तः प्रसुहोति संप्रेष्यति सर्पतेत्याह प्रशास्ता ।
 यथेतं निःसृष्य^३ तृतीयसवनाय देवीद्वारौप्रभृति यथावज्जपन्तः^४
 सर्वे प्रसर्पन्त्यध्वर्युरभिषोह्नाग्नीध्रं प्रतिप्रस्थातारमाशिरं^५ चाभि-
 ज्ञायाभिषोतारो ऽभिषुण्णताग्नीत्सवनीयान्निर्वप परिश्रयणमाहर

१ नृवृत्ते A ; सुवृत्ते HB ; वृत्ते MLTV ; read probably उपवृत्ते.

२ यथावेदमितरे ms. MAHB, not TLV. The Vyākhyā makes no mention of these words.

३ निः (or निःसृष्य MLHV, प्रसृष्य AHB.

४ तथाव० AHB.

५ The insertion of चा शिरम् here is rather strange. It is not mentioned in the Vyākhyā. Probably it is inserted wrongly, see the immediately following sampraisa.

२२४ वैखानससूत्रे २७, १०-११ (०श्रौतसूत्रे १६, १०-११)

प्रतिप्रस्थातराशिरं श्रुतातङ्क्यं दध्यादित्यहायाहरेति संप्रेष्यति
होतृचमसे वसतीवरौभ्यो ऽपो निःषिच्य निघ्राभ्यं^१ कृत्वादाभ्यांशु-
मुपांशुपावनौ^२ यश्चोपांशुपात्रे ऽंशुस्तानृजौषे ऽपिष्टज्य प्रातःसवन-
वन्महाभिषव ऋजौषमेव तूष्णीमभिषुण्वन्त्यामिन्नावर्जमग्नौत्सव-
नीयान्निर्वपति^३ । द्वादशकपालो ऽत्र पुरोडाशो^४ । हविर्धानस्थोभे ५
द्वारे परिश्रयति^५ । ब्रह्माध्वर्युर्यजमानः प्रतिप्रस्थाताग्नौ च उन्नेता
पत्नौ च हविर्धानस्थान्तर्भवन्त्यध्वर्युरादित्यपात्रमादाय कदा चन
स्तरौरसीत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्यस्त्वेत्यादित्यस्याख्या
आदित्यं^६ गृह्णाति^७ ॥ १० ॥

कदा चन प्रयुच्छसीत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्य- १०
स्वेति श्रुतातङ्क्येन दध्ना श्रीणाति^८ । यज्ञो देवानामित्यनु-
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यादित्येभ्यस्त्वेत्यादित्यस्याख्याः सर्वं राजानं
गृह्णाति^९ । विवस्व आदित्येत्युपांशुसवनेनैनं मेक्षयित्वा या दित्या
वृष्टिस्तथा त्वा श्रीणामीति श्रुतातङ्क्येन दध्ना पयसा वा
वृष्टिकामस्य श्रीत्वा यावाणमुद्रुह्णात्यत्र विज्ञानमुपैति^{१०} । यद्यु- १५
द्रुहीतस्य ताजग्विन्दुः प्रस्कन्देद्वर्षुकः पर्जन्यः स्याद्यदि चिर-
मवर्षुको^{११} । न सादयति^{१२} । यदि कामयेत गर्भान्यश्वः श्रीथ्येयु-
रित्युद्रुह्णादित्यमवेक्षेत^{१३} । दशापवित्रेणोपांशुसवनं परिवेक्ष्य तेनाधः
पात्रमुपयम्या समुद्रादिति दर्भानन्तराचाय्य हस्तेन दर्भैश्चापि-
दधात्यहं परस्तादित्येनमा होमाद्यजमानो ऽन्वारभते^{१४} । अध्वर्युः १०
सूर्यो मा देवेभ्यः पालित्युत्तिष्ठत्यविषिञ्चन्नुपांशुसवनं दशापवित्रेण

१ Thus V, निघ्राभ्यां L; निघ्राभ्या T, निगाद्य HAMB.

२ MLVTB (not AH) ins. यश्चोपांशुपावनौ (cp Āp XIII. 10. 5).

३ आदित्यग्रह H only.

परिमृज्य गावस्वपिस्तृजति^१ विवृण्वन्ति द्वारौ^१ कविर्यज्ञस्य
वितनोति पन्थामित्यादित्यं हरति^१ ॥ ११ ॥

- आदित्येभ्यः प्रियेभ्यः प्रियधामभ्यः प्रियव्रतेभ्यो महास्वसरस्य
पतिभ्य उरोरन्तरिक्षस्याध्यक्षेभ्यः प्रेष्येति संप्रेष्य यास्ते विश्वाः
५ समिधः सन्त्यग्र इत्याह्वनीये दर्भानधिप्रास्थानन्वीक्षमाणो^१
वषट्कृत आदित्यं जुहोत्युन्नम्य पृथिवीमिति दृष्टिकामस्य
जुहुयान्न जुलान्वीक्षेत नानुवषट्करोति न भक्षयति^१ सूद-
वदादित्यपात्रं सादयति^१ प्रस्तोता प्रतिहृतां वा पवित्रं वितत्य
माध्यंदिनवदाग्रयणमेव चतसृभ्यो धाराभ्यो गृह्णात्यादित्यपात्रा-
१० चतुर्थी^१ धारां करोत्यग्रयणं गृहीत्वा राजानमतिपावयति^२
यावान्तृतीयसवनायालमुक्थ्यो यज्ञश्चेदत्रोक्थ्यमेव^३ गृह्णाति^१
धारां विरम्य प्रपौड्य पवित्रं निदधाति^१ यत्प्राक् पवमान-
ग्रहेभ्यस्तस्मिन् कृत आग्नीध्रे पत्न्याशिरं मथित्वापरया द्वारा
हविर्धानं प्रपादयति^१ पूर्वया गतश्रियः^१ पूर्वया यजमानः
१५ प्रपद्यते^१ ऽस्मै देवासो वपुषे चिकित्सतेति चतसृभिः प्रति-
मन्त्रमाशिरं यजमानः पत्नी च तिरः पवित्रं पूतमृत्यवनयतो^१
द्वौ पवमानग्रहौ गृह्णातीत्येके^१ पवमानग्रहान् कलशानाग्रयणं
च ग्रहावकाशैरुपस्थाय निःसर्पन्तः समन्वारभन्ते^१ तृतीयसवने
* ग्रहावकाशैर्नोपतिष्ठत इत्येके^१ पूर्ववद्भुत्वान्वारब्ध्वा आर्भवाय
२० पवमानाय निष्क्रामन्ति माध्यंदिनपवमानवज्जागतः पन्था
आदित्या देवता वाग्येगा इत्यादि माध्यंदिनवदाग्रयणे हिङ्कुरु

१ अतिप्रास्य MLTV ; अधिप्रास्य AB ; अधीप्रास्य H.

२ After ०पवमानवत् AHB ins. जुहुते

३ ०मेव BH ; ०सव V ; ०मपि ML.

२२६ वैखानससूत्रे २७, १२-१३ (० अत्रैतसूत्रे १६, १२-१३)

तस्यै प्रसुहि^१ तस्यै सुहि तस्यै मे ऽवरुद्धा इति व्याहृतौः पञ्च-
होतारं च पुरस्तादाभैवपवमानाद्यजमानो जपति^१ तस्य
नवम्यां प्रसुतायां सधासि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति
मा संपारयेत्यनुमन्त्रयते^१ ॥ १२ ॥

अग्नीच्छलाकान्विहर बर्हि स्तृणाहि पुरोडाशाः अलंकुरु ५
प्रतिप्रस्थातः पशौ संवदस्वेति स्तुते ऽध्वर्युः संप्रेष्यति^१ पूर्व्या
द्वारा हविर्धानं प्रविश्य विष्णो त्वं नो अन्तम इति ग्रहानुप-
तिष्ठते पात्राणि च संमृशति^१ विहृतांच्छलाकान्व्याधारयति
यथा पुरस्ताच्छ्रुतं हविः शमितरिति संवादादिना पशुतन्त्रेण
प्रचरती^१ डान्तः पशुर्नात्र पुरोडाशः स्यादत्र पूर्ववत्सवनीयप्रचार- १०
स्तृतीयस्य सवनस्येन्द्राय पुरोडाशानामनुब्रूहीति तथा तृतीयस्य
सवनस्येन्द्राय पुरोडाशान्प्रस्थितान्प्रेष्येति च^१ वषट्कृते ऊत्वौप-
भृतं समोष्याग्नये ऽनुब्रूह्यग्नये प्रेष्येति स्विष्टकृतं^२ ऊत्वा^२ प्राशिच-
मवदायेडामवद्यती^१ डां होत्रे हत्वाधवनीयं पूतभृत्यवनीयं दशाभिः
कलशं मृष्ट्वा न्युज्यतु^१ न्नौयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि होतृश्चमसमनून्नयध्वं १५
तौत्राः आशीर्वतः कुरुध्वमच्छावाकस्य चमसाध्वर्यो ऽपि त्वमु-
न्नयस्त्रोन्नेतः सोमं प्रभावयेति संप्रेष्यति^१ प्रचरणकाले होत्र-
चमसमध्वर्युरादत्ते चमसांश्चमसाध्वर्यव^१ आश्राव्य प्रत्याश्राविते
तृतीयस्य सवनस्यर्भुमतो विभुमतः प्रभुमतो वाजवतः सविहवतो
वृहस्पतिवतो विश्वेदेव्यावतस्तीत्राः आशीर्वत इन्द्राय सोमा- २०
न्प्रस्थितान्प्रेष्य मध्यतः कारिणां चमसाध्वर्यवो वषट्कृतानुवषट्कृता-
ञ्जुक्त होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः सक्तसक्तद्वुत्वा शुक्रस्याभ्युन्नौयो-

१ प्रसुहि (originally the right reading) MB only.

२ Thus MLATVB: प्रेष्येति स्विष्टकृति संप्रेष्यति स्विष्टकृति ऊत्वा H.

पावर्तध्वमिति संप्रेष्यति^१ श्येनाय पत्नये स्वाहेति वषट्कृते
ऽध्वर्युर्जुहोति^१ ॥ १३ ॥

इतरे ढूष्णीं जुहति^१ वट् स्वयमभिगूताय नमः स्वाहेत्यनु-
वषट्कृते महर्त्विजां यजमानस्य च चमसाध्वर्यवो जुहति^१ प्रैतु
५ होतुश्चमसः प्र ब्रह्मणः प्रोद्गाहणां प्र यजमानस्य प्रयन्तु सदस्याना-
मिति संप्रेष्यति^१ प्रयन्येते मध्यतः कारिणां चमसा भक्षाय^१
होत्रकाणां चमसैरध्वर्युः प्रचरति^१ मैत्रावरुणचमसमादायाश्चाव्य
प्रशास्त्यर्जयेति संप्रेष्यत्येवमितरान्विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहेत्येतैः प्रति-
वषट्कारं प्रतिमन्त्रं जुहोति वट् स्वयमभिगूताय नमः स्वाहेति
१० सर्वत्रानुवषट्कृतौ^१ ढग्यन्ताः होत्रा इति ऊतान्सर्वाननुमन्त्रयते^१
प्रसिद्धो भक्ष^१ आदित्यवज्जणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य
सवनस्य जगतीच्छन्दस इति विशेषो^१ न भक्षयतीडां^१ सन्नेषु
नाराशसेषु स्वं स्वं चमसमनु न्यन्ते^१ ॥ १४ ॥

चौस्त्रीन्युरोडाग्रशकलान्प्राचीनावीतिनः पिण्डदानमन्त्रै-
१५ र्दक्षिणतो यजमानपितृभ्यो निवपतीत्येवमादिप्रत्यायनान्तान्^४

१ इति सर्वाननु स० MLTV, इति ऊता सर्वहोत इति स० A, इति ऊता सर्वत्र होता इति स० H; B useless.

२ This sentence is given by MA and, in corrupted state by HB, it is omitted in TLV.

३ चमसमनुन्यते TV, चमसमनुमन्यते HRBLAM, cp. Āp. XIII. 12. 9 The sentence runs on at the end of this khanda

४ The expression प्रत्यायनान्तान् is taken over from Hiranyakeśin, it is not in harmony with the description of the Pinda-pitryajña acc. to the Vākhānāsiyas. The verb, belonging to the subject expressed at the end of the preceding khanda, is not निवपति (mark इति) but जपन्ति. The Sūtrakāra does not express his thought very clearly.—Cp XVI 21.

२२८ वैखानससूत्रे २७, १५-१६ (० औतसूत्रे १६, १५-१६)

पिण्डपितृयज्ञस्य मन्त्रान्सर्वं जपन्ति^१ षड्वीतारं यजमानो
जपत्युपांश्चन्तर्यामपात्रयोरन्यतरेण वाममद्य सवितरिति सावित्रं^१
ग्रहमाग्रयणाद्गृहीत्वा न सादयत्युपनिष्क्रम्य देवाय सवित्रे
ऽनुब्रूहीति संप्रेष्यत्याश्राव्य प्रत्याश्राविते देवाय सवित्रे प्रेष्यति
संप्रेष्यति^२ वषट्कृते जुहोति नानुवषट्करोति^३ न च भजयत्येते- ५
नैव पात्रेणोपयामगृहीतो ऽसि सशर्मासि सुप्रतिष्ठान इति
वैश्वदेवं ग्रहं पूतभृतः शस्त्रवन्तं गृह्णात्यैकया च दशभिश्च स्मृत
इत्यभिज्ञाय प्रातर्युजौ विमुच्येथामिति द्विदेवत्यपात्राणि विमुच्य
प्रतिप्रस्थाता मार्जालीये प्रक्षाल्यायतने सादयति^१ प्र द्यावा
यज्ञैः पृथिवी च्छतावृधेत्यभिज्ञाय मदा मोद इव मोदा मोद १०
इत्युभयतो मोदं प्रतिगृह्णात्या व्याहावात् ॥ १५ ॥

अथ यच्च होतुरभिजानाति तद्राधो अद्य सवितुर्वरेण्यमिति
मदा मोद इव मोदा मोद इवेत्यन्यतरतोमोदं प्रतिगृह्णात्या
व्याहावादुक्थं वाचीन्द्रायेति तृतीयसवने जपति^१ शस्त्रं
प्रतिगौर्यं प्रातःसवने वैश्वदेववद्गृहा नाराशंसाः^१ सौम्यश्चरु- १५
र्भवति^१ व्याख्यातस्तस्य कल्पश्चरुमासाद्याग्नौवैष्णव्यर्चोपांशुयाज-
वहुतस्य प्रयजति^१ प्राचीनावीती हस्तेन सौम्यस्य प्रथममवदान-
मवदाय मेक्षणेन द्वितीयमवदति^१ दक्षिणतो ऽवदायाभिघार्योद-
ङ्कृतिक्रम्य दक्षिणामुखस्तिष्ठन्नाश्राव्य सौम्यस्य यजेति वषट्कृते
दक्षिणार्धपूर्वार्धं जुहोति^१ पुनः पूर्ववहुतस्य यजति^१ विष्णो त्वं २०

१ सावित्र्याग्रयणाद्गृ० MLTV.

२ संप्रेष्यति om MLTV.

३ नानुवषट्करोति only in TV and somewhat corrupt in AHB.

नो अन्तम इति वैष्णव्यर्चां सुवाङ्मतिमभिजुहोति^१ प्रत्याक्रम्य
चरावाज्यमानीयोद्गाढभ्यो हरन्ति^१ ॥ १६ ॥

सत्रो त एतद्यदु त इहेत्युद्गातारो ऽवेचन्ते^१ य आत्मानं
न परिपश्येदित्तासुः स्यादित्युक्तमाज्येन सो ऽभिददिं कृत्वा यन्मे
५ मनः परागतमित्यवेचेत्^१ पुनरग्नीध्रः शलाकाभिर्धिष्णिष्यान्
विहरत्यध्वर्युर्नवगृहीतमाज्यं गृहीत्वा यथान्युप्तं व्याधारय-
त्याग्नीध्रीयमादितो ऽन्तश्च^१ शेषमाज्यस्य करोति^१ ध्रियन्ते
धिष्णिष्या^१ उपांशुपात्रमादायोपयामगृहीतो ऽसि बृहस्पति-
सुतस्य त इत्याद्ययणात्पान्नीवतं गृह्णाति^१ न सादयत्याज्य-
१० शेषेण श्रीलात्याक्रम्याश्राव्य^१ प्रत्याश्रविते ऽग्नीत्यान्नीवतस्य
यजेति संप्रेष्यत्यग्ना ३ इ^२ पत्नीवा ३ः^२ सजूर्देवेन तद्वा सोमं
पिब स्वाहेति^१ वषट्कृत उत्तरार्धं जुहोत्युपांश्वनुवषट्करोति^१
ऊत्वा हरति भक्षं^१ यद्याग्नीध्र उपहवमिच्छते भक्षयेत्येव
ब्रूयात्^१ ॥ १७ ॥

१५ अग्नीन्नेष्टुरूपस्थमासीद नेष्टुः पत्नीमुदानयोन्नेतर्होतुश्चमस-
मनुन्नय होतृचमसे भ्रुवायावकाशं कुरुद्गात्रा पत्नीं संस्थापय
सर्वश एव राजानमुन्नय मातिरीरिचो दशभिः कलशौ मृष्ट्वा
न्युज्जेति संप्रेष्यत्युत्तरासु संस्थासु सर्वश एव राजानमुन्नयेति^२
प्रेषशेषं तत्तत्संस्थाचमसगणानामुत्तमुन्नयन्संप्रेष्यत्यन्तरा नेष्टारं

१ श्रीलात्याक्रम्य TV, श्रीषात्यत्याक्रम्य HAB, श्रीला प्रत्याक्रम्य ML.

२ The signs of pluti are only given for the first word and only in some of the Mss.

३ ०सुन्नयति H, but cp. the Vyākhyā: उत्तरासङ्ख्यादिसंस्थासु सर्वश एव राजानमित्यादि प्रेषांश उत्तम एव चमसगणे स्यात् T or the rest, instead of प्रेषशेष, A reads प्रतिप्रेषशेष and HB प्रभृतिप्रेषशेष.

२३० वैखानससूत्रे २७, १८-१९ (०औतसूत्रे १६, १८-१९)

धिष्णियं चाग्नीध्रो व्यवसृष्याग्निपौतस्येति भक्षमन्त्रं संनम्य
भक्षयति । नोपस्य आसीत क्लीबः स्यादिति । होतृचमसमुख्यां-
श्चमसानुन्नयन्सर्वश एव राजानमुन्नोय दशाभिः कलशौ मृद्धा
न्युञ्जत्युत्तरवेद्यां चमसान्संसाद्य यज्ञायज्ञियस्तोत्रमुपाकरोति^१ ।
दौपयन्ति धिष्ण्यान्विस्वस्य^२ नौवीं^३ कर्णप्रावृता आविरिव^४ ५
नाभिं कुर्वाणा भवन्ति^५ । ये सदस्याः सन्त ऋत्विजो यज-
मानश्च^६ ते सर्वे ऽग्निष्टोममुपगायेयुः । सकर्णमकर्णं वा प्रोर्णुत्य^७
यज्ञायज्ञियैः स्तुवते । सप्तहोतारं यजमानो व्याचष्टे । प्रस्तुते
सान्नि हिंकारमनु विश्वस्य ते विश्वावत इति नेष्टा पत्नीमुद्गात्रा
संख्याय वाचयति । यद्येनामुद्गातोपमीवति^८ तद्देशं^९ पत्य- १०
गन्देवान्यज्ञ इति नग्नं हृत्य वङ्गणावाविष्कृत्य स्वाहाकृताः
समुद्रेष्टा गन्धर्वमित्यस्या अन्तरमूर्वोः पन्नेजनौरुदीचीर्दक्षिणे-
नोरुणा संवर्तयत्या । तृतीयाया स्तोत्रीयायाः संख्यापनोपप्रवर्तने
भवतः । ॥ १८ ॥

अपवृत्ते ऽग्निष्टोमीयस्तोत्र आग्निमारुतं शस्त्रमुपाकरोत्य- १५
भ्यग्रे^{१०} प्रतिगृणात्यापो हि ष्ठा मयोभव इत्यभिज्ञायापो विषिञ्च-
त्यतिगृणाति । स्वादुष्किलायं मधुमा^{११} उतायमित्यभिज्ञायो-

१ ०यस्तोत्रं THBV, ०य स्तोत्रं MLA.

२ विस्वस्य TV; विस्वस्य MLAB, H corrupt.

३ नौवि TV; नौवी ML

४ भवति H; भवति MLATBV.

५ यजमानश्चेत्येक AHB.

६ प्रोर्णुत्य HAB, प्रोर्णयति ML; प्रोर्णुता TV.

७ उपमीवति TV; उपमवति L, उपमीयति AHB, उपवदति M

८ तद्देशं MTL; तद्देशं ABV; तद्देशो H.

९ ०भ्यग्रे HA, ०त्यग्रे B; ०भ्यग्रे T, missing in ML, शस्त्रमभ्यग्रे V.

भयतोमोदं प्रतिगृणाति मदा मोद इव मोदा मोद इवेत्या-
व्याहावात्तन्तुं तन्वचजस इत्यभिज्ञाय प्रतिप्रस्थाता भ्रुवं भूतमसि
भूते मा धा इत्यभिमन्त्य द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परिगृह्णामीति
परिगृह्णाति ^१ सादनादि^१ भ्रुवस्य यजमानो न सूत्रं करोत्याव-

५ नयनादिश्चे त्वा देवा वैश्वानराः प्रच्यावयन्विति भ्रुवस्थाना-
च्यावयति ^१ दिवि देवान्दृष्ट्वेति हत्वा भ्रुवं भ्रुवेण हविषेत्यान्ता-
दनुवाकस्य पुरस्तात्प्रत्यङ्मासीनो होत्वचमसे भ्रुवमवनयति ^१ ॥१६॥

पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्युक्तमुत नो ऽहिर्बुध्नः शृणोत्वज
एकपादिति वोक्तं वाचीन्द्रायेति तृतीयसवने ग्रस्त्रं प्रतिगीर्य

१० होत्वचमसमध्वर्युरादत्ते चमसानितरांश्चमसाध्वर्यव ^१ आश्राव्य
प्रत्याश्रावित उक्थशा यज सोमानामिति संप्रेष्यति ^१ वषट्कृतानु-
वषट्कृते च^२ सर्वांश्चमसान् जुह्वत्यत्र सर्वभक्षाश्चमसाः सुभूरसि^३
श्रेष्ठो रक्ष्मीनां प्रियो देवानामिति होत्वचमसमध्वर्युः प्रति-
भक्षयति ^१ यथा त्व^४ सूर्यासीत्यादित्यमुपतिष्ठते यजमान

१५ आयुर्म इन्द्रियं धेहीष्टं म आगच्छत्वित्याहवनीयमग्नीदौपयजा-
नित्यादि पाशुकेन प्रचरति ^१ प्रहृतेषु परिधिषु संस्त्रावेणाभि-
ज्जत्योपयामगृहीतो ऽसि हरिरसीत्युन्नेता द्रोणकलशेन सर्वमा-
ग्रयणं हारियोजनं ग्रहं गृह्णाति ^१ हरौ स्य हर्योर्धाना इति
वक्त्रीभिर्धानाभिः श्रीणात्यथैनमादायोपोत्तिष्ठन्निन्द्राय हरिवते

२० धानासोमानामनुब्रूहीति संप्रेष्योपनिष्क्रम्य शीर्षन्नधि निधाय

१ सादनादि MLTV, सादनानि AHB. The grammatical sense is not quite clear.

२ च given by LTAHV, om. by MB.

३ सुभू० the Vyākhyā, विभू० MLTV, and prob. H, A incomplete.

२३२ वैखानससूत्रे २७, २०-२२ (०श्रौतसूत्रे १६, २०-२२)

विक्रम्याश्राय प्रत्याश्रावित इन्द्राय हरिवते धानासोमा-
न्प्रस्थितान्प्रेथेति वषट्कृते सहसोमा इन्द्राय स्वाहेत
जुहोति । ॥ २० ॥

अनुवषट्कृते ऊवा हरति भक्षमपरेणाहवनीयं द्रोणकलश-
मवस्थाप्योतन्नेर्युपह्वमिद्वेष्टयजुषस्ते देव सोमेति यावन्त ऋत्विजस्ते ५
सर्षे भक्षयन्ति । दक्षिरसंभिन्दन्तो^१ निर्धयन्त इव निरिव
धयन्तश्चिषिषाकारं भक्षयन्तः । ह्यै च्चेमाय रय्यै पोषायेति
जपित्वोत्तरवेद्यामापूर्या स्वा मा पूरयतेति निष्ठीव्योपवपन्ति ।
स्फ्यमुदपात्रं बर्हिरित्येतत्समादाय जघनेन दक्षिणेन हविर्धाने
परौत्य दक्षिणेन मार्जालीयं धिष्णिगं स्फ्यिनोपहत्यावोक्ष्य १०
दक्षिणागं बर्हिः स्तौर्वाङ्मिर्माजयति मार्जयन्तां पितरः सोम्यास
इत्येतैः प्रतिमन्त्रमथ तिस्रो धाना ददात्येतत्ते ततासौ ये च
त्वामन्वित्येतादिप्रत्यायनान्तान्^२ पिण्डपितृयज्ञमन्वान् जपित्वा
षड्भूतारमनूच यथेतमेत्याग्नीध्रीये यन्म आत्मनः पुनरग्निश्चु-
रिति द्वे मिन्दाऊतौ जुहोति । ॥ २१ ॥ १५

एकधनपरिशिष्टा अपः स्वे स्वे चमसे निःषिच्य प्रक्षाय
तौत्रीकृताभिर्दूर्वाभिः सरसा अप्पु धौतस्य सोम देव त इत्य-
परेण चात्वालमास्तावे वा प्रत्यञ्चश्चमसिनो भक्षयित्वा समुद्रं
वः प्रहिणोम्यच्छायं वो मरुत इति चात्वाले निनीयाग्नीध्रे
दधिक्राव्ण इति दधिद्रप्पान्भक्षयन्त्युभा कवौ युवाना सत्येति १०

१ Thus TV only; दक्षिं सभि० or सद्धि० MLAHB, Vyākhyā:
दनैर्न धानाः सभिन्दन्ति, after ०भिन्दन्ती HAB ins. धाना.

२ Cp. XVI. 15, where, however, the wording is a little
different.

- तनूनघ्निः सख्यविसर्जनं जपन्त्यपाम सोमममृता अभूमेत्यादित्य-
मुपतिष्ठन्ते । देवकृतस्यैनसो ऽवयजनमसि स्वाहेति सप्तभिराह-
वनौये शकलानभ्यादधत्यभिष्टष्टे वेदे पत्नीः संयाजयन्ति । स्त्रीर्णे
वेदे ध्रुवामाष्याय्य धाता रातिः सवितेत्यन्तर्वैधूर्ध्वस्तिष्ठन् संततं
५ जुह्वा नव समिष्टयजूंषि जुहोति षडृग्मियाणि^१ यजूंष्यत्र
विषाणकृष्णाजिनयोः^२ प्रासनमेकेषामग्निना देवेनेन्द्रेण देवेन
विश्वेभिर्देवेभिरिति त्रिभिर्विषवतिक्रमैर्यजमानस्त्रीन्विषवति-
क्रमान् कृत्वा दक्षिणेनाहवनीयं तिष्ठन्सर्वेभिर्देवेभिरिति चतुर्थं
विषवतिक्रमं जपतीन्द्रेण सयुजो वयमित्याहवनीयमुपतिष्ठते ।
१० ऽध्वर्युरिदं ततीयः सवनं कवीनामिति संस्थिते सवनाहुतिं
जुहोति^३ । प्रशास्तः प्रमुहोति संग्रेथ्यति^४ सर्पतेत्याह प्रशास्ता ।
संतिष्ठते ततीयसवनम् । ॥ २२ ॥

- आययणोक्थ्यादित्यध्रुवस्थालीभ्यश्चतसृभ्यो ऽन्यत्रापराः^५
स्थालीश्चात्वाले प्रास्यौदुम्बरीमधिषवणचर्मफलके^६ ग्रावणो वाय-
१५ व्यानि चमसान् द्रोणकलशं खरपांसून्यदन्यत्सोमलिप्तं सुरचितं
कृत्वा वेदं^६ कृत्वाग्निपरिस्तरणादि प्रतिपद्य प्रणीतावर्जं पात्राणि
प्रयुज्य निर्वपणकाले वारुणमेककपालं निरूप्य पुरोडाशं यजु-
रूप्यताभिरङ्घ्रिः^७ संयुत्याप्यलेपं निनीय प्रोक्षणीरासादय स्त्रुवं च

१ AHB ins. after ०याणि : उत्तराणः, V. ०याण्ययजू.

२ Thus (not विषाणाः) all the Mss

३ HAB ms. यथावेदमितरे, cp. XVI. 10.

४ अन्यत्रपां स्थाली A ; अन्यत्रपां H, न्यत्रपरस्थाली. MLTV, अन्यत्रपरा ..
मस्थाली B.

५ ०दुम्बरीमधि. MLTV ; ०दुम्बर्यामधि. AHB.

६ वेद कृत्वा only in H, वेदिं कृत्वा B.

७ अङ्घ्रिः given by VHT, om. MLAB.

२३४ वैखानससूत्रे २७, २३-२४ (०श्रौतसूत्रे १६, २३-२४)

सुचश्च संमृडव्याज्येनोदेहीति संप्रेथत्याज्यानि चतुर्गृहीतानि ।
वारुणं पुरोडाशमलंकृत्योत्तरेण ऽसे सादयत्यन्तरेण चात्वालो-
त्करावौदुम्बरीमासन्दीं निधाय तत्र^१ सुरक्षितानौदुम्बर्यादीन्
सादयति^२ ॥ २३ ॥

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाण इत्यवमृथमवैष्यन् जुहुयान्नमो ५.
रुद्राय वास्तोष्पतय इति च^१ वारुणं पुरोडाशं सुवमाज्यस्थालीं
सुचो बर्हिः सोमोष्णीषं सोमोपनहनं सोमपरिश्रयणं चेत्ये-
तत्समादाय प्रस्तोतः साम गायेति संप्रेथति^१ सान्नि प्रस्तुत
उरु५ हि राजा वरुणश्चकारेति तीर्थेन निष्क्रामन्ति^१ साम्ना
प्रस्तोतान्वैति^१ सह पत्न्या सर्वे सान्नस्त्रिनिधनमुपयन्ति^१ १०
सर्वा दिग्गो ऽवमृथायाभ्यवयन्ति^१ यां दिशं गच्छेयुस्तथामुखाः
प्रचरेयुरित्येके^१ वहन्तीनां स्थावरा अभ्यवेत्यास्तदभावे यथा-
कामं^१ मध्ये प्रस्तोतः साम गायेति द्वितीयं संप्रेथति^१ तथा
निधनमुपयन्त्यपो दृष्ट्वा शतं ते राजन्निति जपत्युदकान्ते तृतीयं
प्रस्तोतः साम गायेत्यादि पूर्ववदुदकान्ते स्तरणान्तां वेदिं कृत्वा १५
तस्यां हवींषि सादयत्यपि वा न वेदिरभिष्ठितो वरुणस्य
पाश इत्यपामधितिष्ठति^३ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरणेदिति
बर्हिः प्रहृत्य सुवेणाभिजुहोति^४ विगाह्य तिष्ठन्तो ऽवमृथेन
चरन्ति^१ ॥ २४ ॥

१ ततः VTML.

२ औदुम्बर्यादीन् सादयति VTMA B; ०बरान् सादयति L, औदुम्बर्यासं-
सदीन् सादयति H.

३ The genitive अपाम् is incomprehensible. The original
text should have been: अपासन्तमभितिष्ठन्ति.

४ Thus MLTV; AHB have सुचा ऊत्ताभिजुहोति instead of बर्हिः
प्रहृत्य सुवेणाभि०.

अप^१ उपवाज्य सुवाधारमाधार्याग्नीदपस्विः^२ संमृड्वीति
 संप्रेष्यत्यापो वाजजितो वाजं वः सरिथ्यन्तौर्वाजं जेथ्यन्तौर्वाजिनौ-
 र्वाजजितो वाजजित्यायै संमाज्म्यपो ऽन्नादा अन्नाद्यायेति
 मार्जनमन्त्रं संनमत्यग्नेरनीकमप आविवेगेति सुच्यमाधारयति ।
 ५ वागस्याग्नेयौत्यनुमन्त्रयते यजमानस्तिष्ठ होतरित्येतावान्प्रवरो ।
 ऽपवर्हिषः प्रयाजान्यजत्यप्सुमन्तावाज्यभागावप्सुमे सधिष्ठवाप्सु मे
 सोमो अब्रवीदित्यनूच्येत^३ । पुरोडाशस्यावदाय वरुणं यजति ।
 कृत्स्नं पुरोडाशमवदायाग्नीवरुणौ स्विष्टकृतौ यजत्यग्नीदपः सव-
 त्संमृड्वीति संप्रेष्यत्यपवर्हिषावनूयाजौ यजति । देवौ यजेति
 १० प्रथममनूयाजं संप्रेष्यति यजेत्युत्तरमेतावत्क्रियते । समुद्रे ते
 हृदयमप्सुनिरित्यप्सु सुचं प्रतिष्ठाय सं त्वा विशन्त्वोषधीरुत्ताप
 इति सुचमद्भिः पूरयित्वा यज्ञस्य त्वा यज्ञपते हविर्भिः सूक्तवाके
 नमोवाके विधेम स्वाहेत्यप्सु वा जुहोत्युपतिष्ठते वावभृथ
 निचङ्कुणेति यत्किंचित्सोमलिप्तमवभृथे संप्रकिरति । सुमित्रा न
 १५ इत्यञ्जलिनाप उपहरन्ति^४ । दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्यो ऽस्मान्देष्टि
 यं च वयं दिश इति देव्यदिशि निरस्यति । ॥ २५ ॥

यत्ते यावणा चिच्छिदुः सोम राजन्निति दशभिः सोम-
 द्रप्सवतीभिर्दध्नौदुम्बरशाखयजौषं प्रोचति प्रहृत्य वाभिजुञ्जया-
 देकादशभिर्नवभिः सप्तभिः पञ्चभिश्चतसृभिर्वा । सुचमृजौषेण
 १० पूरयित्वा समुद्रे ते हृदयमप्सुनिरित्यप्सूपमारयति । देवीराप

१ Before अप AHB ins. जडासु देवतासु.

२ सुवाधार० AHB ; सौवाधार० MLTV.

३ इत्यनूच्येत B ; इत्यनुच्येत MLTAV. The word is not clear.

४ उपहरति AB. उपहरति MLTV ; पहरति H. Read with Baudh. VIII. 20 उपहन्ति.

२३६ वैखानससूत्रे २७. २६-२७ (०श्रौतसूत्रे १६, २६-२७)

इत्युपतिष्ठते । यो विन्दुरुत्तुतस्तमसु धौतस्येत्युपसृष्टेदवजिघ्रेदा-
नुपमज्जनौ दम्पती सशिरस्कौ स्नात्वान्योऽन्यस्य पृष्ठं चालयतो ।
वि ते मुञ्चामीति यजमानो मेखलामुन्मुञ्चतीमं विध्यामीति
योक्तं पत्नी । दौक्षितवसने मेखलां जालं चावभृथे प्रास्य यज-
मानः सोमोपनहन् परिधत्ते पत्नी सोमपरिश्रयणमुन्नेतरुन्ने- ५
त्युन्नेतारं प्राहोदयं तमसम्यर्प्यदुत्यं चित्रमिति तिसृभिरुदतीभि-
रुन्नेता यजमानप्रथमान्होत्वप्रथमान्वावभृथादुन्नयति । ॥ २६ ॥

प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्यपामन्तं प्रतियौति प्रत्यस्तो
वरुणस्य पाश इत्यपामन्तं प्रत्यस्यति । पुरस्कृत्युन्नेतारं समि-
त्याणयो ऽपाम सोममिति महीयां जपन्तो ऽप्रतीक्षमागत्यैधो १०
ऽस्येधिषीमहीत्याहवनीये समिधमाधायापो । अन्वचारिष-
मित्युपतिष्ठन्ते तथा गार्हपत्ये पत्नी । प्राग्वंशे प्रायणीयवदुदय-
नीयेष्टिरिधौ ऽनूयाजसमिधमुपसंनह्य सक्षामकाषायां प्रायणीय-
स्याख्यामुदयनीयं चरुं अपयति । पत्नी संनह्यति । न जुह्वा-
माज्यं गृह्णाति । न प्रयाजा । आज्यभागानां पथ्यां स्वस्ति- १५
मुत्तमां यजति । याः प्रायणीयस्य याज्या इत्युक्तं । यास्ते
विश्वः समिधः सन्ध्या इति पुरस्तात्सिष्टकृतः सुवाङ्मतिं
जुहोति । शंखन्त उदयनीयः संतिष्ठते । नैत्रावरुणौ वशां
गामनूबन्ध्यामालभते । ऊतायां वपायां दक्षिणस्यां वेदिश्रेण्यां
यजमानः केशशश्रु वपते । वरं न ददात्यनूबन्धायाः पशु- २०
पुरोडाशं निरुष्य देविकाहवौषि निर्वपति । धात्रे पुरोडाशं
द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै चरुं राकायै चरुं सिनीवाल्मै

षोडशिपात्रमासाद्य सप्तदश प्राजापत्यानि सोमग्रहपात्रा-
ण्यासादयति ^१ तानि षोडशिपात्रसदृचाण्यपरस्मिन्खरे प्रति-
प्रस्थाता सप्तदश मृन्मयानि सुराग्रहपात्राण्यासादयत्यतिरात्र-
वक्तुकरणमैन्द्रमतिग्राह्यं गृहीत्वोपयामगृहीतो ऽसि नृषदं त्वा
द्रुषदमित्येतैः पञ्चभिः प्रतिमन्त्रं पञ्चैन्द्रानतिग्राह्यान्गृह्णाति ^५
पुनातु ते परिस्तुतमिति यजुषाध्वर्युवप्रतिप्रस्थातोदीचीनदशेन
वालमयेन सुरां पुनात्यया विष्टा जनयन्कर्त्तव्याणीत्यनुद्रुत्योप-
यामगृहीतो ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामीत्यध्वर्युः पूर्वीं
वायथ्येन द्रोणकलशात्सोमग्रहान्सप्तदश प्राजापत्यान् गृह्णात्येष
ते योनिः प्रजापतये त्वेति परिमृज्य स्वायतेने सादयति ^{॥ ६ ॥} १०

कुविदङ्ग यवमन्त इति परिमृज्य स्वायतेने सादयत्यथ
वा सोमग्रहान् कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो
ऽसि प्रजापतये त्वेति सुराग्रहान्सोमग्रहमन्त्रेण पश्चात्तदवमध्वर्यु-
प्रतिप्रस्थातारौ ^१ व्यतिषज्य गृह्णीतः ^१ पशूपाकरण आग्नेय-
मैन्द्राग्रमैन्द्रं मारुतीं वशां सारस्वतीं मेघीमपन्नदतीमुपाकृत्य ^{१५}
सप्तदश प्राजापत्याञ्ज्यामानेकरूपान्सारस्वतमेषमुखानुपाकरोति ^१
सर्वान्पर्यग्निकृत्य भिन्नदेवतानालभते समानदेवतान् सार-
स्वतादीन् ब्रह्मसान्नि ^१ सर्वेषां वर्हिर्वपाश्रपणीकुम्भीहृदयशूल-
स्रजशाखा भिद्यन्ते ^१ पुरस्तादग्रेर्हरणमग्निगुः प्रयाजाः परिवय्यौ
संज्ञप्रहोमो रशनोदसनं वपाश्रपण्यनुप्रहरणमभिहोमो मार्जनं ^{२०}
वरदानं च तन्त्रं ^१ भिन्नदेवतानां तु प्रतिपशु संस्काराः प्रत्यचार्या

१ ? पश्चात्तदवमध्वर्युं ML; पश्चात्तदवमध्वर्युं TV; पश्चाध्वर्युं AHB.

२ तत्र all the Mss.

वैखानससूत्रे २८, १०-११ (०श्रौतसूत्रे १७, १०-११) २४३

आवर्तन्ते^१ यथादेवतं मन्त्राणामूहो^१ भिन्नदेवतानां पृथग्वपादि^१
प्रातःसवने प्रचरति ॥ १० ॥

पूर्ववद्दु^१ त्वं चित्रमिति दक्षिणहोमान्तं कृत्वेन्द्रस्य वज्रो
ऽसि वार्चम इति रथवाहनाद्रथमुपावह्य वाजस्य नु प्रसवे
५ मातरं महौमिति धूर्ष्टहौतं रथमन्तर्वेद्यामावर्तयन्नस्वन्तरमृतमप्नु^२
भेषजमित्यश्वापु स्नापयति वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वेति प्रष्टि-
वाहिनं देशरथमश्वं युनक्ति^३ तथा दक्षिणमुत्तराश्वमपां नपा-
दाशहेमन्नित्येषां ललाटानि संमार्क्ष्य^४ यजुर्युक्तो रथो ऽध्वर्यवे
देयः^५ षोडशसु रथेषु तृष्णीमश्वाभ्युनक्तवन्नासि रथान् हस्तिनो
१० ऽश्वान्निष्कानजा दासीर्वासांस्त्वौर्गवां शतानि सप्तदश सप्त-
दशानि ददात्येष एवाजाविवासोवर्जदक्षिणो दुन्दुभ्यधिक आप्तो
वाजपेय^६ एकवयःप्रभृत्या पञ्चमवर्षेभ्यो वयसो वयसः सप्तदश
सप्तदशानि ददात्येष कुरुरजसप्तदशैव सो ऽपि कुरुः^७ शिपि-
विष्टवतीषु बृहता सुवतः पञ्चदशस्तोमेन सप्तदशेन वा प्रकृति-

१ पृथग्वपादि ML, पृथग्वपादित्रा० TV, प्रथपादि पूर्ववत्त्रा० AB. पृथपादिः
पूर्ववत्त्रा० H

२ अन्तर्वेदि AB instead of वेद्याम्, perhaps preferable, cp.
Baudh.

३ ? ०न देशरथ० H, ०नदेशरथ० ML, ०न देशरथ० TV; ०न देवशरथ०
A, ०नन्देशिरथ० B

४ A difficult passage; एष कुरुरज सप्तदशैव सोम कुरुः ML and TV
(which last two only have कुरुरजस्तप्त०); एष कुरुरजसप्तदशैव सोपि कुरुः
A; एष कुरुराज० H, further as A. Here the Kuruvājrapeya is
described, cp. Āp. XVIII. 3. 7, Śākh. XV 3. 17, Lāty. VIII
11, 18.

दक्षिणः संस्था वाजपेयः^१ । पूर्वेणाहवनीयं प्राचः सप्तदश रथानव-
स्थापयन्ति^१ ॥ ११ ॥

तेषां दक्षिणे^२ यजुर्युक्तः^३ । पूर्वेणाग्नीध्रं राजपुत्रो ऽवस्थाप्य
सप्तदश प्रत्याधानिषून् प्राचीनानुदीचीनान्वा क्षिपति^४ । यत्रोत्तमो
निपतति^५ तत्रौदुम्बरं काष्ठं लक्षणं करोति^६ । प्राङ् माहेन्द्राद्वृत्ते^७
नैवारं सप्तदशशरावं बार्हस्पत्यं पयसि चरुं चतुर्धा विभज्य
प्रतिप्रस्थाता निर्वपत्येतत्पुरोडाशाः प्राजापत्याः पशवस्त्रिचतुः-
शरावान्मन्त्रेण पञ्च शरावान् तूष्णीं^८ । सिद्धं चरुं सुरक्षितं
सर्पिर्मिश्रं चालाले ऽतिनदधाति^९ । तं राजपुत्रो गोपायति^{१०}
चालाले रथाच्च निमिनोति^{११} । तस्मिन्वथचक्रमौदुम्बरं सप्तदशारं^{१२}
प्रतिमुञ्चति^{१३} । विष्णोः क्रमो ऽसौति यजमानो यजुर्युक्तं रथ-
मध्येत्यङ्गौ न्यङ्गाविति रथपक्षसी अभिमृशति^{१४} ॥ १२ ॥

देवस्थाहमिति ब्रह्मा चालाले रथचक्रं निमित्तमारोहति
देवस्थाहमिति यजुर्युक्तं यजमान^{१५} । इन्द्राय वाचं वदतेति
दुन्दुभीन् समाम्नन्तीतरान् षोडश रथानन्ये पुरुषा आरोहन्ति^{१६}
वाजिनो वाजजित इति युग्मावश्चौ नैवारं चरुमवघ्रापयति^{१७}
प्रप्रोथयोर्लेपं^{१८} निमार्ष्टि^{१९} । विष्णोः क्रमो ऽसौति यजमानारूढं

१ I have accepted the reading as presented in H, with which A nearly agrees. In MLTV, there is a long dittography and at the end of the Khanda the text misses some words, which are partly incorporated in this dittography.

२ दक्षिणेन VT only, read probably दक्षिणे.

३ नुपतति MLTV, क्षपति (!) AHB.

४ It is only M that has not क्षति.

५ Thus emended, प्राप्तयो० T, प्राक्तयो० V; प्राक्तनयो० ML; पाकयो० AB; पादयो० H.

रथमध्युरारुह्याश्वाजनीत्यश्वाजनीमादायार्वासि सन्निरसीत्य-
श्वान् प्रतियौति^१ स रथः प्राक् पूर्वं यातीतरे^२ ऽनुयान्ति^३
वाजिनो वाजं धावतेति चतसृभिर्धावत उपतिष्ठते^४ ब्रह्मा त्रिः
परिवर्तमाने चक्रे वाजिनां साम गायते^५ ऽग्निरैकाक्षरेण
५ वाजमुदजयदिति सप्तदशोज्जितैर्यजमानं तदा^६ वाचयति^७
लक्षणं गत्वा यथेतं प्रदक्षिणमावर्तन्ते^८ ॥ १३ ॥

ते नो अर्वन्त इति चतसृभिराधावत उपतिष्ठत^९ आ मा
वाजस्येत्यागतेषु जुहोती^{१०}यं वः सा सत्या संधाभूदिति दुन्दुभि-
विमोचनीयं^{११} सेवान्वोपसृशति^{१२} वाजिनो वाजजित इति पूर्व-
१० वदश्वाववघ्राण्यलेपं निमार्ष्टि^{१३} कृष्णलं कृष्णलं वाजसृङ्गः पुरुषेभ्यः
प्रयच्छति^{१४} तानि प्रत्यादायैकधा ब्रह्माण उपहरति मधुपूर्णं
हिरण्यपात्रं^{१५} शतमानं^{१६} तद्ब्रह्मा प्रतिगृह्य रथचक्रादुपावहरते^{१७}
चत्रस्थोत्त्वमसीति तार्थं वासो यजमानः परिधत्ते चत्रस्य
योनिरसीति दर्भमयं पत्नी^{१८} जाय एहि सुवरिति यजमानः
१५ पत्नीमामन्त्रयते^{१९} रोहाव रोहाव हि सुवरिति पत्नी प्रत्याह^{२०}
त्रिरामन्त्रयते त्रिः प्रत्याह^{२१}हं नावुभयोः सुवो रोच्यामीत्याह
यजमानस्त्वं हि नावुभयोः सुवो रोहेति पत्नी प्रत्याह^{२२}
वाजश्च प्रसवश्चेति द्वादश वाजप्रसवीयानि जुहोति^{२३} ॥ १४ ॥

१ यातेतिमितरे M, यादितिमितरे LTV; पूर्वयातेतितरे H, A is hope-
lessly corrupt; यातेतितनोति B

२ तदा VTHAB; तथा ML

३ ०नौयसेवान्वोपसृ० MLTV, AHB wholly corrupt, cp. Āp.
XVIII. 5 2-3

४ च ins. AHB.

५ उपावहरते LTHVB: उपाहरते M, उपवहन्ते A.

२४६ वैखानससूत्रे २८, १५-१६ (०श्रौतसूत्रे १७, १५-१६)

आयुर्ध्वेन कल्पतामिति दशभिः कल्पैः सरजसि यूप-
मधिरोहेणाभ्यन्तं^१ गत्वा सुवर्देवाः अगन्मेति बाह्व उद्गृह्णीत^२ ।
समहं प्रजया सं मया प्रजेतौमं लोकं प्रत्यवेचेत^३ यजमान-
माश्वत्थैरासपुटैरुषपुटैरुभयैर्वा दीर्घवंशेषु प्रवधान्नाय त्वेति
चतुर्भिः प्रतिमन्त्रं वैश्याः पुरस्तात्प्रत्यञ्चं घ्नन्ति^४ हन्तारं^५
हन्तारमभिपर्यावर्तते यजमानो^६ यन्ताराड्^७ यन्तासि यमनो
धर्तासि धरुणः कृथ्ये चेमाय त्वेति प्रत्यवरोहते ऽग्रेण यूपमासन्द्यौ^८
निधाय तस्यां^९ बस्ताजिनं प्राचीनघीवमुत्तरलोमास्तीय तेजो
ऽसीति तस्मिन् शतमानं हिरण्यं निधायामृतमसीति रुक्मे
दक्षिणं पादं प्रतिष्ठापयति पुष्टिरसि प्रजननमसीति ब्राह्मे^{१०}
सव्यमथ माहेन्द्रस्य स्तोत्रमुपाकरोति^{११} ॥ १५ ॥

दध्नाज्येन संयुतात्सुवेणैषधादादाय वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे
अग्र इति सप्तान्नहोमान् जुहोत्यभिषेकाय होमोच्छेषणं परि-
शिष्ट्यनभिषिच्य यथाग्निचित्ये सरजसि काले माहेन्द्रेण स्तुवत^१
उक्थ्यस्य मध्यमे पर्याये ब्रह्मसाग्न्युपाकृते सारस्वतप्रमुखेषु^{१५}
प्राजापत्येष्वालम्बेष्वनभिधारिताभिश्चरति^१ सारस्वतस्य वपया
चरित्वा प्राजापत्यानां वपाभिः समवदाय चरति^१ पुरोडाश-
स्थाने नैवारेण चरतीडान्तेन^५ भिन्नदेवतानां^५ पशूनां

१ ०धिरोहेणनाभ्यन्त AHB, ०धिरोहेणारुणाहा (or च) भ्यन्त MLTV.

२ Thus B; बाध उद्गृह्णीत A, बाह्व उद्गृहीत H, चोद्गृह्णीत M; चाद्गृह्णीत TLV.

३ The mantra must be corrupt, cp. Āp. XVIII 5 20.

४ प्रतिदिश ins MAHB

५ ०डान्तेनाभिन्न० AHB; ०डान्ते भिन्न० MLTV.

हविर्भिः पृथक् चरति^१ षोडशचमसैः प्रचर्य बृहत्सोत्रायाति-
रिक्ताय होतृचमसमुख्यांश्चमसानुन्नयति^२ वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
वतीषु सुवते^३ ॥ १६ ॥

शस्त्रं प्रतिगीर्य प्राजापत्यानां मुख्यमध्वर्युर्ग्रहमादत्त इतरे
५ ऽन्यान्^४ सुराग्रहाणां मुख्यं प्रतिप्रस्थातादत्ते वाजसृत् इतरा-
नाददते चमसांश्चमसाध्वर्यवः^५ संपृचः स्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्ते-
त्यध्वर्युप्रमुखाः प्राञ्चः सोमग्रहैराहवनीयमुद्यन्ति^६ विपृचः स्थ
वि मा पाप्मना पृङ्क्तेति प्रतिप्रस्थात्प्रमुखाः प्रत्यञ्चः सुराग्रहै-
र्माजालीयमुद्यन्ति^७ प्रजापतये ऽनुब्रूहि प्रजापतये प्रेष्येति
१० संप्रेष्यति^८ वषट्कारानुवषट्कारेण सोमग्रहैर्जुङ्गति^९ सुराग्रहाननु-
प्रकम्पयन्ति^{१०} ॥ १७ ॥

विराट्कन्दसः^{११} प्रजापतिना पौतस्येति भक्षमन्त्रं संनमति^{१२}
सर्वेषां पशूनामवदानीयानि सोमग्रहांश्चर्विग्भ्य उपहरन्त्यनव-
दानीयानि सुराग्रहांश्च वाजसृङ्गस्ते ऽपि विमथौकुर्वाणा^{१३}
१५ वाजसृतो दक्षिणस्थां वेदिश्रोण्यां सुराग्रहान् भक्षयन्ति^{१४} यत्र
भिन्नदेवतानां वपाभिश्चरति तत्र सारस्वतादीनां प्राजापत्यानां^{१५}
वपाभिश्चरति^{१६} यत्र भिन्नदेवतानां हविर्भिस्तत्रेतेषां हविर्भि-
रित्येकेषां^{१७} संतिष्ठते वाजपेयस्तेनेष्टा सौत्रामण्या यजेता-

१ ०कम्पयन्ति H, ०कम्पयति MLTABV.

२ ०कन्दः the Mss

३ ०ङ्गस्तेदिविमानाधिकुर्वाणा ML, ०ङ्गस्तेपि विमानाधिकुर्वाणा TV, जसु-
देपि साकुर्वाणा A; वाजसृदेपिमायकुर्वाण RHB.

४ ५ ms. MLTV, om AB. HR corrupt.

५ वपाश्चरति VMLTAB; HR corrupt.

मिच्छया च^१ मैत्रावरुणसौ सौ चचवृत्तिं^२ र्वर्तयन्नवरोहणाभि-
 वादने जघन्यसमसमानासनानुचरणानि^३ वर्जयेदथाग्निष्टोमेन^४
 बृहस्पतिसवेन प्रत्यवरोहणीयेनेष्ट्वा चचवृत्तिं निवर्तयेद्रुक्म-
 कुण्डली श्वेतच्छत्री च भवति भवति^१ ॥ १८ ॥

इति सप्तदशः प्रश्नः ॥

१ Thus the Mss, read वा

२ सौचवृत्तं LV; सौचवृत्तं ML, सौचतं RAB. सौचनं H, cp Lāty. VIII. 12 1, 2.

३ ? जघन्यसमासमानानुं T, the same MV but with जघत्येनं;
 जघन्येन समानानुं L; जघन्यसमास्तानुं RH; जघनेसमास्तानुं A Perhaps
 जघन्यसमासनां would be right.

४ ०ष्टोमेनानुवृत्तं MLT

अग्निं व्याख्यास्यामो^१ यो ऽग्निं चिनुते तस्य सर्वं सुकृतं
 भवति^२ सर्वेषु निष्कृतिं करोत्यपि ब्रह्महत्यायास्तस्मादग्निचि-
 न्नाभिचरितवै^३ प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुत इति विज्ञायत^४
 एष नारकौ पीडां न जानाति^५ सो ऽग्निरुत्तरक्रत्वर्थो ऽन्यच्च
 ५ साद्यस्त्रेभ्यो वाजपेयात्षोडशिनः सारस्वताच्च सत्प्रथमयज्ञे
 चेत्येक^६ अग्निं चेत्यमाणो ऽमावास्यायां पौर्णमास्यामापूर्व-
 माणपक्षे^७ पुण्ये नक्षत्रे वैकाष्टकायां वोखां संभरत्याषाढामधि-
 कृत्येत्येके^८ व्याख्यातमृत्विग्वरणं^९ बृहस्पतिपुरोहिता देवा
 देवानां देवाः प्रथमजा देवा देवेषु पराक्रमध्वं प्रथमा द्वितीयेषु
 १० द्वितीयास्तृतीयेषु त्रिरेकादशास्त्रिंशस्त्रिंशा अनु व आरभ
 इदं^{१०} शकेयं यदिदं करोमि स्वाहेति जुहोति^{११} चतुर्गृहीतेनाष्ट-
 गृहीतेन वा सुचं^{१२} पूरयित्वा युञ्जानः प्रथममित्यन्तर्वैद्युर्ध्वस्तिष्ठ-
 न्सावित्राणि यजुरन्तमान्यष्टावनुद्रुत्य जुहोत्यृचा स्तोमं^{१३} समर्धयेति
 चतुर्गृहीतेनोत्तरया नवम्या जुहोत्यृचाः संभरित्यन्देवस्य लेति
 १५ चतुर्भिः पर्याधैरभिमादत्ते^{१४} सा व्याख्यता प्रवर्ग्यसंभरणं^{१५} इमा-
 मगृभ्णवश्नामृतस्येत्यश्वाभिधानीमादत्ते प्रवृत्तं वाजिन्नाद्रवेति
 रश्नयाश्चमभिदधाति^{१६} तूष्णीं गर्दभरश्नमादाय युञ्जाथां^{१७}
 रासभं युवमिति गर्दभमभिदधाति^{१८} योगे योगे तवस्तरमिति
 तिसृभिरश्वप्रथमाः प्राञ्चो गच्छन्ति^{१९} पृथिव्याः सधस्यादिति वैश्वं

१ Partly a variant on TBr I 7 7. 5.

२ After पौर्णमास्याम् AHB ins. वा.

३ आषाढामधिकृत्येत्येके MTV and L (which reads आषाढमधि०),
 आषाढायमित्येके H, आषाढामित्येके AB.

४ सुचं MLTV, सुव AHRB

प्रदक्षिणीकुर्वते । स वै पुरुषांस्तान् किमच्छेतेति^१ पृच्छति ।
तमग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वदच्छेम इति ब्रूयुरग्निं पुरीथ्यमङ्गिर-
स्वदच्छेहीति यदि द्वेष्टेण संगच्छेत^२ तं जघन्यः सुनिर्दिशत्यग्निं^३
पुरीथ्यमङ्गिरस्वद्वरिष्याम इति वल्मीकवपां सूर्यस्योदयनं प्रति
नायकमुद्धृत्योपतिष्ठेरन्वग्निरूपसामग्रमख्यदिति^४ वल्मीकवपायाः ५
प्रकामत्यागत्य वाज्यध्वन आक्रम्य वाजिन्निति द्वाभ्यामश्वं मृद-
माक्रमयति । द्यौस्ते पृष्ठमित्यश्वस्य पदे ऽप उपसृजति । सुचि
चतुर्गृहीतं गृहीत्वा दक्षिणे ऽवान्तरशफे हिरण्यमवधाय
परिस्तीर्य जिघर्म्यग्निं मनसेति जुहोत्येवमा त्वा जिघर्मीत्युत्त-
रस्मिन्नवान्तरशफे । जिघर्म्यग्निमा त्वा जिघर्मीति मनस्वतीभ्या- १०
मेकामाहुतिं जुहोतीत्येके । ऽपोद्धृत्य हिरण्यं परि वाजपतिरिति
तिसृभिल्लयाश्वपदं मृत्वनं परिलिखति । गायत्र्या परिलिखती-
त्युक्तं^५ । देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ज्योतिष्मन्तं वेति द्वाभ्यां
खनत्युत्तरतः संभाराणि प्राचीनायान्दभान् संस्तीर्य तेषु प्राचीन-
ग्रीवमुत्तरलोम कृष्णाजिनमास्तीर्यापां पृष्ठमसीति पुष्करपर्ण- १५
माहरत्युपरिष्ठात्कृष्णाजिने ऽधस्ताद्दण्डमुत्तानमास्तृणात्यपां पृष्ठ-
मसीत्येतयैव विवेक्ष्य शर्म च स्थो वर्म च स्थः संवसाथाः
सुवर्विदेति द्वाभ्यां कृष्णाजिनपुष्करपर्णे अभिमृशति । पुरीथ्यो
ऽसि विश्वभरा इति मृत्वनमभिमन्व्यापोद्धृत्य पुष्करपर्णे त्वामग्ने

१ R, किमच्छेतेति, cp. Baudh

२ Emended, ०गच्छे the Mss.

३ सुनिर्दिशति LBTAHV; सुविनिर्दि M.

४ ? नायक० MLTV; नाक० AHB.—उपतिष्ठेत् TV; उपतिष्ठे L; उत्तष्ठेरन्
ML; उपतिष्ठेरन् HB.

५ See TS V. 1. 3. 5.

पुष्करादधीति तिसृभिश्चतसृभिर्वा गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य कृष्णा-
जिने मृदं संभरत्युत्तराभिस्त्रिषुग्भी राजन्यस्य जगतीभिर्वैश्यस्य^१
यं कामयेत वसूयान्खादित्युभयौभिसस्य संभरेदित्युक्तं^२
पुरीषो ऽसि विश्वभरा इत्यादिभिश्चतसृभिर्गायत्रीभिस्त्रिषुग्भि-
५ श्चाष्टाभिरेकैकं पिण्डमपि वैकैकया^३ जनिष्वा हि जेन्य
इति मृदमभिमृशतीत्येके^४ ऽथ पदं^५ विश्वलोपेन पूरयित्वा
सं ते वायुरित्यङ्गिरुत्सृजति^६ पुष्करपर्णमुपरिष्ठान्मृदं निधाय
कृष्णाजिनस्थान्तान्मौञ्जेनार्कमयेण वा योक्त्रेण चिवृता सुजातो
ज्योतिषा सहेत्युपनह्येदुत्तिष्ठ^७ स्वध्वरोर्ध्वं ऊ पु ऊतय इति
१० सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति^८ स जातो गर्भो असि रोदस्योरिति
हरति^९ स्थिरो भव वीङ्मङ्ग इति गर्दभ आसादयति^{१०} शिवो
भव प्रजाभ्य इत्यासन्नमनुमन्वयते^{११} प्रैतु वाजी कनिक्रददित्यथं
पूर्वं नयन्ति^{१२} नानद्रासभः पत्वेत्यन्वञ्चं गर्दभमृतं सत्यमृतं
सत्यमिति द्यावापृथिवी समीक्षते^{१३} वैश्यं प्रदक्षिणीकुर्वते^{१४} पुरुषाः
१५ किं भरयेति स पृच्छत्यग्निं पुरीषमङ्गिरवङ्गराम इतीतरे
प्रब्रूयुस्त्तरेण विहारं परिश्रित्यौषधयः प्रतिगृह्णीताग्निमेतं
शिवमायन्तमौषधयः प्रतिमोदध्वमिति द्वाभ्यामौषधीषु पुष्प-
वतीषु फलवतीषु पुरीषमुपावहत्याभ्युक्ष्याश्चगर्दभावुत्सृजन्य-
थोपनह्नां^{१५} मृत्तिकां वि पाजसेति विसंसयत्यापो हि ष्ठा

१ See TS. V. 1. 4. 5.

२ अथ पद TV; अथ पद L, अथवा पद MAHB.

३ उपनह्येदुत्तिष्ठ TB; उपनह्येवतिष्ठ ML उपनह्योरभिष्ट H; उपनह्यो-
दत्तिष्ठ V.

४ Thus T only, all the other Mss are more or less corrupt.

मयोभुव इति तिसृभिरनुच्छन्दसमप उपसृजति । मित्रः सःसृज्य
 पृथिवीमयन्माय त्वा सःसृजामीति द्वाभ्यां पिष्टाभिरर्मकपाल-
 शर्कराभिरजकृष्णाजिनलोमभिश्च वेण्वङ्गारैर्वीहितुषैः पलाश-
 कषायेणान्येन च दृढार्थेन संसर्जनैः संसृजति कृष्णाजिने । रुद्राः
 संभृत्य पृथिवीं बृहदिति मृदं संभरति । मखस्य शिरो ऽसीति ५
 पिण्डं करोति । यज्ञस्य पदे स्य इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णाति ।
 तृतीयं मृदो ऽपच्छिद्य त्रीन् पिण्डान् सःसृष्ट्वा वसुभिरित्येक-
 मुखाकृते प्रयच्छति । वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण कन्दसा-
 ङ्गिरस्तृपृथिव्यसि ध्रुवासीति कन्दसा यजमानः क्रियमाणा-
 मनुमन्वयते । सिनीवाली सुकपर्दति मृदो ऽर्धं प्रयच्छति । १०
 रुद्रास्त्वा कृण्वन्विति क्रियमाणामुखां करोतु शक्तेति सर्वा-
 मन्ततः प्रयच्छत्यादित्यास्त्वा कृण्वन्विति क्रियमाणां । विश्वे
 त्वा देवा वैश्वानरा इति च । व्युद्धिं करोतीत्युक्तं^१ । चतुर्भि-
 र्च्छन्दोभिर्महिष्युखां करोत्यदितिस्ते विलं गृह्णात्विति वेणु-
 पर्वणा विलं करोति । कृत्वाय सा महीमिति खरे निदधा- १५
 त्येवं द्वितीयां करोत्येवं तृतीयां । मित्रैतां त उखां परिददा-
 म्यभित्या एषा मा भेदीति मित्राय परिददाति । य उखां
 करोत्येषो ऽषाढामेतस्या एव मृदस्त्वृणौ चतुरश्रामिष्टकां
 त्रियालिखितां^२ पञ्च षष्ठभांस्त्रिस्तो मण्डलेष्टका^३ या मृदति-

१ See TS V. 1. 6. 4

२ त्रियालि० TV, त्रिधालि० the other Mss.

शिष्यते तथा^१ प्रवाते प्रतिलेपमुपवातयत्यश्वशकमादीय^२ वसव-
स्त्वा धूपयन्त्विति सप्तभिर्मुखांस्तु धूपयति वृष्णो अश्वस्य^३
वा^४ धूपितां कृत्वैवं द्वितीयां धूपयत्येवं तृतीयां तृष्णीमिष्टका^५
अदितिस्त्वा देवीत्युत्तरतः शालामुखविलमिवावटं खानयति^६

५. तं पचनेनावस्तीर्य देवानां त्वा पत्नीर्देवीरिति मुख्यामुखां
प्रवृणक्त्येवं द्वितीयामेवं तृतीयां तृष्णीमिष्टकास्ताः प्राचीरुदीचौ-
र्वायातयति^७ पचनेनोपरिष्ठात्संपरिच्छाद्य मृदालिष्य धिषणास्त्वेति
प्रतिदिशमुपोषति^८ धिषणास्त्वादेवीरिति पुरस्ताद् ग्रास्त्वा
देवीरिति दक्षिणतो वरूचयस्त्वेति पश्चाज्जनयस्त्वेत्युत्तरतो^९

१० मित्रैतामुखामिति परिददाति^{१०} ॥ १ ॥

पक्वेवभौमां महिना दिवं मित्रस्य चर्षणीधृत इति द्वाभ्यां
सोपकरणे ऽभ्येति^{११} तिसृभिर्मित्रैर्भिरुपचरेदित्येके^{१२} धृष्टिमादाय
देवस्त्वा सवितोदपत्विति मुख्याया उखाया अङ्गारानवयौ-
त्युत्तिष्ठ^{१३} दृष्टतौ भवेत्येनामुच्छ्रयत्यपद्यमाना प्रथिव्याशेत्युत्तरतः

- १५ सिकतासु प्रतिष्ठापयति संदंशेन परिगृह्य^{१४} सते ऽवधाय
वसवस्त्वोच्छ्रन्दन्त्विति चतुर्भिश्चागापयसाच्छृणत्ति^{१५} स्वाच्छृणां
कृत्वा गोपयसाभिविष्यन्दयत्यैवमितरे तृष्णीमिष्टका^{१६} उपरते
असथे खार्यामवधाय कृष्णाजिनेन प्रच्छाद्योत्तरे शालखण्डे

१ पिय H; पिया B. या the other Mss.

२ ०लेपमुपपातयति H, ०लेप विपातयति the other Mss., cp. Baudh.
X. 6

३ The unclassical sandhi is due to the Brāhmanic source, see
Āp. XVI. 5. 6.

४ ? अवयौम्युत्तिष्ठ T, अवयाम्युत्तिष्ठ VML, AB and H are useless,
R: अवधायवयौत्युत्तिष्ठ.

शिक्ष्य आसज्या कालात्परिशेते^१ ऽथास्मिन्नेव^२ पूर्वपक्षे नक्षत्रे^३
वायवे नियुक्ते श्वेतमजं त्वपरमालभते^४ ॥ २ ॥

एतद्व्याख्यातमुत्तरं परिग्राहं परिगृह्य संप्रैषेण प्रतिपद्य स्तुवं
स्वधितिं स्तुचश्च संमृद्धिं तूष्णीं षषदाज्यग्रहणीं पत्नीं संनह्याज्येन
च दध्ना चोदेहि प्रतिप्रस्थातः पशुश्रीर्षाणि विद्वीत्यध्वर्युरेव^५
पशुना प्रचरति^६ प्रतिप्रस्थाता सप्तैकविंशतिं वा माषान्येन
चार्थस्त्रमादाय पशुश्रीर्षाण्यभ्येति^७ वैश्यस्य राजन्यस्य वेषुहृतस्या-
ग्रनिहतस्य वा पुरुषशिरो दक्षिणत उपशेते ऽयेणैतराणि^८
प्राचीनावीतं कृत्वा सप्त माषानुपन्युष्यायं^९ यो ऽसि यस्य
त इदं शिर इति शिरः प्रच्छिद्यैतेन त्वममुभिन् लोके श्रीर्ष-^{१०}
एवानेधौति सप्तधा विद्वष्टां वल्मीकवपां शिरःस्थाने प्रति-
दधाति^{११} यो ऽस्य कौष्ठ्य जगत इति तिसृभिर्यामगाथाभिः
परिगायति^{१२} परिव्याहरन्^{१३} जपतीत्येके^{१४} ॥ ३ ॥

अपि वाहरहर्नयमान इति पलाशशाखया त्रिः परि-
कर्षत्यपरान्सप्त माषान् न्युष्य वैवस्वते विविच्यन्त इति द्वितीयं^{१५}
परिकर्षत्यपरान्सप्त माषान् न्युष्य ते राजन्निह विविच्यन्त
इति तृतीयमत्र प्रतिनिधानमेकविंशतिमाषांस्त्रींस्त्रीन्सप्तस्त्रिन्द्विषु
न्युष्यापच्छिद्य शिरो वल्मीकवपाप्रतिनिधानमेक आमनन्ति^{१६}
शिरः प्रक्षाल्य प्राणानपहाय मृदावलिम्पति^{१७} प्रोक्षणकाल एतानि

१ Thus HRB, तथा० the other Mss.

२ पुष्णे नक्षत्रे HR.

३ उपन्यस्य LT, उपन्यस्य MV; उपन्यस्य H, AB worthless.

४ R प्रतिनिदधाति, cp. the next khandā.

५ परिव्याहरन् MLTB; परिव्याहारं HA.

च प्रोचत्यपि वेदमस्माकं भोगाय भुजे भूयादिति पुरुषश्चिर-
आदायोदेह्यग्ने अधि मातुः पृथिव्या इत्याहृत्य परि त्रिविश्य-
ध्वरं परि वाजपतिः कविरिति द्वे परि प्रागाद्देवो अग्नी-
रचोहामीवचातनः ।^१ सेधन्विश्वं अप दिषो दहन्वचाऽसि

- ५ विश्वहेति तिसृभिः पर्यग्निं कृत्वापहाय प्राणान्मृदा प्रलिप्य
निदधात्यत्रैके पश्चालभं^१ ब्रुवते । ऽग्निभ्यः कामाय पशूनालभते
ऽश्वमृषभं वृष्णिं वस्तं प्राजापत्यमजं त्वपरं मुष्करानपि वा
प्राजापत्यप्रथमानेकविंशतिं चतुर्विंशतिं वा पराचीः सामि-
धेनौरन्वाहैकादश प्राकृतीः समास्वाग्र इति दशाग्निकीक्षांसां
१० ज्योतिष्मतीमुद्धृत्य नव धाय्वालोके दधाति । पृथुपाजवत्यौ युक्त्वा
हि देवहृतमानित्येकां दधाति । ताः पराचीरनूच्यमाना-
श्चतुर्विंशतिः प्रतिपद्यन्ते^२ । ज्योतिष्मत्या परिदधात्यपि वा रायो
अग्ने महे त्वा दानाय समिधीमहे । ईडिष्या हि महे वृष-
न्धावा होत्राय पृथिवीमिति यद्येकविंशतिरूपेमसृचि वाजयु-
१५ र्वचस्थां चनो दधीत नाद्यो गिरो मे । ॥ ४ ॥

अपां नपादाशुहेमा कुवित्सु सुपेशसस्करसि ज्योतिषद्वि ।
समन्या यन्तीत्येषापां नपादा ह्यस्यादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वः
स्वयशा उपस्थे । उभे अभि प्रियतमे सधस्थे आ च परा च
चरति प्रजानन्निति तिस्रो ऽप्सुमतीर्यदि चतुर्विंशतिरुचभूया-
१० दित्यामयाविनः कुर्यात् । बृहस्पते सवितर्बोधयैनमित्यन्येषां ।
हिरण्यगर्भः समवर्तताय इति सुच्यमाधारयत्यूर्ध्वा अस्थ समिधो

१ पश्चालभ H. उपालभ MLTV ; B useless.

२ Thus all the Mss. instead of सपद्यन्ते .

भवन्तीति द्वादश प्रयाजानामाप्रियो भवन्त्यत्रिसिष्टकण्वकक्षप-
 शुनकसंज्ञतिराजन्यवध्याश्वानां नाराशंसिनां^१ मध्वा यज्ञं नक्षस
 इत्याग्नीर्भवति^२ । तनूनपादसुरो विश्ववेदा इत्यन्येषा गोत्राणा-
 मग्ने नय सुपथा प्र वः शुक्राय भानवे भरध्वमच्छा गिरो
 मतयो देवयन्तीर्ग्रे त्वमस्मद्युयोध्यमीवा अग्ने त्वं पारया नव्यो ५ -
 अस्मान् प्र कारवो मनना वाच्यमाना इति^३ सूक्तेनाग्नेयी-
 स्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यः प्राणतो य आत्मदा इति
 प्राजापतस्य^४ । यदि वा सर्वेषां स्थाने प्राजापत्य एव भवति
 यदि वा वायव्यः पशुरेव भवति पीवो ऽन्नाः रायिवृधः
 सुमेधा इति वायुमत्यः श्वेतवत्यो याज्यानुवाक्या भवन्ति । १०
 वायव्यः कार्याः प्राजापत्याः इत्युक्तं^५ । तस्याग्नये वैश्वानराय
 द्वादशकपालं पशुपुरोडाशं निर्वपति । यः कश्चाग्नौ पशुरालभ्यते
 वैश्वानर एवास्य पशुपुरोडाश इत्येके । ॥ ५ ॥

तेनेद्वा संवत्सरं न मांसमग्नीयान् स्त्रियमुपेयानोपरि
 शयीत । पशुशीर्षाण्यैन्द्रः प्राण इत्यत्र क्त्वा मृदाभिलिप्य १५
 शिक्य आसज्जति पुरुषशिरश्च । यदि वायव्य एव तस्य शिरः
 सर्वशिरःस्थाने भवतीत्येके । ऽथापरपक्ष आग्निकाः संभाराः
 संभरणौया औदुम्बराख्यासन्दी प्रादेशमात्रपदारत्निमात्रशीर्ष-
 ण्यानुच्या मौञ्जीभौ रज्जुभिरेकसराभिर्युता^६ फलकास्तीर्णा

१ नाराशंसिनां THV, नाराशसीना MLAB.

२ आग्नीर्भवति LV; आग्नी भ० H; आग्निर्भ० T, आग्नीता भवति MAB.

३ See TBr II. 8 2 3-5.

४ See TS V. 5 1. 3.

५ Read probably with Baudh. यूता instead of युता .

वा मृदावलिप्ता षडुद्यामं द्वादशोद्यामं वा मौञ्जं शिख्यं
 ऋसुकमाज्यस्युतं^१ शकलमेकविंशतिनिर्वाधं स्कन्मभित्याग्निकानि
 सर्वोपकरणानि^२ यत्रागदौक्षणीयायास्तत्त्वा त्रिहविषं दौक्ष-
 णीयां निर्वपति द्विहविषं वाग्नाद्वैष्णवमेकादशकपालान्^३ द्वावैष्णवं
 ५ वा घृते चरुमादित्यं च घृते चरुं वैश्वानरं द्वादशकपालं तृतीयं
 पुरस्तादासंवत्सरभृतो^४ । अथ यत्रागाध्वरिकीभ्यस्तत्त्वा^५ पञ्चा-
 ध्वरिकीर्जुहोत्याकूतिमग्निमिति षडाग्निकीर्विश्वे देवस्य नेतुरिति
 सप्तमौ पूर्णमाज्यस्य^६ सुचमौद्वहणं जुहोति । संवत्सरं दौक्षित
 उख्यं विभर्ति अहं षडहं द्वादशाहं वाग्नेयै दौक्षया देवा
 १० विराजमानुवन्नित्युक्तम्^७ ॥ ६ ॥

यावन्मुष्टिकरणं तावत्तलोखायां शकृत्पिण्डान्पूतिहणानीति^८
 संप्रकीर्याज्यस्रुवं^९ प्रत्यस्य मा सु भित्या मा सु रिषो दृष्ट्वहस्र
 देवि प्रथिवीति द्वाभ्यामाहवनीयस्यान्तमेवङ्गारेषु प्रवृणक्ति ।
 मित्रैतामुखामिति परिददाति । यदि भिद्येत तैरेव कपालैः
 १५ संसृजेत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्याव-
 दध्याद्यौ^{१०} भुक्तिकामः स्याद्य उखायै संभवेत्स एव तस्य स्या-
 दित्युक्तं^{११} । स य एवैष संतापाज्जायते या ते अग्न ओजस्विनी

१ क्रसु० TV, क्रसु० MLAB, क्रसु० H, read perhaps क्रौसु०

२ तन् is missing in all the Mss, exc in BV.

३ Thus V only, पूर्णम् instead of पूर्णम् all the other Mss

४ See TS. V. 6 7 1

५ Thus HAB (and cp Baudh. X. 12), ०सुजहणा० MLTV.

६ सुच the Mss.

७ See TS V. 1. 9. 4.

८ य supplied by me

तनून्नां त एतेनावजे स्वाहेति तस्मिन्मुञ्चकुलायमवदधाति ।
यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्युक्तं^१ । क्रुमुममुस्लिखितमव-
दधाति । प्रदाव्यादाहरेद्यं कामयेत शूरो मे राष्ट्रं आजयेतेति^२
यं वा प्रस्थन्दिन्यां भूम्यामस्य राष्ट्रं जायुक्तं स्यादिति कामयेत ।
वृक्षस्याद्याज्जलतो ब्रह्मवर्चसकामस्य । न काम्यमग्निं कुर्वाण^३
आहवनीये प्रवृज्याज्जात उख्ये ऽनुगमयत्याहवनीयं । परस्था
अधि संवत इति वैकङ्कतौ^४ समिधमादधाति । परमस्थाः परावत
इति शमीमयी^५ । विपरीतमेके समामनन्ति । सौद त्वं मातु-
रस्था उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुख्यमुपतिष्ठते । यदग्ने यानि
कानि चेति पञ्चभिः पञ्चोदुम्बरीः समिधो ऽपरशुवृक्षणा^{१०}
आदधाति तैस्त्वका अभिचरतः । कृणुष्व पाजः प्रसितिमिति
पञ्चर्चनं राक्षोघ्नेनोख्यमुपतिष्ठते^२ । तिस्रो नानावृक्षीयाः समिध
आदधाति द॒ष्ट्राभ्यां मलिन्नुनित्याश्चत्वी^३ ये जनेषु मलिन्नाव
इति वैकङ्कतौ यो अस्मभ्यमरातीयादिति शमीमयी^५ । तस्मा-
दग्निचितः पापं न कीर्ययेन्नाग्निं विभ्रतो नाग्निविदः । स॒श्रितं^{१५}
मे ब्रह्मोदेष्टां ब्राह्म अतिरमित्युत्तमे यजमानं वाचयन् तृष्णौ-
मौदुम्बरीयौ समिधावादधाति । मातेव पुत्रं पृथिवी पुरोख्य-
मग्निः स्वे योनौ भरिष्यत्युखा । तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः
प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्तिरिति मौञ्जे षडुद्यामे द्वादशोद्यामे
वोखामिण्ड्वाभ्यां^४ परिगृह्य शिक्ये स्थापयित्वासन्ध्यामासादयति ।^{२०}

१ See TS. V. 1. 9 4

२ Thus B, मे रात्रा ञ्जा० A, मे राजाजा० MLTV

३ रक्षोघ्ने० the Mss (राक्षो० V only)

४ वोखामिण्ड्वाभ्यां परि० AHB, ०वोखां परिगृह्य MLTV.

दृशानो रुक्म उर्व्यत्येकविंशतिनिर्वाधं रुक्मं सूत्रोतमासौनो
उत्तर्निर्वाधं प्रतिमुच्य बह्निर्निर्वाधं कुरुते । विश्वा रूपाणि ॥ ७ ॥

नक्तोषसेति द्वाभ्यां शिष्यपाशं प्रतिमुच्यते तूष्णीं कृष्णाजिन-
मुत्तरं । सुपर्णो ऽसि गरुत्मानित्यग्निमवेक्षते । सुपर्णो ऽसि
५ गरुत्मान्दिवं गच्छ सुवः पतेत्युच्यते । ऊर्ध्वं नाभेर्धारयमाणो
विष्णोः क्रमो ऽसीति चतुरो विष्णोः क्रमान् क्रामति त्रीन्वात्र
विष्णुक्रमे तृतीये चतुर्थमनुवर्तयति । न चतुर्थाय प्रक्रामत्य-
क्रन्ददग्निरित्युख्यमनुमन्वयते । अग्ने ऽभ्यावर्तिन्मध्ये अङ्गिरः पुनरूर्जा
सह रथ्येति चतसृभिरभ्यावर्तिनीभिः प्रदक्षिणमावर्तते । उदुत्तमं
१० वरुण पाशमस्मदित्युदङ् पर्यावृत्य कृष्णाजिनमुनुच्य शिष्यपाश-
मुनुच्यते । आ त्वाहार्धमन्तरभृदग्ने^१ बृहन्नुषसामिति द्वाभ्यां
स्वस्थानमुख्यमाहरति^२ । यं कामयेत राजन्यं राष्ट्रं स्यादित्युक्तं^३ ।
यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्यान्तर्वेद्यासन्धां^४ सौद त्वं मातुरस्या उपस्थ
इति तिसृभिर्हंसः शुचिषदित्यतिच्छन्दसोत्तमया सहोख्यं
१५ सादयति । तिसृभिः शर्करायां सादयति हंसवत्योपतिष्ठत
इत्येके । ॥ ८ ॥

मुष्टिकरणप्रभृतिकर्माणि प्रतिपद्यते । ऽस्मै व्रतं प्रदास्यन्नपते
ऽन्नस्य नो देहीति समिधमादधाति जपेद्वा । येन देवा
ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्निति प्रादेशमाचैः काष्ठैरुख्यमुपसमिन्द्वे ।
२० यावत्तत्त्वो ऽस्य व्रतं प्रदास्यन्भवति देवस्य त्वेत्यनुदुत्य गायत्रेण

१ ०भृद० (not ०भृत्) all the Mss, only B ०भृत्०

२ उखाम् ML, उख्यम् AHB, उख्याम् TV.

३ See TS. V. 2 1 4

४ सादयति ms. ML.

२६० वैखानससूत्रे २६, ६-१० (०श्रौतसूत्रे १८, ६-१०)

कन्दसाहरिष्टकामुपदधे तथा देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवा सौदेति
सायं समिधमादधाति^१ तथा प्रातस्त्रैष्टुभेन कन्दसा रात्रि-
मिष्टकामिति मन्त्रं संनमत्युदित आदित्ये विष्टृष्टायां वाचि
दिवस्यरि प्रथमं जज्ञे अग्निरिति वात्सप्रेणैकादशर्चेन श्वो भूत
उपतिष्ठत^२ एवं पूर्वद्युः प्रक्रामत्युत्तरेद्युरुपतिष्ठते^३ ऽथोपवसथौये^४
ऽहन् वात्सप्रं संपद्यत आ क्रयाद्यदहः सोमं क्रीणीयात्तदह-
रुभयं समस्येत् च क्रामेदुपतिष्ठेतात्र^१ सुष्टिकरणमेके^२ यद्युख्ये
भ्रियमाणे ऽयं देवः प्रजा अभिमन्यते भिषङ् म अग्न आवह
स्वरूपं कृष्णवर्तने^३ ॥ ६ ॥

असि होता न ईड्यः ॥ त्वं नो अग्ने भिषग्भव देवेषु १०
हव्यवाहनः । देवेभ्यो हव्यवाडसि ॥ भिषजस्त्वा हवामहे
भिषजः समिधौमहि भिषग्देवेषु नो भवेत्येताभिर्भिषग्वतीभि-
स्तिष्ठभिस्तिष्ठः समिध आदध्याद्यदि कामयेत वर्षेदिति सूर्यो
अपो विगाहते रश्मिभिर्वाजसातमः । बोधा स्तोत्रे वयोवृधः ॥
परि यो रश्मिना दिवो ऽन्तान्ममे पृथिव्याः । उभे आ प्रप्रौ^४ १५
रोदसौ महिला ॥ वह्निष्ठेभिरिति सौरौभौ रश्मिवतीभि-
स्तिष्ठभिस्तिष्ठः समिध आदध्याद्यदि कामयेत न वर्षेदित्यदृष्टमस्य
केतवस्तरणिर्विश्वदर्शतो दिवो रुक्म उरुचक्षा उदेतीति तिष्ठभि-
र्भाजवतीभिस्तिष्ठः समिध आदध्याद्यदि यजमानस्य किञ्चि-

१ क्रमेदु० the Mss.

२ ख रूप AB

३ Thus HB, ०वर्तने the other Mss

४ Corrupt in all the Mss., emended by me

नश्येदग्ने ऽभ्यावर्तिन्यग्ने अङ्गिरः पुनरूर्जा सह रय्येत्यभ्यावर्तिनौभि-
श्चतसृभिरुपतिष्ठते । विन्दत्येवेति विज्ञायते । ॥ १० ॥

- यद्युख्ये भ्रियमाणे दौक्षितमयोगक्षेमो विन्दत्यन्यत्र वा
देवयजनादौचते संसृजति व्रते संवध्नन्ति व्रतदुहयोर्वत्सावा-
५ दधात्यन्यच्च यदाधेयं^१ भवति नीडे गार्हपत्यं प्रउग आ-
हवनीयमुदु त्वा विश्वे देवा इत्युख्यमुद्यच्छते । सौद त्वं मातु-
रस्या उपस्य इति चतसृभिः सहसाभिः । प्रउग उख्यमा-
सादयत्युखासन्दौ वध्नात्यपि वारण्योरग्नौन्समारोपयति । भद्रा-
दभि श्रेयः प्रेहि प्रेदग्ने ज्योतिष्मान्याहीति द्वाभ्यां प्रयाति ।
१० यद्यन उत्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह । समिधाग्निं दुवस्यतेति घृतानु-
षिक्तामवसिते समिधमादधाति । गायत्र्या ब्राह्मणस्येत्युक्तं^२ ।
प्रप्रायमग्निरिति त्रिष्टुभा राजन्यस्येन्धनव्रतनाथ्यवसानसंनिपाते
घृतानुषिक्तां पूर्वमादधात्युख्यायां भस्म यद्यतिवर्धते यत्रापस्तद्यन्ति ।
संदंशेनाग्निमादाय सते निधायायोदर्यापो देवैः प्रतिगृह्णीत
१५ भस्मैतदप्सग्ने सधिष्टव गर्भो अस्थोषधीनामिति तिसृभिरप्सु
भस्म प्रवेशयति । किञ्चित्प्रविष्टभस्मादाय प्रपौड्य प्रसद्य भस्मना
योनिं पुनरासद्य सदनमिति द्वाभ्यां ज्योतिष्मतीभ्यामुखायां
प्रत्यवदधाति । पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति । पुनस्वादित्या
रुद्रा वसवः समिन्धतामिति पुनरुख्यमुपसमिन्द्वे । बोधा स
२० बोधौति बोधद्वतीभ्यां^३ यजमानः स्वायतने तिष्ठन्नुपतिष्ठते^४ ।

१ Thus V, to this reading point AHB यथाधेय MLT.

२ See TS. V 2 2. 4

३ बोधद्वतीभ्यां AHTV, बोधन्वतीभ्यां M बोधस्तौ० L बोधयदित्या B

४ यजमानस्वायतनस्थमुपति० MLT, यजमानः स्वायतने तिष्ठते HAB,
यजमानस्वायतनस्थमुपति० V

२६२ वैखानससूत्रे २६, ११-१२ (० श्रौतसूत्रे १८, ११-१२)

यावत्कृत्वो भस्मातिवर्धत एवमेवैतत्सर्वं करोति कृतास्त्रिष्टकासु ।
पुरीषे पशुकामः कुर्वीतांषु याद्यावरः प्रवपेद्वै^१क्षितस्येष्टकाः
करोति मासप्रभृतिषु दौक्षाकल्पेऽप्येष्टितस्य पूर्वेषूपरिष्टात्प्राजा-
पत्यान्मृन्मथौरिष्टकाः पादमाव्यो ऽरन्निमाव्य ऊर्वस्थिमाव्यो
ऽणूकमाव्यश्चतुरश्रा अप्यृजुलेखा^२ दक्षिणावृतः सव्यावृतस्त्या- ५
लिखिताश्च । निर्भन्थ्येनेष्टका लोहिनीः पचन्त्यखण्डा अकृष्णा
अलक्षणा । अथामृन्मथ्यः । पुष्करपर्णं रुक्मं पुरुषो हिरण्मयः
सुचौ सप्त स्वयमानृक्षास्त्रयोदश हिरण्येष्टका पञ्च घृतेष्टका
दूर्वास्ताम्रः कुर्म उलूखलमुसले पशुगिरांसि सर्पगिरश्च याव-
दान्नाता मन्त्रा यथार्थं लोकं पृणा । जानुदघ्नं साहस्रं^३ १०
चिनुते ॥ ११ ॥

प्रथमं चिन्वानो । नाभिदघ्नं द्विषाहस्रं द्वितीयमास्यदघ्नं
त्रिषाहस्रं तृतीयं । महान्तं बृहन्तमपरिमितं स्वर्गकाम-
श्चिन्वीतेति । नित्यकामश्चतुर्थप्रभृतिष्व्याहारेषु नित्यमिष्टका-
परिमाणमुत्तरान्ज्यायसश्चिन्वीतापठन्ते दौक्षापरिमाणे प्रथमाया- १५
मुपसदि महारात्रे बद्धा देवस्य त्वेत्युपस्थाय पुरोदधे^३ वाचंयम
उदिते वाचं विसृज्य विष्णुक्रमवात्सप्रोपस्थाने कृत्वा सोमं
परिविवेष्टि । गार्हपत्यचितेरायतनं व्यायाममात्रं परिमण्डलं
वोद्धृत्य हरिण्या पलाशशाखया शमीशाखया वा संमृज्यापेते-
त्यथ्यवसाय व्युदम्य शाखां शं नो देवैरित्यवोक्ष्याग्नेर्भस्मासीति २०

१ अप्यृजुलेखा MLTAV, अपिवा मण्डलेषसा H, अपिषा ऋजुलेखा R; B useless.

२ सहस्र the Mss.

३ Thus the Mss, पुरोदधे B only.

सिकता न्युय संज्ञानमसौत्यूषात्सं या वः प्रिया इति संमृज्यैक-
 विंशत्या शर्कराभिर्गार्हपत्यचितेरायतनं परिवपति चितः स्य
 परिचित इति तिस्रस्त्रिंशः पुरस्तादारभ्य प्रदक्षिणमोत्तरतो^१ ।
 व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्म सौव्यध्वं बज्रला पृथूनि ।
 ५ पुरः कृणुध्वमायसौरसृष्टा^२ मा वः सुखोच्चमसो दृष्टता
 तमिति पर्युक्ताः शर्करा अभिमन्त्रयते^३ । ऽयं सो अग्निरिति
 चतस्रः प्राचीरिष्टका उपदधाति^४ । गार्हपत्यचिताविडामग्रे ऽयं
 ते योनिरिति द्वे पुरस्तात्समौचौ उपदधाति^५ । चिदसौति
 द्वे पश्चात्^६ समौचौ । त्रयोदश लोकं पृष्ठा उपदधाति । लोकं
 १० पृष्ठा द्विं पृष्ठा ता अस्य सूददोहस इति द्वाभ्यां द्वाभ्यामेकैकां
 लोकं पृष्ठा उपदधाति । सर्वचेष्टकासु तथा देवतमन्ततो दधाति ।
 कृष्णमश्वमभिमृश्य पृष्ठो दिवौति वैश्वानर्यर्चा तनुपुरीषमुप-
 दधाति । तथा देवं करोति । पञ्चचित्तौकं चिन्वीत प्रथमं
 चिन्वानस्त्रिचित्तौकं द्वितीयमेकचित्तौकं तृतीयमेकचित्तौकानेवात
 १५ ऊर्ध्वं^७ । यदि चितवत्यादित्यो^८ ऽभ्युदियाद्वाचंयमो ऽध्वर्यु
 यजमानो ऽन्वारभत । उख्यमेवाध्वर्युरादत्ते प्रतिसमेधनौयं प्रति-
 प्रस्थाता । जीजनन्नमृतमिति गार्हपत्यचितिमभिमृश्य तौ प्रत्यञ्चौ
 समितमिति चतसृभिः संनिवपतः । साकं हि शुचिना शुचिः
 प्रशास्ता क्रतुनाजनि । ॥ १२ ॥

१ ०क्षिणमोत्तरतो MLAB, ०क्षिणमोत्तरतो TV.

२ Thus, or अक्षुष्टा, the Mss

३ ? समौचीन दधाति or ०चीनश्च दधाति the Mss.

४ Thus B, पुरस्तात् the other Mss.

५ चितवत्या० MT चिति० LAV, चितवति loc sing from participle
 चितवान्० cp. Baudh X. 21. 19 17.

विद्वाः अथ व्रता भुवा वया इवानुरोहस^१ इति न्युप्ता-
वभिमन्व्य मातेव पुत्रमिति शिक्षादुखां निरूहति^२ न
रिक्तामवेक्षते^३ तस्यामन्यत्रेक्षमाणो दिषन्तं शुचि^४ निदधामीति
दधिद्रुषं प्रास्यति^५ सिकताभिः पूरयित्वा दध्नीपरिष्ठात्संप्रच्छाद्य
प्रज्ञातं निदधत्येवं द्वितीयां पूरयत्येवं तृतीयां^६ ता आ
कालात्परिगरेते^७ यदस्य पारे रजस इति वैश्वानर्यर्चा
शिक्ष्यमादत्ते^८ नैर्ऋतीरिष्टकाः कृष्णास्त्रिस्तुषपक्वा आसन्दौ^९
रुक्मसूत्रमुदपात्रमित्यादाय दक्षिणापरमवान्तरदेशं हत्वा स्वहृत
इरिणे प्रदरे वा पराचीनपात्रं^{१०} शिक्ष्यं न्यस्यति नमः सु ते
निर्ऋते विश्वरूप इति पराचीर्नैर्ऋतीरसंमृष्टा^{११} दक्षिणापवर्गा^{१२}
उपदधाति^{१३} ॥ १३ ॥

यत्ते देवी निर्ऋतिरावबन्धेति द्वितीयां यस्यास्ते अस्याः
क्रूर इति तृतीयां^{१४} शिक्ष्यजालेनैनाः प्रच्छाद्य रुक्मसूत्रमासन्दौ^{१५}
च परस्त्रान्निधायापास्यदेतु निर्ऋतिर्नेहास्या अपि किञ्चन ।
अगोतां नाद्वां पाप्मानं^{१६} सर्वं तदपहन्महे ॥ अपास्यन्नैर्ऋता-^{१७}
न्याशान्मृत्यूनेकशतं चये । अपास्य ये^{१८} सिनाः^{१९} पाशान्मृत्यूनेक-
शतं^{२०} सुवे ॥ ये ते पाशा एकशतं मृत्यो मर्त्याय हन्तवे ।
तान्यज्ञस्य मायया सर्वानवयजामहे ॥ देवीमहं निर्ऋतिं

१ Thus the Mss

२ Before द्विष० A ms सु, which perhaps points to सु. cp. Baudh X. 12 20. 4 — शुचि A only, शुचि ML, शुच TV, शुभ B.

३ परिचीन० AB, प्रतीचीन० MLTV

४ ०शुष्टा all the Mss

५ Thus TV. येसिनां AB, एसिना ML.

६ मृत्यु एक० the Mss.

बाधमानः पितेव पुत्रं दस्ये वचोभिः । विश्वस्य या जायमानस्य
 वेद शिरः शिरः प्रति सूरौ विचष्ट इत्येताभिश्चतसृभिरुपहितं
 अभिमन्त्य यदस्य पारे रजस इति वैश्वानर्यर्चा परिषिच्य भृत्यै
 नम इत्युपस्थाय परास्य पात्रमप्रतीचमायन्ति । शं नो देवोरभिष्टय
 ५ इति मार्जयित्वोर्जं विभ्रद्वसुवनिः सुमेधा गृह्णानैमि मनसा
 मोदमानः सुवर्चाः^१ । अघोरेण चक्षुषाह^२ शिवेन गृह्णाणां पश्यन्
 वय उत्तिराणि^३ ॥ गृह्णाणामायुः प्र वयं तिरामो गृहा अस्माकं
 प्रतिरन्वायुः । गृह्णानह^४ सुमनसः प्रपद्ये ऽवीरघ्नो वीरवतः
 सुवीरानिति गृह्णानभ्येति^५ । निवेशनः संगमनो वसूनामिति
 १० शालासुखीयं गार्हपत्यमुपतिष्ठते^६ । राज्ञो निवपनादिकर्म प्रति-
 पद्यते । प्रायणीयेन चरित्वा वेदिं विमिमौते । ऽयं पदेन चरति ।
 राजानं क्रीलोह्यातिथ्येन चरित्वा प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्याग्निकं
 स्थण्डिलमुत्तरवेदिस्थाने विमिमौते । समूलं हरितं दर्भस्तम्ब-
 माहृत्य मध्ये ऽग्नेरुदकमासिच्य वाक् त्वा समुद्र उपदधात्विति^७
 १५ तस्मिन्दर्भस्तम्बं निखाय^८ जुक्तां पञ्चगृहीतं गृहीत्वा सजूरब्दो
 ऽयावभिर्घृतेन स्वाहेति पञ्चभिः समुद्रुह्णन्दर्भस्तम्बे पञ्चाङ्गती-
 जुंहेति । सजूरूषा अरूणीभिर्घृतेन स्वाहेति द्वितीयेत्येवं^९ पञ्च ।

१ ARHB read this passage as follows जर्जं विभ्रद्वसुवनिरित्युच-
 सनुद्रुत्याघोरेण etc

२ उत्तराणि the Mss

३ Thus MLT, ARHB, गृह्णानह सुमनस प्रपद्ये इति च प्रतीक्षा १०१
 ०चे or चो) यथेत गृह्णानभ्येति

४ नतिष्ठते all exc A which has the plural.

५ Cp Baudh X 24 23. 9.

६ निखाय ML, निधाय TV, निखनोपधाय AH, निखननोपधाय B.

७ Thus TV, द्वितीये इत्येव ML, द्वितीयादित्येव AB, द्वितीयादित्येभिर् H

यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावता वेणुना पुरुषमात्रेणाग्निं विमिमौते
 प्राचस्त्रीन्युरुषांश्चतुर उदीचः पुरुषमात्राणि पक्षपुच्छान्यात्मा
 चतुःपुरुषो^१ ऽरन्निना दक्षिणतो दक्षिणं पक्षं प्रवर्धयत्येवमुत्तरत
 उत्तरं पक्षं प्रादेशेन वितस्त्या वा पश्चात्पुच्छं प्रवर्धयति^१
 सप्तविध एव प्रथमो ऽग्निस्तस्मात्सप्तविधमेवाग्निं चिन्वत^१ ५
 ऊर्ध्वमैकशतविधादेकोत्तरान् चिन्वीत^१ स्योना पृथिवि बडित्या
 पर्वतानामिति द्वाभ्यां विमितमग्निमाक्रमते^१ कार्ष्णाजिनौ-
 रूपानह उपमुञ्चन्ते चिते त्वेत्यध्वर्युराचिते त्वेति प्रतिप्रस्थाता
 मनश्चिते त्वेति ब्रह्मा तपश्चिते त्वेति यजमानश्चिते त्वेति वा
 सर्वे तूष्णीं वा^१ मयि गृह्णामि यो नो अग्निरिति द्वाभ्या- १०
 मात्मन्यग्निं गृह्णीत अध्वर्युयजमानौ^१ यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति स्वयंचितिं जपतो^१ ऽश्ववभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः
 श्वेतो दक्षिणतस्तवाल्बन्धेष्टका उपदध्यादित्युक्तं^१ प्रजापतिस्त्वा
 सादयतु तथा देवतयेत्यन्तःशर्करमिमासुपदधात्यन्तरेण यूपा-
 हवनीयं तिष्ठन्धनुरधिज्यं कृत्वायत्यान्तःशर्करमिधुं निहन्तीन्द्रस्य १५
 वज्रो ऽसि वार्चघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः । यो नः पुरस्तादित्या-
 वृहत्याश्मानसुपदधाति^१ दक्षिणे पक्षान्ते ऽन्तःशर्करमिधुं निहत्यावृह
 तथेन्द्रस्य वज्रो ऽसौत्याश्मानसुपदधाति यो नो दक्षिणतो ऽघायु-
 रिति मन्त्रं संनम्यापरस्मिन्पुच्छान्त इधुं निहत्यावृह्य तथाश्मान-
 सुपदधाति यो नः पश्चादघायुरिति मन्त्रं संनमति^१ ॥ १४ ॥ २०

१ चिन्वत ज० MTV, चिन्वेत ज० L; चिन्वीत ज० H

२ गृह्णीत अध्व० ML, गृह्णीताध्व० TV, गृह्णातेध्व० HB. गृह्णातिवे
 अध्व० A.

३ See TS V 7. 1. 2

एवमुत्तरस्मिन्यन्तान्ते यो न उत्तरतो ऽघायुरिति मन्त्रं संनम्य
तथा देवतया ता अस्य सूददोहस इति च करोति^१ स ई
पाहीन्द्रं विश्वा अवौष्टधन्वित्यन्यतरयैन्द्रियर्चाक्रमणं प्रतीष्टका-
मुपदध्याद^२ वा दर्भस्तम्भं निखनति पुरस्तात्पञ्चाङ्गतौश्चायने ते
^३ परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उत्सो वा तत्र जायतै^४
हृदो वा पुण्डरीकवानिति दूर्वेष्टकामुपदधत्यग्न आयाहि वीतय
इति दक्षिणे ऽसे विभक्तिसुपदधाति^५ षड्भवं द्वादशगवं वोदुम्बर-
युगलाङ्गलं पुरस्तात्कारितं सं वरत्रा दधातनेति संप्रेष्यति^६
निष्कृताहावमवटमित्यध्वर्यवो ऽवटाद्वरत्रैरुदकमुत्तर्याहावेष्मन्-
^{१०} संभरति^७ खनत्याहावानित्येके^८ तत्रोद्विणः सिञ्चे अक्षितमिति
तेषूदकमुत्सिञ्चति^९ तेषु बलीवदान्याययत्युद्योजनमन्तर्यामभीषां
खगल्यं शफम् । अष्टां तालं प्रतिनाहशुभौ मण्डुक्यौ युजाविति
युगलाङ्गलं संप्रसारयति^{१०} सौरा युञ्जन्ति कवयो युनक्त^{११} सौरा
वि युगेति द्वे पूषा युनक्तु सविता युनक्तु बृहस्पतिस्त्वा युनक्तग्ने-
^{१५} स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेति तिसृभिरुद्योजनादिभिस्त्रियुगादिकं
सौरं युनक्तुष्टारयोः पितृयोरथो आवन्धनीययोः । सर्वेषां
विद्म वो नाम वाहाः कीलालपेशस इति युक्तानभिमन्त्रयत^{१२}
उदस्याद्भोजिद्वनजिदश्वजिद्विरण्यजित्सूनृतया^{१३} परिवृतः । एक-

१ जायतै MLTV, जायत A; जायते B the Ath Samh. VI 106.
1 has जायता, Baudh X 14. जायतै.

२ १ संभरति M, ०सचरति L, ०न सचति TV. A, partly indistinct,
reads at the end सिचति, B incomplete After अध्वर्यव we ex-
pect a plural

३ युनक्तु the Mss. only B युनक्त

४ उपस्थाद् instead of उदस्थाद् the Mss

२६८ वैखानससूत्रे २६, १५-१६ (०श्रौतसूत्रे १८, १५-१६)

चक्रेण सविता रथेनोर्जो भागं पृथिवीमेवापृणन्निति लाङ्गल-
मुच्छ्रयति^१ ब्रह्म जज्ञानमित्येषानाप्ता या वः प्रथमा यस्यां
कर्माणि कृण्वते । ॥ १५ ॥

वीरान्नो अत्र मा दभस्तद एतत्परोदधे ॥ पर्यु षु प्रधन्व
वाजसातये परि वृत्राणि सन्नृणिः । द्विषस्तरथ्या ऋणया न ५
इयते^१ ॥ सहस्रधारे ऽवते समस्वरन्दिवो नाके मधुजिह्वा
असञ्चतः । अस्य स्पृशो^२ न निमिषन्ति भूर्नयः^३ पदे पदे
पाणिनः सन्ति सेतव इति ब्रह्मवर्माणि जुहोति^४ मल्लिस्तुचो
नामासि त्रयोदशो मास इन्द्रस्य वर्मासौन्द्रस्य शर्मासौन्द्रस्य
वरूथमसि तं त्वा प्रपद्ये ॥ गायत्रौ^५ लोमभिः प्रविशामि त्रिष्टुभं १०
त्वचा प्रविशामि जगतौ मांसेन प्रविशाम्यनुष्टुभमस्थ्वा प्रविशामि
पङ्क्तिं मज्ज्वा प्रविशाम्यैन्द्राग्रं वर्भं वज्रलं यदुगं विश्वे देवा
नातिविध्यन्ति सूर्याः । तन्नस्तायतां तन्नो विश्वतो महदायुगन्तो
जरासुपगच्छेम देवा इति विमितमग्निमाक्रमन्ते^५ लाङ्गलं
पवीरवमिति द्वाभ्यां कृषति^६ कौनाशा बलीवर्दानाजन्ति^७ १५
पुच्छाच्छिरो ऽधि कृषति^८ कामं कामदुधे धुव्येति प्रदक्षिण-
मावर्तयंस्त्रिस्तिस्रः संहिताः सीताः कृषति^९ मध्ये संभिन्ना^{१०}
भवन्ति^{११} दक्षिणात्पक्षादुत्तरमुत्तरस्मादक्षिणं दक्षिणायै ओणे-
रुत्तरमंसमुत्तरायै दक्षिणं^{१२} विसुच्यध्वमग्निया देवयाना अतारिश्वा
तमसः पारे^{१३} अस्य ज्योतिरापाम सुवरगन्तेति दक्षिणे ऽंस उत्तरे २०

१ इयते TLV, इरते M, इय० B

२ अशो LTAV, अशो M

३ Thus (with न) the Mss.

४ Thus V, सङ्गिन्ना the other Mss.

५ पारे LTMV

वा बल्लीवर्दान्विसुच्याध्वर्यवे ददाति । पञ्चदशोदपात्रान्निनयति
 द्वादश कृष्टे । या जाता ओषधय इति चतुर्दशभिरोषधौर्वप-
 त्यनुसीतमित्युक्तं^१ । सप्त ग्राम्याः कृष्टे सप्तरण्या अकृष्टे । मा
 नो हिःसौज्जनिता यः पृथिव्या इति चतसृभिर्दिग्भ्यो लोष्टा-
 ५ स्मस्यति बहिर्विधमापन्नान् । घृतेन सीतेत्युत्तरवेदिमभि-
 मृश्योत्तरवेदिमुपवपति यावानग्निर्व्याधारनान्तं कृत्वाग्ने तव श्रव
 इति षड्भिः सिकता न्युष्य चितः स्थ परिचित इत्यपरिमित-
 शर्कराभिश्चितं परिश्रयति यथा गार्हपत्यमाप्यायस्व समेतु त
 इति सिकता व्यूह्युत्तरया त्रिष्टुभा राजन्यस्य जगत्या
 १० वैश्वस्यग्निेण प्राग्वंशं चर्मणि तिस्रः स्वयमावृणास्तिस्त्रस्य विश्व-
 ज्योतिषस्ता । दर्भाग्रमुष्टिनाज्येनावोच्य चित्यग्निभ्यः प्रणीयमानेभ्यो
 ऽनुब्रूहीति संप्रेष्यति । यदि होता नानुब्रूयाद्यजमान एव
 पुरीथ्यसो अग्नय इत्येतां चिरन्वाह । चिरनूकायामभ्यस्याद्विश्वाः
 पृतना इति हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्यन्यतरेणाश्वप्रथमा ब्रह्मा
 १५ यजमानो ऽध्वर्युश्च प्राञ्चो गच्छन्ति । यदक्रन्दः प्रथमं जायमान
 इति दक्षिणमंसमभ्यवक्रामन्तमभिमन्त्रयत^२ । उत्तरवेदिं प्राप्य
 प्रजापतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्यन्त-
 विधमभिमृशति । मयि गृह्णामि यो नो अग्निरिति द्वाभ्यां
 हृदयस्यमग्निं स्वात्मनि गृह्णीते । यास्ते अग्न इति स्वयंचितिं
 २० जपत्यभिमृशति^३ । वैष्टकाभिश्चतुरश्राभिरग्निं चिनुत इति

१ See TS V. 2. 5. 5.

२ ०ज्योति.सार्ध MLTV (AHB are missing) cp Ā1, XVI. 21.
 2, 3. Perhaps some words here are missing

३ ०क्रमन्तमभि० H, ०क्रमन्नभि० MLTV, cp Baudh X 28

विज्ञायते ऽध्वर्युयजमानो ब्रह्मा वा^१ यदि यजमानः स्वयं
 चिनोति नात्मन्ययं गृह्णाति न स्वयंचितिं जपत्यभिमृशति^१
 वा^१ दक्षिणावृतो दक्षिणत उपदधात्युत्तरतः सत्यावृतं च जुलेखा
 पश्चात्पुरस्ताच्च भवति^१ व्यालिखिता मध्ये प्राचीरुपदधाति^१
 प्रतीचीरुपदधातीति गणेषु रीतिवादः^१ प्राचीमुपदधाति ५
 प्रतीचीमुपदधातीति कर्तुर्मुखवादः^१ पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुप-
 दधाति पश्चादन्याः प्राचीरित्यपवर्गवादः^१ सर्वान्वर्णानिष्टकानां
 कुर्यादिति लेखाधिकार उक्तो^१ वचनात्पञ्चपुच्छेषु ओष्ठोरंसयो-
 रित्युपदधात्यर्थं स्याध्वगतो ऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा देवताभि-
 र्गृह्णामीति कुम्भं कुम्भीं चाङ्गिः पूरयित्वा गर्भं च स्य वर्मं च १०
 स्य देवस्य वः सवितुः प्रसवे मधुमतीः सादयामीति पुरस्तादनु-
 सीतमुपधाय ज्योतिषे वामिति हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्यति^१ शुक्रा
 स्य वीर्यवतीरिन्द्रस्य व इन्द्रियावतो देवताभिर्गृह्णामीति पुनः
 कुम्भं कुम्भीं चाङ्गिः पूरयित्वा ऋतं च स्य सत्यं च स्य देवस्य
 वः सवितुः प्रसवे मधुमतीः सादयामीति दक्षिणतो ऽनुसीत- १५
 मुपधाय चक्षुषे वामिति हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्यति^१ मन्द्रा स्याभि-
 भुवो विश्वेषां वो देवानां देवताभिर्गृह्णामीति कुम्भं कुम्भीं
 चाङ्गिः पूरयित्वा सपत्न्यीश्च स्याभिमातिग्रीश्च स्य देवस्य वः
 सवितुः प्रसवे मधुमतीः सादयामीति पश्चादनुसीतमुपधाय
 रेतसे वामिति हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्यत्यधिपत्नी स्यौजस्विनीरादि- २०

१ The passage beginning वेष्टकाभिः and ending ऽभिमृशति is found only in M and AB. It must belong to the text, cp. Āp. XVI. 21. 7, 8. The omission obviously is due to the fact that two sentences end ऽभिमृशति वा, of which the first could easily be overlooked.

त्यानां वो देवताभिर्गृह्णामीति कुम्भं कुम्भीं चाद्भिः पूरयित्वा
रक्षोघ्नींश्च स्थारातिघ्नींश्च स्थ देवस्य वः सवितुः प्रसवे मधुमतीः
सादयामीत्युत्तरतो ऽनुसौतमुपदधाति प्रजाभ्यो वामिति
हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्यति । चत्रभृत स्थौजस्विनौर्भिन्नावरूणयोर्वो

- ५ ब्रह्मणा देवताभिर्गृह्णामीति कुम्भं कुम्भीं चाद्भिः पूरयित्वा
वसु च स्थ वामं च स्थ देवस्य वः सवितुः प्रसवे मधुमतीः
सादयामीति मध्ये तेजसे वामिति हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्यति ।
व्रजक्षित स्थोर्ध्वश्रितो बृहस्पतेर्वो ब्रह्मणा देवताभिर्गृह्णामीति
कुम्भं कुम्भीं चाद्भिः पूरयित्वा भूतं च स्थ भव्यं च स्थ देवस्य वः
१० सवितुः प्रसवे मधुमतीः सादयामीति च मध्ये ऽनुसौतमुपधाय^१
वर्चसे वामिति हिरण्यशल्कौ प्रत्यस्यति । तूष्णीं ग्रहणसादन-
प्रत्यसना इत्येके । हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका इति प्रतिमन्त्रं
कुम्भं कुम्भीं चाभिमन्त्रयत । एतैर्वा प्रतिमन्त्रं दिक्खनुसौतमुप-
दधाति चतस्रो मध्ये । दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे यतस्वेति बार्हस्पत्यं
१५ नैवारं चरुं पयसि शृतं मध्ये ।^२ करणानीष्टकानां पुरुषस्य पञ्चमेन
कारयेत्सर्वतः प्रादेशस्तद्वितीयं । पञ्चदशभागीयस्तत्तृतीयमूर्ध्व-
प्रमाणं जनोः पञ्चमेन कारयेदर्धेन नाकसदां पञ्चचोडानां च ।
यत्पच्यमानानां प्रतिह्रसेत पुरीषेण तत्संपूरयेदनियतपरिमाण-
त्वात्पुरीषस्य^३ । चतुरश्राभिरग्निं चिनुत इति नित्यः कल्प
२० दृष्टका उपधास्यच्छेतमश्वमभिमृशेदित्युक्तमष्टावष्टौ^४ पादेष्टका-

१ ऽनुसौतमुपधाय om. AHB

२ For this passage cp. Āp. Śulbasūtra IX. 6-8, in Journ. of the German Or Soc., Vol LV, page 584.

३ इत्युक्तम्, see TS. V. 7 1. 3.

श्चतुर्भागीयानां पचाग्रयोर्निदध्यात्तथात्मसन्धौ दक्षिणत उत्तरत-
श्चात्मानं षडङ्गुलावेतौ ओण्यंसेषु चाष्टौ प्राचीः प्रतीचौश्च
सन्धान्तराले पञ्चमभागीयाः सपादाः^१ पुच्छे प्रादेशमुपधाय

चतुर्भागीयाभिः प्रच्छादयेत्^१ पादेष्टकाभिः संख्यां

रस्मिन्प्रस्तारे पुच्छांयये पञ्चमभागीयास्ता आत्मनि ५

चतुर्दशभिः पादैर्यथायोगमुपदध्यात्^१ सर्वमग्निं पञ्चमभागीयाभिः
प्रच्छादयेत्पादेष्टकाभिः संख्यां पूरयेद्वात्यासं चित्तुयाद्यावतः
प्रस्तारांश्चिकीर्षेत्^१ तिष्ठन्तं दक्षिणतः श्वेतमश्वमालभ्येन्द्रं विश्वा
अवीवृधन्नित्यैन्द्रियर्चाक्रमणं प्रतीष्टकामुपदध्यात्^१ ॥ १६ ॥

उत्तरवेदेरावृतोत्तरवेदिमलंकृत्य तस्यामपां षष्ठमसीति १०
पुष्करपर्णमधस्ताद्दण्डमुत्तानमुपदधाति^१ सर्वत्रोपधाने तथादेवतं
कृत्वा सूददोहसेनभिमृशतीत्युत्तरतः पश्चाद्वोपचारो^२ ऽग्निर्वाङ्म^२
आसन्नसोः प्राण इति निर्गमनमभिक्रम्य^३ सर्वत्र प्राणायतनानि
संमृशति^१ तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमान इति वारुण्यर्चा
शालामुखीये जुहोति^१ तस्मिन्पुष्करपर्णे ऽधस्तान्निर्वाधमुत्तर- १५
निर्वाधं वा ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुपदधाति^१ रुक्मस्य दक्षिणतः
प्राञ्चं हिरण्यमयं पुरुषं हिरण्यगर्भः समववर्तताय इत्युत्तान-
मादधाति^१ द्रुपश्चस्कन्देत्यभिमृशति^१ पुरुषसाम गायेति सं-

१ पादर, given by LAHB, is omitted by M (TV are incomplete here).

२ उत्तरतं पश्चादुपचारो वाग्निः (as Hir.) AHB; उत्तरतं पश्चाद्वोप-
चारो हिः MLTV (as Āp XVI. 21 13).

३ ? नसोरितिप्राणनिर्गमनमभिक्रम्य MLTV (the end अभिज्ञाय at the
end), नसोः प्राणनिर्गमनमभिः A, प्राणनिर्गमनमभिः H, नसो प्राणान्नि-
क्रममभिः B.

- प्रेष्यति^१ । तूष्णीं^२ सुचावुपदधाती^३ यमसीति^४ कार्श्र्यमयीमसार-
 सीत्यौदुम्बरौमित्येके^५ । मनसा तया देवतमाज्यस्य पूर्णां कार्श्र्य-
 मयीं^६ दध्नः पूर्णामौदुम्बरमित्युक्तं^७ । कृणुष्व पाज इति पञ्चभिः
 पञ्चगृहीतेनाज्येन पुरुषमुत्तरवेदिवज्राधारयति^८ । मूर्धन्वतीभ्या-
 • ५ सुपतिष्ठते^९ । नमो अस्तु सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुच्छन्दसमभिमन्त्र्य
 दक्षिणे प्रललाटे सर्पशिर उपदधात्यपि वा यतउच्चारं जनपदस्य
 जन्यं भयं मन्यते^{१०} । तया देवतं कृत्वा सूददोहसेनाभिमुग्रति^{११} ।
 ध्रुवासीति स्वयमादृष्टामभिमुग्र्य तूष्णीमश्वेनावघ्रायाविदुषा
 ब्रह्मणा सह प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठ इति मध्ये
 १० ऽग्निरुपदधाति भूरिति^{१२} चैतया व्याहृत्या यथैतस्य पुरुषस्य प्राणैः
 प्राणाः संनिधीयेरन्नापिधीयेरन्^{१३} । चित्तिं जुहोमीति स्वय-
 मादृष्टामभिजुहोत्यनुप्राणित्यविद्वान्ब्राह्मणो वरं ददात्येकं द्वौ
 त्रौन्वासीनः प्रथमां स्वयमादृष्टासुपदधात्यूर्ध्वजुर्द्वितीयां तिष्ठ-
 स्तृतीयासुपधायोपधाय साम गायेति संप्रेष्यति^{१४} । यदि पूर्वं
 १५ भ्रातृव्यो मातिक्रान्त इति मन्येत प्रथो ऽसीत्युपहितां प्राची-
 सुदूहेद्यदि वापरः पृथिव्यसीति प्रतीचीं^{१५} यदि सदृङ् भूरसि
 भुवनमसीति विचालयेत्तेजो ऽसि तेजो मे यच्छेत्त्यपरे बिले
 हिरण्येष्टकासुपदधाति^{१६} । पृथिव्यदपुरमन्त्रेनेति तज्जघनेन मण्ड-
 लेष्टकां^{१७} । भूरसि भुवनस्य रेत इष्टका स्वर्गो लोका वाचा
 २० त्वान्वारोहाम्यग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निस्तयेत्येकामन्वारोहां^{१८} सूरसि
 सुवनस्य रेत इष्टका स्वर्गो लोको मनसा त्वान्वारोहामि सूर्यो
 ज्योतिर्ज्योतिः सूर्यस्तयेति द्वितीयां^{१९} । काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ति

या शतेन प्रतनोषीति द्वाभ्यां सलोष्टं हरितं दूर्वस्तम्बमप्रच्छिन्नायं
 यथास्योपहितस्य स्वयमावृष्टामयं प्राप्नुयात्तथा निमित्ते^१
 तस्मिन्पुत्राङ्गिधरण्यकलावध्युह्य यास्ते अग्ने या वो देवा इति
 द्वाभ्यां वामभृतं हिरण्यमूर्ध्नी^१ विराड् ज्योतिरधारयदिति
 तिस्रो रेतः श्लिचस्तांसां द्वे यूनः प्रथमचित्तौ विवयसः सर्वा ५
 मध्यमायामेकां प्रथमायामेकामुत्तमायां स्वविरस्य^१ द्वेष्टस्या-
 न्यतरां^१ यजुषेमां चामूं चोपदधाति मनसा मध्यमां^१ बृह-
 स्यतिस्त्वा सादयत्विति विश्वज्योतिषमिन्द्राग्निभ्यां त्वेति सयुजमथ
 मण्डलेष्टकामथ विश्वज्योतिषमित्येकेषामषाढासि सहमाने-
 त्यषाढासुत्तरलक्ष्मणं व्यालिखितामग्रेयान्यसौति द्वे संयान्यौ^१ १०
 मधुश्च माधवश्चेति द्वे चतये अग्नेरन्तःक्षेपो ऽसौत्यनुद्रुत्य
 वासन्तिकावृत्तं अभिकल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभिसंविशन्तु
 तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवे सौदतमिति समानतया देवते युग-
 पदुपदधाति^१ सर्वास्वृतयास्वकामनूपदधात्यवकासु वा सादय-
 त्युदस्य शुभ्राङ्गानुरिति घर्मेष्टकां^१ यास्ते अग्न आर्द्रा योनयो १५
 याः कुलायिनौरिति कुलायिनौ^१ मधु वाता चतायत इति
 तिसृभिरनुच्छन्दसं कूर्मं दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति^१ तमवका-
 भारेण परिवेष्ट्य पुरस्तात्स्वयमावृष्टायाः प्रत्यञ्चं प्राङ्मुखो मही
 द्यौः पृथिवौ च न इति जीवन्तं कूर्ममुपदधाति चतस्र
 आशाः प्रचरन्त्वग्नय इति वा^१ द्वाभ्यामित्येके^१ तं जालेन २०
 परिवेष्ट्य शङ्कुभिः परिनिहन्ति^१ यदि तं न विन्देयुर्मण्डूकं

तथोपदध्यादपां गम्भीरं गच्छ मा त्वा सूर्यः परिताप्नोन्मो
अग्निर्वैश्वानरः । ॥ १७ ॥

- अघोर^१ प्रजा अभिविपश्चानु त्वा दिव्या वृष्टिः सचताम् ॥
सःसर्पं चैन्समुद्रान्स्वर्गाल्लोकानपां पतिर्वृषभ इष्टकानाम् । तत्र
५ गच्छ यत्र पूर्वे परेताः पुरीषं वसानः स्वां योनिं यथायथ-
मित्युपहितमभिमन्त्रयते^१ प्रादेशमौदुम्बरमुलूखलं^२ यच्चिद्धि त्वा
गृहे गृहे उलूखलक युज्यसे । इह द्युमत्तमं वद जयतामिव
दुन्दुभिरिति चतुःस्त्युत्तरे ऽसे प्रयुनक्त्यरन्निमात्रं मुसलं^३
तस्मिन्सर्वौषधस्य पूरयित्वोर्जो भागो ऽस्यूर्जः पवित्रमूर्गन्नमन्ना-
१० द्यायेत्यवहन्त्युत^४ ते वनस्यते वातो विवात्यग्रमिदथो इन्द्राय
पातवे सुनु सोममुलूखलेति वा^५ तद्विष्णोः परमं पदमिति
मध्ये ऽग्रेरुपदधात्युत्तरतो वा^६ लोकंष्टृणामुत्तरतो मुसलं^७ दिवो
वा विष्ण उत वा पृथिव्या इति शूर्यमुखायां मुख्यायामग्रे
युत्वा हि ये तव युत्वा हि देवहृतमानिति द्वे सुवाज्जतो
१५ बिलयोरुर्जोहोति^८ ध्रुवासि पृथिवीति घृतेन मधुना वा सिक-
ताभिर्वा सर्वैर्वा संसृज्योखां पूरयति^९ न रिक्तामवेचेत^{१०} शृग्विद्धा
भवति^{११} तस्यां पय आनयति^{१२} यं कामयेत क्षोधुकः स्यादित्यूनां
तस्योपदध्यादित्युक्तं^{१३} पृथिवि पृथिव्याः सौद माता मातरि
स्योना स्योनायाम् ॥ १८ ॥

१ अघोर (not ०रः) all the Mss.

२ प्रादेश is a curious abbreviation for प्रादेशमात्र

३ स्त is not given by the Mss. (cp. Āp XVI. 26 3).

४ See TS V. 2. 9. 1.

उखां स्वसारमधि वेदिमस्थात् । सत्यं पूर्वैर्हविभिश्चाकु-
 पानो^१ ऽग्निः प्रविद्वानिह तद्दधात्विति प्रक्रम उत्तरत उपदधाति
 लोकंष्टणामुत्तरतो^१ ऽत्र सुवाङ्गतौ इत्येके^१ लोकंष्टणामुत्तरतः
 पुरुषशिरःप्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति द्रव्यस्यस्कन्देत्यास्ये ऽभू-
 दिदमिति दक्षिणस्यां नासिकायामग्नैर्वैश्वानरस्य चेत्युत्तरस्था- ५
 मग्निर्ज्योतिषेति दक्षिणे ऽद्विण रुक्मो वर्चसेत्युत्तरस्मिन्नृचे त्वेति
 दक्षिणे कर्णे रुचे त्वेत्युत्तरस्मिन्^१ चित्रं देवानामित्यद्विणो-
 ष्यत्तुर्गृहीते जुहोति^१ समित्स्रवन्तीत्यान्तादनुवाकस्य दध्ना मधु-
 मिश्रेण तत्पूरयत्यादित्यं गर्भं पयसा समञ्जन्नित्यनुद्रुत्येवं मा
 हिःसौर्दिपदमित्युखायां पुरस्ताच्चुबुकमुत्तानं प्राचीनमुखमुप- १०
 दधाति^१ विश्वकर्मा दिशं पतिरिति ललाटे हिरण्येष्टका-
 मुपदधाति पश्चात्पुरस्तादातस्य धाजिमित्यन्तरात्मनि पुर-
 स्तात्प्राचीनमश्वस्य शिर उपदधाति^१ प्रजापतिर्दिशं पतिरिति
 ललाटे हिरण्येष्टकामुपदधाति^१ पश्चात्प्राङ्मुख उपविश्यान्तरा-
 त्मनि पश्चात्प्राचीनमृषभस्याजस्रमिन्दुमरुषमित्युपदधाति^१ तस्य १५
 ललाटे रुद्रो दिशं पतिरिति हिरण्येष्टकां^१ दक्षिणत उदङ्मुख
 उपविश्यान्तरात्मनि वरूचौ^१ त्वष्टुरिति दक्षिणत उदीचीनं
 वृष्णेस्तस्य शिरसि वरूणो दिशं पतिरिति हिरण्येष्टकामुत्तरतो
 दक्षिणामुख उपविश्य यो अग्निरग्नैरित्युत्तरतो दक्षिणा वस्त-
 स्थाग्निर्दिशं पतिरिति हिरण्येष्टकां^१ यं कामयेत भूयो ऽस्यान्नं २०

१ The original reading of this word must have been चाक्षुपानो .

स्यादित्यन्तेषु तस्य व्यूहोपदध्यादित्युक्तं^१ । तान्यव्यवायेनेमं^२ मा
हिःसौर्द्विपदमिमं मा हिःसौरेकशफमिमं^३ समुद्रं^४ शत-
धारमुत्समिमामूर्णायुमजा ह्यग्निरिति सर्वेषामुत्सर्गैः क्रमेणोप-
तिष्ठते । यदि वायव्यस्य स्थान्मुख्यस्य स्थाने सर्वेषामुपधानैरूप-
५ धाय सर्वेषामुत्सर्गैरूपतिष्ठते । तत्तत्स्थान उपधायोत्सर्गेणोपतिष्ठत
इत्येके । ऽत्र सर्पशिरः प्राङ्मुख उपदध्यादित्येके । यजुरेव वदे-
न्नित्ये वायव्यशिरसा^५ वोपदध्यात्तन्नाशे मृदा हिरण्येन वा
कृत्वोपदध्याद्यदि सर्पशिरो न विन्देत्तज्जातीयं स्यात्तदभावे^६
गोधाया । यजुरेव वा वदेत् । ॥ १६ ॥

- १० अपस्या उपदधात्यपां त्वेमन्त्सादयामीति पञ्चभिः पञ्च
पुरस्तात्प्रतीचीरूपदधात्यर्णवे सद्ने सौदेति पञ्चभिर्दक्षिणे पक्षे
ऽपां त्वा सद्ने सादयामीति पञ्चभिः पुच्छे गायत्री कन्द इति
पञ्चभिरुत्तरे पक्षे दक्षिणा । ये यज्ञं^७ समगृभ्णन्देवा
देवेभ्यस्परि । तान् गायत्री नयतु प्रजानती स्वर्गं लोके अमृतं
१५ दुहाना ॥ ये ज्योतीं^८षि संदधति स्वरारोहन्तो अमृतस्य लोकं ।
ते यन्तु प्रजानन्तो यज्ञं विदानाः सुकृतस्य लोके ॥ ये पशवो
मेध्यासो यज्ञस्य योनिमभि संवभ्रुवुः । तान्ददन्ते कवयो
विपश्चितो यज्ञं विदानाः सुकृतस्य लोके ॥ यः पन्था विततो

१ See TS. V. 7. 10. 3.

२ तन्यव्यवायेने० H; तन्नटवाये० A; तन्नद्यावाये० TV, त नद्यावाये० L,
त निद्यावाये० M; cp. Āp. XVI. 27. 13.

३ यजुरेव वदेन्नित्येवाययशि० MLVT (the last ०वदेद् नि०); यजुरेव-
षदेन्नित्येवाययशि० H, पिजुरेव A, विजुरेवपदेन्नित्य० B.

४ विन्देत्तज्जातीयस्यात्तदभावे ML, विन्देत्तज्जातियस्यत्तद० VT, वदेत्त-
ज्जातीय स्यात्तदभावे HA, विन्देत्तज्जातीयस्य तदभावे B.

देवयानश्चन्द्रोभिर्विगृहीत एति । तेनातिष्ठद्विमन्तरिचं यज्ञं
 गृहीत्वा सुकृतस्य लोकम् ॥ यो यज्ञः सहस्रधारो द्यावा-
 पृथिव्योरधि निर्मितः । तेनैतु यजमानः स्वस्त्वा दिवो ऽधि
 पृष्ठमस्यादिति पञ्च हिरण्येष्टका दिक्ष्वेकैकामेकां मध्ये^१ मा
 चन्द्रस्तपृथिव्यग्निर्देवता^१ तेनर्षिणा तेन ब्रह्मणा तथा देवतया ५
 प्रमा चन्द्रस्तदन्तरिचं वातो देवता प्रतिमा चन्द्रस्तद्व्यौः सूर्यो
 देवतास्त्रीविश्चन्द्रस्तद्विशः सोमो देवता विराट् चन्द्रस्तद्वाग्वरुणो
 देवता गायत्री चन्द्रस्तदजा बृहस्पतिर्देवता त्रिष्टुप् चन्द्र-
 स्तद्विराणमिन्द्रो देवता जगती चन्द्रस्तद्व्यौः प्रजापतिर्देवतानुष्टुप्
 चन्द्रस्तदायुर्मित्रो^१ देवतोष्णिहा चन्द्रस्तच्चतुः पूषा देवता १०
 पङ्क्तिश्चन्द्रस्तद्विषिः पर्जन्यो देवता बृहतौ चन्द्रस्तदश्वः परमेष्ठौ
 देवता तेनर्षिणेत्यनुद्रुत्यैताभिः द्वादशभिस्त्रिरभ्यासं पुरस्ता-
 त्प्रतीचीं पुरुषाकृतिं चिनोति^१ पुरुषशिरो ऽस्याः शिरो
 भवती^१दं वेद पुरुषस्य ब्रह्मणो नारायणाख्यस्य रूपं तस्मादुपहितां
 सहस्रशीर्षा पुरुष इति पुरुषेण नारायणेनोपतिष्ठते^१ यजमानो १५
 ऽध्वर्यवश्चैतमनुवाकं पुरुषं नारायणमित्याचक्षत^१ आयवे
 स्वाहायोष्कृते स्वाहायोष्पत्नने स्वाहा विष्णवे स्वाहा बृहस्पतये
 स्वाहेति पञ्चोपधायाज्ञाः संभृतः पृथिव्यै रसाच्चेति चोपधार्यत-
 सदसि सत्यसदसि तेजःसदसि यज्ञःसदसि वर्चसदसि गृणानासि
 धामासि धाम्यै त्वा धामभ्यस्त्वा धामसु सौद सनिरसि २०
 सन्यै त्वा सनेयं वित्तिरसि वित्त्यै त्वा विदेयं शक्तिरसि
 शक्त्यै त्वा शक्नेयं भूरसि भूत्यै त्वा भूयासं कर्मासि कर्मणे त्वा

- क्रियासं गूढोऽसि गूढाय गूढेभ्यस्त्वा गूढे सौद चचं पाहि
चचं पिव् चचं जिव् चचं यच्छ चचं दृष्ट्वा चचमसि चचाय
त्वा चचेभ्यस्त्वा चचे सौद विश्वेषु त्वा पार्थिवेषु सादयामि
विश्वेषु त्वान्तरिक्षेषु सादयामि विश्वेषु त्वा दिव्येषु सादयामि
५ विश्वेषु त्वा देवेषु सादयामि विश्वासु त्वाप्सु सादयामि विश्वासु
त्वौषधीषु सादयामि विश्वेषु त्वा वनस्पतिषु सादयामि विश्वासु
त्वा दिक्षु सादयामि विश्वासु त्वा प्रदिक्षु^१ सादयामि दिवि
सौद स्वर्जिदसि पृतनाजिदसि भूरिजिदस्यभिजिदसि विश्व-
जिदसि सर्वजिदसि सत्राजिदसि धनजिदसि भ्राडसि विभ्राडसि
१० प्रभ्राडसि सपत्नह्नं त्वा वज्रः सादयाम्यभिमातिह्नं त्वा
वज्रः सादयाम्यरातिह्नं त्वा वज्रः सादयामि यातुह्नं त्वा
पिशाचह्नं त्वा रक्षोहणं त्वा वज्रं शत्रुहणमभिचहणं भ्रातृव्य-
हणमसुरहणं त्वेन्द्रवज्रः सादयाम्युद्धदस्युदितिरस्युद्यत्यस्याक्रम-
माणस्याक्रामन्यस्याक्रान्तिरसि संक्रममाणासि संक्रामन्यसि
१५ संक्रान्तिरसि स्वर्ग्यसि इषि सौदोर्जि सौद भगे सौद द्रविणे
सौद सुभूते सौद पृथिव्या यज्ञिये सौद विष्णोः पृष्ठे सौदेडायाः
पदे सौद घृतवति सौद पिव्माने सौद संवत्सरे सौद
परिवत्सरे सौदेदावत्सरे सौदेदुवत्सरे सौदेद्वत्सरे सौद वत्सरे
सौदैकस्याः सौद दशसु सौद शते सौद सहस्रे सौदायुते
२० सौद नियुते सौद प्रयुते सौदार्बुदे सौद न्यर्बुदे सौद ससुत्रे
सौद मध्ये सौद पद्मे सौदाब्जे^२ सौद परार्धे सौद पिव्मानासि

१ प्रदिक्षु HA ; प्रतिदिक्षु MLTBV.

२ अब्जे (not चन्ते) MLAV, सौदाभे T ; सौदाब्जे HB.

२८० वैखानससूत्रे २६, २०-२१ (०श्रौतसूत्रे १८, २०-२१)

पिन्वमानाय त्वा पिन्वमानेभ्यस्त्वा पिन्वमाने सौदर्तमस्यूताय
वर्तभ्यस्वर्ते सौद सत्यमसि सत्याय त्वा सत्येभ्यस्त्वा सत्ये सौद
सन्धिरसि सन्धये त्वा सन्धिभ्यस्त्वा सन्धिषु सौद स॒स्त्रिडसि
स॒स्त्रिषे त्वा स॒स्त्रिड्भ्यस्त्वा स॒स्त्रिट्सु सौद संपदसि संपदे
त्वा संपद्भ्यस्त्वा संपत्सु सौदेत्येताभ्यामनुवाकाभ्यां प्रतिमन्त- ५
मृषीष्टकाः सादनप्रवादैश्च पर्याचैरयं पुरो भुव इति प्राणभृतः
पञ्चाशत उपदधात्याग्नेय्यां दशाद्यं दक्षिणेति नैर्ऋत्यां दशाद्यं
पश्चादिति वायव्यां दशायमुत्तरादित्यपरदिशायां^१ दश^१ प्राचीः
प्रतीचीश्च बाह्यां बाह्यामुपधायान्तरामन्तरामुपदधाती^२ यमुपरि
मतिरिति दशभिरुपरिष्टात्प्रदक्षिणं परिचिनोत्य॑क्ष्णयोपदधाती- १०
त्युक्तं^३ प्राची दिशां वसन्त ऋतूनामित्युपानभृतः पञ्चाशतं^४
यथा प्राणभृतो^५ ऽन्तरामन्तरामुपधाय बाह्यां बाह्यामुपदधाति
पितरः पितामहा इत्यनुषक्तां^६ प्राणभृतश्चापानभृतश्च विषूची-
रुपदधाति^७ विषूचीर्विपर्यस्ता इत्यर्थः^८ ॥ २० ॥

आयुषः प्राण॑ संतन्वित्यनुवाकेन दिक्षु चिभिस्त्रिभिस्त्रिसो १५
द्वादश संयत उपदधाति^१ पृथिव्यसि जन्मना वशा साग्निं गर्भ-
मधत्याः सा मया संभवान्तरिक्षमसि जन्मना सा वायुं गर्भ-
मधत्याः सा मया संभव द्यौरसि जन्मना वशा सादित्यं गर्भ-
मधत्याः सा मया संभवर्गसि जन्मना वशा सा यज्ञं गर्भमधत्याः
सा मया संभव विडसि जन्मना वशा सा राजन्यं गर्भमधत्याः सा २०

१ अयमुत्तरात् The Mss. not इदमु० as TS. IV. 3. 2. . .

२ See TS. V. 2 10. 4-5.

३ पश्चात् MLT ; पश्चात् AHB , पश्चात् V.

४ See TS. V. 2 10. 6.

- मया संभवेत्येतेनानुवाकेन^१ पञ्च वशेष्टका^२ उपदधाति^३ । पृथिवीं
 वशामावास्या गर्भो वनस्पतयो जराय्वग्निर्वत्सो ऽग्निहोत्रं पीयूषो
 ऽन्तरिक्षं वशा धाता गर्भो रुद्रो जरायु वायुर्वत्सो घर्मः पीयूषो
 द्यौर्वशा स्तनयिन्गर्भो नक्षत्राणि जरायु सूर्यो वत्सो वृष्टिः
 ५ पीयूष ऋग्वशा बृहद्रथन्तरे गर्भः प्रेषनिविदो जरायु यज्ञो
 वत्सो दक्षिणाः पीयूषो विद्धशा राजन्यो गर्भः पशवो जरायु
 राजा वत्सो बलिः पीयूष इत्यनुवाकेन वाच कुम्भीपूरणसादन-
 प्रत्यसनाभिमन्त्रणान्येके समामनन्ति^४ । या देव्यसीष्टक आयुर्दा
 उपशीवरी सा मामुपशेव्य जायेव पतिमिददा या देव्यसीष्टके
 १० प्राणदा अपानदा व्यानदाश्चतुर्दा ओत्रदा वाग्दा आत्मदाः
 पृथिविदा अन्तरिक्षदा द्यौर्दा स्वर्दा कुमारीदाः प्रफर्विदा
 युवतिदा प्रथमौपशदा^५ उपशीवरी सा मामुपशेव्य जायेव
 पतिमिददेत्येतेनानुवाकेनोपशीवरीः षोडशोपदधाति चतुर्दश
 वाच वा कुम्भेष्टका उपदधाति^६ । चित्ते अग्ने शिरस्तन्मे अग्ने
 १५ शिरः पञ्चदशौ ते अग्ने बाह्व तौ मे अग्ने बाह्व सप्तदशस्ते अग्ने
 आत्मा स मे अग्ने आत्मैकविंशौ ते अग्ने ऊरू तौ मे अग्ने

१ These mantras are handed down in the Mss in a very corrupt state full of dittography and blunders. I reconstructed them with the help of Maitr. Samh. II. 13. 15. Although only five are required (cp. the next foll note), there are too many of them. One of these runs श्योषधयो ऽसि जन्मना वशा सा सोमं राजान गर्भमध्वत्याः सा मया सभव ॥

२ Thus corrected (cp. Āp. XVI. 32. 4). पञ्चदशेष्टका MAB TA, पञ्चेष्टका LV

३ प्रथमौपशदा M, प्रथमौपच्छदा TV, प्रथमौपशद L, प्रथमौपचदा A, प्रथमौपच्छदा H, प्रथमौपच्छदा B.

ऊरू त्रिणवौ ते अग्ने अष्टीवन्तौ तौ मे अग्ने अष्टीवन्तौ त्रय-
स्त्रिंशस्ते अग्ने प्रतिष्ठानं तन्मे अग्ने प्रतिष्ठानमित्येतास्त्रिवृदिष्टकाः
शिरसि पञ्चयोरात्मनि पुच्छे चोपदधाति^१ त्रिवृत्ते अग्ने
शिरस्तेन माभिपाहीति संनमयन्यजमानस्तां तामुपहितामुप-
तिष्ठते^१ त्वामग्ने वृषभं चेकितानमित्यृषभं प्राञ्चमुपदधाति लोकं ५
पृण ता अस्य सूददोहस इति द्वाभ्यामवशिष्टमग्निं प्रच्छाद्य
हिरण्यं निधाय चित्तिमचित्तिमिति चित्तिक्लृप्ताभिष्टुति^१
यत्ते ऽचितं यदु चितं ते अग्ने यास्ते अग्ने समिधश्चित्ति-
मचित्तिमिति तिस्रो वयमग्ने धनवन्तः स्यामालं यज्ञायोत
दक्षिणायै । यावा वदेदभि सोमस्याऽऽशुनेन्द्रऽ शिचेमेन्द्रना १०
सुतेन ॥ रायस्योषं नो धेहि जातवेद ऊर्जो भागं मधुम-
त्सूनृतावत् । दुहाम^१ यज्ञऽ सुनवाम सोमं यज्ञेन त्वामुपशिचेम
शक्र ॥ ईशानं त्वा ऽशुश्रुमो वयं धनानां धनपते गोमदग्ने ।
अश्रावद्भूरि पुष्टं हिरण्यवदन्नमद्धेहि मद्यम् ॥ दुहां ते द्यौः
पृथिवी पयो ऽजगरस्त्वा सोदको विसर्पतु । प्रजापतिनात्मान- १५
माग्नीणे ऽरिक्तो म आत्मा ॥ यो रुद्रो अग्नौ यो अप्सु य
ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश । तस्मै रुद्राय नमो
अस्तु देवा इत्येताभिः सप्तभिः^१ स्वयंचित्तिभिरभिष्टुति^१
पुरीषमुपधास्यन् कृष्णमश्वमालभ्य पृष्टो दिवीति वैश्वानर्यर्चा
चालालात्पुरीषमुपदधाति^१ सा चितिर्भवति भवति^१ ॥ २१ ॥ २०

इत्यष्टादशः प्रश्नः ॥

१ So (not दधाम) also Hir.

२ So also Hir. although both cite *eight* verses.

यो ऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति वाङ् म आसन्नसोः प्राण इति
यथारूपं प्राणायतनानि संमृशते^१ यो अश्वन्तरग्निर्यो वृत्रे यः
पुरुषे यो अश्वनि । य आविवेश भुवनानि विश्वा तेभ्यो
अग्निभ्यो ऊतमस्वेतत् ॥ यः सोमे अन्तर्यो गोष्वन्तर्वयाऽसि य
५ आविवेश यो मृगेषु । य आविवेश दिपदो यश्चतुष्यदस्तेभ्यो
अग्निभ्यो ऊतमस्वेतत् ॥ षष्ठो दिव्यक्षान्नायेति द्वे येनेन्द्रस्य
रथऽ संभव्युर्यो वैश्वानर उत वैश्वदेवः । धौरो यः शक्रः
परिभूरदाभ्यस्तेभ्यो अग्निभ्यो ऊतमस्वेतत् ॥ यं ऊतादमग्निं यमु
काममाज्जर्यं दातारं प्रतिग्रहीतारमाहुः । यो देवानां देवतम-
१० स्तपोजास्तेभ्यो अग्निभ्यो ऊतमस्वेतदित्येताभिश्चितिं चितिमभि-
जुहोत्यग्ने भूरौणीत्याग्नेया धामच्छदा चितिमभिमृशत्युपतिष्ठते
वाग्ने देवाऽ इहावह जज्ञान इत्याग्नेया गायत्र्या प्रथमां
चितिमभिमृशेदुत्तरया त्रिष्टुभा द्वितीयासुत्तरया जगत्या
तृतीयासुत्तरयानुष्टुभा चतुर्थीसुत्तरया पङ्क्त्या पञ्चमौ^१
१५ सर्वत्राग्ने भूरौणीति धामच्छद्वितीयां^१ षडुपसदो^१ ब्रह्मं ब्रह्मे-
वैकेनोपसदन्मन्त्रेण जुहोत्यनूपसदमग्निं चिनोत्यन्वहमेकैकां चितिं
ब्रह्मसुत्तमां च^१ त्रीणि चतुस्तनानि व्रतानि भवन्ति त्रीणि
त्रिस्तनानि त्रीणि द्विस्तनान्येकमेकस्तनं^१ चतुरो ऽप्ये स्तनान्त्रत-
मुपैतीत्युक्तं^१ परोवरौयस्यवान्तरदीक्षा^१ तथा चतुर्भागव्रतं व्रता-
२० भावश्चापराह्णिकीभ्यां^१ प्रचर्य यदक्रन्दः प्रथमं जायमान इति
श्वेतमश्वं प्रदक्षिणं परिणीयेतावदेवैतदहः क्रियते^१ वसन्त्येतां
रात्रिम्^१ ॥ १ ॥

१ See TS. VI 2. 3. 5.

२ व्रताभाव० MLAHBV, व्रताभव० T.

अथोदित आदित्ये पौर्वाह्निकीभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य
 द्वितीयां चितिं चिनोति^१ । काष्णीं उपानहावुपमुञ्चते^२ यजमानो
 ऽध्वर्युश्च^३ । तथात्मन्यग्निं गृहीत्वा ध्रुवक्षितिरिति पञ्चाश्विनी-
 रूपदधाति दिव्यैकैकामेकां मध्ये^४ । सजूर्चतुभिः सजूर्विधाभि-
 रिति समानप्रभृतयः पञ्चर्तव्या आश्विन्य इष्टका भवन्ति^५ ।
 सजूर्देवैर्वयोनाधैरिति समानोदकास्ता अनूपदधाति^६ । प्राणं मे
 पाहीति पञ्च प्राणभृत चतव्या अनूपदधात्येष वै वायुर्यत्प्राण
 इत्युक्तमपस्विन्वेति^७ पञ्चापस्या अनुपरिहारं सादयति^८ । वायो-
 र्यान्यसीति द्वे संयान्यौ^९ । शुक्रश्च शुचिश्च द्वे चतव्ये समान-
 तथादेवते व्याख्याते^{१०} । ग्रैष्माष्टत् अभि कल्पमाना इत्यृतु-
 विशेषस्त्यविर्वय इति वयस्यास्तासां पञ्च दक्षिणस्यां ओष्णा-
 सुपदधाति पञ्चोत्तरस्यां^{११} । वस्तो वय इति दक्षिणं ऽस उपदधा-
 त्येकां वृष्णिवय इत्युत्तरं ऽस एव^{१२} प्रतिदधाति^{१३} । व्याघ्रो वय
 इति दक्षिणं^{१४} पक्षं^{१५} उपदधाति सिंहो वय इत्युत्तरे पुरुषो
 वय इति मध्ये^{१६} । विष्टम्भो वय इति पुरस्ताद्वयस्याः प्रतीची-
 रूपदधाति^{१७} । तस्माच्चत्वारि चक्षुषो रूपाणीत्युक्तं^{१८} । यथाब्राह्मणं
 वोपदध्यादेतदहः^{१९} । शेषः साधारण उक्तो^{२०} । वसन्त्येतां रात्रिम् ॥२॥

१ Read ०मुञ्चते

२ इत्युक्तम् see TS. V. 3. 1. 2.

३ ? उत्तरसावेव MLTV, उत्तरस्तोभ्यामसावेव H, उत्तरसेताभ्यामसावेव A;
 उत्तरसेताभ्यांसा B.

४ Thus H only (cp. Baudh. X. 38, 36. 13-14), all the other Mss are confused

५ See TS. V. 1. 3. 4.

उदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य काष्णौ उपानहौ
 कृत्वा तृतीयां चितिं चिनोतीन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वय-
 मादृष्टामभिमृश्य पूर्ववद्विश्वकर्मा ला सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठ
 इत्यविदुषा सह मध्ये ऽग्निरुपदधाति भुव इति चैतया व्याहृत्या ।
 ५ चित्तिं जुहोमीति स्वयमादृष्टायां ऊत्वा व्यनिति । ज्योतिरसि
 ज्योतिर्म यच्छेति हिरण्येष्टकामधिद्यौरन्तरिक्षमिति मण्डलेष्टका-
 मत्र रेतःसिचो विवयसो । विश्वकर्मा ला सादयत्विति विश्व-
 ज्योतिषमन्तरिक्षस्य यान्यसौति द्वे संयान्यौ । नभश्च नभस्यश्चेति
 चतस्र चतय्या द्वे द्वे समानतयादेवते व्याख्याते । राज्यसि
 १० प्राची दिगिति दिश्या दिव्येकैकामेकां मध्य । आयुर्म पाहीति
 दश^१ प्राणभृतः पुरस्तादुपदधाति ज्योतिश्मतीमुत्तमां । मा कन्द
 इति प्रभृति षट्त्रिंशतमुपदधाति द्वादश दक्षिणतः पृथिवी कन्द
 इति पश्चादग्निर्देवतेत्युत्तरतो । सूर्धासि राडिति सप्त वालखिल्याः
 पुरस्तादुपदधाति यन्वी राडिति पश्चात्प्राचीः सप्त वैखानसाः^२ ।
 १५ पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेति भूतावेष्टिमन्त्रैर्द्वादश^३ भूतेष्टका
 उपदधाति । शेषः साधारण उक्त । एतावदहः कृत्वा वसन्त्येतां
 रात्रिम् । ॥ ३ ॥

उदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य कृष्णाजिनी कृत्वा
 चतुर्थी^४ चितिं चिनोत्याशुस्तिवदग्नेर्भागो ऽसौति द्वाभ्यामनु-
 २० वाकाभ्यामन्त्रास्त्रोमीया यथाब्राह्मणमुपदधात्यन्तरिक्षमखन्त-

१ नव ML.

२ The addition of वैखानसाः is curious and striking. Nowhere are these bricks designated by this name!

३ On the designation भूतावेष्टि cp. e.g. Āp. XVIII. 15. 9.

रिचाय त्वेति द्वे संयान्यौ^१ । सहस्र सहस्रस्येति द्वे चतुर्थे
 समानतयादेवते व्याख्याते^१ । एकयास्तुवतेति सप्तदश सृष्टौ-
 रियमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदिति षोडश व्युष्टौ^१ रीयुष्ट इति
 षोडशी^१ । शेषः साधारण उक्त^१ । एतत्कृत्वोपवसत्येतां^२ रात्रि-
 मुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य कृष्णाजिनी कृत्वा पञ्चमीं^५
 चिति चिनोत्यग्ने जातान्प्रणदा नः सपत्नानित्यपसपत्ना^२ यथा-
 ब्राह्मणमुपदधाती^१ष्टकायां पुरौषमध्यूह्य पृथिव्याः पुरौषमसौति
 पुरौषवतीं मध्ये ऽग्नेरुपदधात्यैवश्चन्द्रो वरिवश्चन्द्र इति चत्वारिं-
 शतं विराजो दश दश प्रतिदिशमच्छ्रया^१ रश्मिरसि क्षयाय
 त्वा क्षयं जिवेति स्तोमभागाः सप्त सप्त प्रतिदिशमवशिष्टा मध्ये^{१०}
 राज्यसि प्राची दिग्बसवस्त इति पञ्च नाकसदो दिव्ळेकैकामेकां
 मध्ये^१ । तासु पुरौषमध्यूह्यायं पुरो हरिकेश इति पञ्चचोडा
 अश्वरसो दिव्ळेकैकामेकां मध्ये^१ । पश्चात्प्राचीमुत्तमासुपदधा-
 त्यायोस्त्वा सद्ने सादयामीति स्वयमादृष्टा व्याख्याता^१ । सुवरिति
 चैतया व्याहृत्या^१ । ऊत्तापान्य प्रोथदशो न यवस इति विकर्णी^४ ।^{१५}
 स्वयमादृष्टां च विकर्णीं^१ चोत्तमे उपदधातीत्युक्तं^५ । देवानां
 यान्यसि देवानां देवयान्यसौति द्वे संयान्यौ^१ । तपश्च तपस्य-
 शेत्यृतये समानतयादेवते व्याख्याते^१ । प्रजापतिस्त्वा सादयतु
 दिवः पृष्ठ इति विश्वज्योतिषमत्रैकां रेतःसिचं स्थविरस्य^१ ।

१ This, rather strangely, seems to refer to TS I. 4. 33. a. Nothing of this kind is found in any other source.

२ वसति, not वसन्ति, here the Mss.

३ Baudh designates them as असपत्नाः .

४ Read विकर्णी ?

५ See TS V. 3. 7. 3

सुवरसि सुवर्मे यच्छेति हिरण्येष्टकां द्यौरपराजितेति मण्ड-
लेष्टकां प्रागेव^१ स्वयमादृष्टाविकर्णैर्भ्यामुपदध्यादेतावत्कृत्वाप-
राह्निकीभ्यां प्रचर्य वसन्त्येतां रात्रिम्^१ ॥ ४ ॥

- उदित आदित्ये पौर्वाह्निकीभ्यां प्रचर्य^२ पञ्चम्याश्चितेः
५ शेषमग्निर्मूर्धेति याज्ञसेन्या चित्या क्न्दांस्वुपदध्यात्यग्निर्मूर्धेति
तिस्त्रो गायत्रीः पुरस्तादुपदधाति भुवो यज्ञस्येत्युत्तरास्त्रिष्टुभो
दक्षिणतो जनस्य गोपा अजनिष्टेति जगतीः पश्चात्त्वां चिच-
अवस्तमेत्यनुष्टुभ उत्तरत^१ एना वो अग्निमिति द्वादश विषु-
रूपाणि क्न्दांस्वुपदध्यात्येना वो अग्निमिति बृहतीर्मध्ये ऽग्ने
१० वाजस्येति तिस्र उष्णिहः पुरस्तादा ते अग्न इधौमहीति
तिस्रः पङ्क्तौर्दक्षिणतो ऽग्ने तमद्येति तिस्रो ऽचरपङ्क्तौः पश्चा-
देभिर्ना अकैरिति विकल्पार्थो ऽग्निः होतारं मन्ये दास्वन्त-
मित्यतिच्छन्दसं मध्ये ऽग्ने त्वं नो अन्तम इति द्विपदा
उत्तरत^१ एतद्वा विपरीतमन्यत्र साहस्रात्पशुकामस्य गोचितं
१५ चिनोति^१ सहस्रं पादमात्रैरिष्टकास्ता अग्ने गोभिर्न आगहौ-
त्यनुवाकेन प्रतिमन्त्रं पुनः पुनरभ्यासं प्रथमायां चित्यां
मथमायामुत्तमायां वोपदध्यादिन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा
युनज्मोति युज उपदध्यात्स्वा नामासीति सप्त कृत्तिका
गुल्मकृताः^१ पृथिव्युदपुरमन्त्रेनेत्यत्र वा तिस्रस्त्रिस्तो मण्डलेष्टका
२० विश्वज्योतिषश्च प्रथममध्यमोत्तमासु चितिव्येकैकामित्येके^१

१ Why, then, has the Sūtrakāra not described these two at their proper place ? Influence of Āp. (XVII. 4. 7) is probable.

१ पञ्च ins. MLTV.

२ एक ins. MLTBV.

रोहितेषु त्वा जीमूतेषु सादयाम्यरूपेषु त्वा कृष्णेषु त्वा नीलेषु
 त्वासितेषु त्वा जीमूतेषु सादयामीति पञ्च जीमूताः^१ पुरोवात-
 सनिरसौति पञ्च वृष्टिसनौर्दिव्हेकैकामेकां मध्ये^२ ऽनुपरिहारं
 सादयति^३ सलिलाय त्वा सणीकाय त्वेत्यष्टादित्येष्टका दिक्षु द्वे
 द्वे^४ ऋचे त्वा रुचे त्वेति पञ्च घृतेष्टका आदित्येष्टकाभिर्भ्यतिष्ठता^५ ५
 यशोदां त्वा यशसौति पञ्च यशोदा दिव्हेकैकामेकां मध्ये^६
 भूयस्कृदसौति पञ्च भूयस्कृतो^७ ऽप्सुषदसौत्यग्निरूपाणि पञ्च^८
 पृथिव्यास्त्वा सादने^९ सादयामीति द्रविणोदाः पञ्च^{१०} प्राणं मे
 पाह्वीत्यायुध्याः षडेकैकां दिक्षु द्वे द्वे मध्ये^{११} ऽत्रैकेषामुपशीव-
 र्युपधानमग्निना विश्वाषाडिति द्वाविंशतिभिन्द्रतनूः पञ्च पञ्च १०
 दिक्षु द्वे मध्ये^{१२} प्रजापतिर्मनसान्धो ऽच्छेत इति त्रयस्त्रिंशतं
 यज्ञतनूरष्टावष्टौ दिव्हेकां मध्ये^{१३} ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामीति
 द्वादश ज्योतिष्मतीर्दिक्षु तिस्रस्त्रिंशो^{१४} राष्ट्रभृतो दिक्षु^{१५} पूर्णां
 पश्चादिति दक्षिणे ऽसे पौर्णमासौमुपधाय कृत्तिका नक्षत्रमिति
 नक्षत्रेष्टकाः पुरस्तात्प्रतीचौरसंस्पृष्टाः^{१६} पूर्वां पूर्वामुपधायापरा- १५
 मपरामा विशाखाभ्यां दक्षिणादंसाद्दक्षिणेन स्वयमादृष्टां दक्षिण-
 ओष्णारभ्योत्तरेण^{१७} स्वयमादृष्टामुत्तरमंसमभ्यायातयति^{१८} पौर्ण-
 मासौमन्ततो^{१९} हिरण्यगर्भः समवर्तताय इत्यष्टौ सरितो^{२०}
 विश्वकर्मा दिशां पतिरिति पञ्च हिरण्येष्टका दिव्हेकैकामेकां
 मध्ये^{२१} प्राणाय त्वा चक्षुषे त्वेति चतस्रः स्वयमादृष्टा दिक्षूप- २०

१ अतिष्ठिता TV, अतिरिक्ता ML; AHB corrupt.

२ सादने TABV, सदने MLA Different from TS. IV. 4 7. c.

३ दक्षिणोष्णारभ्योत्तरेण MTV, दक्षिणोष्णाभ्यो L; दक्षिणां ओष्णोत्तरेण AHB.

दधात्यग्निं आयाहि वीतये ऽग्निं दूतं वृणीमहे ऽग्निनाग्निः
 समिध्यते ऽग्निर्वृत्राणि जङ्घनदग्ने स्तोमं मनामहे सिध्नमद्य
 दिविस्पृशः । देवस्य द्रविणस्यव इति पञ्चाङ्गां रूपाणि ।
 व्रतमुपदधाति प्राच्या त्वा दिशा सादयामीति पञ्चात्मेष्टका
 ५ दिक्षेकां मध्ये । संयच्च प्रचेतश्चेति पञ्च वैश्वदेवीरात्मनि द्वेयं
 मनसा ध्यायन् । कथा नश्चित्र आभुवदिति तिसृभिर्वामदेव्यं^१
 दक्षिणत आत्मनोन्द्रो दधीचो अस्थभिरित्यनुवाकेनाथर्वशिरो
 दशातिषक्ता^२ । अभि त्वा शूर नोनुम इत्येषा ईशानमिन्द्र
 तस्युषो ॥ न त्वावाऽन्यो दिव्यो न पार्थिवः । न जातो
 १० न जनिष्यते ऽश्वायन्तो मघवन्मिन्द्र वाजिनः । गव्यन्तस्त्वा
 हवामह इति रथन्तरं दक्षिणे पक्षे । ऽभ्यात्मन्नपवर्गः^३ । प्रथमा-
 मुपधाय द्वितीयामथ विशयामर्धमात्मन्यर्धे पक्षे । त्वामिद्वि
 हवामहे साता वाजस्य कारवः । त्वां वृत्रेभ्यन्द्र सत्पतिं
 नरस्त्वां काष्ठास्त्वर्तः काष्ठास्त्वर्तः ॥ स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त
 १५ धृष्णुया । मह स्तवानो अद्रिवो मह स्तवानो अद्रिवः ।
 गामश्च रथ्यमन्द्रि^४ संकिर । सचा वाजं न जिग्युष इति
 बृहदुत्तरे पक्षे । तस्य रथन्तरवत्कल्पः । ॥ ५ ॥

यज्ञा यज्ञा वो अग्नये गिरा गिरा च दक्षसे । प्र प्र
 वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शऽसिषम् । प्रियं मित्रं

१ तिष्ठभि० MLV, तद्धभि० T, चतद्धभि० AHB.

२ दशातिरिक्ता MLA, दशातिक्ता TV, दशातिपिक्ता H; दधातिपिक्ता B.

३ अभि (not चधि) the Mss.

४ रथ्य० the Mss.

न शस्त्रिषम् ॥ ऊर्जो नपातः स हिनायमस्ययुः । दाग्नेम
हव्यदातये । दाग्नेम हव्यदातये । भुवदाजेष्वविता भुवदृधः ।
उत चाता तनूनामिति यज्ञायज्ञीयं पुच्छे^१ तस्य रथंतर-
वत्कल्पस्त्वामग्ने वृषभमित्यृषभमुपधाय संवत्सरस्य प्रतिमामिति
प्राजापत्यामत्राज्यानीरेक^१ इन्द्रस्य वज्रो ऽसीति चतस्रो ५
वज्रिणौर्दिव्यश्मन इषुहस्त उपदधातौ^१ इन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चन-
स्तनूपा नः प्रतिस्यशः । यो न उपरिष्ठादघायुरभिदासत्येतः
सो ऽश्मानमृच्छत्विति मध्ये पञ्चभौमेके^१ पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय
त्वा दिवे त्वेति तिस्रो लोकेष्टका^१ अग्नये त्वा पवमानायाग्नये
त्वा पावकायाग्नये त्वा शुचय इति तिस्रः पावमानौर्च्छ^१ चा १०
त्वा कन्दसा सादयामि वषट्कारेण त्वा कन्दसा सादयामि
हिकारेण त्वा कन्दसा सादयामि प्रस्तावेन त्वा कन्दसा
सादयामि प्रतिहारेण त्वा कन्दसा सादयाम्युद्गीथेन त्वा
कन्दसा सादयामि निधनेन त्वा कन्दसा सादयामौति सप्त
कन्दसा^१ अग्ने यशस्विन्निति चतस्रो राष्ट्रभृतः पुरस्तादुपधाय १५
हिरण्येष्टकाभिर्लोकंष्टणाभिर्वा सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्निर्मूर्धति^१
गायत्रीं पुरस्ताद्भुवो यज्ञस्येति त्रिष्टुभं दक्षिणतो जनस्य गोपा
इति जगतीं पश्चात्त्वां चित्रश्रवस्तमेत्यनुष्टुभमुत्तरतो ऽग्ने तमद्येति^१
विकणौ^१ चोत्तमासुपदध्याच्छेषः साधारण उक्तो^१ ऽग्ने युक्त्वा
हि ये तव युक्त्वा हि देवहृतमानिति द्वाभ्यां संचितमग्नि- २०
मभिमृश्य वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्वित्येतैः प्रतिदिशं संचित-
मग्निमाज्येन प्रोक्षति मथ उत्तमेन प्राङ्मुखः^१ सहस्रं हिरण्य-

- शल्कानूर्ध्वं त्रिभ्यो ऽपरिमितान्वा^१ । यदि सहस्रं भवति द्वे द्वे
 शते पत्तनाडौख्योते भवतः । सहस्रस्य प्रमा असौत्यूर्ध्वस्तिष्ठ-
 न्प्रतिदिशमग्निं द्वाभ्यां शताभ्यां प्रोक्षति मध्यमाभ्यां प्राङ्मुख ।
 इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्वितीष्टका धेनूर्यजमानः
 ५ कुरुते । ऽग्निरसि वैश्वानरो ऽसौत्यैडिक्वा चित्याध्वर्युरग्निमभि-
 मृश्य दौर्धवंशे सुवं प्रगथ्याग्नं उदधे या त दधुर्युवा नामेति
 पञ्च संचिताहुतौर्जुहोति तत्वायामि ब्रह्मणा वन्दमान इति
 वारुण्यर्चा च जुहुयादुत्तरस्य पक्षस्य चरमायामिष्टकायामुपरि
 विकर्ण्यं स्वयमादृष्टायां वा वेणुदण्डाग्रतो ऽर्कपर्णे बद्धा यथा
 १० धारा निपतति तथा जर्तिलयवाग्वा गवीधुकयवाग्वा वा
 गवीधुकसक्तुभिः कुसयसर्पिषाजाक्षीरेण मृगीक्षीरेण वोदङ्
 तिष्ठन्मुखदग्ने नमस्ते रुद्र मन्यव इति प्रतिपद्य शतरुद्रीयस्य
 चतुर्थानुवाके यत्राभिजानाति नमः चतुर्थ्य इति तत्स्वाहा-
 करोति । संततधारया ततः संगृह्यौदभ्य इति प्रतिपद्य प्राङ्वा-
 १५ वृत्याय नाभिदग्ने धारयन्सप्तमानुवाके यत्राभिजानाति नमो
 वर्ध्याय चेति तत्स्वाहाकरोति । ततो दक्षिणवृत्य जानुदग्ने
 धारयन्वर्ध्याय चेति प्रतिपद्यैकादशानुवाके यत्राभिजानाति
 य एतावन्तश्च भूयाः सञ्चेति तत्स्वाहाकरोति । ततः प्रत्यङ्गावृत्य
 गुल्फदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यामित्येवमेव यजमानं
 २० वाचयति । नाभिदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये ऽन्तरिक्ष इत्येनं
 च यजमानं वाचयति । मुखदग्ने धारयन्नमो रुद्रेभ्यो ये

१ The accusative is not dependent on any verb. The sentence has been taken from Baudh. X 47, beg.

२ प्रगृह्या० MATB ; प्रवध्या० TLV, cp Baudh. X 47, end.

दिवीत्येनमेव वाचयन् तदर्कपक्षं यं द्विधात्तस्य संचरे पशूनां
 न्यसेद्यद्यु वै न द्वेष्टारवुसंचर एव न्यसेद्रौद्रं गावीधुकं चरं यो
 रुद्रो अग्राविति तस्यामेव चरमायामिष्टकायां निदध्यात् ।
 तिमृधन्वमयाचितं ब्राह्मणाय दद्याद्यन्ते रुद्र पुरो धनुरित्येतै-
 र्यथालिङ्गमुपतिष्ठते ऽनुपरिकाममुदकुम्भमादायोत्तरे ओष्णन्ते ५
 ऽध्वर्युरग्नन्तूर्जमिति त्रिः प्रदक्षिणमग्निं संततधारया परिषिञ्च-
 न्यर्थेति । निधाय कुम्भमग्नौ स्ते नुदमुं ते ऽगृच्छतु यं द्विग्न इति
 त्रिरपरिषिञ्चन्प्रतिपर्येत्यवका^१ वेतसग्राखां मण्डूकं दर्भस्तम्बं च
 दीर्घवंशे प्रयथाति । समुद्रस्य त्वावाकयाग्ने परिव्ययामसीति
 यत्पाक् स्वयमादृष्टायै भवति तत्प्रथमाभ्यां विकर्षति यदक्षिणत- १०
 स्तदुत्तराभ्यां यत्पश्चात्तत्पश्चमाष्टमाभ्यां^२ यदुत्तरतस्तदुत्तराभ्या-
 मष्टाभिर्विकर्षतीत्युक्तं^३ । विकर्षन्नेवानुगमयित्वा^४ मण्डूकस्य
 प्राणान्सर्वान्संलोभ्योत्कर उदस्यति । काष्णाजिन्युपानहौ दीर्घ-
 वंश च संक्षिद्यान्यत्र चात्वाले वोदस्यत्यथ^५ शान्तमग्निं षष्ठैरुप-
 तिष्ठते गायत्रेण पुरस्ताद्बृहद्रथंतराभ्यां पञ्चावृतुस्थायज्ञायज्ञियेन १५
 पुच्छं वारवन्तौयेन दक्षिणां ओणिं वामदेव्येनोत्तरां प्रजापते-
 र्हृदयेनापि पञ्चमनृचं गायति । पिता मातरिश्चेति संचितोक्थेन
 होतानुशंसति । यदि होता न शंसेदध्वर्युजमानो वा शंसेत्सुत-

१ त्रिः परि० all the Mss.

२ This passage is rather confused in the Mss., I have restored it with the help of Baudh. X. 48-49; अष्टमाभ्यां seems suspect.

३ See TS. V. 4. 4. 3.

४ Thus MLVT, विकर्षन्नेवाग्निसनुगमयित्वा AHB, this hardly can be right.

५ वोदस्याथ TLV; वोस्साद M; वेदस्याथ AB; देवस्यत्यथ H.

- शस्त्रयोश्च स्तुतस्य स्तुतमसि शस्त्रस्य शस्त्रमसीति स्तुतशस्त्रयो-
 वैशेषिकं च दोहं यजमानं वाचयतीष्टो यज्ञो भृगुभिरशौदा
 इति पुरो वा पश्चाद्वाच प्रवर्ग्यमुदासयति ^१ काष्णीं उपानहौ
 कृत्वा चिते त्वेति दक्षिणपादावुपमुञ्चतो ऽध्वर्युर्यजमानश्चापामिदं
 ५ नमस्ते हरसे शोचिष इति द्वाभ्यामध्वर्युरग्निमधिरोहति ^१
 पृथिवीमाक्रमिषमित्येतैर्यजमानो ^१ नृषदे वडिति पञ्चगृहीते-
 नाज्येन पञ्चभिस्तत्तरेवेदिवदग्निं स्वयमादृष्टां वा व्याघार्यं ये देवा
 देवानामिति द्वाभ्यामनुपरिहारं दध्ना मधुमिश्रेण दर्भाग्रमुष्टिना
 प्रतिदिशमवोचति ^१ कूर्मपृषन्तं कृत्वा प्राणदा अपानदा इति
 १० प्रत्यवरूह्याग्निस्त्रिमेन शोचिषेति द्वाभ्यामग्नये ऽनौकवत एका-
 माहुतिं जुहोति ^१ जुह्वां षोडशगृहीतं गृहीत्वा^१ य इमा विश्वा
 भुवनानि जुह्वन्नुषः पिता मनसा हि धीर इति नानासूक्ताभ्यां
 द्वे आहुती ^१ यं कामयेत चिरं पाप्मनो निर्मुच्येत्येकैकं तस्ये-
 त्युक्तं^२ यद्येनमुदके भौर्विन्देदुदकाञ्जलिमादाय समुद्राय वयुना-
 १५ येत्यप्सु जुहुयादेतत्सर्वत्र भवत्युदेनमुत्तरां नयेत्येकरात्रघृतोषिताः
 समिधस्त्रिष्वश्वैरुदम्बरैराधाय पशुवन्धवदग्निं प्रणयत्युदु त्वा विश्वे
 देवा इत्यृचाग्निमुद्यम्य पञ्च दिशो देवीरिति पञ्चभिराग्नीध्राद्धरति^१
 षड्भिर्हरति वा ^१ तासां द्वे परिगृह्यवती भवतो ^१ विमान एष
 उक्षा समुद्र इति द्वाभ्यामाग्नीध्रे प्रथममश्नानं^२ निदधातौ^१न्द्रं विश्वा
 २० अवौष्टधन्निति चतसृभिरा पुच्छादेत्याशुः शिशानो वृषभ इति
 दशर्चनाप्रतिरथेन ब्रह्मा दक्षिणतो ऽन्वेति मैत्रावरुणः प्रतिप्रस्थाता

१ गृहीत्वा AHV ; कृत्वा MLTB.

२ See TS. V. 4. 5. 4-5.

३ प्रथमम् is probably corrupt, cp. Baudh. X. 51 54. 2.

वा^१ धारयत्येनमग्निमत्र संचितस्याज्यप्रोक्षणमित्येके^१ प्राचीमनु
 प्रदिशमिति सहाग्निनाग्निमधिरोहति^१ नक्तोषसेति दध्नः पूर्णा-
 मोदुम्बरो^१ स्वयमादृष्टायां जुहोति^१ नक्तोषसेति पुरोऽनुवाक्यामनू-
 च्याग्ने सहस्राच्चेति याज्यया जुहोत्यूर्णावन्तं प्रथमः सौद योनि-
 मित्युच्यमाने पाशुकान्संभारान् न्युष्य सुपर्णी ऽसि गरुत्मा- ५
 नृथिव्यामिति तिसृभिरग्निं प्रतिष्ठापयति^१ प्रेद्धो अग्ने दौदिहि
 पुरो न इत्यौदुम्बरो^१ समिधमादधाति^१ विधेम ते परमे जन्मन्नग्न
 इति वैकङ्कती^१ ताऽ सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमयी^१
 चित्तिं जुहोम्यग्ने तमद्याश्वमित्याहुतौ ऊवाष्टगृहीतेन सुचं
 पूरयित्वा सप्त ते अग्न इति सप्तवत्या पूर्णाहुतिं जुहोति^१ १०
 जुह्वदिह सो ऽस्त्विति दिग्भ्यो ऽग्निं मनसा ध्यायति^१ यत्प्राग्वेदि-
 प्रोक्षात्कृत्वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति मारुतांश्च सप्त^१
 सप्तकपालान्^१ वेदं कृत्वाग्नीन्यरिस्तीर्य पाणी प्रक्षाल्य पात्राणि
 प्रयुज्य हविर्निरूप्य मारुतास्तृष्णीमुपचरिता भवन्ति^१ संप्रैषकाले
 पत्नीवर्जं संप्रेष्य ध्रुवायामेवाज्यं गृह्णाति^१ प्रोक्षणीरभिमन्त्र्या- १५
 परेणाग्निं बर्हिः स्तौत्वा ध्रुवां सुवं च सादयत्येषासददिति मन्त्रं
 संनमति^१ वेदं निधाय सामिधेनौभ्यः प्रतिपद्य न संप्रेष्यति न
 संमार्ष्टि न प्रयाजान्यजत्याज्यभागाभ्यां प्रचर्य जुह्वासुपस्तीर्य
 कृत्स्नं वैश्वानरमवदाय द्विरभिधारयति^१ त्रिः पञ्चावत्तिन^१ उच्चै-
 र्वैश्वानरस्याश्रावयत्युपांशु मारुतान्^१ मध्ये सुवर्णं^१ घर्म स्वाहा २०
 सुवर्णार्कं^१ स्वाहेति पञ्चभिः सुवाहुतौरुपजुहोति^१ मारुतैश्चरतीदृङ्

१ सप्त only in TBV.

२ मारुतान् MLTV; मारुत AHB.

३ With ए, not न, both times the Mss., सुवर्णं B only.

- चेति गणं गणमनुद्रुत्य शुक्रज्योतिश्चेति गणेन गणेन मरुता-
 न्सर्वज्जतान्^१ पुरोडाशान्जुहोति^१ धुनिश्चेति मध्ये ऽरण्येऽनु-
 वाक्येन^२ जुहोति^१ स्वतवाऽश्च प्रघासौ च सांतपनश्च गृहमेधौ
 च क्रीडौ च साकौ चोर्जिषौ चेति षष्ठो ग्राम्यो गण आन्नातो^१
- ५ मितासश्च संमितासश्च न ऊतय इति सर्वचानुषजत्युत्तममनु-
 द्रुत्य पूर्वेण सप्तमं पुरोडाशं जुहोत्यौदुम्बरौ^१ सुचं व्यायाममाचौ^१
 मध्ये बिलान्ततो ऽयतः प्रसेचनां^२ दक्षिणत उदञ्चं पश्चाद्वा प्राञ्चं
 प्रसेचनमन्वायातयति^१ तस्य बिले घृतस्य संततां धारां करो-
 त्यग्नाविष्णुं सजोषसेति संततां वसोर्धारां जुहोत्या मन्त्र-
- १० समापनादसोर्मे धारासदिति वा एषा ह्ययत इत्युक्तं^३ यदाज्य-
 मुच्छिद्यते तस्मिन्ब्रीह्यौदनं पक्त्वा चतुरो ब्राह्मणान्प्राशयेत्तेभ्य-
 श्वतस्रो धेनूर्दद्यात्^१ सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्याः पृथग्द्रवौकृता
 औदुम्बरेण सुवेण वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्ने वाजो नः सप्त
 प्रदिशश्चतस्र इति चतुर्दश वाजप्रसवनीयानि तत्र ग्राम्या यवागू-
- १५ राज्यसंयुता ऊलारण्या जुहोति^१ ऊत्वा ऊत्वा पात्वां प्ररेकं
 • परिग्निनष्टि^१ दक्षिणं प्रत्यपिपक्षमौदुम्बरीमासन्दौ^१ प्रतिष्ठाप्य
 तस्यां कृष्णाजिनं प्राचीनधीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति^१ तस्मि-
 न्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्याग्निमन्वारब्धं सुवर्णरजताभ्यां रुक्माभ्या-
 मुपर्यधश्च ऊत्वा सर्वौषधेन पुरस्तात्प्रत्यङ् तिष्ठन्प्ररेकैरभिषिञ्चति^१
- २० शीर्षतो ऽभिषिञ्चत्या मुखादन्ववस्त्रावयति^१ व्याघ्रचर्मणि राजान्यं

^१ So my correction सर्वता MTV, सर्वतान् LA, सयतान् H;
 B corrupt

^२ Thus V, अनुवाक्येन the other Mss

^३ To this accusative a verb is missing^१

^४ See TS V. 4 8 1

बस्ताजिने वैश्वं^१ देवस्य त्वेत्यनुद्रुत्य सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रे-
 णाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीति ब्राह्मणमभिषिञ्चतीन्द्रस्येति
 राजन्त्यं बृहस्पतेरिति वैश्वं^१ न हि सुषुवाणः कंचन प्रत्यवरोहति ।
 समुत्क्रोशन्त्यभ्यषेच्ययमसावामुध्यायणो ऽमुष्य पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो
 ऽमुष्य नप्तेति^१ नक्तोषेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा ऊत्वा षड्भिः ५ -
 पर्यायैर्हताषाडिति षड्राजभृतो जुहोति^१ भुवनस्य पत इति
 रथमुखे पञ्चापि^१ समीची नामासि प्राची दिगिति दध्ना
 मधुमिश्रेण षट् सर्पाज्जतौरनुपरिचारं जुहोति^१ हेतयो नाम
 स्येति षड्गन्धर्वाज्जतौर्जुहोत्यत्र सुवर्णं घर्म स्वाहेत्यर्काज्जतौरेके^१
 यास्ते अग्ने सूर्ये रुच इति तिस्रो रुचो^१ वेद्यास्तरणादि सौमिकं १०
 कर्म^१ यत्प्राग्धिष्णियनिवपनात्तत्त्वत्वा ममाग्ने वर्च इत्यनु-
 वाकेन प्रतिमन्त्रमिष्टकाभिर्धिष्णियांश्चिनोत्यग्निनवमा^१ आग्नी-
 ध्रीय उपदधाति^१ द्वादश होतुर्धिष्णिय एकादश ब्राह्मणा-
 च्छंसिनो ऽष्टावष्टावन्धेषु धिष्णियेषूपदधाति षण्मार्जालीये^१
 चतुरश्राः परिमण्डला वा धिष्णियास्तेषां यावत्य दष्टकास्तावतौः १५
 शर्कराः परिश्रिताः^१ सर्वत्रैकैकया च लोकं प्रणयेत्येके^१ ऽष्टौ
 शमित्रे^१ ऽव ते हेड उदुत्तमं तत्त्वा यामीति तिस्रो ऽवभृथे^१ तासु
 प्रचरन्ति^१ खण्डाः कृष्णाश्चोत्करे न्यस्या यूपसंमानात्तत्त्वैक-
 यूपमेकादश वा यूपान्संमिनोत्येकयूपे वैकादशिनानुपाकरो-
 त्यग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमन्वष्टौ देवसुवां हवींषि निर्वपति^१ २०
 समानं तु स्विष्टकृदिडं^१ वसतीवरीः परिहृत्येडान्तः पुरोडाशः
 पन्नौसंयाजान्तः पशुः^१ संप्रेष्येतावत्त्वत्वा रात्रिं वसन्ति^१ ॥ ६ ॥

१ Thus MLTV; HAB are hopelessly corrupt.

२ Emended, °नोत्यनवमा TV, °नोत्यनवमा ML; B incomplete.

महारात्रे पुरस्तात्प्रातरनुवाकादग्निं युनज्मौति तिसृभि-
 रग्नियोगं कुर्वन्संचितमग्निमभिमृशति । पशुकाल आग्नेयं सवनीयं
 पशुमुपाकृत्यैकादग्निनान्वा कुर्यात् । दक्षिणाकाले हिरण्यपात्रं
 मधोः पूर्णं शतमानस्य कृतं चित्रं देवानामित्यवेक्ष्याश्वेनावघ्राय
 ५ ब्रह्मणे ददाति । यज्ञायज्ञीयस्य स्तोत्र एकयाप्रस्तुतं भवत्यथ
 नमस्ते असु मा मा हिःसौर्विश्वेति दाभ्यामग्निमभिमृशति ।
 धाता रातिरिति नव समिष्टयजूंषि कृत्वेष्टो यज्ञो भृगुभिरिति
 द्वे समिष्टयजुषौ जुहोत्यनूबन्धावपान्तं कृत्वेमः स्तनमूर्जस्वन्तं
 धयापामित्याज्यस्य पूर्णं सुचं जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको ।
 १० ऊते सक्तुहोमे यदाकृतात्मसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा संभृतं
 चक्षुषो वेति दशाकृतीर्जुहोति । प्रत्यवरुह्य पुनर्मनः पुनरायुर्म
 आगादित्युपतिष्ठते । ये ऽग्नयः पुरीषा इति प्रयास्यन्नाग्निभिरग्निं
 यजमान उपतिष्ठते ॥ ७ ॥

अन्येषामग्निं दृष्ट्वोप त्वाग्ने दिवे दिव इति तिसृभिरुप-
 १५ तिष्ठते । ऽग्निं चित्वा सौत्रामण्या यजेत मैत्रावरुण्या वामिह-
 याग्निं चित्वैतस्मिन्संवत्सरे न पक्षिणो ऽश्लीयान्न कांचन प्रत्यवरोहे-
 द्यावज्जीवं च मस्तिष्कस्य नाश्लीयान्न च वर्षति धावेद्यदि
 धावेदुपावर्तेत । नाग्निं चित्वा रामासुपेयान्न द्वितीयं चित्वा-
 न्यस्य स्त्रियमुपेयान्न तृतीयं चित्वा कांचन । भार्या वोपेयादग्निं
 २० चित्वैतस्मिन्संवत्सरे यो नर्धुयात्स पुनश्चितिं चिनुते । स्ववर्णार्थे
 समृद्ध्यर्थं संतानार्थं^१ च पुनश्चितिं चिनुते चिनुते ॥ ८ ॥

इत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

नित्यकर्मभिः श्रेयः स्यात् श्रौतैः स्मार्तैश्च^१ । येषामनाहार
इहोपादलभो^२ ऽमुच च प्रत्यवायस्तानि नित्यान्यध्ययनमग्न्या-
धेयं^३ तयोर्गुप्तिरग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासावग्निष्टोमः प्रजन^४ इति ।
अतद्रथ्यावेदने प्रतिनिधिर्मात्रावेदने तदेव द्रव्यं होतव्यं^५ । देवताग्नि-
शब्दक्रियाणां देशकालयोर्न प्रतिनिधिर्विध्यपराधे प्रायश्चित्तं ५ -
दोषनिघातार्थं^६ विधीयते । ऽनाज्ञाते विशेषे^७ ध्यानं^८ नारायणस्य
तज्जपेज्याहोमाश्च हननार्था इत्येकस्मिन्दोषे श्रुतानि प्राय-
श्चित्तानि समुच्चीयन्ते । ॥ १ ॥

गार्हपत्य उदाते ऽवज्ञाणेभ्यो मन्येदलाभे भस्मनारणी
संसृश्य मथित्वा पूर्ववत्पूर्णां सुवाङ्मतिं जुहोति । सर्वत्र व्रतो- १०
पायनीयं जपेदाहिताग्नेः प्रयाणे तुभ्यं ता अङ्गिरस्तमेति
ज्ज्वा पृथगरणी प्रत्यग्न्ययं ते योनिरिति प्रतितपेद्यद्यात्मनि
या ते अग्ने यज्ञिया तनूरिति पाणी प्रतप्यापान्यादुचिते^९ स्थले
ऽवसाय लौकिके ऽग्नौ प्राण्यादपि वारण्योः प्राण्य मन्येत्तत्रेष्टिं
समाप्येतावाक्कम्याप्रासादपचायन्तमाहवनीयं^{१०} परिवाजपति- १५

१ Thus B, श्रौते स्मार्तैश्च ATV ; श्रौते स्मार्ते च H, श्रौतस्मार्तैश्च ML.

२ येषामनाहारण जहोपादलभो TV, येषामाहारणसहोपादलभो M; येषा-
माहारणनहेपाद० L, येषामाहारण इहोपादलभो H, येषामनाहारण इहोपा-
दलभो A

३ १ नित्यान्यध्ययनमग्न्या० MLT, नित्याध्ययनमग्न्या० AB, नित्याध्ययनमग्न्या०
V, ०नित्याध्ययनमग्न्या० H

४ प्रजन MBAH, प्रजनन TLV.

५ Thus ०निघात० (not ०निघात०) the Mss.

६ विशेषध्यान AHL; विशेषे ध्या० TVB, विशेष ध्या० M.

७ प्रतप्या० TLV, प्रतितप्या० MAHB.

८ Thus H, समाप्येतावाक्कम्याप्र(or प्रासा०) MLTV (in H there
is a great lacuna), समाप्येतावाक्काद्यप्रसा० B. The text as handed
down is difficult to understand. Cp Ap. IX 1. 17

रिति प्रदक्षिणं कृत्वेदं त एकं पर उ त इत्याहवज्जीय^१
 संभरेद्यनवकाशः प्रदक्षिणस्येदं त एकमित्येव संभरेद्यदि
 परस्तरामपत्तायेदेद्युत्करपुरीषादिभिः^२ सहानुप्रयायावस्तेत्तच्छेष्टिं
 समाप्याग्नये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्ने नया
 ५ देवानामिति याज्यानुवाक्ये । यद्वाहिष्ठमग्ने त्वं पारयेति
 स्विष्टकृतो । ऽनद्वान्दक्षिणापरेद्युर्गृहे पुनरवस्येद्यद्याहिताग्नेरन्यो
 ऽग्निषु यजेतोभयोर्यजमानयोराम्नावैष्णवी पाथिकृतौ^३ वा दर्शं
 पूर्णमासं वाश्रौयादन्यो^४ ऽग्निर्वाग्नीन्ववेयात्सैवेष्टिर्यस्य^५ हविषे
 वत्सा अपाकृता धयौरन्वीतान्यां^६ दुह्यात् । ॥ २ ॥

१० यदि कतिपये^७ धयेयुर्धीतां^८ न^९ दुह्यादितरा दुग्धेष्टिं
 संस्थाप्य धीतानां वत्सानपाकृत्य श्वो भूते सान्नाय्येन यजेत ।
 यस्य सायं दुग्धं हविरार्तिमार्कृतौन्द्राय ब्रौह्मीन्निरूप्योपवसेदिति
 ब्राह्मणव्याख्यातं^९ । पुरोडाशं प्रातर्दोहेन समवदाय प्रचरेदेव-
 मार्तस्य प्रातर्दोहस्यापि वा प्रातर्दोहं द्वैधं कृत्वान्यतरदातय
 १५ सायं दोहीकृत्य प्रातर्दोहेन समवदाय प्रचरेदुभयोरार्तयोरेन्द्र

१ ०नीये MLTBV, ०नीयस्, A read probably ०नीय

२ ०पुरुषादिभि MLTV, ०पुरुषैः A. B corrupt

३ पाथिकृति TV, पथिकृति ML, पथिकृतौ AB.

४ ? वाग्नियोदन्यो L, वादग्नियोदन्यो TV; वाग्नियोदन्यो M, वादग्नियोदन्यो

AB.

५ त्रिर्वा० all instead of त्रिर्वा, only B निर्वा०.

६ धितान्या TV, तितान्वा ML, दितान्वा A.

७ ०पये M; ०पया AB ०पयो TLV.

८ धीतान्न or धितान्न the Mss.

९ See TBr. III 7. 1. 6

आग्नेयो वा^१ पञ्चशरावः स्यादुत्तरस्मै हविषे वत्सानपा-
 कृत्योपवसेदेवमन्यत्रातो^२ ऽन्यानि हवींषि चेदार्तान्याज्ये^३ हवि-
 देवताः प्रतिसंख्यायेद्वैतामिष्टिमनुनिर्वपेद्यस्य^४ व्रत्ये ऽहन्यत्य-
 नालम्भुका स्यात्तामपरुध्य यजेतापरेण वेदिमुदगं योत्रं
 निदधाति^५ तन्मन्त्रं यजमानस्त्युचो वा व्यवेते^६ । व्यहे ऽमो
 ऽहमस्मीत्येनामुपकृत्यते^७ पूर्णो यज्ञो भवत्येवमप्रक्रान्ते हविषि
 यज्ञेष्टिप्रारम्भे प्रथमेनास्य पत्यनालम्भुका स्यात्तामपरुध्य यजे-
 तेति तस्मा एतामिष्टि निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रमेककपालं
 सौर्यं चरुमित्युक्तं^८ । स प्रत्नवन्निकायेन्द्रं वो विश्वतस्परौन्द्रं
 नरस्त्वं नः सोम या ते धामानीति याज्यानुवाक्या^९ दुष्ट- १०
 हविषेष्टा^{१०} चैषा विभ्रष्टेष्टिः^{११} ॥ ३ ॥

अग्न्याधेये यद्यनालम्भुका प्राग्दक्षिणायास्तदा^{१२} धीतकाला-
 न्तरे^{१३} पश्चादपरुध्य यजेत प्रारब्धायामारम्भणीयायां सा
 पौर्णमास्यन्ता आहुते^{१४} ऽग्निहोत्रे प्रारब्धे ऽप्यवरुध्य होतव्यः^{१५}

१ Thus A, ०रैन्द्राग्नयोर्वा TMLV, ०द्रादाग्नयो वा B.

२ ०न्यत्रातो MLTV, ०न्यतरातो A, ०न्यतरात्रातो B.

३ Thus the Mss, read आज्येन, cp Āp. IX 15 14, Baudh. Śrs XXVII. 13 340 7 and Kāty Śrs XXV. 4. 14

४ Thus the Mss.

५ इत्युक्तम्, where ?

६ Thus my conjecture, दुष्टहविषेष्टा the Mss

७ तदा TAV, तथा ML, तद् B.

८ कालान्तरे om AB

९ Thus MLTV; ०मास्यान्ताहृत्यग्निं A, ०मास्यान्ताहृत्यग्निं B.

१० होतव्यः A, होतव्य MLTBV.

सोमाधाने सोमकल्ये^१ कृते चानालम्भुका हविर्नाविचेतातीते
व्यहे तां पूर्ववदुपकृत्यते^२ दुग्धे व्रते तदहः समाधैतान्यतीते^३
व्यहे व्याख्यातं^४ तथा प्रवर्ग्ये तथोपवसथे यावत्सौत्यमहः समाधत्ते
तस्मिन्नहनि मार्जालीये परिश्रिते वसेद्भुविष्यव्रता स्याद्यदि
५ सूतिका दशाहे ऽतीते तदुपकृत्यते^५ ऽनालम्भुकयाग्नयः स्पृष्टा^६
नश्येयुः^७ पुनरादधौत^८ यद्येकं स्पृष्टेत्तं मथित्वायतने निधाय
पवमानहवींषि निर्वपेत्^९ ॥ ४ ॥

सान्नाय्ये घर्मे वा यदि दोग्धारं प्रतिबध्नीयादुपादोर्हयि-
त्वैतदन्यैः^{१०} प्रभाय्य प्रचरेद्विध्यन्दमानं सान्नाय्यमग्निहोत्रं वोदङ्
१० परेत्य प्रजापते न त्वदिति प्राजापत्ययर्चा पलाशपर्णेन वल्मीके
ऽवनयेद्भूरित्युपतिष्ठेत्^{११} यत्कौटावपन्नं मही द्यौः पृथिवी च न
इति द्यावापृथिव्ययर्चान्तःपरिधिं निनौय भूरित्युपतिष्ठेत्^{१२}
सान्नाय्ये पुनरिज्याग्निहोत्रे^{१३} पुनर्होमो^{१४} यद्यभिवृष्टमग्निहोत्रं
मित्रो जनान् कल्पयतीति मैत्र्यर्चा तद्भुत्वान्यां दुग्ध्वा पुन-
१५ र्होतयं^{१५} यत्पूर्वस्थामाहुत्यां ऊतायामुत्तराहुतिः स्कन्देद्यद्वा
• पूर्वामुत्तरयाभिजुहुयाद्यत्र वेत्य वनस्पत इति वानस्पत्ययर्चा
समिधमाधाय तृष्णीमेव पुनर्जुहुयाद्यद्युत्तराहुतावहुताया-
माहवनीय उदायेदनन्तरे शकले हिरण्यं निधायाम्निदरौ
दारावग्निः स्वाहेति हिरण्यमभिजुहुयात्^{१६} ॥ ५ ॥

१ सोमक० L, सोमक० MAHTBV

२ ०न्यदतीते AMLTV, ०न्यतीचे H, missing in B.

३ Thus V, स्पृष्टा all the other Mss.

४ उपार्दो० all the Mss., उपार्दोदाहवि of B seems to point to the same Read उपार्दो० ?

५ Thus emended; पुनरित्याग्नि० MLTV; पुनरित्येत्याग्नि० A;
पुनरित्येत्याग्नि० H; पुनरित्येत्याग्नि० B.

यदि पुरा प्रयाजेभ्यो बहिः परिधिदेशे प्रागाहवनीया-
दङ्गारः^१ स्कन्देत्तदाध्वर्यवे च यजमानाय चाकः स्यादित्युक्तं ।
मा तमो मा यज्ञस्तमदित्यनुद्रुत्याध्वर्यु मा हिः सौर्यजमानं
मा हिः सौरिति सुववुध्नेन तमङ्गारमभिनिदध्यात्तथानुद्रुत्य
दक्षिणतो ब्रह्माणं मा हिः सौर्यजमानं मा हिः सौरिति । ५
पश्चाद्धोतारं मा हिः सौः पत्नीं मा हिः सौर्यजमानं मा
हिः सौरित्याग्नीध्रं मा हिः सौर्यजमानस्य पशून्मा हिः सौ-
रित्युत्तरतः । सहस्रशृङ्गो वृषभो जातवेदा इत्याहवनीये
ऽङ्गारमनुप्रहरेत् । ६ ॥

द्वमं जीवेभ्यः परिधिं दधामीति प्रहृतं सुवेणाभिजुञ्ज्या- १०
द्यस्य समारूढो ऽग्निरनुगतो वा मथ्यमानो न जायेत संनिष्ठे
होमकाले ऽग्निं नरो दौधितिभिररणोरित्यरणौ अभिमन्त्य
लौकिकमग्निमायतने निधाय होतव्यं । यद्यन्यमग्निं न विन्देता-
जायां होतव्यमित्यादिब्राह्मणोक्तानि^२ सांवत्सरिकाणि तत्तद्धोम-
व्रतानि चाग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्त्वमग्ने १५
व्रतपा असि यदो वयं प्रमिनामेति याज्यानुवाक्ये । समाधैव-
मिष्टिं तत्तद्रतानि विसृजेद्यस्याहिताग्नेः संग्रामे संयत्ते
गृहदाहे वा येषां पूर्वापरा अन्वञ्चः प्रमोथेरन्नग्नये क्षामवते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदक्रन्ददग्निस्त्रे वसूनीति याज्यानु-
वाक्ये । ७ ॥

१ प्रागाहवनीयाङ्गारः the Mss

२ See TBr III 7 2 5.

३ See TBr. III 7 3. 1-5.

यस्याग्नयो ऽग्निभिरन्यैः संसृज्यन्ते मिथो वाग्नये विविचये
ऽष्टाकपालं^१ वि ते विष्वग्वातजूतासस्वामग्ने मानुषीरौडत
इति याज्यानुवाक्ये^२ मिथश्चेद्विष्टचये^३ ऽग्नय इत्येकेषामग्निना
विष्टचा वयं गौर्भिः स्तोमं मनामहे । स नो रास्व सहस्रिनः ॥

- ५ कविरग्निः समिध्यते विप्रो यज्ञस्य साधनः । विष्टञ्चन् रास्व
नो वस्विति याज्यानुवाक्ये^४ यदि गार्हपत्य आहवनीयेन
दक्षिणाग्निना वा संसृष्टो^५ ऽग्नये वीतय इत्येकेषामग्ने आयाहि
यो अग्निमिति याज्यानुवाक्ये^६ यदि प्रदाव्येन गृहदाहवक्त्रिना
वा श्मशानवक्त्रिना वा गार्हपत्यः संसृष्टो^७ ऽग्नये शुचये^८ यदि
१० सर्वैः सर्वे विविचये निरूप्य शुचये निर्वपति^९ ॥ ८ ॥

- ततो ब्रातभृतीं तृतीयामभुमतीं चतुर्थीमन्ततः चामवतीमिष्टिं
निर्वपेत्^१ संसृष्टानग्नीनृथगर्णीषु समारोप्य मथित्वायतनेषु
निधायैता दृष्टय आचार्याः पूर्णाहुतयः सुवाहुतयो वा^२ पूर्वाः
पूर्वा वरीयस्यः^३ पुनराधेय इत्येके^४ गर्भः स्वन्तमगदमकरिति
१५ स्वन्तीमग्निहोत्रस्थालीमभिमन्त्र्य विधुं दद्राणमिति संधानैः
संधादसमर्था चेदपु क्षिपेदन्त्यामाहृत्य दुह्यादग्निहोत्रौ यद्युप-
सृष्टा निषीदेयस्त्राङ्गीषा निषीदसौति तामभिमन्त्र्योदस्यादेव्य-
दितिरित्युपस्थाप्य दुग्ध्वा सह दुग्धेन दर्भस्तम्बमालुप्य ग्रासये-
द्यदि लोहितं दुहीत तदा व्युत्क्रामतेति संग्रह्य दक्षिणे ऽग्नौ

१ Thus (not विष्टचे) the Mss.

२ संसृष्टे अ० MLTV ; सदृष्टे अ० AB

३ The verses are confused in the Mss. ; see Art. Br VII.

5. 2.

४ Thus HB, ०सृष्टाग्न० MLA, only TV संसृष्टोऽग्न०.

परिश्रित्यात्र^१ अपयित्वा तस्मिन्वाहृतौभिर्जुहुयाद्यमनभ्यागमि-
थ्यन्मन्येत तस्मै ब्राह्मणाय तां दद्याद्यदद्य दुग्धं पृथिवीमसक्तोत
दुह्यमानं स्कन्नमभिमन्व्य समुद्रं वः प्रहिणोमीत्यङ्गिरूपसृज्य^२
तदेव दुग्धं यादृक् कौदृक् च होतव्यमन्यया वाभिदुह्य
होतव्यमन्यां वा दुग्ध्वा पुनर्जुहुयादपि वाग्निहोत्रैमेव दुग्ध्वा ५
होतव्यम्^३ ॥ ६ ॥

आ होतोर्यजमानः सायं प्रातर्नाश्रीयादेवं रौद्रं गवीत्यनु-
वाकोक्तावस्यहविस्कन्ने^४ सर्वास्वग्निहोत्रे^५ हविरार्तिषु तमतन्वाग्निं^६
जुहुयादित्यपरं^७ । यदि दुह्यमाना, स्थाली भिद्येतान्यां
स्थालीमाहृत्य दुह्याद्यदि सक्तदुह्नोतं स्कन्देदस्कान्योः पृथिवी- १०
मिति स्कन्नमभिमन्व्योन्नम्य पृथिवीमित्यङ्गिरूपनिनीयानाज्ञातं
जपित्वा भूर्भुवः सुवः स्वाहेति तथा सर्वप्रायश्चित्तं ऊलानशनं^८
च तदेव यादृक् कौदृक् च होतव्यमन्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्य-
मन्यया वाभिदोह्यं^९ द्विस्तिर्वा स्कन्दने न तदाद्रियेत^१ यद्यु
वै चतुर्थमुन्नोतं स्कन्देत्स्थाल्यां शेषमवनौय चतुरभ्युन्नौय १५
होतव्यमन्यया वाभिदोह्यम्^{१०} ॥ १० ॥

१ परिवीत्यत्र ML, परिवित्यत्रि TV, H and A om परिश्रित्य and
read तच्छपयित्वा, B useless

२ उपसृश्य the Mss

३ १ Thus TAHB, ० वास्यहविरन्यै ML

४ सर्वास्व० HB, सर्वेस्व० MLTAV

५ २ तमतन्वाग्नि ML, तमतस्वग्नि TABV, ० तमतत्यस्वग्नि H.

६ ऊला om. LTV, ऊलाशन B.

७ Thus AH, अन्यया वा स्थाल्याम् ML; वाभिदुह्यात् T, वाभिदुह्य V.

यद्युद्गतस्य स्कन्देद्यत्ततो ऊत्वा पुनरेयात्मुचं^१ तन्निषद्य
 पुनर्गृह्णीयात्तदेव यादृक् कौदृक् चेति व्याख्यातमव ते हेड
 इत्यनूच्योदुत्तमं वरुण पाशमस्मदिति वारुण्यर्चाज्जेन जुहुयाद्यदि
 प्राचीनं द्वियमाणं स्कन्देत्प्रजापतेर्विश्वभृति तन्वं ऊतमसि
 ५ स्वाहेत्यभिमन्त्र्य पूर्ववदनूच्य जुहुयादथाऊतिमात्रादन्यत्स्कन्वं
 विप्रुड्वे^२ सा^३ न स्कन्वं^४ न प्रायश्चित्तमोत्तरस्माद्धोमकाला-
 न्नाश्रीयात्पुनर्होमं च कुर्याद्यस्याग्निहोत्रमधिश्रियमाणं शिरि-
 शिरा^५ भवति समोषासुमिति देष्टारमुदाहरेद्यस्याग्निहोत्रे
 ऽधिश्रिते आदयो ऽन्तराग्नौ धावेयुर्गार्हपत्याङ्गस्मादायेदं विष्णु-
 १० विचक्रम इति वैष्णव्यर्चाहवनीयाङ्गंसयन्नुद्ग्वेत्तया भस्मना शुनः
 पदमपि वपति^६ गोमयीरपो ऽन्वतिषिच्य गोभिराक्रमयेदित्येके^७
 यद्यनभिश्चिते मनो ज्योतिरिति मनस्वतीं जुहुयात्^८ ॥ ११ ॥
 दक्षिणाग्निमनाहृतं सूर्यो ऽभिनिम्रोचेद्यथायोन्याहृत्यैतं
 प्रविशानौत्यायतने प्रतिष्ठापयेदेष आधीयत इत्यनुगतस्याधान-
 १५ कच्यो^९ यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्यो ऽभिनिम्रोचति दर्भेण हिरण्यं
 प्रबध्य पुरस्ताद्धरेद्राह्मणो बद्धविदार्षेयो^{१०} ऽथाग्निं समिधमुप-
 गृह्याग्निहोत्रं^{११} सूर्याग्न्योर्हिरण्यं प्रतिनिधिरिति विज्ञाय
 हिरण्ये ऽग्निं प्रतिष्ठापयेत्पयसैवाग्निहोत्रं जुहोत्यग्निहोत्रमुपसाद्या

१ Thus emended in acc. with TBr I. 4. 3. 5 All the Mss. are corrupt here.

२ Thus emended in acc. with Āp. IX. 6. 8, the Mss are corrupt here

३ शिरिशिरान् A, शिसुशिरा MLTV, शरिशिराद् H; शरिशिरान् B

४ उपगृह्य THAV, उपसगृह्य ML.

तमितोरप्राणन्नासीत्^१ भूर्भुवः सुवरित्युपतिष्ठते^१ वरं दत्त्वा
पुनः समन्य ऊत्वा नक्तमाहवनीयं धारयन्वारुणं चरुं सूर्यो
अभ्युदेति^२ दर्भेण हिरण्यं प्रवध्य पुरस्ताद्धरेत्^१ ॥ १२ ॥

अथ चतुर्गृहीतमाज्यं^१ पूर्ववदग्निमादायाग्निहोत्रमुद्धरेदुषाः
केतुना जुषतां यज्ञमिति प्रत्यङ्घ्रिषद्याज्येन जुहुयादग्निहोत्र-^५
सुपसाद्या तमितोरासीत्^१ पुनः समन्य जुहोतीति व्याख्यात^३-
मग्निहोत्रमग्निमनुगमयित्वान्वग्निरूपमग्रमस्यदित्यन्यं^४ प्रणीयेहैव
चेम्य एधि मा प्रहासीर्मानमुमामुधायणमित्युपस्थाय वारुण-
स्थाने मैत्रं चरुं निर्वपेद्भीमं^५ महिना दिवं प्र स मित्र
मर्तो अस्त्विति याज्यानुवाक्ये^१ ददाति वरमत्र^१ ऊत्वाहवनीय-^{१०}
मेवैतदहरिन्धानावनश्नन्तो यजमानः पत्नी च वाग्यतावासाते^१
द्वयोः पयसा सायमग्निहोत्रं जुहुयात्पूर्वमधिश्रित्योत्तरं पय
आनयति^१ वरो दक्षिणापत्कल्पे न च तदेव प्रायश्चित्तमित्येके^१
ऽस्मिन्द्वये निमित्ते मनो ज्योतिर्जुषतां त्रयस्त्रिंशत्तन्तव इति
द्वे चतुर्गृहीते जुहुयादित्यपरम् ॥ १३ ॥^{१५}

यस्य^६ होध्यामीति प्रवृत्ते ऊतमग्निहोत्रं^७ सूर्यो ऽभिनिघोचे-

१ आसीत् or आसीद् the Mss.

२ ? वारुणं चरुं सूर्याभ्युदेति TV; वारुणं च द्रुतं सूर्याभ्युदेति A, वारुणं च द्रुतं सूर्याभ्युदेति H, वारुणं च यवदेति M, the same, but at the end °वदिति, L, B incomplete.

३ व्याख्याग्निहो० the Mss.

४ In TLV this passage is left out, अन्वगमयित्वा AB, अन्वगमयित्वा M; अन्वहमयित्वा H.

५ °भीम (not °मि) the Mss

६ ? यस्यत् MLTV, यस्यर्त्तु A, यस्यर्त्तु H, यस्यन् B.

७ ऊत० or ऽऊत० ?

दभ्युदियाद्वा तदुत्साद्य पुनराधेय इत्येके । यद्यन्ते स्यादुन्नीय
 प्राडुदाद्रवेत् । उपसाद्यातमितोरासीत् । स यदा ताम्येदथ भूः
 स्वाहेति जुहुयादित्युक्तो^१ । यस्योभावग्नौ अनुगतावभिनिस्रोचे-
 दभ्युदियाद्वा यदि वारुण्योः समारूढो नश्येत्पुनराधेयमग्न्या-
 ५ धेयं वा प्रायश्चित्तं मनस्वत्या वा चतुर्गृहीतं जुहुयादित्यपर-
 मग्निहोत्रं विच्छिद्येत ब्रूहे त्यहे चतुरहे वाग्नये तन्तुमते
 ऽष्टाकपालं निर्वपेत् । ॥ १४ ॥

स्वयं कृष्णानः सुगमप्रयावं त्वं नस्तन्तुरुत सेतुरग्र इति
 याज्यानुवाक्ये । तन्तुं तन्वन्तुदुध्यस्वाग्ने त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ऽव
 १० ते हेड उदुत्तममुदयं तमसस्यर्युदु त्वं चित्रमित्युपहोमा ।
 हव्यवाहः । स्विष्टमिति संयाज्ये । संस्थितायामिष्टावतीतहोमान्^२
 जुहोति । यदि ब्रूहं न जुहोति त्यहं वात ऊर्ध्वं^३ सप्तहोतारं
 मनसानुद्रत्य सग्रहं जुहोति । मनो ज्योतिरित्येके । सर्व-
 प्रायश्चित्तमित्यपरे । चतुरात्रमह्वयमानो^४ ऽग्निलौकिको भव-
 १५ तीति ब्राह्मणं^५ । द्वादशरात्रमह्वयमानो ऽग्निलौकिको भवती-
 * त्येके । अन्यत्रापद्रुतस्य मासादिषण्मासपर्यन्तमग्निहोत्रलोपे
 तन्तुमान्यथिकद्वैश्वानर्यौ वैश्वानरो वा पथिकतेद्वा^६ सर्वा^६ वेष्टयः
 कार्या नाधानम् । ॥ १५ ॥

१ Thus the Mss. ; read इत्युक्त ?

२ ०होमान् MLTBV, ०होम AH.

३ वोर्ध्वं M ; चोर्ध्वं L, वा ऊर्ध्वं TV, वात ऊर्ध्वं AHB.

४ ०क्रियमाणो MLTAV, ०कृत्यमानो H ; क्रौयमानो B.

५ I am unable to point out this brāhmana.

६ पथिकृतो वा सर्वा HA ; पथिकृतेन सर्वा B.

नैमित्तिकाय होमायोद्धृते यस्याहवनीये ऽनुदाते गार्हपत्य
उदायेत्तदाहवनीयमुदायेतः प्रथममिति पूर्ववद्गार्हपत्यं मन्येत्तत
आहवनीयं प्रणयेदग्ने सप्ताडिति ^१ तमाहवनीयमुपसमिध्याग्नये
तपस्वते जनदते पावकवते ऽष्टाकपालं निर्वपेदायाहि तपसा
नो याहि तपसेति याज्यानुवाक्ये ^१ होमकाले त्वज्जते ऽग्निहोत्रे ५-
ऽनुगत आहवनीये ज्योतिष्मते तपस्वते वाष्टाकपालं निर्वपेदुदग्ने
शुचयस्तव वि ज्योतिषेति याज्यानुवाक्ये ^१ अधिश्रित्य येत्स-
न्नाग्निरनुगच्छेन्मथिवा ^१ तपस्वते निर्वपेदधिश्रित्येज्यन्ते ऽनु-
गतेनन्निरुहेत्तदा ^१ गार्हपत्ये ऽनुगते यन्तादाहृत्य समिन्द्वे ^१
प्राग्धविरासादनात् ^४ तत्तद्योनितः प्रणीय समिन्धनमित्येके ^{१०}
संधानमात्रे सर्वप्रायश्चित्तमेव ^१ यस्यानाहिताग्नेः सायंप्रातराहुते
ऽग्निहोत्रे होमकाल आहवनीयो ऽनुगच्छेदधिश्रित्याग्निहोत्रमुज्जीय
वज्रविदाहवनीयमुद्धृत्याग्निहोत्रेण सह प्राङ् द्रवेत् ^१ ॥ १६ ॥
यदस्य दयितं धनं तत्तस्मै ^५ दद्यादनुगतेष्टीनां स्थाने
मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा सोमाय स्वाहा सूर्याय १५
स्वाहाग्नये तपस्वते जनदते पाकवते स्वाहाग्नये शुचये स्वाहाग्नये

१ ^२ येत्सन्नाग्निरग(ग्रस)च्छेन्मथि० MLTV, येत्सन्नाग्निरनुगतेमथि० H;
येत्सन्नाग्निरनुगच्छेन्मथि० A, येत्सन्नाग्निरनुगच्छे० B How is to be restored ?

२ ^२ ऽगतेनन्निरुहे तदा M and the same L but ०रूपे तदा, and A
०रूपेत्तदा, ऽगतेनन्निरुहे तदा HB, ऽगतेन निरुहे तदा TV.

३ यन्तर्धाहृत्यस्मिन्ने M, यत्तर्धाहृत्यस्मिन्ने T; यन्तादाहृत्यस्मिन्ने A, यांता-
दाहृत्यस्मिन्ने H, यन्तादाहृत्यतथाहृत्यस्मिन्ने L, यतोदाहृत्यस्मिन्ने B, यतदाहृत्यस्मिन्
धे० V.

४ Thus emended by me ० प्राग्धविरासा० the Mss.

५ Thus B, त तस्मै the other Mss.

ज्योतिष्मते स्वाहाग्नये व्रतपतये स्वाहेति व्याहृतौभिरेकैकशः
समस्ताभिश्च जुहोतीत्येकेषां^१ यदि होमकाल आहवनीयो
ऽनुगच्छेत्प्राण उदानमथगादिति गार्हपत्ये जुहुयादपक्षाणानि
संनिधाय मन्येत्सर्वप्रायश्चित्तमन्यद्यदि गार्हपत्य उदानः प्राण-
५ मथगादित्याहवनीये^१ यदि दक्षिणाग्निर्यान उदानमथगादिति
गार्हपत्ये^१ यदि सर्वे ऽनुगच्छेयुर्यां दिशं प्रति वायुरावाति
मथित्वा गार्हपत्यं निधाय तां दिशं प्रत्याहवनीयमुद्धृत्य
वायवे स्वाहेत्याहुतिं जुहोत्येतत् पूर्वामाहुतिं जुहोत्येतत्पूर्वा-
हुतिस्थानीयमित्येके^१ ॥ १७ ॥

१० यदि निवाते ऽनुगच्छेयुर्मथित्वा विहृत्यापरेणाहवनीय-
मुपविश्य स्वयमग्निहोत्रं पिबेद्ध्रुविः प्रोक्षन्नाग्निमभिप्रोक्षेद्यदि
प्रोक्षेत्पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धतामिति समिधमा-
दध्याज्जुहुयादुपतिष्ठेत् वा^१ द्वादशमालादिशूद्रादिसंस्पर्शजान्युप-
घाते^१ पुनरादधौत^१ यस्याग्नावग्निमभ्युद्धरेयुस्तत्र प्रारब्धं ऊत्वा-
१५ ग्रये ऽग्निवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्निनाग्निः समिधते
त्वः ह्यग्ने अग्निनेति याज्यानुवाक्ये^१ भवतं नः समनसाविति
चोपतिष्ठते^१ ॥ १८ ॥

प्रातरहुते^१ ऽग्निहोत्र उदाते ऽपर आदीष्यानुद्धृत्यो^१
मन्येदित्येके^१ ऽग्नये ज्योतिष्मते ऽष्टाकपालं निर्वपति त्रय-
२० स्त्रिंशत्तन्तव इति च जुहोति^१ मित्रादयश्च^१ यदि कृष्णशकुनि-

१ मालादि० MLH: मलादि० ATV (meaning ?).

२ Thus V, मराहुते the other Mss., but cp TS. II. 2. 4 7.

३१० वैखानससूत्रे २०, १६-२१ (०श्रौतसूत्रे ३१, १६-२१)

ध्वंसयन्नुपर्युपर्यग्निहोत्रमधिपतेद्यदि^१ सान्नाय्ये ऽधिश्चिते हविषि
वा निरुप्ते रथपुरुषादयो ऽन्तराग्नी वीयात्प्राक् प्रधानयागा-
द्गोमयीरपो ऽन्वतिषिच्य तेनैव मार्गेण गामन्वत्यावर्तयेद्धतां^२
भूतिरिति ऊलोपस्थाय वा देवाञ्जनमग्न्यञ्ज इति^३ षड्भिर्ज्जत्वा
गार्हपत्याङ्गस्मादयेदं विष्णुर्विचक्रम इति वैष्णव्यर्चाहवनीयं^४
ध्वंसयन्नुद्वेदेतयैव भस्मना पदमपि वपति^५ ॥ १६ ॥

यस्थानो वा रथो वान्तराग्नी याति न कालमवधारय-
त्याहवनीयमुदाय्य यदग्ने पूर्वं प्रभृतं पदं^६ हि ते त्वमग्ने सप्रथा
असीति द्वाभ्यां गार्हपत्यादुद्वेदेद्य वा पाथिक्तौ^७ निर्वपेदेतामेव
स्तोत्रे शस्त्रे वा मूढ^८ एतां जने प्रसीतस्य निर्वपेत्तत्रेहार्थं आग्निषो^९
न विद्यन्ते याजमानानि चाध्वर्युर्वा कुर्यादभिवाज्य^{१०} दक्षिणत^{११}
उदास्य सकृदेव^{१२} सर्वं तूष्णीमुन्नीयाधस्तात्समिधं धारयत्युपरि
हि देवेभ्यो धारयन्ति^{१३} ॥ २० ॥

विहारस्य^{१४} दक्षिणतः^{१५} पयसाग्निहोत्रं जुहुयादा शरीर-
स्याग्निभिः संस्पर्शनात्^{१६} सर्वं तूष्णीं क्रियेत^{१७} प्राचीनावीती^{१८}
दोहयति^{१९} ये पुरोदक्षो दर्भास्तान्दक्षिणागान्कृत्वा दक्षिणार्धं^{२०}

१ जति प० or इति प० the Mss.

२ गामावर्तये० TLV; गामनुवर्तये० M, गामन्वयान्यावर्त० AH, गामयत्य-
धान्यावर्तये० B.

३ अभिवाज्य दक्षिणत H, अभिवाद्य दक्षिणत MAB; अभिवान्यवत्सायादास्य
TLV.

४ विहारस्य पयसा the Mss, but in the list of pratikas दक्षिणत is
given. After all, perhaps, no दक्षिणत is required, but the original
reading could have been अभिवान्याया पयसा etc, see preceding
note, B विहारस्य दक्षिणतसूक्ष्मी, thus omitting three lines

गार्हपत्यस्य ग्रीते भस्मन्यधिश्चित्य^१ दक्षिणतस्त्वृष्णीं प्राङ् द्रवति^१
 स उपसाद्य^२ समिधमाधाय सर्वं त्वृष्णीं जुहुयादपि वा
 सोमाय पितृमते स्वाहेति पूर्वामाहुतिं जुहुयादग्नये कव्य-
 वाहनाय स्विष्टकृते स्वाहेत्युत्तरां^१ प्राशनोक्तेचनपरिषेचनानि न
 ५ विद्यन्ते^१ ब्राह्मणेभ्यः सर्वाणि यज्ञायुधानि ददात्यस्ययानी-
 त्यपरं^१ मृन्मयान्यप्सु प्रहरेदमैव पुत्रस्य दृषत्यात्यय एवाजसे-
 स्वग्निषु जुहुयादप्रमीतं प्रमीतमिति^२ गृणुयादग्नये सुरभिमते
 ऽष्टाकपालं निर्वपेदग्निर्होता निषसादा याजीयान्साध्वी-
 मकर्द्वेवौति नो अद्येति याज्यानुवाक्ये^१ यदि पूर्वस्यामाहुत्यां
 १० ऊतायां यजमानो ध्रियेत दक्षिणतो भस्मन्युत्तरामाहुतिं
 निनयेत्^१ ॥ २१ ॥

परेयुवाऽसमिति प्रथमामाहुतिं जुहुयाद्यद्यपरपक्षे शेषा-
 ण्यहानि यावत्पूर्वपक्षं संख्याय तावन्ति पयसाग्निहोत्रं जुहुयु-
 रमावास्यायामप्याकृष्य^३ पूर्णाहुत्या याजयेयुर्यदि पूर्वपक्षे नक्तं
 १५ प्रतिकृष्य प्रातरग्निहोत्रं जुहुयुः^१ परित्स्तरणानि प्रहरेयुर्यद्युप-
 वसथे पौर्णमास्यां पैतृमेधिकमेवापराह्णे ऽधिवृत्तसूर्ये^१ यद्युप-
 वसथे ऽमावास्यायां पूर्णाहुत्यैव याजयेयुर्यदौष्टिमध्ये सर्वेभ्यो^१
 यदि विसंस्थितायामिष्ट्यां यजमानो ध्रियेत सर्वेभ्यो हविर्भ्यः

१ After अधिश्चित्य MLTV (in AHB this passage has been omit-
 ted) insert the incomprehensible words दक्षिणो मेदते पुसां रपं (or
 पुसां रभं or पुसां रचं).

२ स उपसान्य A, उसान्य MHLTBV

३ प्रमीत इति AHB; प्रमीतमिति MLTV.

४ ऽमावास्यायामप्याकृष्य TV, ऽमावास्यायामप्याकृष्य MLA, ऽमावास्यायामप्याकृष्य
 H, ऽमावास्यायामप्याकृष्य B.

समवदाय सर्वा देवता अनुद्रुत्य स्वाहाकारेणैष्ट्याग्नये विष्णवे
ऽग्नीषोमाभ्यां स्वाहेति जुहुयात्तथा चातुर्मास्यपशुबन्धसौत्रा-
मणेषु ^१ यद्याहिताग्निधियेत^१ ज्ञायेत यां दिशमभिप्रस्थितः
स्यान्तां दिशं गत्वान्निभिस्त्रिण्यो^१ कचं दहेयुरपि वाकृतिदहनं
कुर्युस्तद्वाख्यातम्. ^१ ॥ २२ ॥

५

देशान्तरगतस्य मरणात्प्रत्यासन्नस्य वा पाथिकृतीष्टिः कार्या ^१
देशान्तरे मृतस्य शरीरं तैलद्रोष्णामवधाय शकटेनाहरे-
न्निर्मन्थ्येन दग्ध्वा वा कृष्णाजिने ऽस्थीत्युपनह्याहतेन वाससा
संवेश्य दीर्घवंशे प्रबध्धानधो निदधानाः प्रयता मृन्मयपात्र-
भोजिनस्तमाहरेयुर्ग्राममर्यादायां^२ निधायाग्नीनाहत्य पात्राणि ^{१०}
तैः सह भक्षणं नीत्वा दहेयुरप्रमीतं प्रमीतमिति खजनाच्छ्रुत्वा-
कृतिदहनादि परिधानीयं कर्म कुर्युर्द्युगतागतस्ततो जातकर्माण-
नयनादिस्नानान्तं कर्म कृत्वा पूर्वमेवोपयच्छेत्तथाग्नीनाधाय
पुनः सोमेन यजेत ब्राह्मेन पशुनेति^३ विज्ञायते ^१ ॥ २३ ॥

आहवनीय आधीयमाने सूर्यश्चक्षुः स्यादुपरक्तो वा ^{१५}
शमनहोमान्त उदयं तमसस्पर्युदु त्वं चित्रमिति तिसृभि-
रुपतिष्ठेतैवं सर्वत्र वितते ^१ यद्युच्छ्रियमाणे यूपे चषाले शकुनिः
पद्येत भूमौ वा पतेद्ब्रह्म प्रतिष्ठेत्याहुतिं जुहुयाद्यद्यन्यत्र
पतेत्सर्वप्रायश्चित्तमेवानुदास्य हविःशेषाननूयाजार्थमाश्रावयेद्यदो
देवा इत्याहुतिं जुहुयाद्यदि प्रणीताः स्कन्देयुरूपदस्थेयुर्वापो ^{१०}

^१ धियेत ज्ञायेत MLTAV, मृतज्ञायो H, °हिताग्निमधियेत B.

^२ °पात्रभाजिनास्तमा° A, पात्रभाजिनस्तमा° H, °पात्रे भोजनस्तमा° M,
पात्रे भोजिनस्तमा° TV; पात्रे भोजनास्तमा° L

^३ इति om. ML

हि ष्ठा मयोभुव इति तिसृभिः पुनर्गृहीत्वा ततं म आप
इत्याहुतिं जुहुयाद्यदि हुतो ऽधस्तात्पर्यावर्तत^१ ब्रह्म प्रतिष्ठा
मनस इत्येतया प्रतिष्ठाय सुवाहुतिं जुहुयाद्भुत्वा वा प्रति-
ष्ठापयेदाश्राव्यं^२ विनात्याश्रावितं च वषट्कृतानामुक्तिहीनेष्वा-
५ आवितमत्याश्रावितमिति^३ सुवेण जुहुयात्^४ ॥ २४ ॥

भागिनीदेवतानामनावाहितानां^५ मनसावाहयेद्यदो^६ देवा
इत्याहुतिं जुहुयात्तयैव^७ पूर्णाहुतिं हुत्वा भागिनीं चावाह्य
यजेद्यजमानस्यर्विजां वा स्वप्ने रेतःस्रावः स्याद्यदि गोमायवो
ऽवादिषुरेकसृको ऽवादीदभिष्टषाः स्मः परिधिं नः कुर्विति
१० पालाशमिधुपसमाधायेमं मे वरुणेति पञ्चभिराहवनीये जुहुया-
त्प्रजापते न त्वदिति षष्ठीमिमं जीवेभ्यः परिधिमिति दक्षिणतो
ऽभ्मानं परिधिं निदधाति नैय्ययोधमिधं राजन्यस्य राष्ट्र-
मर्यादायामाश्रत्यं वैश्यस्य क्षेत्रमर्यादायां^८ यज्ञभेष आगच्छे-
द्दार्शिकेषु^९ सर्वप्रायश्चित्तेष्विष्टेभ्यः स्वाहेत्यष्टावाहुतीर्जुहुयाद्यदि^{१०}

* १ हुतोऽधस्तात्पर्यावर्तत or ०ते MLTV, स्वप्नमग्नं हुतोऽधस्तात्पर्यावर्तत H and nearly equally AB

२ ? आश्राव्य विनात्याश्रावितं च वषट्कृतानामुक्तिहीनेष्वा० TV, ०श्राव्य विना-
वाश्राव्यवतु च वषट्कृतानामुक्तिरारेष्वा० M, ०श्राव्य विना वाश्रावितु च वषट्कृतानामुक्ति-
र्हविष्वा० L, ०श्राव्यविनात्याश्रावितवषट्कृतानाम इत्युक्तानुक्तिहीने आ० H. श्राव्य-
विनात्याश्रावित वषट्कृतानामित्युक्तानुक्तिहीनेष्वा० A; आवितमत्याश्रावित वषट्कृताना-
मित्युक्तानाक्त हीने० B

३ भागिनी देवतानामनावाह्याना यद्यावहयेद्यदो HB and similarly A;
but for मनसा cp. Hir. and Āp. IX. 15. 23

४ तस्यैव the Mss

५ Thus TV, दार्शिकेषु MT, दार्शिकेषु LB; अर्शिकेषु A, H is
deficient

६ अष्टादशाहु० ML; अष्टावाहुतीं T, अष्टावाहुतिर्जु० V, अष्टावा० AHB

दुःखप्रमन्यद्वा भयं पश्येद्विहारान्तर्वहिर्वा यत इन्द्र भयामहे
स्वस्तिदा विग्रस्यतिरिति द्वाभ्यां जुहुयाज्जपेदा ^१ ॥ २५ ॥

यदि प्रवर्ग्यवत्यार्विज्यं कुर्यात्प्रवर्ग्यं वा सर्पेद्यदि वोपांश्वादि-
वाक्स्थानानां स्वराक्षरपदवृत्तभ्रंश आगच्छेदाभिर्गीर्भिरिति
जुहुयादुपतिष्ठेत वा नाज्ञाते प्रायश्चित्ते ऽनाज्ञातं पुरुषसंमित ५
इत्येताभ्यां जुहुयादनाज्ञातदोषेषु कर्मसु यत्पाकत्रा मनसेति
जुहुयाद्यदि^१ होमायोपसमिद्धेष्वग्निष्वज्जतेषु यजमानो नाश्रीया-
द्यश्रीयाद्यन्ते वयं यथा ह तदसव इत्येताभ्यामाहुतौ
जुहुयादुपतिष्ठेत वा ^१ तदश्रीयाद्वातपतीभ्यां जुहुयात्^२ ।
स्कन्ने भिन्ने चाभे विपर्यास ऊनातिरिक्ते ऽभिनिष्पन्नो ऽभ्युदितः १०
पर्याहितः परीष्टः परिवित्तः परिविन्नः परिविविदानो^३ वा
सोमवामी सोमातिपवितो भक्षान्तरितो भक्षान्तरहितो वा द्वे
मिन्दाहुतौ जुहोति मनो ज्योतिरिति वायाश्वाग्ने ऽस्यनभि-
ग्रस्यतिरिति मनस्वतौ वा जुहुयात् ^१ ॥ २६ ॥

यद्याज्यमनुत्पूतं स्कन्देदजां दद्याज्जातवेदस इति^१ दुर्गा १५
वा जुहुयाद्यद्युत्पूयमानं किन्दत्प्राणि दद्याद्यद्युत्पूतं चिचं देयं ^१
यदि सुगन्तं भूपतये स्वाहेति प्राञ्चं प्रादेशं निदध्याद्भुवनपतये
स्वाहेति दक्षिणा भूतानां पतये स्वाहेति पश्चाद्भूतये स्वाहे-
त्युत्तरतो भूर्भुवः सुवरित्यूर्ध्वं ^१ सं त्व सिञ्चामीति तत्संसिञ्चत्यभि-

१ यदि should be cancelled ! Thoughtless repetition !

२ The purport of these two sentences is not clear !

३ After परिविविदानो वा HA ins परिददान ; ML परिविविदासोदा ;
TV: परिविविदन ; cp Baudh. XXVII. 5 · 329 5 with the critical
note 2.

मन्त्रयते वा । यज्ञस्य त्वा प्रथमयाभिमया प्रतिमयोन्मया
परिगृह्णामीति तत्परिगृह्णाति । देवाञ्जनमग्न्यञ्च इत्येके ।
सर्वत्र भूपतये स्वाहेत्येतेन स्क्वमभिमन्त्रयते । यज्ञस्यैव तदार्त्या
यजमानो वसीयान्भवति भूयसीर्हि देवताः प्रीणातीति
५ विज्ञायते^१ ॥ २७ ॥

यदि कपालं भिद्येत गायत्र्या त्वेति संधायोपरि गार्हपत्ये
धार्यमाणे मनो ज्योतिरित्यभिजुहुयाद्भूमिर्भूमिमगादिति
ब्रह्माभिमन्त्रयते । ऽभिन्नो धर्मो जीरदानुरिति भिन्नमपो
ऽभ्यवहरेत् । त्रयस्त्रिंशत्तन्त्रव इत्यन्यत्संस्तृत्य कपालेष्वपि-
१० सृजति । यद्यसोमयाज्यार्विज्यं^२ कुर्वन् कृत्वापां^३ पुष्पमस्योष-
धौनामित्येतैराहवनीये^४ तिस्र आज्याहुतीर्ज्ज्वा वयः सोम
व्रते तवेति शिष्टमाज्यं भक्षयित्वा देवेभ्यः पितृभ्यः स्वाहेति
दक्षिणाग्नौ प्रतिमन्त्रं जुहोति । तं जघनेन दक्षिणाप्रागया-
न्दर्भान्संस्तीर्य दधि ददाति^५ देवास इह मादयध्वमित्येतैः
१५ प्रतिमन्त्रमनन्तरिताः पितरः सोम्याः सोमपौथादित्युपतिष्ठते^६ ।
कपालं चिकीर्षव्यचक्राकृतिं सर्वतः षडङ्गुलं स्थानं कल्पयित्वा

१ See TS. II. 6 6. 4.

२ ? यद्यसोमया० AHB, यदि सोमया० MVT, यसोमयाज्या० L.

३ ? कृत्वा all the Mss.

४ After स्तैर् AHMB ms. उपतिष्ठते अनन्तरिताः पश्य इति; LTV om. these words.

५ दधाति TV, निदधाति ML; missing in HAB

६ Thus restored in acc with Āp. XIV. 32 3-4, the Mss. are wholly confused.

कपालवृद्धिद्वासौ कुर्वन् द्युङ्गुलोत्सेधं कारयेत्तेषामभिप्रथने^१
व्याहृतीभिर्जुहुयाद्यदि प्रयुक्तानां प्रागर्थकर्मणः कपालं नश्ये-
दाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद् द्यावापृथिव्यमेककपालं^१ भार्गवो
होतैकहायनो दक्षिणा^१ मही द्यौः पृथिवी च न इति
द्यावापृथिव्ययर्चा जुहुयादित्येके^१ ॥ २८ ॥

अधिग्रयणादूर्ध्वं व्याहृतीभिर्जुहुयाद्यदशृतं रुद्राय स्वाहेति^१
द्रवे वायवे स्वाहेति^१ निदग्धे निर्धृत्यै स्वाहेति^१ यत्किञ्चि-
च्छृतं तेन प्रचरेद्यदि सर्वं दग्धमपो ऽभ्यवहृत्य मिन्दाहुती
हुत्वान्यं निर्वपेदाज्येन वा प्रचरेद्यदि हविर्द्या दिशमभ्युत्थिच्येत
तत्तद्विकपतिभ्यो जुहुयात्सर्वतः सर्वाभ्यो जुहुयाद्भुवि रुद्रासय-^{१०}
न्यतनखण्डादीन्परिहरेदपरिहरन्व्याहृतीभिर्जुहुयाद्येककपालं
परिवर्तेत स्कन्देद्वा प्रजापतेर्वर्तनिमनुवर्तस्वेति यथास्थानं रचयति^१
प्रति चेत्ते प्रतितिष्ठामि राष्ट्र इति तं यजमान उपतिष्ठते^१
ऽस्कान्द्यौः पृथिवीमस्कानजनि प्राजनीति द्यावापृथिवीभ्यां
जुहुयाद्यदि पत्नीः संयाजयन्कपालमभिजुहुयादैश्वानरं द्वादश-^{१५}
कपालं निर्वपेत्^१ ॥ २९ ॥

यस्य पुत्रौ यमौ गावौ वा जायेयातां मारुतं त्रयोदश-
कपालं निर्वपेन्मरुतो यद्भुवो दिवो या वः शर्मेति याज्यानु-
वाक्ये^१ पूर्वं सुगापादनादन्तर्वेद्यासीनः पश्चाद्भुविर्भ्यश्च जुष्टो
वाचो भूयासमित्येषा^१ इमामेवाश्विना यज्ञस्य यदाचो यद्भु-^{२०}
रिष्टम् । तदश्विनौ भेषजेन संधातारौ स्वाहा ॥ चातारमिन्द्र-
मित्येषा^१ यन्मे मनसश्चिद्रं यदाचो यच्च मे हृदः । देवास्त-

क्षमयन्तु सर्वं सोमो बृहस्पतिश्च स्वाहा ॥ यद्विद्वांसो
यद्विद्वांसो सुग्धाः कुर्वन्त्युत्विजः । अग्निर्मा तस्मादेनमः
अद्वा देवौ च सुञ्जतां स्वाहा ॥ यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत
दामित्येषा ^१ ब्रह्मत्वे होच आध्वर्यव आग्नीध्र^२ एक^३ एव यज्ञे
५ पर्याणि तं मे देवा रक्षन्तां प्राणान् मे मा मा हिंसिषुः
स्वाहा ॥ अहं ब्रह्माहं होताहमध्वर्युरहमाग्नीध्रोऽहं यजमानः
पत्नी च एक^४ एव यज्ञे पर्याणि तं मे देवा रक्षन्तां प्राणान्मे
मा मा हिंसिषुः स्वाहेत्याज्यस्थाल्याः सुवेणादायैकाध्वर्यव-
प्रायश्चित्तानि^५ कृत्वा जुह्वपभृतावादाय समिदाद्याः सर्वदेवता
१० यजेत ^१ ॥ ३० ॥

समारोपितेष्वग्निषु^६ षण्मासविच्छेदेऽग्नये शुचये पवमानाय
तन्तुमते पथिकते ष्टाकपालान्पुरोडाशान्निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादश-
कपालं ^१ नित्यहोमदर्शकाग्रयणनिरूढपशुबन्धचातुर्मास्यसौत्रा-
मणिसोमेषु बज्रशो विच्छिन्नेष्वेतेषु तदेवान्वारम्भणीयं च
१५ कृत्वाग्नीन्संद्धीत ^१ पुनराधेयमग्न्याधेयं वा कुर्यादित्येके ^१
जन्तुभिर्मन्यनेन वारणी अनुपयोग्यौ^५ भवतस्तावन्यौ नवारणी^६
आहत्य पौर्णमास्याममावास्यां वेष्ट्वा पुराणे अरणी गार्हपत्ये

१ ०श्रौतसूत्रे MLTV; ०श्रौतसूत्रे एक A; ०श्रौतसूत्रे एव H, ०श्रौतसूत्रे एक B.

२ With hiatus in all the Mss

३ ०काध्वरप्रायः the Mss.

४ समारोपितेष्वग्निषु the Mss.

५ ०योग्यौ AH, ०योग्यौ MLTV, ०योग्यौ B.

६ Thus the Mss. (only TV तावन्यानवा०).

३१८ वैखानससूत्रे २०, ३१-३३ (०श्रौतसूत्रे ३१, ३१-३३)

प्रज्वाल्य दक्षिणेनोत्तरामरणीमादाय^१ सथेनाधरामरणीमुप-
र्युपर्यग्नौ^२ धारयन्नाजुक्कान उदुध्यस्वाग्न इति द्वे विश्व स्वां
योनिमिति^३ संनम्य जपेत् । ॥ ३१ ॥

अयं ते योनिर्हृत्विद्य इति वा समारोप्यानुगमयित्वा
गार्हपत्यं मथित्वाग्निं निधायाहवनीयं विद्धृत्य तत्र संतनि^४ ५
जुहुयाद्ग्रथे तन्तुमते ऽष्टाकपालं निर्वपेदन्यजात्यमेधवाय-
सादिस्पर्शने ऽरण्योर्नाशस्तावुत्सृज्य भवतं नः संमनसावित्यप्सु
निमज्जयेदन्यौ नवावाहृत्याग्न्याधेयं कार्यं^५ तन्तुमानित्येके^६
यस्य पशुर्होत^७ रौद्रं वास्तुमयं चरुं निर्वपेत्कृष्णाजिनं दक्षिणा^८
यो ब्रह्मचार्यवकिरन्स नैर्हृतं प्राजापत्यं वा गर्दभं पशुमा- १०
लभेत^९ भूमौ पुरोडाशं अपयेन्नास्य कपालमप्स्ववदानैश्चरन्ति^{१०}
पाकयज्ञेन वा निर्हृतिं यजेत^{११} यो ऽदक्षिणेन यज्ञेन यजेत
मृतस्तस्य यज्ञो ऽनायुर्यजमानः स्यादुर्वरां दद्यात् । ॥ ३२ ॥

यद्युक्तो यज्ञ आर्तिमियाद्भूरिति गार्हपत्ये जुहुयाद्यदि
यजुष्टो भुव इत्यन्वाहार्यपचने^{१२} यदि सामतः सुवरित्याहवनीये^{१३}
यदि सर्वतः सर्वास्तादिदं सर्वप्रायश्चित्तं सर्वत्र समभ्युचीयते^{१४} स्तेनो
ऽभिग्रस्तो ऽभिग्रस्तमानो मृगारेष्ट्या यजेत^{१५} पुरा प्रणैताभ्यो
येन देवाः पवित्रेणेति चतुर्गृह्यैतं जुहोति प्राजापत्यं पवित्र-
मिति चेन्नः सुनीती सह मा पुनत्विति चाग्नये ऽहोमुचे

१ The Mss sometimes अरणि, sometimes अरणी.

२ १ विश्वयोमेतानौ (or नि)मिति MLTV, विश्व स्वा योनिमित H; विश्वस्य-
योनिमिति AB

३ सतनि LTV, सतति AB, सतन M, सततनि H, सततिर्जु० B

४ पशुर्होत MLV, ०शुर्भियेत AB, ०शुर्हियेत T, पशुर्होत H.

ऽष्टाकपालमिति दशहविषमिष्टिं निर्वपति^१ तां मृगारेष्टि-
माचक्षते^२ सप्तदश सामिधेन्यो ऽपामिदं न्ययनं नमस्ते हरसे
शोचिष इति पावकवत्यौ धाय्ये^३ अग्नी रक्षांसि सेधति यत्ते
पवित्रमर्चिषीति प्रथमस्याज्यभागस्य^४ यो धारया पावकया
५ परिप्रस्यन्दते सुतः । इन्दुरश्वो न कृत्विय ज्या कलशेषु धावति
पवित्रे परिषिच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धत इत्युत्तरस्याग्निर्मन्त्रे
प्रचेतस इति हविषां याज्यानुवाक्या भवन्ति^५ ॥ ३३ ॥

पुरस्तात्सिष्टकृतः पवमानः सुवर्जन इत्याज्याहुतोरूप-
जुहोति^६ यत्ते वयं यथा ह तदसव इति संयाज्ये^७ दक्षिणा-
१० काले हिरण्यं ददाति^८ पत्नीसंयाजेषु पुरस्ताद्बृहपतेर्यद्देवा
देवहेडनमित्याज्याहुतोरूपजुहोति^९ मृगारेष्टिः संतिष्ठत^{१०} उक्तः
पशुर्यदि न लभ्येताग्नेयीं वैष्णवीमैन्द्रीं^{११} वायव्यां प्राजापत्या-
मैन्द्रावैष्णवीमिति ऊत्वा तमेवोपकल्पयेदुपाकृतो वाश्येत यदस्य
पारे रजसो यस्माद्भौषावाग्निष्ठा इति द्वे आहुतौ जुहुयाद्यदि
१५ वेपेत यस्माद्भौषावेपिष्ठा इति द्वितीयां^{१२} यदि पलायेत
यस्माद्भौषा पलायिष्ठा इति^{१३} यदि संज्ञपनं न कामयीत^{१४}
यस्माद्भौषा समज्ञास्या इति^{१५} यदि शकृत्कुर्वीत यस्माद्भौषा
शकृदकृथा इति^{१६} यदि मूत्रं कुर्वीत यस्माद्भौषा मूत्रमकृथा
इति^{१७} य इदमकस्तस्मै नमस्तस्मै स्वाहेति सर्वत्र तृतीयां^{१८}
२० यदि निषीदेदग्निहोत्रवत्कार्यं^{१९} मैत्रावरुणदण्डिनोदुस्र तिष्ठे-
त्युस्रमुत्थापयेत् ॥ ३४ ॥

१ After वैष्णवी H ins आग्नावैष्णवी.

२ Thus BHA: यदि संज्ञपनामत्र चिह्नयत ML.

३२० वैखानससूत्रे २०, ३५-३६ (०श्रौतसूत्रे ३१, ३५-३६)

अन्येन वौदुम्बरेणोन्मेष तिष्ठेति मेषमुदश्र तिष्ठेत्यश्वमुच्छ्राग
तिष्ठेति कागमुदश्र इति वशां^१ यदि पूर्वं पर्यग्निकरणा-
न्म्रियेत याश्वमेधे प्रायश्चित्तिस्तां कृत्वाथान्यं तादृशं पशु-
मालभेत^२ तस्योपाकरणादि समानं निर्मन्थ्य सामिधेनी-
तच्छेषाधारसप्रैषसमार्गप्रवरप्रयोजवर्जं^३ यदि तादृशं न लभे- ५
ताजावयो गोअश्वा इत्यन्योन्यस्य प्रतिनिधयो भवन्ति^४ यदि
प्रतिनिधिं न लभेताज्येन संस्थापयेच्चतस्र आशाः प्रचरन्वग्नयो
न वा उवेतन्म्रियस आशानां त्वा विश्वा आशा इति मृतं
शरीरमपु प्रवेशयति^५ यदि वपा हृता^६ नष्टा वा स्यादुद्य-
न्त्सुपर्णो न विभाति सर्वमिति चतुर्गृहीतं जुहोति^७ ॥ ३५ ॥ १०

तत्स्थाने यदवशिष्टं स्यात्तेन मेदसा प्रचरेत्ततो यदि तां
लभेत न तदाद्रियेत^८ यदि वपा हविरवदानं वा स्कन्देदा
त्वा ददे यशसे वीर्याय चेत्यादाय यस्ते द्रप्सो यस्त उदर्ष
इति जुहोति^९ यद्यसंस्थिते शकुनिश्चषालमुपविशेच्चषालं^{१०}
प्रक्षाल्य यूपं प्रोक्ष्यापवस्व^{११} सोमपीतये गातुमस्मै यजमानाय^{१२}
विन्द^{१३} स्वाहेति चतुर्गृहीतं जुहोति^{१४} स्कन्ने पृषदाज्ये पात्रं
निर्णिज्य पृषदाज्यमन्यमभिगृह्य^{१५} मनो ज्योतिरित्याज्यं जुहुया-

१ कुनिहृता H, which points to शकुनि०, कूनिभूत० B, with lacuna
of one aksara before कू०

२ ०लसुपवि० the Mss. ? ०ल उप० ? see Baudh

३ प्रोक्ष्योपवस्व H, प्रोक्ष्यवपस्व A; प्रोक्ष्यवपध्वः ML, प्रोक्ष्यपध्व TV;
प्रोक्ष्यापस्ववसः B

४ विद् LTV, विदन् MAHB.

५ अन्यस् all the Mss

वैखानससूत्रे ३१, ३६-३८ (०श्रौतसूत्रे २०, ३६-३८) ३२१

देवं स्कन्ने सोमे सोममभिगृह्य जुहुयाद्यदि मार्जारादिभिः
पात्रमुपहतं स्यादन्यस्मिन् गृह्णाति । ॥ ३६ ॥

उखां^१ स्वन्तीं^१ पशूखां स्वन्तीमभिमन्त्रयते । यावन्ति
पशोरवदानानि न विन्देयुस्तावत्तावत्तत्राज्यस्यावद्येद्ये पशुं
५ विमथ्नीरन्यस्तान् कामयेतार्तिमार्क्युरिति कुविदङ्गेति नमो-
वृत्तिवत्यर्चाग्रीध्रे जुहुयाद्यद्यष्टापदीत्यवबुध्येरन् धाता रातिः
सूर्यो देवो दिविषद्भ्य इति द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति । यस्यास्ते
हरितो गर्भ इत्यभिमन्त्र्या वर्तन वर्तयेति प्रदक्षिणं गर्भ-
मावर्तयति । वि ते भिनद्धि तकरौमित्यन्तरा ओणी गर्भ
१० निष्पाटयति^२ । बहिस्ते अस्तु वालित्याशयाद्गर्भं निरस्यो-
रुद्राणो विश्वरूप इन्दुरिति रसाय पात्रमुपयच्छति । शूलेन
पशुअपणे निहत्य गर्भं अपयति । पशुपुरोडाशं निरुप्य
भक्तिद्यावापृथिव्यं पशुपुरोडाशं निर्वपति । पशोरवदानान्यवदाय
गर्भस्य पुरस्तान्नाभ्या अन्यच्चावद्येदुपरिष्ठादन्यदवदाय सौविष्ट-
१५ कृतान्यवद्यति । रसं त्रैधं करोति ॥ ३७ ॥

दैवतेषु सौविष्टकृतेष्वेडेषु चैकपदौ द्विपदौति पुरस्तात्सिष्ट-
कृतो जुहोति वषट् ते विष्णो प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामे-
त्यन्यतरया गर्भस्य दक्षिणेन पूर्वसक्थिना विष्णुं शिपिविष्टं
यजति । दक्षिणाकाले ऽष्टाप्रड्विरण्यमुष्णीषेणावेष्ट्य कोशे ऽवधाय
२० द्वितीये ऽवधाय तृतीये ऽवदधाति । विबिलानिव कोशान्
कृत्वा तदक्षिणां ददाति । मृतो यस्य हि चये यज्ञैर्वा

१ Read perhaps (cp. Āp. IX. 18. 12) गर्भं^१ स्वन्तीमिति.

२ ०पदयति MLTAV; निषवदति H; ०पदति B.

३२२ वैखानससूत्रे ३१, ३८-३९ (०श्रौतसूत्रे २०, ३८-३९)

यज्ञवाहस इत्यन्यतरया पशुश्रपणे गार्हपत्ये वा गर्भपुरोडाशं
चेत्युत्तरेण गार्हपत्यस्य शामित्रस्य वा ग्रीते भस्मन्युपोष्य महौ
द्यौः पृथिवी च न इति ग्रीतेन भस्मनाभिसमूह्येतं युवान-
मिति पञ्चभिरुपतिष्ठते । ॥ ३८ ॥

यस्यानपटक्तो^१ यूपो विरोहेत्तस्मिन् त्वाष्ट्रं चरुं निर्वपेत् । ५
त्रयस्त्रिंशदिति तन्तुमतीं वा जुहोति । यदि सुषिरः
स्याद्वैष्णव्या व्याहृतीभिः प्राजापत्यया च ऊत्वा तं संवृष्ट्याग्नौ
प्रविध्याथान्यं साधयेद्यदि क्रिमिणः पूर्ववत्प्रायश्चित्तं । यद्या-
व्रश्चनमास्कन्देद्वाहृत्यादि समानमुत्तरं । यदि दक्षिणा पते-
त्यत्यङ् वा सं वा ग्रीर्येत वैष्णव्याः स्थाने यामी । शेषो १०
व्याख्यातो । यद्यप्सु पतेत्तत्स्थाने वारुणीं जुहुयात्समानमुत्तरं ।
यदि प्रासहा हरेयुरैन्द्री विशेषो । यदि मूल उप शुक्लः
स्थान्मथ्ये ऽग्रे वा यद्यग्निष्ठाश्रिर्विच्छिद्येत पूर्वा^२ वा दक्षिणा
सर्वतो वा याम्येव^३ विशेषो । यदि लोहिन्यो रेखा अन्ये
वोत्पाताः सर्वत्र प्रायश्चित्तं भूर्भुवः सुवरित्यन्या वा वैष्णवी- १५
वैष्णवीः । ॥ ३९ ॥

इति विंशः प्रश्नः ।

१ Thus B, ०द्यतो the Mss.

२ पूर्व the Mss.

३ यामीरेव or यामिरेव the Mss.

अथ सौम्यानि । यदि दीक्षितो ऽनृतं वदेदप आचम्याव
 ते हेड उदुत्तममिमं मे वरुण तत्त्वा यामीति जपेद्दण्डात्कृष्णा-
 जिनाद्वा व्यवच्छिन्नो दवाञ्जनमगन्यञ्च इति व्याख्यातं । यदै
 दीक्षितो ऽमेध्यमनिष्टं वा पश्यत्यबद्धं मनो दरिद्रमिति
 ५ जपेद्यदै दीक्षितमभिवर्षत्युन्दतीर्षलं धत्तेति जपेद्यदि वाति
 भद्रादभि श्रेयः प्रेक्षीति । कर्दयित्वा निष्ठौय वा यदत्रापि
 रसस्येति । यदि स्वप्ने रेतः सिञ्चति यन्मे रेतः^१ परितोषा-
 दिति स्कन्नमभिमन्त्रयते । यद्यवकिरेदश्वग्ने तपो ष्यग्ने न
 ह ते अग्ने तनुवा इति तिस्र आहुतौर्जुहोति यद्देवा
 १० दवहेडनमित्येताभिश्च जुहुयात्प्रत्याहुति वरं दद्यादेकं वा
 बज्रविदे । मूत्रमुत्सृजती^२यं ते यज्ञिया तनूरिति मृदं लोष्टं
 वादत्ते । ॥ १ ॥

अपो मुञ्चामि न प्रजामः^३होमुचः स्वाहाकृताः पृथिवीमा-
 विशतेति तदुत्सृजति । पृथिव्या संभवतेति वेद्यां लोष्टं प्रति-
 १५ निदधाति । बीभत्सा नामापः स्वाहाकृताः पृथिवीमाविश-
 तेत्यश्रु कुर्वन् जपेत् । कफस्या नामापः स्वाहाकृताः पृथिवी-
 माविशतेति कफमुत्सृजन्तपस्या नामापः स्वाहाकृताः पृथिवी-
 माविशतेति खेदमुत्सृजन् । दुःस्वप्न पापस्वप्नोपभुक्तैर्ब्रह्माहमन्तरं
 त्यवे न भि स्वप्नमुग्रवधेति^४ दुःस्वप्नं दृष्ट्वा जपति । यदन्नमद्यते

१ यन्मे रेतः परि० HB (as Baudh. XXVIII. 9. 358. 12), यन्मे ऽव
 पयसः परि० MLTAV (as Āp X. 13 10).

२ ०हमन्तरत्यवेन MLTV (but in TV a space for one aksara is
 left before त्य), ०हमन्तरक्यवेन A; in H, there is a great gape;
 ०हमन्तरक्यवेन B

सायमिति स्वप्ने ऽन्नं भुक्त्वा जपति ^१ नमो रुद्रेभ्यः स्वाहेति
कण्डूय लोहितमुत्पतितं दृष्ट्वा जपति ^१ न वर्षति धावेन्नमो
वायं^१ इत्येतमृद्वयं जपति यदि धावेत्सूर्यो मा देवो
देवेभ्यः पात्विति दौक्षितविमितादन्यत्राभिनिमुक्तो ऽभ्युदितो
वा जपति ^१ ॥ २ ॥

प्रातरनुवाके ऽभ्युदित उद्वयं तमसस्यर्युदु त्वं चित्रमिति
तिस्र आहुतौर्जुहोति तथा सोमो यदि नाविर्भवेन्नवो नवो
भवति यमादित्या इत्याहुतौ जुहुयात्सूर्याचन्द्रमसोरुपरागे
ऽप्येतदेवाग्निं नरादि^२ यदि ग्रहं ग्रहीष्यन्नन्यां देवतां
गृह्णीयात्तदेवामुष्यै स्वाहेति सर्वहुतं तस्यै देवतायै जुहुया- १०
न्निन्दाहुतौ हुत्वा भागिन्यै देवतायै पुनर्गृह्णीयादपि वा
वाचस्यते विधे नामन्निति ग्रहाणामेकेन जुहुयाच्चमसेषु चैवं ^१
सवनकालातिक्रमे ऽग्निर्मूर्धति गायत्र्या प्रातःसवने जुहुयाद्भुवो
यज्ञस्येति त्रिष्टुभा माध्यंदिने जनस्य गोपा इति जगत्या
तृतीयसवने ^१ निन आग्निष्टोमे चारहरतिरात्रमुत्तरं^२ नाधि- १५
गच्छेद्यज्ञे भेषः^३ स्यादित्यधिगमे सर्वान् होतृन् जुहुयात् ^१ ॥ ३ ॥

पशौ यदि पूतिगन्धः स्यात्तदुत्सृज्यान्येन पशुना प्रचरे-
दाज्येन पुरोडाशसान्नाय्ययोर्यदि स्तोत्रशस्त्रप्रतिगरार्धर्चादिषु^४

१ R. वायव ? Baudh. differs.

२ ? वाग्निन्नरादि the Mss. (वाग्निनेराति B).

३ ? निन आग्नि(or ग्री)ष्टोम (or मे) चारहरति रात्रा (or रात्र्या) सु०
MLT, निन आग्निमीचाहरति रात्र्या० A; निन आग्नीष्टोमिचाहरति रात्र्या BV.

४ यज्ञे भेष the Mss.

५ Thus B; ०प्रतिगरा अर्धर्चा the other Mss.

लुथेत भिन्दाङ्गती ऊत्वा पुनर्जपेद्यदि प्रातःसवने त्रिषु कलशै-
 ष्वकथ्यस्थाल्यां वाल्पसोमः शिथ्येत्प्राग्घोमाच्चमसेष्वभ्युक्षीय जुहु-
 यात्कलशेष्वभ्युक्षीय तैरुपहोतव्यमित्येके । यदि प्रागनुवषट्कारा-
 दनुवषट्कारे^१ जुहुयाद्यदि भूयानतिरिच्येत सचैव कलशै-
 ५. ह्योमाय प्रतिष्ठेद्भुते ऽनुवषट्कृते ऽतिरिक्तमवबुध्योद्गाहोदप्रत्यघेन
 त्रिषु सवनेषूक्तवत्सर्वं कुर्याद्यद्यग्निष्टोमे ऽतिरिच्येतोक्त्यं कुर्वीत
 यद्युक्त्ये षोडशिनं यदि षोडशिन्यतिरात्रं यद्यतिरात्रे वैष्णवीषु
 शिपिविष्टवतीषु बृहता गौरिवीतेन^२ वा सुवौरन्^३ ॥ ४ ॥

सोमसंसवे विद्विषाणयोर्यजमानयोर्महारात्रे ऽग्निर्यजुर्भिरिति

- १० चत्वारि संभारयजूंषि ऊत्वोपाकृत्य परिहिते प्रातरनुवाके
 संवेशायोपवेशाय गायत्र्या अभिभूत्यै स्वाहेति पुरस्तात्प्रातः-
 सवनस्य जुहुयात्तथोत्तराणि संभारयजूंषि माध्यंदिनस्य^४ त्रिष्टुभो
 ऽभिभूत्या इति मन्त्रं संनमति^५ तथोत्तराणि संभारयजूंषि
 तृतीयसवनस्य^६ जगत्या अभिभूत्या इति मन्त्रं संनमति^७
 १५ तथोत्तराण्यनुष्टुभ इत्यवष्टयस्य संनमति^८ तथोत्तराणि ऊत्वोद-
 वसानीयायाः षड्क्त्या इति संनमति^९ प्राणापानौ मृत्योर्मा
 पातं प्राणापानौ मा मा हिः^{१०} सिष्टमिति द्वे पुरस्तात्पशुस्त्रिष्टुभो
 जुहुयादेतिवन्ति प्रेतिवन्ति वाज्यानि^{११} मरुत्वतीर्वृषण्वतीर्वा
 प्रतिपदो^{१२} यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्पशुदुक्त्यं कुर्वीत^{१३}
 २० यद्युक्त्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत^{१४} ॥ ५ ॥

१ ? प्रागनुवषट्कारोदनुवषट्कारो जुहुय० B. A. : ०ङ्कारोस्तदनुवषट्कारे ज० ; the other Mss. प्रागनुवषट्कारस्तदनु वष०.

२ गौरिवीतेन TVA ; गौरिवी० NL ; गौरिवीतेन BH.

यद्यतिरात्रो ऽभोर्यामो^१ यद्यभोर्यामो द्विरात्रः^२ सोममाहृत्य
हविर्धानसन्निधौ क्रीत्वा^३ सक्तदाप्याय्य हविर्धानं प्रपाद्य शकटे
कृत्वोत्तरमुत्तरमहः कार्यमत्यभिषुत्यो दक्षिणाभिर्वा वरीयांसं^४
यज्ञकृतं कुर्याद्यद्यन्तरा गिरिर्नदी वा न स्यात्संसवो^५ नावि-
द्विषाणयोः संसर्व इत्यपरं^६ कोभागिनसत्तेषु^७ यदि दौक्षिता-
नामुपतापः स्थान्महत्काष्ठमाग्नीध्रौये समिथ्योत्तरत उदपात्रं
निधाय यवानामेकविंशतिं तावतश्च दर्भपुञ्जीलानवधाद्यापो
ऽग्नावधिश्रित्याग्नीध्रौयादक्षिणोपविष्टं ब्राह्मणं प्रोच्य तत्प्रसृतो
जौवा नाम स्येति परिब्रूयात्^८ ॥ ६ ॥

या जाता इत्योषधीसूक्तेन ताभिरुपतप्ताभिरङ्गिरभि-^{१०}
षिच्याचमय्य प्राणापानौ त उपाश्वन्तर्यामौ पातामित्यभि-
मृशति^१ प्राणापानावुपाश्वन्तर्यामौ पातमिति सर्वत्र मे
इति संनम्य यजमानो जपति^२ पुष्टिपतये पुष्टिरित्याग्नीध्रौय
आहुतिं जुहोति^३ नान्यङ्गेषजं कुर्याद्यथासंभवमेकाहे^४ यदि
म्रियेत यत्प्रागवभृथात्कृत्वा पैतमेधिकेन विधानेन सर्वैरग्निभि-^{१५}
दर्शपूर्णमासैः^५ सौमिकैश्च पात्रैः पूर्वेण सदो ऽग्न्यवभृथं कुर्यु-
रवभृथं^६ वा गमयित्वोन्मुच्य दौक्षामवभृथादुदेत्य अश्वानं

१ Thus BA ; क्रीत्वा TV ; कृत्वा MLH.

२ वरीयांस TV, परिधासं H ; परिवीयांस MLA, परियांस B.

३ Thus the Mss.; could the original reading be: एकाह
हीनसत्तेषु?

४ दर्शपूर्णमासैः MLVTAB ; दर्शपूर्णमासिकैः H.

५ Thus H (and cp. Hir.), ०भथो (or थो) वभृथं (or थ्र) वा गम०
MLTV ; A useless ; ०भथ वो मथिलोमुच्य B.

नीलाग्निभिर्दहेद्येषां दौक्षितानां प्रमीयते तं यदववर्ज्यः
क्रूरकृतामिवैषा लोकः स्यादाहर दहेति ब्रूयात्तं दक्षिणतो
वेद्यै^१ स्मृतिदेशे^२ निधाय दक्षिणाग्नेरङ्गारान्निर्वर्त्यैतेन निर्मन्थ्येन
वा दहेयुः^३ ॥ ७ ॥

५ दक्षिणस्यां वेदिश्रोण्यामस्थिकुम्भमुपनिधायायं गौः पृश्नि-
रक्रमीदिति तिसृभिरप्रतिहृताभिः सर्पराज्ञीभिरुद्गातारः सुवीर-
नृत्विजो होतृप्रथमाः प्राचीनावीतिनो यो ऽस्य कौष्ठ्य जगत
इति यामीरनुब्रुवन्तः सर्पराज्ञी^४ कीर्तयन्तो दक्षिणान् केश-
पक्षानुद्ग्रथ्य सव्यान् प्रस्रस्य^५ दक्षिणानूरूनापानाः सव्यान्वा त्रिः
१० प्रस्रथं मार्जालीयं परीयुस्त्रिः पुनः प्रतिपरीयुरैन्द्रवायवाया-
न्मैत्रावरुणाग्रान्वा गृह्णीयाद्भृक्षांसु मार्जालीयन्यन्ते निनयेयुर्न
भक्षयेयुराध्यायनं तु कुर्वीरन्^६ आयूषि पवस इति
रथन्तरपृष्ठस्य प्रतिपदं कुर्वीरन्^७ रथन्तरसामैषां सोमः
स्यात्^८ ॥ ८ ॥

१५ पुचादिहीनस्यास्थिकुम्भमवमृथे निखनेयुः^९ पुचादिमृतं
दग्ध्वास्थीनुपनह्य^{१०} यो ऽस्य नेदिष्ठौ स्यात्तं तस्य स्थाने दौक्षयित्वा
तेन पुनर्यजेरंस्ततः संवत्सरे ऽस्थीनि याजयेयुरग्निष्टोमो रथ-
न्तरसामा^{११} गौरिवीतसामा^{१२} सप्तदशस्तोमेन^{१३} पूर्ववद्ब्रह्मयतो^{१४}

१ Cp. T. Br. I. 4. 6. 5.

२ स्मृतिदेशे MLVTH ; स्मृतिदेशे A ; स्मृतिदेशे B.

३ Thus the Mss., सार्पं. B only.

४ प्रस्र. ML ; विस्त्र. ATHBV.

५ कुर्वीत HB only.

६ स्त्रीनुप. all the Mss.

७ गौरिवीत. MLTAV ; गौरिवीत. HB.

३२८ वैखानससूत्रे ३२, ६-११ (०श्रौतसूत्रे २१, ६-११)

ऽस्थिकुम्भं प्रतिस्तोत्रं कृष्णाजिन उपनह्य निदधात्यन्तर्यामहोमान्ते
यामेन सान्ना सर्पराज्ञीषु स्तुवीरक्लेत्प्रथमाः प्राचीनावीतिनो
मार्जालीयं प्रतीयुरिति^१ व्याख्यातं^१ द्वादशगतं दक्षिणा^१ मृत-
स्याग्नयः पूर्वस्थैवोदवसानकाले प्रथमकृताग्निहोत्रविधानेन धृता
एवास्थियज्ञावभृथर्मतस्मिन्नग्नौ यज्ञपात्रैश्च दहेयुः^१ ॥ ६ ॥

यदि सत्ताय दीक्षितानां कुतश्चित्कारणात्साम्युत्थानं जायेत
स सोममपभज्य विश्वजितातिरात्रेण सर्वस्तोमेन सर्वपृष्ठेन
सर्वैवेदसदक्षिणेन यजेत^१ व्याख्यातमृत्विग्वरणं^१ पृथग्वर्णीयमग्नी-
ज्वालामुखीयारण्योरेवोत्तरवेदिकाग्नीध्रीयान्ममारोप्य^२ देव-
यजनादि कृत्वोत्थायिनः कृतान्तात्प्रतिपद्येरन्^३ सत्त्रिणश्लोका- १०
मवलिख्य तैरन्या मृदः संसृज्याषाढाघर्मेष्टकाकुल्यिनौमहा-
वौरेणान्यच्च कुर्युरवलिख्य पशुगिरसां तूष्णीकेष्वाश्लेषयेद्देद्युत्तर-
वेदिधिष्णिगोत्करोपरवखरसदोहविधानादिभ्यो विहृतेभ्यः पुरी-
षानपादायाश्लेषयेदिष्टकाश्च कार्याः^४ ॥ १० ॥

अकृतेषूखादिषूत्याने तेषां मन्त्रवत्पुनरुपादानमेवं^५ प्रणीत १५
आहवनीय उत्तिष्ठेत्तूष्णीमाहवनीयं प्रणयत्येवमाग्नीध्रीयादि^१
संचिते ऽग्रावुपतिष्ठेत्^५ न कारयेयुः^१ सोमे यदपहृते प्रायश्चित्तं

१ प्रतीयु० the Mss. (प्रतीयु० BV).

२ ०वोत्तर वेदि० the Mss , ०ध्रीयात्ममा० the Mss.

३ कृतान्तात् AB (and cp. Hir. and Āp. XIV. 25. 2); कृतां तान्
H; कृतान्ता TM; कृतान्तौ L.

४ एवं MLTHBV; एव A.

५ Read ०ग्रावुत्तिष्ठतो (०ग्रावुत्तिष्ठेत BV).

तद्गृधे^१ पञ्च गावो विशेषो^१ यदि ग्रावा ग्रीर्येत ब्रह्मसाक्षा^१
सुवीरन्^१ कलशो दीर्येत सर्वत्र वषट्कारनिधनेन ब्रह्मसाक्षा
सुवीरन्नसवे स्वाहेति सप्तमन्त्रैर्ज्वेन्द्रस्य ग्रहो ऽसौति सिक्त-
सोममभिमन्त्र्य^२ संवेशाय त्वेति पूर्ववद्यथर्तुं जुहोति^१ ॥ ११ ॥

- ५ आग्नीध्रविनाशे ऽग्निर्मूर्धत्याग्नेय्या जुहुयाद्धविधानि विष्णो
त्वं नो अन्तम इति वैष्णव्या^३ सदसौन्द्रं विश्वा अवौवृध-
न्नित्यैन्द्रिया^३ विश्वे देवाः प्रष्टुतेमः^४ हवं म इति वैश्वदेव्या
प्राग्वंशे^५ सर्वेषु विनाशेषु मिन्दाहुती वैष्णवीर्याहुतीर्वा
जुहुयाद्धोतमैत्रावरुणप्रभृतिसप्तानां^३ वषट्कर्तृणामन्योन्यस्य वा
१० याज्यापुरोनुवाक्याविपर्ययि^६ ब्राह्मण एकहोतेति सप्तभिर्मन्त्रै-
र्यथाक्रममध्वर्युर्जुहुयाद्यस्याश्विने शस्यमाने सूर्यो नाविर्भवति
सर्वाः शंसेदपि दाशतयीः^५ सौर्यं बहुरूपं पशुमालभेत^१
॥ १२ ॥

समन्वारध्यानां सर्पतां बहिष्पवमाने यद्युद्गातापच्छिद्येता-
१५ दक्षिणः स यज्ञः संस्थाप्यस्तेन पुनर्यजेत^१ तत्र तद्दद्याद्यत्पूर्व-
स्मिन्दास्यन्त्याद्यदि प्रस्तोतापच्छिद्येत ब्रह्मणे वरं दत्त्वा स
एव पुनर्वर्तयेत्^१ यदि प्रतिहर्ता पुनर्यज्ञे सर्ववेदसं दद्याद्युग-

१ The Sūtrakāra forgets to indicate, which brahmasāman should be applied, see Āp. XIV 25. 7.

२ सिक्तमभिम० H.

३ ०प्रष्टतौस्तृप्ता० MLA; ०प्रष्टतिसु० TV, ०प्रष्टतः स० HB.

४ ०नुवाक्योविप० MLTAV, ०पुरोनुवाक्ये वि० HB.

५ Thus H only (and cp. Āp. XIV. 24. 2.); the other Mss. omit सर्वाः and read वाशतयीः or वातशयीस (only A दाशतयी).

३३० वैखानससूत्रे ३२, १३-१४ (०श्रौतसूत्रे २१, १३-१४)

पदपच्छिन्नयोर्द्वद्वातः प्रायश्चित्तं प्रतिहर्तुर्मिन्दाङ्गतौ^१ अपच्छे-
दपौर्वापर्यं यो^२ जघन्यः स्यात्पुनर्यज्ञे सर्ववेदसं दद्यात्तथा
माध्यन्दिने^३ यद्यार्भवे मिन्दाङ्गतौ^४ एवमहर्गणे^५ तदह-
रेवावर्तितव्यम्^६ ॥ १३ ॥

यस्य सोम उपदस्येत्सुवर्णं हिरण्यं द्वेधा विच्छिद्यजीर्षि^५
ऽन्यतरदन्तर्धाय वसतौरौरवनीय तूष्णीमभिषुत्याधवनीये
ऽवनीयाग्रयणे द्रोणकलशे वावनीयैवमेकधनैकदेवमवनीय पूत-
भृत्यवनयेदन्यद्विरण्यार्धं विभज्य ग्रहचमसेष्वभ्युनीय जुहुयान्मह-
र्त्विग्भ्यश्चतुरो वरान्दद्यादाग्रयण उपदस्येत्स्कन्देद्वेतेरेभ्यो ग्रहेभ्यो
निगृह्णीयात्तेषामुपदस्तानां शुक्रामन्त्रिर्वर्जितानामाग्रयणाङ्गुली- १०
यात्सर्वेषु ग्रहेषूपदस्तेष्वग्रयणं^२ द्रोणकलशाङ्गुलीति^३ । यदाग्रयण
उपदस्येत्कलशाङ्गुलीयाद्यथा पिता पुत्रं क्षित उपधावतौत्युक्तं^४ ।
यदि भ्रुवः स्कन्देदायुर्धा असि भ्रुवायुर्मं धेहि वर्चोधा असि
भ्रुव वर्चो मे धेहि तनूपा असि भ्रुव तनुर्वं मे पाह्येति
तस्मिञ्कृतमानं हिरण्यं निधाय स्वाहा दिव आप्यायस्वेति १५
द्रोणकलशादाप्याययति^१ द्वितीयमन्तर्धाय स्वाहान्तरिक्षा-
दाप्यायस्वेत्याप्याययति^२ तृतीयमधस्तादन्तर्धाय स्वाहा पृथिव्या

१ यो added by me. But perhaps this word is not to be added, but स्यात् to be cancelled.

२ मिन्दाङ्गतौ एवाहर्गणे HB, which also gives a good sense.

३ ०यण MLTV ; ०यणे AHB.

४ ०कलशाङ्गिगृ० HB.

५ See TS. VI. 5 10. 1-2.

६ तनुव T ; तन्व MLAV

आप्यायस्वेति तृतीयमाप्याययत्यध्वरो^१ ऽयं यज्ञो अस्तु देवा
ओषधीभ्यः पशुभ्यो मे जनाय विश्वस्यै भूतायाध्वरो अस्तु
देवाः स पिन्वस्व घृतवद्देव यज्ञेत्या त्वाहार्षमिति ध्रुवसूक्तेन
यजमानो ध्रुवमभिमन्व्याध्वर्यवे वरं ददाति^१ ॥ १४ ॥

- ५ नाराशंसः स्कन्देद्यमध्वर्युरुत्तरं ग्रहं गृह्णाति तं ऊत्वा-
प्यायस्व मदिन्तमेति तस्मादितरं नाराशंसमाप्याय^२ भक्षयित्वा
पुनराप्यायानुकम्प्य भक्षयति^३ सोमस्कन्दे ब्रह्मन्सोमो
ऽस्कानिति ब्रह्माणमामन्व्य प्रायश्चित्तं कुर्वीत^४ तेन प्रसूतो
यत्र स्कन्देत्तत्रापि निनीयाभृद्देव इति स्कन्नमभिमन्व्य देवा-
१० अन्नमग्न्यज्ञ इति प्रातःसवने पुनरभिमन्त्रयते^५ हिरण्यगर्भः
समवर्तताय इति जुहुयाद्गन्धर्वाअन्नमग्न्यज्ञ इति माथ्यंदिने
ऽभिमन्त्रयते पितृअन्नमग्न्यज्ञ इति तृतीयसवन आप ओषधी-
रिति नक्तं द्यावापृथिवी जनमग्नति तिरोअङ्गियान्^६ सोमे
सोममभिगृह्णीयाद्द्रुपश्चस्कन्द मनो ज्योतिरिति संहिताभ्यां
१५ पृषदाज्येनैकामाहुतिं जुहुयाद्घृतुग्रहे^७ सुगधौ स्यातां विष्टुष्ट-
धेनाः सरितो घृतश्रुतो वसन्तो ग्रीष्मो मधुमन्ति वर्षाः ।
शरद्धेमन्त ऋतवो मयोभुव उद्ग्रुतो नभसौ संथयन्ताम् ॥
आ नः प्रजां जनयतु प्रजापतिर्धाता ददातु सुमनस्यमानः ।

१ ०ध्वर्यो the Mss.

२ Same of the Mss. seem to point to a reading इतराङ्गाराशसान्

३ भक्षयति H.

४ तीरे आङ्गीयात् HB; तरे अनुगृह्णीयात् MLTA. The same in Hiranyakeśin.

५ Thus the Mss.

३३२ वैखानससूत्रे ३२, १५-१७ (०श्रौतसूत्रे २१, १५-१७)

संवत्सर चतुर्भिश्चाकुपानो^१ मयि पुष्टिं पुष्टिपतिर्दधातु ॥
आ देवानां त्वमग्ने व्रतपा असि यद्वो वयं मधुश्च माधवश्च
वासन्तिकावृत्त त इमं यज्ञमवन्तु ते मामवन्त्वन्तु व आरभे ऽनु
मारभध्वः स्वाहेत्येतैः सहैकादशाहुतौर्जुहोति ^१ ॥ १५ ॥

यद्यभक्षिते चमसे स्तोत्रमुपाकुर्यादारमतेति कन्दोगानुक्ता ५
हिरण्यगर्भ इत्याहुतिं जुहोति ^१ तं चमसं यथान्यायं भक्षयत्यथ
ग्रहं चमसं वाभिवृष्टमिन्दुरिन्द्रमवागादिति भक्षयति ^१ यदि
हुतशेषेण सोमेनाहुतः सोमः संसृज्येतान्तःपरिध्याह्वनौया-
दुदञ्चमङ्गारं निर्वृत्य यज्ञस्य हि स्थ चत्वियौ^२ वीतं^३ जुषेथाः
स्वाहेति हुत्वा हुतौ भक्षं हरति मा नो ध्वारिषुरिति शेषं ^{१०}
भक्षयति ^१ मा यजमानं तमो विददिति भक्षयन्तमनुमन्तयते ^१
यदि हुतः^२ परिहृत्याहुतेन संसृज्येत वा यद्यवृता चत्विजो
ऽन्यवृत्तैः संसृज्येरन्नात्यस्तोमात्सत्त्वादयन्त्र दौक्षितैर्दौक्षिता एत-
देवाभिषुत्य सोमो ऽभिवृध्येत^४ तदित्यदं प्रत्यस्मै पिपौषत
इत्येताभ्यां सुवाहुतौ जुहोति ^१ मैव्यर्चाभिवृष्टे^५ हुत्वेन्दुरिन्द्र- ^{१५}
मवागादिति शेषं भक्षयति ^१ ॥ १६ ॥

सप्तर्विजः सप्त सदाः^६ स्तेषामिति भक्षं व्यापन्नमुत्तरार्ध-
पूर्वार्धं उपरवे निनयेदक्षिणार्धपूर्वार्धं वा ^१ यस्याग्निरुख्य उदायति
स एव पुनः परौध्य इत्युक्तमुख्यस्येदुदायेदप्सु^६ भस्म प्रवेश्य

१ चाकुपा० (as Āp) MLTV, चाकृपा० A (read चाकुपा०)

२ ०त्विजोवौति the Mss.

३ हुत TBV, हुत MLA, यदहुतः B.

४ ०वृध्येत the Mss., see, however, Baudh XXIX 5 375. 4.

५ ०वृष्टे A, ०वृष्टेति MLTV.

६ इत्युक्तम् see TS. V. 7. 5. 1.

शक्रत्पिण्डेन^१ परिलिप्याऊतिषाहं^१ कृत्वा सुवर्णं धर्मः स्वाहेति
पञ्चाऊतौर्ऊलार्कः पवित्रं^२ रजसो विमान इति द्वाभ्यां
मुञ्चकुलायप्रभृतीनि कर्माणि प्रतिपद्येता^२ कृष्णाजिनवाचनोत्^२
कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणा शतमानं च हिरण्यं^३
५ यद्यगारमासन्दौ^४ शिक्यं वा दह्येत^४ वैश्वानरो न ऊयेति
वैश्वानरोभिरष्टौ समिध आदध्याद्यदि हविर्धाने शीर्णे
स्यातामध्वर्युर्दक्षिणमुद्धृत्वायात्रतिप्रस्थातोपस्तभुयादुत्तरं^५ प्रति-
प्रस्थातोद्धृत्वायादध्वर्युरपस्तभुयादै^५ णव्योपस्तभुतो वैष्णव्योपमिनुत
आश्विन्या संमिनुतः^५ ॥ १७ ॥

१० अग्ने वाजस्य गोमत इति तिसृभिरुष्णिग्निरध्वर्युराग्नौधे
जुहोत्युत्तराभिः प्रतिप्रस्थाता^६ यदि पञ्चेजनिकलशो^६ वसती-
वरौरेकधनाः कुम्भेष्टकाः कथनेष्टका^७ वा परासिच्येरन्यूपौदु-
म्बरीद्रोणकलशा दीप्येरन् रश्मना भिद्येत कपालमन्यद्वा पात्र-
मपस्थाने^८ स्वेनैव यजुषाभिजपति^८ दारुमयमाहवनीये प्रहरेत् ।

१ त्रिपिण्डेन परिलि० AB (as Baudh. XXIX. 6. 376. 11); ०लिखित-
रूपलि० MLTV.

२ Thus corrected by me; कर्माणि पद्येत (पत्येत) कृष्णाजिनवचनात्
the Mss.

३ यद्यगार० MLA; यद्यागार० TV.

४ Conjecturally; पृथेत the Mss. (स्पृथेत B).

५ Thus corrected acc. to Āp. and Hir., the Mss. are cor-
rupt.

६ ०कलशे the Mss.

७ लायजेष्टका MLAV; लायजेष्टिका T.

८ Thus the Mss. (पात्रवेस्थाने B).

३३४ वैखानससूत्रे ३२, १८ (०श्रौतसूत्रे २१, १८)

ध्यायन्नारायणं यत्रायश्चित्तमभिददात्यानर्थक्यात्तत्तत्प्रसङ्गे^१
तत्कुर्यादापस्तु तद्धनं तद्धनमित्याह^२ विखनाः^३ ॥ १८ ॥

इत्येकविंशः प्रश्नः ॥

इति श्रीमदौखेयशाखायां विखनसा प्रोक्ते
श्रीवैखानससूत्रे मूलगृह्ये द्वाविंशः प्रश्नः^४ ॥

१ अभिददाति the Mss , only A ०दधाति.

२ त धन तत्तत्तनधन० A.

३ श्रीविखनाः T only. Probably the last three words do not belong to the original text; cp. the note on XI. 11 (end).

४ This last is the colophon acc. to T. In V it runs: इति श्रीमदौखेयशाखायां विखनसा ऋषिणा प्रोक्ते मूलगृह्ये एकविंशत्युक्तात्मके एकविंश-
न्महायज्ञप्रबोधकल्पसूत्रे एकोनषष्ट्यधिकत्रिंशत्तखण्डात्मके पञ्चाशदधिकपञ्चशतौत्तर-
चतुःसहस्रग्रन्थात्मके प्रायश्चित्तविधिनियोग एकविंशतिप्रश्नः ॥

MANTRA-INDEX

TO

Vaikhāṇasa-Śrautasūtram

By

PROF. DR. RAGHU VIRA, M.A., Ph.D., D.Litt. et Phil.,

Director, International Academy of Indian Culture, Lahore.

The references to sections and paragraphs are supplemented by the numbers of pages and lines. The colon (:) separates the two sets of references.

Mantras which show variation (either in form or in extent) with the entries registered in the Vedic Concordance of Bloomfield are marked with one prefixed asterisk. There is, however, a large number of *mantras* or *pratīkas* which are totally missing *as such* in Bloomfield. These are marked with two prefixed asterisks

अ

अ॒श्व. स्व॒मधु॒मन्तः ४, ८: ४७, ८
अ॒श्व॒शुना॒ ते अ॒श्व॒श्रु॒ष्ट॒यताम्
१२, १७: १४८, ५.
अ॒श्व॒श्रु॒ष्ट॒स्ते दे॒व सो॒मा॒ष्या॒यताम्
१२, १३: १४३, १६
अ॒श्व॒स्य॒त्याय॒ ला ८, १२: १०१,
१; १५, ३४ २१२, १७.
अ॒श्वो॒मुचः॑ स्वा॒हा॒कृता॒. प्र॒थि॒वौमा॒-
वि॒शत॑ २१, २: २२३, १३.
अ॒न्त॒रि॒हा॒षाः ७, ५: ७२, ५.
अ॒क्र॒न्त॒र्म॒ कर्म॒कृतः॑ ८, १२: ८७, १३.
अ॒क्र॒न्त॒त् १८, ११: २६१, १०.
अ॒क्र॒न्त॒दग्निः॑ १८, ८: २५८, ७;
२०, ७: २०२, १८.
अ॒क्ष॒न्न॒मौम॒दन्त॑ ८, ८: ८८, ५
अ॒क्ष॒न्पि॒तर॑ ८, ८: ८८, ६.
* अ॒क्षि॒त॒मसि॑ २, ६: २६, २.
अ॒ग॒न्द॒वान्य॒ज्ञः १६, १८: २३०, ११.
अ॒ग॒न्न॒ग्निः १, १८: २०, ५.
अ॒ग॒न्म॒ सु॒व ७, १३: ७७, २१.
अ॒ग॒मा इ॒ न्न॒ग्नीत् ७, ७: ७७, ८.

अ॒गोतां॑ ना॒ष्ट्रां पा॒प्मानम् १८, १४:

२६४, १५.

अ॒ग्न॒ आ॒याहि॑ १, ११: १२, १८,
२०, ८: २०३, ७.

अ॒ग्न॒ आ॒याहि॑ वी॒तये॑ १८, १५:
२६७, ६; १८, ५: २८८, १.

अ॒ग्न॒ आ॒यू॒षि १, १४: १५, ८;
१, १६: १७, १६; २, ७२: २७,
१, २. ७, १३: ७८, ३

अ॒ग्न॒ आ॒यू॒षि प॒वसे॑ १५, १७:
२००, १०; २१, ८: २२७, १२.

अ॒ग्न॒ उ॒दधे॑ या॒ त इ॒ष्य॒र्वा ना॒म
१८, ६: २८१, ६.

अ॒ग्नये॑ आ॒दित्यं॑ म॒ह्ना॒म्यक्ते॑ रा॒त्रिम्
२, २: २४, २.

* अ॒ग्नये॑ऽऽ॒श्वो॒मुचे॑ऽऽ॒ष्टा॒क॒पालम् २०,
३३: ३१८, १८.

* अ॒ग्नये॑ क॒व्य॒वा॒हना॒य सि॒ष्टक॒तेऽनु॒स्र॒धा
८, ८: ८७, ६.

* अ॒ग्नये॑ क॒व्य॒वा॒हना॒य सि॒ष्टक॒ते स्वा॒हा
२०, २१: ३११, ३

अ॒ग्नये॑ म॒ह॒प॒तये॑ स्वा॒हा २, ६: २६, ४.

अ॒ग्नये॑ च॒ ला प्र॒थि॒व्यै चो॒न्न॒यामि॑ २,
३: २४, १४.

अग्रये ज्योतिष्मते स्वाहा २०, १७:
३०८, १६.
अग्रये तपस्वते जनद्वते पाक्वते स्वाहा
२०, १७: ३०८, १६
अग्रये त्वा जुष्टमुपाकरोमि १५,
२१. २०२, १८.
अग्रये त्वा पवमानाय १८, ६
२८०, ८.
अग्रये त्वा पावकाय १८, ६:
२८०, ८
अग्रये त्वा वत्सुमते स्वाहा १३, १२.
१६६, २
अग्रये त्वा वैश्वानराय २, ४ २५,
१; १५, १८: २००, १६
अग्रये त्वा शुचये १८, ६ २८०, १०
अग्रयेऽदाभ्याय स्वाहा २, ६. २६, ५
अग्रये देवेभ्यः पित्र्यभ्यः समिध्यमानायानु-
ब्रूहि ८, ६ ८५, ७.
अग्रयेऽनुब्रूहि ६, ८: ६५, १३; १०,
१७: ११६, १३; १५, २५: २०५,
११; १६, ४: २२०, १, १६,
१३: २२६, १३.
अग्रयेऽन्नपतये स्वाहा २, ६: २६, ६.
अग्रये पावकाय १, १६. १७, १३.
अग्रये प्रणोद्यमानायानुब्रूहि १०, ५:
१०५, १२.
अग्रये प्रेष्ठ १०, १७: ११६, १४;
१५, २५: २०५, १२; १६, ४.
२२०, १; १६, १३: २२६, १३.
* अग्रये भूर्भुवः सुवः स्वाहा २, ६:
२६, ६.
अग्रये मय्यमानायानुब्रूहि ८, ५:
८३, १; १०, १०: १०८, १३.
* अग्रये विष्णवेऽग्नीषोमाभ्यां स्वाहा २०,
२२: ३१२, १.
अग्रये व्रतपतये स्वाहा २०, १७:
३०८, १.
अग्रये शुचये १, १६: १७, १४

अग्रये शुचये स्वाहा २०, १७:
३०८, १६
अग्रये समिध्यमानाय ८, ११: ८७, १
अग्रये समिध्यमानायानुब्रूहि ५, ८:
६०, ८, ८, ६. ८३, ८.
अग्रये स्विष्टकृतेऽनुब्रूहि १०, २०.
११८, ४.
अग्रये स्विष्टकृते प्रेष्ठ १०, २०:
११८, ४.
अग्रावग्निः ८, ६ ८३, ७; १०,
१० ११०, २
अग्राविष्णु ६, २: ६२, ४
अग्राविष्णु महि धाम १, १७: १८,
१७
अग्राविष्णु सजोषसा १, १७: १८,
१७; १८, ६. २८५, ८.
अग्नि यन्जि १८, ७: २२७, १.
अग्नि राजान चान्तरेण ना संचारिष्ट
१२, २२: १४२, २०
अग्निं स्वे योनौ भरिष्यत्युषा १८,
७: २५८, १८
अग्निं होतारमिदं तं ऋवे ४, ४:
४४, ४
अग्निं होतार मन्ये दासन्तम् १८,
५. २८७, १२.
** अग्निः १, २०: २१, २.
* अग्निं वृथिव्याः १५, २३: २०४, ५.
अग्निं प्रथमः प्राज्ञातु ८, २:
८०, २.
अग्निः प्रविद्वानिह तदधातु १८,
१८: २७६, २.
अग्निः प्रातःसवने पालस्मान् १५,
३८: २१६, ४.
* अग्निं कथवाहनं स्विष्टकृतं स्वधा
८, ८: ८७, ८.
* अग्निं गृह्णामि सुरयम् ३, २; ३३, १
अग्निजा असि प्रजापते रेतः १३,
२: १५६; ४.
** अग्निना १, २०: २१, २.

- अग्निनाग्निः समिध्यते १८, ५ :
२८८, १; २०, १८ : ३०८, १५.
अग्निना देवेन १६, २२ : २३३, ६.
अग्निना रयि १, १६ : १८, ४.
अग्निना विश्वा वयम् २०, ८ :
३०३, ३.
अग्निना विश्वाषाट् १८, ५ : २८८,
१०.
अग्निं द्रुत दृष्टीमहे १८, ५ :
२८८, १.
अग्निं नरो दीधितिभिररण्योः २०,
७ : ३०२, १२.
अग्निपीतस्य १६, १८ : २३०, १.
** अग्निम् १, २० : २१, २.
अग्निमग्नौ खाद्या २, १ : २२,
१०.
अग्निमद्य १०, २१ : १२०, ११.
अग्निं पुरौष्यमङ्गिरसदच्छेसः १८,
१ : २५०, २.
अग्निं पुरौष्यमङ्गिरसदच्छेहि १८,
१ : २५०, २.
अग्निं पुरौष्यमङ्गिरसद्वरासः १८,
१ : २५१, १५.
अग्निं पुरौष्यमङ्गिरसद्वरिष्यामः १८,
१ : २५०, ३.
अग्निरसि वैश्वानरोऽसि १८, ६ :
२८१, ५.
* अग्निरकाचरेण वाजमुदजयत् १७,
१३ : २४५, ४.
अग्निर्होतिर्होतिरग्निः १८, १७ :
२७३, २०.
अग्निर्होतिर्होतिरग्निः खाद्या २, ४ :
२५, ६; १३, १४ : १६८, ५.
अग्निर्होतिर्होतिः स्वयः खाद्या २,
४ : २५, ७.
* अग्निर्होतिषा १८, १८ : २७६, ६.
** अग्निर्होतिषाऽग्नेः १२, ११ :
१४१, १०.
* अग्निर्दारी दारावग्निः खाद्या २०,
५ : ३०१, १८.
* अग्निर्दिशां पतिः १८, १८ : २७६, २०.
अग्निर्देवता १५, २ : १८०, १२;
१८, २० : २७८, ५; १८, ३ :
२८५, १३.
* अग्निर्देवो होता ६, ४ : ६३, ५.
अग्निर्मा तस्मादेनसः २०, ३० :
३१७, २.
अग्निर्मा दुरिष्टायात् ६, १० : ६६, २०.
** अग्निर्मा प्रथिव्याः पातु वायुरन्त-
रिक्षात्सूर्यो दिवः १३, १२ : १६५,
१८.
अग्निर्ब्रह्मा १, १५ : १७, १; १, १८ :
२०, २; १८, ५२ : २८७, ५;
१८, ६ : २८०, १६; २१, ३ :
३२४, १३; २१, १२ : ३२८, ५.
अग्निर्वज्रभिः १२, ४ : १२५, ४;
२१, ५ : ३२५, ८.
** अग्निर्वज्रं नयतु प्रजानन् १०, ६ :
१०६, १०.
अग्निर्ववाषि जङ्घनत् १८, ५ :
२८८, २.
अग्निर्होता ८, ३ : ८०, १३; ८, ५ :
८२, ११.
अग्निर्होता निषसादा यजोवान् २०,
२१ : ३११, ८.
अग्निर्होता स मे होता १२, ३ :
१३४, ४.
अग्निः शुचिब्रततमः १, १६ : १८, १.
अग्निष्वात्ताः पितरः ८, ८ : ८७, २.
अग्निस्त्रिभ्यो न शोचिषा १८, ६ :
२८३, १०.
* अग्निस्तेजो मा धावीत् २, ३ :
२४, ४.
अग्निस्तेजो मा विनैत् ५, ३ : ५४,
१५.
** अग्नीच्छाकान्विहर १६, १३ :
२२६, ५.

- अग्नीहोतिसमन्तः कुक्षत १२, १२ः
१४३, १.
- अग्नीन् ७, ७ः ७३, ८.
- अग्नीत्यरिधौऽश्वाग्निं च त्रिभिः संहृष्टि
६, २ः ६१, १२.
- ** अग्नीत्यश्वपुरोडाश निर्वप १०, १७ः
११५, १८.
- अग्नीत्यानीवतस्य यज १६, १७ः
२२८, १०.
- ** अग्नीत्यवनीयान्निर्वप १५, २. १८१,
२१, १६, १ः २१७, २; १६,
१०ः २२३, १८.
- अग्नीदग्नीन्विहर १५, २०ः २०१,
१८; १६, २ः २१८, २
- अग्नीदपलिः संहृष्टि १६, २५ः
२२५, १.
- * अग्नीदपः संहृष्टि १६, २५ः
२२५, ८.
- अग्नीदौपयजान् १६, २०ः २३१,
१५; १७, १ः २३८, ७; १७, ५ः
२४०, ५.
- अग्नीदौपयजानङ्गारानाहर १०,
२०. ११८, ११.
- अग्नीद्विमय ७, ६ः ७२, १६.
- अग्नीदेवपत्नीर्वाचल्ल १४, २ः १७४,
१६.
- ** अग्नीद्वौचमसेन वसन्तोवरीभिश्च
चात्वाल प्रत्युपलम्बस्व १५, ५ः
१८२, १७
- अग्नीद्याज १५, २०ः २०८, १७.
- अग्नीद्यापावटं खनोपरसंमित द्यङ्गुलेन
अङ्गुलेन चतुरङ्गुलेन वोपरसतिखन-
नान् १०, ७ः १०७, ८.
- अग्नीद्वौहिणौ पुरोडाशावधियय १२,
७ः १६१, ८.
- अग्नीद्वौहिणौ पुरोडाशावासादय १२,
१०ः १६४, १२.
- ** अग्नीनाथास्ये १, ४ः ५, ११.

- अग्नीन्नेष्टुरपस्वमासीद १६, १८ः
२२८, १५.
- अग्नीन्मदन्त्यापाः १२, २२ः १५३,
१३; १४, २ः १७४, १४.
- अग्नीन्समाधेदि २, १०२ः २८, १६;
२८, ६.
- अग्नी रक्षाऽसि सेधति १, ८ः ८,
१६; २०, २२ः २१८, २.
- ** अग्नीषोमयोः ६, ८ः ६५, ६.
- अग्नीषोमयोरह देवयज्या एवहा
भूयासम् ६, ८ः ६६, ७.
- अग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टमुपाकरोमि
१४, १७. १८७, १०.
- अग्नीषोमाभ्यां प्रणीयमानाभ्यामनुब्रूहि
१४, १५ १८५, १३
- अग्नीषोमाविमऽसु मे २, ७ः २६, १६.
- ** अग्ने १, २०ः २१, २.
- अग्ने अङ्गिरः १०, ४२ः १०४, ८;
१२; १८, ८ः २५८, ८, १८,
१०ः २६१, १.
- ** अग्ने १, २०ः २१, ८.
- अग्नेः कुलायमसि १०, ६. १०६, ८.
- अग्ने गृहपते २, ५ः २५, ११; २,
८ः २७, १२; ५, २ः ५४, ६; ७,
१२ः ७८, ४.
- अग्ने गृहपतेऽश्वस्व २, १ः २२, १३.
- * अग्ने गृहपतेऽहे बुध्न परिषदा १,
११ः १२, १७.
- अग्ने गोभिर्न आगहि १८, ५ः
२८७, १५.
- अग्ने जातान्गुदा नः सपलान् १८,
४ः २८६, ६.
- अग्ने तमदा १, २०ः २१, ४; १८,
५ः २८७, ११.
- अग्ने तमदाश्च १८, ६ः २८४, ८.
- * अग्ने तव अयः १८, १६ः २६८, ६.
- अग्ने तेजसिन् १६, ८ः २२३, ८.
- अग्ने त्वऽसु आगहि १२, ११ः
१४१, ८.

- अग्ने लं नः २, ७ : २७, १०.
 अग्ने लं नो अन्तमः १८, ५ : २८७, १२.
 अग्ने लमस्मद् युयोध्यमोवाः १८, ५ : २५६, ५.
 अग्ने लं पारया २०, २ : २८८, ५.
 अग्ने लं पारया नव्यो अस्मान् १८, ५ : २५६, ५.
 * अग्ने ऽद्वयो ७, १० : ७६, १, ७, १२ : ७७, ६.
 * अग्ने देवाऽऽ इहावह जज्ञानः १८, १ : २८२, १२.
 अग्ने नय १४, १५ : १८६, २ ; १५, १ : १८०, ५ ; १६, ६ : २२१, २.
 * अग्ने नय सुपथा १८, ५ : २५६, ४.
 * अग्ने नया २०, २ : २८८, ४.
 * अग्ने ऽज्ञपा मयोयुव १, १२ : १२, १४.
 अग्नाद् पत्नीवारः सज्जदेवेन लघ्ना सोम पिब स्वाहा १६, १७ : २२८, ११.
 अग्ने परित्रयासि १८, ६ : २८२, ८.
 अग्ने पवस्व १, १४ : १५, ८ ; १, १६ : १७, १६ ; २, ७ : २७, २ ; ७, १२ : ७८, २.
 * अग्ने पावक १, १४ : १५, ८ ; १, १६ : १७, १७.
 * अग्ने बाधस्व १०, ६ : १०६, ८.
 अग्ने षडङ्गपचाम् १८, ८ : २५८, ११.
 अग्ने भूरीणि १८, १२ : २८२, ११ ; १५.
 अग्ने ऽभ्यावर्तिन् १८, १० : २६१, १.
 अग्ने यशस्विन् १८, ६ : २८०, १५.
 अग्ने युक्ता हि येतव १८, १८ : २७५, १२, १८, ६ : २८०, १८.
 अग्ने रजौकमप आविवेश १६, १५ : २३५, ४.
 अग्ने रन्तःक्षेपोऽसि १८, १७ : २७४, ११.
 * अग्ने रचस्य ६, ८ : ६६, १.

- अग्ने रचमुक्तिमनूजेषम् ७, ६ : ७२, १७.
 अग्ने रातिथ्यमसि १२, २१ : १५२, ७.
 * अग्ने रेतश्चन्द्रम् १, ७ : ८, ५.
 अग्ने र्जनिवमसि ८, ५ : ८२, १२ ; १०, १० : १०८, १०.
 अग्ने र्जिह्वासि ५, २ : ५४, १६.
 अग्ने र्भस्त्रासि १, ८ : १०, १४ ; १०, ६ : १०६, ७ ; १८, १२ : २६२, २०.
 अग्ने र्भोगासि १८, ४ : २८५, १८.
 अग्ने र्याम्यसि १८, १७ : २७४, १०.
 अग्ने र्वस्त्रे जिष्ठेन तेजसा देवताभि-
 र्गृह्णासि १८, १६ : २७०, ८.
 * अग्ने र्वानपन्नगृहस्य ७, ८ : ७४, १२.
 ** अग्ने र्वैश्वानरस्य च १८, १८ : २७६, ५.
 अग्ने वक्त्रे ७, १२ : ७८, २.
 अग्ने वाजजित् ६, २ : ६१, १५.
 * अग्ने वाजजिद् वाज ला सख्वाऽसम् ७, ४ : ७१, २.
 अग्ने वाजस्य १८, ५ : २८७, ८.
 अग्ने वाजस्य गोमतः २१, १८ : २२२, १०.
 अग्ने वेर्क्षोचं वेर्दूत्यम् ८, २ : ८२, १२.
 अग्ने व्रतपते २, २ : २२, १५.
 * अग्ने व्रतपते त्वम् १२, २२ : १५४, ६.
 * अग्ने व्रतपते त्व व्रतानाम् १४, १६ : १८७, २.
 अग्ने व्रतपते व्रत चरिष्यामि २, २ : २२, १६.
 अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषम् ७, १४ : ७८, ११.
 * अग्ने सचाट् १, १२ : १४, १५ ; २०, १६ : २०८, २.
 अग्ने सख्वाच्च १८, ६ : २८४, ४.
 अग्ने सनूरसि ४, ६ : ४५, १४.
 अग्ने स्त्रेजसा स्त्र्यस्य वर्चसा १८, १५ : २६७, १४.

- अग्ने सोम मनामहे १८, ५ २८९, २
अग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि १८,
६ २९६, १
- * अग्नेस्त्वास्तेन प्रान्नामि ७, १ ६९, ४
* अग्ने स्विष्टकृतोऽहम् ६, १० ६६, १९
अग्ने चविर्निर्वप्यामि ४, २ ४२, ९
अग्ने हव्यं रक्षस्व ४, ६ ४५, ७,
४, १० ४९, १२
- ** अग्नी १, २० २१, ९
* अघोर प्रजा अभिविपश्य १८, १८
२७५, २
अघोरेण अक्षुषाहं शिवेन १८,
१४ २६५, ६
अङ्गौ न्यङ्गौ १७, १२ २४४, १२
* अङ्गिरसा त्वा देवानाम् १, ११
१२, १२
* अङ्गिरसो मास्य यज्ञस्य ६, १
६१, ४
अङ्ग्रेभ्यो मे १५, २२ २०२, ६
अङ्गारिरसि बभ्रारि १४, १२
१८२, १५
अचिन्नादद्वेषा हरि १३, १८ १७२,
१२
अच्छा गिरी मतयो देवयन्तौ १८,
५ २५६, ४
- * अच्छाय वो भरत १६, २२
२३२, १९
- * अच्छा वद तवस गार्भि ८, २
८०, १६
अच्छावाक यज १५, २२ २१२, ४
अच्छावाक वदस्व यत्ने वाद्यम् १५,
२२ २११, १७
- ** अच्छावाकस्य चमसमनूयध्वम् १५,
२८ २१५, १७
- ** अच्छावाकस्य चमसाध्वर्यो तमप्युग्रयस
१६, ४ २२०, ४
- ** अच्छावाकस्य चमसाध्वर्योऽपिलसुग्रयस
१६, १२ २२६, १६

- ** अच्छावाकस्य चमसाध्वर्यो मा त्वसुग्रेष्ठा
१५, २७ २०७, २
अच्छिद्रा त्वाच्छिद्रेण सरस्वत्यै
जुष्ट गृह्णामि ११, २ १२४, ८
अच्छिद्रा त्वाच्छिद्रेणाश्विभ्या जुष्ट
गृह्णामि ११, ३ १२४, ६
अच्छिद्रा त्वाच्छिद्रेणन्द्राय सुवाग्ने जुष्ट
गृह्णामि ११, २ १२४, ९
अच्छिन्न तन्तुं प्रथिव्या अनुगेषम्
१२, १४ १४५, ४
अच्छिन्नो राय सुवीर १०, २
१०२, ७, १०, १५ ११४, २
अज एकपात् १६, २० २२१, ९
अजगरस्त्वा सोदको विसर्पत १८,
२१ २८२, १५
अजगमि १, ११ १२, ७
अजस त्वां सभापाला ३, २
२२, ७
- * अजसमिन्दुमरुषम् १८, १९ २७६,
१५
अजा ह्यग्ने १८, १९ २७७, २
* अजीजनन्नष्टतम् १८, १२ २६३, १७
अजीजनन्नष्टत मर्त्यास १, ११
१२, ७
अजोऽस्येकपात् १४, १२ १८४, १२
अजन्ति यस् १३, ९ १६३, २
* अतारिष्य तमस पारे अस्य १८,
१६ २६८, १९
- ** अतिच्छन्दस १७, ५ २४०, ५
अत्यन्यानगाम् १०, १ १०२, १४
अत्र पितरो यथाभाग मन्दध्वम् ९,
९ ९८, २
अत्र रमेथाम् १४, ६ १७८, ४
अथर्वं पितु मे गोपाय १, १४
१६, ४
अथा सपलां इन्द्राग्नी मे ७, ५
७१, १७
अथा सपलां इन्द्रो मे ७, ५
७१, १४

- अथाहमनुकामिनी १४, १४ : १८४,
२०.
अथेमवस्य वर आ प्रथियाः १२, १४ :
१४५, ६.
** अथैत ऋत्विजः १२, १ : १३२, ८
अथो आबन्मनीययोः १८, १५ :
२६७, १६.
अथो इन्द्राय पातवे १८, १८ : २७५,
१०.
अदब्धेन ला चक्षुषावेत्ते ४, ८ : ४७,
१२
* अदब्धेन वक्षुषावपश्यामि ४, ७ :
४६, १८.
अदस्मसि विष्णवे ला ३, ८ : ३८, ६
अदित एहि ६, १२ : ६८, ७ ;
१३, ११ : १६४, १७.
* अदितिः पशुं प्रमुनोक्तु १०, १४ :
११२, १२.
अदितिरस्यच्छिद्रपचा ५, २ : ५४, १०.
अदितिसे बिलं गृह्णातु १३, २ :
१५७, १२ ; १८, १ : २५२, १४.
अदितिस्त्वा देवी १८, १ : २५२, ४
अदित्या उष्णीषमसि १३, ११ :
१६५, १.
* अदित्यास्त्वगसि ४, ६ : ४५, १२.
अदित्यास्त्वा प्रष्टे सादयामि ३, ४ :
३६, १.
अदित्यास्त्वोपस्ते सादयामि ४, ६ :
४५, ६.
अदित्याः सदः ३, ४ : ३५, १५.
अदित्याः सद आचौद १२, १८ :
१५०, १४ ; १२, २२ : १५२, १६.
अदित्या सदोऽसि १२, १८ : १५०,
१२ ; १२, २२ : १५२, १६.
अदित्यै राक्षसि ३, ४ : ३५, ४ ; ३,
७ : ३८, ४ ; १३, ११ : १६४, १५.
अदीक्षिष्टाय ब्राह्मणः १२, १० :
१४०, १४.

- अदीक्षिष्टाय ब्राह्मणोऽसावमुष्य पुनो-
ऽमुष्य पौत्रोऽमुष्य नप्तामुष्याः पुनो
ऽमुष्याः पौत्रोऽमुष्या नप्ता १२,
१० : १४०, ११.
अद्वयमस्य केतवः १८, १० : २६०, १७.
* अदी देवीः १, ८ : ११, ५
अदि हृषमष्टो विश्वदानोम् १३, १४ :
१६८, १८.
* अद्विराज्यम् ५, ४ : ५५, ६.
** अद्विस्त्वोषधीभ्यः प्रोक्षामि १०,
१० : ११०, ६.
अङ्गाः परि प्रजाताः स्त्र ४, ८ :
४८, १५
अङ्गास्त्वोषधीभ्यः १०, २१ : १२०, ५.
अङ्गा सभृतः प्रथियै रसाच्च १८,
२० : २७८, १८
अद्विरसि ४, ६ : ४५, १६.
अद्विरसि श्लोककृत् ४, ७ : ४६, ६.
अथा ह्यग्रे १, २० : २१, ४
* अधि द्यौरन्तरिक्षम् १८, २ : २८५, ६.
** अधिपत्नीः स्त्रीमस्त्रिनौः १८, १६ :
२७०, २०
अधिषवणमसि ४, ६ : ४५, १४.
* अध्वनामध्वपते नमस्ते अस्तु १४,
१२ : १८४, ४.
अध्वरोऽय यज्ञो अस्तु देवाः २१,
१४ : ३३१, १.
अध्वरो यज्ञोऽयमस्तु देवाः १५,
२६ : २०५, १८.
अध्वर्यु मा हिंसीः २०, ६ : २०२, ३.
अध्वर्यु यजतम् १५, २५ : २१२, १.
अध्वर्योऽवेरपाहः १५, ८ : १८४, १.
अध्वर्यो श्रोत्रावोम् १५, २५ :
२१२, १२.
अनन्तरिताः पितरः सोम्याः सोम-
पीथात् २०, २८ : २१५, १५.
** अनया वो यज्ञीयामि ४, २ : ४२, १२.
अनया प्रेक्षि १०, १४ : ११२, १६.

अनागसखा वयम् १५, ११
 १८६, १७
 अनाज्ञातम् २०, २६ २१४, ५
 अनाष्टमसि १२, २२ १५३, ८
 अनाष्टासि १५, २८ २०८, २
 अनाष्ट्यापुरस्तात् १३, ८ १६३, ३
 अनाम्ना या व प्रथमा १८, १५
 २६८, २
 अनिशिता स्त्र सपत्न्ययणी ५, २
 ५३, ११
 अनु त्वा दिव्या दृष्टि सचताम् १८,
 १८ २७५, ३
 अनु त्वा रमे १५, २० २०१, १२,
 १६, १२ २२६, ३
 अनु त्वा हरिणी मृग १६, ८
 २२२, ८
 अनु नोऽद्यानुमति १३, १५ १७०, ३
 अनु प्रहर ७, ६ ७३, ३
 अनुमत्ये चरम् १६, २७ २३६, २२
 * अनु मा रमध्वं खाद्या २१, १५
 २३२, ३
 अनु मे दीक्षा १२, २२ १५३, १०
 अनु व आरमे १८, १ २४८, १०,
 २१, १५ २३२, ३
 अनुवत्सरीणां खस्तिमाशास्ते ८,
 १२ १०१, १
 अनुष्टुप कन्द १८, २० २७८, ८
 * अनुष्टुपकन्दस १७, ३ २३८, ८
 अनुष्टुभमरुद्रा प्रविशामि १८, १६
 २६८, ११
 अनराग्री पशव ३, २ ३३, ३
 अनरिच वशा धाता गर्भो रुद्रो जरायु
 वायुर्वत्सो घर्भे पौयूष १८,
 २१ २८१, ३
 अनरिचमसि १८, ४ २८५, २०
 * अनरिचमसि जन्मना १८, २१
 २८०, १७
 * अनरिचस्य त्वा १०, ८ १०८, १८
 अनरिचस्य भागोऽसि ७, ३ ७०, ६

अनरिचस्य यान्यसि १८, ३
 २८५, ८
 अनरिचस्यानर्धिरसि १३, १०
 १६३, ११
 अनरिचाय त्वा ५, ५ ५६, ६,
 १५, ८ १८४, १३, १८, ४
 २८५, २०, १८, ६ २८०, ८
 अनरिचाय खाद्या १८, ३ २८५,
 १५
 अनरिचेण लोपयच्छामि १३, १२
 १६५, १६
 अनरिचेयतस्व १८, १६ २७१, १४
 अनरितं रक्त २, ३ २४, ६,
 ४, १० ४८, ८
 अनरेण मा सचारिष्ट ३, ७ ३८, ५
 अनर्यच्छ १५, १४ १८८, १८
 अन्तान्ममे श्रियया १८, १०
 २६०, १५
 अन्तोऽक्केत १५, १ १८०, ८,
 १८, ५ २८८, ११
 अन्नपतेऽन्नस्य नो देहि १८, ८
 २५८, १७
 अन्नमावसथीयम् ३, २ ३३, ८
 अन्नादाय बृहध्वम् १२, ६ १३६,
 १०
 अन्नाय त्वा १७, १५ २४६, ४
 * अन्वग्निरुषसाम् १, १२ १३, ५
 अन्वग्निरुषसामग्रमख्यत् १८, १
 २५०, ५, २०, १३ ३०६, ७
 अन्विदनुमते त्वम् १३, १५ १७०, ३
 अप दृष्य होत १५, ५ १८२, १५
 अप जन्य भय नुद १४, ५ १७८,
 १, २
 अपरामान श्रियया १३, ५
 १५८, १
 * अपरामाना श्रिययाशा १८, २
 २५३, १४
 अप द्वेषो अप कर १३, १६
 १७१ ३

- अपनुत्तो शण्डामकौ सहासुना १५,
२७: २०७, १५; १५, २८:
२०८, १२.
- * अपरिमितानाम् ३, ४: २५, ७.
अपश्य गोपासु १३, १०: १६४, ८.
अपस्थिन्व १८, २: २८४, ८.
अपहतं रत्नं ४, ४: ४४, १८;
४, ८: ४७, १६.
- ** अपहता यातुधानाः ४, ११: ५०,
१८.
- ** अपहतोऽवशस्सः ४, १२: ५१, २.
- * अपहतोऽरवः ४, ११: ५०, ८.
अपहतोऽरवः प्रथिव्या अदेवयजनः
४, १२: ५१, १.
अपहतोऽरवः प्रथिव्यै ४, ११: ५०, १५.
अपहतोऽरवः प्रथिव्यै देवयजन्यै ४,
११: ५०, १७.
- * अपाग्रे अग्निम् ४, ८: ४७, १७.
- * अपां चया ऋतस्य गर्भाः १५, ३:
१८१, १५.
अपां गन्धौर गच्छ १८, १७: २७५, १.
- * अपानं त्वान्मते १, १३: १४, १५.
अपानाथला ४, ८: ४७, ११; १५,
८: १८४, १४; १५, १५: १८८, ५.
- अपानाय मे १५, २२: २०३, ३.
अपां त्वा सदने सादयामि १८, २०:
२७७, १२.
अपां त्वेमन्तादयामि १८, २०:
२७७, १०.
- * अपां त्वीषधीनाम् १०, १८: ११८, ८.
अपां नपादाश्रयेमन् १७, ११:
२४३, ७.
अपां नपादाश्रयेमा कुवितुः १८,
५: २५५, १६.
अपां नपादा ह्यस्त्रादुपस्थम् १८,
५: २५५, १७.
अपाम सोमम् १६, २७: २३६, १०.
अपाम सोममन्मता अभूम् १६, २२:
२३३, १.

- अपामिद न्ययनम् २०, ३३: २१८, २.
अपामिदम् १८, ६: २८३, ४.
अपां पतिर्ह्यभ इष्टकानाम् १८,
१८: २७५, ४.
- * अपां पुष्पमस्त्रीषधीनाम् २०, २८:
२१५, १०.
अपां प्रष्टमसि १८, १: २५०, १५;
१८, १: २५०, १६; १८, १७:
२७२, १०.
अपां पेरुरसि १०, १०: ११०, ७.
अपां मेध्य यज्ञियम् ३, ४: ३५, ८.
अपास्त्रदेतु निर्हन्तिः १८, १४: २६४,
१४
अपास्त्रैर्हन्तान्पाशान् १८, १४:
२६४, १५.
- * अपास्य ये सिनाः पाशान् १८, १४:
२६४, १६.
- * अपिप्रेः ७, ६: ७२, १०.
अपिप्रेरग्रे स्त्रां तन्वम् २, ८: २८,
१२.
अपीपरो मा रात्र्या अहो मा पाहि
१३, १३: १६८, २.
अपीपरो माहो रात्र्यै मा पाहि १३,
१३: १६८, ३.
अपेत १८, १२: २६२, १८.
अपेत वीत १, ५: ६, १०; १, ८:
१०, ४.
अपेन्द्र द्विषतो मजः १५, ८: १८४, १३.
अपो अन्वचारिषम् ८, १२: १००,
४; १०, २२: १०१, ६; १६, २७:
२३६, ११.
अपो सुक्षामि १२, ११: १४१, १५.
अपो सुक्षामि न प्रजाम् २१, २:
२२३, १३.
- ** अपोर्षु ८, ५: ८४, ८.
- ** अप्रमीतं प्रमीतम् २०, २३: २१२, ११.
- * अशु धीतस्य १६, २६: २३६, १.
अशु धीतस्य सोम देव ते १६, २२:
२३२, १७.

- अशु मे सोमो अन्नवीत् १६, २५ :
२२५, ६.
- अशुषदसि १८, ५ : २८८, ७
- अस्त्रो २१, १ : २२२, ८.
- अस्त्रो सभिष्टव १६, २५ : २२५, ६ ;
१८, ११ : २६१, १५
- अस्त्रानरमन्तमशु भेषजम् १७, ११ :
२४२, ५.
- * अवद्धं मनः १२, ११ : १४१, १०.
- * अवद्धं मनो दरिद्रम् २१, १ : २२२, ४.
- ** अडे सीद १८, २० : २७९, २१.
- * अभयकराभय मेः कार्षीः २, १० : २९,
१३.
- अभयकराभय मेः कुरु २, १० : २९, १२.
- अभिजिदसि १८, २० : २७९, ८.
- अभि त्य देवः सवितारम् १२, १७ :
१४८, ६.
- अभिला देव सवितः ८, ५ : ८२, २.
- अभि ला शूर नोनुमः १९, ५
२८९, ८.
- अभिन्नो घमा जीरदानुः २०, २८ :
२१५, ८.
- अभिमातिहन् ला वज्रः सादयामि
१८, २० : २७९, १०.
- ** अभिन्वपाः स्मः २०, २५ : २१२, ९.
- अभिषोतारोऽभिषुणुत १६, १ : २१७,
२ ; १६, १० : २२२, १८.
- अभिष्ठितो वरुणस्य पाशः १६, २४ :
२२४, १६.
- अभीमं मन्दिना १२, ५ : १५८, १५.
- अभीमं मन्दिना दिवम् २०, १२ :
२०६, ९.
- अभीमां मन्दिना दिवम् १८, २ :
२५२, ११.
- अभूदिदम् १८, १९ : २७६ ४.
- अभूदुषा वृषत्यशः १५, ५ : १९९,
१२.
- अभूदेवः २१, १५ : २२१, ९.
- ** अभ्यषेच्यमसावासुष्यायणोऽसुष्य पुत्रो-
ऽसुष्य पौत्रोऽसुष्य नप्ता १९, ६ :
२९६, ४
- अभ्यस्यात् १, १२ : १४, ७.
- * अभ्यस्याद्विद्याः प्रतनाः १८, १६ :
२६९, १२.
- अभिरसि १२, १ : १५५, ७ ; १४,
७ : १७९, ९
- अभार्युं कण्ठना संज्ञपयत १०, १६ :
११२, ७.
- * अमावास्या सुभगा ६, ९ : ६६, १२.
- ** अभिचक्षणम् १८, २० : २७९, १२.
- असु यज ६, ६ : ६४, ७
- असुवभूयात् १८, ५ : २५५, १९.
- असुना सच्च निरर्थं गच्छ १२, १२ :
१६७, १२.
- असुं ते प्रगृह्यतु य द्विषः १९,
६ : २९२, ७.
- ** असुवदसुवत् ६, ४ : ६२, ६.
- असुष्मा अनुवृद्धि ६, ६ : ६४, ५.
- ** असुष्मा असुष्मै २, ८ : २७, १५.
- * असुष्मा अह यज्ञ प्रहरामि न तुभ्यः
सोम १५, ११ : १९६, १४.
- ** असुष्मै ज्योतिष्मतीम् २, ८ : २७,
१५.
- ** असुष्य सोमो भविष्यति १२, १ :
१२२, ६.
- असुष्यै स्वाहा २१, २ : २२४, १०.
- * असू यस्याम् २, ७ : २८, ११.
- अमृतमसि २, २ : २४, ५ ; १७,
१५ : २४६, ९.
- * अमृताज्जतिम् २, १ : २२, १०.
- * अमोऽहमस्मि २०, २ : २००, ५.
- अम्मा नामासि १९, ५ : २८७, १८.
- * अन्धः स्थाणो वः २, ७ : २७, ७.
- अय यज्ञः ५, ९ : ६०, ५.
- अयं योऽसि यस्य त इदं शिरः १८,
२ : २५४, ९.

- अय वां मित्रावरुणा १५, १६:
१९९, १६.
- * अय वेदः ४, ११: ५०, ३; ५, ९:
६०, १
- अय वेनः १५, १६: १९९, १८
- अयः सो अग्निः १८, १२: २६३, ६.
- * अयः सुवः ५, ८: ५८, १४.
- * अयत्नाय त्वा सः सृजामि १८, १:
२५२, २.
- अयत्ना व प्रजया सृजामि ३, ७:
६८, ६
- ** अयने ते परायणे १८, १५: २६७, ४.
- अय ते योनिः १८, १२: २६३, ७;
२०, २: २९८, १२.
- अय ते योनिर्हृत्विः १, ७: ९, ९;
२, ११: ३०, ११; २०, ३२:
३१८, ४.
- * अय दक्षिणा १८, २०: २८०, ७.
- अयं नो अग्निः १४, १५: १८५, १५.
- अय नो नभसा पुरः १६, २८:
२३७, ९.
- अयमग्निः श्रेष्ठतमः २, १०: २९, ८.
- अयमग्निः सृष्टिः १५, १: १९०, ६.
- * अयमुत्तरात् १८, २०: २८०, ८.
- * अय पयः ३, ८: ३९, ४
- अयं पश्चात् १८, २०: २८०, ७.
- * अय पितृणाम् ३, २: ३३, ६.
- अय पुरो भुवः १८, २०: २८०, ६.
- अय पुरो हरिकेशः १९, ४: २८६,
१२.
- * अयं प्रस्तरः ५, ७: ५८, ५.
- अयाङ्गिः ७, १४: ७८, १७.
- अयाङ्गिः १५, २०: २०९, १८;
१६, ५: २२०, १६.
- अयाङ्ग्यावाष्टयिवी २, ९: २८, १२.
- * अया विष्ठा जनयन् ९, १०: ९८, ८.
- अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि १७,
९: २४२, ७.
- अयासाम् ७, ११: ७६, १४.

- अयासाम् स्थानभिः २०, २६:
२१४, १३.
- अयुते सौद १८, २०: २७९, १९.
- अयुपिता योनिः ३, ४: ३५, ५.
- अरस्ते दिवं मा स्तान् ४, १२:
५१, ३.
- अरातिह्न त्वा वज्रः सादयामि
१८, २०: २७९, ११
- अरातीयन्तमधरं कृणोमि १०, १४:
११२, १४.
- अरिष्ठा विष्टानि ७, १: ६९, ८.
- अरुषेषु त्वा कृषेषु त्वा नीलेषु त्वा सितेषु
त्वा जीमूतेषु सादयामि १९, ५:
२८८, १.
- अरुचदुषसः प्रश्निरग्नयः १३, १०:
१६४, ४.
- अर्कः पवित्रः रजसो विमानः २१,
१७. ३३३, २.
- अर्कश्चतुः १, १३: १४, १४.
- अर्चिरसि १३, ९: १६२, १८.
- अर्चिषे त्वा १३, ५: १५८, १३.
- अर्चिस्त्वाचिषि ५, ४: ५५, १४.
- अर्णवे सद्ने सौद १८, २०: २७७,
११.
- अर्बुदे सौद १८, २०: २७९, २०.
- ** अर्यत स्थाध्वगतः १८, १६: २७०, ९.
- अर्वांसि १७, १२: २४५, १.
- अलं यज्ञायोनं दक्षिणायै १८, २१:
२८२, ९.
- अलुमिता योनिः ३, ४. ३५, ९
- अवक्रोविधुरो भूयासम् १२, १९:
१५०, ८.
- अव ते चिह्नः १९, ६: २९६, १७;
२०, ११: ३०५, २; २०, १५:
३०७, ९; २१, १: ३२३, १
- अवधूतः रजः ४, ६: ४५, १२.
- अवबाहः रजः ४, ७: ४६, १५.
- अवष्टय निषङ्गुण १६, २५: २३५,
१३.

- अव रत्नो दिव सपल वध्यासम् ४,
६ ४५, १६
- ** अवर्षाय च १८, ६ २८१, १७
अवस्युरसि दुवखान १४, १२
१८३, १६
- ** अवादिषु १६, २ २१७, १७
अवाग्म वद्रमदिमहि ८, ११ ८८, ७
- * अवाह बाधे ५, ७ ५८, ८
अविदहन्त अपयत ४, १० ४८, १३
अवीरघ्नो वीरवत सुवीरान् १८,
१४ २६५, ८
- * अवीष्टध वो मनसा १५, ८ १८४,
१८, १५, ११ १८६, १४
- * अशिशेम वधि ५, ५ ५६, ७
अग्मत्सु चतु १८, ६ २८२, ७
अग्मन्नुर्जम् १८, ६ २८२, ६
- * अश्वत्याडव्यवाहात् १, ४ ६, ६
अश्वाजनि १७, १२ २४५, १
अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिन १८,
५ २८८, १०
- ** अश्वावहूरि पृष्टम् १८, २१ २८२,
१४
अश्विना धर्म पातम् १३, १२
१६६, ८
- * अश्विनोस्त्वा १५, २० २०२, ६
अश्विभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे
सोमानां सुरारम्णामनुवृद्धि ११,
४ १२५, २
अश्विभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुत्राम्णे
सोमान्सुरारम्ण प्रक्षितान्मेष्ठ ११,
४ १२५, ४
- अश्विभ्या ला ११, ४ १२४, १४
- * अश्विभ्याम् ११, २ १२२, १२
- ** अश्विभ्यामनुवृद्धि १५, २७ २०६, १८
अश्विभ्या पिन्वस् १३, ११ १६५, ६
- ** अश्विभ्या प्रेष्ठ १५, २७ २०६, १८
- * अश्वो रूप कृत्वा १, ७ ८, १६
अषाढासि सप्तमाना १८, १७
२७४, ८

- * अष्टा ताल प्रतिनाहम् १८, १५
२६७, १२
- असवपत्नी पिषाणूनि कुरुतात् ४,
८ ४७, १४
- असमृष्टोऽसि हव्यसूद १४, १२
१८४, ७
- असर्ज्यसर्जि १५, १८ २०१, १०, -
१५, २६ २१४, ८
- असवे स्वाहा २१, ११ २२८, ३
- ** असारसि १८, १७ २७२, १
असावेक्षसावेहि १३, ११ १६४, १७
असि होता न ईय १८, १०
२६०, १०
- ** असुरक्षणे लेन्द्रवज्रं सादयामि १८,
२० २७८, १३
- असौ ६, ५ ६३, १३
- * असौ ते वद्र पशु ८, ११ ८८, ३
असौ मानुष १०, ११ ११०, १४,
१२, २ १३३, ८
- असौ मे जार ८, १२ ८७, ७
- अस्त्रानजनि प्राजनि २०, २८
२१६, १४
- अस्त्रान् द्यौ प्रथिवीम् २०, १०
३०४, १०
- * अस्त्रभाद् द्याम्भम १२, १८ १५०,
१५
- अस्त औषट ६, ४ ६३, ३
- * अस्त खधा खधा ८, ७ ८६, ८
- ** अस्त्रादात्रा देवत्रा गच्छत १६, ७
२२१, १४
- ** अस्मिन् यज्ञ उग्रोऽसि ५, ६ ५७, १०
- * अस्मिन्यज्ञ उप भूय ५, ६ ५७, ७
- ** अस्मिन्यज्ञेऽभिभूरसि ५, ६ ५७, ११
- अस्मे चन्द्राणि १२, १८ १४८, १२
- अस्मे ते वन्तु १२, १८ १४८, १३
- अस्मे देवासा वपुषे चिकित्सत १६,
१२ २२५, १५
- अस्मे राय १२, १७ १४७, ७
- अस्मे ब्रह्मणे पवते १५, १७ २०० ८

- * अस्य प्राणात् १, १२: १४, १३.
अस्य स्पशो न निमिषन्ति भूर्न(र्ष)यः
१८, १६: २६८, ७.
अखीविष्कन्दः १८, २०: २७८, ७.
अह लदस्मि १, १०: १२, ५; १,
१२: १५, ६, १५, २१: २१०, १.
अह नावभयोः सुवो रोह्यामि १७,
१४: २४५, १६.
अह परस्तात् १६, ११: २२४, २०.
** अहं पितृन् ८, ८: ८६, १५.
** अह ब्रह्माहं होताहमध्वर्युरह-
माग्नीध्रोऽहं यजमानः पत्नी च २०,
२०: २१७, ६.
* अह भूपतिः ४, २: ४२, ५.
अहरहर्नयमानः १८, ४: २५४, १४.
* अहर्ज्योतिः केतुना १२, १२: १६६, ४.
अहायमे चविरास्ये ते ११, ४:
१२५, ६.
अहिरसि बुध्नयः १४, १२: १८४, ११.
अहे दैधिषय ४, २: ४२, २; १५,
२२: २०४, ११.
अहे बुध्न मन्त्रं मे गोपाय १, १४:
१६, ५.
* अक्रा यदेन २, १: २२, ८.
* अक्रुतम् ४, ४: ४२, १५.

आ

- आ कलशेष धावति २०, २२:
२१८, ५.
आकृतिमग्निम् १८, ६: २५७, ७.
* आकृत्ये ला कामाय ला १, ५: ७, ४.
आकृत्ये प्रयुज्ये स्नाह्वा १२, ८:
१२८, ११.
आक्रममाणासि १८, २०: २७८, १२.
आक्रम्य वाजिन् १८, १: २५०, ६.
आक्रान्तिरसि १८, २०: २७८, १४.
आक्रान्त्यसि १८, २०: २७८, १४.
आलुस्ते रुद्र पशुः ८, १०: ८८, १.
आगत्य वाज्यध्वनः १८, १: २५०, ६.

- ** आगन् ७, ७: ७२, ८.
आगन्त पितरः पिष्टमान् १५, २४:
२०४, १५.
आग्नीध्र मा हिंसीः २०, ६:
२०२, ७.
* आग्नेयं हविः प्रजननम् २, ५: २५, १८.
* आग्रयणोऽसि १५, १७: २००, ६.
आ घा मे अग्निमिन्धते १४, ५:
१७७, १.
आ च परा च चरति प्रजानन् १८,
५: २५५, १८.
** आचिते ला १८, १४: २६६, ८.
* आच्छेत्ता ते २, ४: २५, १.
आजुक्षीत ६, १: ६१, ६.
आजुक्कानः २०, २१: २१८, २.
आज्यमसि ५, ४: ५५, २.
* आज्येन च दध्ना चोदेहि १८, ३:
२५४, ४.
* आज्येन दध्ना चोदेहि ८, ५: ८२,
२; ८, १०: ८६, १२; १०, ७:
१०७, ५.
आज्येनोदेहि ८, १: ८०, १४; १४,
१: १७२, ८, १६, २२: २२४, १.
आतिष्ठ हवन् १७, २: २२८, १२.
आ तेऽग्न इधीमहि १८, ५: २८७, १०.
आत्मने मे १५, २२: २०२, ६.
आ ला जिवमि १८, १२: २५०,
८; १०.
आ ला ददे यशसे वीर्याय च २०,
२६: २२०, १२.
आ ला वचन्तु हरयः १५, २७:
२०७, ५.
आ लाहार्चम् २१, १४: २२१, २.
* आ लाहार्चमन्तरभूत् १८, ८: २५८,
११.
आ दशभिर्विवस्वतः १२, ११: १६५, ५.
आदित्यं गर्भं पयसा समहन् १८,
१८: २७६, ८.

- * आदित्यवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्
तृतीयस्य सवनस्य जगतौ ह्यन्दस
१६, १४ २२७, ११
आदित्या देवता १६, १२ २२५, २१
- * आदित्याना वो देवताभिर्गृह्णामि
१८, १६ २७०, २०
- * आदित्याना त्वा १, ११ १२, १२
आदित्याय मि गृह्णामि रात्र्या अह
२, २ २४ ४
आदित्यास्त्वा ४, १२ ५१, ७
- * आदित्यास्त्वा कृषन्तु १८, १ २५२,
१२
आदित्येभ्य प्रियेभ्य प्रेष्य १६,
१२ २२५, २
आदित्येभ्यस्त्वा १६, १० २२४, ८,
१६, ११२ २२४, १०, १२
- ** आदिश स्नाह्वा ८, ७ ८४, ९
आ देवयज वह ४, ८ ४७, १८
आ देवानाम् २१, १५ २२९, २
आ न प्रजा जनयतु प्रजापति २१,
१५ २२९, १८
आ न प्राण एतु परावत १५, ९
१९५, ५
आनशे आनशे १, १२ १५, ६
- * आनुष्टुभेन ह्यन्दाववाढो वल्लग १४,
८ १८०, ६
आ नो अग्ने सुक्तेतुना ९, ७ ९५, १२
आ नो दिव १, १७ १८, १८
- * आ नो याहि तपसा २०, १६
२०८, ४
आप उन्दन्तु ८, ८ ८४, १७
आप उन्दन्तु जीवसे १२, ५ १२५,
१८
- * आप ओषधी २१, १५ २२१, १२
आपतये त्वा गृह्णामि १२, २२
१५२, ७
- ** आपवस्य सोमपौतये गातुमस्यै यज-
मानाय विन्द स्नाह्वा २०, २६
२२०, १५
- * आप शिवा १२, ६ १२६, १२
- * आपस्वामश्चिनौ २, ४ २५, १२
आप समरिणन् १०, १९ ११८,
१०
आपूर्या स्वा मा पूरयत १६, २१
२२२, ८
आपो अस्मान्मातर शुन्वन्तु १२,
६ १२६, १४
आपो देवी २, ६ २७, १०, १०,
१४ ११२, १
आपो देवी प्रतिगृह्णीत भस्मेतन् १८,
११ २६१, १४
- ** आपो देवैर्देव्या होत्राण्युसिन्य
१२, २ १२२, ८
आपो रिप्रनिर्वहन्त १०, ४२ १०५,
२, २
आपो रेवती जयथा हि वस्य १५,
४ १९१, २२
आपो वाजजितो वाज अन्नाद्याय
१६, १५ २२५, २
- * आपो हविष्णु २, ८ २९, ५
आपो हि स्वा मयोभुव १०, १७
११५, १७, १६, १९ २२०, १६,
१८, १ २५१, १९, २०, २४
२१२, २०
आप्यायता घृतयोनि ५, ८ ५८, २० -
आप्यायता भ्रुवा घृतेन ६, २ ६१, ११
- * आप्यायन्तामाप ७, ६ ७२, १४
आप्यायय सखीन् १२, २२ १५२, १७
आप्यायस्य ८, २ ७९, १७
आप्यायस्य मदिन्तम २१, १५
२२१, ५
आप्यायस्य समेतु ते १५, २२
२११, १४, १८, १६ २६९, ८
आप्रोषेरिक्तो म आत्मा १८, २१
२८२, १५
आभिर्गीर्भि १२, १० १६२, १२,
२०, २६ २१४, ४
आभिष्टे अद्य १, २० २११, ७
* आभिष्टे अद्य गौर्भि १, २० २१, ५

- आ मा वाजस्य १७, १४ : २४५, ७.
 * आमावास्व हविः ३, २ : २३, ३.
 आ मा विशन्तिन्दवः ८, १३ : ८८, १०.
 आ मास्कान् १५, ८ : १८५, १ ; १५,
 ११ : १८७, १.
 आय गौः शृङ्गिरक्रमीत् १, १२ :
 १३, ११ ; २१, ८ : ३२७, ५.
 आयवे स्वाहा १८, २० : २७८, १६.
 . आ यस्मिन्सप्त वासवाः १३, १४ :
 १६८, १५.
 * आ धाहि तपसा २०, १६ : ३०८, ४
 आयुरसि ८, ५ : ८३, १ ; १०,
 १० : १०८, १२.
 आयुर्दी अग्ने असि २, ७ : २७, ४.
 आयुर्दी अग्ने हविषो जुषाणः १६, २४ :
 २३४, ५.
 आयुर्धा असि भुव २१, १४ : ३३०,
 १३.
 आयुर्धं हि १३, २ : १५६, ६
 आयुर्न रन्ध्रियं धेहि १६, २० :
 २३१, १५.
 * आयुर्मयि धत्ताम् १, ४ : ६, ६.
 ** आयुर्माविशत् १, ४ : ६, ८.
 आयुर्न देहि २, ७ : २७, ४.
 • आयुर्न धत्तम् १५, २८ : २०८, ८.
 आयुर्न धेहि २१, १४ : ३३०, १३.
 आयुर्न पाहि १८, २ : २८५, १०.
 ** आयुर्न प्रावोचः १२, १ : १३२, ११
 आयुर्न यच्छ २, ४ : २५, २.
 आयुर्वज्रेण कल्पताम् १७, १५ :
 २४६, १
 आयुषः प्राणं संतनु १८, २१ :
 २८०, १५.
 ** आयुषा नाग्नेहि १०, ४ : १०४, १०
 आयुषे ला ५, ७ : ५८, १.
 आयुषे मे १५, २२ : २०३, ६.
 ** आयुषे वो गृह्णामि १, ४ : ६, ८.
 आयुषे चिंजुष १६, १२ : २२५, २१.
 आयुष्या अग्नेसि ७, ७ : ७३, ७.

- आयुष्मन्तो जरासुपगच्छेम देवाः १८,
 १६ : २६८, १३.
 आयुः संधत्तं तन्मे जिन्वतम् १५,
 २८. २०८, ८.
 * आयुः स्वाः १५, २८ : २०८, ८.
 आयोष्कृते स्वाहा १८, २० : २७८, १७.
 आयोष्पलने स्वाहा ” ”
 आयोस्वा सदर्ने सादयामि १८, ४ :
 २८६, १४.
 आरमत २१, १६ : ३३२, ५.
 आरे शत्रून् कृणुहि सर्ववीरः १२,
 १४ : १४५, ७.
 * आरोहत दशतम् १, ८ : ८, १३.
 * आरोह पथः ५, ७ : ५८, ६.
 * आर्द्रः प्रथस्तुः ५, ८ : ५८, २.
 आ वर्तन वर्तय २०, ३७ : ३२१, ८.
 * आ वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा
 १०, ५ : १०६, २.
 आ वायो भूष १५, १५ : १८८, ८.
 आ वो देवास ईमहे १२, ७ : १३८, ६.
 आशा दिश आष्टण १३, ५ : १५८, १.
 आशानां ला २०, ३५ : ३२०, ८.
 आशासानः सुवीर्यम् १०, २२ :
 १२१, ८.
 आशासाना सौमनसम् ५, २ : ५४, २.
 * आशुः शिशानो दृषभः १८, ६ :
 २८३, २०.
 आशुस्मिहत् १८, ४ : २८५, १८.
 * आत्रावयो आवय आवय ई, ४ : ६३, २.
 आत्रावितमत्यात्रावितम् २०, २४ :
 ३१३, ४.
 आसन्यान्मा मन्त्रात्याहि कस्याश्चिदमि-
 मस्याः १५, २ : १८१, १६.
 आ समुद्रात् १६, ११ : २२४, १८.
 आ सवत् सवितुयथा १, १७ : १८, १.
 आस्मिन्मुपा अचुषतुः १५, १० :
 १८५, १६.

- * आ खधा खधा ८, ७ ८६, ७
 * आह दीक्षा १२, ८ १२८, २
 आहर दह २१, ७ २२७, २

इ

- इड एहि ६, १२ ६८, ७, १३,
 ११ १६४, १६
 इडा देव १५, २५ २१२ १२,
 १५, २६ २१४, १२
 इडामये १८, १२ २६२, ७
 * इडाया आह देवयज्या ६, १२
 ६८, १२
 * इडाया पदम् २, २ २४, २
 * इडाया पदे सौद १८, २० २७८,
 १६
 इडायै चिकुर अवखौ १५, २६
 २१४, ८
 इडासि व्रतभृत् २, २ २३, १
 * इडास्माननु वस्त्राम् ७, १० ७५, १२
 * इडे भागम् ७, २ ६८, १५
 इत प्रथम जज्ञे अग्नि १, ८ ११ ८
 * इत प्रथमम् २०, १६ २०८, २
 ** इत्यमाचल १२, १२ १४१, १८
 इद यजमानस्य ७, २ ६८, २०
 इद विष्णु १, ८ १० २
 इद विष्णुर्वि चक्रमे ५, २ ५४, ८,
 १०, ८ १०८, १२, १४, ५
 १७७, १७, १४, ११ १८२, ३,
 १५, १ १८०, ६, १६, २८
 २२७, १४, २०, ११ २०५, ८,
 २०, १८ २१०, ५
 * इदं शक्य यदिद करोमि स्वाहा
 १८, १ २४८, ११
 * इदं श्रेय २, ११ २१, २
 इदं हवि प्रजनन मे अस्तु ७,
 १२ ७७, ८
 इदं षोतु ७, २ ६८, १८
 इद नयकम् २०, २२ २८८, १, २

- इद तस्मै १४, ४ १७५, १२
 इद तस्मै हर्म्य करोमि ४, ११
 ५०, २
 इद तृतीयं सवन कवीनाम् १६,
 २२ २२२, १०
 इद देवानाम् ३, ४ २४, १६, ४,
 ५ ४४, १०
 * इद द्यावाप्रथिवी भद्रम् ७, ६ ७२, १३
 * इदमग्नये ४, १० ४८, २
 इदमग्नीध ७, २ ६८, १८
 इदमध्वर्यो ७, २ ६८, १८
 * इदमसुमै ४, १० ४८, २
 * इदमस्माक भोगाय भुजे भूयात् १८,
 ४ २५५, १
 इदमहं रक्षोऽधम तमो नयामि
 १०, १४ ११२, १२
 इदमहं सर्पाणा दन्ध्रूकाना ग्रीवा
 उपग्रशामि १२, १८ १५०, १
 * इदमहं सेनाया ४, १० ४८, ४
 इदमह त वल्लगमुद्रपामि १४, ७
 १७८, १६
 इदमह निर्वरणस्य पाशात् ४, ५
 ४४, ११, १४, १६ १८६, १६
 * इदमहमग्निज्येष्ठेभ्य ३, २ २२, १०
 इदमहमन्तात् सत्यमुपैमि १, ८
 ८, १५
 * इदमहमसुमामुधायण ब्रह्मवर्चसेन
 पर्यहामि १३, ६ १५८, ४
 * इदमहमसुमामुधायणस्य १२, ६
 १२६, ८
 इदमह मनुष्यो मनुष्यान् १३, १८
 १७२, १४, १४, १६ १८६, १४
 इदमाप प्रवहन् १०, १७ ११५, १७
 ** इदमाप शिवा ४, ११ ५०, १७
 * इदमिन्द्रियममृतम् ५, ८ ६०, ४
 ** इदमु न सह ४, ५ ४४, १०
 इदमेनमधर करोमि यो न समानो
 यो समानोऽरातीयति १४, ७
 १७८, १७

- इदं पशुनाम् ३, ४ : ३४, १७
 इदं ब्रह्मणः ७, १ : ६९, १९
 ** इदं मदन्ति देवीरमृता ऋतावधः
 १२, २३ : १५३, १४
 इदावत्सरीणां स्तस्त्रिमाशास्ते ९,
 ३ : ९२, १४.
 इदावत्सरे सीद }
 इदुवत्सरे सीद } १८, २० : २७९, १८.
 इद्वत्सरे सीद }
 इक्षुपसादय १४, १ : १७३, ९
 इन्दुरस्यो न कलियः २०, ३३ :
 ३१९, ५.
 * इन्दुरिन्द्रमवागात् २१, १६२ : ३३२,
 ७ : १५
 इन्द्र विश्वा अवीरधन् १५, १ : १९०,
 ८, १८, १५ : २६७, ३, १८,
 १६ : २७२, ८, १९, ६ : २९३,
 १९ : २१, १२ : ३२९, ६.
 इन्द्र वो विश्वतस्परि २०, ३ : ३००, ९.
 इन्द्रः शिञ्जेमेन्द्रा सुतेन १८, २१ :
 २८२, १०.
 इन्द्रः होतामजर्दिवं आ प्रथिव्याः
 १४, १७ : १८७, ११.
 इन्द्रवोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्वातु
 १०, ५ : १०५, ८.
 इन्द्रं नरः २०, ३ : ३००, ९.
 इन्द्रपीतस्य १५, २५ : २१३, ६.
 इन्द्र मरुतः १६, २ : २१८, ६.
 इन्द्रमिव देवा अमिसंविशन्तु १८,
 १७ : २७४, १२.
 * इन्द्रवायुभ्यां त्वा १५, १५ : १९९, ११.
 इन्द्रवायू इमे सुताः १५, १५ :
 १९९, १०.
 ** इन्द्रवायू युक्ताम् ४, ९ : ४८, ८.
 * इन्द्र शाक्तर माथनीसु १२, ८ : १३८,
 १७.
 इन्द्रस्य सघाट १७, ३ : २३९, ७.
 इन्द्रस्य १९, ६ : २९६, २.

- * इन्द्रस्य यज्ञोऽसि २१, ११ : ३२९, ३.
 इन्द्रस्य जठरमसि १५, २२ : २०३, ११.
 इन्द्रस्य त्वा १, ११ : १२, १४, ३,
 ४ : ३५, १३.
 इन्द्रस्य त्वा जठरे सादयामि ७, १ :
 ६९, ६.
 इन्द्रस्य ध्रुवोऽसि १४, ११ : १८३, १.
 इन्द्रस्य बाह्वरसि ४, ११ : ५०, ६ ;
 ५, ६ : ५७, ८
 इन्द्रस्य भागः सुविते दधातन १०,
 १३ : ११२, ९
 इन्द्रस्य योनिः १२, ९ : १३९, १२.
 इन्द्रस्य व इन्द्रियावतो देवताभिर्गृह्णासि
 १८, १६ : २७०, १३
 इन्द्रस्य वज्रोऽसि १८, १४ : २६६,
 १८ : १९, ६ : २९०, ५.
 इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्चन्नः १७, ११ :
 २४३, ३
 इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्चन्नस्तनूपा नः
 प्रतिस्पर्शः १८, १४ : २६६, १५ ;
 १९, ६ : २९०, ६
 इन्द्रस्य वरुणमसि १८, १६ : २६८, ९.
 इन्द्रस्य वर्मासि १८, १६ : २६८, ९.
 * इन्द्रस्य वैमृधस्य ६, ९ : ६६, १२
 इन्द्रस्य शर्मासि १८, १६ : २६८, ९.
 इन्द्रस्य सदोऽसि १४, ११ : १८२, १३.
 इन्द्रस्य सूरसि १४, ११ : १८२, १६.
 * इन्द्रस्याहम् ६, ९ : ६६, ११.
 इन्द्रस्योऽसि १२, १९ : १५०, ५.
 इन्द्रस्योऽसि १३, २ : १५६, ४.
 इन्द्रः सुनीती सद्य मा पुनातु २०,
 ३३ : ३१८, १९.
 * इन्द्राग्निभ्यां जगस्य वपां मेदः प्रस्मिन्
 प्रेष्य १०, १६ : ११५, ९.
 इन्द्राग्निभ्यां जगस्य वपाया मेदसो
 ऽनुब्रूहि १०, १६ : ११५, ८.
 इन्द्राग्निभ्यां जगस्य हविषः प्रेष्य १०,
 १९ : ११८, १३.

इन्द्राग्निभ्यां ऋगस्य चविषो ऽनुब्रूहि १०, १८: ११८, १२.
 इन्द्राग्निभ्यां त्वा १५, ४८२: २१५, २०, २१, १८, १७: २७४, ८.
 इन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टसुपाकरोमि १०, ८: १०८, ६.
 इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा युनज्मि १८, ५: २८७, १७.
 इन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्य प्रेष्ठ १०, १७: ११६, १२.
 इन्द्राग्निभ्यां पुरोडाशस्यानुब्रूहि १०, १७: ११६, ११.
 इन्द्राग्नियोर्भागधेयौ स्य १४, १८: १८८, १६.
 इन्द्राग्नी अथ्यमानास् १८, २: २८५, २.
 इन्द्राग्नी आ गतः सुतस् १५, २५: २१३, १०.
 इन्द्राग्नी आ गतस् १, १६: १८, ५.
 इन्द्राग्नी द्यावाष्टिवी १२, ७: १३८, ८.
 इन्द्राग्नी मे वर्चः कण्ठतास् १५, ८: १८५, ७.
 इन्द्राग्नी रोचना दिवः ८, १: ७८, ८.
 * इन्द्राग्न्योरह देवयज्येन्द्रियाव्यन्नादो भूयासस् ६, ८: ६६, ८.
 * इन्द्राणीव ५, २: ५४, ७.
 इन्द्राण्ये संनहनस् ३, ४: ३५, ११.
 * इन्द्राधिपतेऽधिपतिः १७, २: २३८, ७.
 इन्द्रावृद्धस्यतिभ्यां त्वा १७, १: २३८, ६.
 इन्द्राय त्वा १४, ११: १८३, १; १५, ३७-३८: २१५, १२; १४; १६, १०: २२३, १३.
 इन्द्राय त्वापिशर्वराय १७, ४: २३८, १४.
 इन्द्राय त्वा प्रसक्ने १२, १४: १४४, १४.

इन्द्राय त्वा वृद्धते १५, १७: २००, १२.
 इन्द्राय त्वा वृद्धते १५, ११: १८६, ५.
 इन्द्राय मरुत्वतेऽनुब्रूहि १६, ८: २२२, १०.
 इन्द्राय मरुत्वते प्रेष्ठ १६, ८: २२२, १२.
 इन्द्राय वाचं वदत १७, १३: २४४, १४.
 * इन्द्राय सुचाम्णे त्वा ११, ४: १२४, १६.
 इन्द्राय हरिवते धानासोमानामनुब्रूहि १६, २०: २३१, १८.
 इन्द्राय हरिवते धानासोमानप्रस्थिता-
 न्प्रेष्ठ १६, २०: २३२, १.
 इन्द्रावरुणाभ्यां त्वा १७, १: २३८, ५.
 इन्द्राविष्णुभ्यां त्वा १७, १: २३८, ६.
 इन्द्राश्विना १३, १२: १६५, १२.
 इन्द्रियाय त्वा १३, १३: १६६, १५.
 * इन्द्रियावन्तः १५, २०: २०१, १७.
 * इन्द्रेण देवेन १६, २२: २३३, ६.
 इन्द्रेण प्रेषिता उप १५, ११: १८६, १८.
 इन्द्रेण सयुजो वयस् १५, २८: २०७, १८; १६, २२: २३३, ८.
 इन्द्रो दधीचो अस्मभिः १८, ५: २८८, ७.
 इन्द्रो देवता १८, २०: २७८, ८.
 इन्द्रोऽश्विन् १६, ८: २२३, ८.
 इन्धानास्त्वा शतः हिमाः २, ७: २७, ५.
 इमं वि ध्यामि ७, ११: ७६, ७; ८, १४: ८८, १८; १६, २६: २३६, २.
 इमं ससुद्रं शतधारसुतस् १८, १८: २७७, २.
 इमं सानमूर्जस्वन्तं धयापाम् १८, ७: २८७, ८.

* जीवम वेभ्यः परिधिम् २०, २५ :
२१३, ११.

इम जीवेभ्यः परिधि दधामि २०,
७ ३०२, १०

* इमसू पु त्यम् १३, १८ : १७२, १७.

* इम पशुम् १०, ८ : १०८, ५.

इम मा हिः सौरिकशफम् १८,
१८ : २७७, २.

* इमं मा हिः सौरिकपदम् १८, १८२ :
२७६, ८, २७७, १

इम मे वरुण २०, २५ : ३१३, १० ;
२१, १ ३२३, २

* इमा उ मास १, १२. १४, ३.

इमाः सु नावमारुहम् १२, ८ :
१२८, ३

इमां धियम् १२, ८ : १३८, २

* इमां नराः कणुत ५, १. ५२, १.

इमां नराः कणुत वेदिमेत्य १४, ४ :
१७६, ४

इमामगृभण्ण रशनामुतस्य १८, १ :
२४८, १५.

इमामृणायुम् १८, १८ : २७७, ३.

इमा मेऽग्न इष्टका धेनव सन्तु १८,
६ : २८१, ४.

* इमामेवाग्निना यज्ञस्य २०, २० :
२१६, २०.

* इमां प्राचीम् ३, २ : २४, २.

इमो अग्ने १, १६ : १८, ६ ; ८, २ :
७८, १७.

इमो पर्ण च दर्भ च ३, ८ : ३८, ७

इमो प्राणापानौ ३, ६ : ३७, ६.

इय वः सा सत्या संधाभूत् १७,
१४ : २४५, ८.

* इयः स्यात्तो ५, ८. ५८, १४ ;
७, ३. ७०, १०.

इयत्यय आसीः १, ८ : ११, ५ ;
१३, २ : १५६, २.

इय ते यज्ञिया तनूः १२, ११ :
१४१, १४ ; २१, १ : ३२३, ११.

इय ते शक्र तनूः १२, १६ : १४६, ८.

* इयमसि २, २ : २३, २ ; १८, १७ :
२७३, १.

इयमुपरि मतिः १८, २० : २८०, ८

इयमेव सा या प्रथमा व्योच्छत् १८,
४ २८६, ३

इरा भूतिः प्रथिव्यै रसो मोक्षमीत्
५, ८ : ५८, ४

इरावतौ धेनुमतौ १४, ५ : १७७, १७

इषमावद ४, ७ : ४६, ७

* इषिता दैव्या होतार ७, ६ : ७२, १२.

इषि सीद १८, २० : २७८, १५.

इषे ला २, ५ २५, १५, ३, ३
३४, १, ५, ३. ५४, ११ ; १०,
८ : १०८, ३, १०, १५ ११३, १५.

इषे ला १, ४ : ५, ७.

इषे पीपिदि १३, १३ : १६६, १३.

इष्टका स्वर्गो लोकः १८, १७२ :

२७३, १८ ; २१.

** इष्ट स आगच्छतु १६, २० : २३१,

१५.

इष्टयजुषस्ते देव सोम १६, २१ :

२३२, ५

इष्टाहोत्रोयं साम गाय १३, १६ :

१७०, १३.

इष्टेभ्यः स्वाहा २०, २५ : ३१३, १४.

इष्टो यज्ञो अगुभिः ७, ७ : ७४, ५ ;

१८, ७ : २८७, ७

* इष्टो यज्ञो अगुभिराग्नीर्दा १८, ६ :

२८६, २.

इष्ट द्युमन्तमवद १८, १८ : २७५, ७.

* इष्ट पशवः ३, २ : ३३, ५.

* इष्ट प्रजा ३, २ : ३३, ४.

इष्ट प्रजां पशुन्तु २, ३ : २४, ८.

इष्ट प्रजा विश्वरूपा रमन्ताम् १०,

१३ ११२, ८.

** इष्ट बर्हिः रासदे ३, ४ : ३४, १३

** इष्ट सोऽस्तु १८, ६ : २८५, ११.

- * इहा इहा इहा १६, १२: २१७,
११; १२; १३.
** इहामेहाम् २, १: २२, ७.
इहैव क्षेम्य एभि मा प्रहासीर्मांसुसामु-
ध्यायणम् २०, १३: २०६, ७.
इहैव सन्तत्र सतो वो अग्रयः २, १०:
२८, २

ई

ईडिष्वा हि महे दृषन् १८, ४:
२५५, १३.

* ईडेन्यक्रतु ५, २: ५३, ६; ५, ३:
५४, १७.

* ईदृङ् च १८, ६: २८४, २१

* ईयुष्टे १८, ४: २८६, २.

ईशान ला शुश्रुभो वयम् १८, २१:
२८२, १३.

ईशानमिन्द्र तक्षुषः १८, ५: २८६, ८.

ईषां खगल्यं शफम् १८, १५: २६७,
११.

उ

उकथं वाचि १६, ८: २२२, १८.

उकथं वाचीन्द्राय १६, १६: २२८,
१४; १६, २०: २२१, ८.

उकथशा १५, २६: २१४, २.

उकथशा यज सोमस्य १५, २६:
२१४, ५; १५, २६: २१४, १३;
१६, ८: २२२, १८; १६, ८:
२२३, ८.

उकथशा यज सोमानाम् १५, २७:
२१५, ३; १५, २८: २१६, २;
१६, २०: २२१, ११; १७, २:
२३८, ६.

उकथैर्यज्ञेषु वर्धते २०, २३: २१८, ६.

उक्षान्ताय १८, १: २८३, ६.

उक्षा समुद्रः १८, ६: २८३, १८.

उखां खसारमभि वेदिमस्यात् १८,
१८: २७६, १.

उखां करोतु शक्त्या १८, १: २५२,
११.

** उच्चैः समाहन्तवै ४, ७: ४६, ६.

* उच्छाग तिष्ठ २०, २५: २२०, १.

उच्छिष्टभाजो जित्वा २, ५: २५, २१

उच्छुभो अग्ने ६, १: ६१, ४.

** उत ते वनस्यते वातो विवात्ययमित्
१८, १८: २७५, १०

उत वाता तनूनाम् १८, ६: २८०, ३.

* उत लामदिते १, १६: १८, ५.

उत नो ऋषिर्बुध्राः १, १५: १६, ११.

उत नो ऋषिर्बुध्राः प्रष्टोतु १६, २०:
२३१, ८.

उतमनम्रसु १५, ८: १८४, २.

* उत्तमः ८, ६: ८३, १०.

उत्तरतः परीत ७, २: ७०, १४.

उत्तिष्ठन्नो जषा सच्च १४, १२: १८२, ५,
१५, १७: २००, ११.

उत्तिष्ठ दृष्टतौ भव १८, २: २५३, १४.

उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्यते १३, १: १५५, ८.

** उत्तिष्ठ खध्वर १८, १: २५१, ८.

* उत्तु दुहन्ति कलशम् ३, ७: २८, ८

* उत्तुमुद्रान् १, ८: ११, ४.

* उत्तो वा तत्र जायते १८, १५:
२६७, ५

उदग्ने शुचयस्तव १, १६: १८, १;
२०, १६: २०८, ६.

* उदप्रुतो नभसी संव्ययन्नाम् २१,
१५: २३१, १७.

** उदश्च तिष्ठ २०, २५: २२०, १.

उदस्यान्नोजिह्वनजिदश्चजित् १८,
१५: २६७, १८.

उदस्यादेव्यदितिः २०, ८: २०३, १७.

* उदस्य शुषाद्धानुः १८, १७: २७४,
१५.

उदानः प्राणमयमात् २०, १७:
२०८, ४.

उदाभ्यः शुचिरा पूत एभि १२,
६: १३७, १.

उदायुषा १२, १८ : १५०, १२
 उदितिरसि १८, २० : २७८, १३
 उदीचीनाः अथ पदो निधत्तात्
 १०, १३ : ११२, ३
 उदुत्तमम् १८, ६ : २८६, १७;
 २०, १५ : ३०७, १०, २१, १
 ३२३, २
 उदुत्तम वरण पाशमस्तत् १८, ८
 २५८, ८; २०, ११ : ३०५, ३
 उदु त्यम् १, ८ १०, १०, १३,
 १८ १७२, १६, १६, ६. २२१,
 २, १६, २६ : २३६, ६, १७,
 ११ : २४३, ३; २०, १५ ३०७,
 १०, २०, २४ : ३१२, १६, २१,
 ३. ३२४, ६.
 उदु त्य जातवेदसम् १२, १८ :
 १५०, १७.
 उदु त्वा १, १२ : १३, ७
 उदु त्वा विश्वे देवाः १८, ११
 २६१, ६; १८, ६. २८३, १६.
 उदुस तिष्ठ २०, ३४ : ३१८, २०.
 उदेनमुत्तरां नय १८, ६ : २८३, १५
 उदेषां बाह्व अतिरम् १८, ७ :
 २५८, १६.
 * उदेक्ष्यमे १, ८ : ११, २.
 उदेक्ष्यमे अथि मातुः प्रथिव्याः १८,
 ४ : २५५, २.
 उद्गात्रा पत्नीं सखापय १६, १८ :
 २२८, १६.
 उद्गीथेन त्वा हन्त्सा सादयामि १८,
 ६ : २८०, १२.
 * उद्ग्राभ च ७, ५ ७१, १५.
 उदिवत् सभा १०, ८ : १०८, ७;
 १४, १० : १८२, २.
 ** उद्दिशः खाद्या ८, ७ : ८४, १०.
 * उद्गन्धमानम् १, ५ : ६, ११; १,
 ८ : १०, ६.
 उद्गर २, १ : २२, ५.

उद्गध्यस् २, १ २२, ५
 उद्गध्यस्त्राग्ने २०, १५ : ३०७, ८;
 २०, ३१ ३१८, २.
 उद्यत्यसि १८, २० : २७८, १३
 ** उद्यन्तुपर्णो न विभाति सर्वम् २०,
 ३५. ३२०, ८
 उद्यन्तय मित्रमहः ७, १३ : ७७, २२.
 उद्योजनमन्तर्यामिम् १८, १५ : २६७,
 ११
 उद्रिणः सिद्धे अक्षितम् १८, १५ :
 २६७, १०
 उद्ददसि १८, २० : २७८, १३.
 * उद्दय तमसः १, ८ : १०, १०, १३,
 १८ : १७२, १६.
 उद्दय तमसस्यति १६, २६ २३६, ६;
 २०, १५ : ३०७, १०; २०, २४ :
 ३१२, १६, २१, ३ : ३२४, ६.
 उद्दग्ने २०, ३५ : ३२०, २.
 उन्दतीर्बल धत्त १२, ११ : १४१,
 ८, २१, १ ३२३, ५.
 उन्नमय प्रथिवीम् १०, ८ : १०८,
 ११; १२, १७ : १४७, १३; १४,
 ११ : १८२, ७; १६, १२ : २२५,
 ६; २०, १० ३०४, ११.
 ** उन्नयस् १५, ३३ : २१२, २.
 उन्निवत उदुद्धतश्च गेष्म ४, २ : ४२,
 ३; १५, २३ : २०४, १२.
 उन्नीतः राये ६, ४ : ६२, १३
 उन्नीयमानेभ्योऽनुवृष्टि १५, २७ :
 २०७, १; १६, ४ : २२०, ३;
 १६, १३ : २२६, १५.
 * उन्नेतः सर्वश एव राजानमुन्नय माति-
 रौरिचो दशभिः कलशौ ऋद्धा
 न्युज्ज १५, ३८ : २१५, १८.
 ** उन्नेतः सोमं प्रभावय १५, २७ :
 २०७, ४; १६, ४. २२०, ५;
 १६, १३ : २२६, १७.
 * उन्नेतश्च १६, २६ : २३६, ५.

उन्नेतर्हीतिस्वमसमनूय होतृचमसे
भुवायावकाश कुरु १६, १८
२२९, १५.

उन्मत्तो वरुणस्य पाश' १२, २१.
१५२, २.

* उन्नेष तिष्ठ २०, २५: ३२०, १.

** उप कलशः १५, २३: २०३, १९
उप त्वाग्ने दिवे दिवे. २, ७ २७, ९,
१०, १५ ११४, ९; १९, ८,
२९७, १४

उप त्वाग्ने हविष्मती' १, ६ ७, १५

* उप देवाः १५, २३: २०३, २०.
उप द्रव पयसा गोधुक् १३, ११
१६५, ९

* उप प्रयन्तु १३, १ १५५, ९.
उपप्रयन्तो अध्वरम् २, ७, २६, १५
उप प्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्य' १०, १२
१११, १४

* उपभृदसि घृताची ५, ७ ५८, ८.
उपभृदेहि ६, ३: ६२, २.
उप मा द्यावाप्रथिवी १५, २३.
२०३, १७

उप मा होत्रा उपहवे ऋयन्ताम् १५,
२३: २०३, २०

* उप यज्ञः १५, २३ २०३, २०
उपययत्पवीद १०, २०: ११९, १२.
उपयामगृहीतोसि ११, ३२ १२४,
६, ७, ९; १५, ८. १९४, १०,
१५, १४. १९८, १८; १५, १५२:
१९९, ९; ११, १५, १६: २००,
३; १५, १७: २००, १२, १५,
२५: २०५, १५; १५, २७२:
२०६, १३, १७; १५, २४२
२१२, ९; १७, १५, २७२.
२१४, १६, २१५, १२, १५,
३८: २१५, १९; १६, १०२
२२२, १३; २२४, ८; १६,
११२: २२४, १०; १२, १६,
१५: २२८, ६, १६, १७ २२९,

८; १६, २०. २२१, १७; १७,
४: २२९, १४, १७, ९२:
२४२, ४, ७; १७, १०. २४२,
१२

उपवीरसि १०, ९ १०९, ४

* उपवेषोऽसि यज्ञाय ३, ५: ३६, १०
उप हजामि ३, ७: ३८, ३
उपस्थानं मे प्रभूतात् ३, ७: ३८, ३.

** उप सोम १५, २३. २०३, १९.
उपहृत' ८, ७ ८४, १३, १५,
३१ २१०, ६

उपहृत पशुमानसानि ६, १२.

६८, ११

उपहृता पितरः ९, ८ ९६, १७

** उपहृता पशुमत्यसानि ७, ९.
७५, १२.

उपहृतेय यजमाना ७, ९ ७५, ११
उपहृतो द्यौ पिता ७, २ ७८, ३,
७, १०. ७५, १३

उप कथस ८, ७. ८४, १२, १५,
३१: २१०, ६.

* उपामि १५, २३ २०३, २०
उपावरोह १, १०. १२, २; २,
११: ३१, २.

उपावरोह जातवेदः २, ११ ३१, १०.

* उपास्वावः १५, २३. २०३, १८
उपेमहन्ति वाजयुर्वचस्याम् १८, ४
२५५, १४

उपो अस्मान्नाक्ष्माङ्गान्नाक्ष्मा कथध्वम्
१५, ३३: २११, १८.

* उपो देवान् १०, ९: १०९, ४.

* उभयतः शूद्रा कृणुष्व १५, ३३:
२१२, २.

* उभयतः शूद्रान् कुरुध्वम् १५, २७:
२०७, २, १६, ४: २२०, ४.

* उभा कवी युवाना सत्या १६, २२:
२२२, २०.

* उभावमी ३, ९ ३९, १६.
उभा वामिन्द्राय २, ७. २६, १६.

उभे अभि प्रियतमे सधस्ये १८, ५ :
२५५, १८.

उभे आ प्रीती रोदनी महिला १८,
१०. २६०, १५

* उभौ मण्डुकी युजौ १८, १५. २६७,
१२

उरु हि राजा वरुणसकार १६,
२४ : २२४, ८

उरुद्रष्टी विश्वरूप इन्दु २०, ३७
३२१, १०.

उरु प्रथस ४, १०. ४८, ७; १०,
४ १०४, १४

उरु वाताय ४, ४ ४३, १६.

उरु विश्वा वि क्रमस १०, १ १०२,
८; १४, १५ १८६, ६, १६,
२८ २३७, १४.

उरो अन्नरिच १०, १३ १११, १८.

उर्वन्नरिच वौहि २, ४. २४, २१.

उर्वन्नरिचम् १०, १५ : ११४, ८,
१४, १६ : १८६, १०.

उर्वन्नरिचमन्विहि ३, ४ ३५, १४;
४, २. ४३, ८, ४, ६ : ४५, ६;

१२, १८ : १५०, १३, १२, २१
१५२, १२, १५, १२. १८७, ११,

१५, २८ : २०७, १७

उर्वन्नरिच प्रेहि ३, २ : ३४, ११.

उर्वशसि ८, ५ : ८२, १५.

उलूखलक युज्यसे १८, १८ : २७५, ७

उलूखले सुजले ७, १०. ७६, २.

* उशन्तस्वा हवामहे ८, ६. ८५, ८
उशिक् ल देव सोम १५, १३ :

१८८, २

उशिशसि कवि १४, १२. १८३, १५

* उषा क्रतुनः जुषतां यज्ञम् २०, १३.
३०६, ४

उषासानक्ता ८, ६ ८३, ८.

उष्टारयोः पितृयोः १८, १५ : २६७,
१६.

उष्णिहा इन्दु १८, २० : २७८, १०.

* उख घर्मश्च शिख १३, ११ :
१६५, ३.

उखावेत धूषाही १२, १८. १५०, २०.

ऊ

* ऊतीः कुर्वाण १, ७ ८. १२

* ऊर्गस्याङ्गिरसी १२, ८ : १३८, ५

** ऊर्जः पवित्रगर्गमन्नाद्याय १८,
१८ : २७५, ८

ऊर्जः प्रथिया अथुदितोऽसि १, ७ :
८, १६

ऊर्ज धत्स ४, ४ ४३, १७

ऊर्जमस्मासु धेहि २, ८. २८, १२.

ऊर्जमावद ४, ७ ४६, ७.

* ऊर्जः पयः ३, ७ ३८, ७

* ऊर्जः प्रथिया १, ७ : ८, १३.

ऊर्ज विधद्वसुवनिः सुमेधाः १४, १८ :
२६५, ५.

ऊर्जा वः पश्यामि २, ८. २७, ११.

ऊर्जि सीद १८, २० २७८, १५.

ऊर्जि ला १, ४ : ५, ७; २, ५
२५, १५, ३, ३. २४, ७; ५, ३ :

५४, १२, १०, १५. ११४, १;
१२, ७ १३७, ५

ऊर्जो नपातु स हिनायमस्तयः १८,
६ : २८०, १.

ऊर्जो भागः प्रथिवीमेत्वाष्टणम् १८,
१५ : २६८, १

ऊर्जो भागः मधुमत्सूयतावत् १८, २१.
२८२, ११.

** ऊर्जो भागोऽसि १८, १८. २७५, ८.

* ऊर्जाष्टदु प्रथमानम् ५, ६ ५७, १.

ऊर्जाष्टदम् ला सुष्टामि ५, ६.
५६, १७

ऊर्जावन्तम् १०, ६ : १०६, ७.

ऊर्जावन्तः प्रथमः सीद योनिम् १८,
६ : २८४, ४

ऊर्ध्व ऊर्ध्व [य] ऊतये १८, १ २५१,
८

- जर्ध्वं ई, ३: ६२, ७
 * जर्ध्वसदसि १२, ८: १४०, २
 जर्ध्वी अस्य समिधो भवन्ति १८, ५.
 २५५, २१
 जवध्यगोह पार्थिव खनतात् १०, १३.
 ११२, ५

च.

- चकृकसामयो' शिल्पो स्य १२, ८
 १३८, १८
 चगसि जन्मना वशा १८, २१:
 २८०, १८
 चगवशा चहृद्रथन्तरे ... पौयूषः
 १८, २१ २८१, ५.
 चचा ला इन्द्रमा सादयामि १८,
 ६: २८०, १०
 चचा खोमम् १४, १७: १८७, १६
 चचा खोम समर्थय १८, १
 २४८, १३
 चचे ला १८, १८. २७६, ६,
 १८, ५: २८८, ५
 चतः सत्यम् १८, १.
 २५१, १३
 ** चतं स्तुणामि १, ८: ११, ७.
 चत च स्य सत्यं च स्य १८, १६
 २७०, १४.
 चतधामसि सुवर्ज्योति १४, १३
 १८४, ८.
 चत ला सत्येन परिषिञ्चामि २, २.
 २३, १४
 चतमसि ५, १: ५२, ११; १८,
 २०: २८०, १.
 चतमेव परमेष्ठि ८, ८: ८४, १८.
 चतसदसि १५, २७: २०६, १३;
 १८, २०: २७८, १८.
 * चतस्रः स्य ५, २: ५३, ४.
 चतस्य ला देवहविः पाथेनारमे
 १०, १०: ११७, ४.
 चतस्य पथा पर्येहि ७, १: ६८, १.

चतस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणाः १६,

७ २२१, ११

चताय ला १८, २०: २८०, १

चताषाट् १८, ६: २८६, ६

** चतुना पौतस्य १५, २५२. २१३,

६, ८

चतुना प्रेष्य १५, २४२: २१२, १२;

१५

** चतुभिः पौतस्य १५, २५ २१३, ७

चतुभिः प्रेष्य १५, २४: २१२, १४

चतेभ्यस्वा १८, २०: २८०, २.

चते सौद १८, २०: २८०, २

चत्वियवती स्त्री अग्निरेतसौ १, ८:

८, १४

* चध्यामस्य १३, १: १५५, १५

चध्यानां ला १, ११: १२, १५.

चधम वाजिन वयम् ६, ८:

६६, १३.

चधभोऽसि शाकरो ५, ७: ५८, १२

च

- ** एक एव यज्ञे पर्याणि २०, ३०.
 ३१७, ७.
 * एक एव रुद्रः ८, १०: ८८, २०.
 एकचक्रेण भविता रथेन १८, १५:
 २६७, १८
 एकताय स्वाहा ४, १०: ४८, १५.
 एकधनिन आद्रवत १५, ५.
 १८२, १६
 एकपदौ द्विपदौ २०, २८: २२१ १६
 एकमिषे १२, १६: १४६, १८
 एकं माममुदहजत् ८, १२: १०१, ३.
 एकया च दशमिष्य स्वभूते १६, १५.
 २२८, ७
 एकया सुवत १८, ४: २८६, २.
 * एकविंशौ ते अग्ने जहू तो मे अग्ने जहू
 १८, २१: २८१, १६.
 ** एकहृकोऽवादीत् २०, २५: ३१३, ८.
 एकस्याः सौद १८, २०: २७८, १८

- एत युवानम् २०, ३८. ३२२, ३.
 एतत्ते अग्ने राध १६, ७. २२१, १०.
 एतत्ते ततासौ ये च तामनु ८, ८.
 ८७, १८, १६, २१. २२२, १२.
 एतच्च सोम १४, १६: १८६, १२
 एतच्च देव घर्म्म १२, १८: १७२, १४
 ** एतदेतत् ७, ६. ७३, ४
 * एतसु त्य मधुना ८, २: ८०, २
 . एत प्रविशानि २०, १२: २०५, १३
 * एता असदन् ५, ८: ५८, १६.
 * एता आचरन्ति ३, ६: ३७, ११,
 एतावसदताम् १४, २: १७३, १४
 * एतेन त्वमसुम्नि लोके शीर्षणानेधि
 १८, ३. २५४, १०
 ** एते याजयन्ति १२, १. १२२, ८
 एदमगन्त देवयजन घृष्टिष्या १२,
 ४. १२४, १२.
 एधोऽस्येधिषीमहि ८, १२: १००,
 ४, १०, २२. १२१, ५; १६,
 २७: २३६, १०
 एना वोऽग्निम् १८, ५२: २८७,
 ८, ८.
 एभिर्नो अर्कै १, २०: २१, ७;
 १८, ५ २८७, १२.
 * एमा अग्मन्नाशिषो दोहकामाः ७, ६:
 ७३, २
 एवश्वन्द १८, ४: २८६, ८.
 एवा वन्दस्व १४, १४: १८५, २.
 ** एष आधीयते २०, १२: २०५, १४.
 एष ते गायत्री भागः १२, १७.
 १४८, ३
 एष ते योनि ११, ४२ १२४, १४,
 १५, १५, १२: १८७, १६;
 १५, १५२ १८८, ५, १२;
 १५, १६३: १८८, १७, १८;
 २०; १५, १७: २००, ८, १५,
 १८: २००, १६; १५, ३७:
 २१४, १७, १५, ३८२: २१५,
 १४; २१, १७, ८: २४२, ८.

- एष ते रुद्र भागः ८, ११२. ८८, ५;
 १००, १, १५, ३०. २०८, ८.
 एष वो देव सवितः सोम १४, १६.
 १८६, १२
 * एषा ते अग्ने ७, ३ ७०, १७.
 एषा ते अग्ने समित् २, ४: २५, ३.
 एषा मा भेदि १८, १. २५२, १७
 ** एषासदत् ८, २. ८०, १७, १८,
 ६: २८४, १६
 एष्टा रायः प्रेषे भगाय १२, २३.
 १५४, २
 एष्टीः स्य १२, १२: १४३, ६.
 एष्ट्युषु ब्रवाणि ते १, २०: २१, ४.

ये

- येन्द्र प्राण १०, १८. ११८, ८;
 १८, ६. २५६, १५.
 येन्द्रमसि १०, ८. १०८, २; १४,
 ११२. १८२, १२, १८३, १;
 येन्द्राग्रं वर्म बज्रं यदुग्रम् १८,
 १६: २६८, १२.
 येन्द्रीमावृतमन्वावर्ते ७, १३ ७७, २२.

ओ

- ओ स्तुत १७, ६. २४०, १३.
 * ओजसे बलाय लोद्यच्छे १, १२:
 १३, ६
 ओजोविदसि १६, १०: २२२, ११.
 ओथा मोद इव १५, ३६३: २१३,
 १७; १८, २१४, १.
 * ओथा मोद इव मदे मदा मोद
 इवोमथा १७, ३ २३८, ४.
 ओ निर्वप ४, ३: ४३, ८.
 ओमाससर्षणीष्ठत १५, ३६: २१४, ७.
 ओमिन्द्रवन्तः प्रचरत १३, ८. १६१,
 ११.
 ओसुन्नय २, ३: २४, १३.
 ओसुन्नयामि २, ३: २४, १२.
 ओसुन्नेष्यामि २, ३: २४, १२.

** ओमोथा मोद इव १५, ३६ २१३,
१८.

ओं भू १२, २० १५१, ६.

ओषधय प्रतिग्लौताग्निमेत १८,
१ २५१, १६

ओषधय प्रतिमोदध्वम् १८, १ :
२५१, १७

ओषधीभ्यः पशुभ्यो मे जनाय २१,
१४. ३३१, २.

ओषधीभ्यस्त्वा २, ५ २५, ११

ओषधीर्जिन्व २, ५ २५, ११.

ओषधे चायस्त्रैन्म् १०, १ १०३,
१, १०, १४ ११३, १०, १२,

५. १३६, १, १२, ६ १३६, ४.

क

* क इदमग्रीत् ६, ४ : ६३, १.

* क इदमध्वर्युर्भविष्यति ६, ४ ६२, १७.

** क इद ब्रह्म ४, २ ४२, ५

क ऋत्विज १२, १ १३२, ७.

ककुहः रूपम् १५, १० १८५, १७

कक्षिकल्याण्यो दक्षिणा १२, १
१३२, ८.

* कश्चिन्न न्यस्तमार्त्विज्यम् १२, १
१३२, ७

कश्चिन्नाहीन १२, १ १३२, ७

कदा चन प्रयुच्छसि १६, ११ २२४,
१०.

कदा चन सरीरसि २, ८ २७,
१२. १६, १०. २२४, ७.

** कफस्या नामापः स्वाहाकृताः प्रथिवी-
माविशत २१, २ ३२३, १६

कया नश्चित्र आ भुवत् १५, ९.
१८५, ४, १८, ५ २८८, ६.

कर्मणे त्वा १८, २० २७८, २२.

कर्मणे वाम् ४, १ ४१, ३.

कर्मासि १८, २० : २७८, २२

कलया ते क्रीणानि १२, १८.
१४८, १.

कल्पेतां द्यावापृथिवी १, १० ११,
१५, १, १५ : १६, १४

* कल्याण्यो दक्षिणाः १२, १ १३२, १०.

कविरग्नि समिध्यते २०, ८ ३०३, ५

कविर्यज्ञस्य वितनोति पन्थास् १६,
११ २२५, १

कव्योऽसि कव्यवाहन १४, १३ :
१८४, ११

** कः त्रेयांस विषुप्त बोधयिष्यति २,
१० २८, ११.

कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तु ४, ४

४४, ६, ४, ६ : ४६, ४ ; १५,
२ : १८०, १३.

कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चतु ७, १४ :
७८, ९.

काण्डाक्वाण्डात्परोदन्ति(नौ) १८,
१७ २७३, २२.

काम कामदुघे धुक्त्व १८, १६ :
२६८, १६

कामधुक्त्वा ३, ७२ ३८, १० ; १३

कायानुवृद्धि ८, १३ : ८८, ५.

* कार्षीरसि १५, ६ : १८३, ६.

** किमच्छेत १८, १ २५०, १

किमत्र १४, ८२ १८०, १० ; १२.

कुरु १५, १ : १८०, ५

कुविदङ्ग ११, ३ १२४, ३, २०,
३७ ३२१, ५

कुविदङ्ग यवमन्त १७, १०२ २४२,
११, १२.

कुष्ठया ते क्रीणानि १२, १८ १४८, २

** कुक्त्रै चरुम् १६, २७ २३७, १

कृणुष्व पाजः १, ४ ६, २, १८,

७ : २५८, ११, १८, १७. २७३, ३

कृत्तिका नक्षत्रम् १८, ५ २८८, १४

* कृत्वाय सा महीम् १८, १. २५२, १५

कृष्णोऽमि ५, ५ ५६, ३

* कृष्णोऽस्याखरेस्त ३, ५ ३६, ४.

* कृष्ये चेमायत्वा १७, १५ : २४६, ७

* कथ्ये क्षेमाय रथ्ये पोषाय १६, २१ :

२३२, ७

कथ्ये ला सुसस्यायै १२, ८ १३८, १४

के याजयन्ति १२, १ १३२, ७

को वः प्रणयति स व प्रणयतु ४, ३

४२, १७

को वो गृह्णाति स वो गृह्णातु ४,

२ : ४२, ११

* को वोऽयोक्षीत् ७, १२ ७७, १०

कोऽसि को नाम १५, २२ २०३, १३.

क्रमध्वमग्निना १, १२. १४, १

क्रथ्य १२, १८ १४८, १७

क्रियासम् १८, २० : २७८, १.

* क्रौडो च साको चोर्जिषो च १८,

६ २८५, ४.

क्षत्रं यच्छ

क्षत्रं जिवन् १८, २० २७८, २.

क्षत्रं दृष्टुञ्च

क्षत्रभृत स्त्रौजस्त्रिणी १८, १६

२७१, ४

क्षत्रमसि १८, २० २७८, २

क्षत्रं पाहि १८, २० २७८, १

क्षत्रं पिब १८, २० २७८, २

क्षत्रस्य योनिरसि १७, १४ २४५

१३.

क्षत्रस्थोऽब्रमसि १७, १४ २४५, १३

क्षत्राय ला १८, २० २७८, २

क्षत्रेभ्यस्त्वा १८, २० २७८, ३

क्षत्रे सीद १८, २० २७८, ३.

क्षत्रं जिवन् १७, ६ २४०, १२ ;

१८, ४ २८६, १०

क्षत्राय ला १७, ६ २४०, १२,

१८, ४ २८६, ८.

ग

गन्धर्वाङ्गनमगन्धः २१, १५ : २३१,

११.

गन्धर्वो असि ५, ६ : ५७, ६.

गन्धस्फानः १, १६ १८, ४

गर्भं खवन्ममगदमकः २०, ८ :

२०३, १४

गर्भो अस्थोषधीनाम् १८, ११ :

२६१, १५

गवा ते क्रौणानि १२, १८ १४८, ४.

गव्यन्तस्त्वा हवामहे १८, ५ २८८, १०.

* गां दोहपवित्रे ३, ६ : ३७, ८.

गामश्च रथ्यमिन्द्र सकिर १८, ५ :

२८८, १६

गायत्र पन्था १५, १८ २०१, ६.

गायत्र बन्दोऽनु प्रजायस्व ८, ५ :

८३, २.

गायत्रमसि १३, १० १६३, १३.

गायत्री लोमभिः प्रविशामि १८,

१६ २६८, १०.

गायत्री बन्द १५, २ १८०, १२ ;

१८, २० २७७, १२ : १८, २० :

२७८, ८.

गायत्रेण बन्दसाववाढो वल्लग १४,

७. १७८, १८.

** गायत्रेण बन्दसाववाढो वल्लग १८,

८ : २५८, २०.

गायत्रेण ला बन्दसा करोमि १३,

३ १५७, ८.

गायत्रेण ला बन्दसाङ्गुणमि १३,

६ १५८, ७.

गायत्रोमि १३, ३ १५७, ७,

१३, ११ : १६५, ८

* गायत्रा ला २०, २८ ३१५, ६

गिरा गिरा च दक्षसि १८, ६ :

२८८, १८.

गौर्भिर्विप्र १, १६ १८, ५.

गौर्भिः स्त्रोम सनामहे २०, ८

३०३, ४.

गुदमा निर्जुषी १० १७ ११६, ६

- * गूदीय
गूदीभ्यस्त्वा } १८, २० : २७९, १.
गूदी सौद
गूदीसि
- गुणानासि १८, २० २७८, १९
गुहपते यज १५, ३५. २१३, २.
गुहा अस्माक प्र तिरन्वायुः १८,
१४ २६५, ७
गुहाञ्जिन्व २, ६ : २६, ३
गुहाणामायु प्र वय तिराम १८,
१४. २६५, ७
गुहाणां पश्यन् वय उत्तिराणि १८,
१४ : २६५, ६
गुहानह्यु सुमनसः प्रपद्ये १८,
१४. २६५, ८
- * गुहानहम् २, १० ३०, ३
गुहानैमि मनसा मोदमान सुवर्चाः
१८, १४ : २६५, ५
- * गुहा मा विभीत २, १० ३०, १
गुहेभ्यस्त्वा २, ६ २६, ३
गोमदग्रे १८, २१ २८२, १३.
गोमाञ् अग्रे ७, १४ ७८, १३.
- * गोर्महिमा महान् १२, १८ : १४९, १.
गोष्ठ मा निर्द्वन्द्वम् ५, २. ५३, १४
- * शास्त्रा देवीः १८, १ २५३, ८
शावभ्य स्वाहा १३, १३ १६७, ७
** शावस्तुङ्गाण्योऽभिष्टुहि १६, १ २१७,
२.
शावा वदेदभि सोमस्याञ् शुना १८,
२१. २८२, १०
शावासि १५, ११ १९६, ५.
शैष्वाष्टू अभि कल्पमानाः १९, २.
२८४, १०.

य

- वर्मसपातमश्विना १३, १२ १६६, ९.
वर्म या ते दिवि शुक् १३, १५
१६९, १७

- * वर्म या तेऽन्तरिक्षे १३, १५ :
१६९, १९.
* वर्म या ते प्रथिव्याम् १३, १५ :
१७०, १
वर्मः शिरः १, ११ १२, १६.
वर्मस्य यज १३, १२. १६६, ८
** वर्माः स्व विश्वायुव ९, ५ : ९३, १९.
वर्माय सञ्जायमानायानुब्रूहि १३,
१४. १६८, १४
वर्मैतत्ते ऽन्नमेतत्पूरीषम् १३, १६ :
१७१, १२ ; १३, १७ १७२, ५.
वर्मोऽसि रायस्योषवनि. २, ३ :
२४, ७
वर्मोऽसि विश्वायु ४, १०. ४९, ६
* वसीना मे मा ७, १ ६९, ७.
वृतं वृतपावानः १०, १९ ११८, १५.
वृतप्रतीका भुवनस्य मध्ये १४, ४ :
१७६, ६
वृतवति सौद १८, २०. २७९, १७
वृतवतीम् १४, ३ : १७४, ५.
वृतवतीमध्ययो सुवचम् ६, ६. ६४,
११ ; १०, १६ : ११५, २
वृतवन्त कुलायिनम् ७, ११ : ७६, १०.
वृताचीरेत ५, २ : ५३, ११.
वृतेन द्यावाप्रथिवी आष्टपेथाम् १४,
११ : १८२, ८.
वृतेन द्यावाप्रथिवी आष्टपेथाञ् स्वाहा
१०, ८ : १०७, १८
वृतेन द्यावाप्रथिवी प्रोर्णाथाम् १०,
१५. ११३, १६.
वृतेन सीता १८, १६. २६९, ५.
वृतेन स्वाहा १८, १४२. २६५,
१६, १७.
* वृतेनाक्तो ८, ५. ८३, १ ; १०,
१० : १०९, १२.
वृतेनाक्तौ १०, ११ : १११, ४.
वृतेनाक्तौ पशु चायेथाम् १०, ११ :
१११, ५.

च

- चक्षुर्भ्या मे १५, २२: २०३, ५.
 चक्षुः श्रोत्रम् ५, २: ५३, १६.
 चक्षुषः पिता मनसा हि धीरः १८,
 ६ २८३, १२.
 चक्षुषे ला १८, ५: २८८, २०.
 चक्षुषे वाम् १८, १६. २७०, १६.
 चतस्र आशा प्रचरन्त्वग्नय १८,
 १७ २७४, १८, २०, ३५:
 ३२०, ७
 * चतुःशिखण्डा ४, ११: ५०, ४, ५,
 ६. ५७, १
 चतुःशिखण्डा युवति सुपेशा १४,
 ४. १७६, ५.
 चतुःशिखण्डे युवती कनीने १०,
 ४. १०५, ५.
 चतुःक्षितिर्नाभिर्धृतस्य १३, १६:
 १७१, १.
 चलारि शृङ्गा १, १४. १५, ११.
 चनो दधीत नाद्यो गिरी मे १८,
 ४: २५५, १५.
 * चन्द्रमग्निम् १, १०: ११, १२.
 चन्द्रमसि १२, १४: १४४, १०.
 * चन्द्रमा देवो देव्यो ब्रह्मा १२, २.
 १३३, ७.
 चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य ५, ४: ५५, १४.
 चितः स्य ४, ८. ४८, ७.
 चितः स्य परिचितः १३, ८: १६३,
 ७; १८, १२: २६३, २; १८,
 १६: २६६, ७.
 चिते ला १८, १४४: २६६, ८; ८,
 १८, ६ २८३, ४.
 चित्तिः सुक् १, १०: ११, १८.
 चित्ति जुहोमि १८, १७: २७३,
 ११, १८, ३. २८५, ५
 चित्तिमचित्तिम् १८, २१२. २८२,
 ७; ८
 चित्यतिर्मा पुनातु १२, ७. १३८, २.

चित्यतिस्त्वा पुनातु १२, ७
 १३७, १४.

चित्यग्निभ्यः प्रणौयमानेभ्योऽनुब्रूहि १८,
 १६: २६६, ११

चित्र देवानाम् १८, १८ २७६,
 ७, १८, ७ २८७, ४.

चित्रम् १, ८ १०, १०, १३,
 १८: १७२, १६, १६, ६ २२१,
 २, १६, २६: २२६, ६, १७,
 ११: २४३, ३, २०, १५. ३०७,
 १०, २०, २४ ३१२, १६: २१,
 ३. ३२४, ६.

* चिचियादस्त्रयात् १, ६. ७, १५.
 चिदसि ४, ८२. ४८, ४, ६; ६,
 १२: ६८, ८; १२, १६: १४६,
 १५; १८, १२. २६३, ८.

छ

छन्दोभिर्विगृह्यत एति १८, २०.
 २७८, १.

ज

जगती छन्दः १८, २०: २७८, ८.
 जगतीं मांसेन प्रविशामि १८, १६:
 २६८, ११.

* जनः १, ३: ४, १२.
 जनयत्यै ला संयौमि ४, १०: ४८, १.

* जनयस्त्वा १८, १: २५३, ८.
 जनस्य गोपा अजनिष्ट १८, ५.
 २८७, ७.

जनस्य गोपाः १८, ६: २८०, १७:
 २१, ३: ३२४, १४.

जनिष्वा हि अन्यः १८, १: २५१, ५.
 जयतामिव दुन्दुभिः १८, १८:
 २७५, ७.

जागत. पन्थाः १६, १२. २२५, २०.
 जागतमसि १३, ११. १६५, ८.

** जागतेन छन्दसावबादो वल्लगः १४,
 ७. १८०, ३.

- जागतोऽसि १३, ३: १५७, ८.
जातवेदो भुवनस्य रेत १, ७: ८, ९
जातवेदो वपया गच्छ देवान् १०,
१६. ११५, १२.
जातायानुब्रूहि ८, ५: ८३, ४.
* जाय एहि सुवः १७, १४: २४५, १४.
जिघर्ष्यमिम् १८, १: २५०, १०.
जिघर्ष्यमि मनसा १८, १. २५०, ९.
जिह्मानामूर्ध्वं खयशा उपस्ये १८,
५ २५५, १७
* जीवा नाम स्य २१, ६. ३२६, ९.
जुषस्व सप्रथस्वमम् १०, १५: ११४,
१६
जुषाणो अमृ १४, १४: १८५, ६
* जुष्टं निर्वपामि १२, २१: १५२, ८.
* जुष्टिरसि ७, १: ६९, १३.
जुष्टो वाचो भूयासम् १४, १७.
१८७, १५, २०, २०: ३१६, १९.
* जुह्वरसि ५, ७. ५८, ६
जुह्वरसि घृताची गायत्रियाम्नी ५,
७. ५८, ७
जुह्वेहि ६, ३ ६२, ३.
* जूरसि घृता मनसा १२, १६
१४६, ९
ज्योतिरसि १३, ९: १६२ १९;
१९, ३. २८५, ५
ज्योतिरसि वैश्वानरं प्रश्नियै दुग्धम्
१६, ३ २१९, ७
ज्योतिरापाम १८, १६: २६८, २०
ज्योतिर्भा असि वनस्पतौनामोषधी-
नाऽऽरस १३, १६ १७१, ९
ज्योतिर्मे यच्छ १९, ३. २८५, ६
ज्योतिषे वाम् १८, १६ २७०, १२
* ज्योतिषे हिकुष १६, ३. २१९, १
ज्योतिष्यतीं त्वा सादयामि १९ ५,
२८८, १२.
* ज्योतिष्यतीम् २, ८: २७, १६.
* ज्योतिष्यन्त त्वा १८, १ २५०, १३
ज्योतिस्त्वा ज्योतिषि ५, ४. ५५, १०

त

- त इमं यज्ञमवन्तु २१, १५: ३३२, ३.
तऽऽ ज्योतिषपश्यस्व १५, ३३:
२१२, १.
तच्चक्षुः १८, २०: २७८, १०.
* तच्छम्यो ७, ७: ७२, ११.
तत म आपः २०, २४ ३१३, १.
तत्कृषि १८, २० २७८, ११.
तत्त्वा यामि १९, ६ २९६, १७;
२१, १ ३२३, २
तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानः १२,
२२ १५२, १९, १८, १७ २७२,
१४; १९, ६ २९१, ७
तत्र गच्छ यत्र पूर्वे परेता १८,
१८ २७५, ४.
तत्सवितुर्वरेण्यम् २, ८ २७, ११.
तदजा १८, २० २७८, ८.
तदन्तरिक्षम् १८, २० २७८, ६
* तदयम् १, ११: १२, १६
तदश्वः १८, २० २७८, ११.
* तदश्विनौ भेषजेन २०, ३०: ३१६,
२१
तदस्य प्रियम् १७, ६ २४०, १०
तदायु १८, २० २७८, १०.
तदित्यदम् २१, १६. ३३२, १४.
तदुक्तम् ८, ८ ८५, १.
तद्वी १८, २० २७८, ९.
तद्विश १८, २०. २७८, ७.
तद्वी १८, २०. २७८, ६.
तद्विरण्यम् १८, २० २७८, ९.
तद्राश्रो अद्य सवितुर्वरेण्यम् १६,
१६: २२८, १२
तद्वत्तत्परो दधे १८, १६: २६८, ४.
तदुवाक १८, २० २७८, ७.
* तद्विष्णोः परमं पदम् १०, ९: १०८,
१३; १८, १८ २७५, ११.
तनूनपादसुरो विश्ववेदा. १८, ५
२५६, ३.

- * तनू लचम् १०, २१: १२०, ६.
 ** तनूपा असि भ्रुव तनुव मे पाहि २१,
 १४ ३३०, १४.
 * तन्तु तन्वज्जस १६, १९. २२१, २.
 * त ला जुषे १०, १: १०२, १४.
 त ला प्रपद्ये १८, १६. २६८, १०.
 * त ला समिद्धिरङ्गिरः १, ६ ७, १६.
 तन्मन्त्रायतां तन्नो विश्वतो मद्भत् १८,
 १६. २६८, १३.
 तन्नो सद् १४, ८. १८०, ११.
 तन्मे १४, ८ १८०, १३.
 तपश्च तपस्यश्च १९, ४. २८६, १०.
 ** तपश्चिते ला १८, १४ २६६, ९.
 तपसस्तनूरसि १२, १८ १४९, ७.
 ** तपस्या नामापः स्वाहाकृता पृथिवी-
 माविशत २१, २: ३२३, १७
 तपो ष्वग्रे १३, ९: १६३, ६; २१,
 १ ३२३, ८.
 तपोसि १३, ९: १६३, १
 तमभिश्चोच १०, २२: १२१, ३.
 त प्रलया १५, १६. १९९, १९
 ** त मे देवा रक्षन्ता प्राणान् मे २०,
 ३०२. ३१७, ५; ७.
 ** तया १८, १७२ २७३, २०; २२.
 तया देवतया १८, १४, १५. २६६,
 १३; २६७, २
 तया देवतयाङ्गिरस्वद् भ्रुवा सौद १८,
 ९: २६०, १; १८, १६: २६९, १७.
 तथा देवतयाङ्गिरस्वद् भ्रुवे सौदतम्
 १८, १७: २७४, १२.
 तयोर्देवानामभिभागधेयम् १४, ४:
 १७६, ७.
 तरणिविचदर्शतः १५, १७: २००,
 ११, १८, १० २६९, १८.
 तस्मा इन्द्राय सुतमाजुहोमि स्वाहा
 १५, ३० २०९, ६.
 * तस्मिन्सौद ५, ८: ५९, ३.

- ** तस्मै मित्राय सुतमाजुहोमि स्वाहा
 १५, ३०: २०९, ६.
 तस्मै रुद्राय नमो अस्तु देवा १८,
 २१: २८२, १७
 तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण १२ ७:
 १३८, ४
 तस्यां सुपर्णाविधि यौ निविष्टौ १४,
 ४. १७६, ६
 तस्यै प्रस्तुहि
 तस्यै मेऽग्नये
 तस्यै स्तुहि } १६, १२ २२६, १.
 ता अस्य रुद्रदोहम् १८, १२:
 २६३, १०; १८, १५ २६७, २:
 १८, २१: २८२, ६.
 तां सवितुर्वरेण्यस्य १, १४ १५, १३.
 तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्राम् १९,
 ६: २९४, ८.
 ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् १२,
 २१: १५२, ११
 तान् गायत्री नयतु प्रजानती १८,
 २०. २७७, १४
 तान्ददन्ते कवयो विपश्चित १८,
 २०. २७७, १७
 तान्यज्ञस्य मायया १८, १४:
 २६४, १८.
 तान्वरुणो गृह्णातु ८, १२: ८७, ६.
 तामिराद्रव १२, २३: १५३, १५.
 तामाग्निषमाशासे तन्त्रवे ज्योतिष्यतोम्
 २, ८: २७, १४; ७, १३: ७८, ४.
 तामाग्निषमाशासेऽमुस्मै ज्योतिष्यतोम्
 ७, १३: ७८, ५.
 ** तिष्ठ क्षीतः १६, २५: २७५, ५.
 * तिष्ठो देवीः ८, ६: ८७, ९.
 ** तीव्रां आशीर्वतः कुरुध्वम् १६,
 १३: २२६, १६.
 तुथो वो विश्ववेदा विभजतु १६,
 ६: २२१, ६.

तुथोऽसि विश्ववेदा १४, १२ : १८३,
१५
तुभ्य ता अङ्गिरस्तम २०, २. २९८,
११.
तृतीयस्य सवनस्यर्भुमतो. सोमान्प्रस्थि-
तान् प्रेष्य १६, १३ : २२६, १९
* तृतीयस्य सवनस्येन्द्राय पुरोडाशा-
न्यस्तितान्येष्य १६, १३ २२६, ११.
* तृतीयस्य सवनस्येन्द्राय पुरोडाशाना-
मनब्रूहि १६, १३ २२६, ११.
* तृतीयस्याम् १०, ४ १०४, १३.
* तृतीयस्ये ३, ७ ३८, १३
तृतीयस्ये दिव ३, ५ : ३६, ११.
तृम्यन्ताऽऽहोव १६, १४ २२७, १०.
तेजसे त्वा ५, ३ ५४, १४
* तेजसे मे आजसे मे वर्चसे मे १५,
२२ २०३, १०.
तेजसे मे वर्चोदा वर्चसे पवस्व १५,
२२. २०३, ७.
तेजसे वाम् १८, १६. २७१, ७.
तेजसदसि १८, २० : २७८, १९
तेजिष्ठा ते ५, ७ : ५८, १.
तेजोऽनु प्रेहि ५, ३ : ५४, १५,
१३, १२. १६५, १८
तेजो मे यच्छ १८, १० : २७३, १७.
तेजोविदसि १६, १० : २२३, ११.
तेजोऽसि ५, ३. ५४, १४, १३,
१२. १६५, १७; १७, १५ : २४६,
८, १८, १७. २७३, १७.
ते ते धामानि १०, ९. १०८, ८,
१७, ६. २४०, १०
तेनर्षिणा १८, २० : २७८, १२.
तेनातिष्ठद्विवसन्तरिक्षम् १८, २० :
२७८, १२.
तेनैतु यजमानः स्वस्या १८, २० :
२७८, ३
ते नो अर्वन्त १७, १४. २४५, ७.
तेभ्योऽग्निभ्यो ऋतमस्वेतत् १९, १४ :
२८३, ३; ५; ८; १०.

ते मामवन्तु २१, १५ : ३३२, ३.
ते यन्तु प्रजानन्त १८, २० : २७७, १६.
ते राजन्निह विविच्यन्ते १८, ४
२५४, १६
तोते राय १२, १७. १४७, ८.
तौ देवौ शुक्रामन्यौ १५, २९.
२०८, १०
त्रयस्त्रिंशत् २०, ३९ ३२२, ६.
त्रयस्त्रिंशत्तनवः २०, १३. ३०६,
१४, २०, १५ ३०७, ९; २०,
१९ ३०९, २०, २०, २८.
३१५, ९
त्रयस्त्रिंशस्ते (श ते) अग्ने प्रतिष्ठान
तन्मे अग्ने प्रतिष्ठानम् १८, २१.
२८२, १.
चातारमिन्द्रम् २०. ३० ३१६, २१.
त्रिंशद्दाम १, १२. १३, ११.
त्रिणवौ ते अग्ने अष्टौवन्तौ तौ मे अग्ने
अष्टौवन्तौ १८, २१ २८२, १
त्रिरकादशास्त्रिंशयस्त्रिंशः १८, १ :
२४९, १०.
त्रिष्टप्ते अग्ने शिरस्तन्मे अग्ने शिरः १८,
२१. २८२, १४
* त्रिष्टप्ते अग्ने शिरस्तन्मे माभिपाहि १८,
२१ : २८२, ३.
त्रिष्टप्यस्त्राशे दर्भः ३, ५ : ३६, १३.
त्रिष्टप् बन्धः १८, २०. २७८, ८.
त्रिष्टुप् लचा प्रविशामि १८, १६ :
२६८, १०.
त्रिष्पलीकतर्वे ४, ७ ४७, १.
त्रिष्पलीक्रियमाणानाम् ४, ८ :
४७, ४.
त्रिणि पदा विचक्रमे १७, ६ :
२४०, १०.
त्रैष्टुभः पथ्या १६, २ : २१८, १२.
** त्रैष्टुभेन बन्धसा रात्रिमिष्टकाम् १८,
९ : २६०, २.
** त्रैष्टुभेन बन्धसा ज्वाढो वल्लग १४,
७ : १८०, १.

- चैष्टुभोऽसि १३, २: १५७, ८, १३,
११. १६५, ८.
अम्बक यजामहे ८, ११: ८८, ८.
अविर्वयः १८, २: २८४, ११.
* त्वं सोम तनुकङ्गा १४, १४.
१८५, ६.
त्वं सोम पिबभिः सविदानः ८, ८.
८६, ११.
त्वं सोम प्रचिकितः ११, ५:
१२५, १६.
त्वं सोम प्रचिकितो मनीषा ८, ७:
८६, ५.
त्वं सोम महे भगम् ८, ७: ८५, १३.
** त्वं हि नावुभयोः सुवो रौह १७,
१४: २४५, १७.
त्वं ह्यग्ने अग्निना २०, १८: ३०८,
१६.
त्वच गृह्णीष्व ४, १०: ४८, ८.
* त्वमितारः २, १०: २८, ८.
* त्वं दीक्षाणामधिपतिरसि १२, ७:
१३८, ८.
* त्वं देवानाम् ४, ४: ४३, १३.
त्व नः सोम २०, २: ३००, १०.
त्व नस्तनुवत सेतुरग्ने २०, १५:
३०७, ८.
त्वं नो अग्ने १, २०: २१, ११.
त्वं नो अग्ने भिषग्भव १८, १०:
२६०, १०.
त्वमग्ने ईडित ८, ८: ८७, ७.
त्वमग्ने गृहपतिः १३, १०: १६४, १०.
त्वमग्ने व्रतपा असि १२, १०: १४०,
११; १२, ११२: १४१, ६; ७;
२०, ७: ३०२, १५; २१, १५:
३३२, २.
त्वमग्ने सप्रथा असि ८, २: ७८, १५;
२०, २०: ३१०, ८.
* त्वया वेदिम् ७, ११: ७६, ११
* त्वया हि नः पितरः सोम ८, ७:
८६, ६.

- त्वष्टीमती ते सपेय १२, १७ १४७,
१०, १३, १० १६४, ११
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्यति नरः १८,
५ २८८, १३.
* त्वां काष्ठास्वर्तः काष्ठास्वर्त १८,
५. २८८, १४.
त्वां चित्रवस्त्रम् १८, ५ २८७, ७,
१८, ६: २८०, १८.
त्वामग्ने पुष्करादधि १८, १ २५०,
१८.
* त्वामग्ने मानुषीरौहते २०, ८: ३०३,
२.
त्वामग्ने वृषभम् १८, ६: २८०, ४.
त्वामग्ने वृषभ चेकितानम् १८, २१:
२८२, ५.
त्वामग्ने समिधान यविष्ठ १, ६:
७, १८.
त्वामिद्वि हवामहे १८, ५: २८८, १२.
त्वामु ते दधिरे हव्यवाहम् १०, १५:
११४, १४.
त्वयै त्वा १३, १३: १६६, १४.
त्वे रायः १२, १७: १४७, ७.
* त्वे वस्त्रानि २०, ७: ३०२, १८.

द

- दंष्ट्राभ्यां मल्लिखन् १८, ७: २५८,
१३.
दक्षक्रतुभ्यां मे १५, २२: २०३, ४.
दक्षाय त्वा ४, २: ४२, ८; ४, २:
४३, ६.
दक्षिणत इत ७, २: ७०, १२.
दक्षिणसदुभ्य उपवर्तवै ७, २: ७०, ११.
दधन्वे वा यदीमनु १५, ८: १८५, ८.
दधिक्षाण्यः १६, २२: २३२, २०.
दधिक्षाण्यो अकारिषम् ७, १२:
७७, ८.
दधिघर्मस्य यज १६, २: २१८, १२.
दधिरसि ६, ८: ६६, ५.

- ** दर्शने यक्ष्ये ३, १ ३२, ८
 * दश ते तनुवो यज्ञ ई, १० ईई, १५
 दश प्राचौर्दश भासि दक्षिणा १३,
 १० १ई४, २
 ** दशभि कलशौ सृष्ट्वा न्युज १ई,
 १८ २२८, १७
 दशसु सौद १८, २० २७८, १८
 दहन रक्षासि विश्वहा १८, ४
 २५५, ४
 दानव स्य परव १३, ११ १ई५, ५
 * दानाय समिधौमहे १८, ४ २५५,
 १३
 दाशेन ह्यदातये १८, १२ २८०,
 १, २
 दिव खीलो ज्वतत ७, ६ ७३, ५
 ७, १२ ७७, ६
 दिव प्रथिया १, १२ १३, ६
 दिव गच्छ १८, ८ २५८, ५
 दिव गच्छ सुव पत १ई, ६ २२१, ४
 दिव तपसस्त्रायस् १३, १० १ई३,
 १२
 * दिवमयेण १०, २ १०३, ३
 * दिव शिल्पम् ५, २ ५४, १
 दिव क्षमभनिरसि ४, ८ ४७, ५
 दिवस्त्रा परस्याया १३, १ई
 १७०, ८
 * दिवस्त्रा वीर्येण १, १० ११, १४,
 १, ११ १२, १७, १, १२ १३,
 १४, १, १३ १४, १५
 दिवस्यारि २, ८ २८, १
 दिवस्यारि प्रथम जज्ञे अग्नि १८,
 ८ २ई०, ४
 दिव स्तनुरसि १०, ८ १०८, १७
 * दिवि देवान् १ई, १८ २३१, ६
 दिवि त्रयस्त्र १८, १ई २७१, १४
 दिवि सौद १८, २० २७८, ७
 * दिविस्त्र मा मा क्षिप्सौ १३
 १२ १ई५, १८

- दिवे त्वा ५, ५ ५६, ६, १४, १०
 १८२, १, १५, ८ १८४, १२,
 १८, ६ २८०, ८
 दिवोऽधि षष्ठसस्यात १८, २०
 २७८, ३
 दिवो नाके मधुजिज्ञा असस्यत १८,
 १ई २ई८, ६
 दिवो भागोऽसि ७, २ ७०, २, ७,
 ३ ७, ७
 दिवो रुक्म उरुचक्षा उदेति १८,
 १० २ई०, १८
 दिवो वा विष्ण उत वा प्रथिया
 १८, १८ २७५, १२
 दिवो वा विष्णो १४, ६ १७८, ६
 दिव्य धामाशास्ते ८, ७ ८४, २
 दिश स्वाहा ८, ७ ८४, ८
 दिश क्षमिरसि ७, २ ६८, १८
 दिशो जिनव ७, १ ६८, १०
 दौक्षित वाच यच्छ १२, १२
 १४३, १
 ** दीदिता मेऽसि स्वाहा २, ८ २८, ११
 दीदिदि २, ८ २८, ११
 दीद्यासस् २, ८ २८, ११
 * दीर्घामनु ४, ८ ४७, १२
 * दुर ८, ६ ८३, ८
 दुर्मिवास्त्रै भूयासुर्योऽस्मान द्वेष्टि य च
 वय द्विम् १ई, २५ २३५, १५
 * दुस्त्रम पापस्त्रमोपभुक्ते ब्रह्माहमन्तर
 मुग्रवध २१, २ ३२३, १८
 दुहाते द्यौ प्रथिवी पथ १८, २१
 २८२, १४
 ** दुहाम यज्ञो सुनवाम सोमम् १८,
 २१ २८२, १२
 दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणौ १८, १५
 २ई७, ५
 दृष्ट्वा गा ३, ८ ३८, २०, १०,
 १८ ११७, ७
 * दृष्ट्वा दुर्या ४ ६ ४५, ४

* इष्टुहस्य देवि प्रथिवि १८, ७ :
२५७, १२.

दृढे स्यः मिथिरे सनीची १५, २२ :
२०४, २.

* इष्टानो वृक्ष उर्व्या १८, ७ : २५८, १.
देवकृतस्तेनसोऽवयजनमसि स्वाहा १६,
२२ : २२३, २.

देवज्ञममसि ३, ४ : ३५, १५.

** देवापिठवर्हि ८, ४ : ८३, ५.

देव. पुरश्चर सध्यास ला १३, ५ :
१५८, ८ ; १३, ६ : १५८, १५ ;
१३, ७ : १६०, २ ; १३, ८ :
१६२, ११, १३, १६ : १७१, ५.

* देववर्हिः ३, ४ : ३४, १८ ; ३, ४ :
३५, २.

देवयजनवान् भूयाः १२, २ : १२४, १.

* देव वरुण १२, २ : १२३, २०.

देवश्रुतो १४, ५ : १७७, ८.

देवश्रुतेतानि प्रवपे १२, ६ : १३६, २.

देव सवितः प्रसुव यज्ञम् १७, ८ :
२४१, १४.

देव सवितरेतत्ते ७, ३ : ७०, १७.

देव सवितरेतत्ते प्राह १७, ६ :
२४०, १२.

देव सूर्य सोमं क्रोधासः १२, १८ :
१४८, १५.

देवस्त्वा सविता ३, ७ : ३८, १२.

देवस्त्वा सविता मध्वान्क्तु ५, ८ :
५८, ७ ; १०, १. १०२, १५ ;
१०, ८२ : १०७, १८ ; १०८,
२ ; १३, ८ : १६२, १५.

देवस्त्वा सविता अपयतु ४, १० :
४८, १०.

देवस्त्वा सवितोदपतु १३, ५ : १५८,
१७ ; १८, २ : २५२, १२.

देवस्य ला २, २ : २४, १० ; ३,
२ : २४, ८ ; ३, ४ : २४, १७ ;
४, ४ : ४४, २ ; ४, ६ : ४५, १० ;
४, ८ : ४७, ८ ; ४, ८. ४८, १० ;

४, ११ : ५०, ६ ; ७, १. ६८, २,
१०, २. १०४, ६, १०, ७ : १०७,
७ ; १०, ८. १०८, १२ ; १०,
१० : ११०, २, १३, १ : १५५,
५ ; १३, ११ : १६४, १५, १४,
७ : १७८, ८, १५, ११ : १८६,
२ ; १८, १. २४८, १४, १८,
८ : २५८, २० ; १८, १२. २६२,
१६ ; १८, ६ : २८६, १.

देवस्य ला सवितु प्रसवे १२, २१.
१५२, ७ ; १८, १ : २५०, १२.

देवस्य द्रविणस्यः १८, ५. २८८, २.

देवस्य व. सवितुः प्रसवे मधुमती साद-
यामि १८, १६६ २७०, ११,
१४ ; १८ ; २७१, २, ६, ८.

देवस्य सवितुः सवे ५, १ : ५२, १.

देवस्याहम् १७, १२२ : २४४, १२,
१४.

देवः सविता वसोर्वसुदावा १२, १४.
१४४, १०.

देवाः पितरः ६, ५ : ६२, १४.

देवा गातुविदः ३, १. ३२, १२ ;
७, ११. ७७, २.

देवा ग्रावाण इन्दुरिन्द्र, १६, २ :
२१७, १७.

देवाञ्जनमग्न्यज्ञ १२, १२. १४२,
२ ; २०, १८ : ३१०, ४, २०,
२७ : ३१५, २ ; २१, १. ३२३,
२ ; २१, १५ : ३३१, ८.

देवा देवेभ्यस्परि १८, २० : २७७, १३.

देवा देवेषु पराक्रमध्वम् ३, २.
३३, १४.

देवा देवेषु पराक्रमध्व प्रथमा द्वितीयेषु
द्वितीयास्तृतीयेषु १८, १ : २४८, ८.

देवानां यान्यसि १८, ४ : २८६, १६.

देवानां ला १३, १२ : १६५, १७.

* देवानां ला पत्नीर्देवीः १८, १ :
२५२, ५.

देवानां देवयान्यसि १८, ४ : २८६, १७

- देवानाम् २०, २ : २८८, ४.
 देवानां पत्नीः ५, २ : ५४, ६.
 ** देवानां पत्नीभ्योऽनुब्रूहि ७, ८.
 ७५, २.
 देवानां परिपूतमसि ३, ४ : ३४, १५.
 ** देवानां पिबिषां परिपूतमसि ८, ४ :
 ८३, ५.
 * देवानां ब्रह्मवादम् . १, ७. ८, १७.
 देवान्यज ७, ४ ७१, ७
 देवाय सवित्रेऽनुब्रूहि १६, १५.
 २२८, २.
 देवाय सवित्रे प्रेष्य १६, १५. २२८, ४
 देवास इह मादयध्वम् २०, २८
 ३१५, १४.
 ** देवास्त्वमयन्तु सर्वम् २०, ३०
 २१६, २२.
 देवास्त्वा मन्त्रिपाः प्रणयन्तु १५, २७ :
 २०७, १२.
 देवास्त्वा शुक्रपाः प्रणयन्तु १५, २७
 २०७, ११.
 देवी द्यावाऽथिर्वी १३, १. १५५, १४.
 * देवी द्वारौ १५, २३. २०४, ७;
 १५, ३८ : २१६, ७.
 देवीमह निर्वर्तिता बाधमाना १८,
 १४ : २६४, १८.
 देवीराप ८, १४ : ८८, १, १२,
 १४ : १४५, २, १५, ६. १८३, ५;
 १६, २६ २२५, २०.
 देवीर्वीर्यः १३, २ : १५६, २.
 देवेभ्यः कल्पस्य १०, १५. ११४, २
 देवेभ्यः पिबिष्यः स्वाहा २०, २८ :
 ३१५, १२.
 ** देवेभ्यः पिबिष्यो जुष्टम् ८, ४ : ८३, ४.
 देवेभ्यः प्रातर्यावभ्यो ह्योतरनुब्रूहि १५,
 २ : १८१, २०.
 देवेभ्यः प्रेष्य १०, २१ : १२०, १.
 देवेभ्यः शुश्रूष्यम् ४, ७. ४७, १.
 देवेभ्यः शुश्रूष्य १०, ४ : १०४, १६;
 १०, १५. ११४, २.

- देवेभ्यः शुश्रूष्यम् ४, ७ : ४७, २.
 देवेभ्यः शुश्रूष्यम् ४, ७ : ४७, २.
 देवेभ्यः शुश्रूष्य १०, ४ : १०४, १६;
 १०, १५ : ११४, २
 देवेभ्यस्त्वा मरौचिपेभ्यः १५, १२ :
 १८७, १४
 देवेभ्यस्त्वा ३, ४ : ३४, १८; १५, २
 २६ २०६, ७
 * देवेभ्यस्त्वा देवयुव प्रणज्मि यज्ञस्यायुषे
 जुष्टम् १५, २७. २१५, ५.
 देवेभ्यः स्वाहा १०, १६. ११५, १२.
 देवेभ्यो हव्यवाडसि १८, १० : २६०,
 ११.
 देवेषु हव्यवाहनः १८, १० : २६०,
 १०.
 देवो देवमेतु १२, १ : १२२, १२.
 * देवो देवानाम् १५, १२ १८७, ८.
 देवो वः ३, २ : ३४, ५; ३, ६ :
 ३७, ८, ४, २. ४२, १३; ४,
 ७ : ४६, १८; ४, ८. ४७, १३,
 ४, ९. ४८, १२; ५, ४ : ५५, ५
 देवी यज ८, १० : ८८, १२; १६,
 २५ : २३५, ८.
 देहि मे ८, २ : ८२, ५
 देवीं धिय मनामहे १२, १३ :
 १४३, १०
 ** देव्या अर्धयव उपहृतोऽय यजमानः
 ६, १२ : ६८, १०.
 * देव्या होतारा ८, ६. ८३, ८.
 * दीषावस्तोर्नमः स्वाहा २, २. २३, ११.
 * दीक्षा च ते १, ८ : ८, १२.
 द्यां ते धूमो गच्छतु १०, २१ : १२०, ८
 द्यावा नः प्रथिवी ८, १ : ७८, १०
 द्यावाऽथिर्वीभ्यां स्वाहा १३, १३ :
 १६७, ८.
 द्यावाऽथिर्वीभ्यां त्वा परिगृह्णामि १३,
 १२ : १६५, १४, १६, १८.
 २३१, २.

द्यावापृथिव्योरधि निर्मितः १८, २०.

२७८, २.

द्यावा ज्ञोत्राय पृथिवीम् १८, ४.

२५५, १४.

द्युतानस्त्वा मासतो मिनोतु १४,

१०. १८२, ४.

द्युम्नाय त्वा १३, १३. १६६, १५.

द्यौरपराजिता १९, ४. २८७, १.

द्यौरसि जन्मना वशा १८, २१.

२८८, १८.

द्यौर्वशा स्तनयिन्गर्भो नक्षत्राणि जरायु

स्वर्यो वस्त्रो दृष्टिः पौयूषः १८,

२१. २८१, ४.

* द्यौश्चेमं यज्ञम् ३, ८. ३८, १८.

* द्यौश्चेमम् ३, ७. ३८, ८.

द्यौस्ते पृष्ठम् १८, १ २५०, ७

द्रक्षस्वस्तम् १५, ९ १९५, २;

१५, ११. १९७, १, १५, १९:

२०१, ३, १८, १७. २७२, १८;

१८, १९: २७६, ४; २१, १५:

३३१, १४.

द्रक्षसे दिव मा स्तान् ४, १२:

५१, १.

द्रविणे सीद १८, २०: २७९, १५.

द्रिषस्वरथा ऋषया न इयते १८,

१६: २६८, ५.

द्वे द्रक्षसी १५, २२: २०३, १.

द्वे सुतो अष्टाण्व पितृणाम् ११, ५:

१२५, १२.

द्वौ समुद्रौ १५, २१: २०२, २०;

१५, २२. २०३, १

ध

धनजिदसि. १८, २०: २७९, ९.

धनानां धनपते १८, २१. २८२, १३

धरुणमसि ४, ९ ४८, २.

धर्तासि धरुणः १७, १५. २४६, ७.

धर्चमसि ४, ९: ४८, १.

धर्मासि ४, ९. ४८, ३, १३.

१३: १६७, २.

धर्षा मानुषान् १०, १०: ११०, ५.

धा असि ५, २: ५२, १३

धाता ददातु सुमनस्यमान २१,

१५: ३३१, १८

धाता रातिः १९, ७ २९७, ७:

२०, २७: ३२१, ६

* धाता रातिः सविता १६, २०:

२३३, ४

धामभ्यस्ता १८, २० २७८, २०.

धामस्तु सीद १८, २० २७८, २०

धामासि १८, २० २७८, २०

* धाम्ने धाम्ने ५, ४: ५५, ११.

धाम्नो धाम्न १०, २२: १११, ४

धाम्यै त्वा १८, २०: २७८, २०.

धिषणासि पर्वत्या ४, ८. ४७, ७

धिषणासि पार्वतेयी ४, ८. ४७, ८

धिषणास्ता १८, १: २५३, ७.

धिषणास्ता देवैः १८, १: २५३, ८.

धिषणे विडू सती १५, ११: १९६,

१६.

धीरो यः शक्रः परिस्ररदाभ्यः १९,

१: २८३, ७.

* धुनिश्च १९, ६: २९५, २.

धूरसि ४, ४: ४३, १२; ४, ५.

४४, ९; १२, १९: १५०, १८;

१५, २७: २०६, १५.

धृष्टिरसि २, १. २२, ६; २, २:

२३, १७; ३, ६: ३७, १३; ४,

८: ४७, १६.

ध्रुवक्षितिः १९, २: २८४, ३.

ध्रुवं ध्रुवेण हविषा १६, १९: २२१, ६.

ध्रुवमसि ४, ८: ४७, १८; ९, ५:

९३, १७; १५, ४. १९२, ८.

* ध्रुवा अस्मिन् ३, ३ ३४, ६.

ध्रुवासि ७, ७: ७३, ८; १०, ४:
१०४, १५, १८, १: २५२, ९;
१८, १७. २७३, ८.

- * ध्रुवासि घृताक्षी ५, ७: ५८, १०.
* ध्रुवासि धरणी धनस्य ५, ७: ५८, ११.
ध्रुवासि प्रथिवी १८, १८, २७५, १५.
ध्रुवोऽसि ५, ६: ५७, ७; ९, १
९०, ११, १५, १८. २००, १५
* ध्रुवोऽहम् ५, ६: ५७, ७.

न

नक्तोषसा १८, ८. २५९, ३, १९,
६२ २९४, २; ३; १९, ६
२९६, ५.

न जातो न जनिष्यते १९, ५.
२८९, ९.

न लावाऽन्यो दिव्यो न पार्थिव.
१९, ५ २८९, ९.

** न न्यस्तमाल्विष्यम् १२, १. १३२, १०.

** न पुरस्ताद् व्युत्क्रामत १४, १९.
१८८, १२

नभश्च नभस्यश्च ८, १२: ८८, ५;
१९, ३ २८५, ८.

नम इन्द्राय मखञ्जे १५, २३.
२०४, १.

** नम ईशानाय प्रजा: (?) २, ४
२४, २०.

* नमः क्षत्रभ्यः १९, ६: २९१, १३
नमः प्रथिव्यै १५, २३: २०४, १०

नमस्तुत्या मा पाहि १५, २३
२०४, २.

नमस्तु आतान १०, १४: ११२, १५.

नमस्तु अस्तु १९, ७: २९७, ६.

नमस्तु रुद्र मन्यवे १९, ६: २९१, १२

नमस्तु हरये शोचिषे १९, ६. २९३,
५; २०, ३३: ३१९, २.

नमः सखिभ्यः सन्नाम्नावगत १०,
२२: १२१, ८.

नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे १५,
२३ २०४, ९.

नमः सदसस्तये १५, २३: २०४, ८

नमः सदसे १५, २३: २०४, ८.

नमः सु ते निर्वृते विश्वरूपे १८,
१३: २६४, ९.

नमः सूर्यस्य सदृशे १०, १५. ११४, ६.

नमः सोमाय राज्ञे १२, १: १३२, ११.

नमो अस्तु सर्पेभ्यः १८, १७: २७३, ५

* नमोऽग्नेयः प्रतिविद्धाय २, १०. २९,
७.

नमोऽग्नेये मखञ्जे १५, २३ २०३, २२

नमो दिग्भ्यः ८, ७ ८४, ११

नमो दिवे ४, ११: ५०, १२; १४,

४. १७६, २; १४, १६: १८६,

१५; १५, २३: २०४, ९.

नमो दिवे नमः प्रथिव्यै १३, १२:
१६६, १०.

नमो देवेभ्यः १४, १६: १८६, १५.

नमो ब्रह्मणे ४, २: ४२, २.

नमो मित्रस्य १२, २०: १५१, १४

* नमो यमाय मखञ्जे १५, २३. २०४, २.

नमो रुद्राय मखञ्जे १५, २३:
२०४, १.

नमो रुद्राय वासोष्पतये १६, २४ *
२३४, ५.

* नमो रुद्रेभ्यः स्वाहा २१, २: ३२४, १.

नमो रुद्रेभ्यो ये दिवि १९, ६

२९१, २१.

नमो रुद्रेभ्यो येऽन्तरिक्षे १९, ६: २९१,
२०.

नमो रुद्रेभ्यो ये प्रथिव्याम् १९, ६.
२९१, १९.

* नमो वर्ष्माय च १९, ६: २९१, १५.

नमो वाचे १३, १: १५५, २,
१३, ७: १६०, २.

* नमो वायो २१, २: ३२४, २.

नर्यं प्रजां मे गोपाय १, १४. १६, ४.

न वा उवेतन्मिथये २०, २५:
३२०, ८.

नवो नवो भवति २१, २: २२४, ७.

नसोः प्राणः १८, १७: २७२, १२;
१८, १: २८३, १.

न ह (हि) ते अग्ने तनुवै २१, १:
२२३, ८.

* नाकोऽसि १, १२: १४, ४

* नानदद् रासभः पला १८, १:
२५१, १३.

नाना प्राणः १०, १२२: १११,
१७; ११२, ११

नाना हि वां देवहित सदो मितम्
११, ५. १२५, ११,

* नाद्वीसुखाः पितरः सानुगाः प्रियन्ताम्
१, ४: ५, १३.

नाभिस्व आयायताम् १०, १४:
११३, ५.

नारिरसि १३, १: १५५, ७.

** नाहीनोऽग्निष्टोमः १२, १: १३२, ८
निकाया २०, ३. ३००, ८

** निग्राम च ७, ५: ७१, १६
निग्राम्या स्व देवश्रुत १५, ८:
१८४, ८.

* ** निदधामि १८, १२: २६४, ३.
निधनेन त्वा कन्दसा सादयामि १८,
६: २८०, १४.

नियुते सीद १८, २०: २७८, २०.

* निरसुं नुद ७, १२: ७७, १७

* निरस्त्र शण्डः सहासुना १५, २८:
२०८, ११.

* निरस्त्रो मर्कः सहासुना १५, २८:
२०८, १२.

निरस्त्रो वल्लगः १४, ७: १७८, १८.

निर्हर्त्ये त्वा १२, १४: १४४, १३.

निर्हर्त्ये स्वाहा २०, २८: ३१६, ७

* निर्दग्धम् ४, ८: ४८, १.

* निर्मां सुष्ठामि १०, १७: ११५, १८.

निवेशनः सगमनो वृक्षनाम् १८,
१४: २६५, ८

निषसाद् धृतव्रत १, १४: १६, ८.

निष्कुताहावमवटम् १८, १५:
२६७, ८

निष्ठम् ३, ६: ३७, १२.

वृचक्षस त्वा १५, २०: २०२, ७

* वृषदं त्वा द्रुषदम् १७, ८: २४२, ४.

वृषदे वट १८, ६: २८३, ६

नेत्वा वातः स्कन्दयात् १३, १२:
१६७, २.

नेष्टः पत्नीसुदानय १५, ५. १८२,
१६, १६, १८: २२८, १४

नेष्ट्येज १५, २०: २०८, १७.

नेहास्या अपि किंचन १८, १४:
२६४, १४

न्यर्बुदे सीद १८, २०. २७८, २०.

प

पङ्क्ति मञ्ज्जा प्रविशामि १८, १६:
२६८, १२

पङ्क्तिःस्कन्दः १८, २०. २७८, ११.

पङ्क्तिःस्कन्दस १७, ५: २४०, २.

पञ्चदशौ तेषां बाह्व तौ मे अश्वे बाह्व
१८, २१. २८१, १५.

* पञ्च दिशो देवौः १८, ६: २८३, १७.

* पञ्चधाग्नौ १, १४: १६, ६.

पञ्चधाग्नौ न्यक्रामत् १, ८: १०, १.

* पञ्चानां त्वर्तुनाम् ५, ४. ५५, १२.

* पञ्चानां त्वा प्रष्टानाम् ५, ४. ५५, १३.

* पञ्चानां त्वा वातानाम् ५, ४. ५५, ८.

* पञ्चानां त्वा सल्लिहानाम् ५, ४:
५५, १३.

पलि कति ते जाराः ८, १२: ८७, ५.

पलि वाच यच्छ १२, १२. १४३, १.

पत्नीं संनष्टा ८, १०: ८६, १२;

८, १: ८०, १३

पत्नीं मा हिंसी. २०, ६: २०२, ६.

पदा ते क्रीणानि १२, १८. १४९, २.
 पदे पदे पाशिनः सन्ति सेतवः १८,
 १६. २६८, ७.
 पद्मे सौद १८, २० : २७९, २१
 * पद्मा नामासि १२, १ : १३२, १३
 पयस्वतीरोषधयः ३, २२. ३३, १० ;
 १४ : ७, १४ ७८ ११ : १२,
 ६ १३७, २ .
 पर ष ते २०, २ २९९, १
 परमस्या परावत १८, ७ २५८, ७
 परमेष्ठौ देवता १८, २० २७८, ११
 परस्या अधि सवत १८, ७ : २५८, ६
 पराध्याता अभिवा ४, ७ ४६, १२
 परापुतः रक्ष ४, ७ ४६, ११
 परार्धे सौद १८, २०. २७९, २१
 परि त्रिविष्टाध्वरम् १८, ४ : २५५, २
 परि ला गिर्वण १४, ६ १७९, २
 परि त्वाग्ने पुर वयम् २, ८ : २७, १२
 ** परिधि नः कृह २०, २५. ३१३, ९.
 परि प्रागादेवो अग्निः १८, ४ :
 २५५, ३
 परिभूरग्निम् १५, २२ : २०३, २.
 परि यो रग्निना दिव १८, १० :
 २६०, १५
 परिलिखितः रक्ष परिलिखिता
 अरातयः १२, १७. १४७, ५.
 परिलिखितम् १०, ३. १०४, ६ ;
 १०, ७ : १०७, ८ ; १४, ७.
 १७९, १०.
 परिवत्सरीणां स्वस्तिमाशास्ते ८, १३ :
 ८८, ९.
 परिवत्सरीसौद १८, २० २७९, १८.
 परि वाजपतिः १०, १२. १११, ९ ;
 १८, १. २५०, ११ ; २०, २
 २९८, १५
 परि वाजपतिः कविः १८, ४ :
 २५५, ३.
 परिवीरसि १०, ९ : १०८, १६.

परि वृत्राणि सक्षणिः १८, १६ :
 २६८, ५
 परिषद्योऽसि पवमानः १४, १३.
 १८४, ५.
 * परिसृणीत ३, ९. ३९, १५.
 पर्युवाः सम् २०, २२ : ३११, १२
 पर्जन्याय प्रगायत ८, ३ ८०, १६.
 पर्जन्यो देवता १८, २० २७८, ११
 पर्यग्रे क्रियमाणायानुवृद्धि १० ;
 १२. १११, ८
 * पर्युष प्र धन्व वाजसातये १८, १६.
 २६८, ४
 पवमानः सुवर्जनः १२, ७. १३८,
 २, २०, ३४ ३११, ८
 * पवित्र ते विततम् १५, १४ १९८,
 १३
 पवित्रे परि पिच्यते २०, ३३ :
 ३१९, ६.
 पवित्रे स्थ ३, ६. ३७, ६.
 * पशुभिः १३, ६. १५९, ६
 पशुभ्यो मे वचोदा वचसे पवस्व १५,
 २२ २०३, ७.
 पशूनाः शर्मासि ९, १०. ९८, १९.
 ** पशूनां ला भागसुत्सुजासि ३, ४ :
 ३४, १५.
 पशून्ने यच्छ २, ४ : २४, १९
 * पातं मा द्यावाष्टिबी ४, २. ४२,
 ४, १५, २४. २०४, १४.
 पायुस्त आप्यायताम् १०, १४ :
 ११३, ६
 * पाद्भि माग्ने ६, ३ : ६२, १०.
 पितरः पितामहाः १८, २०. २८०,
 १३.
 पितरो भू १२, १ १३२, १४.
 पिता मातरिश्वा १९, ६ : २९२, १७.
 पितृभ्यस्त्वा २, ५ : २५, १६.
 * पितृभ्योऽग्निव्वात्तेभ्योऽनु स्वधा ९, ८ :
 ९७, १.

- पिठभ्यो घर्मपेभ्यः स्वाहा १३, १२ :
१६७, १०.
- * पिठभ्यो बर्हिषद्भ्योऽनु स्वधा ८, ८.
८६, १४.
- पितृञ्जनमग्न्यञ्ज २१, १५ : ३३१,
१२
- पितृञ्जिन्व २, ५ : २५, १६
- पितृणां सदनमसि १०, ८ : १०७,
१६. १४, १० १८२, २.
- * पितृनग्निस्वात्तान्स्वधा ८, ८ : ८७, ३.
- * पितृन्बर्हिषदः स्वधा ८, ८ : ८६, १६
- पितेव पुत्र दस्ये वचोभिः १८, १४
२६५, १
- पिन्वमानाय त्वा १८, २० : २८०, १
- पिन्वमानासि १८, २० : २८८, २१
- पिन्वमानेभ्यस्त्वा १८, २० : २८०, १.
- पिन्वमाने सौद १८, २० : २७८ १७,
१८, २० : २८०, १.
- पिष्टहि मा १४, १२ : १८३, ८
- * पिशाचहन् त्वा १८, २० : २७८, १२
- पौपिवाः सरस्वत १, १७ :
१८, १.
- पौवोऽज्ञाः रयिवधः सुमेधाः १८,
५ : २५६, ८.
- * पुत्रमिव पितरौ ११, ३ : १२४, ५.
- * पुनरग्निश्च १६, २१ : २३२, १४.
- पुनरासद्य सदनम् १८, ११ : २६१,
१७.
- पुनरुजा १, २० : २१, ६ ; १८,
८ : २५८, ८ ; १८, १० : २६१,
१ ; १८, ११ : २६१, १८.
- पुनर्मेनः पुनरायुर्म आगात् १८,
७ : २८७, ११.
- पुनर्हविरसि १५, ३७ : २१४, १८ ;
१५, ३८ : २१५, १४.
- * पुनस्त्वादित्या रुद्राः १, १८ : २०, १६.
- पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्वताम्
१८, ११ : २६१, १८ ; २०, १८ :
३०८, १२.

- पुनातु ते परितुतम् ११, २ : १८३,
१० ; १७, ८ : २४२, ६.
- पुरः कणुध्वायसीरष्टा १८, १२ :
२६३, ५
- पुरा क्रूरस्य ५, २ : ५३, १
- पुरीष वसानः स्वां योनिं यथायथम्
१८, १८ : २७५, ५
- पुरीष्यासी अग्रयः १८, १६ : २६८,
१३
- पुरीष्योऽसि विश्वभरा १८, १२ :
२५०, १८, २५१, ४
- * पुरुषसमितः २०, २६ : ३१४, ५.
- पुरुषमाम गाय १८, १७ : २७२, १८.
- * पुरुषा किं भरथ १८, १ : २५१, १४.
- पुरुषो वयः १८, २ : २८४, १४.
- पुरुवाः ८, ५ : ८२, १५.
- पुरोडाशः अलकुरु १६, ३
२१८, ४.
- पुरोडाशाः अलकुरु १५, २० :
२०१, १८
- पुरोवातसनिरसि १८, ५ : २८८, २.
- * पुष्टिपतये पुष्टिः २१, ७ : ३२६, १७.
- * पुष्टिमतौ पशुमती ७, ११ : ७६, ८.
- पुष्टिरसि १७, १५ : २४६, १०.
- * पुष्टौ मे वचोदा वचसे पवध्वम् १५,
२२ : २०३, ८.
- * पूत ह्यतनः (?) १, ८ : १०, ७.
- पूर्णा दर्वि ८, ३ : ८२, ५.
- पूर्णा पश्चात् १, १७ : १८, १४ ; १८
५ : २८८, १३
- * पूषा ते ३, ४ ; ५ : ३५, १२ ; ३६, ५.
- पूषा ते ग्रन्थिं विष्यतु ५, ५ : ५६, ११.
- पूषा ते ग्रन्थिं यज्ञातु ५, ३ : ५४,
४ ; १२, ८ : १३८, ६.
- पूषा ते बिह्वं विष्यतु ५, ३ : ५४, ८.
- पूषा त्वोपावह्यतु १३, ११ :
१६५, २.
- पूषा देवता १८, २० : २७८, १०.
- * पूषाध्वनः १२, १६ : १४६, १७.

पूषा युनक्तु सविता युनक्तु १८, १५ :
 २६७, १४.
 पूषा सन्या १२, १४ : १४४, ९.
 पूषासि २, २ : २२, ३ ; २, ५ :
 २५, १८, ३, ७. ३८, ४.
 पूष्यो शरसे स्वाहा १२, १२. १६७, ५.
 पूष्यो स्वाहा १२, १४. १६८, १२
 शतनाजिदसि १८, २०. २७९, ८
 श्रियवि देवयजनि ४, ११ ५०, ८.
 श्रियवि श्रियव्याः सीद १८, १८
 २७५, १८.
 श्रियवौ कन्द १९, ३. २८५, १२
 श्रियवौ तपसस्त्रायस्व १२, ९.
 १६२, १६.
 श्रियवौमाक्रमिषम् १९, ६. २९२, ६
 * श्रियवौ वशामावास्या गर्भो वनस्पतयो
 जराश्वघ्निरवत्यो ऽग्निहोत्र पौषूष
 १८, २१ : २८१, १
 श्रियव्यसि १८, १ २५२, ९, १८,
 १७ : २७३, १६.
 श्रियव्यसि जन्मना वशा १८, २१
 २८०, १६.
 श्रियव्याः पुरौषमसि १९, ४ २८६, ७
 श्रियव्याम् १९, ९ २९४, ६
 श्रियव्या यज्ञिये सीद १८, २०.
 २७९, १६.
 श्रियव्या सभव १२, ११, १४
 १४१, १६ ; १४५, ५
 * श्रियया संभवत २१, २ ३२३, १४
 * श्रिययास्वा नामो ७, १. ६९, ३
 श्रिययास्वा मूर्धन्नाजिघर्षि १२, १६.
 १४७, ३.
 * श्रिययास्वा सादने सादयामि, १९,
 ५ : २८८, ८
 श्रियया सधस्त्रात् १८, १ : २४९, १९.
 श्रिययाः सश्वः पाहि ३, ४ : ३५, ७.
 श्रिययुदपुरसन्नेन १८, १७ : २७३,
 १८, १९, ५ : २८७, १९.

श्रियव्ये ला ५, ५ : ५६, ७ ; १०, ८.
 १०७, १४ ; १५, ८ : १९४, १३,
 १९, ६ : २९०, ८.
 श्रियव्ये भागोऽसि ७, ३. ७०, ६
 श्रियव्ये वर्मासि ४, ११. ५०, ८
 श्रियव्ये स्वाहा १९, ३. २८५, १५.
 श्रियो दिवि १, १९. २०, २ ; ८,
 ३ : ८०, १५ ; १८, १२. २६२,
 १२ ; १८, २१ ; २८२, १९, १९,
 १. २८३, ६
 पोतर्यज १५, ३० : २०९, १६.
 पोषाय ला ५, ५ ५६, ९
 * पौर्णमास हवि ३, २ ३२, २
 ** पौर्णमासेन यज्ये ३, १. ३२, ७
 * प्र कारवो मनना वाच्यमाना १८,
 ५ २५६, ६
 प्रधास्यान्धवामहे ८, ११. ८७, ३.
 प्रचवस्व भुवस्यते १२, २० : १५१, ८.
 प्रजननमसि १७, १५. २४६, १०
 प्रजा अग्ने सवासय १, ६ ८, ८
 प्रजां योनिम् ५, २ ५३, १६.
 प्रजां योनि मा निर्मृक्षम् ७, ५ ७२, ६
 प्रजा पाहि १५, १६. १९९, २०
 * प्रजानन्त प्रतिगृह्णन्ति १०, १० :
 १०९, ८
 प्रजापतये ला १७, ९ : २४२, १० ;
 १७, १० : २४२, १३
 प्रजापतये ला जुष्ट गृह्णामि १७,
 ९ : २४२, ८.
 प्रजापतये ला ज्योतिष्यते ज्योतिष्यन्तं
 गृह्णामि १५, ८. १९४, ११.
 ** प्रजापतयेऽनुब्रूहि } १७, १७ : २४७,
 ** प्रजापतये प्रेथ } ९.
 प्रजापतये स्वाहा ६, १ : ६१, ८.
 प्रजापतिनात्मानम् १८, २१ : २८२,
 १५.
 प्रजापतिरसि ५, ९ : ६०, ४.
 * प्रजापतिर्दिशां पतिः १८, १९ :
 २७६, १३.

- प्रजापतिर्देवता १८, २० : २७८, ९
 प्रजापतिर्मनसा १५, १. १९०, ८;
 १९, ५ : २८८, ११
 प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्तु १८, ७.
 २५८, १९.
- * प्रजापतिस्तृणानाम् १, ७ : ८, १२.
 प्रजापतिस्त्वा सादयतु १८, १४,
 १६ : २६६, १२; २६९, १७.
- * प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे १९,
 ४ : २८६, १८.
 प्रजापतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे
 १८, १७ : २७२, ९
 प्रजापते न लत् २०, ५ : ३०१, १०,
 २०, २५. ३१२, ११.
 प्रजापते न लदेतानि १६, ८ :
 २२२, ७.
 प्रजापतेर्जायमानाः १०, ९ : १०९, ५
 प्रजापतेर्वर्तनि मनुवर्तस्व २०, २९ :
 २१६, १२.
 प्रजापतेर्विश्वभृति तन्वं ऊतमसि स्वाहा
 २०, ११ : ३०५, ४.
- * प्रजापतेस्त्वा प्राणनाभि प्राणिभि १,
 १० १२, ४
 प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमि १२,
 २३. १५२, ११
 प्रजाभ्यस्त्वा १२, १८ : १४८, ११
 प्रजाभ्यो वाम् १८, १६ २७१, २
 प्रजां मे यच्छ २, २ : २४, ८.
- * प्रजास्वमनु प्राणिहि } १२, १८ :
 प्रजास्वामनु प्राणन्तु } १४८, १३.
- ** प्रजास्त्रालीम् १, ५ : ७, ६.
 प्र णय यजम् ४, ३ : ४२, १६.
 प्र णो देवी १, १७ : १८, १८.
 प्रतक्वासि नभस्वान् १४, १३.
 १८४, ६.
 प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नाम २०,
 ३८ : ३२१, १७.
 प्र तद्विष्णुः १४, ७ : १७९, ७.
- प्रति चेत्ते प्रतितिष्ठामि राद्वे २०,
 २९. ३१६, १३.
 प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्यत् १६,
 २४. २३४, १७
 प्रति त्वा वर्षष्टब्ध वेतु ४, ७ : ४६, ११.
 * प्रतिप्रस्थानः पशु विशाधि १०, १७ :
 ११५, १९
 प्रतिप्रस्थानः पशुनेहि १५, २० :
 २०१, १८.
 ** प्रतिप्रस्थानः पशुशौर्षाणि विद्धि १८,
 ३. २५४, ५.
 प्रतिप्रस्थानः पशौ मवदस्व १६, १३.
 २२६, ६
 ** प्रतिप्रस्थानः प्रवर्ग्य विहर १३, ७ :
 १६१, ९.
 ** प्रतिप्रस्थानराशिर श्रुतातङ्गा दध्या-
 दित्यग्न्यायाहर १६, १० : २२४,
 १.
 * प्रतिप्रस्थानर्दधिवर्मेणोदेहि १६, ३.
 २१९, ४.
 प्रतिप्रस्थानश्चतुर्भिर्मा शकलैः प्रोक्षिता-
 प्रोक्षितैः प्रत्युपलम्बस्व १५, २७ :
 २०७, २.
 ** प्रतिप्रस्थानश्चतुर्भिः शकलैः प्रोक्षिता-
 प्रोक्षितैः प्रत्युपलम्बस्व १६, ४ :
 २२०, ५.
 प्रतिमा बन्ध १८, २० : २७८, ६.
 प्रतियुतो वरुणस्य पाशः १६, २७ :
 २३६, ८.
 प्रतिरेभ्यः स्वाहा १३, १३ : १६७, ८.
 प्रतिहारेण त्वा बन्धसा सादयामि
 १९, ६ : २९०, १३.
 प्रतुलं वाजिघ्राद्रव १८, १ : २४९, १६.
 * प्रत्यङ् सोम ११, ३ : १२३, १३.
 * प्रत्यञ्च १६, १० : २२३, १२.
 प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः १६, २७
 २३६, ८ : १२, २० : १५१, २.
 प्रत्यस्मै पिपीषते २१, १६ : ३३२, १४.

प्रत्युष्टम् २, ३ २४, १०; ३, ३.
 ३४, १०, ४, ३ ४३, ७, ५,
 २५३, १३; १०, १५: ११४, ५.
 प्रत्युष्ट जन्मं भयम् २, ३: २४, ९.
 प्रथोऽसि १८, १७ २७३, १५.
 **प्रदिश'स्वाहा ८, ७ ८४, ९.
 प्र द्यावा यज्ञै' इयिषी ऋतावधा
 १६, १५ २२८, ९.
 * प्र पूर्वले ८, १ ७९, १०.
 प्र प्र वयमन्तं ज्ञानवेदसम् १८, ६.
 २८९, १८
 प्र प्रायमग्निः १८, ११: २६१, १२.
 प्रभाडसि १८, २०: २७९, १०
 प्रमा असि १३, १०: १६३, ९.
 प्रमा बन्द' १८, २०: २७८, ६.
 प्रयुता द्वेषाऽसि १०, १६: ११५, २.
 **प्रवत्स्यामि २, १०: २९, १३.
 **प्रावात्सम् २, १० २९, १४
 प्रयुते सीद १८, २० २७९, २०.
 प्र वः शुक्राय भानवे भरध्वम् १८,
 ५ २५६, ४
 प्रविद्ध' रत्न' ४, ७: ४६, १२.
 प्र वेधसे कवये मेधाय १, ५ ७, १०.
 प्र वो देवायाग्रये १५, ३६. २१३, १७
 प्रशास्त' प्रमुहि १५, ३८ २१६, ५,
 १६, १० २२३, १५; १६, २२
 २३३, ११.
 प्रशास्त्येज १५, ३० २०९, १३,
 १६, १४ २२७, ८.
 प्रशास्ता क्रतुनाजनि १८, १२:
 २६३, १९.
 प्रमद्य भस्मना योनिम् १८, ११:
 २६१, १६.
 प्र स मित्र १६, ४: २१९, १८.
 * प्र स मित्र मता असु २०, १३:
 ३०६, ९.
 प्रस्तावेन ला बन्दसा सादयामि १८,
 ६: २९०, १२.

प्रस्तोतर्वाचांरं साम गाय १३, १६:
 १७०, १३.
 प्रस्तोत' साम गाय १३, १५: १७०,
 ५; १६, २४३. २३४, ८; १३;
 १५.
 प्रस्तोतः सामानि गाय १३, ७:
 १६१, ९
 प्रह्विमाणायानुबुद्धि ८, ६: ८३, ६.
 प्राङ् सोमः ११, ३ १२३, १३.
 प्राची दिक् १८, ३: २८५, १०;
 १८, ४: २८६, ११, १८, ६:
 २८६, ७
 * प्राची दिशाम् १८, २० २८०, ११.
 प्राची प्रेतम् १४, ५: १७७, १४.
 प्राचीमनु प्रदिशम् १, १२: १३,
 १७; १८, ६: २८४, १
 प्राच्या ला दिशा सादयामि १८,
 ५: २८९, ४.
 * प्राच्यां दिशि देवा' ७, १२: ७७,
 १३.
 प्राजापत्यं पवित्रम् २०, ३३: २१८,
 १८.
 प्राण उदानमप्यगात् २०, १७:
 ३०९, ३.
 प्राणदा अपानदा: १८, ६: २८३, ९.
 * प्राण लान्ते १, ११: १२, १७.
 प्राण धेहि १३, २: १५६, ७.
 प्राण मे पाहि १८, २: २८४, ६;
 १८, ५ २८८, ८
 प्राणस्य ला परस्यायै १३, १६:
 १७०, ११
 प्राणापानाभ्यां ला सतनु करोमि ५,
 ५: ५६, १४
 प्राणापानौ त उपा'श्चन्त्यामी पाताम्
 २१, ७२ ३२६, ११; १२.
 * प्राणापानौ मा मा चि'सिष्टम् २१,
 ५: ३२५, १७.
 प्राणापानौ मृत्योर्मा पातम् २१,
 ५: ३२५, १६.

प्राणायत्ना ४, ८. ४७, १०; १२,
१८: १४८, १२, १५, ८ १८४,
१४; १५, १२: १८७, १६, १८,
५ २८८, २०.
प्राणाय मे १५, २२. २०२, २.
प्राणाय स्वाहा १३, ८. १६२, १४,
१३, १४. १६८, १२
* प्राणै लाम्बतमादधामि १, १० १२,
४
प्रातः प्रातः सावस्य शुक्रवतो मन्थिवतो
मधुचुत इन्द्राय सोमान्प्रस्थितान्प्रेष्य
१५, २८ २०८, १८
प्रातः प्रातः सावस्येन्द्राय पुरोडाशाना-
मनुब्रूहि १५, २५. २०५, ८
प्रातः प्रातः सावस्येन्द्राय पुरोडाशान्प्र-
स्थितान् प्रेष्य १५, २५. २०५, ८.
प्रातर्युजौ विसुच्येथाम् १६, १५:
२२८, ८.
प्रातर्वसोर्नमः स्वाहा २, २. २३, १२.
प्रास्मा अग्नि भरत १०, १३:
१११, १७.
प्रियं मित्र न शृणुसिषम् १८, ६:
२८८, १८.
प्रियेण नाम्ना प्रियं सद आसीद
५, ८ ५८, १३.
प्रेदग्ने ज्योतिस्मान्याहि १८, ११
२६१, ८
प्रेदो अग्ने १, १६: १८, ६: ८, २:
७८, १७.
प्रेदो अग्ने दौदिहि १, १४: १५, १२.
प्रेदो अग्ने दौदिहि पुरो नः १८, ६:
२८४, ६.
प्रेथमगात् ३, २ २४, ११.
प्रेथ १०, ११: ११०, १६.
प्रेथ प्रेष्य २०, २१: १२०, १.
प्रेक्ष्यदेहि १५, ६: १८३, २; १५,
७: १८३, १२.
प्रेतु ब्रह्मणस्पति. १३, १. १५५, १०.

प्रेतु ब्रह्मणस्पति १४, १४ १८४,
१८
प्रेतु वाजी कनिष्कदत् १८, १:
२५१, १२
* प्रेतु होतृसमस' प्र ब्रह्मणः प्रोद्गातृणां प्र
यजमानस्य प्रथन्तु सदस्यानाम् १५,
७० २०८, १०, १६, ५: २२०,
१२, १६, १४. २२७, ४.
प्रोक्षणीरासादय ५, २ ५३, २;
८, १. ८०, १३, १६, २७.
२३३, १८.
प्रोक्ष यज्ञम् ४, ६. ४५, ८.
प्रोथदन्धो न यवसे १८, ४. २८६, १५.

व

वडित्या पर्वतानाम् १८, १४: २६६,
६.
वधान देव सवितः ४, ११. ५०, १४.
वर्हिंसि ५, ५. ५६, ४.
वर्हिषदः पितरः ८, ८. ८६, १५.
* वर्हिषोऽहम् ७, ४: ७१, १०.
वर्हि स्तृणाहि १५, २० २०१, १८;
१६, २: २१८, ३.
वस्तो वयः १८, २ २८४, १२.
वदितो अस्तु बाल् २०, ३७: २२१,
१०
* वज्र दुग्धीन्द्राय देवेभ्यः ३, ७:
३८, १५.
* वीभत्सा नामापः स्वाहाकृताः प्रथिवी-
माविशत २१, २. २२३, १५.
वृद्धती वन्द १८, २० २७८, ११
वृद्ध्यु वृद्धत् १६, १: २१७, १४.
वृद्ध्यु भाः ६, २: ६२, ८.
वृद्धसि १४, ७ १७८, १२;
१४, ८: १८१, ५.
वृद्धस्यतये स्वाहा १८, २०. २७८, १७.
* वृद्धस्यतिपुरोहिता देवा देवानां देवाः
प्रथमजा १८, १: २४८, ८.

वृक्षस्यतिर्देवता १८, २० : २७८, ८
 वृक्षस्यतिस्तुतस्य ते १६, १७ : २२९, ८.
 * वृक्षस्यतिस्त्वा युनक्तु १८ १५ : २६७,
 १४.
 वृक्षस्यतिस्त्वा सादयतु १८, १७.
 २७४, ७
 वृक्षस्यतिस्त्वा सुम्ने रण्णतु १२, १६.
 १४७, १.
 वृक्षस्यतिस्त्वोपसीदतु १३, ११ : १६५,
 ४
 वृक्षस्यते ३, ४ : ३५, १४ ; १९,
 ६ : २९६, २.
 वृक्षस्यते परिगृह्णाण वेदिम् ५, १
 ५२, १०
 * वृक्षस्यते परि दीय १, १२ : १४, ५
 वृक्षस्यतेर्वो ब्रह्मणा देवताभिर्गृह्णामि
 १८, १६ २७१, ८
 वृक्षस्यते सवितर्वाधयैनाम् १८, ५.
 २५५, २०
 बोधा स बोधि १८, ११ : २६१, १९.
 बोधा सोत्रे वयोदधः १८, १० : २६०,
 १४.
 ब्रह्म पिन्वस्व ७, २ : ६९, १७ ; ७,
 २ : ७०, १०.
 ब्रह्म जज्ञानम् १, ८ : १०, ७ ;
 १३, ८ : १६१, १४ ; १८, १५
 २६८, २ ; १८, १७ : २७२, १६
 ब्रह्म ज्योतिरसि सुवर्धाम १४, १२
 १८४, ९
 ब्रह्मणस्त्वा परस्पायाः १३, १६.
 १७०, १०
 ** ब्रह्मणे जुष्ट निर्वपामि १, ५ : ७, ६.
 ब्रह्मण्यदा च वक्तु ६, ५ : ६३, १२
 ** ब्रह्मले सौच आध्वर्यव आग्नीध्र एक
 एव यज्ञे पर्याणि २०, २०.
 २१७, ४.
 ब्रह्म हृष्ट १०, ९ : १०८, १० ;
 १४, ११ : १८२, ७.
 ब्रह्म देवा अवीदधन् ७, ५ ७१, १६.

ब्रह्मन्नपः प्रपेथ्यामि ४, २ : ४२, १५.
 ब्रह्मन्नुत्तर परिग्राह परिग्रहीष्यामि
 ५, १ ५२, १०.
 ब्रह्मन् प्रवरायान्नावधिष्यामि ६, ४.
 ६३, १
 ब्रह्मन् प्रवर्ग्येण प्रचरिष्यामि १३,
 ७ : १६१, ७.
 ब्रह्मन्प्रस्थास्यामः ७, २. ७०, १५ ;
 ९, १० : ९८, ११ ; १०, २२ :
 ११९, १२.
 ब्रह्मन्प्रोक्षिष्यामि ४, ६. ४५, ९.
 ब्रह्मन्ब्रह्मासि ७, २ : ७०, ९.
 ** ब्रह्मन्मनस्ते ददामि तदनेन निष्क्रीणामि
 १६, ७. २२१, १८.
 ब्रह्मन्यज १५, २० : २०९, १५.
 ब्रह्मन्वाच यच्छ १२, २० : १५१,
 ५, १५, २ १९१, २०.
 ब्रह्मन्सोमोऽस्कान् २१, १५ : २३१, ७.
 ब्रह्मन् सोध्यामः प्रश्रासः १७, ६.
 २४०, ११.
 ब्रह्मपूता स्त्र ४, २ : ४२, २.
 * ब्रह्म प्रतिष्ठा ७, ११ : ७६, १३ ;
 २०, २४ : २१२, १८.
 ब्रह्म प्रतिष्ठा मनस २०, २४ ;
 २१२, २.
 ब्रह्म यच्छ २, १ : २२, ६.
 * ब्रह्मवनि त्वा १०, ९ : १०८, १० ;
 १४, ११ : १८२, ७.
 ब्रह्म सधत्त तन्मे जिवन्तम् १५,
 २८ : २०७, १९.
 ब्रह्माणं मा ह्मिष्वी २०, ६ :
 २०२, ५.
 ब्राह्मण एककीता ८, ८ : ८५, १ ;
 २१, १२ : २२९, १०.
 ब्राह्मणमद्य राधासम् १६, ७२ :
 २२१, १२ ; १६.
 ** ब्राह्मणस्योदरेण वृक्षस्यतेर्ब्रह्मणा ७,
 १ : ६९, ५.

** ब्राह्मणा अथ व शीदनः ७, ३: ७०,
१२.
ब्राह्मणाः सर्पयितवै ७, १४: ७८,
१४.

भ

भक्ष्य १५, ३३: २१२, ६.
भक्षेहि १५, २०: २०२, ५.
भगः स्व भगस्य वो ह्यसौय ८, ११:
८८, ११.

** भगेन त्वा संहजामि मासरेण सुरामिव
८, ११. ८८, १३.

भगे सीद १८, २०: २७८, १५.

भद्रम् १४, ८२: १८०, १०; १३.

भद्रादभि त्रेयः प्रेहि १२, १४:
१४५, २; १८, ११: २६१, ८;
२१, १: ३२३, ६.

भद्रान्नः त्रेयः ८, २: ८०, ३.

भवतं नः समनसौ ८, ६: ८३, ६;
२०, १८: ३०८, १६.

भवतं नः समनसौ २०, ३२: ३१८, ७.

** भसन्त आरोहन्ति १२, ८: १३८, २.

मिषदेवेषु नो भव १८, १०: २६०,
१२.

* मिषङ् म अग्र आवह १८, ८.
२६०, ८.

मिषजस्त्वा हवामहे १८, १०: २६०,
११.

मिषजः समिधीमहि १८, १०:
२६०, १२.

भुवः १, ३: ४, ८; १, १५: १७,
१; १, १८: २०, २; १८, ३.
२८५, ४; २०, ३३: ३१८, १५.

भुवद्वाजिष्वाविता भुवद्दधः १८, ६:
२८०, २.

भुवन्नपतये स्वाहा २०, २७: ३१४,
१७.

भुवनमसि ६, ३: ६१, १८; १८,
१७: २७३, १७.

भुवनमसि सद्धस्तीषणुषि २, ८:
२७, १६.

भुवनस्य पते १८, ६: २८६, ६.

भुवो यज्ञस्य १८, ५: २८७, ६;
१८, ६: २८०, १७; २१, ३:
३२४, १३.

भूः १, २: ३, ८; १८, १७: २७३,
१०; २०, ५२: ३०१, ११; १२;
२०, ३३: ३१८, १४.

भूतकृतः स्व २, २: २३, १७; ३,
६: ३७, १३.

भूतं च स्व भय च स्व १८, १६:
२७१, ८.

भूतमसि भूते मा धाः १६, १८:
२३१, २.

* भूतये स्वाहा २०, २७: ३१४, १८.

भूतानां पतये स्वाहा २०, २७:
३१४, १८.

भूतेभ्यस्त्वा १०, ५: १०६, ३.

भूत्यै त्वा १३, १३: १६६, १५;
१८, २०: २७८, २२.

भूत्यै नमः १८, १४: २६५, ३.

भूपतये स्वाहा ५, ४: ५५, २; २०,
२७. ३१४, १७; २०, २७:
३१५, ३.

* भूपते भुवनपते ४, १: ४१, १६.

* भूमिर्भूत्वा ५, १: ५२, ८.

भूमिर्भूमिमगात् २०, २८: ३१५, ७.

भूमिर्भूत्वा १, ११: १२, १५; १,
१३: १४, १३; १, १८: २०, १२.

* भूय एवातः सोमो राजार्हन्ति १२,
१८: १४८, ५.

भूयस्त्वादसि १८, ५: २८८, ७.

भूयासम् १८, २०: २७८, २२.

भूयो वा अतः सोमो राजार्हन्ति १२,
१८: १४८, ४.

भूरसि १५, २६: २०६, ४; १८,
१७: २७३, १६; १८, २०: २७८,
२२.

- भूरसि भुवनस्य रेतः १८, १७ :
२०३, १९.
भूरिजिदसि १८, २० : २०९, ८.
भूर्भुवः सुवः २, १ : २२, ८ : २,
५ : २५, १२ ; २, ८ : २७, २० ;
४, २ : ४२, ५, ५, ९ ५९, ११,
७, ११ ७६, १५ ; १२, १ १२२,
११ ; १२, १२ : १४२, ५ ; १६,
४ : २१९, १६ ; २०, १२ २०६,
१, २०, २७ २१४, १९, २०,
२९ २२२, १५
भूर्भुवः सुवः स्वाहा २०, १० २०४,
१२
* भूश्च कश्च ४, २ : ४२, १
भूः स्वाहा २०, १४. २०७, २
* भृगूणां त्वा देवानाम् १, ११ १२, १२.
* भृगूणामङ्गिरसाम् ३, ६ ३७, १४,
४, ९ ४८, ७
भेषजं गवे ९, ११ : ९९, ७
धाडसि १८, २० : २०९, ९.
**धाट्यक्षणम् १८, २०. २०९, १२.

म

- मखस्य त्वा श्रीर्यो १३, १ : १५५, १६.
* मखस्य राक्ता १३, २ : १५७, १२.
मखस्य शिरः १३, १ : १५५, १५.
मखस्य शिरोऽसि ४, १०२ ४९, १ ;
५ ; ६, २ : ६२, ११ ; ९, ५ :
९३, १८ ; १०, १०. ११०, ११ ;
१३, २ : १५७, ५ ; १८, १ :
२५२, ५
मखाय त्वा १३, १, ८. १५५, १६ ;
१६१, १२.
मखोऽसि १३, ४ १५७, १६.
**मदन्तीरासाद्य १४, १ : १७३, ९.
मदा मोद इव १६, १५ २२८, १० ;
१६, १६ : २२८, १२, १६, १९ :
२३१, १.

- मधु त्वा मधुक्ता करोतु १३, २ :
१५६, ७ ; १०.
मधुमतीर्न इषस्तुधि १५, १२.
१९७, १०.
मधु मधु १३, १० १६२, १४, १६
मधु वाता ऋतायते १८, १७. २०४,
१६.
मधुश्च १५, २४ २१२, ९.
मधुश्च माधवश्च ८, ६ ८२, १६ ;
१८, १७. २०४, ११.
मधुश्च माधवश्च वासन्ति काष्ठतू २१,
१५ : २२२, २.
मधु हविरसि १३, १२. १६५, १२
मध्यतः कारिणां चमसाध्वर्यवो वषट्क-
तानुवषट्कताञ्जुञ्जत १५, २९ :
२०९, १, १६, ५ २२०, १०,
१६, १२ २२६, २१
मध्ये चौद १८, २० २०९, २१.
* मध्वा यज्ञ नक्षसे १८, ५. २५६, २.
**मनश्चिते त्वा १८, १४ : २६६, ९.
* मनसाग्निभ्यः प्रक्षिणोमि १, १८.
१९, १२.
* मनसा ते वाच प्रतिगृह्णामि १५, ४ :
१९२, १
मनसा त्वान्वारोहामि १८, १७
२७३, २१.
मनसे त्वा १५, २. १९१, १८.
मनसो वा सभ्यतं चक्षुषो वा १९,
७ २९७, १०.
मनस्वाष्टु १५, १२. १९७, १२,
१५, १४. १९९, २.
मनासि ६, १२. ६८, ८, १२,
१६ : १४६, १५.
* मनुना दृष्टास् ६, १२. ६७, ७.
मनुवत् ६, ५. ६२, ११.
मनुष्यत्वा निधौमहि १०, ६
१०६, १०.

मनो ज्योतिः ७, २: ६९, १६, ७,
 ११: ७६, १४; २०, ११: २०५,
 १२; २०, १५: २०७, १२; २०,
 २६: २१४, १२, २०, २८:
 २१५, ७; २०, २६: २२०, १७;
 २१, १५: २२१, १४.
 मनो ज्योतिर्जुषताम् १, १८२: २०,
 १५; १७; २, १०: २९, ९;
 २०, १२ २०६, १४
 मनोताये हविषोऽवदीयमानस्यानुब्रूहि
 १०, १८: ११७, १२.
 मनो न येषु १५, १६: १९९, २०.
 मनो मे हार्दि यच्छ १०, २१:
 १२०, ६.
 मनोरञ्जासि भूरिपुत्रा १३, ९:
 १६३, ५.
 मनोऽसि प्राजापत्यम् ६, २: ६१, १०.
 मनोस्त्वा १, ११: १२, १५.
 मन्यिनः समिदसि १५, २९: २०८,
 १५.
 **मन्यिन्नेषा ते समित्तया समिध्यस्व
 १५, २९: २०८, १६.
 मन्यौ मन्यिशोचिषा १५, २८:
 २०८, ६.
 मन्द्राभिभूतिः १५, २१. २०२, ८.
 मन्द्रा स्थाभिमुवः १८, १६: २७०, १६.
 *मम देवा ३, २: २३, ४.
 मम नाम तव च जातवेदः २, १०:
 २९, ६.
 मम नाम प्रथम जातवेदः २, १०:
 २८, १७.
 *मम पुत्राः ५, ३: ५४, ८.
 ममाग्रे ५, ९: ६०, ६.
 ममाग्रे वचः ३, १. ३२, १२; १९,
 ६: २९६, ११.
 मयि गृह्णामि १, ८२: ९, ११; १४;
 १८, १०: २६६, १०; १८, १६:
 २६९, १८.

मयि त्यदिन्द्रिय मद्यत् १६, ४
 २१९, १६.
 *मयि देवाः १, ८. १०, ५, ३.
 २ ३३, ५.
 मयि पुष्टि पुष्टिपतिर्दधातु २१, २५:
 ३३२, १
 मयि प्राणापानौ ७, १: ६९, ९.
 मयि मेधास् १६, १०: २२३, १२.
 *मयि वसुः पुरोवसुः १५, २६ २०६,
 ९; १५, २२ २१०, १२.
 मयि वसुर्विद्वद्वसुः १५, २७: २०६,
 १६, १५, २२. २१०, १४.
 मयि वसुः संयद्वसुः १५, २७: २०६,
 २१, १५, २२ २१०, १७
 *मस्ताः शर्ष. ४, ९ ४८, ३.
 मस्तो गृहमेधिनो यज ९, २.
 ९१, १०.
 मस्तो यज वो दिवः १२, १६:
 १४६, ४; २०, २०: २१६, १८.
 मस्तो यस्य हि क्षये २०, ३८:
 ३२१, २१.
 *मस्तुतन्तं वषभम् १६, २: २१८, ५.
 मस्तुताः इन्द्र वषभो रणाय १६,
 ९ २२२, १६.
 मस्तुतास्त्वा १२, १४ १४४, १३.
 *मस्तुताः स्वतवद्वाः ९, ३: ९२, ८.
 मस्तुतो गृहमेधिनोऽनुब्रूहि ९, २.
 ९१, ८.
 मस्तुतोऽनुब्रूहि ८, १३: ८८, १.
 मलिच्छुचौ नामासि त्रयोदशो मासः
 १८, १६: २६८, ८.
 मक्ष १, ३: ५, १.
 मक्ष स्तवानो अद्रिव. १९, ५२: २८९,
 १५.
 मक्षाः इन्द्रो ववत् १६, ९: २२३, २.
 मक्षाः इन्द्रो य षोऽजसा १६, ९:
 २२३, २.
 मक्षि त्रीणामवो ऽस्तु २, ८: २७, १८.
 मक्षिषीरसि १०, ४: १०४, १४.

- मही द्यौः प्रथिवी च नः १८, १०:
२७४, १८; २०, ५: २०१, ११;
२०, २८: २१६, ४, २०, २८.
२२२, २
- * महीनां पयः ५, २: ५४, १०.
महीनां पयोऽसि ५, २: ५४, १२,
८, ५: ८२, ६; १२, ७: १३७, ७,
१३, १६२: १७१, ६; ८.
- महीसूषु मातरम् १, १६: १८, ६
- * मही विश्वपत्नी १, ८: ८, १२.
- * महेन्द्रस्याहम् ६, ८: ६६, १२
महो वा विष्णो १४, ६: १७८, ११
- * मद्यम् १३, १२: १६६, १३.
मा असि १३, १०: १६३, ८.
मा कन्दः १८, २०: २७८, ४; १८,
२: २८५, ११.
- मां जिन्व ७, १: ६८, ११.
- मा तमो मा यज्ञसमत् २०, ६
२०२, २.
- मातरिन्धनः ३, ६: ३७, १४.
- मातस्त्री कव्यैः ८, ८: ८७, १०.
- * माता मातरि १८, १८: २७५, १८
- ** मातिरीरिचः १६, १८: २२८, १७.
मातेव पुत्रम् १८, १२: २६४, २.
मातेव पुत्र प्रथिवी पुरीषम् १८,
७ २५८, १७.
- मा त्वा स्त्र्यैः परितासीन्मो अग्निर्वैश्वानरः १८, १७: २७५, १.
- मा त्वा क्षिप्सिषम् १५, ११: १८६, १७.
- माध्यदिनस्य सवनस्य निष्क्रेवल्स्य
भागस्य शुक्रवतो मन्थिवतो मधुसुत
इन्द्राय सोमान् प्रस्थितान् प्रेष्य
१६, ५: २२०, ८.
- * माध्यदिनस्य सवनस्येन्द्राय पुरोडाशा-
न्यस्थितान्येष्य १६, ४: २१८, २०.
- * माध्यदिनस्य सवनस्येन्द्राय पुरोडाशा-
नामनुव्रूहि १६, ४: २१८, १८.
- मानुषः ६, ५: ६३, १२; १४,
१७: १८७, १५.
- * मानो ध्वारिषः २१, १६: २३२, १०.
मा नो क्षिप्सिज्जनिता यः प्रथिव्याः
१८, १६: २६८, ३
मान्दासु ते शुक्र शुक्रमाधूनामि १५,
१०: १८५, १२.
- ** मां देवेष्वात्रावयायुषे वर्चसे ६, ५:
६३, १५.
- मा भेः ६, ८ ६५, ७, १५, ११:
१८६, १६.
- * मा मा क्षिप्सिषुः स्वाहा २०, २०२
२१७, ५; ८.
- मा मा क्षिप्सोः १४, १२: १८३,
१०; १४, १३: १८४, ४; १८,
७: २८७, ६.
- मा यजमान तमो विदत् २१, १६:
२३२, ११.
- मार्जयन्तां पितरः सोम्यासः १६,
२१: २३२, ११.
- मा वः सुखीचमसो दृष्टता तम्
१८, १२: २६३, ५.
- ** मा नो (?) परिहार्षम् १४, १८
१८८, १२.
- मा संविष्याः ६, ८: ६५, ७,
१५, ११: १८६, १७.
- मा सु भित्वा मा सु रिषः १८, ७
२५७, १२.
- माक्षिप् रायस्योषेण वि योषम् १२,
१७. १४७, १०.
- * मितास्य संमितास्य न जतये १८,
६: २८५, ५.
- मित्रस्त्वा पदि बभ्रातु १२, १६:
१४६, १६.
- मित्रस्य चर्षणीष्टतः १८, २: २५३,
११.
- मित्रस्य त्वा ४, ४२: ४३, १६; १७,
६, १०: ६७, ६.

मित्रः सङ्गृह्य प्रथिवीम् १८, १ :
२५२, १.

मित्राय स्वाहा २०, १७-२०८, १५.

मित्रावरुणयोर्भागधेयौ स्त्र १४, १८ :
१८८, २.

मित्रावरुणयोर्वो ब्रह्मणा देवतामि-
मृच्छामि १८, १६ : २७१, ४.

मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रौ प्रशिषा
प्रयच्छामि १२, १८. १५०, ८.

मित्रावरुणाभ्यां ला १५, २७२ २१४,
१६, १७.

** मित्रावरुणाभ्यामनुवृद्धि १५, २७.
२०६, १४.

** मित्रावरुणाभ्यां प्रेष्य १५, २७ :
२०६, १४.

मित्रावरुणौ ला ५, ६ : ५७, ८

मित्रावरुणौ प्रशास्त्रौ प्रशास्त्रात्
१०, १० ; ११०, १२.

मित्रैतां त उखां परिददाम्यभिन्ने
१८, १ : २५२, १६.

* मित्रैतामुखास् १८, १ : २५२, १० ;
१८, ७ : २५७, १४.

मित्रो जनान् १६, ४ : २१८, १८.

* मित्रो जनान् कल्पयति २०, ५ :
२०१, १४.

मित्रो देवता १८, २० : २७८, १०.

मित्रो न एहि सुमित्रधाः १२, १८ :
१५०, ४.

** सुखायाहरत २, ११ : २०, १२.

सुग्धाः कुर्वन्त्युविजः २०, २०.
२१७, २.

सुधां दिवो अरति प्रथिषाः १५,
१८ : २००, १४.

सुधांसि राट् १८, २ २८५, १२.

मृत्युनेकशतं सुवे १८, १४ : २६४,
१६.

मृत्युनेकशतं च ये १८, १४ : २६४,
१६.

मृत्यो मर्त्याय हन्तवे १८, १४ :
२६४, १७.

मेढ्रं त आयायताम् १०, १४ :
११२, ६.

मेत्रावरुणस्त्र चमसाध्वर्यवाद्भव १५.
५ : १८२, १६

* मोदा मोदः १६, १५. २२८, १०

मोदा मोद इव . १६, १६ . २२८, १२.

* मोदा मोद इवोस् १५, २५ . २१२,
१५

मो षू ण ८, १२. ८७, ११

य

य आत्मदाः १८, ५. २५६, ७

य आविवेश द्विपदो यस्तुष्टदः १८,
१ २८३, ५

य आविवेश भुवनानि विश्वा १८,
१ . २८३, ३

य इदमकस्तस्मै नमस्तस्मै स्वाहा २०,
२४ : २१८, १८

य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वत् १८,
६ : २८३. ११

य एतावन्तश्च भूयाः सच १८, ६ :
२८१, १८.

य ऊतादमग्निं यमु काममाङ्ग १८,
१ २८३, ८

यः पन्था विततो देवयानः १८,
२० २७७, १८

यः पुरुषे यो अग्नि १८, १ :
२८३, २.

यः प्राप्तः १८, ५ : २५६, ७.

* यच्चिदि ला गृहे गृहे १८, १८ :
२७५, ६.

** यच्छन्ताम् ४, ४ : ४४, २.

यज ८, १०. ८८, १२ ; १०, २१ :
१२०, ४, १६, २५ २३५, १०.

यजमानं प्रथत ७, ७ . ७४, २.

यजमानं मा ह्विषीः २०, ६२ :
२०२, २, ५, ६

यजमान वाच यच्छ ४, २. ४२,
 १५; १०, ७: १०७, २.
 यजमानस्य पशून्पाहि ३, २: ३४, ८.
 ** यजमानस्य पशून्मा हिंसी: २०,
 ६: २०२, ७
 यजमानस्य स्वस्ययन्यसि १२, २०:
 १५१, ११
 यजमान हविर्निर्वप्यामि ४, ३.
 ४३, ७.
 यजमाने प्राणापानौ दधामि ५, ५
 ५६, १३
 यज यज ६, ७ ६४, १५, ७, ४.
 ७१, ८
 यज्युक्तम् १३, ८. १६१, ११
 * यजेत २०, २ २००, ७.
 यज्ञ विदाना सुकृतस्य लोके १८,
 २०२ २७७, १६, १८
 यज्ञ गृहीत्वा सुकृतस्य लोकम् १८,
 २० २७८, १
 यज्ञ नमस्ते यज्ञ ७, ७ ७४, ५.
 यज्ञपतिमृषय एनसाङ्ग १६, ८.
 २२२, ९.
 * यज्ञ प्रतिनिष्ठ १०, ६: १०६, ८,
 १४, ९: १८१, ४
 यज्ञ यज्ञं गच्छ १०, २२. १२१, १
 यज्ञ श च मे ७, ७: ७४, ४.
 यज्ञस्य घोषदसि ३, २. ३४, ९
 * यज्ञस्य ला ४, १२ ५१, ६.
 * यज्ञस्य ला प्रथमयाभिमया प्रतिमयो-
 न्मया परिगृह्णामि २०, २७.
 ३१५, १.
 यज्ञस्य ला यज्ञपते हविर्भिः १६,
 २५. २३५, १२.
 यज्ञस्य पदे स्थः १३, २: १५७, ६;
 १८, १: २५२, ६.
 यज्ञस्य पाथ उपसमितम् ७, ७:
 ७३, १४.
 यज्ञस्य योनिमभि सबभ्रुवः १८, २०
 २७७, १७.
 २५४

यज्ञस्य सततिरसि २, २ २३, १६;
 ३, ८ ३९, ३, ४, १: ४१, ४;
 १५, २१ २०२, ११
 यज्ञस्य हि स्त ऋत्विग्यौ २१, १६:
 ३३२, ९.
 यज्ञा यज्ञा वो ऽग्नये १९, ६: २८९,
 १८
 यज्ञिया यज्ञकृतं स्त १५, २३-
 २०३, १७
 यज्ञे जागृत १४, २० १८९, ५
 यज्ञेन त्वामुपशिक्षेम शक्र १८, २१:
 २८२, १२
 यज्ञेन यज्ञः सततः ६, ४ ६२, १४.
 यज्ञैर्वा यज्ञवाहसः २०, २८: ३२१,
 २१
 यज्ञो देवानाम् १६, ११: २२४,
 ११.
 यज्ञो बभ्रव स आबभ्रव ७, १४:
 ७८, १३.
 * यज्ञोऽसि ५, ९. ६०, ३.
 * यत इन्द्रः ७, ११: ७६, १५
 यत इन्द्र भयामहे २०, २५ ३१४, १
 यत्कुसीदमप्रतीतम् १६, २८. २३७,
 ७.
 * यत्कुण्डो रूपम् ३, ५: ३६, २.
 यत्ते क्रूर यदास्थितम् १०, ४.
 १०५, १.
 यत्ते ग्राण्या चिच्छिदुः सोम राजन्
 १६, २६. २३५, १७.
 यत्तेऽचितं यदु चित ते अग्ने १८,
 २१: २८२, ८.
 * यत्ते तान्तस्य १, ७: ९, २.
 यत्ते देवा अद्भुः १, १७. १८, १४.
 यत्ते देवौ निर्हन्तिराबभ्रम् १८, १४:
 २६४, १२.
 * यत्ते ऽनाष्टष्ट नाम यज्ञियम् १०, ४:
 १०४, १०.
 यत्ते पवित्रमर्चिषि २०, ३३. ३१९, ३.
 * यत्ते पावक १०, ५: १०५, १४.

- यत्ते मन्यपरोप्तस्य १, १८ २०, १५
यत्ते रुद्र पुरो धनु १८, ६. २८२, ४
यत्ते वयम् २०, २६. ३१४, ८, २०,
३४ ३१८, ८
यत्ते शिक्षः परावधीत् १०, ८
१०७, १२.
* यत्ते सृष्टस्य १, ७ ८, १.
यत्ते सोम दिवि ज्याति १५, ११
१८६, ८
यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि १५,
१३. १८८, २
यत्त्वा क्रुद्ध परोवप १, ८. २०, १४
* यत्पर्यपद्यत् १, ७ ८, २.
यत्पशुर्मायुमकृत १०, १३ ११२,
१२.
यत्पाकत्रा मनसा २०, २६ ३१४, ६
* यत्पृथिवीमचरत् ५, ८ ६०, ५.
* यत् पृथिव्या १, ८ ११, २.
** यत्पमत्ता जन्तरगाम ७, ११ : ७६,
१४.
यत्त वेत्य वनस्यते २०, ५. ३०१, १६
* यथा लुक् सूर्यासि १६, २०. २३१,
१४
यथाभागव्यावर्तेयाम् ४, १०. ४८, २
* यथा च तदसव २०, २६ : ३१४,
८, २०, ३४ : ३१८, ८.
* यदकर्म ७, ११ : ७६, १४.
यदक्रन्दः १, १३ : १४, १०
यदक्रन्दः प्रथम जायमानः १८,
१६ : २६८, १५, १८, १ : २८३,
२०.
यदग्ने कव्यवाचन ८, ८ : ८७, ७,
११, ५ : १२६, १.
यदग्ने पूर्व प्रथत पदं हि ते २०,
२० : ३१०, ८
यदग्ने यानि कानि च २, १ : २२,
१२, १८, ७ : २५८, ८.
* यदत्र शिष्टं रसिन ११, ५.
१२५, ११.
* यदत्रापि रसस्य २१, १. ३२३ ६.
यददस्यन्द्रमसि कृष्ण तदिहास्य १,
८ ११. १.
यदद्या दुग्ध प्रथिवीमसक्त २० ८ :
३०४, २
यदन्तरिक्ष प्रथिवीमुत द्याम् २०,
३० : ३१७, ३.
यदन्तरिक्षस्य १, ८. ११, ३
यदन्नमद्यते मायम् २१, २ : ३२३,
१८.
यदसु ते सरस्वति ७, १२ : ७७,
१४.
* यदवदानानि ६, ८ : ६५, १२.
* यदस्मिन्यज्ञे ७, ११ : ७६, १५.
यदस्य पारे रजस १८, १३ : २६४,
६, १८, १४. २६५, ३, २०,
३४ : ३१८, १३.
* यदह देवयजन वेद तस्मिन्त्वा देव-
यजन आह्विनस्मि १२, ३ : १३४, २.
यदाकृतात् १६, २८. २३७, १०.
यदाकृतात्समसुखोद्भूतो वा १८, ७ :
२८७, १०.
* यदिदं दिवः १, १३ : १४, १२
* यदिदं दिवो यदहः ४, ७ ८, १२.
यदि आतो जुहोतन १६, २ : २१८,
११.
* यदुदुमन्तः ५, १ : ५२, २.
यद्वते चिदभिन्निषः १३, ६ : १३६,
१२.
यद्गामे ८, १२ : ८७, ११.
* यद्गामे ८, १४ : ८८, ३
यद्गोऽनामृतम् १, ८. ११, ४.
यदुदेवा देवचेडनम् १२, ७ : १३८,
४ : २०, ३४ : ३१८, १० : ३१,
१, ३२३ : ८.
यद्य आतो समन्तन १६, २ : २१८,
११.
यद्वाचो यच्च मे हृदः २०, २० : ३१६,
२२.

- यद्वाचो यदुरिष्टम् २०, ३० :
३१६, १०.
- यद्वाचिष्टम् २०, २ : २९९, ५.
- यद्विद्वाणो यदविद्वाणो २०,
३० ३१७, १
- * यद्वो देवाः २०, २४ : ३१२, १९,
२०, २५ ३१३, ६.
- यद्वो वयम् २१, १५ ३३२, २
- यद्वो वय प्रमिनाम् २०, ७ ३०२,
१६
- यन्ताराट् } १७, १५ २४६, ६.
यन्तासि यमन }
- य ते अग्र आह्वानि ७, ३ ७०, १९
- यन्तमसि ४, ९. ४८, ४
- यन्ती राट् १९, ३. २८५, १४.
- * य लायम् १०, २ १०३, ६
- य ला समभर जातवेद १, ७
९, ७
- य दातार प्रतिग्रहीतारमाञ्च १९,
२ : २८३, ९.
- यं देवा मनुष्येषु ७, १२ ७७, १५
- य निरयाचथाः १५, ३० २०९, ८
- * यन्म आत्मनः १६, २१ : २३२, १४
- * यन्मे अग्रे ५, ६ ५७, १३
- यन्मे मन परागतम् ११, ५ १२५,
१४, १६, १७. २२९, ४
- यन्मे मनसश्चिद्रम् २०, २० ३१६,
२२.
- * यन्मे रतः परितोषात् २१, १ :
३२३, ७
- ** यमः पिबेभ्य [पातु] १५, २३
२०४, ६
- यमग्रेष्टु मर्यम् १५, ८ १९४, ३.
- * यमादित्याः २१, ३ : ३२४, ८
- यमाय ला १२, १४ : १४४, १५,
१३, ८ : १६१, १२.
- यमिन्द्रमाञ्चवरुण यमाञ्च १६, ३.
२१९, १३
- यं परिधिम् ७, ७ : ७३ १२.

- यया ते हृष्टस्याग्नेः १, ७ : ९, १.
- यवोऽसि १०, ८. १०७, १६; १४,
१० १८२, २.
- यशसदसि १८, २० : २७८, १९
- यशोदां ला यशसि १९, ५ २८८, ६.
- * यस्त आत्मा १, १२ : १३, ६, ५,
८. ५९, १.
- * यस्त आत्मा पशुषु १०, १८ ११७, ६
- * यस्ते देव वरुण गायत्र्यन्दाः ११;
६. १२६, ७
- * यस्ते देव वरुण जगतीच्छन्दाः ११,
६. १२६, ९
- * यस्ते देव वरुण त्रिष्टुप्छन्दाः ११,
६ १२६, ८
- ** यस्ते देव वरुण पङ्क्तिच्छन्दाः ११, ६ :
१२६, १०
- ** यस्ते देव वरुणानुष्टुप्छन्दाः ११,
६ : १२६, ९.
- * यस्ते द्रप्ता यस्त उदर्षः २०, ३६ :
३२०, १३
- यस्ते स्तनः शशय १३, ११ : १६५, ३.
- यस्माद्भीषा निषीदसि २०, ९ ३०२,
१७
- यस्माद्भीषापलायिष्ठा २०, ३४
३१९, १६
- * यस्माद्भीषा सूत्रमकथाः २०, ३४.
३१९, १८
- यस्माद्भीषावाशिष्ठाः २०, ३४. ३१९,
१४.
- यस्माद्भीषावेपिष्ठा २०, ३४. ३१९,
१५.
- * यस्माद्भीषा शकदकथा २०, ३४ :
३१९, १७,
- यस्माद्भीषा समज्ञास्त्राः २०, ३४
३१९, १७
- यस्मान्न जातः १७, २ २३८, १४.
- यस्मिन्नश्वास ११, ४ १२५, ७.
- * यस्त रूपम् १, ७ : ८, १४.

- यस्यां कर्माणि कृण्वते १८, १५.
२६८, २
- * यस्यास्ते अस्याः क्रूरे १८, १४:
२६४, १२
- यस्यास्ते हरितो गर्भः २०, २७.
२२१, ७
- य सोमे अन्तर्यो गोधन्तः १८,
१ २८३, ४
- * या अप्सन्नर्देवता ७, १ ६९, ७.
या पशूनाम् १२, १२ १४३, ५
- * या पुरस्तात् ४, २ ४३, १
- * या जाता ३, ४ २४, १८; २१,
७. ३२६, १०
- या जाता ओषधयः १८, १६
२६९, २.
- * यातुहन् त्वा १८, २० २७९,
११
- * या ते अग्न उल्कीदन् पवमाना १,
१९ २०, ३.
- ** या ते अग्ने ओजस्विनी तनू १, ७
९, ३.
- ** या ते अग्न ओजस्विनी तनूस्तं त
एतेनावयजे स्वाहा १८, ७ २५७,
१७
- * या ते अग्ने पशुषु पवमाना प्रिया तनू
१, ११: १३, ३.
- * या ते अग्ने पावका १, १९: २०, ३.
- * या ते अग्ने यज्ञिया तनूः २, ११.
२०, १२, २०, २: २९८, १३.
- * या ते अग्ने ज्याशया तनू १४, ३.
१७४, १०.
- * या ते अग्ने रजाशया १४, ३ १७४,
११.
- * या ते अग्ने रुद्रिया तनूः १२, २४:
१५४, ७
- * या ते अग्ने हूर्ये शुचि १, १९.
२०, ४.
- या ते अग्ने हराशया १४, ३
१७४, १२.
- या ते धामानि २०, ३ ३००, १०.
या ते धामानि इविषा यजन्ति १२,
२१ १५२, ११
- * या ते प्राणान् १०, १४ ११३, ४.
या दिव्या दृष्टिस्तया त्वा औषामि
१६, ११ २२४, १३
- या देवसीष्टक आयुर्दा उपशीवरी मा
मामुपशेव्वायिव पतिमिन् मदा
१८, २१ २८१, ८
- * या देवसीष्टके....सदा १८, २१:
२८१, ९
- यानि घर्मे ४, ९ ४८, ८.
- यानि घर्मे कपालानि ७. १३ ७७,
१७
- * याभिरदृष्टुहत् १, ७. ८, १४.
नाभिरतिता ग्रसितामसुहन्तम् १३,
१०: १६४, १
- * या यजमानस्य व्रतधुक् तामाश्रिरे
दुहन्त १७, ८. २४१, १८.
- * या यजमानस्य....कुर्वन्त १४, २०:
१८९, ८.
- यावतौ द्यावापृथिवी १६, ३:
२१९, ८.
- * यावन्तो यज्ञा स्मः ९, १०: ९८, १६.
या व शर्म २०, ३०: ३१६, १८.
- * या वा कशा मधुमत्यन्विना १५,
२१: २०२, १५.
- या वाजिन्मग्नेः १, १२: १३, १६.
- या वो देवाः १८, १७: २७४, ३
- या ऋतेन प्रतनोषि १८, १७:
२७४, १.
- या सरस्वती विशोभगीना तस्यै ते
स्वाहा ७, १०. ७६, ३.
- या सरस्वती वेशभगीना तस्यै ते स्वाहा
७, १०: ७६, ४.
- यास्ते अग्न आर्द्रा योनयो याः कुला-
यिनी १८, १७. २७४, १५.
- ** यास्तु गन्वा रसाः १, ४ ५, १५

- यास्ते अग्ने १८, १६ २६९, १९,
१८, १७ २७४, ३
- * यास्ते अग्ने कामदुषा विभक्तौ १,
१९ २०, ४
- * यास्ते अग्ने घोरास्तनुवः क्षुब्धं दृष्ट्वा च
१, १४ : १५, १८
- * यास्ते अग्ने घोरास्तनुवस्ताभिः पात्रान
गच्छ १, १४ : १५, १७.
- यास्ते अग्ने समिधः १८, २१ : २८२, ८.
- यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम १८,
१४. २६६, ११.
- यास्ते अग्ने संभृतौः १, १९ २०, ४.
- यास्ते अग्ने स्तव्यं रत्नं १९, ६. २९६,
१०
- यास्ते विन्वा समिधः सन्त्यग्ने १६,
१२ : २२५, ४, १६, २७ २२६,
१६
- यास्ते शिवा १, ११ १२, १७,
१, १३ : १४, १५
- * यास्ते शिवास्तनुवः १, १० ११,
११, १, १२ १३, १३
- युक्त्वा हि देवहृतमान् १८, ४.
२५५, १०, १८, १८. २७५, १४,
१९, ६ २८०, २०
- * युजे वां ब्रह्म पूर्वम् १४, ५ १७७,
१३.
- युजते मन १३, १ १५५, ३,
१४, ५ १७७, ८.
- युक्ताथ १७ रासम युवम् १८, १.
२४९, १७
- * युक्त्वा प्रथमम् १८, १ : २४९, १२.
- * युनक्त सीरा वि युगा १८, ५ :
२६७, १३.
- * युनक्ति तिस्रः १५, ३ : १९१, १५.
- युनक्ति ते पृथिवी ज्योतिषा सह १५,
३ : १९१, १०
- * युनक्ति त्वा ५, ६ : ५७, १३.
- युनक्ति वाच १७ सह स्तव्येण ते १५,
३ : १९१, १३.

- युनक्ति वायुमन्तरिक्षेण ते सह १५,
३ १९१, १२.
- युव १७ सुरासमन्विता ११, ३ १२४,
५
- यूपाय परिवीयमाणा यानुब्रूहि १०,
९ : १०८, १५
- यूपायाज्यमाना यानुब्रूहि १०, ८
१०८, ३
- यूपायोक्तीयमाणा यानुब्रूहि १०, ९
१०८, ७
- ये अग्नय १, १५ १६, १४
- ये अग्निष्वात्ता येऽग्निष्वात्ता. ९, ८
९७, २
- येऽग्नय पुरीषा १९, ७. २९७, १२.
- ये जनेषु मल्लिस्तवः १८, ७ २५८,
१३
- ये ज्योती १७ऽपि सदधति १८, २०
२७७, १५.
- ये ते अग्ने वानस्पत्या १, १९ २०, ५
- ये ते अग्ने शिवे तनुवी १, १३
१५, ६, १, १४ १५, १६
- ये ते पाशा एकशतम् १८, १४.
२६४, १७
- ये ते सरस्व जर्मय १, १७ १९, १०.
- ये देवा दिव्येकादश स्य १५, १६
२००, २
- ये देवा देवानाम् १९, ६. २९३, ७
- ये देवा मनोजाता मनोयुज १२,
१३ १४३, ११
- ये देवा यज्ञद्वन ७, १४ ७८, ८
- येन देवाः पवित्रेण २०, ३३ ३१८,
१८
- येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् १८,
९ : २५९, १८
- येनेन्द्रस्य रथ १७ सबभ्रुः १९, १.
२८३, ६
- ये पशवो मेधास १८, २० २७७,
१६.

ये बध्यमानसनु बध्यमानाः १०, १२
१११, ११.

ये यज्ञं समष्टिभान् १८, २०:
२७७, १२

ये स्वधामहे ८, ८२. ८६, ११;
८७, ४; ८, ८. ८७, १०.

* यो अग्निम् २०, ८: २०३, ८.

* यो अग्निरग्रेः १८, १८: २७६, १८.

* यो अप्सन्तरग्निर्यो हवे १८, १.
२८३, २.

यो अश्वत्थ शमीगर्भ. १, ४ ६, ५,
१, ७. ८, ६

यो अस्मभ्यमरातीयात् १८, ७
२५८, १४

* यो अस्याः पृथिव्याः ८, १२ १००, ८.
योगे योगे तवस्तरम् १८, १: २४८,
१८

यो देवानां देवतमस्तपोजा १८,
१ २८३, ८.

* यो द्वितीयस्याम् १०, ४ १०४, १२.
यो धारया पावकया परिप्रस्थन्दते
सुत २०, ३३. ३१८, ४.

यो न इन्द्रवायु अभिदासति १५,
२६. २०६, ४.

* यो न उत्तरतोऽघायुः १८, १५.
२६७, १.

यो न उपरिष्ठादघायुरभिदासत्येतत्
सोऽग्मानमृच्छत १८, ६. २८०, ७.

* यो न कनीयः ५, ८: ६०, ५.

* यो न पश्चादघायुः १८, १४. २६६,
२०

* यो न पुरस्तात् १८, १४. २६६, १६.
यो नो अग्नि १, ८२ ८, ११;
१५, १८, १४: २६६, १०;
१८, १६ २६८, १८.

यो नो अश्विनावभिदासति १५,
२७: २०६, १८.

* यो नो दक्षिणतोऽघायुः १८, १४:
२६६, १८.

यो नो मित्रावरुणावभिदासति १५,
२७: २०६, १५

* योपवेषे शुक्र ७, १२ ७७. १६.

यो भृतानामधिपति ७, ४ ७१, २.

* यो मावाचा मनसा ५, ७. ५८. ११.

* यो मा हृदा ४, ११. ५० १०

* यो मेन्ति दूरे ६, ११. ६७, १२.

यो यज्ञं सङ्खधार १८, २०:
२७८, २.

यो रुद्रो अग्नौ १८, ६. २८२, २.

यो रुद्रो अग्नौ यो अमु य औषधीषु
१८, २१: २८२, १६.

यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश १८,
२१: २८२, १७.

यो वैश्वानर उत वैश्वदेव १८, १:
२८३, ७

योऽस्य कौश्ल जगत. १८, २: २५४,
१२; २१, ८: २६७, ७.

* योऽस्यां पृथिव्यामसि १०, ४. १०४, ८.

र

रक्षसां भागोऽसि ४, ७: ४६, १३;
१०, १४. ११३, १२.

रक्षोघ्नैश्च स्यारतिघ्नैश्च स १८,
१६: २७१, २.

रक्षोघ्नो वो वल्लघ्नः प्रोक्षामि वैष्णवान्
१४, ८: १८१, ६.

रक्षोघ्णं त्वा वज्रम् १८, २०:
२७८, १२.

** रक्षोघ्णमेतो न्विन्द्रम् १, ८: १०, ५.

* रक्षोघ्णो वल्लगहन १४, ७: १७८,
११.

रक्षोघ्णो वल्लगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान्
१४, ८: १८०, १४.

* रक्षोघ्णो वल्लगहनो वैष्णवान् खनामि
१४, ७: १७८, १४.

रक्षोघ्णो वल्लगहनोऽपदधामि वैष्णवी
१४, ८: १८०, १८.

रक्षोहणो वल्लगहनौ परिसृणामि
वैष्णवी १४, ८. १८०, २२
रक्षोहणो वल्लगहनौ पर्यृहामि वैष्णवी
१४, ८ १८०, २१
रक्षोहणो वल्लगहनौ वैष्णवी १४,
८ १८१, २
रक्षोहणो वल्लगहनौ पर्यृहामि वैष्णवी १८, ४. २५५, ४
रन्तिर्नामासि दिव्यो गन्धर्व १३,
१८ १७२, १३
** रश्मयो देवा दैव्या १२, २ १३३,
१०
रश्मिभिर्वाजसातमः १८, १० २६०,
१४.
रश्मिरसि १७, ६ २४०, १२,
१८, ४ २८६, ८
** राकायै चरम् १६, २७. २३६, २२
राज्यसि १८, २. २८५, ८, १८,
४ २८६, ११
रात्रि १३, १२: १६६, ४.
रात्र्या यदेन २, १. २२, ८
राजसे ब्रह्मौदनः १, ६ ७, १२
रायस्योष नो धेहि जातवेदः १८,
२१. २८२, ११
राया वयम् १५, १६ १८८, १७
रायो अग्ने महेत्वा १८, ४. २५५,
१२
रक्ता वर्चसा १८, १८ २७६, ६.
रक्षितो घर्म १३, १०. १६४, ५.
रक्षेत्वा १८, १८. २७६, ७, १८,
५. २८८, ५
रक्षन्तु २, ५. २५, १४.
* रक्षवद्राणस्य सोम देव ते मतिविदो
माध्यदिनस्य सवनस्य त्रिष्टुप्कन्दस्य
१६, ६. २२०, १८.
रक्षस्त्रावर्तयतु १२, १८ १५०, ८.
रक्षा देवता १६, २. २१८, १२.
रद्रायत्वा १२, १४ १४४, १४.
रद्राय रद्रक्षेत्रे स्वाहा १३, १३.
१६७, १२.

रद्राय स्वाहा २०, २८ २१६, ६
रद्रासि १२, १६ १४६, १८
रद्रास्वा ४, १२. ५१, ६
रद्रास्वा कण्वन् १८, १. २५२, ११
* रद्राः सभृत्य प्रथिवीं वृहत् १८, १:
२५२, ४
रद्रो दिशं पतिः १८, १८: २७६,
१६
रूपेण वो रूपमभ्यैमि १६, ६.
२२१, ५
रेतसे वाम् १८, १६ २७०, २०.
रेवती रमध्वम् २, ७ २७, ८.
* रेवतीर्यज्ञपतिम् १०, १२ १११,
१५
* रोहाव रोहाव हि सुव १७, १४:
२४५, १५.
रोहितेषु त्वा जौमृतेषु सादयामि
१८, ५. २८८, १
रौद्रेण १४, १२६ १८३, १३; १५;
१६; १८; १४, १३११. १८४,
५-१२.
रौद्रेणानीकेन १४, १२. १८३, १२.
रौद्रेणानीकेन पाहि माग्ने १४, १२.
१८३, ८

ल

लाङ्गलं पवीरवम् १८, १६ २६८,
१४.
लेकः सलेकः सुलेकः १, २०. २१,
१३.
लोक प्रण १८, २१ २८२, ५.
लोक प्रण बिभ्रं प्रण १८, १२:
२६३, ८.

व

वट् स्वयमभिगूलाय नमः स्वाहा १६,
१४२: २२७, ३, ८.
** वत्सरौणाम् ८, १२. १०१, २.

वत्सरे सीद १८, २० २०९, १८
 वनस्यतयेऽनुब्रूहि १०, १९ ११९, १
 वनस्यतये प्रेष्य १०, १९. ११९, २.
 वनस्यते शतवल्गो विरोह १०, २
 १०३, ४
 वनियु मा निर्व्वेषी १०, १७.
 ११६, ७
 वनेषु व्यन्तरिक्त तनान १२, १९
 १५०, १६; १६, ८ २२२, ५.
 वयं सोम व्रते तव १०, २०. ११९,
 १०, २०, २८ ३१५, ११.
 वय नाम १, १४. १५, ११
 वयमग्ने धनवन्तः स्याम १८, २१
 २८२, ९
 वयः सुपर्णा १२, १९. १५०, ७.
 वया इवानुरोहसे १८, १२. २६४, १
 वयाऽसि य आविवेश यो मृगेषु १९,
 १. २८३, ४.
 वरिवश्कन्दः १९, ४. २८६, ८
 वरुणस्त्वोत्भान्तु १२, १९. १५०,
 १९.
 वरुणस्य त्वा १, ११. १२, १४
 वरुणस्यर्तसदन्यसि १२, २१. १५२,
 १४.
 वरुणस्य स्तम्भनमसि १२, २० १५१,
 १, १२, १९. १५०, १९
 वरुणस्य स्तम्भसर्जनमसि १२, २१
 १५२, ३; १२, २०. १५१, १.
 वरुणाय त्वा १२, १४. १४४, १२
 वरुणाय स्वाहा २०, १७ ३०८,
 १५.
 वरुणायानुब्रूहि ८, १३ ८८, ४.
 वरुणो दिशं पति १८, १९. २७६,
 १८.
 वरुणो देवता १८, २०. २७८, ७
 वरुणोऽसि. द्रुतव्रत १२, २२ १५२,
 १७.
 * वरुणवस्त्रा १८, १. २५३, ९.
 * वरुणी लघुः १८, १९. २७६, १७

वर्चसे वासु १८, १६. २७१, ११
 वर्चःमदमि १८, २० २७८, १९.
 वर्चोधा असि १२, ७. १३७, ८
 वर्चोधा असि ध्रुव २१, १४ ३३०,
 १३.
 वर्चो मयि धेहि १२, ७ १३७, ८
 वर्चो मे धेहि २१, १४ ३३०, १३.
 वर्चो मे यच्छ २, ५. २५, १०.
 वर्धतां भृतिः २०, १९. ३१०, ३
 वर्म सौव्यध्व बह्वला प्रथुनि १८,
 १२. २६३, ४
 वर्षतु ते द्यौः ४, ११ ५०, ११.
 वर्षतु ते पर्जन्यः ४, ११. ५०, १२
 वर्षष्टमसि ४, ७. ४६, ९
 वर्षष्टमाः स्य ४, ७. ४६, १०.
 * वल्गुरसि १२. १६. १७०, १५.
 वषट्कारेण त्वा कन्दसा सादयामि १९,
 ६ २९०, ११.
 वषट् ते विष्णो २०, २८. ३२१, १७.
 वसन्तः ऋतुणाम् १८, २० २८०, ११.
 वसन्तः ऋतुणां प्रीणामि ६, ७. ६४,
 १६
 वसन्तो प्रीणो मधुमन्ति वर्षा २१,
 १५ ३३१, १६.
 * वसवस्ते १९, ४. २८६, ११.
 वसवस्त्वा ४, १२. ५१, ५.
 वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण कन्दसाङ्गिर-
 स्तु १८, १. २५२, ८
 वसवस्त्वा धूपयन्तु १८, १. २५२, २.
 * वसवस्त्वा प्रष्टवन्तु १५, १०. १९५,
 ११.
 वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु १९, ६.
 २९०, २१
 * वसवस्त्वोच्छन्दन्तु १८, २. २५३, १६
 वसु च स्य वाम च स्य १८, १६.
 २७१, ६
 वसुभ्यस्त्वा ७, ५. ७२, १.
 * वसुभ्यो रुद्रेभ्यः १५, ७. १९३, १४.

- * वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो
देवेभ्यः १५, ७ १८३, १०.
वसुमान्यजः ७, १३ ७८, २.
वसूनां रुद्राणाम् ५, ७ ५८, ५
* वसूनां पवित्रमसि शतधारम् ३,
५ : ३६, १२.
वसूनां पवित्रमसि सङ्खधारम् ३,
७२ : ३७, १६, ३८, १
वसून्देवान् यज्ञेनापिप्रेम् ७, ५ : ७२,
२.
* वसोर्मे धारासत् १८, ६ २८५, १०
वसूरासि १२, १६ १४६, १८.
वसूरा हिंक्रुह १५, २० २०१, ११
* वहिष्ठेभिः १८, १०. २६०, १६
वह्निरसि ह्यवाचनः १४, १२
१८३, १२
वाक् च त्वा मनस्य औष्णीताम् १६,
३ २१८, ८
वाक् त आयायताम् १०, १४ :
११३, २
* वाक् त्वा समुद्र उपदधातु १८, १४
२६५, १४
वाक्सदमि १५, २५ २०५, १५.
वाग्नेगेः १५, १८ २०१, ६;
१६, २ : २१८, १२; १६, १२ :
२२५, २१
वागस्याग्नेयी ८, ३ ८२, १३, १६,
२५. २२५, ५
वागस्यैन्त्री ६, २ : ६२, ८.
वाग्वीता १२, ४ १३५, ४
वाग्देवी सोमस्य पिबतु १५, २१ :
२०२, ८
वाङ्मा आसन् ७, १ ६८, ८; १८,
१७ २७२, १२, १८, १ २८३,
१.
वाच यच्छ १४, १. १७३, ५
वाचं प्राणम् ५, २ ५३, १६.
वाचस्यते त्वा ऊत प्राञ्जामि ७, १
६८, १२

- वाचस्यतये पवस्व वाजिन् १५, ११
१८७, ४
* वाचस्यते वाचमात्रावय ६, ४. ६३,
२
वाचस्यते विधे नामन् २१, २.
३२४, १२
वाचा त्वान्वारोहामि १८, १७.
२७३, १८
* वाचा त्वा होवा २, १ २२, ६.
वाचा मे वाग्दीक्षतां स्वाहा १२,
८. १२८, १३.
वाचे मे १५, २२ : २०३, ४.
वाजस्य प्रसवस्य १७, १४ : २४५,
१८
वाजस्य नु प्रसवे मातर महीम् १७,
११ : २४३, ४
वाजस्य मा प्रसवेन ७, ५२ : ७१,
१२; १३
वाजस्येन प्रसवः सुपुत्रेभ्यो १७, १६ :
२४६, १२; १८, ६ २८५, १३.
वाजिन त्वा वाजिनोऽवनयामः १३,
१६ : १७१, १०.
वाजिनस्याग्ने वीहि ८, ७ : ८४, ७
* वाजिनां भक्षो अयतु ८, ७ : ८४,
१३
वाजिनो यज ८, ७. ८४, ६
वाजिनो वाजजितः १७, १३. २४४,
१६, १७, १४ २४५, ८
वाजिनो वाज धावत १७, १३
२४५, ३
वाजिभ्यो ऽनुवृद्धि ८, ७ : ८४, ५
८, १३. ८८, १०.
* वाजो न सप्त प्रदिशश् चतस्रः १८,
६ २८५, १३
वातः प्राणः १, १२ : १३, १२.
* वातं प्राणम् १२, ८. १२८, १५
वातस्य भ्राजिम् १८, १८ : २७६, १२.
** वातस्य भ्राजिरसि ४, ६ ४५, ११.
वाताय त्वा २, ४ २५, २.

वातो देवता १८, २० २७८, ६.
 वानस्योऽसि ४, २ ४२, ९; ४,
 ३ ४३, ६
 वान्यायै दुग्धे ८, ८: ८७, ४
 वामसद्य सवित १६, १५. २२८, २
 वायव इन्द्रवायुभ्यामनुवृद्धि १५, २५
 २०५, १४
 वायव इन्द्रवायुभ्यां प्रेष्य १५, २६.
 २०६, २
 वायवः स्य ३, ३ ३४, ४
 वायविडा ते माता ६, १२: ६८, ८.
 वायवे त्वा १२, १४. १४४, १२,
 १५, १५: १८८, १०
 वायवे स्वाहा २०, १७ ३०८, ८,
 २०, २८: ३१६, ७.
 वायुः पूतः पवित्रेण ११, ३. १२३.
 १२.
 वायुरन्तरिक्षात् १५, २३. २०४, ५
 वायुरसि ४, ११: ५०, ७
 वायुरस्येड १३, ११: १६५, २.
 वायुर्वः ४, ७: ४६, १८.
 वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा १७, ११
 २४३, ६
 वायुर्हिकर्ता १५, १८ २०१, ८.
 वायोर्यान्यसि १८, २ २८४, ८
 वायो वोद्दि स्त्रोकानाम् १०, १५:
 ११४, ११
 वायो शतः चरीणाम् १५, १:
 १८०, ७
 वाक्पणमसि १२, १८: १५०, १८;
 १२, २१२ १५२, १; २, १०;
 १२, २२२: १५२, १८
 ** वाससा ते क्रौणानि १२, १८:
 १४८, ८.
 वास्तोष्यते २, ११: ३०, ८.
 वाह्वा कौलालपेशस १८, १५:
 २६७, १७.
 विक्रमस्वमहोऽसि १, १२: १३, १७.
 * विच्छिन्नसि ५, ७ ५८, ३.

विज्यातिषा २० १६ ३०८, ७
 विडसि जन्मना वशा १८ २१.
 २८०, २०
 विडुशा राजन्यो गर्भः पशवो जरायु
 राजा वत्सो बलिः पौयूष. १८,
 २१: २८१, ६
 वि ते भिनग्नि तकरौम् २०. ३७:
 ३२१, ८.
 वि ते मुद्यासि ७, ७. ७३, १३,
 १६, २६ २३६, ३
 * वि ते विष्वावातजूताम् २०, ८:
 ३०३, २.
 वितायनो मे असि १०, ३. १०४,
 ३
 वित्तिरसि ७, ८. ७४, ८, ७.
 ११. ७६, ६; १५, ३३. २११.
 १०, १८, २०: २७८, २१
 वित्त्यै त्वा १८, २०: २७८, २१.
 ** विदिश स्वाहा ८, ७: ८४, १०
 विदेय ७, ८ ७४, ८; १८, २०.
 २७८, २१.
 * विदेरग्नि १०, ४ १०४, ११.
 विदेरग्निर्नभो नाम १०, ३: १०४,
 ७.
 विद्युदसि २, २: २३, ७, २, ४:
 २५, ४. ३, २. ३३. १३; १२,
 ७. १३८, ७
 विद्वाः स्य व्रता भ्रुवा १८, १३.
 २६४, १.
 विधुं दद्राणम् १३, ६ १५८, ११;
 २०, ८: ३०३, १५.
 * विधेम ते १, १४: १५, १२.
 विधेम ते परमे अन्मद्ये १८, ६.
 २८४, ७.
 वि पाजसा १८, १: २५१, १८.
 विष्टचः स्य १७, १७: २४७, ७.
 विष्टचन् रास्त्र नो वसु २०, ८:
 ३०३, ५.

विप्रो यज्ञस्य साधन २०, ८ ३०३,
५
विभूरसि प्रवाहण १४, १२ १८३,
९
विभूरसि श्रेष्ठो रश्मीना व्यानपा १५,
२७ २०६, १८
विभाडसि १८, २० २७९, ९
विभाड वृक्षत् १०, ४ १०५, ४
* विमान यष १९, ६ २९३, १८
वि मा पाभना प्रङ्क १७, १७ २४७, ८
* विमिमे ला पयस्वतीम् १४, ४
१७५, ११
वि मुच्यध्वमघ्निया देवयाना १८,
१६ २६८, १९
* वि यन्तु वय ७, ५ ७२, ६
विराट् कन्द १८, २० २७८, ७
** विराट्कन्दस प्रजापतिना पौतस्य
१७, १८ २४७, १२
विराडसि १ ११२ १२, ९, १९
विराडसि सपलङ्गा १४, ७ १७९,
१५
विराड् ज्योतिरधारयत् १८, १७
२७४ ४
विस्व आदित्य १६, ११ २२४, १३
** विष्णु स्था योनिम् २०, ३१ ३१८, २
** विष्णु पर्यङ्गामि १३, ६ १५९, ५
* विष्णो यन्त्रे नुदमाने ५, ७ ५८, ४
विष्णो यन्त्रे स्त्र ५, ७ ५८ २
विश्वकर्मा ला सादयत् १९, ३
२८५, ७
* विश्वकर्मा ला सादयलन्तरिक्षस्य प्रष्टे
१९, ३ २८५, ३
विश्वकर्मा दिग्वा पति १८, १९
२७६, ११, १९, ५ २८८, १९
विश्वजनस्य काया १४, ११ १८२,
१३
विश्वजिदसि १८, २० २७९, ८
विश्वदानोमाभरन् २, १ २२, ११,
२, १० २९, ५

विश्वदेवेभ्यस्वा १५, २७ २०६, १६
* विश्वलोप १६, २८ २३७, ८
विश्वस्मि भूतायाध्वरो अस्तु देवा २१,
१४ ३३१, २
विश्वस्य (?) १९, ७ २९७, ६
विश्वस्य ते विश्वावत १६, १८
२३०, ९
विश्वस्य या जायमानस्य वेद १८,
१४ २६५, १
विश्वा आशा २०, ३५ ३२०,
८
विश्वा आशा दक्षिणम् १३, १२
१६६, ५
विश्वा उत त्वया वयम् २, १०
३०, ३
* विश्वा ल भूला ६, १२ ६८, ८
विश्वान्देवानयाडिह १३, १२ १६६,
६
विश्वाभ्य ४, ९ ४८, ४
विश्वायुरसि १०, ५ १०६, ४
विश्वाराडसि विश्वासा नाष्ट्राणां
हन्ता १४, ८ १८८, ५
विश्वासु ला दिक्षु सादयामि १८,
२० २७९, ६
विश्वासु ला प्रदिक्षु सादयामि १८,
२० २७९, ७
विश्वासु लासु सादयामि १८, २०
२७९, ५
विश्वासु लीषधीषु सादयामि १८,
२० २७९, ५
विश्वे ला देवा वैश्वानरा १८, १
२५२, १२
विश्वे ला देवा वैश्वानरा प्रचावयन्तु
१६, १९ २३१, ५
विश्वे देवस्य नेतु १२, ८ १३८, १४,
१८, ६ २५७, ७ .
विश्वे देवा अभि मामावष्टन १२,
११ १४१, ८, १२, १२ १४२,
९

विष्णवे देवा ऋतावधः ८, १ ७९, ९
 विष्णवे देवाः १, १२ १३, ७
 विष्णवे देवा नातिविध्यन्ति स्मरा १८,
 १६ २६८, १२
 विष्णवे देवा मरुत १६, १० २२३,
 १४.
 विष्णवे देवा प्रष्टुत ८, १ ७९, ९.
 विष्णवे देवाः प्रष्टुतेम १७ च व मे २१,
 १२ ३२९, ७
 विष्णुभिर्देवेभिः १६, २२ २३३, ७
 विष्णुभ्यस्त्वा देवेभ्यः १५, १६. २००,
 ३; १५, १७ २००, ९, १५,
 २७ २०६, २०
 विष्णुभ्यो देवेभ्यस्त्वा १४, १० १८१,
 १०.
 विष्णुषां वो देवानां देवताभिर्गृह्णामि
 १८, १६. २७०, १७.
 विष्णुषां देवानाम् १५, २२. २०३,
 १२.
 विष्णुषां देवानां भागधेयौ स्म १४,
 २० १८९, ४.
 विष्णुषु त्वा दिव्येषु सादयामि १८,
 २० २७९, ४.
 विष्णुषु त्वा देवेषु सादयामि १८,
 २० २७९, ५.
 विष्णुषु त्वा नान्तरिक्षेषु सादयामि १८,
 २० २७९, ४.
 विष्णुषु त्वा पार्थिवेषु सादयामि १८,
 २० २७९, ३.
 विष्णुषु त्वा वनस्पतिषु सादयामि १८,
 २० २७९, ६.
 विष्णुषु विद्येतम् १२, ९ १३९, १५.
 विष्टभाय धर्मणे स्वाहा १६, १४:
 २२७, ८.
 विष्टभ्यो वयः १९, २ २८४, १५.
 ** विष्णवसि ९, २ ९०, १८.
 ** विष्णवसि वैष्णव धामासि प्राजापत्यम्
 १४, २ १७३, १५.
 * विष्णवसि क्रम १५, २७ २०६, २१.

विष्णवे त्वा १४, ६ १७९, ६.
 विष्णवेऽनुवृत्ति १२, २२. १५३, ६
 विष्णवे स्वाहा २, ६ २६, ७; १८.
 २०. २७८. १७
 विष्णु यज १२, २२ १५३, ६.
 विष्णुस्वाक्रा ४. ४ ४३, १४.
 विष्णुस्त्वान्वेतु १२, १६. १४६, १९.
 विष्णुस्त्वोत्तमातु १४, ६ १७८, ६
 विष्णुनि स्म ५, ८. ५८, १६
 विष्णोः कर्माणि १०, ९ १०८, ८
 विष्णोः क्रमोऽसि ४, ४ ४३, १५,
 १७, १२ २४४, ११, १७, १३
 २४४, १७, १८, ८ २५९, ६
 * विष्णो. क्रमोऽसि श्रूयत. ७, १३.
 ७७, २०.
 विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा ७, १३.
 ७७, १९.
 विष्णोः प्रष्टमसि १४, ६ १७८,
 १५
 विष्णोः प्रष्टे सौद १८, २०. २७९,
 १६.
 विष्णो त्वं नो ज्ञानम् १५, २१.
 २०२, १३; १६, ३. २१९, ६;
 १६, १३ २२६, ७; १६, १६:
 २२८, २०; २१, १२. ३२९, ५.
 विष्णो रराटमसि १४, ६ १७८,
 १४.
 विष्णोर्जठरमसि १५, २२ २०३,
 ११.
 विष्णोर्भुवमसि १४, ६ १७८, ९.
 विष्णोर्भुवोऽसि १४, ६ २ १७८, ९,
 १७९, ४.
 विष्णोर्नु कम् ३, १ ३२, १०:
 १४, ६ १७८, ८.
 विष्णोर्मनसा पूते स्म ३, ६ ३७, ७.
 * विष्णोः शम्योरह देवयज्यया ७, ७:
 ७४, १.
 विष्णोः शमोऽसि १२, ९ १३९, १०.
 विष्णोः शमोऽसि १४, ६ १७९, १.

विष्णा स्तूपोऽसि ३, ४ ३४, १४,
 ५, ५ ५६, १२
 विष्णो स्थानमसि ६, ३ ६२, ५
 विष्णो स्तूरसि १४, ६ १०९, ३
 विष्णो ह्यर्च्य १२, ८ ३९, ८
 वि सुव पश्य यन्मरिचम् १६, ७
 २२१, १४
 विष्टुधेना सरितो दृतस्तुत २१,
 १५ ३३१, १४
 ** वीत जुषथाऽ स्वाहा २१, १६
 ३३२, ९
 वीतिहोत्रम् ५, ७ ५७, १५
 वीरता पाहि १५, १६ १९९, १९
 वीरान्नो अत्र मा दम्भन् १८, १६
 २६८, ४
 वीर्याय मे १५, २२ २०३, १०
 वृक्षस्य कनौनिकासि १२, ७ १३७,
 १०
 वृषण सोमपीतये १५, २७ २०७, ५
 वृषणौ स्त्र ८, ५ ८२, १४
 वृष्टिरसि २, ५ २५, १७, ७,
 १४ ७८, १६
 वृष्टिर्वय १९, २ २८४, १३
 * वृष्णो अश्वस्य निष्वदसि १३, ४
 १५८, ५
 वेदिरसि १, २ ४, ५, ५, ५ ५६, ४
 वेदिबर्हिं शृत्युं हवि ७, ४ ७१, ४
 * वेदेन वेदि विविदु ४, ११ ५०, ३
 * वेदेन वेदिम् १४, ४ १७५, १२
 * वेदो म आह्वर ७, ११ ७६, ११
 वेदोऽसि ३, ५ ३६, ६, ७, ८
 ७४, ८, ७, ११२ ७६, ६, ११,
 १५, ३३ २११, १०
 वेषाय ला ४, ३ ४३, ६
 वैवस्वते विविच्यन्ते १८, ४ २५४, १५
 वैश्वदेवर्च्य हवि १२, १६ १४६,
 १३
 वैश्वदेवमसि १४, १० १८१, १०

* वैश्वानर ज्योति ४, ६ ४५, ४,
 १४, १६ १८७, १
 वैश्वानरस्य रूपम् १, ७ ८, ११
 वैश्वानरे हविरिद जुहोमि ६, १०
 ६६, २१
 वैश्वानरो अजीजनत् १, १९ २०, २
 वैश्वानरो न जत्या ८, ३ ८०, १५,
 २१, १७ ३३३, ५
 वैष्णवमसि १४, ६२ १७८ ५,
 १७९, ६
 ** वैष्णवी विष्णवे शन्येयाम् १४, ५
 १७७, ७
 व्याघ्रो वय १९, २ २८४, १३
 व्यान उदानमय्यगात २०, १७
 ३०९, ५
 * व्यान लाहते १, १२ १३, १३
 व्यान मे पाहि १५, २७ २०६, १९
 व्यानाय ला ४, ८ ४७, ११, १२,
 १८ १४८, १३, १५, २ १९०,
 १४, १५, १५ १९९, ६
 व्यानाय मे १५, २२ २०३, ३
 व्युत्क्रामत २०, ९ ३०३, १९
 व्रजक्षित स्त्रोध्वयित १८, १६
 २७१, ८
 व्रज कृणुध्वं स हि वो वृषाण १८, २
 १२ २६३, ४
 व्रज गच्छ ४, ११ ५०, १०
 व्रत कृणुत १२, १२ १४३, ५
 व्रत्य व्रतय व्रतमुपेहि १२, १३
 १४३, ९

श

* शर्त्तुस्य पशून मे गोपाय १, १४
 १६, ४
 * शक्यम् १८, २० २७८, २२
 शक्तिरसि १८, २० २७८, २१
 * शतै ल्वा १८, २० २७८, २२
 * श च वक्षि १३, १६ १७०, १६

शत ते राजन् १६, २४. २२४, १४
 * शतभृष्टिरसि ५, २ ५३, ५
 शतायुधाथ ८, २ ८०, १
 शते सौद १८, २० २७८, १८
 * शत्रुक्षणम् १८, २०. २७८, १२
 श नो देवोः १, ५ ६, १२, १, ८२ :
 १०, ५, ८; १८, १२. २६२.
 २०.
 श नो देवीरभिष्टये १८, १४ २६५, ४
 श नो वातः १३, ६ १५८, १६
 श नो वातः पवताम् १३, १४.
 १६८, २०; १३, १८ १७२, १८
 शफेन ते क्रीणानि १२, १८. १४८,
 २
 शमहोभ्याम् १०, १४ : ११२, ८.
 * शमितरेषा तेऽग्निः प्रज्ञातास्तु १०.
 १२ : १११, ७
 शमितार उपेतन १०, १४. ११२,
 १३.
 * शम्योर्बुद्धि ७, ७. ७३, १०.
 शरद्वेसन्त ऋतवो मयोभुवः २१, १५.
 २३१, १७
 शर्म च स्त्र्य वर्म च स्त्र्य १८, १६
 २७०, १०.
 शर्म च स्त्र्यो वर्म च स्त्र्यः १८, १.
 २५०, १७.
 शल्केरग्निमिन्वान १, ६. ८, ८.
 शस्त्रस्य शस्त्रमसि १५, २० : २०१,
 १६; १८, ६ : २८३, १.
 शिरः शिरः प्रति स्मरौ वि चष्टे १८,
 १४ : २६५, २.
 शिवमायन्तं १८, १ : २५१, १७.
 शिवाः पीता भवथ १२, १४ : १४३,
 १२.
 शिवा च से ५, ६ : ५७, ४.
 शिवो भव प्रजाभ्यः १८, १. २५१,
 ११.
 शक्रज्योतिश्च १८, ६ : २८५, १

शक्र ते शक्रेण क्रीणामि १२, १८ :
 १४८, ६.
 शक्र ते शक्रेण गृह्णामि १५, १० :
 १८५, १५.
 शक्र त्वा शक्रायाम् ५, ४ ५५, ८.
 शक्रमसि ५, ४ ५५, ४. १२,
 १६. १४६, १२.
 शक्रः शक्रभोचिषा १५, २८
 २०८, ५
 शक्रस्य समिदसि १५, २८ २०८,
 १४.
 शक्रास्त्रवीर्यवतौ १८, १६ : २७०,
 १२
 ** शक्रैषा ते समितया समिधस्त्र १५,
 २८. २०८, १४
 शगसि १०, २२ : १२१, ३.
 शङ्क १२, १७ : १४८, ३.
 ** शङ्कस्ते सोमः १२, १७. १४८, २.
 * शङ्का चप ३, ३ : ३४, ६.
 शङ्काश्चरिचाः १०. १४. ११३,
 ७.
 शन्वतां लोकः १४, १० : १८२, २.
 शन्वतां लोकः पितृपदनः १०, ८ :
 १०७, १५.
 शन्वध्वम् १, ८ १०, ४. ३, ६ :
 ३७, ११.
 शन्वन्तां पितरः ८, १० : ८८, ७.
 शन्वूरसि मार्जालीयः १४, १२ :
 १८३, १७.
 * शृङ्गाणीवेच्छुः शिषाम् १०, २१ : १२०,
 ८.
 शृणोलग्नः समिधा हवन्ते १५, ५ :
 १८२, १४.
 शृणु हविः शमितः १०, १८ :
 ११७, २; १६, १३ : २२६, ८.
 शृणु १०, १८ : ११७, ३
 शृणुसा मोद हव १५, २५ : २१३,
 १४; १५, २६ : २१३, १८.
 शोचिरसि १३, ८ १६२, १८.

- अथद् दृचम् ८, १ : ७८, ८
 श्येनाय पलने खाद्या १६, १३ :
 २२७, १
 श्येनो भूत्वा परा पत १२, २०
 . १५१, १०
 श्यनोऽसि गायत्रच्छन्दा १५, २०
 २०१, १२
 * अद्वा देवो च मुञ्चतां खाद्या २०,
 २० ३१७, ३
 आतः हविः १६, ३ २१८, १२.
 आवय ७, ७ ७३, १०
 औरसि १०, १८ ११८, ८
 अतसदसि १५, २७ २०६, १७
 औत्राय मे १५, २२ २०३, ५
 औषट् ७, ७ ७३, १०
 खाद्यास्व दृचतुर १५, ११ १८६, ८
 खात्रोऽसि प्रचेता १४, १२ १८३,
 १३

स

- * स ई पाहि १८, १५. २६७, २.
 * सयज्ञ प्रचेतश्च १८, ५ २८८, ५.
 सयज्ञैरङ्गानि १०, १० ११०, १०
 स यज्ञपतिराशिषा ७, १२ : ७७, ७;
 १०, १०. ११०, ११.
 * स या वः १, ८ : ११, ८.
 * सं या वः प्रियाः १८, १२ : २६३, १
 सवत्सर ऋतुभिश्चाकुपानः २१, १५ :
 ३२२, १.
 सवत्सरस्य प्रतिमाम् १८, ६ : २८०, ४.
 सवत्सरीणां खलिमाशास्ते ८, ७ :
 ८४, २.
 सवत्सरे सौद १८, २० : २७८, १७
 सवदस ७, ७ : ७३, ८.
 स वरत्रा दधातन १८, १५. २६७, ८
 सवसायां सुवर्विदा १८, १ : २५०,
 १७.
 * स व हजानि १, ८ : ११, ८.

- * सविशन्ताम् ४, ३ ४३, ५.
 सवेशाय ला २१, ११. ३२८, ४.
 सवेशायोपवेशाय गायत्र्या (त्रिष्टुभो,
 जगत्या, अनुष्टुभो) अभिमृत्यै खाद्या
 २१, ५ ३२५, ११; १२, १४, १५.
 * स वो दधातु वरुण १५, ७. १८३,
 १६.
 * स वोऽनक्तु वरुण १५, ७ १८३, १८.
 सः शित मे ब्रह्म १८, ७. २५८.
 १५
 सः क्षिडसि, सः क्षिषे ला, सः
 क्षिडभ्यस्त्वा, सः क्षिडसु सौद
 १८, २० २८०, ३
 सः सपं चोन् समुद्रान्स्वर्गांल्लोकान्
 १८, १८ २७५, ४
 सः सपोऽसि ८, १२ १००, १४,
 १५, ३४ २१२, १७
 सः सौदस १३, ८ : १६३, २.
 सः सृष्टां वसुभिः १८, १ २५२, ७
 सः स्वावभागाः स्व ७, ७. ७४, ३;
 १०, २१ १२०, १३
 सः क्षितासि २, ७ २७, ८
 सत्तेद पश्य १२, ३ १३४, ५.
 सखायः १२, १६. १४७, १
 सगराः स्व २, २ २४, १.
 सघासि जगतोच्छन्दा १६, १२.
 २२६, ३.
 सक्रममाणासि १८, २०. २७८, १४.
 संक्रान्तिरसि १८, २०. २७८, १५.
 संक्रामन्थसि १८, २०. २७८, १४.
 स जातो गर्भोऽसि रोदस्योः १८,
 १. २५१, १०
 सजूरब्धोऽयावभिः १८, १४. २६५,
 १५.
 सजूरुषा अरुणीभिः १८, १४ : २६५,
 १८.
 सजूर्वतुभिः १८, २. २८४, ४.
 सजूर्देवैः प्रातर्यावभिः २, ३. २४,
 १७.

सज्देर्वैर्वयोनाथैः १८, २ २८४, ६
सज्देर्वै सायथावमि २, ३ २४,
१७.

सज्जविधाभिः १८, २ : २८४, ४.

सज्जोषाभ्यां ला १५, १५ : १८८, १२.

* सज्जम्मानो दिव आ प्रथिया १५,
२८२ २०८, ५, ६.

सज्जानाथाम् ७, ५ ७२, ४.

सज्जानमसि १, ८. ११, १; १८,
१२ : २६३, १.

स ते मास्मात् ३, ४. ३५, १२;
१२, ८ १३८, ७.

सत्य त्वतेन २, २. २३, १५.

सत्यमसि १८, २०. २८०, २.

सत्यं पूर्वैर्द्विभिश्चाकुपान १८, १८.
२७६, १.

सत्यसदसि १८, २०. २७८, १८

सत्याय ला

सत्येभ्यस्त्वा } १८, २० : २८०, २

सत्ये सीद

सत्ताजिदसि १८, २०. २७८, ८

सत्ता वाज न जिग्युषे १८, ५ : २८८,
१६

सत्तो न एतद्यदु त इह १६, १७.
२२८, ३

स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्ट्या १८,
५ : २८८, १४.

स त्व नो अग्ने १, २०. २१, १२

सदसस्यतये ला ऊत प्राप्तामि ७, १
६८, १२

सदसि ७, १२ : ७७, १२, १६,
१० २२३, १२; २१, १२
३२८, ६

सदस्योऽसि सल्लिखुचः १४, १३
२८४, १०.

सदो विश्वायुः १३, १६ १७१, २

स नः पावक १, १६ : १८, १.

* सनिरसि सन्धे ला सनेयम् १८,
२० : २७८, २०.

स नो राधाऽस्याभर १, १७. १८, २.

स नो रास्त्र सहस्रिण २०, ८ :
३०३, ४.

सन्धे भूयाः ७, १२. ७७, १२.

स ते ८, २. ७८, १७.

* सं ते प्राणः १०, १०. ११०, ८

सं ते मनसा मनः १०, १८. ११७,
५.

स ते वायुः १८, १ : २५१, ७.

* स त्वमग्ने २, ७ : २७, ६

स ला नक्षामि १२, ८ १२८, ८

स ला विशन्लोषधीरताप १६,
२५ : २३५, ११.

स ला सिद्धामि ५, ४. ५५, २,
२०, २७ ३१४, १८

सं देवि देव्योर्विष्णा पश्यस्व १२, १७ :
१४७, ८.

** संधातारी स्वाहा २०, ३०. २१६,
२१

संधिरसि सन्धये ला संधिभ्यस्त्वा

संधिषु सीद १८, २०. २८०, ३.

सपत्न्यैश्च स्वाभिमातिस्त्रैश्च स्व १८,
१६ : २७०, १८.

सपत्न्यन ला वज्रः सादयामि १८,
२० : २७८, १०.

स पिन्वस्व घृतवदेव यज्ञ २१, १४.
३३१, ३.

** सप्त ऋषीन्ग्रीष्णीहि २, ६ २६, ३

सप्त ते १०, ६. १०६, ११.

सप्त ते अग्ने १८, ६. २८४, १०

सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः १,
१८ : २०, १७

सप्तदशस्ते अग्र आत्मा स मे अग्र आत्मा
१८, २१ : २८१, १५.

सप्तर्त्विजः सप्त सदाऽस्त्रेषाम् २१,
१७ : ३३२, १७

सप्तिरसि १७, १३ : २४५, १

स प्रत्नवत् २०, ३ ३००, ८

सप्रथ सभा मे गोपाय १, १४
१६, ५
* सभद्रमकर्णे न सोम राजान पाययि-
ष्यति १५, ३१ २०९, १९
* समङ्गास् ७, ६ ७२, ९
समङ्गि प्रच्छ्वम् ४, ९ ४८, १५
समन्या यन्ति १५, ७ १९३, १७,
१८, ५ २५५, १७
समपित्रतान कथध्वम् १४, १४
१८५, २
समस्य तनुवा भव १०, १३ ११२, ४
समह प्रजया ७, १३ ७८, १,
१७, १५ २४६, ३
समाप ४, ९ ४८, १३
* समायुषा ७, ११ ७६, ८
समास्वाग्ने १८, ४ २५५, ९
समितम १८, १२ २६३, १८
समित् खवन्ति १८, १९ २७६, ८
समिदसि ५, ७ ५७, १५
समिदो अग्निराजत ६, १ ६१, ५
* समिदो अग्ने ७, १३ ७८, २
समिद्धा प्रेष १०, १० ११०, १६
समिधमाधायग्रीत्यरिषींश्चाग्निं च
सकृत्कृत्स्नं ७, ३ ७०, १५,
१०, २० ११९, १२
समिधाग्निं दुवस्यत १, ६ ७, १५,
१, २० २१, ३ १८, ११
२६१, १०
समिधो यज ६, ७ ६४, १४
समिध्यमान प्रथमो नु धर्म १, ६
७, १७
समीची नामासि १९, ६ २९६,
७
समुद्र व प्रक्षिणोमि ७, १२ ७७,
१४, १६, २२ २३२, १८, २०,
९ २०४, ३
समुद्र गच्छ स्वाहा १०, २० ११९,
१७
समुद्रस्य लावाकया १९, ६ २९२, ९

समुद्रस्य वो ऽक्षित्या उन्नये १५, ६
१९३, ६
समुद्राद्गूर्मि १, १४ १५, ११
समुद्राय त्वा वाताय स्वाहा १३,
१२ १६६, १
समुद्राय वयुनाय १९, ६ २९३,
१४
समुद्रे ते हृदयमप्लवन् १६, २५
२३५, १०, १६, २६ २३५, २०
समुद्रे मौद १८, २० २७९, २०
समुद्रोऽसि विश्वभरा १४, १३
१८४, ८
समीषासुम् २०, ११ ३०५, ८
* स पत्नी पत्या ७, ९ ७१, ५
सपत्न्यौ सौद १८, २० २८०, ५
सपदसि } १८, २० २८०, ४
सपदे त्वा }
सपद्मास्वा १८, २० २८०, ५
सपथ्यामि प्रजा अहम् २, ७ २७, ७
सष्टच स्वं स मा भद्रेण शृङ्ग १७, १७
२४७, ६
* सष्ट्यध्वम् ३, ८ ३८, १९
स ब्रह्मणा श्रुचस्व ४, १० ४९, १२
* सभ्यता अग्रयो मा कथनान्तरेण
सचारिष्ट १, १० ११, १६
स मया प्रजा १७, १५ २४६, ३
* सवृश् इमानायुषे १४, ८ १८०, ९
सघाडसि ३, २ ३३, १८
सघाडसि कशानु १४, १३ १८४, ५
सघाडसि भ्रातृव्यहा १४, ७ १७९,
२०
सघाडसि १, ११२ १२, ९, १९
* सरस्वती मनुष्येभ्य [पातु] १५, २३
२०४, ६
सरस्वत्येहि १३, ११ १६४, १७
सरस्वत्ये त्वा ११, ४ १२४, १५
* सरस्वत्ये वाचो यन्नुयन्त्रेण १९, ६,
२९६, १
सर्णीकाय त्वा १९, ५ २८८, ४

सर्पत १५, ३८ २१६, ६, १६,
 १० २२३, १५, १६, २१ २३३,
 ११
 सर्पाङ्गित्व } २, ६ २६, २
 सर्पभ्यस्त्वा }
 सर्वजिदसि १८, २० २७८, ८
 सव तदपचन्महे १८, १४ २६४,
 १५
 सर्वमायुर्व्यानिशे १, १३ १५, ६
 * सर्वश एव राजानमुन्नय १६, १८२
 २२८, १७, १८
 सर्वानवयजामहे १८, १४ २६४,
 १८
 * सर्वमिर्देवेभि १६, २२ २३३, ८
 सर्वेषा विद्म वो नाम १८, १५
 २६७, १६
 सलिलाय ला १८, ५ २८८, ४
 सच्च रय्या १, २० २१, ६, १८,
 ८ २५८, ८, १८, १० २६१,
 १, १८, ११ २६१, १८
 सच्च सच्चस्य ८, ३ ८२, १३,
 १८, ४ २८६, १
 * सच्चसोमा इन्द्राय स्वाहा १६, २०
 २३२, २
 * सच्चसधारेऽव ते समस्वरन १८, १६
 २६८, ६
 * सच्चसवल्लशा ३, ४ ३५, ४, १०,
 २ १०३, ५
 सच्चसशीर्षा पुरुष १८, २० २७८,
 १५
 सच्चसशृङ्गो वृषभो जातवेदा २०,
 ६ ३०२, ८
 सच्चसस्य प्रमा ऋषि १८, ६ २८१, २
 सच्चसे सौद १८, २० २७८, १८
 * सच्चाग्नेऽग्निना १, १० १२, १
 सच्चोर्जा भागेनोपमेहि १३, ११
 १६५, १०
 साकं हि श्चिना श्चि १८,
 १२ २६३, १८

साग्नि गर्भमधत्वा १८, २१ २८०
 १६
 साता वाजस्य कारव १८, ५
 २८८, १३
 सादित्य गर्भमधत्वा १८ २१
 २८०, १८
 साध्वीमकर्देववीति नो ऋषि २०,
 २१ ३११, ८
 सातपनस्य गृहमेधी च १८, ६
 २८५, ३
 सानाथ्य मा विलोपि ३, ७ ३८, ६
 साम गाय १८, १७ २७३, १४
 सा मया सभव १८, २१५ २८०,
 १७—१८, २०२
 सा मे सत्याशी ६, १२ ६८ १२
 सा यज्ञ गर्भमधत्वा १८, २१ २८०
 १८
 * सा राजन्य गर्भमधत्वा १८, २१
 २८०, २०
 सा वायु गर्भमधत्वा १८, २१ २८०,
 १७
 सा विश्वकर्मा ३, ७ ३८, १४
 सा विश्वयचा ३, ७ ३८, १३
 सा विश्वायु ३, ७ ३८, ११
 सावौर्हि देव प्रसवाय पित्रे १४,
 १५ १८५, १४
 * सासि सुव्रक्षणे १४, ३ १७४, १८
 सासि सुव्रक्षणे तस्यास्ते श्रियवी पाद
 १२, २० १५१, ६
 सिङ्घौरसि १०, ४ १०४, १४,
 १०, ५ १०६, २
 सिङ्घौरसि रायस्योषवनि स्वाहा
 १०, ५ १०५, १८
 सिङ्घौरसि सपत्नसाङ्गी स्वाहा १०,
 ५ १०५, १७
 सिङ्घौरसि सुप्रजावनि स्वाहा १०,
 ५ १०५, १८
 सिङ्घौरस्यादित्यवनि स्वाहा १०,
 ५ १०६, १

- सिंहो वयः १८, २ ६८४, १४.
 सिद्धौ त्वा १३, ५ १५८, १६: १३,
 ८ १६३, ६.
 सिप्रमद्य दिविस्पृश १८, ५. २८८,
 २.
 सिनीवाली सुकपर्दी १८, १ २५२,
 १०
 ** सिनीवाल्यै चरम् १६, २७ २३६,
 २२
 सौद त्व मातुरस्या उपस्थे १८, ७
 २५८, ८, १८, ८ २५८, १३,
 १८, ११. २६१, ६
 सौद होतः ८, ७ ८५, १२.
 सोरा युञ्जन्ति कवयः १८, १५. २६७,
 १३
 सुगार्धपत्यः १, ११ १३, १, २,
 १ २२, ५.
 सुजातो ज्योतिषा सह १८, १ २५१,
 ८.
 सुनु सोममुलूखल १८, १८. २७५,
 ११
 * सुपर्णस्य त्वा गरुत्मनः ७, १. ६८, ३.
 ** सुपर्णां त्वा २, २ २४, ११
 सुपर्णोऽसि गरुत्मान् १८, ८२. २५८,
 ४; १८, ६. २८४, ५
 सुपर्णोऽसि त्रिष्टुप्कन्याः १६, ३
 २१८, २.
 सुपिप्लवा औषधीः क्षधि १४, १६.
 ११४, १७
 सुपिप्लवाभ्य १०, ८. १०८, २.
 सुपिप्लवाभ्यस्त्रौषधीभ्य १२, ८
 १३८, १५.
 * सुपेशसस्करसि ज्योतिषदि १८, ५
 २५५, १६
 सुप्रजस्त्वा वयम् ५, २ ५४, ७,
 १४, १४: १८५, १
 * सुप्रजाः प्रजया भूयासम् २, ८ २७,
 २०.
 सुप्रजा प्रजा १५, २८. २०८, ४.

- सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि ५, ४:
 ५५, १६.
 सुब्रह्मण पितापुत्रीयाः सुब्रह्मणा-
 माक्रय १४, १७. १८७, १७
 सुब्रह्मण सुब्रह्मणामाक्रय १२, २०.
 १५१, ५; १४, ३. १७४, १६.
 १४, २०. १८८, ६, १५, ३.
 १८१, २०
 सुभते सौद १८, २० २७८, १६
 * सुभूरसि अष्टौ रश्मीनां प्रियो देवानाम्
 १६, २० २३१, १२.
 * सुभृदस्युपभृत् ५, ७. ५८, १०.
 सुमनसो यजमानाय सन्तु ५, ५
 ५६, ५
 सुमित्रा नः १०, २२ १२१, ५,
 १६, २५ २३५, १४.
 * सुम्नाय सुमिनीः सुम्ने सा धत्त १४,
 १८ १८८, ८.
 * सुयमे मे अद्य ६, ३. ६२, ३
 सुरूपवर्षवर्ण एङि ६, ११: ६७, १४.
 सुवः १, २ ४, २; १८, ४ २८६,
 १४; २०, ३३ २१८, १५.
 सुवः पत १८, ८. २५८, ५.
 सुवरगन्म १८, १६: २६८, २०
 सुवरभि विष्णोषम् ४, ५ ४४, १२,
 १४, १६: १८७, १.
 सुवरसि १८, ४: २८७, १
 ** सुवर्णं घर्मं स्वाहा १८, ६ २८६, ८,
 २१, १७; ३३३, १.
 ** सुवर्णं घर्मं स्वाहा सुवर्णाकं स्वाहा
 १८, ६: २८४, २०.
 सुवर्देवाः अगन्म १७, १५: २४६, २.
 सुवर्मे यच्छ १८, ४ २८७, १
 सुवर्विदसि १६, १०. २२३, ११
 सुवाक् १४, ५. १७७, १५.
 सुवीराः प्रजाः १५, २८. २०८, ३.
 सुवीराय स्वाहा ६, ४: ६२, १३.
 सुशर्मासि सुप्रतिष्ठानः १६, १५: २२८, ६.

- सुसदृशत्वा वयम् ९, ९ ९८, ४.
 * सुसंभृतात्वा ३. ४. २५, ८
 * स्रक्तवाके नमोवाके विधेम स्वाहा
 १६, २५: २२५, १२
 स्रक्ता प्रेष्य १०, २१. १२०, ११.
 स्रपस्या देवो वनस्पति १२, ९:
 १४०, २.
 * स्ररसि सुवनस्य रेतः १८. १७.
 २७२, २०.
 * स्रर्यं ज्योति ५, ८. ५८, १९
 * स्रर्यं ते १०, १. १०२, ६.
 स्रर्यं भ्राजस्मिन् १६, ९: २२२, ९
 स्रर्यमग्नौ स्वाहा २, १: २२, ११.
 स्रर्यस्त्वा १४, २: १७३. १३.
 स्रर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु ५, ६: ५७,
 १२.
 * स्रर्यस्य चक्षुरक्षम् १२, १६: १४६,
 १४; १२, १७: १४८, १.
 स्रर्यस्य तपस्वप १३, १२. १६५, १४
 * स्रर्यस्य ला चक्षुषा ७, १: ६९, २.
 स्रर्यस्य ला चक्षुषान्वीक्षे १३, ५.
 १५९, २.
 ** स्रर्यस्य वासोऽसि १२, ६: १३७, २.
 स्रर्यस्य हरसा श्राय १३, ४: १५७,
 १५.
 स्रर्याय स्वाहा २०, १७: ३०८, १५.
 स्रर्यो अपो वि गाङ्गते १८, १०:
 २६०, १३
 स्रर्यो ज्योतिर्ज्योतिरग्नि स्वाहा २,
 ४: २५, ८.
 स्रर्यो ज्योतिर्ज्योतिः स्रर्यः १८, १७:
 २७३, २१.
 स्रर्यो ज्योतिर्ज्योतिः स्रर्यः स्वाहा २,
 ४: २५, ७; १३, १४: १६८, ६
 स्रर्यो देवता १८, २०: २७८, ६.
 स्रर्यो देवो दिविषद्गा २०, २७:
 ३२१, ७.
 * स्रर्यो मा देवेभ्यः पातु १६, ११:
 २२४, २१; २१, २: ३२४, ३.

- * स्रर्यो मा देवो दिव्य दृष्टि सस्यातु
 १५, २३. २०४, ४
 स्रधन्विष्या अप द्विषः १८, ४: २५५,
 ४.
 सेनेन्द्रस्य १४, ३: १७५, १७.
 सोम यज ७, ८. ७४, १७.
 सोम ते क्रौणामि १२, १८: १४८,
 १७.
 ** सोम पवते १५, १७: २००, ७
 सोमप्रतीकाः पितरस्तुपयुत ११, ५:
 १२५, १५
 सोम पिबमन्तु स्वधा ९, ८: ९६,
 १०
 सोम यास्ते मयोभुवः ८, २: ७९, १६
 सोमविक्रयिणि तमः १२, १९: १५०,
 २.
 सोमविक्रयिन् क्रय्यस्ते सोमो राजा
 १२, १८: १४८, १६.
 सोमविक्रयिन् सोमं शोभय १२,
 १५: १४५, १०.
 सोमस्य तनूरसि १२, ६. १३७, २.
 सोमस्य ला मृजवतो रस मृहामि
 १५, ७. १९३, ९.
 सोमस्याग्ने वीहि ११, ४: १२५, ६.
 * सोमस्याहं देवयज्या ७, ९. ७५, ६
 सोमः सोमस्य पुरोगाः १५, १०.
 १९५, १७.
 सोमान्तु खरणम् २, ८: २७, १२.
 सोमाय क्रौताय प्रोक्ष्यामाषानुब्रूहि
 १२, २०: १५१, ५.
 सोमाय पिबमतेऽनुस्वधा ९, ७: ९६,
 ५.
 सोमाय पिबमते स्वाहा २०, २१:
 ३११, ३
 सोमाय स्वाहा २०, १७: ३०८,
 १५
 सोमायानुब्रूहि ७, ८: ७४, १७
 * सोमेन स्वातनस्मि ३, ८: २९, २

- सोमो जिगाति गातुवित् १४, १६ :
१८६, ८
सोमो देवता १८, २० : २७८, ७.
* सोमो हृदस्यतिष्ठ स्वाहा २०, २० :
२१७, १.
सोमोऽसि ११, २ : १२२, १२.
सौम्यस्य यज १६, १६ : २२८, १९
* सौर्यं हवि प्रजननम् २, ५ : २५, २०
* स्नाभ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाम्
१५, २२ २०३, ९
स्ततस्य स्ततमसि १५, २० २०१,
१६, १९, ६. २९३, १
* स्ततोऽसि १५, २८ २०७, १७
स्ततोऽसि जनधाः १५, २७२. २०७,
११ ; १२.
स्तोकेभ्योऽनुब्रूहि १०, १५ : ११४, १५.
स्त्रो भव वीङ्मः १८, १ : २५१, ११.
* स्फायै ला ४, ५ : ४४, ११.
* स्मः खसिः १५, २३ : २०३, १६.
स्योन ते सदन करोमि ५, ८ : ५९, १
स्योना इथिवि १८, १४ : २६६, ६
स्योना स्योनायाम् १८, १८. २७५,
१९.
* स्योनो मे सीद ५, ८ : ५८, १४.
* सुवं सुचश्च संसृष्टि ८, १० : ८६, १२
* सुवं स्वधिति सुचश्च संसृष्टि १८,
२ : २५४, २
सुवं च सुचश्च संसृष्टि ९, १ : ९०,
१३, १४, १ : १७३, ९, १६,
२३ : २३३, १८.
स्वगा तनुभ्यः ७, ६ : ७३, ३.
स्वगा देव्या होढ्यः ७, ७ : ७३, १०
स्तवाऽश्च प्रधासो च १९, ६
२९५, २
* स्वधा कुरु ९, ८२. ९६, १० ; १६ ;
९, ८२. ९७, ३, ८.
स्वधा नमः ९, ८२ : ९६, १२ ;
१८ ; ९, ८ : ९७, ५, ९, ९ :
९७, ११.

- स्वधा पिढ्य ५, ५ : ५६, १०.
६, ३ : ६२, १ ; १४, १६ :
१८६, १५.
स्वधिते मा मा हिऽसौः १२, ६ :
१३६, ५.
स्वधिते मेनऽ हिऽसौः १०, १ :
१०३, १, १०, १४ : ११३, ११
१२, ५ : १३६, २
स्वयं कृष्णानः सुगमप्रथावाम् २०,
१५ : २०७, ८.
खराडस्यभिमातिहा १४, ७ : १८०, २.
खरारोहन्तो अमृतस्य लोकम् १८,
२० : २७७, १५.
खरूपं कृष्णवर्तने १८, ९ : २६०, ९
खर्गे लोके अमृतं दुहाना १८, २० :
२७७, १४.
* खर्ग्यसि १८, २० : २७९, १५.
खर्जिदसि १८, २० : २७९, ८.
खर्विदसि १०, १३. ११२, १०
खसिदाः ७, ११ : ७६, १५
खसिदा विशस्यतिः १, ४ : ६, २ ;
२०, २५ : ३१४, २
* खसि न इन्द्रः ७, ११ : ७६, १५
खसि नो मिमीताम् १, ४ : ६, २.
खसि मा संपारय १५, २०. २०१,
१३ ; १६, १२ : २२६, ३.
खसि मेऽस्तु २, १० : २९, १२ ; १४.
स्वस्तिर्मानुषेभ्य ७, ७ : ७३, १०.
खस्युत्तराण्यश्वीय १२, ६ : १३६, ६.
खांक्षतोऽसि १५, १२ : १९७, ११.
* खातं चित् १०, १० : ११०, ७.
खादुष्किलाय मधुनाऽ उतायम्
१६, १९ : २३०, १७.
खाद्वौ ला ११, १ : १२२, १०.
* खान भ्राजाङ्गारि १२, १९ : १५०, ३.
खावेशोऽसि १०, ८ : १०७, १७
खाहा १४, ११ : १८२, १०
खाहाक्षतस्य घर्मस्य १३, १२ : १६६,
७.

' स्वाहाकृताः समुद्रेष्टा गन्धर्वम् १६,
 १८. २३०, ११.
 स्वाहाकृतिभ्यः प्रेष १०, १६. ११५, ४.
 स्वाहा त्वा नक्षत्रेभ्यः १३, १०. १६४,
 ८, १३, १४. १६८, १८
 स्वाहा त्वा सुभवा स्त्रियाय १५, १२:
 १९७, १२, १५, १४: १९९, ३.
 स्वाहा त्वा स्त्र्यस्य रश्मये १३, १२.
 १६५, १२.
 स्वाहा त्वा स्त्र्यस्य रश्मिभ्य १३,
 १०: १६४, ७, १३, १४: १६८,
 १७.
 स्वाहा दिग्भ्यः ८, ७: ८४, ११.
 स्वाहा दिव आप्यायस्व २१, १४:
 ३३०, १५.
 स्वाहा देवेभ्यः १०, १६: ११५, ११
 स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याम् ३, ७:
 ३८, १०, ४, ६: ४५, ५; १२,
 १०: १४०, ५; १४, १७: १८७,
 ५
 स्वाहान्तरिक्षादाप्यायस्व २१, १४:
 ३३०, १६.
 स्वाहा पृथिव्या आप्यायस्व २१, १४:
 ३३०, १७.
 स्वाहा यज्ञ वातादारभे १२, १०:
 १४०, ७, १४, १७: १८७, ६.
 स्वाहा यज्ञ मनसा १२, १०: १४०,
 ४; १४, १७: १८७, ५.
 स्वाहा वाचि वाते विष्टजे १४, १७:
 १८७, ६.
 स्वाहा वडिन्द्राय १६, ४: २१९, १५.
 स्वाहेन्द्रावट् १३, १२: १६६, ९.
 स्वाहोरोरन्तरिक्षात् १२, १०: १४०
 ६; १४, १७: १८७, ५.

ह

हङ्सः शुचिपत् १८, ८: २५९,
 १४.
 हरिणस्य रघुप्यतः १६, ८: २२९, ८.
 हरिरसि १६, २०. २३१, १७.
 हरौ स्य हर्यार्धानां १६, २०.
 २३१, १८.
 हविर्देवानाम् २, ७. २४, १३.
 हविर्धानाभ्यां प्रवर्त्यमानाभ्यामनुब्रूहि
 १४, ५: १७७, १२.
 हविष्कृदागहि } ४, ६. ४६, २.
 हविष्कृदाद्रव }
 हविष्कृदाधव ४, ६. ४६, ३.
 हविष्कृदेहि ४, ६: ४६, १.
 हविष्मतीरिमा आपः १४, १८:
 १८८, २.
 हव्यवाहम् २०, १५: ३०७, ११.
 चिंकारेण त्वा हन्द्वा सादयामि
 १९, ६: २९०, १२.
 * चिन्व मे १५, २१: २०२, १०.
 हिरण्यगर्भः २१, १६. ३३२, ६.
 हिरण्यगर्भः समवर्तताये १८, ५:
 २५५, २१; १८, १६: २६९, १४;
 १८, १७: २७२, १७; १९,
 ५: २८८, १८; २१, १५: ३३१,